MUZEUL JUDEȚEAN GORJ
„Alexandru Ștefulescu”

LITUA
STUDII ŞI CERCETĂRI
XX

Târgu-Jiu • 2018

MUZEUL JUDEȚEAN GORJ
„Alexandru Ștefulescu”

LITUA

STUDII ŞI CERCETĂRI

XX

Târgu-Jiu 2018

Tehnoredactare:
ROBERT ADRIAN CATANĂ

Autorii răspund de forma ştiinţifică şi stilistică a lucrărilor.

GENEVA, 8
210136, Târgu-Jiu
Gorj, România
Tel./Fax: *0253/212044*
e-mail: *muzeulgorjului@gmail.com*

www.muzeugorj.ro

I. ARHEOLOGIE

Grupa Bubanj I a complexului cultural eneolitic timpuriu Sălcuța-Bubanj-Krivodol (SBK)

Cătălin Nicolae PĂTROI

Keywords: *Early Eneolithic, cultural complex Salcuta-Bubanj-Krivodol, data C14, ceramic analysis, Jaszladany type copper axes, analogs, synchronisms, Bubanj Ia.*
Cuvinte cheie: *eneolitic timpuriu, complexul cultural Sălcuța-Bubanj-Krivodol, date C14, analiză ceramică, topoare de cupru tip Jaszladany, analogii, sincronisme, Bubanj Ia.*

În anul 2015 am reușit să ofer colegilor o monografie a culturii eneolitice Sălcuța văzută prin prisma literaturii de specialitate acumulate pe parcursul unui secol de cercetare. Un obiectiv de cercetare generos, acest prim pas, de realizare a unui instrument de lucru mult mai accesibil tuturor, nu a rezolvat problemele specifice ridicate de încadrarea cronologică mai precisă a acestei culturi, limitele și lipsurile în materie de cercetări arheologice recente în stațiuni de tip Sălcuța fiind evidente și constituie în continuare un impediment. Așadar, până la noi cercetări sistematice în stațiunile mari ale culturii Sălcuța, nu ne rămâne decât să acumulăm treptat informații și să ne racordăm la certitudinile din mediile culturale vecine prin încercarea de a realiza conexiuni acolo unde este posibil.

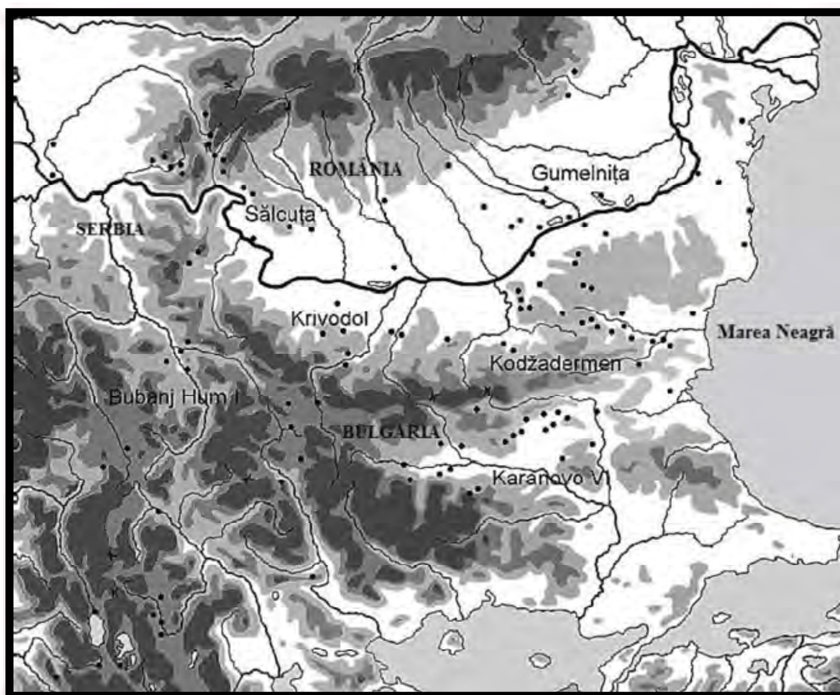
Complexul eneolitic timpuriu reprezentat de culturile Sălcuța (România), Bubanj (Serbia) și Krivodol (Bulgaria) ocupă un areal întins în sud-estul Europei în special în zona balcano-carpatică. Fluviul Dunărea ajunge să fie populat pe ambele sale maluri și dar și interiorul teritoriului de comunități ce au aceleași caracteristici. Prin poziționarea lor pe harta geografică a Europei, comunitățile SBK se află pe un traseu ce face legătura între Grecia și Anatolia cu spațiul Transilvaniei și Campia Panonniei și apoi spre Centrul Europei pe de o parte, iar pe de altă parte direcția de inaintare a elementelor estice, Cernavoda I și Cernavoda III, identificate ca fiind o mișcare consistentă de comunități de la est spre vestul Europei, tranzitează același spațiu. În același timp Dunărea, cu întregul său potențial, facilitează legăturile cu gurile sale de vărsare și Marea Neagră, zone locuite de comunitățile eneolitice ale marelui complex cultural Gumelnița (România)-Karanovo VI (Bulgaria)-Kodjadermen, dar și permite accesul spre inima Europei, cale folosită intens și exploatată de comunitățile ambelor complexe culturale.

În monografia dedicată culturii Sălcuța am facut o serie de referiri, destul de sumare, la grupul eneolitic timpuriu Bubanj și la raporturile sale cu grupele sincrone Sălcuța și Krivodol. Deoarece în ultimul deceniu informațiile despre grupa Bubanj din Serbia s-au înmulțit, doresc să reiau discuția prezentând mai pe larg elementele commune dintre Bubanj Ia și Sălcuța.

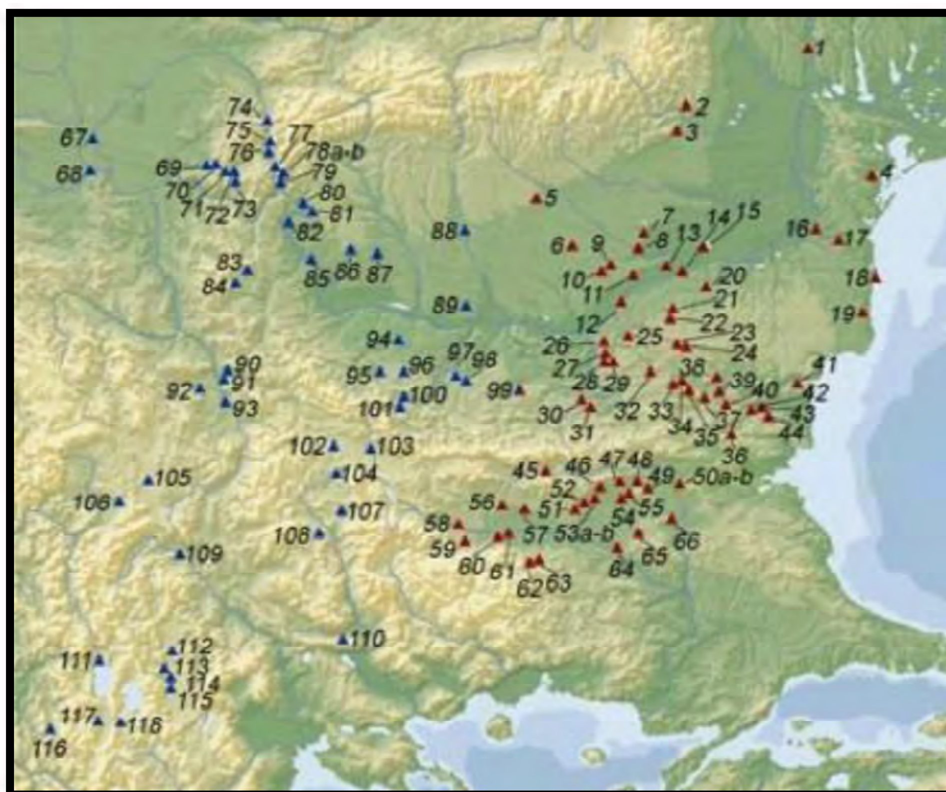
Grupa Bubanj

Pe teritoriul fostei republici Yugoslavia, N.Tasič distingea următoarele zone cu elemente sincrone Sălcuţa–Bubanj-Krivodol: Serbia de est, cu Valea Timocului, Munţii Homolje şi malul drept al Dunării; Serbia de sud, cu împrejurimile oraşului Niş, Leskovac şi Prokuplje; Regiunea Kossovo; Valea Skoplje; Pelagonia, percum şi unele situri din Albania; Banatul de sud (sârbesc), care împreună cu regiunea Zemunului, formează un grup regional limitat ţinutului şi are în componenţă şi elemente din vestul României (N. Tasič 1995: 136). Evident, chiar dacă realitățile regionale actuale și situația teritoriilor și statelor din zona Balcanilor de vest diferă de momentul 1995, comunitățile preistorice și în special cele eneolitice timpurii cunoscute sub numele Bubanj I, la care se referă prezentul studiu, au fost identificate în special în zona Serbiei. Materiale similare grupei Bubanj I sunt și în Macedonia, grupa Šuplvec-Bakarno-Gumno, Albania, Kossovo – grupa Maliq, culturi eneolitice care nu fac obiectul prezentei abordări dar care sunt strâns legate de complexul cultural eneolitic timpuriu SBK.

Grupa Bubanj Hum este legată în primul rând de Valea Moravei de sud, de regiunea din jurul oraşului Niş şi Leskovak (Bubanj), Velika Humska Čuka, Gradac. Mai în vest grupa intră pe Valea Topliţei, afluent al Moravei, unde ocupă nivelele superioare ale aşezării de la Pločnik. În regiunea Kossovo nu a ajuns în forma clasică aşa cum o arată descoperirile de la Gladnice (C.N. Pătroi 2015: 106):

Harta 1. Culturi eneolitice din zona Peninsulei Balcanice. Apud R. Krauß 2008: Abb. 35.

Harta 2. Complexul Kodjadermen-Gumelnița-Karanovo VI (cu roșu) și complexul Sălcuța-Bubanj-Krivodol (cu albastru). Apud R. Krauß 2008 a: 135, 148, Abb. 35.

1 Stoicani; 2 Aldeni; 3 Monteoru; 4 Baia; 5 Teiu; 6 Blejești; 7 Glina; 8 Vidra; 9 Tângiru; 10 Petru Rareș; 11 Pietrele; 12 Ruse; 13 Căscioarele; 14 Gumelnița; 15 Sultana; 16 Cernavodă; 17 Medgidia; 18 Costinești; 19 Durankulak; 20 Sokol; 21 Kubrat; 22 Kamenovo; 23 Razgrad-Hissarlăka; 24 Radingrad; 25 Červen; 26 Volovo; 27 Borovo; 28 Pet Kladenci; 29 Koprivec; 30 Hotnica; 31 Veliko Tărnovo-Trapezica; 32 Nevski; 33 Poljanica; 34 Tărgovište; 35 Ovčarovo; 36 Zavet; 37 Vinica; 38 Kodžadermen; 39 Salmanovo; 40 Smjadovo; 41 Varna-See; 42 Komunari; 43 Sava; 44 Goljamo Delčevo; 45 Gabarevo; 46 Kolena; 47 Karanovo; 48 Sadievo; 49 Bikovo; 50a Marčeva mogila; 50b Račeva mogila; 51 Čatalka; 52 Azmak; 53a Stara Zagora-Okrăžna bolnica; 53b Stara Zagora-Mineralni bani; 54 Zagorci; 55 Ezero; 56 Kukova mogia; 57 Borec; 58 Junacite; 59 Kapitan Dimitrievo; 60 Mečkjur; 61 Plovdiv-Jasatepe; 62 Dolnoslav; 63 Lenovo; 64 Devebargan (Marica); 65 Mădrec; 66 Drama-Merdžumekja

67 Baranda; 68 Zemun-Priglavica; 69 Peștera din Colțul Cătănii; 70 Peștera Rolului; 71 Peștera Dubova; 72 Bolan; 73 Peștera Mare-La Găuri; 74 Slatina Timiș-Gura Ilovei; 75 Domașnea; 76 Cuptoare-Sfogea; 77 Mehadia; 78a Băile Herculane-Peștera Hoților; 78b B. Herculane-P. de sub Piatra Băniții; 79 Peștera Gaura Ungurului; 80 Turnu Severin; 81 Ostrovul Simian; 82 Cetece-Vrganj; 83 Krivelj; 84 Zlotska pecina; 85 Gîrla Mare; 86 Verbicioara; 87 Sălcuța; 88 Slatina; 89 Vădastra; 90 Velika Humska Čuka; 91 Bubanj; 92 Pločnik; 93 Gradac-Zlokučani; 94 Hajredin; 95 Krivodol; 96 Ohoden; 97 Teliš-Redutite; 98 Sadovec-Golemanovo kale; 99 Devetaki; 100 Zaminec; 101 Rebărkovo; 102 Pekljuk; 103 Okolglava; 104 Pernik Krakra; 105 Lipljan; 106 Hisar-Suva Reka; 107 Djakovo; 108 Vaksevo-Skaleto; 109 Skopsko Kale; 110 Musočina; 111 Ustie na Drim; 112 Bakarno gumno; 113Crnobuki; 114 Karamani; 115 Šupljevec; 116 Gradac; 117 Maliq; 118 Burimas

Așezări KGK VI (stânga) Așezări SBK (dreapta)

Situri Bubanj I. Baranda (**67**), Zemum-Priglavica (**68**), Cetece-Vrganj (**82**), Krivelj (**83**), Zlotska pecina (**84**), Velika Humska Čuka (**90**), Bubanj (**91**), Pločnik (**92**), Gradac-Zlokučani (**93**), Lipljan (**105**), Hisar-Suva Reka (**106**), Skopsko –Kale (**109**), Ustie na Drim (**111**).

Date istoriografice

La începutul secolului XX în sudul Dunării, în Serbia, au loc o serie de cercetări în câteva aşezări preistorice. Pionierul săpăturilor este K. Deschman

care a început cercetarea aşezării de la Ljubijansko Barje. Îi urmează F. Fiale, J. Brunsmidt, F. Mileker, M. Valtrovik, M. Vasik şi alţii prin al căror efort informaţiile despre presitoria Serbiei se înmulțesc(C. N. Pătroi 2009: 36).

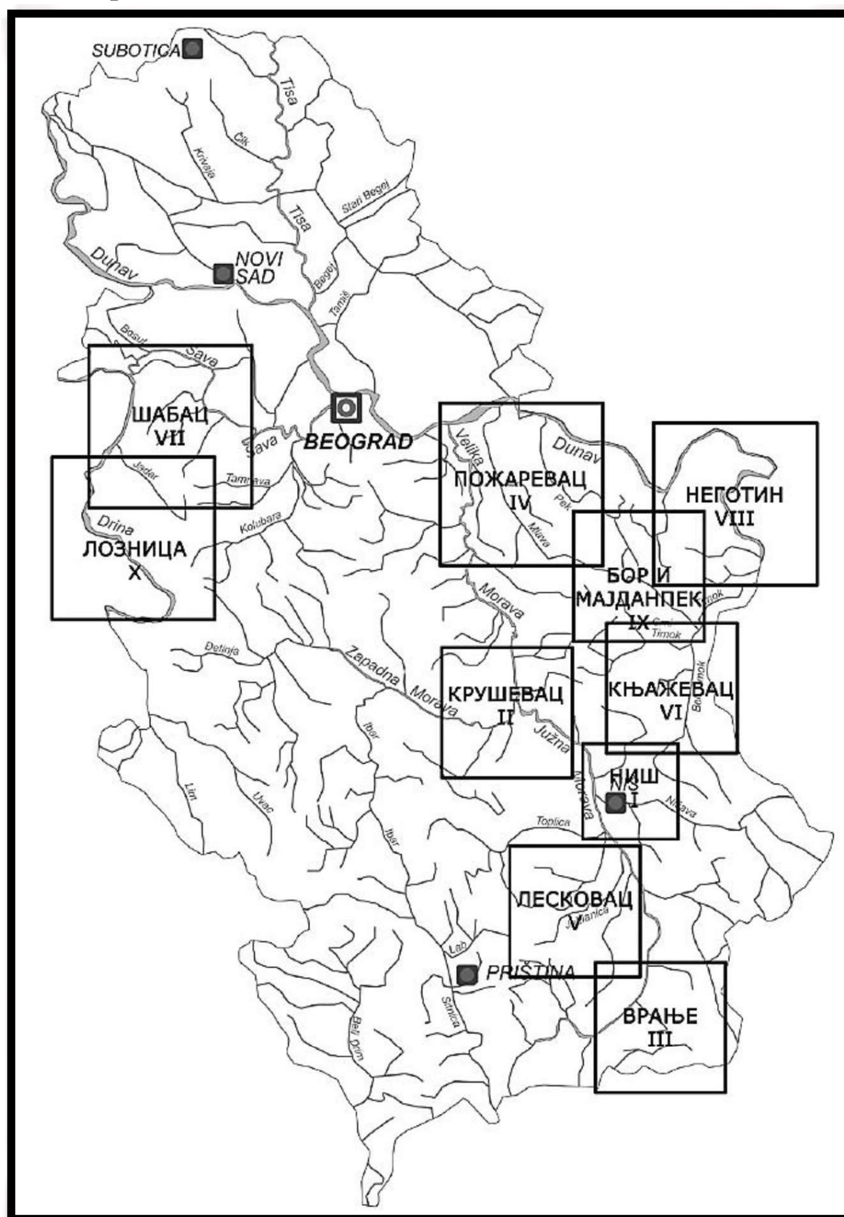
În regiunea Niş, în bazinul superior al Moravei, se cunoşteau înainte de 1939 siturile de la Bubanj şi Velika Humska Cuka. La Bubanj, lângă Niş, au loc, începând cu 1934, cercetări efectuate de către A. Orsic-Slavetic, iar rezultatele sunt publicate în 1940. Din punct de vedere stratigrafic, autorul stabilea existenţa a patru straturi de cultură numerotate de la I la IV. Important este faptul că nivelele Bubanj IIa, IIb şi IIc prezintă materiale Sălcuţa asemănătoare cu cele din România (Oltenia) şi cele din N. Bulgariei (de tip Gnilane) ceea ce l-a determinat pe Vladimir Milojčic să numească aceste descoperiri drept complexul Bubanj-Sălcuţa-Gnilane (V. Milojčić 1949: 285-306). Stratigrafia şi conţinutul stratului de cultură de la Bubanj prezintă un deosebit interes pentru problemele legate de cultura eneolitică timpurie Sălcuţa.

După 1945 cercetări sistematice privind evoluţia grupei Bubanj pe teritoriul Iugoslaviei au fost efectuate de catre M. Garašanin, N. Tasič, B. Jovanovic, S. Dimitrijevic și alții, fiind identificate vestigii eneolitice timpurii Bubanj I sau elemente similare ale acestuia în Serbia de est, Valea Timocului, Munţii Homoloje şi malul drept al Dunării, Serbia de sud cu împrejurimile oraşului Niš, Leskovac şi Prokuplje, Kossovo, Valea Skoplje, Pelagonia, câteva stiluri în Albania precum şi în Slovenia.

În momentul de față, sub coordonarea Institutului de Arheologie din Belgrad și cu sprijinul muzeelor regionale, au fost realizate monografii regionale în care sunt prezentate vestigiile arheologice și siturile corespunzătoare pornind de la cele mai vechi manifestări și până în perioada medievală. Evident, în numeroase puncte au fost evidențiate vestigii eneolitice de tip Bubanj I fapt ce mi-a permis lărgirea cunoștințelor despre aceste comunități iar o parte din informație am punctat-o deja în 2015 (C. N. Pătroi 2015). Grupa Bubanj a fost accesibilă istoriografiei românești până acum în special prin scrierile lui Garašanin și Tasič și referințele lui D. Berciu și P. Roman.

Seria monografiilor regionale începe cu zona **Niš** (M. Stojić M., M. Jocić 2006) și continuă cu cele dedicate regiunilor **Kruševac** (M. Stojić, G. Čađenović 2006), **Vranje** (A. Bulatović 2007), **Braničevo** (M. Stojić, D. Jacanović 2008), **Leskovac** (A. Bulatović, S. Jović 2010), **Knjaževac** (M. Stojić, B. Ilijić 2011), **Šabac** (M. Stojić, M. Cerović 2011), **Negotin** (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013), **Bor și Majdanpek** (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanović 2014) și **Loznica** (A. Bulatović, V. Filipović, R. Gligorić 2017). Pentru regiunea Niš nu am reușit să accesez încă monografia dar o parte din descoperirile din regiune se regăsesc in cuprinsul acestei lucrări

datorită altor studii. Materilele Bubanj I din celelalte regiuni sunt deja un punct consistent de pornire.

Harta 3. Regiuni din Serbia pentru care au fost realizate monografii privind cercetările arheologice. I-II (2006), III (2007), IV (2008), V (2010), VI-VII (2011), VIII (2013), IX (2014), X (2017). Grupul eneolitic Bubanj I este bine reprezentat.

Din punct de vedere geografic, cele mai îndepărtate regiuni din Serbia pentru care există monografii, față de mediul culturii Sălcuța din România, sunt Vranje, Šabac și Loznica. Cu toate acestea, și în cele trei regiuni sunt atestate vestigii de tip Bubanj I similare cu cele Sălcuța.

În **regiunea Loznica** există materiale eneolitice Bubanj I a în siturile din ***Kovisach***, localitatea ***Gradac*** (**1**), Sipula, localitatea ***Rimsko*** (**21**), ***Joșeva***, localitatea ***Kamenița*** (**43**), ***Krasava***, localitatea ***Prosek*** (**52**), ***Likodra*** (**59**), ***Milina*** (**68**), ***Milina***, localitatea ***Spasovine*** (**69**), ***Milina***, localitatea ***Staro selo*** (**70**), ***Novo Selo*** (**75**), ***Pomijacea***, localitatea ***Veliki Bracinaț*** (**77**), ***Radaj*** (**79**), ***Rujani*** (**84**), ***Tekeris***, localitatea ***Sarampov*** (**88**), ***Tekeris*** (**90**), ***Tolisavaț*** (**93**, **95**), ***Cerova*** (1**04**). Vezi harta Apud A. Bulatović , V. Filipović, R. Gligorić 2017: 81, map 2.

Harta 4. Siturile eneolitice Bubanj Hum Ia din **regiunea Vranje**, Serbia. Apud A. Bulatović 2007: 61, map 3. **11**, **21**, **42** și **46**. **21**. ***Vranje***, ***Sobina***, localitatea ***Antin čukar*** (T.XXIV), **42**. ***Končulj***, localitatea ***Gradište*** (T.XLVIII), **46**. ***Lučane***, localitatea ***Bare*** (T. LVII /1-3), **11**. ***Priboj***, localitatea ***Kameni plato*** (T. XIII /1).

Siturile cu vestigii eneolitice timpurii Bubanj din **regiunea Vranje** sunt ***Gradište***, ***Končulj*** (A. Bulatović 2007: pl. XLVIII, 181), sit ***St. Prohor Pčinjski***, ***Jablanica*** (A. Bulatović 2007: pl. LXXV, 246), ***Antin Čukar***, regiunea Vranje (A. Bulatović 2007: pl. XXIV, 127).

Situl ***Kameni plato*** este situat la marginea de sud a satului, pe o creastă care coboară din munții din apropiere și a fost identificat în timpul construcției autostrăzii Nis-Skopje. (A. Bulatović 2007: 97, fig. T XIII/1). Ceramica identificată are bune analogii în așezările de la: Antin Čukar, Bubanj, Gornje Gadimlje, Hisar, Pestera Zlotska, Kovilovo, Krivelj.

Fig.1/1-2. 1- Figurină antropomorfă Bubanj, **Konculj**, sit **Gradiste** (A. Bulatović 2007: 31, fig.27). **2** – obiect din lut ars Bubanj, **Konculj**, sit **Gradiste** (A. Bulatović 2007: 31, fig. 28). Regiunea Vranje.

Fig. 2. 1-2 Cești cu două apucători sit **Antin čukar**, regiunea Vranje (A. Bulatović 2007: 32, fig. 29-30), **3** – Capc decorat cu grafit, sit **Antin čukar**, regiunea Vranje. Grup Bubanj I a. (A. Bulatović 2007: 31, fig. 33).

Sobina este o așezare suburbană la marginea de vest a orașului Vranje. Așezarea preistorică ***Antin Cukar*** este situată la nord-vest de Sobina, pe dealul dominant, înconjurat la est și la vest de râul Sobin. Este protejată în mod natural de pantele abrupte din vest, sud și est, iar accesul se face prin partea de nord. Se pare că situl a avut mici dimensiuni iar locuințele identificate au fost de suprafață. Materialul ceramic aparținând grupei Bubanj I a are numeroase analogii în siturile de la Priboj (peștera), Gradac, Bubanj, Kovilovo, Krivelj și Zlotka în bazinele Timoka, Hisar și Gornje Gadimlje din Kosovo, Šuplejevac din Macedonia (A. Bulatović 2007: 125-126, fig. T XXIV/1-19).

Localitatea ***Bare*** este situată la periferia sudică a podului din satul ***Lučane***, la aproximativ 1 km sud-vest de Moravia de Sud. Prin elementele stilistice și tipologice identificate, ceramica aparține fazei Bubanj I și are similitudini în siturile Bubanj, Velika humska čuka, Antin Čukar, Suplevac, Crnobuki (A. Bulatović 2007: 201, T LVII/1-3).

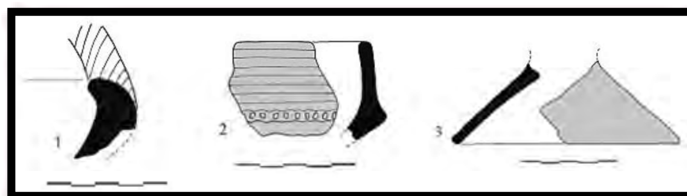

Fig. 3/1-3. Ceramică Bubanj I a din situl **Lučane**, Bare, regiunea Vranije. Apud A. Bulatović 2007: 202, T LVII/1-3.

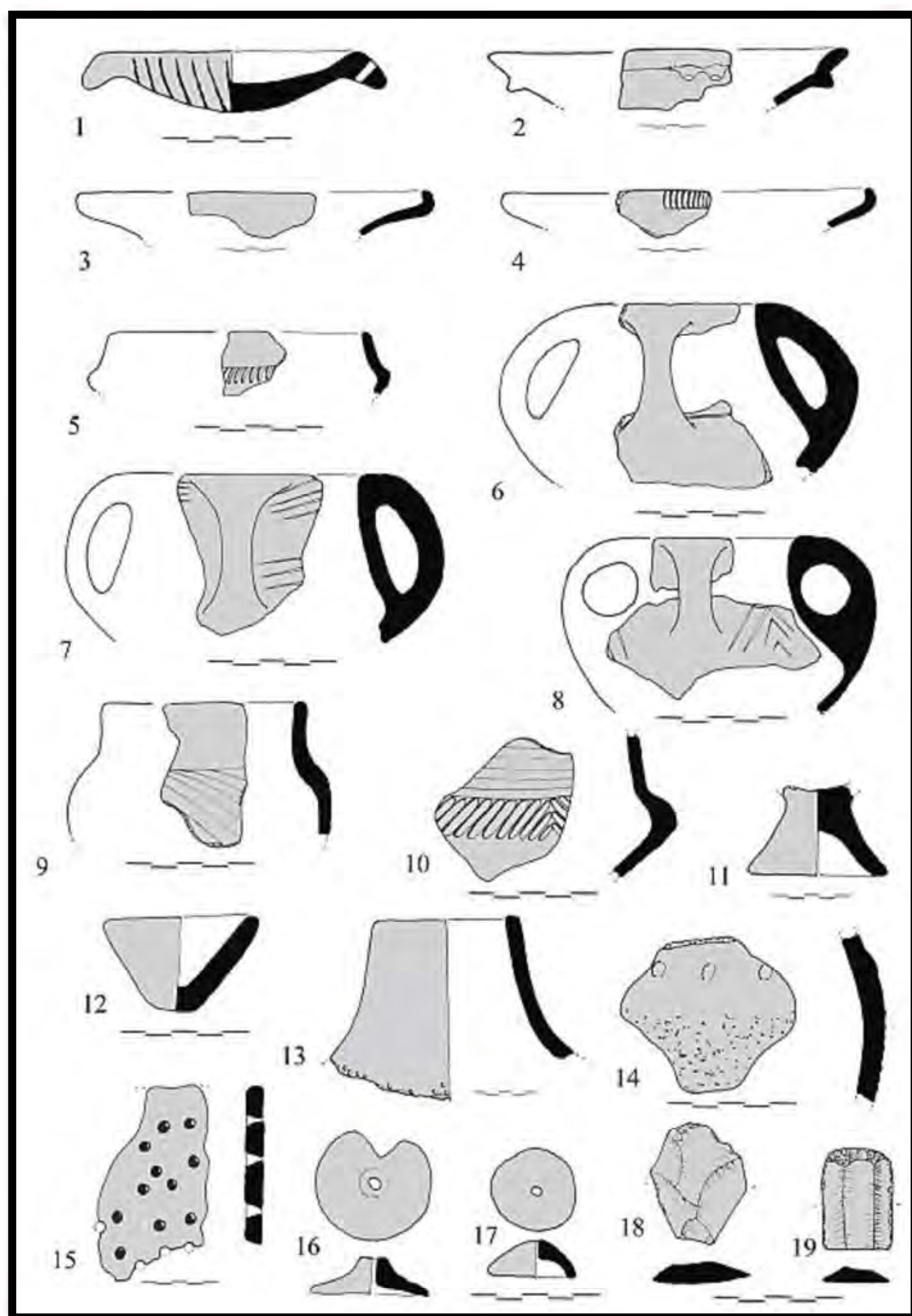

Fig. 4. Inventar arheologic Bubanj Ia din situl *Antin Cukar*, regiunea Vranije, Serbia. Apud A. Bulatović 2007: 127, fig. T XXIV/1-19.

Situl ***Končulj*** se află la capătul vestic al bazinului Vranjsko-Bujanovac, la intrarea în Cheile Končulj, care este cel mai scurt traseu dintre Vranjsko și Kosovo. La periferia nord-vestică a satului, pe culmea dominantă, care, datorită stâncilor abrupte, este inaccesibilă tuturor părților, accesul se face

doar prin partea din sud-vest, unde înălțimea se înclină ușor spre râu și se află localitatea **Gradište**. Moravia de Sud este situată în sud și vest, făcând un meandru mare în acel loc. Site-ul ocupă o suprafață de aproximativ 2 ha, dintre care 65m au fost cercetați. Situl este unul pluristratificat.

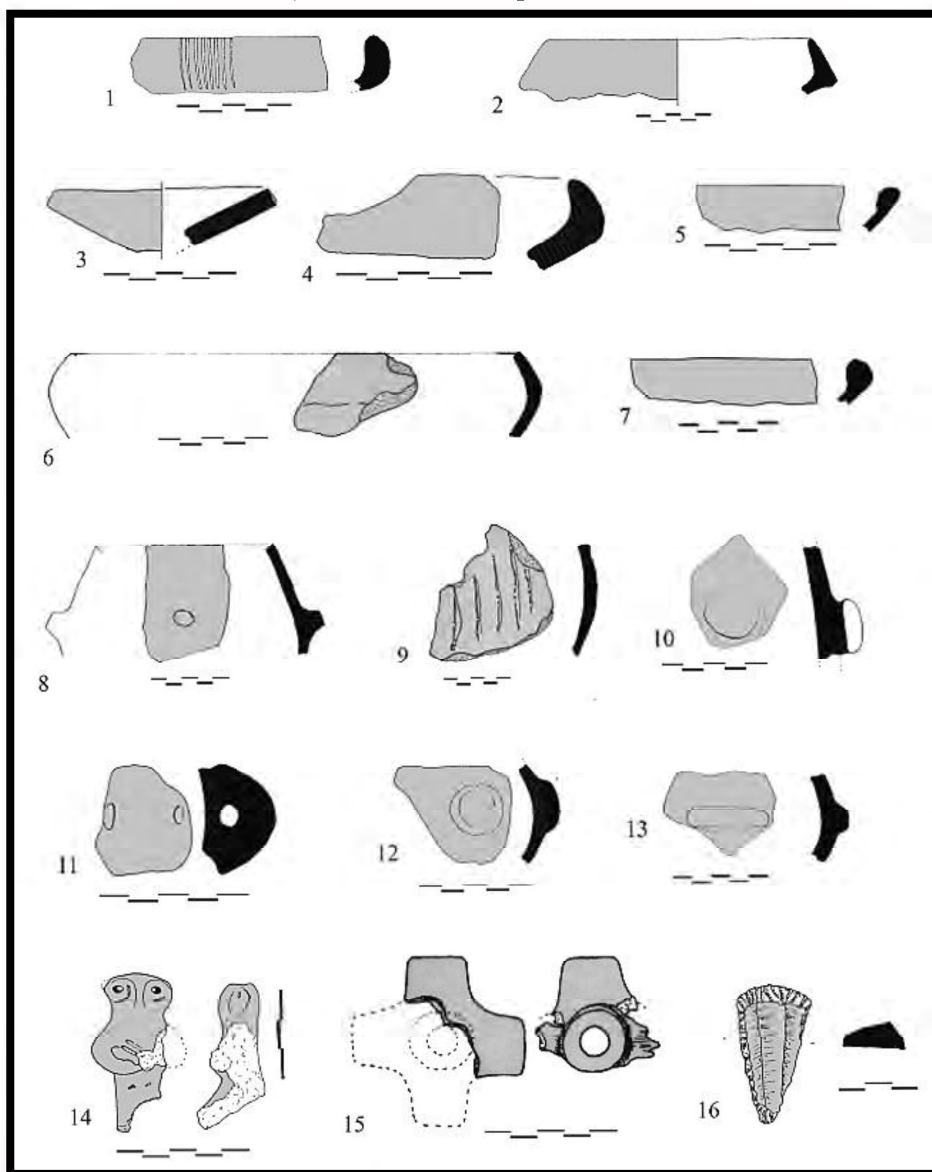

Fig. 5. Inventar arheologic atribuit grupei Bubanj I a din situl *Končulj, regiunea Vranije, Serbia.* Apud A. Bulatović 2007: 181,T. XLVIII/1-16.

Vestigiile eneoliticului se găsesc sondajele 1, 4 și 5. Realizate în zona platoului central acestea surprind urmele dintr-o palisadă care s-a prăbușit (sondaj 4). O parte considerabilă a materialului provine din marginea sud-estică a sondajului 1. Materialele rezultate au fost încadrate prin metode

stilistice şi tipologice (A. Bulatović 2007: 177-178). Ceramica Bubanj I a (T. XLVIII/1-16) își găsește cele mai apropiate analogii în siturile Bubanj, Velika Humska čuka, Škodrino polje, Kostoperskakarpa, Pernik, Pilavo, Ruse (A. Bulatović 2007: 180).

O caracteristică importantă a siturilor grupului Bubanj I a din regiunea Vranje este aceea că acestea controlau poziții cheie de acces. Astfel, localitatea din Priboj se afla la intrarea Pribojska suteska și de acolo controla singurul drum de acces posibil în partea centrală a văii Vranje-Bujanovac. Satul de la Sobin a controlat partea de mijloc a văii dintre Vranje și Bujanovac, iar așezările din Lučane și Končulj au comunicat cu zona Kosovo. Mai mult, în valea Binačka Morava în amontele dealurile din Domorovce, Stanišor și Gornje Gadimlje se facea accesul pe teritoriul sud-estic al Kossovo. (A. Bulatović 2007: 289). Ca și o concluzie, în regiunea Vranje, în funcție de formele ceramice (vase kantharos, boluri, cești cu două apucători, etc.) și tehnicile de ornamentare (caneluri, incizie, grafit și impresiuni în formă de puncte) siturile grupului cultural Bubanj-Hum Ia sunt în deplină concordanță cu cele din alte regiuni ale Serbiei. Se remarcă faptul că patru locații ale grupului Bubanj Ia erau situate pe dealuri, în timp ce așezarea din St. Mânăstirea Prohor Pčinjski se află în vale, dar este situată adânc în interiorul regiunii, departe de comunicarea principală cu Valea de Sud a Moravei (A. Bulatović 2007: 289).

1

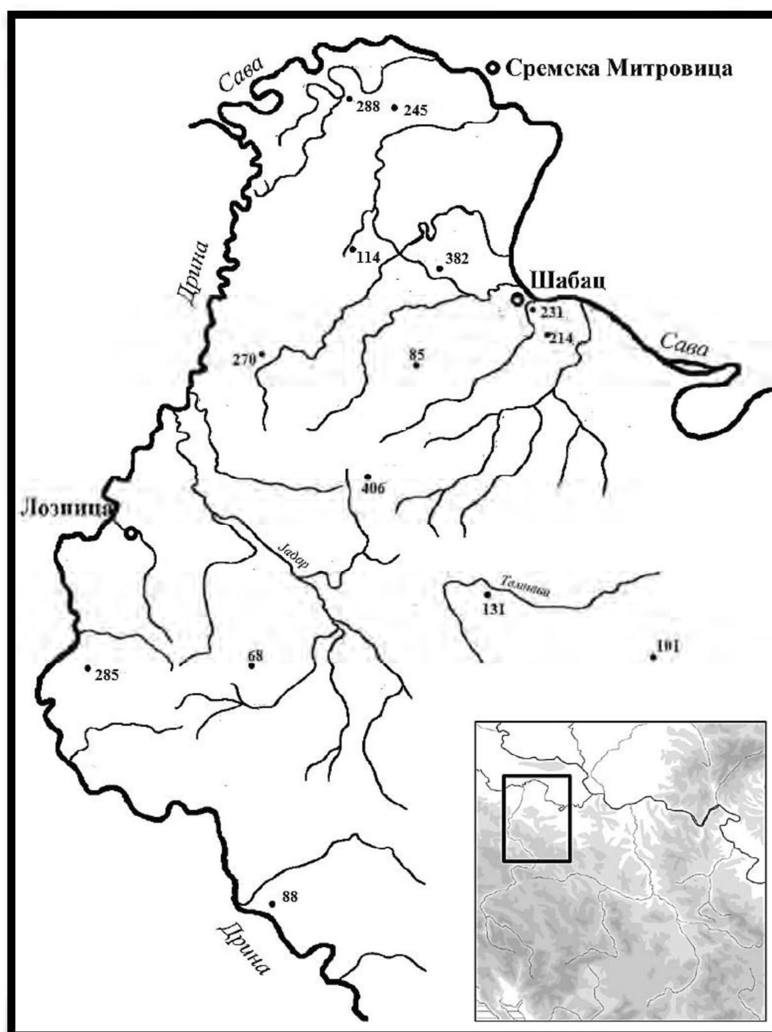

2

Fig. 6. Cești cu două apucători din grupa Bubanj I a din situl Zlokućane, Gradac. Regiunea Leskovac, Serbia. Apud A. Bulatović, S. Jović 2009: 31-32, fig. 33-34.

Siturile eneolitice tipurii de tip Bubanj I din valea Drina, **regiunea Šabac** (M. Stojić, M. Cerović 2011: 35, 50) sunt în număr de 13, cercetări arheologice fiind realizate doar în zona ***Dublje*** (Дубљу). În această regiune fodul cultural din care se naște cultura Bubanj I este cel Vinča iar după cultura Bubanj I sunt întânite elemente de tip Cernavoda III-Boleraz și apoi Coțofeni.

Așezările Bubanj I din **regiunea Šabac** din Serbia (M. Stojić, M. Cerović 2011: 55):

- ***Cerova***, site ***Kovačevića pećina***, ***B*** (**68**) – Grup Bubanj I. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 74, 206, 254, T XXXV/1-8).
- ***Desić***, site ***Parlozi – Šančina – Paripovač B*** **(85) -** Grup Bubanj I. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 209, 257, T XLI/2-4).
- ***Donja Badanja***, localitatea Metlik. ***Sit Meltik A*** (**88**) - Grup Bubanj I. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 209)

Harta 5. Siturile eneolitice timpurii de tip Bubanj I din regiunea **Šabac**, Serbia. Apud M. Stojić, M. Cerović 2011: 54.

- ***Družetić***, localitatea Bodnjik, site ***Obodnjik*** (**101**) - Grup Bubanj I. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 210, 259, T XLVIII/1-3).
- ***Dublje***, localitatea ***Obrovčine***, șanț **B**, sit ***Šanac*** (**114**) - Grup Bubanj I. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 211, 260, T LIII/1-7, 261, T LIV/3-8, 262, T LV/1-10).
- ***Glušci***, sit ***Staro Selo*** - ***Ribarica B1*** (**131**) - Grup Bubanj I. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 212, 267, T LXIII/30-32).
- ***Majur***, sit ***Veliki obrovac B*** (**214**) - Grup Bubanj I. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 217, 275, T LXXXI/18-26).
- ***Miokus***, sit ***Svarčjak*** (**231**) - Grup Bubanj I. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 218, 280, T LXXXVII/1-7).
- ***Noćaj***, sit ***Livade A*** (**245**) - Grup Bubanj I. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 219).

- ***Prnjavor***, ***sit Avlišta B*** (**270**) - Grup Bubanj I. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 221).
- ***Radalj***, sit ***Kopiljuša B1*** (**285**) - Grup Bubanj I. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 222, 295, T CVIII/6).
- ***Radenković***, sit ***Jelenslo brdo*** (**288**) - Grup Bubanj I. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 222, 297, T CX/15-16).
- ***Štitar***, sit ***Gračevo*** (**382**) - Grup Bubanj I. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 228).
- ***Tekeič***, site ***Šarampov*** (**406**) - Grup Bubanj I. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 230, 360, T CXCIX/1-5).

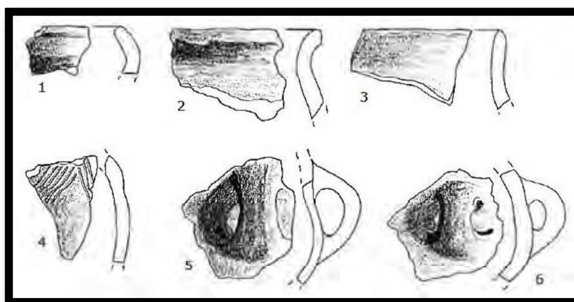

Fig. 7. Ceramică Bubanj I din situl ***Kovačevića pećina***, ***B*** (**68**), regiunea **Šabac**, Serbia. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 254, T XXXV/1-6).

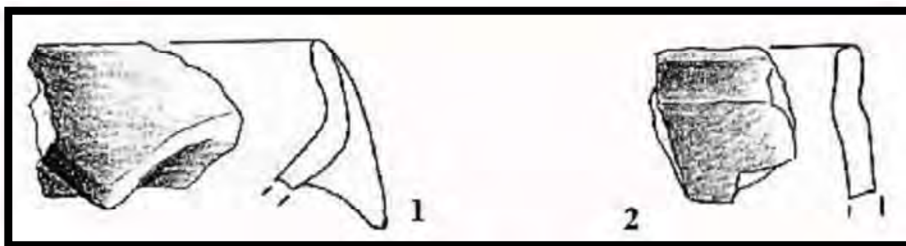

Fig. 8. Ceramică Bubanj I din situl ***Parlozi – Šančina – Paripovač B*** (**85**), regiunea **Šabac**, Serbia. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 257, T XLI/2-3).

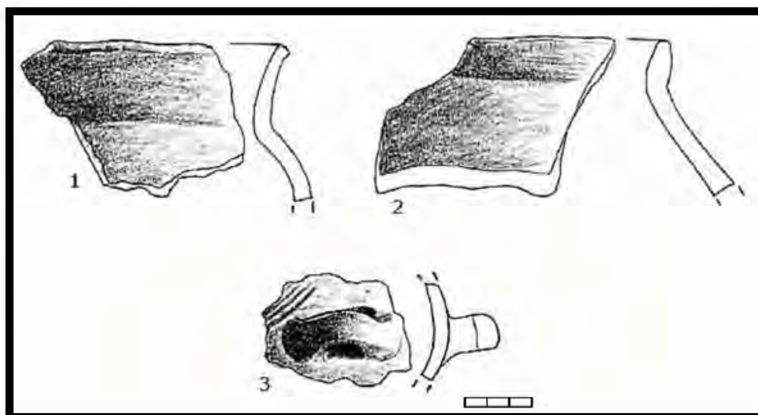

Fig. 9. Ceramică Bubanj I din situl ***Obodnjik*** (**101**), regiunea **Šabac**, Serbia. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 259, T XLVIII/1-3).

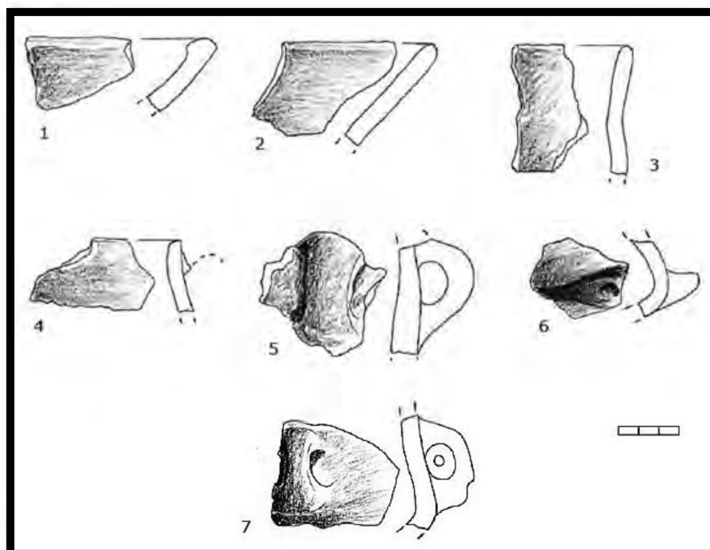

Fig. 10. Ceramică Bubanj I din localitatea ***Obrovčine***, șanț **B**, sit ***Šanac*** (**114**), regiunea **Šabac**, Serbia. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 260, T LIII/1-7).

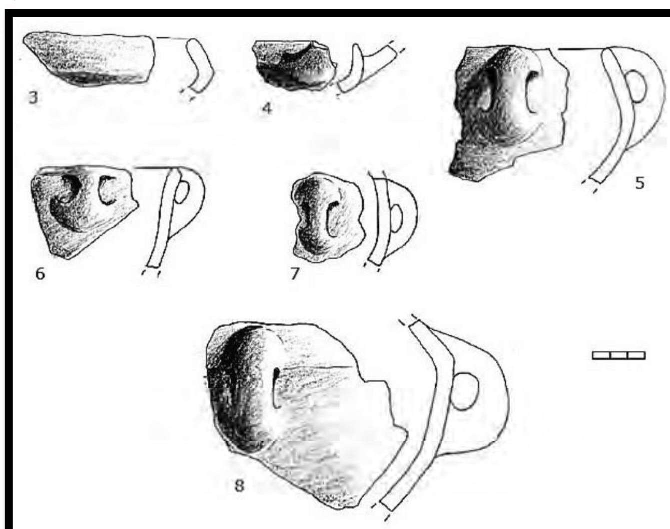

Fig. 11. Ceramică Bubanj I din localitatea ***Obrovčine***, șanț **B**, sit ***Šanac*** (**114**), regiunea **Šabac**, Serbia. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 261, T LIV/3-8).

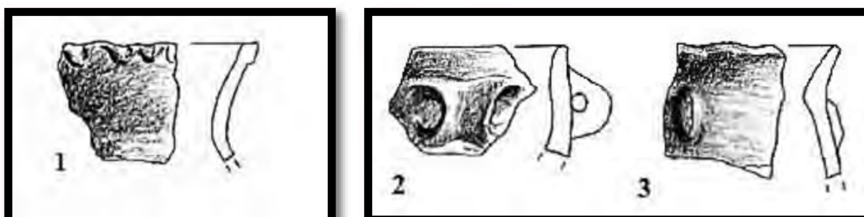

Fig. 12. Ceramică Bubanj I din ***Glušci***, sit ***Staro Selo - Ribarica B1*** (**131**), regiunea **Šabac**, Serbia. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 267, T LXIII/30-32).

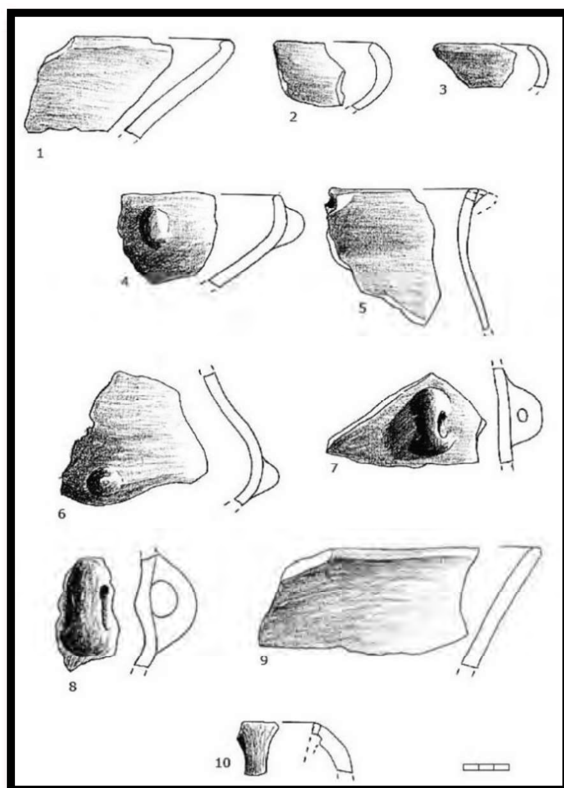

Fig. 13. Ceramică Bubanj I din localitatea ***Obrovčine***, șanț **B**, sit ***Šanac*** (**114**), regiunea **Šabac**, Serbia. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 262, T LV/1-10).

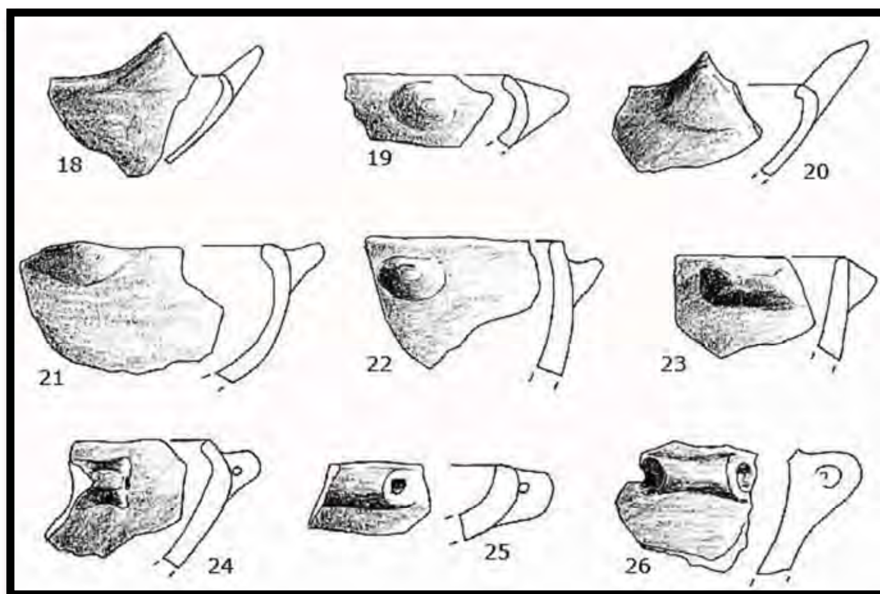

Fig. 14. Ceramică Bubanj I din ***Majur***, sit ***Veliki obrovac B*** (**214**), regiunea **Šabac**, Serbia. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 275, T LXXXI/18-26).

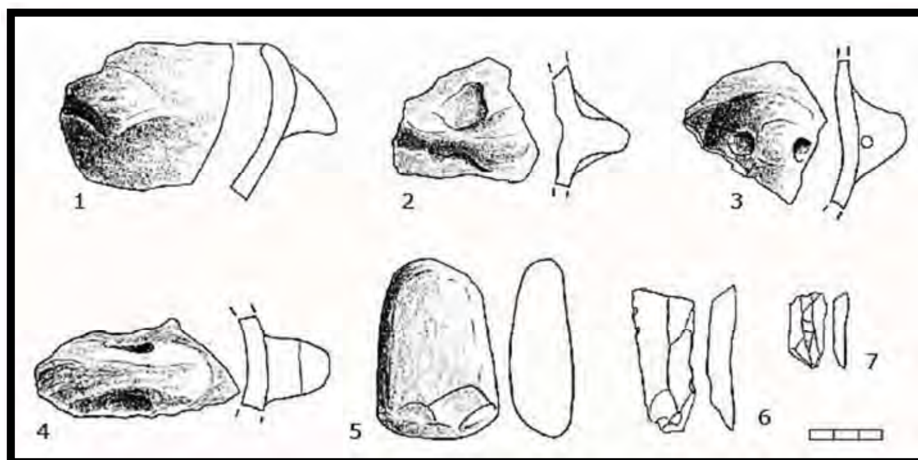

Fig. 15. Inventar arheologic Bubanj I din ***Miokus***, sit ***Svarčjak*** (**231**), regiunea **Šabac**, Serbia. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 280, T LXXXVII/1-7).

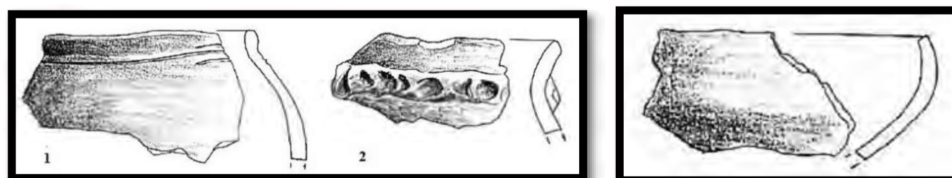

Fig. 16. 1-2 Ceramică Bubanj I din ***Radenković,*** sit ***Jelenslo brdo*** (**288**), regiunea **Šabac**, Serbia. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 297, T CX/15-16). **3**. Ceramică Bubanj I din Radalj, sit ***Kopiljuša B1*** (**285**), regiunea **Šabac**, Serbia. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 295, T CVIII/6).

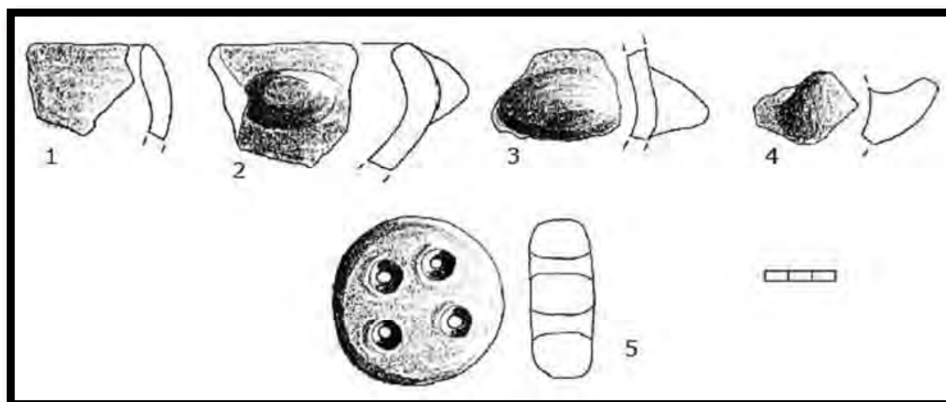
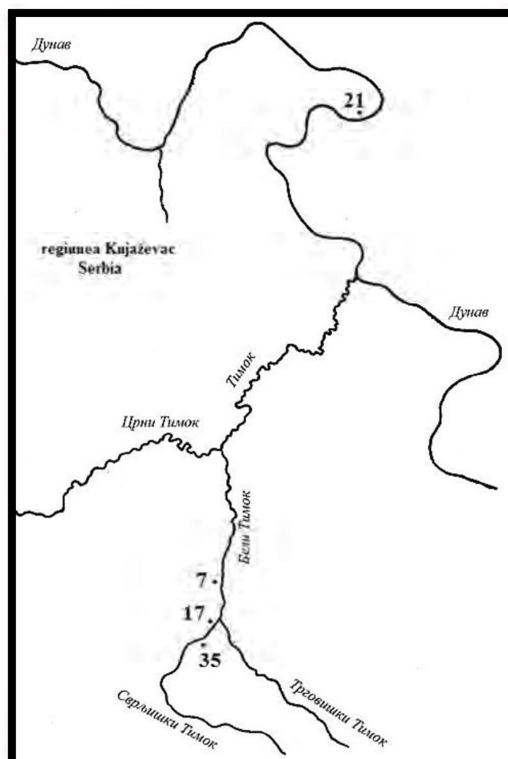

Fig. 17. Inventar arheologic Bubanj I din ***Tekeič***, site ***Šarampov*** (**406**), regiunea **Šabac**, Serbia. (M. Stojić, M. Cerović 2011: 360, T CXCIX/1-5).

În **regiunea Knjazevać**, potrivit instituției muzeale regionale, eneoliticul timpuriu este reprezentat de grupa Bubanj I descoperiri de acest tip fiind înregistrate în satele ***Banjski Oresac***, ***Kozelj***, ***Debelica***, ***Rgoste*** și ***Jelasnica***. Siturile eneolitice cunoscute în orașul ***Knjazevac*** sunt ***Bosevo - Metalogradnja*** și ***Dubrava.***

Harta 6. Siturile grupei eneolitice timpurii Bubanj I din regiunea Knjaževac, Serbia. **7**. ***Jelašnica***, localitatea ***Škodrino polje*** (Јелашница, локалитет Шкодрино поље); **17**. ***Knjaževac***, satul Dubrava I (Књажевац, локалитет Дубрава I); **21**. ***Korbovo***, satul ***Pesak*** (Корбово, локалитет Песак); **35**. ***Rgoşte***, satul ***Banjica*** (Ргоште локалитет Бањица). Apud Stojić M., Ilijić B. 2010: 51.

7. ***Jelašnica***, localitatea Škodrino polje (Јелашница, локалитет Шкодрино поље), grup Bubanj I suprapus de vestigii Verbicioara (Stojić M., Ilijić B. 2010: 49).

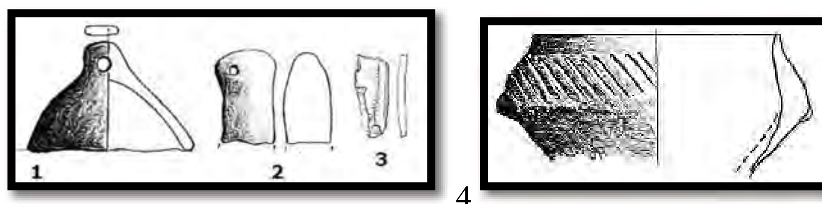
17. ***Knjaževac***, satul Dubrava I (Књажевац, локалитет Дубрава I), cultura Bubanj I, cultura Coţofeni (Stojić M., Ilijić B. 2010: 49).

21. ***Korbovo***, satul Pesak (Корбово, локалитет Песак) – Bunanj I şi Cernavoda III (Stojić M., Ilijić B. 2010: 49).

35. ***Rgoşte***, satul Banjica (Ргоште, локалитет Бањица), (Stojić M., Ilijić B. 2010: 49).

Situl ***Jelašnica***, localitatea Škodrino polje a fost identificat în anul 1987 lângă cetatea Timacum Minus. Pe câmpia Škodrino, în apropiere de râul Timokul Alb, pe o terasă a fost descoperită locuirea eneolitică. Au fost găsite cinci locuinţe orientate nord-sud/est-vest şi nord-vest/sud-est ce aveau podele din lut şi un bogat inventar arheologic alcătuit din unelte din cuarţ, piatră, corn, os, ceramică şi unelte din cupru (Stojić M., Ilijić B. 2010: 60-61, T. V/1-3, 6-7, 9-10). Printre formele ceramice reprezentative se remarcă cele care au profil în forma literei „***S***,,, boluri, castroane conice, bitronconice, capac de vas conic,

pahare, cupe, amfore decorate pe umăr cu morive triunghiulare, impresiuni făcute cu degetele, arcade umplute cu puncte, vase decorate cu barbotină, etc.

4

Fig. 18. 1-3. Inventar arheologic sit *Jelašnica*, regiunea Knjaževac. Apud Stojić M., Ilijić B. 2010: 63, T V/1-3. **4** - Ceramică Bubanj I din situl *Knjaževac*, satul Dubrava I. Apud Stojić M., Ilijić B. 2010: 77, T IV/29.

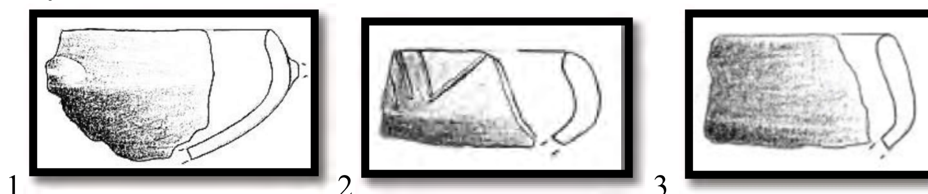

1 2 3

Fig. 19. Ceramică Bubanj I din situl *Jelašnica*, regiunea Knjaževac, Serbia. Apud Stojić M., Ilijić B. 2010: 63, T V/7, 9-10.

În punctul ***Knjaževac***, satul **Dubrava I** (Књажевац, локалитет Дубрава I) fragmentele ceramice eneolitice Bubanj I sunt destul de puține și au analogii în așezările grupului de la Novo Selo (Niš) și Gradac în Zlokućani (Stojić M., Ilijić B. 2010: 73, 77, T IV/29). Apar în sectorul Dubrava I B1.

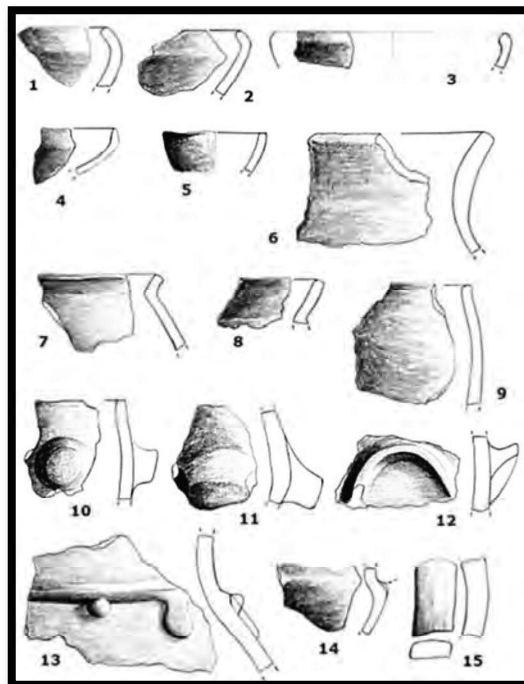

Fig. 20. Ceramică Bubanj I din situl *Rgoște*, satul Banjica (Ргоште, локалитет Бањица), regiunea Knjaževac. Apud Stojić M., Ilijić B. 2010: 101, T. XXXII/1-15).

Așezarea ***Rgoște***, satul **Banjica** (Ргоште, локалитет Бањица) este situată în valea Svrljiški Timok. În 2009 s-au făcut săpături arheologice semnificative care au completat imaginea acestui sit. Materialele eneolitice timpurii de tip Bubanj I au fost descoperite în secțiunea Banjica A (Stojić M., Ilijić B. 2010: 100, T. XXXII/1-15, T. XXXII/16-24). Dintre formele ceramice identificate se remarcă vasele cu marginea arcuită în interior, care uneori au profil bombat (străchini, castroane), vase cu gât înalt și evazat, vase cu umăr, castroane tronconice, vase cu gâtul scurt și evazat etc.

Printre decorurile identificate se observă inciziile oblice dispuse în șiruri, butoni, arcade în relief dar și decor realizat pe marginea interioară a vasului în formă de șiruri de triunghiuri incizate („*dinții de lup*„) ce sunt umplute cu puncte.

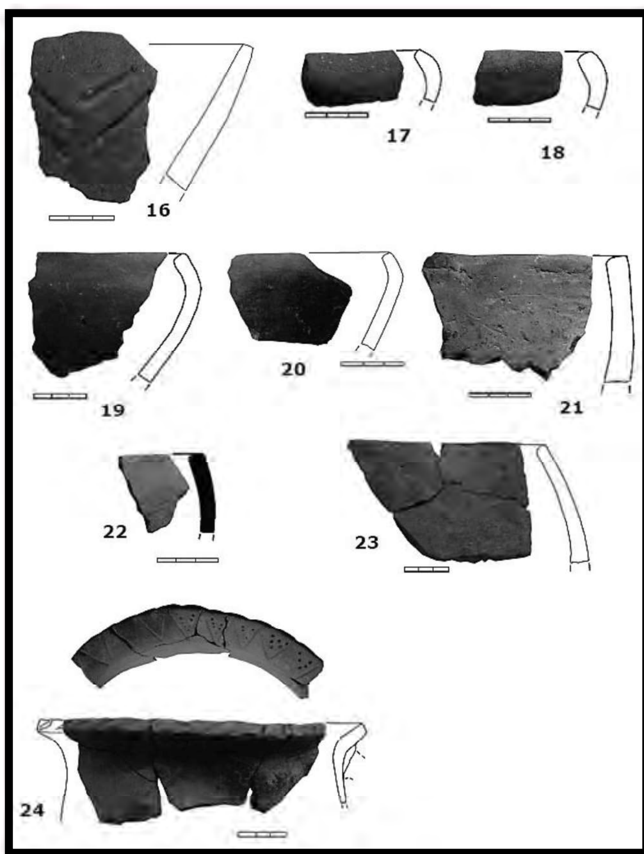

Fig. 21. Ceramică Bubanj I din situl *Rgoște*, satul Banjica (Ргоште, локалитет Бањица), regiunea Knjaževac. Apud Stojić M., Ilijić B. 2010: 103, T. XXXII/16-24).

Inventarul arheologic atribuit grupei Bubanj I din situl ***Korbovo***, satul **Pesak** (Корбово, локалитет Песак) provine din sondajul Pesak B unde complexul Sălcuța-Bubanj-Krivodol este suprapus de elemente de tip Cernavoda III (Stojić M., Ilijić B. 2010: 119, T XXXIX/2-3). Ambele figurine antropomorfe au analogii în figurinele de la Sălcuța „*Piscul Cornișorului*„.

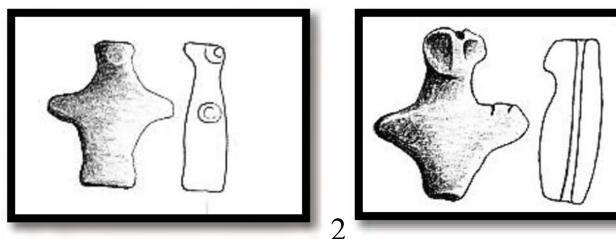
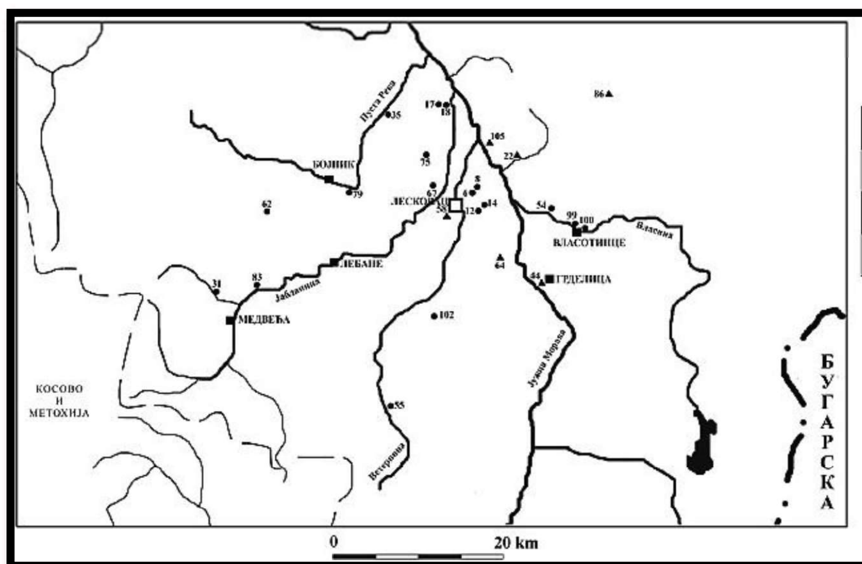

Fig. 22. 1-2. Plastică antropomorfă Bubanj I din situl *Korbovo*, satul Pesak (Корбово, локалитет Песак). Apud Stojić M., Ilijić B. 2010: 120, T XXXIX/2-3.

Harta 7. Siturile eneolitice timpurii Bubanj I din **regiunea Leskovac**, Serbia. Apud A. Bulatović, S._Jović 2009: 60, map 3. Siturile Bubang I a sunt: **31**. ***Gazdare* (*Газдаре*)**- punct Canalul fabricii de seringi, Medvedja; **35**. ***Gornje Brijanje* (*Горње Бријање*)**; **44**. ***Grdelica***, localitatea ***Kale***; **55**. ***Lalince* (*Лалинце*)**, localitatea ***Potok***; **83**. ***Rujkovac* (*Рујковац*)**; **99**. ***Vlasotince* (*Власотинце*)** – în spatele hotelului "**Grozd**"; **100** – ***Vlasotince* (*Власотинце*)**, localitatea ***Vodovod-luka*** (**Водовод-лука**); **105** - ***Zlokućane* (*Злокућане*)**, localitatea Gradac.

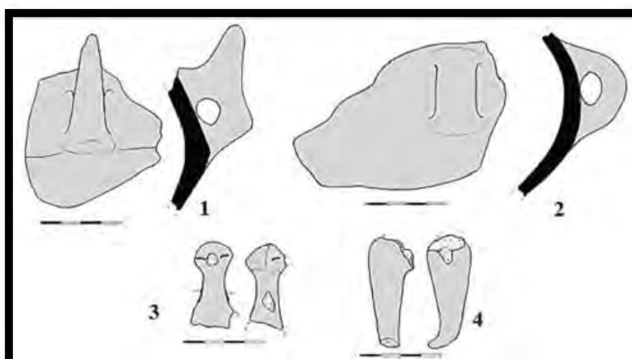
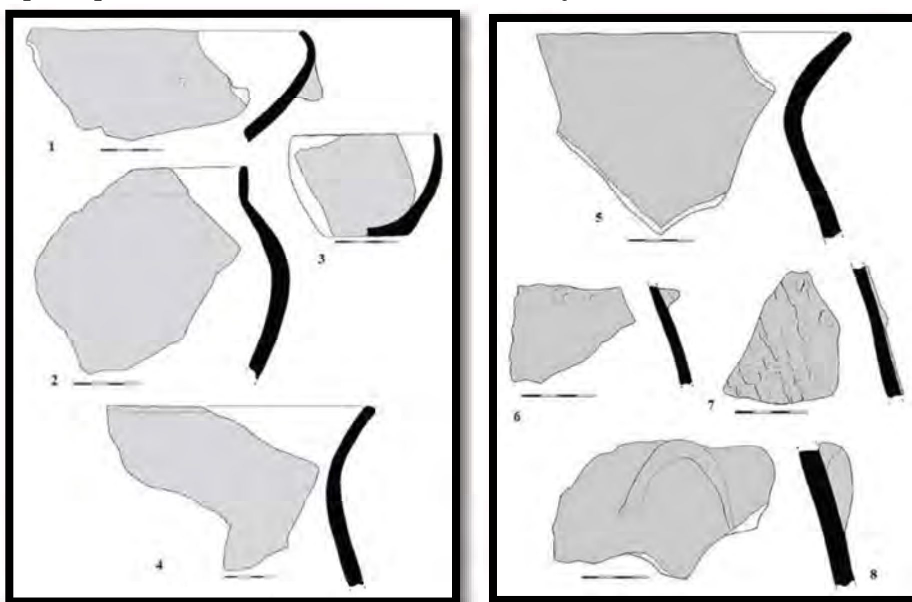

Fig. 23. Ceramică și plastică antropomorfă Bubanj I a din situl *Gazdare* (*Газдаре*), regiunea Leskovac. Apud A. Bulatović, S. Jović 2009: 152, T. LI/1-4.

Situl ***Gazdare*** (*Газдаре*), **<u>regiunea Leskovac</u>** se află la 6 km nord de Medveđa, pe drumul Medveđa-Lece. În timpul excavării canalului dintre fabrica de seringi și casa lui Radomir Radenković s-a găsit ceramică preistorică Bubanj I și figurine antropomorfe (A. Bulatović, S. Jović 2009: 152, T. LI/1-4).

Vlasotince se află pe malul Vlasinei, între pantele Ostrozub și Krusevica, la 16 km sud-est de Leskovac. Două situri preistorice au fost evidențiate în Vlasotince: în spatele hotelului "Grozd" și Vodovod-luka.

Situl ***Vlasotince*** (*Власотинце*) **– în spatele hotelului "Grozd"**, eneolitic timpuriu, grup cultural Bubanj – Hum (A. Bulatović, S. Jović 2009: 300, T. CXXXVIII/1-8, T. CXL/9, T. CXLI/15-18). Din materialul recoltat se remarcă ceramica (străchini cu marginea arcuită spre interior, boluri, vase cu profil în forma literei „***S***„ dar și o serie de unelte din piatră (T. CXLI/15-18) care par a proveni din nivelul de cultură Bubanj Ia.

1

Fig. 24. 1/1-8 Ceramică din situl *Vlasotince* (*Власотинце*) – în spatele hotelului "Grozd", regiunea Leskovac. Grup Bubanj. Apud A. Bulatović, S. Jović 2009: 301-302, T. CXXXVIII/1-8.

Situl ***Vlasotince*** (*Власотинце*), localitatea ***Vodovod-Luka*** (Водовод-лука), eneolitic timpuriu, grupul cultural Bubanj-Hum I. Acesta este un sit de dimensiuni mai mari și are o stratigrafie mai bogată în diverse perioade culturale.

Localitatea Luka este situată în Vlasotince, pe malul drept al Vlasinei. Ceramica descoperită corespunde aceleiași perioade cu cea de la site-ul de la hotel "Grozd" (A. Bulatović, S. Jović 2009: 305-306, T. CXLII/2-3).

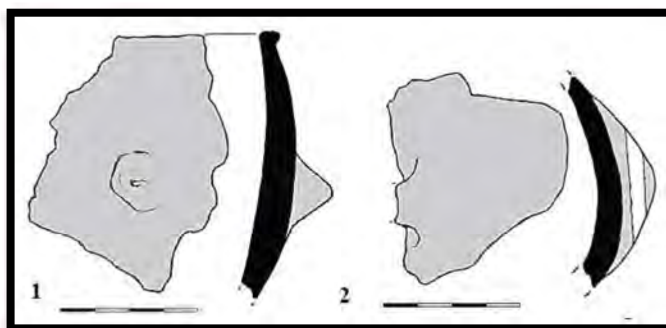

Fig. 25. Ceramică din situl *Vlasotince* (*Власотинце*) – *Luka*, regiunea Leskovac. Grup Bubanj. Apud A. Bulatović, S. Jović 2009: 306, T. CXLII/2-3.

Situl ***Gornje Brijanje*** (*Горње Бријање*) al grupului cultural Bubanj I se află pe malul stâng al râului Puste, la 13 km nord-est de Bojni. Câteva descoperiri de ceramica eneolitică provin din sat (A. Bulatović, S. Jović 2009: 161-163, T. LVI/1-13). S-au descoperit fragmente ceramice ale unor străchini, castroane, un fragment de altar de cult, etc.

Situl ***Lalince*** (*Лалинце*), localitatea ***Potok*, **este situat în valea Veternica, la aproximativ 30 km sud-vest de Leskovac, pe vechiul drum Leskovac-Vranje (A. Bulatović, S. Jović 2009: 196, T. LXXVII/1-9).

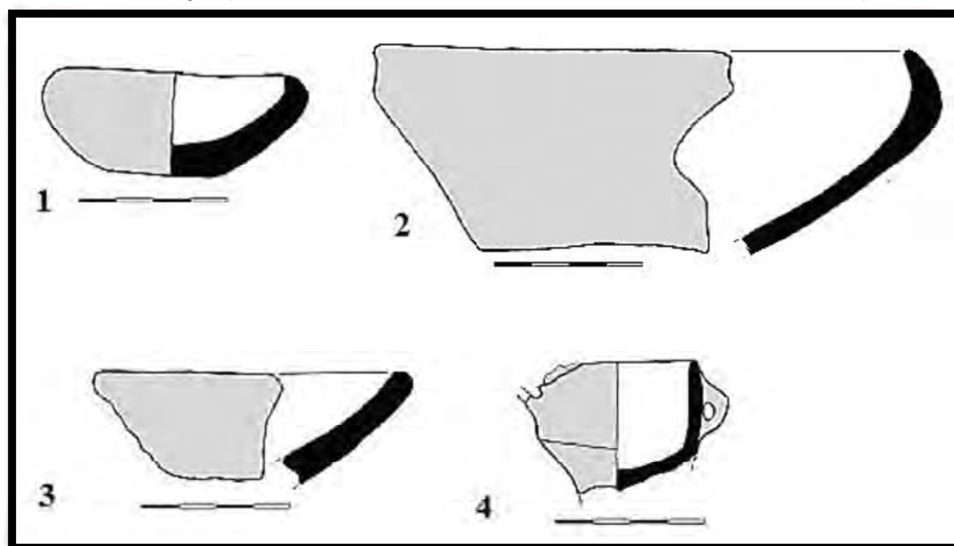

Fig. 26. Ceramică din situl *Rujkovac* (*Рујковац*), regiunea Leskovac, cultura Bubanj I. Apud A. Bulatović, S. Jović 2009: 278, T. CXXIII/1-4.

Situl ***Rujkovac*** (*Рујковац*). Rujkovac se află pe drumul de la Lebana la Medveđa, la aproximativ 35 km sud-vest de Lešovec. Identificat cu ocazia lucrărilor de asfaltare a drumului în anul 1995, a fost cercetat prima dată sistematic în anul 2006 fiind identificate două straturi culturale din perioada Eneolitică și epoca târzie a bronzului (A. Bulatović, S. Jović 2009: 277, T. CXXIII/1-4).

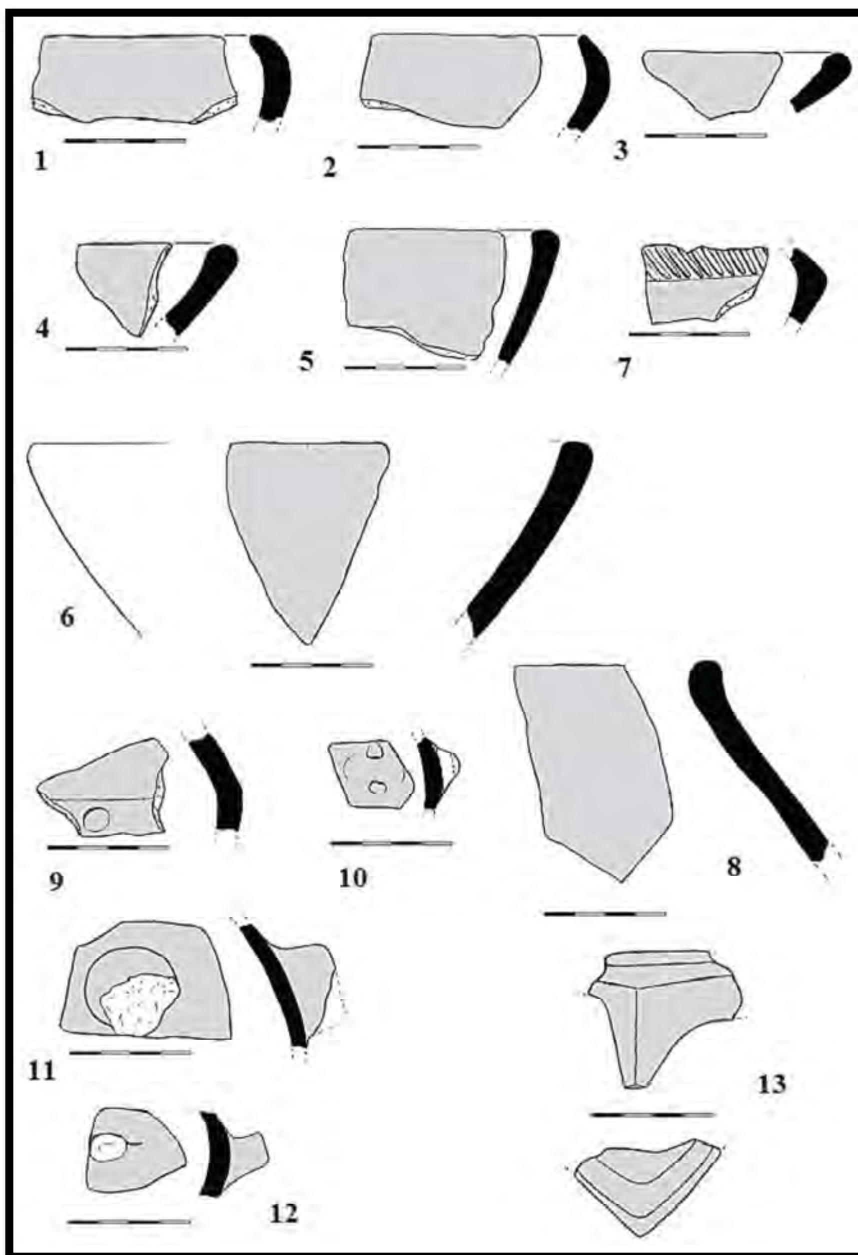

Fig. 27. Ceramică Bubanj I a din situl *Gornje Brijanje* (*Горње Бријање*), regiunea Leskovac. Apud A. Bulatović, S. Jović 2009: 162, T. LVI/1-13.

Situl ***Zlokućane*** (*Злокућане*), localitatea Gradac. Orașul Gradac este situat pe dealul dominant, la gura râului Jasnjak din Moravia de Sud. Locația include: un platou alungit, un platou mai mic și două terase - unul deasupra sudului Moraviei și a altor părți ale râului Jasnjak. A fost descoperit în anul 1909 dar cercetări mai ample au fost realizate în 1956-1957 și 1959 ocazie cu care au fost realizate 12 sondaje (A. Bulatović, S. Jović 2009: 321-322, 331, T.

CLIV/39-44). În sondajele VII și X-XII au fost identificate nivele culturale ale eneoliticului timpuriu de tip Bubanj I.

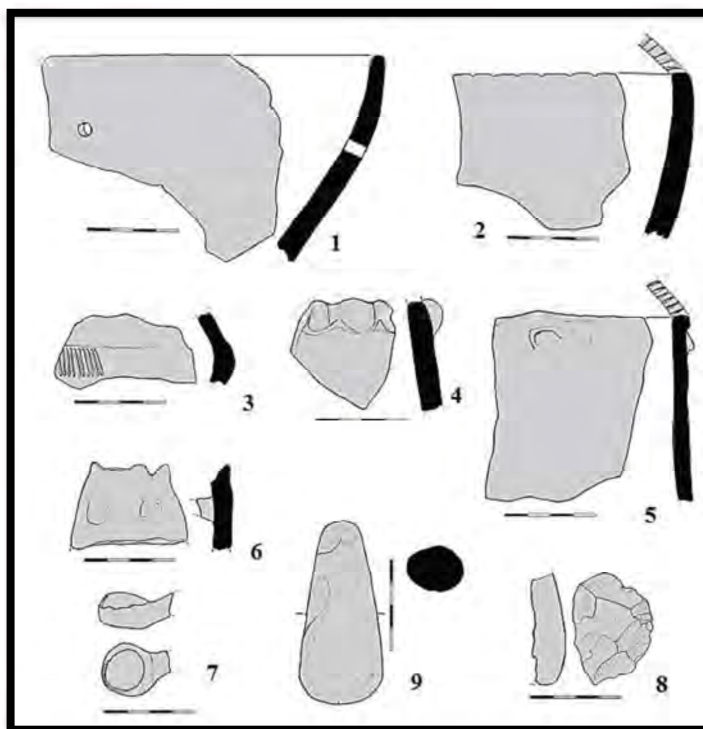

Fig. 28. Ceramică Bubanj I a din situl Situl *Lalince* (*Лалинце*), localitatea *Potok*, regiunea Leskovac. Apud A. Bulatović, S. Jović 2009: 196, T. LXXVII/1-9.

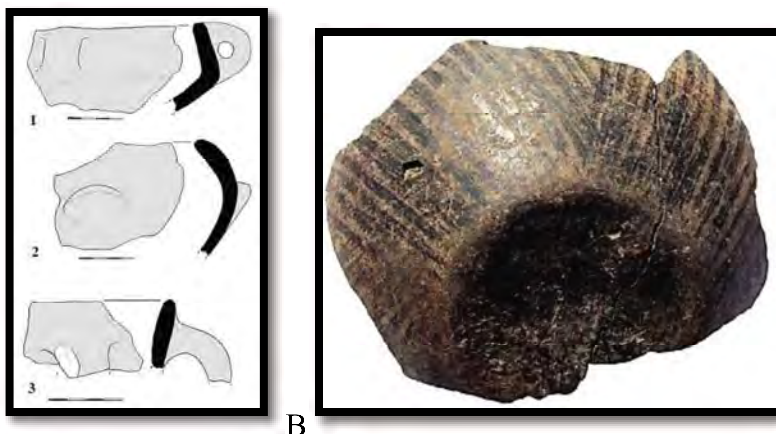
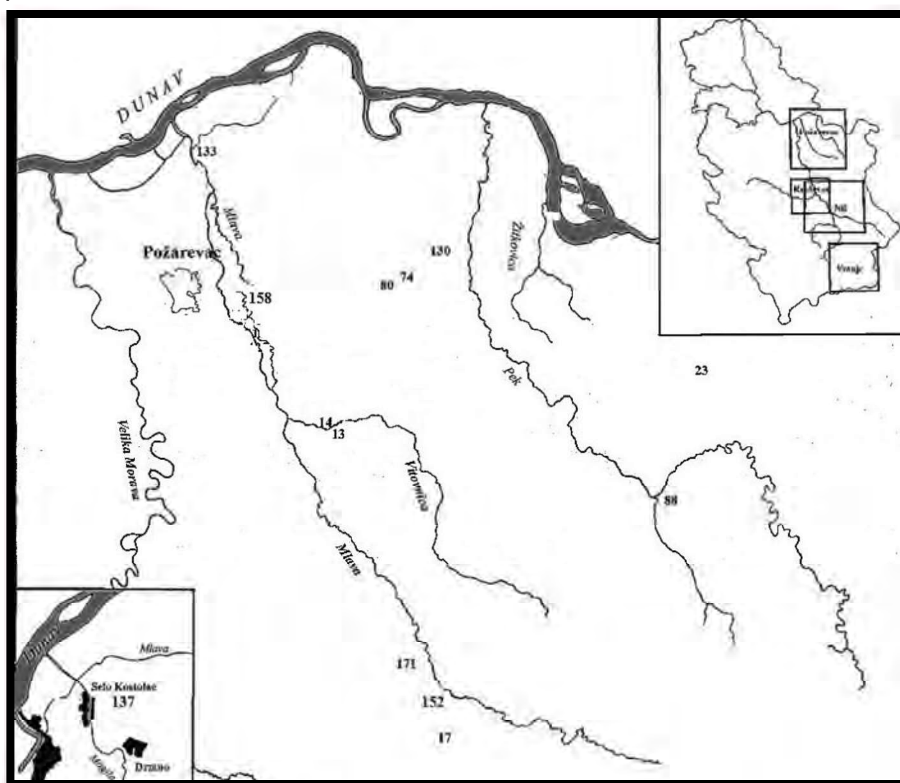

Fig. 29. A. Ceramică din situl *Zlokućane* (*Злокућане*), localitatea Gradac. Regiunea Leskovac. Apud A. Bulatović, S. Jović 2009: 333, T. CLIV/42-44. **B**. fragment vas Bubanj I a pictat cu grafit descoperit la *Čekmin*, *Ševarike*, regiunea Leskovak. Apud A. Bulatović, S. Jović 2009: 343, fig.64.

Grupul cultural Bubanj I cuprinde trei așezări fortificate situate pe malul râului Južna Morava și opt așezări plane, dintre care trei sunt situate în Leskovačko polje, în timp ce restul sunt situate în regiunea Jablanica (siturile

Okućnica B. Ivkovića din Rujkovac și Fabrica Rajkava în Gazdare), în Leskovackoporečje (situl Potok din Lalinac) și în regiunea Vlasina region (site-urile hotel Grozd și Vodovod-Luka din Vlasotince). Vezi (A. Bulatović, S. Jović 2009: 343-344). Ca și caracteristică a ceramicii Bubanj I din siturile eneolitice din regiunea Leskovac, aparținând grupului cultural Bubanj-Hum I, din bazinul râului Južna Morava, aceasta continuă tradiția culturii Vinča, adică a așa numitei faze Gradac a culturii Vinča.

Harta 8. Așezările eneolitice timpurii ale grupei Bubanj I din zona **Požarevac, <u>regiunea Braničevo</u>**, Serbia (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 528-529). Siturile de pe hartă: **Požarevac, regiunea Braničevo** sunt: **(23)** ***Duboka***, localitatea ***Gaura Mare*** **(23)** (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 100-101, 434, T XIX/1-11); (**13**) ***Crljenac***, localitatea ***Stig*** (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 434); (**14**) ***Crljenac***, localitatea ***Grac*** **A** (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 78-80, 434, T VIII/1-16); **(17)** ***Ćovdin***, localitatea ***Nicolina dula*** (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 84, 434, T XI/1); (**74**) ***Ljubinje***, localitatea ***Majura II*** (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 185-186, 434, T LXII/1-11); **(80)** ***Malo Gradište***, localitatea ***Majura A*** (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 200, 434, T LXIX/1); (**130**) ***Smoljinac***, localitatea ***Zmajevac*** (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 255, 434, T CV/1-2); (**133**) ***Starčevo***, localitatea ***Mali Bubaj*** (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 259, 435); (**137**) ***Stari Kostolac***, localitatea ***Pećine*** **A** (**137**) (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 269, 435); (**152**) ***Šetonje***, localitatea ***Bucure*** (**152**) (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 280, 435, T CXIX/1); (**158**) ***Toponica***, localitatea ***Selište*** (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 288, 435, T CXXIV/1-5); (**171**) ***Veliko Laole***, localitatea ***Oborište*** (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 309, 435).

Pe lângă aceste puncte în **regiunea Braničevo** mai este și așezarea eneolitică Bubanj I din ***Stalać*** se află lângă orașul **Stalać** (G. Cadjenovic 2007: 28).

Situl ***Crljenac***, localitatea ***Grac*** **A** (**14**) (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 78-80, 434, T VIII/1-16), regiunea Braničevo din Serbia are nivel de locuire eneolitic timpuriu de tip Bubanj I. Ceramica identificată face parte din seria străchinilor cu marginea arcuită în interior, profile de vase bombate, apucători amplasate sub marginea vaselor sau pe zona de maximă rotunjime, etc. Ca și decor se observă marginea vasului crestată și aplicații de șnur, incizii, grupe de puncte realizate prin împunsături, etc. S-au mai descoperit fusaiole, unelte din silex, un fragment de topor din piatră, etc.

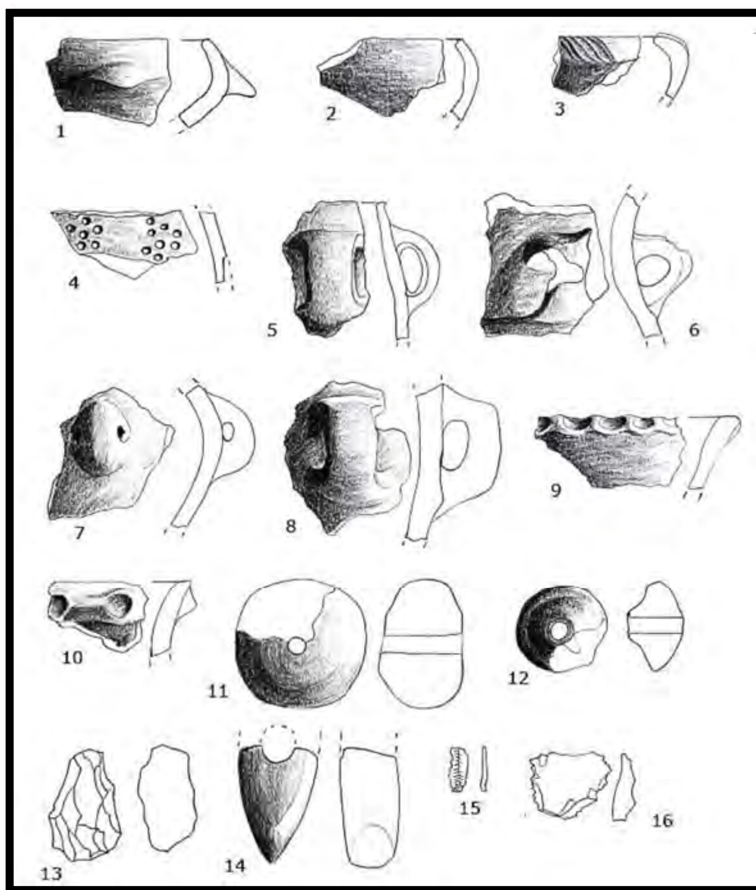

Fig. 30. Inventar archeologic Bubanj I din situl ***Crljenac***, localitatea ***Grac*** **A** (**14**) (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 79, T VIII/1-16), regiunea Braničevo.

Aceleași forme ceramice le întâlnim și la ***Duboka***, localitatea ***Gaura Mare*** **(23)** regiunea Braničevo. Vase cu marginea arcuită spre interior ori cu buza vazului evazată, vase bombate cu decor incizat grupat în registre de linii oblice, dispus pe zona de maximă rotunjire, etc. Inventar litic din silex (burine, gratoare, racloare, etc.) (M. Stojić, D. Jacanović 2008:100, T XIX/1-11).

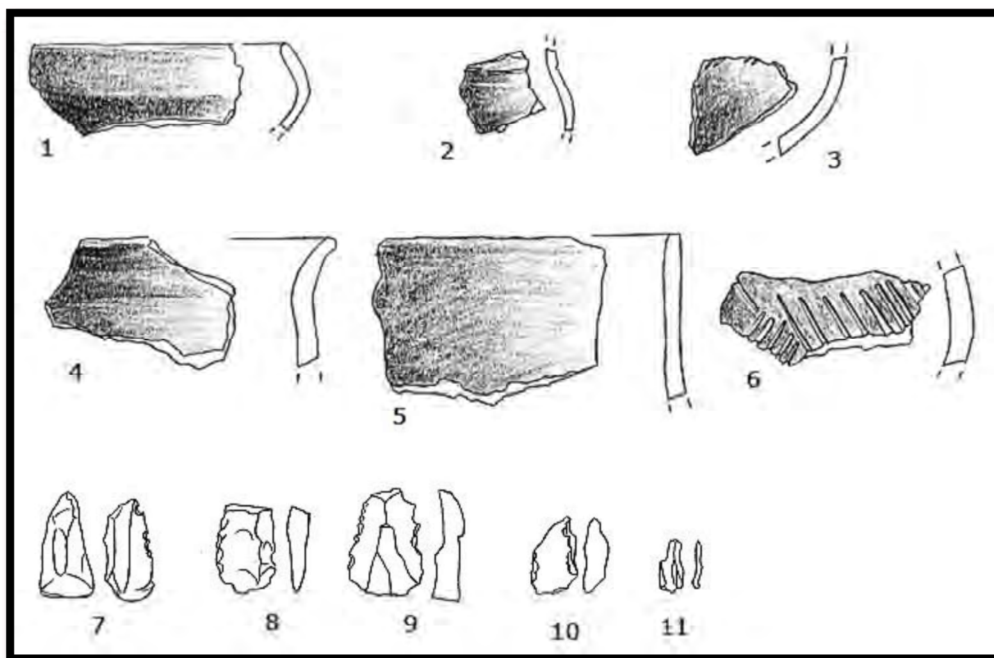

Fig. 31. Inventar archeologic Bubanj I din ***Duboka***, localitatea ***Gaura Mare*** **(23)** regiunea Braničevo din Serbia. Apud M. Stojić, D. Jacanović 2008:100, T XIX/1-11).

În situl Bubanj I din ***Ljubinje***, localitatea ***Majura II*** (**74**), regiunea Braničevo, apare din nou decorul incizat dispus în registre de linii oblice modalitate de decor folosită și pe o fusaiolă din lut de mici dimensiuni. Din nou întâlnim marginea unui vas ceramic crestată tehnică ce se observă și la ***Malo Gradište***, localitatea ***Majura A*** **(80)** (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 200,T LXIX/1). Un fragment de picior antropomorf este singura piesă ce ține de domeniul plasticii (M. Stojić, D. Jacanović 2008:186, T LXII/1-11).

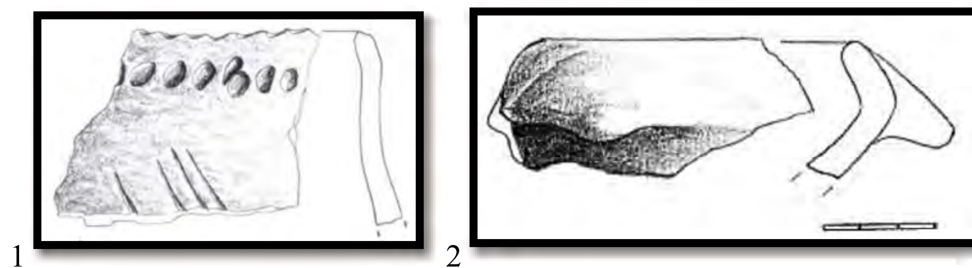

Fig. 32. 1. Fragment ceramic Bubanj I din ***Malo Gradište***, localitatea ***Majura A*** **(80)** regiunea Braničevo din Serbia. Apud M. Stojić, D. Jacanović 2008: 200,T LXIX/1. **2**. Fragment ceramic Bubanj I din ***Šetonje***, localitatea ***Bucure*** (**152**). Apud M. Stojić, D. Jacanović 2008: 280, T CXIX/1.

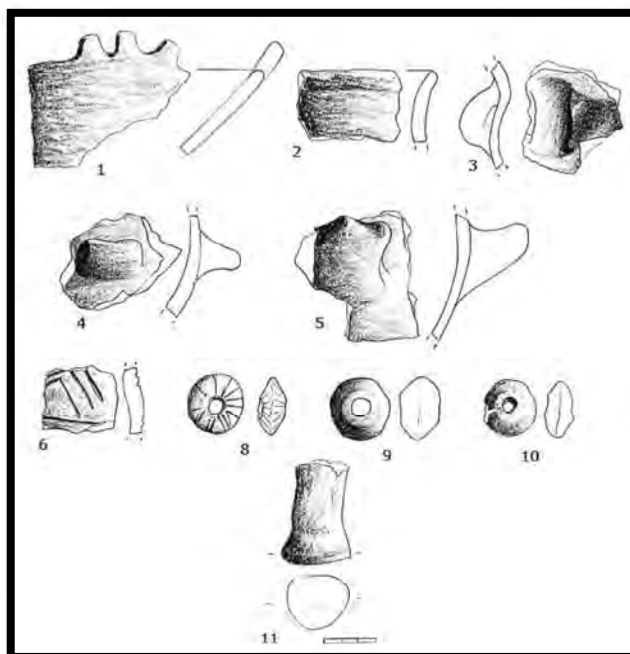

Fig. 33. Inventar archeologic Bubanj I din ***Ljubinje***, localitatea ***Majura II*** (**74**) regiunea Braničevo. Apud M. Stojić, D. Jacanović 2008:186, T LXII/1-11).

Profilele ceramice în forma literei „***S***„ le regăsim și în această regiune Braničevo în la ***Toponica***, localitatea ***Selište*** (**158**), (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 288, T CXXIV/1-5) și sunt prezente în numeroase zone Bubanj I dar și în grupele Sălcuța și Krivodol.

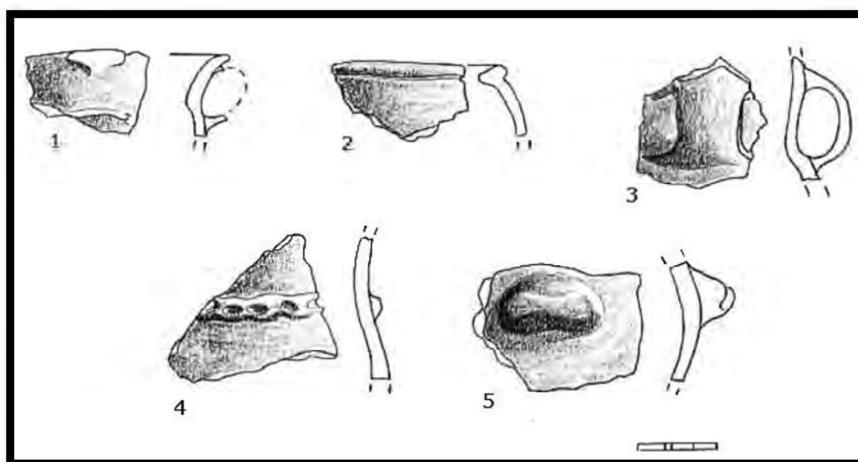

Fig. 34. Inventar arheologic Bubanj I din ***Toponica***, localitatea ***Selište*** (**158**) regiunea Braničevo. Apud M. Stojić, D. Jacanović 2008: 288, T CXXIV/1-5).

În regiunea **Braničevo** așezarea eneolitică din *Stalać* se afllă lângă orașul Stalać și are nivel de locuire atribuit grupului Bubanj I. *Stalać* se află în Serbia centrală pe malul Moravei de Sud, în apropiere de confluența cu

Moravei cu Morava Mare. Satul Stalac și orașul Stalac sunt situate nu departe de gura râurile Zapadna Morava și Juzna Morava, pe o poziție foarte proeminentă care controlează mare parte din Pomoravlje.

Salać este situat pe malul drept al orașului Juzna Morava sub pantele nordice ale zonei Poslonska, în timp ce orașul Stalac este situat deasupra malului drept al municipiului Zapadna Morava și Juzna Morava (G. Cadjenovic 2007: 28).

În curtea „***Bisericii Sfântului Duh***„ din oraș, în anul 1998, au fost descoperite boluri, cești cu două apucători, castroane conice, amfore cu gât înalt, etc. toate de tradiție Bubanj I. Situl din orașul Stalaca, deși modest, contribuie la cunoașterea perioadei eolitice din Pomoravlje (G. Cadjenovic 2007: 21).

Un site cu mai multe straturi de cultură este cel de la ***Jazbine***, Makrešana unde, în straturile cele mai joase, au fost descoperite vestigii Bubanj-Salcuța-Krivodol (G. Cadjenovic 2007: 21).

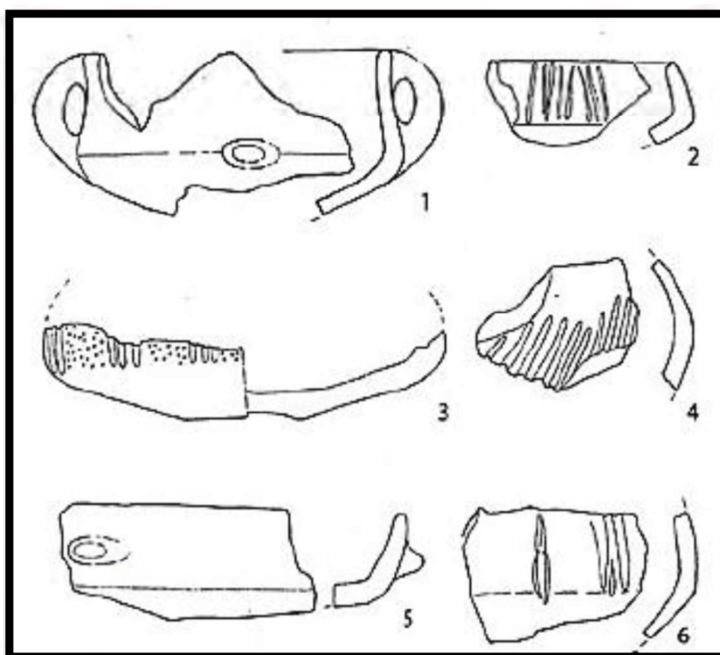
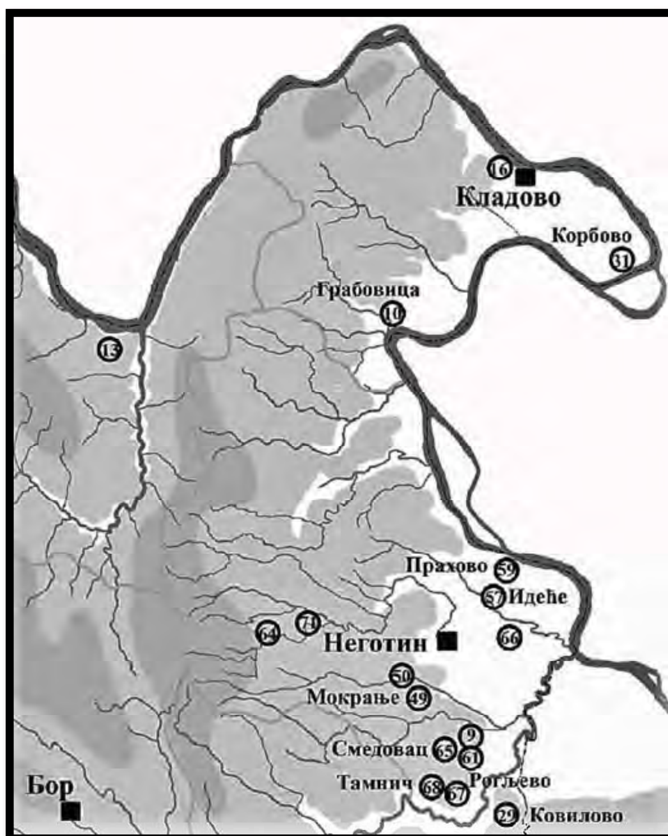

Fig. 35. Ceramică Bubanj I din situl ***Stalaća*** descoperită în curtea „***Bisericii Sfântului Duh***„. Apud G. Cadjenovic 2007: 29, pl. 4/1-6.

În nord-estul Serbiei, eneoliticul timpuriu include depozitele de la ***Rudna Glava*** și ***Zbradili***, lângă Korbovo care reprezintă complexul cultural Bubanj-Sălcuța-Krivodol (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 26). J. Bojadjiev consideră că durata de viață a complexului cultural Bubanj-Sălcuța-Krivodol se întindeîntre anii 4600/4550 BC - 4100/3800 BC (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 28).

Harta 9. Siturile grupei eneolitice timpurii Bubanj I din Serbia, **regiunea Negotin** (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 49, map 3): (**9**) ***Veljkovo-Kapu Đaluluj*** (Вељково-Капу Ђалулуј), (**13**) ***Veliki Gradac*** (Велики Градац), ***Ćetače-Vrkalj*** (Ћетаће-вркаљ), (**10**) *Grabovica-Brzi* (Грабовица-Брзи прун), (**16**) ***Kladovo-Brodoimpeks -necropola*** (Кладово-Бродоимпекс -некропола), (**31**) ***Korbovo*** (Корбово-Фунд), (**49**) ***carieră Mokranjskestene*** (Мокрањскестене-каменолом), (**50**) ***Mokranjske stene-podkapina*** (Мокрањске стене-поткапина), (**57**) ***Ideje*** (Идеће), (**59**) ***Prahovo-Fabrikasuperfosfat*** (Прахово Фабрикасуперфосфата), (**61**) ***Rogljevo*** (Рогљево), (**65**) ***Smedovac-Grabar-svračar*** (Смедовац-Грабар-сврачар), (**66**) ***Srbovo*** (Србово), (**67**-**68**) ***Tambor-Železnička stanica*** (Тамнич-Же-лезничка станица) și ***Šarkamen-Duge Livadă*** (Шаркамен-Дуге ливаде).Vezi A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 28, map 3.

Situl ***Veljkovo-Kapu Đaluluj*** (Вељково-Капу Ђалулуј) este așezat pe altitudinea Kupaste, suprafața este de cca. 2000 m², protejat în mod natural de pantele abrupte, cu excepția celei de vest pe unde este și calea de acces. Acesta domină malul stâng al râului Timok și are o poziție strâmtă favorabilă, deoarece este situată deasupra coastei acestui râu. (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 75).

Situl ***Grabovica-Brzi*** (Грабовица-Брзи прун) este situată pe o terasă spațioasă între Grabovica și Brza Palanka, la aproximativ 1 km în amonte de Seliste. (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 77).

Situl ***Veliki Gradac*** (Велики Градац) a conservat urmele unei așezări preistorice găsite în vechea asezare civilă, în Veliki Gradac unde se găsesc descoperirile aparținând etnolitului timpuriu, adică complexului cultural Bubanj-Salcuța-Krivodol, urmate de eolititicul târziu reprezentat de cultura Coțofeni (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 82).

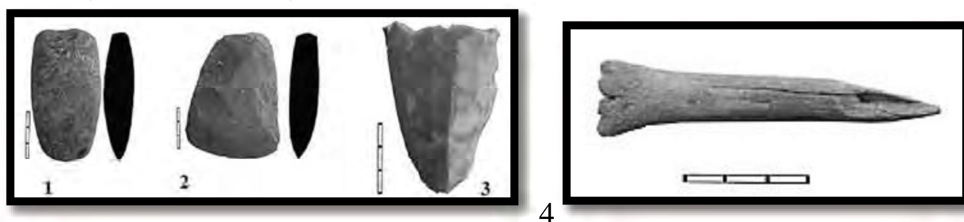

1 2 3

Fig. 36. 1. –Altar cult zoomorf ***Kovilovo***. **2** – Figurină antropomorfă. Grup Bubanj, regiunea Negotin. Apud A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 27, fig. 14. **3**. Fragment ceramic Bubanj I a din situl de la ***Kladovo-Brodoimpeks-necropola*** (Кладово-Бродоимпекс - некропола). Apud A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 89, T XXII/5.

Situl ***Kladovo-Brodoimpeks-necropola*** (Кладово-Бродоимпекс - некропола), ce surprinde un nivel eneolitic timpuriu din grupa Bubanj I,este amplasat vis a vis de situl de la Schela Cladovei, jud. Mehedinți din România, așezare preistorică în care au fost semnalate vestigii eneolitice Sălcuța. Au fost descoperite fragmente ceramice printre care menționăm un castron (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 88,T. XXII/5).

Situl ***Korbovo*** (Корбово-Фунд) este poziționat pe un râu, la 1 km în amonte de Korb. Din perioada eneoliticului timpuriu, au fost identificate vestigii Bubanj I a suprapuse de elemente eneolitice târzii de tip Coțofeni. (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 109, T XXXVIII/1-8). Ceramica identificată este gri-maronie și constă în forme circulare, forme carenate iar ca și decor este frecvent barbotina neorganizată și canelurile verticale. O descoperire interesantă este un fragment de picior de altar decorat cu motive geometrice dar și două dălți din piatră, o unealtă din silex și un străpungător din os (T XXXIX/9-12).

4

Fig. 37. 1-**3**. Unelte din piatră din situl ***Korbovo*** (Корбово-Фунд), regiunea Negotin. Grupa Bubanj I. Apud A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 110, T XXXIX/9-11. **4**. Străpungător din os din situl ***Korbovo***. Apud A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 110, T XXXIX/12.

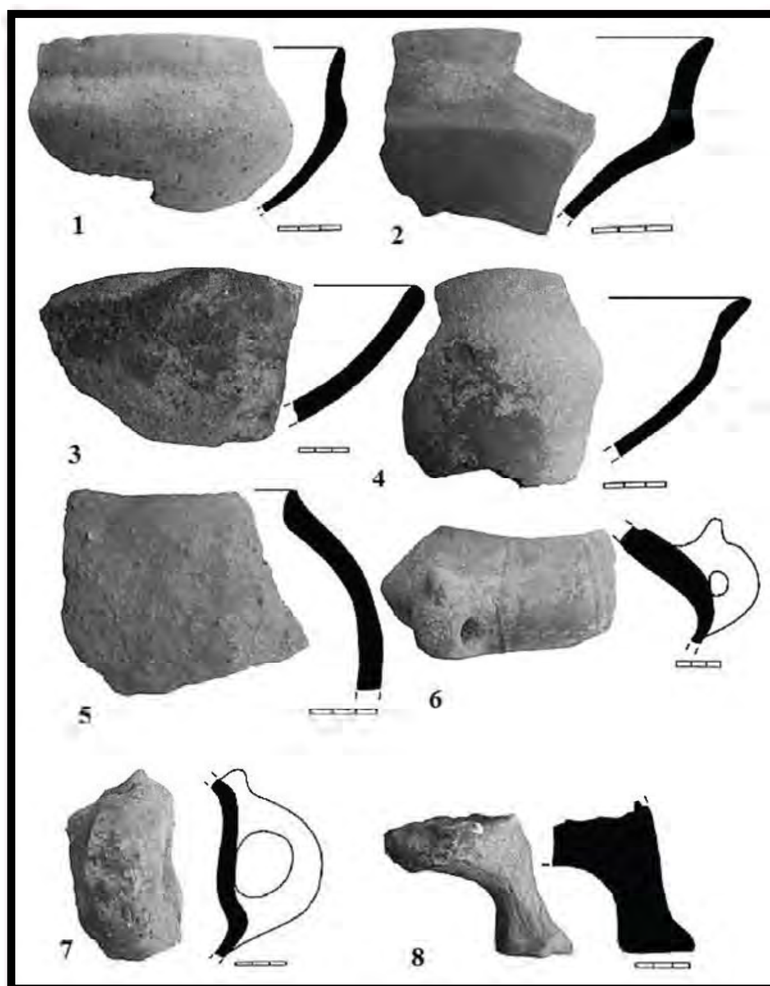

Fig. 40. Inventar arheologic caracteristic grupei Bubanj I din situl ***Korbovo*** (Корбово-Фунд), regiunea Negotin. Apud A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 110, T XXXVIII/1-8.

Situl Bubanj de la *Mokranjskestene* (Мокрањскестене-каменолом) este amplasat pe o zonă înaltă, este bine poziționat și protejat pe trei laturi cu pante abrupte și controla valea râului Sikol. (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 144).

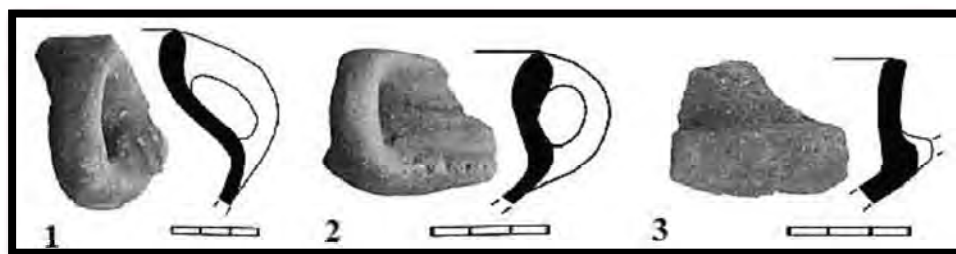

Fig. 41. Ceramică Bubanj I din situl ***Mokranjskestene*** (Мокрањскестене-каменолом), regiunea Negotin. Apud A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 145, T LXIII/7-9.

Situl ***Mokranjske stene-podkapina*** (Мокрањске стене-поткапина) este situat la câteva sute de metri în nord-estul localității, sub dealul stâncos, pe care se găsesc rămășițe ale unei cetăți. Aici este o localitate preistorică cu mai multe straturi din eneolitic, mai puține materiale timpurii Bubanj și mai multe vestigii Coțofeni (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 148).

În stațiunea ***Prahovo***, localitatea ***Ideje*** (Идеће) este un sit preistoric multistratificat cu vestigii neolitce mijlocii, eneolitice Bubanj-Sălcuța-Krivodol. Ceramica Bubanj I identificată constă în boluri cu marginea îngroșată, boluri bitronconice cu gât scurt, cupe, vase cu gât cilindric, amfore, etc. Dintre tehnicile decorative folosite se remarcă striurile și liniile incizate pe zona de maximă rotunjime, impresiunile, decor în bandă cu amprente, barbotină dispusă în rânduri verticale dar și pictură și motive geometrice. (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 159, 161, T LXXV/9-24).

Așezarea preistorică de la ***Prahovo-Fabrikasuperfosfat*** (Прахово Фабрикасуперфосфата) este pe malul Dunării în aval de Prahovo. Au fost identificate vestigii neolitice Starčevo-Criș, eneolitice timpurii de tip Bubanj I suprapuse de un nivel de epoca bronzului de tip Verbicioara (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 165). Situl se află vis a vis de Ostrovul Mare, locație bogată în vestigii Sălcuța, atât pe insulă „*km. Flv. 875*„ (C. N. Pătroi 2015: 442, harta 48), cât și în zona localităților Balta Verde „*La Morminți*„ (C. N. Pătroi 2015: 448, harta 54) dar și la „*Gura Blaniței*„ (C. N. Pătroi 2015: 454) și Izvoarele, jud. Mehedinți (C. N. Pătroi 2015: 458).

Se remarcă materiale ceramice Bubanj I printre care menționez boluri, vase bitronconice, străchini, vase cu umăr și profil în forma literei „***S***„ etc. (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 166, T LXXX/4-16). Ca și decor observăm caneluri, barbotină dispusă în linii oblice, decor cu șnurul pe marginea vasului, etc.

Fig. 42. Inventar archeologic Bubanj I din situl *Tamnic-Železnička stanica* (Тамнич-Железничка станица), regiunea Negotin, Serbia. Apud A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 181, T XCIII/1-3).

Vestigiile eneolitice de la ***Rogljevo*** (Рогљево) sunt puține, totuși acestea semnalează existența unei locuiri Bubanj I în zonă. Au fost descoperite fragmente ceramice cu decor aplicat, în formă de panglică și cu amprente digitale, mânere de vase, etc. (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 171-172, T LXXXV/1-4).

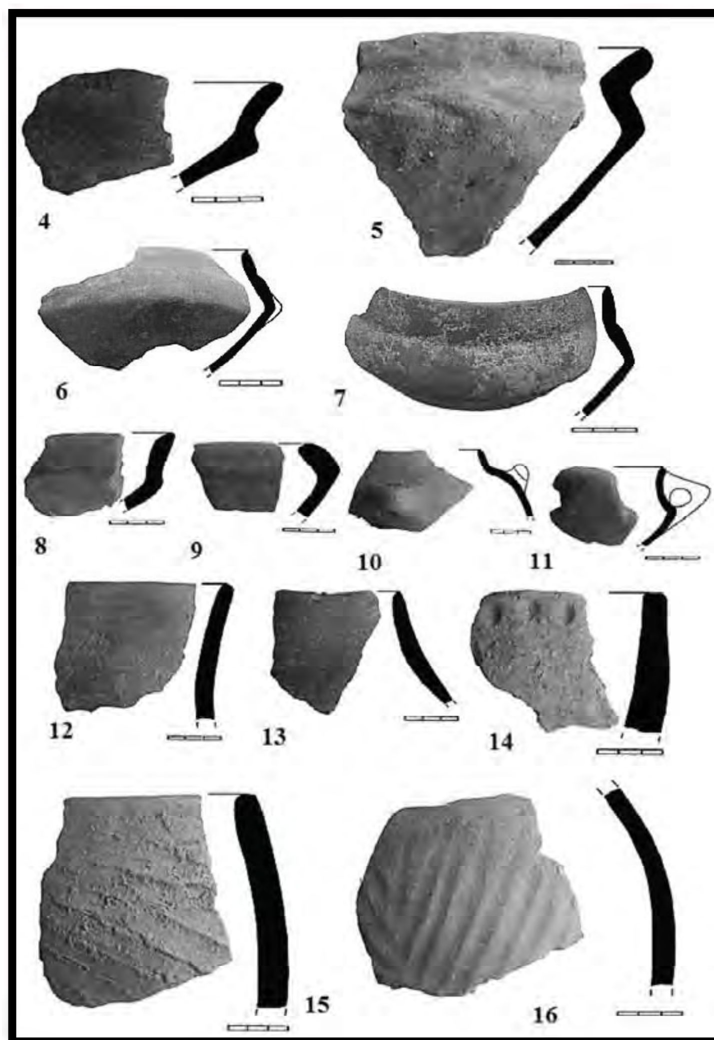

Fig. 43. Inventar ceramic Bubanj I din așezarea *Prahovo-Fabrikasuperfosfat* (Прахово Фабрикасуперфосфата). regiunea Negotin. Apud A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 166, T LXXX/4-16.

Situl ***Smedovac-Grabar-svračar*** (Смедовац-Грабар-сврачар), este situat la 300 m sud de oraș. Ceramica eneolitică caracteristică grupului Bubanj I este numeroasă (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 176-177, T LXXXIX/1-15). Au fost descoperite străchini cu marginea arcuită în interior, castroane cu umăr, boluri, vase cu profil în forma literei „***S***„ amfore cu și mânere de amforă în bandă. Elementele decorative întâlnite sunt diverse: decor imprimat, pictură cu grafit, incizii, alveole, etc.

Așezarea Bubanj I de la ***Srbovo*** (Србово), situată la aproximativ 400m sud-vest de sat spre dealul Meteriz, în apropierea râului Jásenič. Site-ul controla accesul spre Dunăre și Timok (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 179, T XCII/1-3).

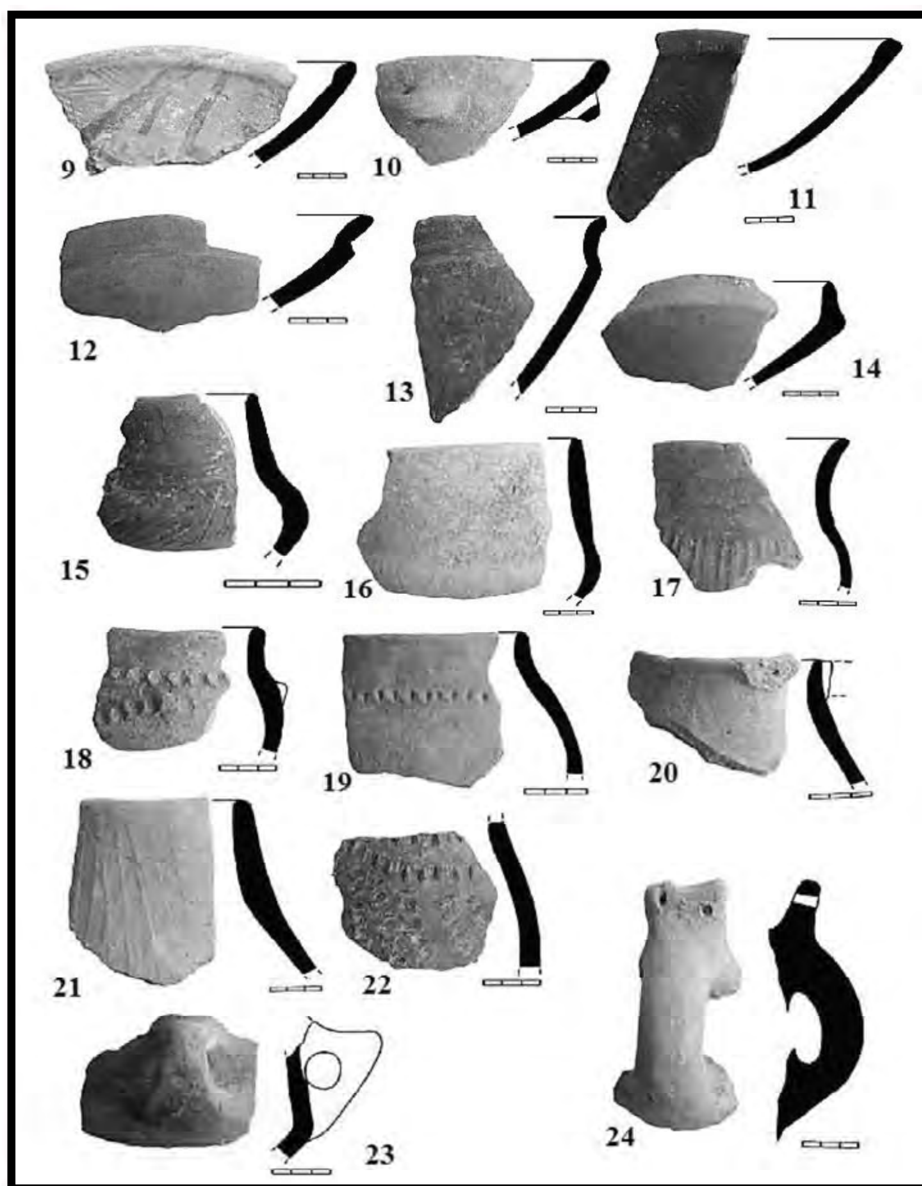

Fig. 44. Inventar ceramic Bubanj I din așezarea ***Prahovo***, localitatea ***Ideje*** (Идеће), regiunea Negotin. Apud A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 161, T LXXV/9-24.

Materialul din ***Tamnic-Železnička stanica*** (Тамнич-Железничка станица) constă din ceramica de tip Bubanj I ce are culoarea maro și provine dintr-un sit încă neidentificat (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 181, T XCIII/1-3). Forme caracteristice precum cești cu două apucători, străchini cu marginea arcuită, profile bombate în interior, butoni aplicați, dar și decor cu caneluri vertical ori oblice, încadrează aceste vestigii complexului Sălcuța-Bubanj-Krivodol.

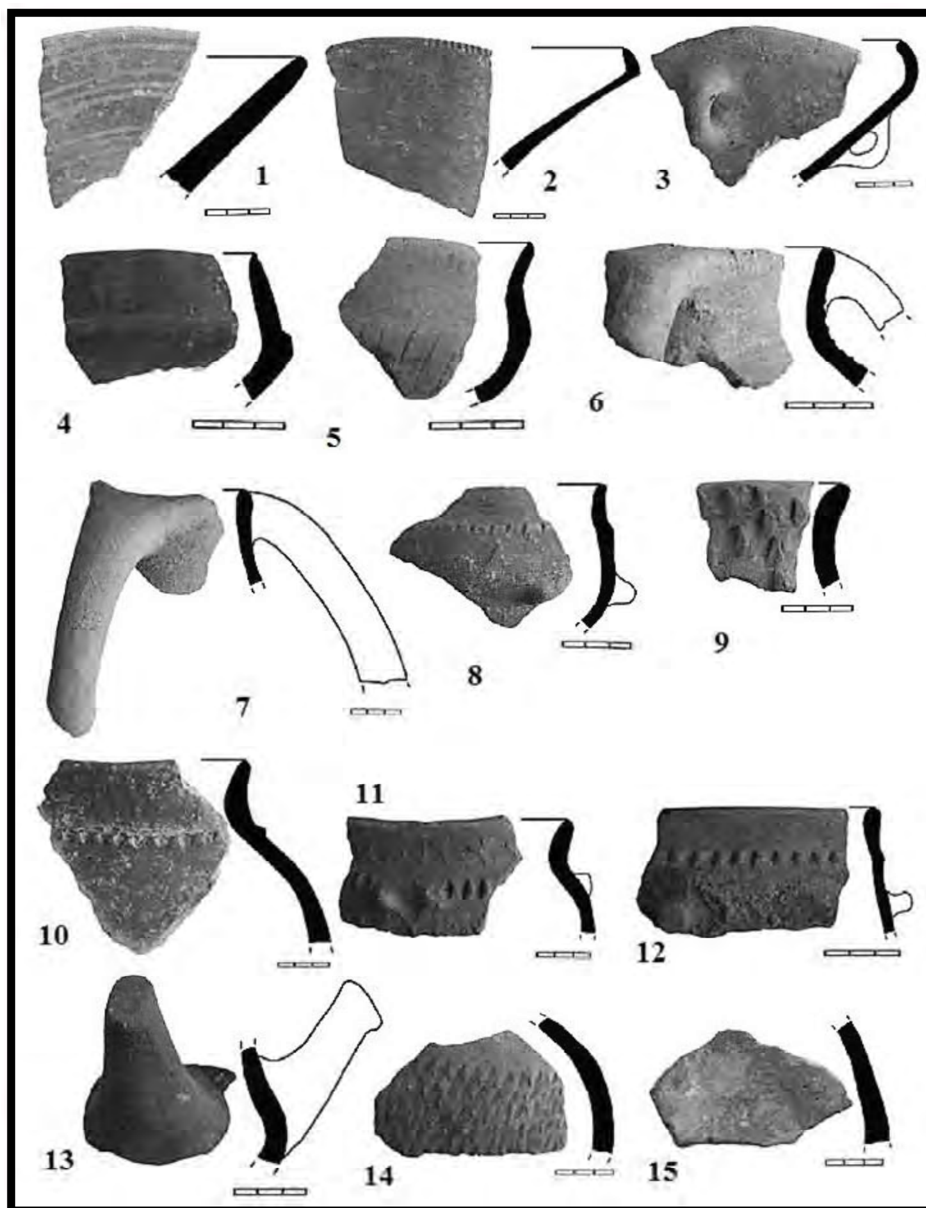
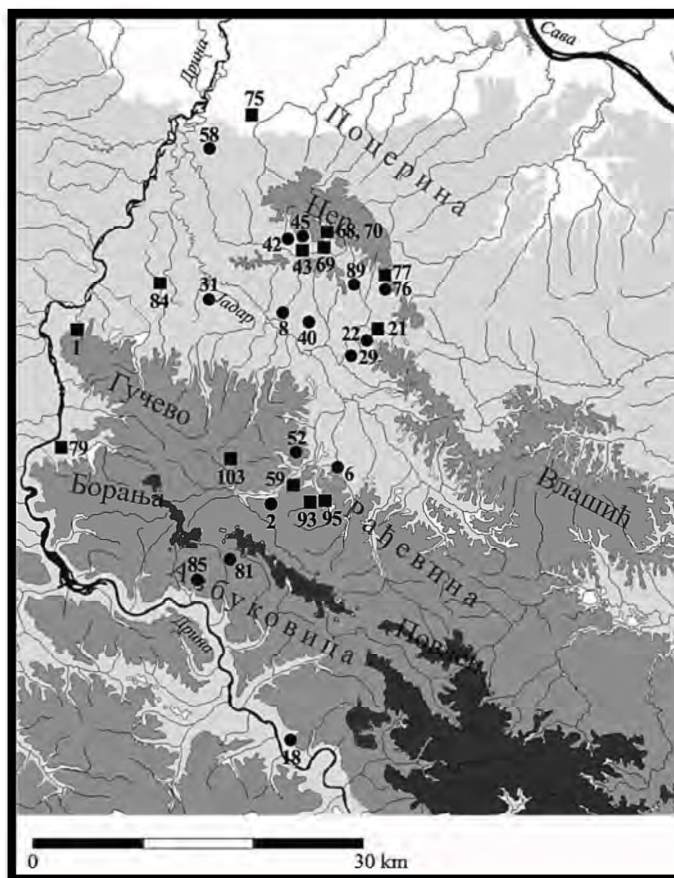

Fig. 45. Inventar arheologic Bubanj I din situl ***Smedovac-Grabar-svračar*** (Смедовац-Грабар-сврачар), regiunea Negotin. Apud A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 177, T LXXXIX/1-15).

Cercetări destul de recente, din anul 2009, realizate în situl de la ***Bubanj*** (Serbia) au surprins un nivel stratigrafic atribuit culturii Cernavoda III care suprapune un nivel cu materiale eneolitice Krivodol-Sălcuța-Bubanj (Vezi profilul de sud al șanțului I – profil AB). În anul 1954 M. Grašanin considera că sunt materiale KSB complex, după ce identificase o secvență stratigrafică similară (D. Milanovic 2011: 106, 113, fig. 4, pl. I-VI).

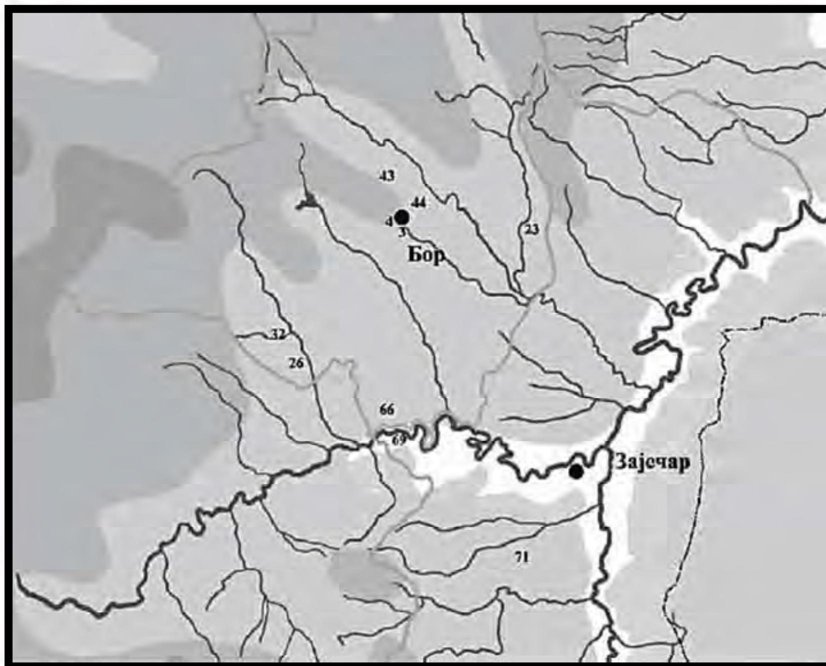

Harta 10. Siturile grupei Bubanj din **regiunea Loznica**, Serbia. **1** – B. Kovisach, localitatea Gradac, **21**- G. Sipula, localitatea Rimsko, **43** – Joşeva, localitatea Kameniţa, **52** – Krasava, localitatea Prosek, **59** – Likodra, **68** – Milina, **69** – Milina, localitatea Spasovine, **70** – Milina, localitatea Staro selo, **75** – Novo Selo, **77** – Pomijacea, localitatea Veliki Bracinaţ, **79** – Radaj, **84** Rujani, **88** – Tekeris, localitatea Sarampov, **90** - Tekeris, **93**, **95** – Tolisavaţ, **104** – Cerova. Apud A. Bulatović , V. Filipović, R. Gligorić 2017: 81, map 2.

Urmare a apariţiei monografiei dedicate **regiunilor Bor și Majdanpek** din Serbia, cunoștințele despre grupul eneolitic timpuriu Bubanj Ia sunt mai numeroase. Astfel am putut identifica artefacte ale acestei culturi în siturile de la ***Vela Reka***, ***Zlot***, ***Krivelj***, ***Sarvanovat***, localitatea ***Seliste***, ***Zajecear*** (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014). Topografia așezărilor, precum și cultura materială a acestor comunități, nu diferă de aceleași comunități din Negotin Krajina, nord-vestul Bulgariei sau din partea de sud a Timocka Krajina. Cultura materială a acestor comunități, în special caracteristicile stilistice și tipologice ale ceramicii corespund cu materialele aceleiași perioade din tările vecine.

În siturile cu nivele de locuire Bubanj Ia din **regiunea Bor** și **Majdanpek** au fost descoperite numeroase alte elemente de inventar arheologic cum ar fi figurinele antropomorfe și zoomorfe, altarele zoomorfe,

capace vase, precum și uneltele de cupru, oase, etc (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: fig. 38, 48, 49, 51, 52-61, 74-77).

Harta 11. Siturile Bubanj I din zona Bor și *Zaječar*, Serbia. Apud A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 67, harta 2. Prelucrare hartă C.N. Pătroi.

Stratigrafia siturilor cu nivele eneolitice Bubanj I din **regiunea Bor** (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 64-65):

- ***Bor, Kmpije*** (**3**)- complexul BSK, Coțofeni-Kostolac, epoca bronzului.
- ***Bor, Čoka Kazak*** (**5**)- complexul BSK, Paracin / Verbicioara.
- ***Donja Bela Reka*** (**23**)- ***Vrelo***, complexul BSK, Coțofeni-Kostolac.
-***Donja Stopanja*** (**26**) -Petrujkić, Starčevo, complexul BSK, Paraćin/Verbicioara, Latene.
- ***Zlot, peștera Lazareva*** (**32**) - complexul BSK, Coțofeni-Kostolac, Paracin/ Verbicoara, Gava-Belegis II, Basarabi, grupul zlotski.
- ***Krivelj, Čoka lui Balash*** (**43**) - complexul BSK, Coțofeni-Kostolac, Latene.
- ***Krivelj, Čoka Morminc*** (**44**) - complexul BSK, Coțofeni-Kostolac.
- ***Šarbanovac, Velika padina*** (**66**) - complexul BSK, Coțofeni-Kostolac, Paracin/ Verbicioara, Basarabi.
- ***Šarbanovac, Selište*** (**69**) - complexul BSK, Coțofeni-Kostolac, Paracin/Verbicioara, Basarabi.
- ***Zaječar*** (**71**), Mečkin vrh în Bacevica - complexul BSK.

În zona Bor și împrejurimile sale au fost înregistrate cinci situri preistorice dintre care doar ***Kmpija*** și ***Čoka Kazak*** au nivele de locuire Bubanj-Sălcuța-Krivodol (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 78). Punctul ***Bor – Kampije*** - se află la marginea de sud-est a orașului Bor, cu vedere spre

bazinul de minerit Bor. Cercetarea sistematică a determinat existența unei așezări eneolitice mai mari în care au fost cercetate trei locuințe. Situl ocupă o suprafață de aproximativ 0,5 hectare. Nivelul de cultură aparținând complexului BSK este bine conservat.

Punctul ***Čoka Kazak*** este localizat în zona satului Čoka Kazak și este poziționat pe dealul dominant, situat la câțiva kilometri nord-vest de Bor. Situl preistoric este situat pe un platou mai mic de aproximativ 0,65 hectare și este situat la aproximativ 100m deasupra râului Văii Ruzana și Văii Dosul. (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 89).

Dintre peșterilor din zona ***Zlotska*, *peștera Lazareva*** este unul dintre cele mai importante situri preistorice din Serbia. Situată pe marginea munților Kucajske, la câteva zeci de metri deasupra râului, stațiunea ocupă peștera și o terasă a râului care curge din peșteră spre est. În cele mai vechi orizonturi din peșteră, aparținând eneoliticului, s-au descoperit descoperit unelte de cupru, care pot să indice metalurgia timpurie a cuprului în aceste regiuni. (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 123). Straturile culturale din peșteră au fost perturbate, astfel încât orice distribuție a rezultatelor bazate pe stratigrafie verticală ar fi extrem de incertă. În cele mai vechi straturi, prin urmare, descoperirile care aparțin lui Bubanj I (complexului cultural Bubanj-Sălcuța-Krivodol - planșele T. XLIII/1-6, T. XLIII/7-8, T. XLIII/14; T. XLIV/19, 21-24) sunt amestecate, cu descoperiri care sunt considerate mai tinere și aparțin culturii Sălcuța IV (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 127). Stratigrafia nu poate stabili dacă este vorba de două straturi culturale, sau elementele legate de cultura Sălcuța IV sunt prezente în această zonă în nivelul de cultură Bubanj I. Totuși, cercetări recente din stațiunea ***Velika*** par să confirme prezența culturii Sălcuța IV la nivel de strat cultural (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 128).

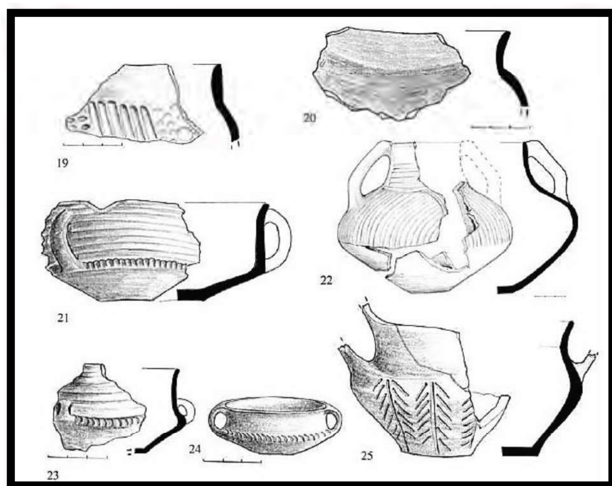

Fig. 46. Ceramică BSK din zona ***Zlotska***, ***peștera Lazareva***, Serbia. Apud A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 125, T. XLIV/19, 21-24.

Situl ***Krivelj, Čoka lu Balash*** pe trei laturi este înconjurat de pante abrupte, cu excepția zonei de acces din sud-est. Zona este una dominantă și are contact vizual cu localitatea Kriveljski kamen (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 156-157). Materialele SBK sunt bine reprezentate de ceramică (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: T. LXXV/1-10; T. LXXVI/11-15, T. LXXVI/16-24, T. LXXVII/27-35, T. LXXVIII/37-38, T. LXXVII/36; T. LXXVIII/40-59; сл. 50, T. LXXIX/48; T. LXXX/60-61, T. LXXVIII/39, T. LXXVII/25-26). Ornamentele decorative sunt dominate de caneluri, oblice ori drepte (T. LXXVI/12-15; T. LXXVII/28-29, 31, 34-35, T. LXXXI/62, 65, 68, 72-74), barbotină aranjată în linii (T. LXXVIII/37-38, T. LXXIX/48, 51, 54; T. LXXX/57, 60; T. LXXXI/71), secvențe de diferite tipuri de imprimeuri (T. LXXVI/24, T. LXXVII/34, 36; T. LXXVIII/46; T. LXXIX/48-56; T. LXXXI/66-68, 75), barbotină neorganizată, etc.

Din sit provin și figurinele antropomorfe (figurile 51, 52), un altar zoomorf (figura 53) și uneltele din piatră și os (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 165, fig. 51-53).

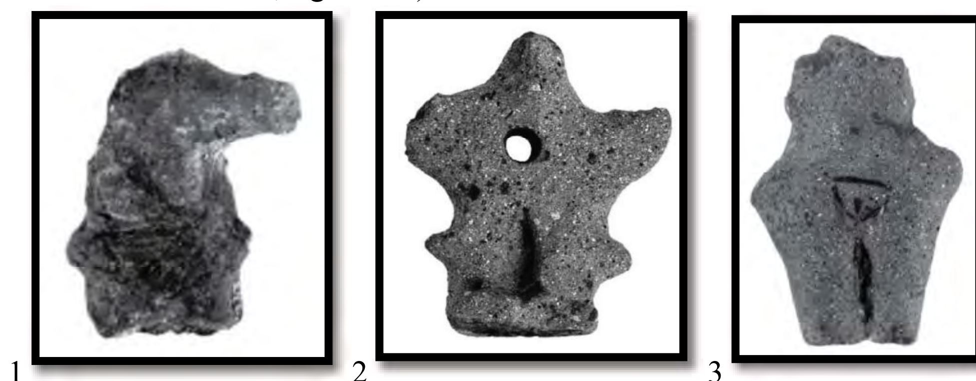
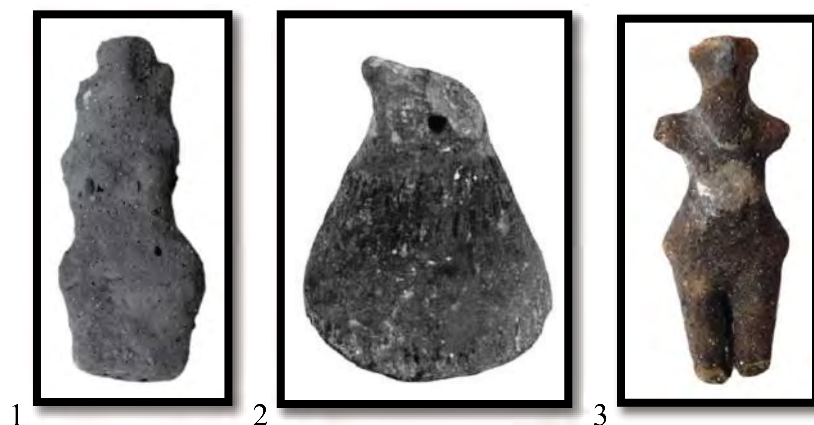

Fig. 47. 1-3. Plastica Bubanj din situl ***Bor – Kampije*** (**2-3**). Apud A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 34, 38-39, 80, T II/16-17, fig. 38, 48-49.

Situl preistoric de la ***Krivelj, Čoka Morminc*** este poziționat pe o mică înălțime la câteva zeci de metri deasupra malului stâng al râului Kriveljska, legat de o șaua îngustă cu un deal Fragmentele ceramicii eneolitice pot fi văzute pe terenurile cultivate și în curțile caselor (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 167)

Așezarea preistorică de la ***Šarbanovac***, ***Velika padina*** este situată la capătul sudic al dealului Velika planina, pe malul drept al râului Šarbanovo, lângă gura sa din Crni Timok (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 195).

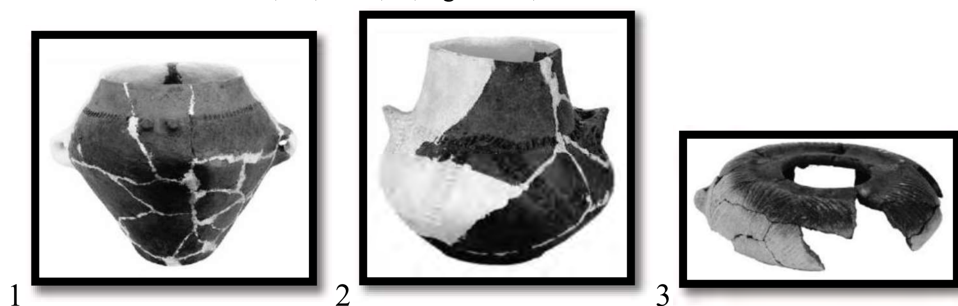
1 2 3

Fig. 48. 1-3. Plastica Bubanj din situl ***Krivelj, Čoka lu Balash*** *(***1, 3***)*. Apud A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 35, 40, fig. 52, 39, 51.

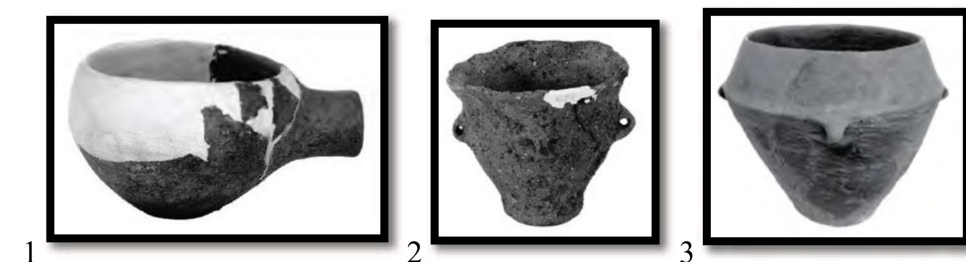
1 2 3

Fig. 49. 1-3. Ceramica Bubanj. **2-3** - din situl ***Bor – Kampije***. Apud A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 34-35, 79, T I/2,10, fig. 36-37, 41.

1 2 3

Fig. 50. 1-3. Ceramica Bubanj din situl ***Bor – Kampije*** (**1-3)**. Apud A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 36, 37, 79-80, T I/7, 11, T II/13, fig. 42-44.

1 2 3

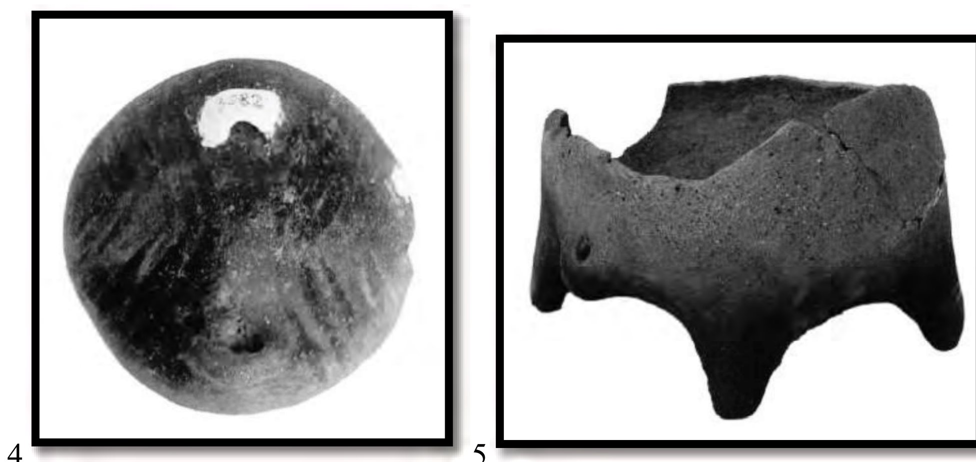

Fig. 51. 1-4. Ceramica Bubanj. **2** - din situl ***Bor – Kampije***. Apud A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 37, 38, 80, T II/14, fig. 45-47, 50; **5**- Altar zoomorf din situl ***Krivelj, Čoka lu Balash***. Apud A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 41, fig. 70, 53, 80, T I/9.

În siturile din Banatul sârbesc se poate observa o penetrație serioasă a influențelor de tip Tiszapolgar, Bodrogkeresztur, Cernavoda I, Cernavoda III, Sălcuța IV ce intră în combinație cu elementele caracteristice complexului Sălcuța-Bubanj-Krivodol. Valurile de influențe de tip răsăritean al căror vârf de lance sunt comunitățile Cernavoda I le urmează o locuire mult mai consistentă la nivel de Cernavoda III.

Ceramica sălcuțeană reprezentată de vasele cu marginea îngroșată, ceștile cu două apucători, amforele și bolurile sunt prezente în această mixtură (D. Milanovic 2012: 38).Vezi descoperirile din situl ***Vladimirovi vori*** din satul **Mionica** ori de la ***Bodnjik near Družetić*** (Koceljeva) sau ceramica de la Kalenic – Livade (D. Milanovic 2012: 42).

Ceramica Bubanj I din ***Kalenic – Livade*** prezintă numeroase analogii în mediul Sălcuța. *Ceașca cu două apucători* (Fig. 52/3,7, 12, 13, Fig. 53/4,7,14, Fig. 54/1-2) prezentă în acest sit în mai multe variante, care sunt date în special de modul cum este poziționată toarta vasului și zona în care se oprește aceasta, este o emblemă a întregului complex cultural SBK.

Cupele cu picior (Fig. 52/1, 6, Fig. 53/8, 12) sunt prezente în trei variante asemănătoare.

Amfora, cu apucători sau fără (Fig. 52/4, Fig. 53/6, Fig. /3) are analogii la Sălcuța, jud. Dolj.

Cstronul cu marginea arcuită în interior (Fig. 53/13) are anaologii atât în mediul Bubanj I la ***Cerova*** (A. Bulatović, V. Filipović, R. Gligorić 2017: 250, pl. LXXVIII/1-2) cât și în mediul Sălcuța la Almăjel, Ostrovul Corbului, Valea Anilor, jud. Mehedinți.

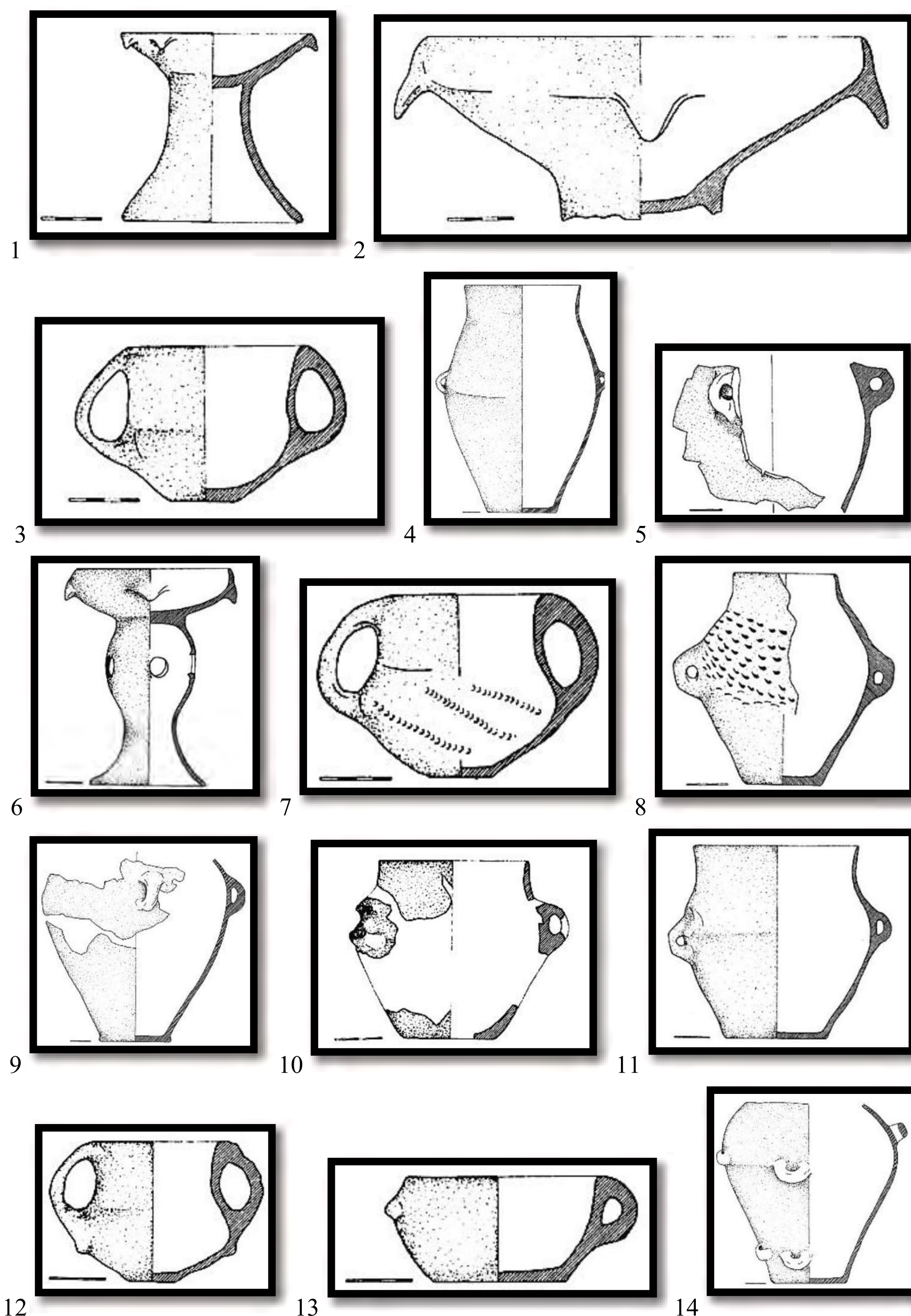

Fig. 52. 1-14 Ceramică Bubanj I din situl ***Kalenic Livade***, Serbia. Apud D. Milanovic 2012: 41-42, fig. 3-4.

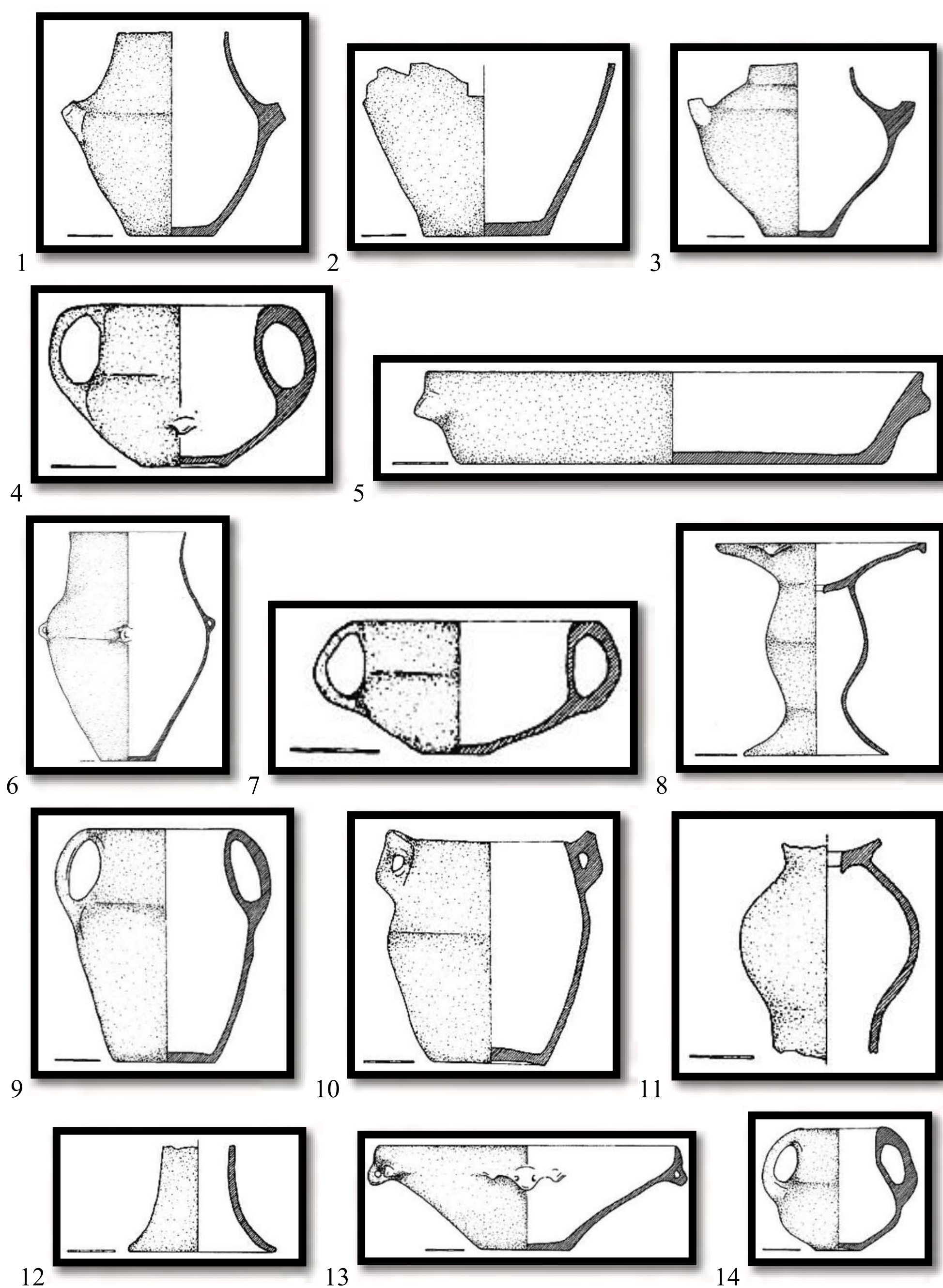

Fig. 53. 1-14 Ceramică Bubanj I din situl ***Kalenic Livade***, Serbia. Apud D. Milanovic 2012: 41-42, fig. 3-4.

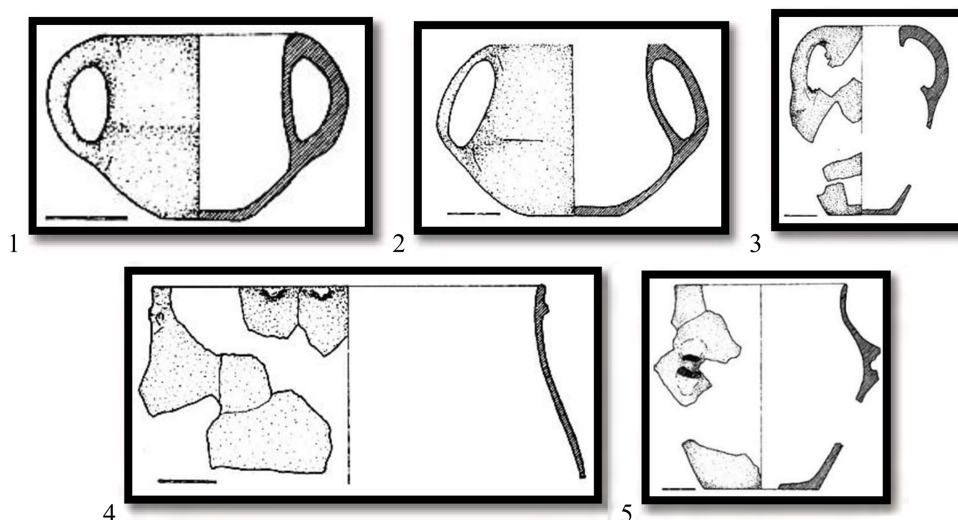

Fig. 54.1-5 Ceramică Bubanj I din situl ***Kalenic Livade***, Serbia. Apud D. Milanovic 2012: 41-42, fig. 3-4.

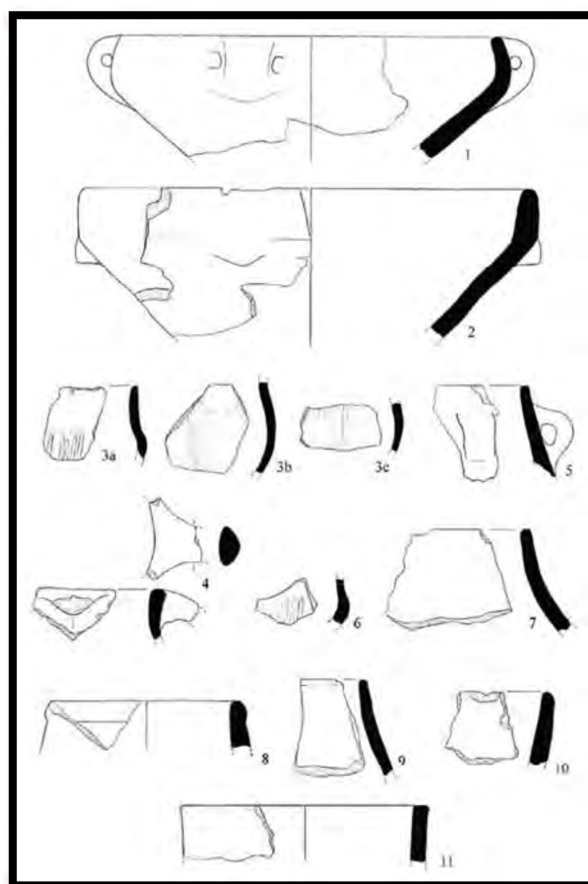

Fig. 55. Ceramică Bubanj I din situl eneolitic timpuriu de la ***Cerova***. Apud A. Bulatović, V. Filipović, R. Gligorić 2017: 250, pl. LXXVIII.

O serie de situri din Serbia prezintă în profilul stratigrafic succesiunea cronologică Bubanj I-Sălcuța-Krivodol urmată de Coțofeni. Este vorba de siturile ***Grabar – Smedovac*** (M. Spasić 2010: 169), ***Grabovica-Brzi Prun*** (M. Spasić 2010: 169), ***Kapu Djealuj-Veljkovo*** (M. Spasić 2010: 170), Krivelj (M. Spasić 2010: 170), ***Vajuga-Pesak*** (M. Spasić 2010: 172), ***Velesnika*** (M. Spasić 2010: 172), ***Vrkanj*** (M. Spasić 2010: 173***), Zlotsca pecina*** (M. Spasić 2010: 173), etc.

Ceramica Bubanj descoperită în nivelele IV-V cercetate în anii 1954-1955, nivele eneolitice corespunzătoare grupei Bubanj Hum Ia (D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 57) este componentă a complexului eneolitic timpuriu Bubanj-Sălcuța-Krivodol. Faza Bubanj Hum Ib se pare că este sincronă cu complexul Cernavoda III-Boleraz (D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 58) și aparține eneoliticului târziu.

În cele ce urmează am selectat o serie de forme ceramice din grupa Bubanj Ia care au similitudini în ceramica Sălcuța din așezarea eponimă dar și în siturile de la Valea Anilor, Almăjel, Cerăt, Ostrovul Corbului din cultura Sălcuța (C. N. Pătroi 2015: 560-590, pl. 31-57).

Fig. 56. **1.** Ceramică sit **Bubanj** Apud D. Milanovic , T. Trajković Filipović 2015: 127, fig. 206. **2-3**. (D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 120-121, fig. 180, 182, 96, fig. 60).

Fig. 57. **1-3**. Ceramică sit **Bubanj** Apud D. Milanovic , T. Trajković Filipović 2015:114, fig. 153; **2-3**. D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 141, 112, fig. 264, 149.

Fig. 58. Ceramică sit **Bubanj** Apud D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 92, fig. 32-33.

1 2
Fig. 59.Ceramică sit **Bubanj** Apud D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 92, fig. 34-35.

1 2
Fig. 60. Ceramică **Bubanj** Apud D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 92, fig. 36-37.

1 2
Fig. 61. Ceramică sit **Bubanj** Apud D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 90, fig. 28-29.

1 2
Fig. 62. Ceramică sit **Bubanj** Apud D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 91, fig. 30-31.

1

2

Fig. 63. Ceramică sit **Bubanj** Apud D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 89, 127, fig. 27, 207.

1

2

Fig. 64. Ceramică sit **Bubanj** din nivelul eneolitic cercetat în 1959. Apud D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 139, fig. 259-260.

1

2

Fig. 65. Ceramică sit **Bubanj** Apud D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 117, 144, fig. 165, 270.

1

2

Fig. 66. Ceramică sit **Bubanj**. Apud D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 122, 126, fig. 184, 205.

Fig. 67. 1-3. Ceramică sit **Bubanj** Apud D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 121-122, fig. 183- 181, 120, fig. 178.

Fig. 68. **1-3**. Ceramică sit **Bubanj** Apud D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 143-144, fig. 268-269, 120, fig.179.

Cupa cu picior (D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 120, fig. 180) de la Bubanj este similară cu cea de la Sălcuța „*Piscul Cornișorului*„ nr. inv. 8264 (C. N. Pătroi 2015: 577, pl 48/4).

Vasul de la Bubanj (D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 120, fig. 179) este asemănător cu cele de la Sălcuța „*Piscul Cornișorului*„ nr. inv. 8180 (C. N. Pătroi 2015: 572, pl 43/4, 574/pl.45/3).

Vasul cu două apucători de la Bubanj (D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 122, fig. 181) este similar cu cel de la Sălcuța „*Piscul Cornișorului*„ nr. inv. 8255 (C. N. Pătroi 2015: 576, pl 47/2).

Vasul cu corpul bombat de la Bubanj (D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 126, fig. 205) este identic cu cele de la Sălcuța „*Piscul Cornișorului*„ (D. Berciu, 1961: fig. 127; C. N. Pătroi 2015: 281, fig. 238/3; 576, pl 47/2).

Castroanele de la Bubanj (D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 117, fig. 165-167) au analogii la Almăjel, jud. Mehedinți (C. N. Pătroi 2015: 585, pl 52/1, 6), Valea Anilor, jud. Mehedinți (C. N. Pătroi 2015: 554, fig. 2, 9), Sălcuța. jud. Dolj (C. N. Pătroi 2015: 301, fig. 19) dar și în mediul Sălcuța din Banat (A. Radu 2002: 355-356, planșa castroane).

Pentru *ceștile cu două toarte* de la Bubanj analogii sunt numeroase în mediul culturii Sălcuța după cum urmează: Sălcuța (C. N. Pătroi 2015: 272-276; 572, pl. 43/5, 574, pl. 45/6, 575, pl. 46/1,4,6, 576, pl. 47/2), Cerăt, jud. Dolj (C. N. Pătroi 2015: 582, pl. 50/6), Almăjel, jud. Mehedinți (C. N. Pătroi 2015: 585, pl. 52/2-3), Ostrovul Corbului – așezare și necropolă (M12, M14,

M62), jud. Mehedinți (C. N. Pătroi 2015: 346, fig. 325/1-3; 563, pl. 34/2a-2d), Valea Anilor, jud. Mehedinți (C. N. Pătroi 2015: 564, pl.35/2a-2c), Slatina „Strehareț„ jud. Olt (C. N. Pătroi 2015: 592, pl. pl. 59/4), dar și în mediul Sălcuța din Banat (A. Radu 2002: 359).

În cursul investigațiilor arheologice de la ***Novo Selo***, în nivelul eneolitic timpuriu Bubanj I a au fost înregistrate două gropi de ritual. Prima groapă este ovală, de aproximativ 2,5 m lungime și 1,7 m lățime iar în umplutura acesteia s-au găsit bucăți de piatră ceramică, unelte din pietră cioplite și lustruite, obiecte de lut, oase de animale etc. (Figurile 1, 2, Pl. I).

A doua groapă rituală din nivelul eneolitic Bubanj Ia avea diametrul de aproximativ 1,7m. Pe lângă pământ roșu și cenușă, acesta conținea vase întregi sau fragmente, unelte de pietră cioplite, o parte a unui altar, o diuză, un topor din piatră, lustruit, unelte din corn și resturile oaselor de animale (fig. 3; Pl. II). O parte din inventar a fost arsă (A. Bulatovic 2015: 30).

Aproximativ 71% din oase au fost carbonizate sau calcinate prin ardere. S-au identificat 47 de specii. Pentru *groapa 69* analizele arheozoologice arată prezența câinelui (29,8%), vitei (21,3%), caprinelor (12,8%),caprine (6,4%) și animale sălbatice - cerbi (19,1%), praguri și faunei sălbatice (4,3%). (A. Bulatovic 2015: 11)

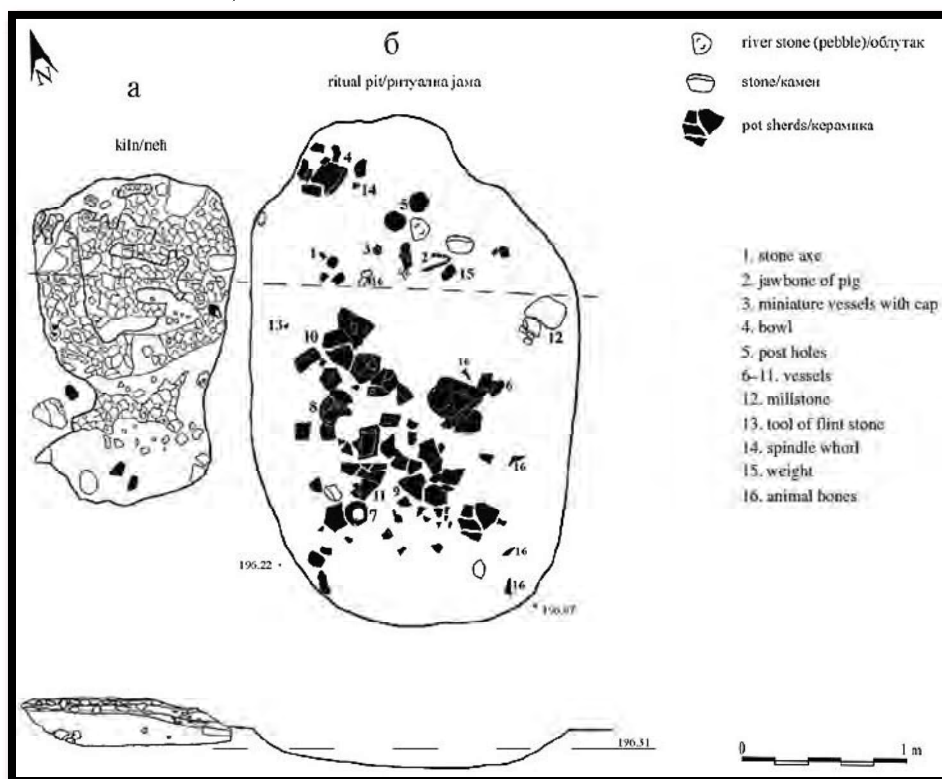

Fig. 70. Gropile rituale 25, 27 și 69, grup Bubanj I de la ***Novo Selo***, Serbia. Apud A. Bulatovic 2015: 10, fig. 1.

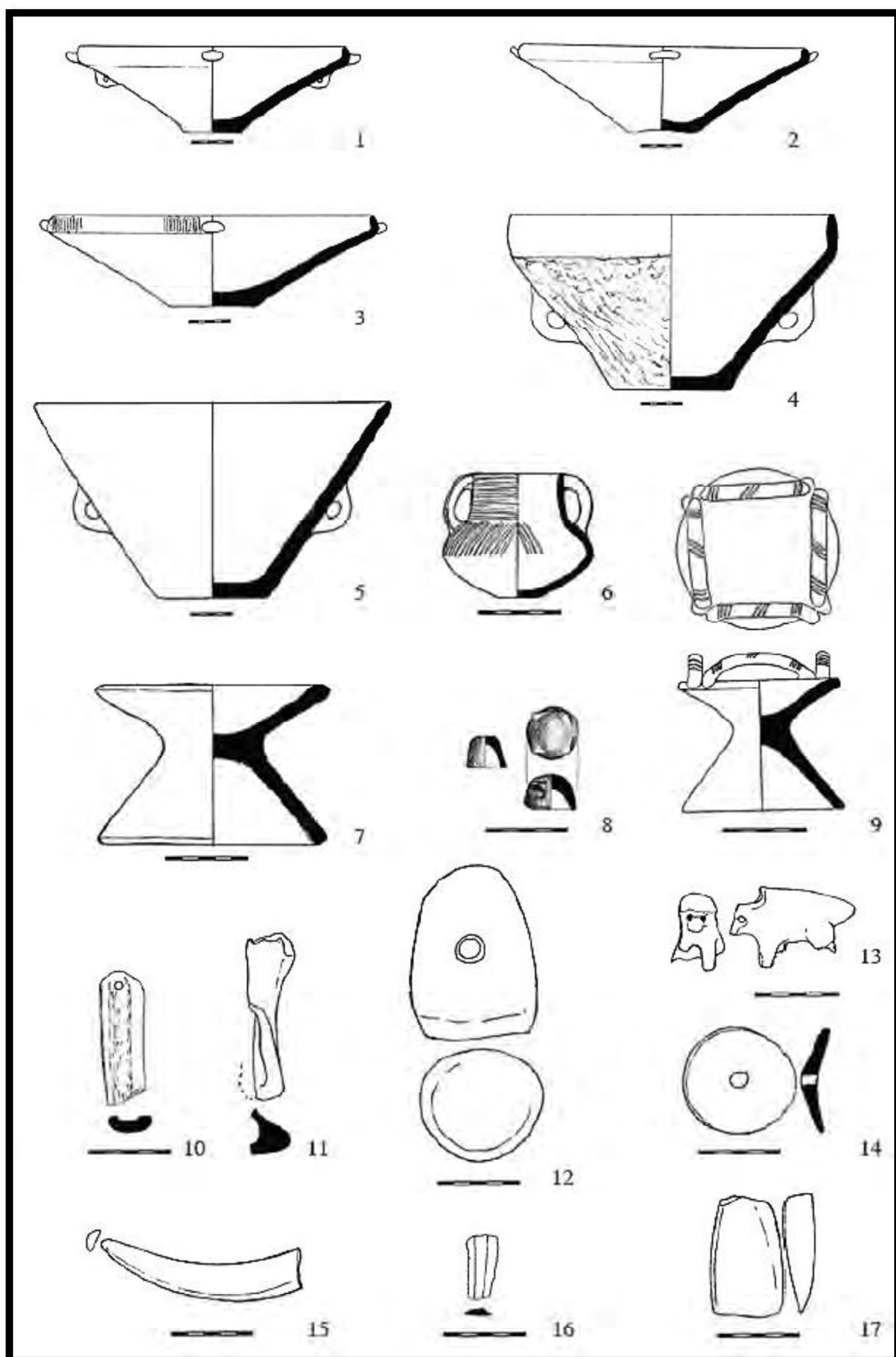

Fig. 71. Inventar „***pit grave***„ Bubanj I de la ***Novo Selo***. Apud A. Bulatovic 2015: 32, planșa 1.

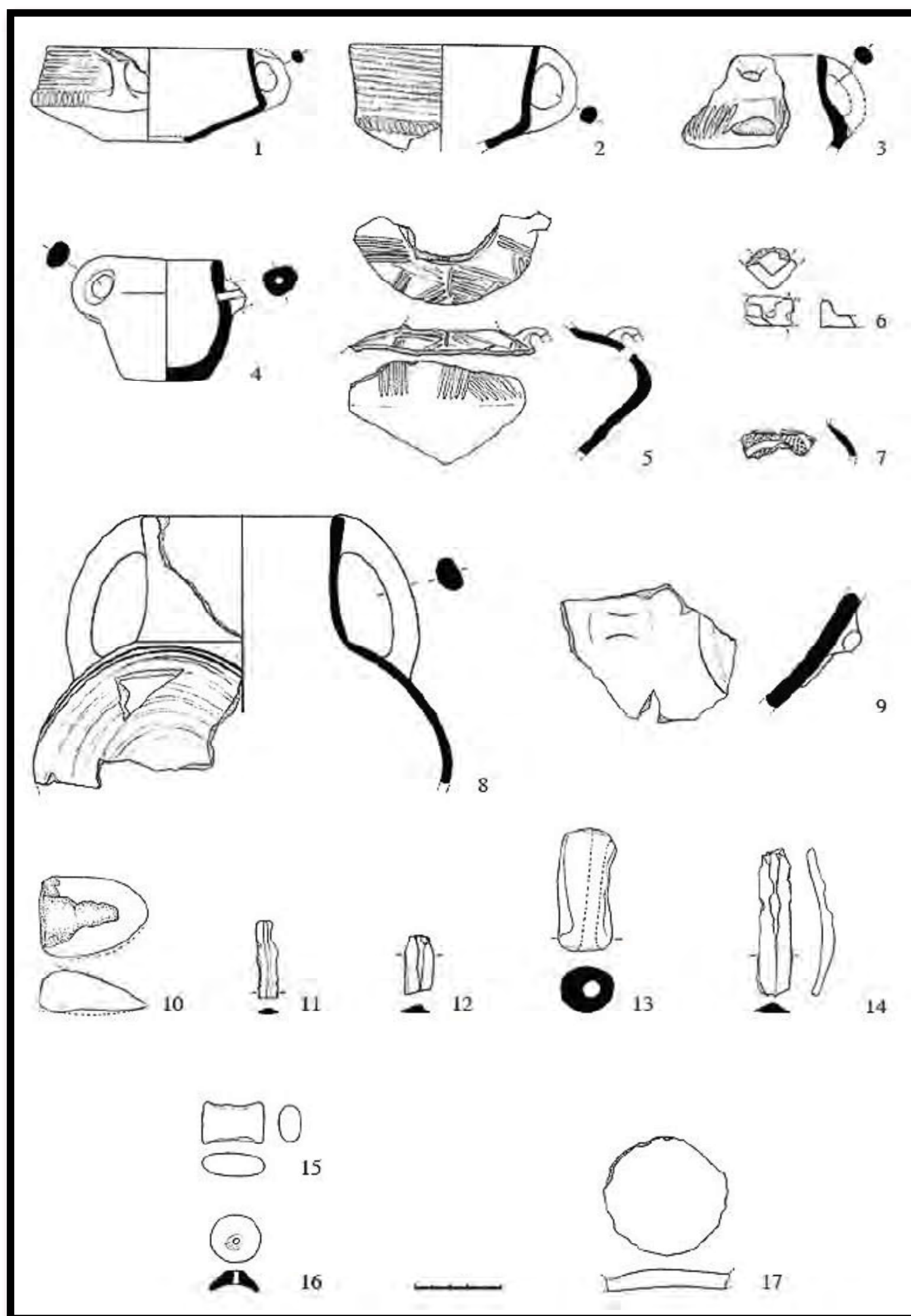

Fig. 72. Inventar „*pit grave*„ Bubanj I de la ***Novo Selo***. Apud A. Bulatovic 2015: 33, planșa 2.

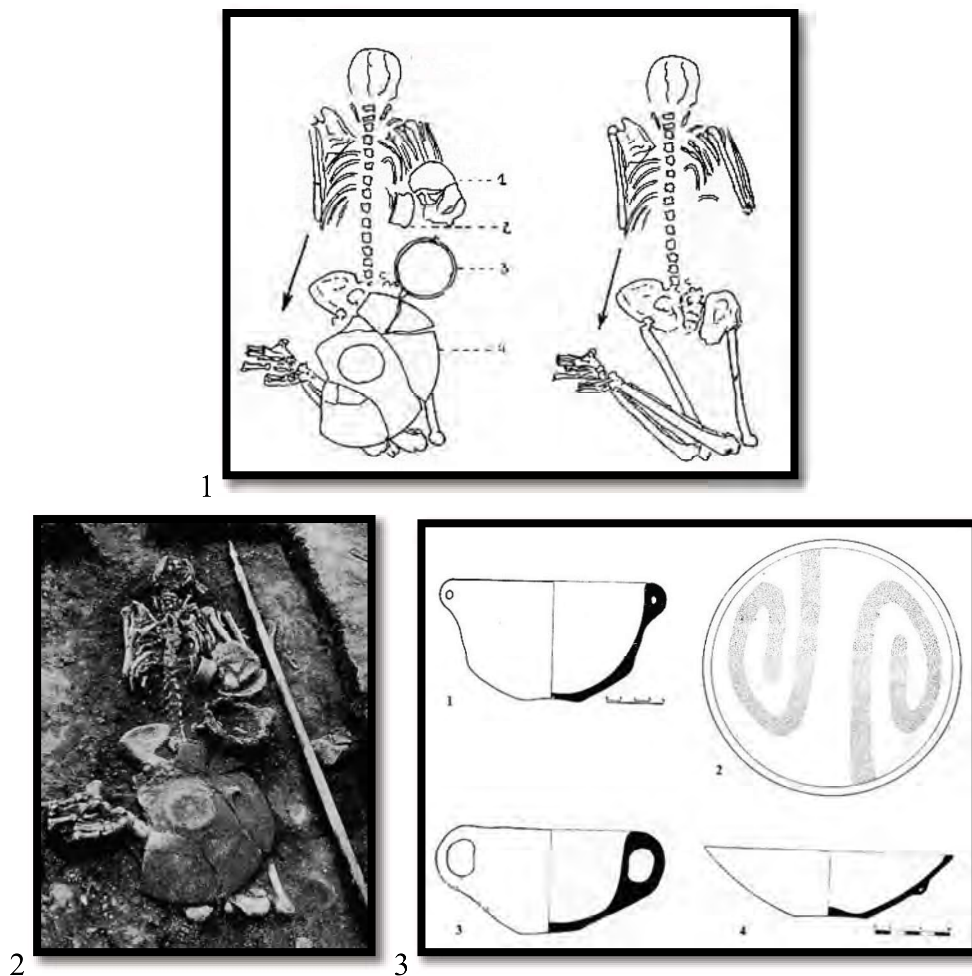

Fig. 73. Mormânt Sălcuța de la ***Lepenski Vir***. Apud L. Zagorka 1970: 125-127, planșa I/1-4, pl. II.

Concluzii

În demersul meu de a găsi similitudini între grupele eneolitice timpurii Bubanj I a și Sălcuța, un rol de prim rang l-am atribuit ceramicii. Prin forme, cât și prin tehnicile decorative, oferă cele mai bune indicii privind un trunchi comun de elemente. Pentru ceramica din România, grupa Sălcuța, cele mai sigure materiale descoperite *in situ* sunt cele provenite din așezarea eponimă de la Sălcuța, jud. Dolj (unde întâlnim toate fazele evolutive), dar și din așezările de la Drăgănești-Olt, Slatina „S*trehareț*„ Almăjel, Ostrovul Corbului – așezare și necropolă, Valea Anilor, Ostrovul Mare, Cerăt, Brebeni.

După prezentarea generală a materialelor ceramice de tip Bubanj I a din Serbia, însumând informațiile obținute realizăm că formele identificate nu sunt foarte numeroase însă toate își găsesc analogii în grupa Sălcuța din România. Același lucru este valabil și despre tipurile de decor identificate și tehnicile folosite. Situația găsită este astfel:

Ceașca cu două apucători

- **în siturile Bubanj I** este întâlnită la: ***Antin Čukar***, regiunea Vranje (A. Bulatović 2007: 32, fig. 29-30, 127, fig. T XXIV/6-8); ***Zlokućane, Gradac***. regiunea Leskovac (A. Bulatović, S. Jović 2009: 31-32, fig. 33-34); **Obrovčine**, șanț **B**, sit ***Šanac*** (**114**), regiunea **Šabac** (M. Stojić, M. Cerović 2011: 261, T LIV/5, 8); ***Rujkovac*** (*Рујковац*), regiunea Leskovac (A. Bulatović, S. Jović 2009: 278, T. CXXIII/4); ***Zlokućane*** (*Злокућане*), localitatea Gradac, regiunea Leskovac (A. Bulatović, S. Jović 2009: 333, T. CLIV/42; ***Stalaća „curtea Bisericii Sfântului Duh„*** (G. Cadjenovic 2007: 29, pl. 4/1); ***Mokranjskestene*** (Мокрањскестене-каменолом), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 145, T LXIII/7-9); ***Zlotska***, ***peștera Lazareva*** *(*A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 125, T. XLIV/19, 21, 24; ***Bor – Kampije*** *(*A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 34-35, 79, T I/2,10, fig. 37; ***Kalenic – Livade*** (Fig. /3,7, 12, 13, Fig./4,7,14, Fig. /1-2); sit ***Bubanj*** (D. Milanovic , T. Trajković Filipović 2015: 96, 114, fig. 60, 153; 141, 112, fig. 264, 149; 92, fig. 32-33; 92, fig. 34-35; 92, fig. 36-37; 90, fig. 28-29; 91, fig. 30-31; 89, 127, fig. 27, 207; 139, fig. 259-260; 181; 143-144, fig. 268-269); ***Novo Selo*** (A. Bulatovic 2015: 33, planșa 2/1-2); ***Lepenski Vir*** (L. Zagorka 1970: 125-127, planșa I/3 – în mormânt); ***Kovilovo***, (**6**), ***Krivelj*** (**7-8**) (N. Tasič 1957: T. IX/6-8);

- **în siturile Sălcuța** acest tip de vas este întâlnit în principalele situri cercetate și prezintă diferențe nu foarte substanțiale:

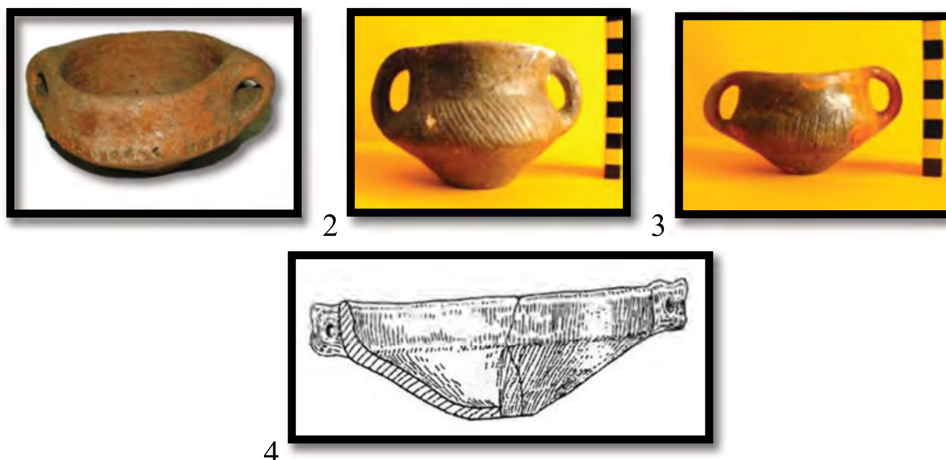

Fig. 74. Ceașca cu două apucători: **1-Almajel**, jud. Mehedinți (C. N. Pătroi 2015: 592, pl. 52/2), **2**. **Almajel**, jud. Mehedinți. **3**. **Valea Anilor 4** - **Drăgăneşti–Olt**. Apud C. N. Pătroi 2015: 272, fig. 222/2.

- varianta cu secţiunea rotundă, care leagă buza de umărul vasului – ***Sălcuţa*** (D. Berciu 1961: 254), ***Vădastra***, ***Verbicioara***, ***Slatina „Streharet„*** (C. N. Pătroi 2015: 274, 602. Pl. 62/3, 599, pl.59/4).

- varianta la care care apucăorile se sprijină pe linia de demarcaţie dintre cele două părţi componente – ***Sălcuţa*** (D. Berciu 1961: 268).

-varianta în formă de dublu trunchi de con, care în loc de tortiţe au o prelungire ascuţită – ***Sălcuţa*** (D. Berciu 1961: 267), ***Almăjel*** –faza Sălcuța II; (C. N. Pătroi 2015: 274).
- varianta cu apucători în formă patrulateră - ***Drăgăneşti–Olt*** (C. N. Pătroi 2015: 274, figg. 222/2).

Capace de vas

- **în siturile Bubanj I** sunt întâlnite la: ***Antin Čukar***, regiunea Vranje (A. Bulatović 2007: 31, fig. 33); ***Jelašnica***, regiunea Knjaževac (Stojić M., Ilijić B. 2010: 63, T V/1); ***Bor – Kampije*** (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: fig. 50).
- analogii **în siturile Sălcuța** sunt întâlnite la: Sălcuța (C. N. Pătroi 2015: 294, fig. 264/1, 3).

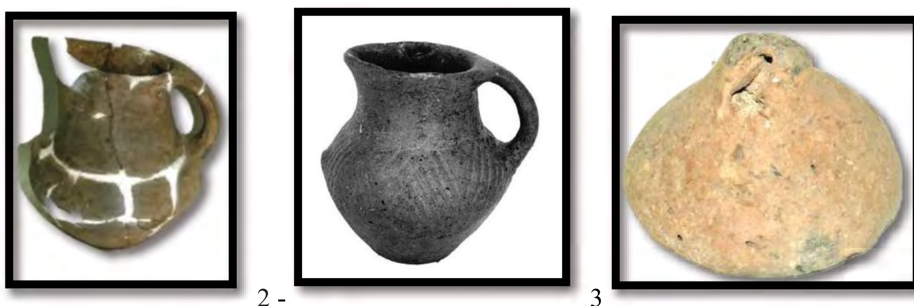

2 - 3

Fig. 75. 1. Cană din așezarea **Sălcuța**, jud. Dolj (C. N. Pătroi 2015: 585, pl. 49/3; **2**- situl ***Bor – Kampije***. (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014:;) **3**. Capac vas. Sit **Sălcuța** (C. N. Pătroi 2015: 293, fig. 265/4).

Cana de lapte

- **în siturile Bubanj I** este întâlnită la: ***Bor – Kampije*** (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: fig. 70).
- analogii **în siturile Sălcuța** sunt întâlnite la: ***Sălcuţa***, subfaza Sălcuța II c (D. Berciu 1961: 303, fig. 128/1); ***Ostrovul Corbului***, faza Sălcuța III (C. N. Pătroi 2015: 282, fig. 235/1-4).

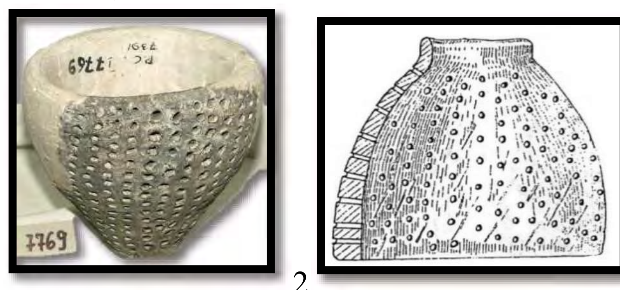

1 2

Fig. 76. Vase strecurătoare. **1.** Sit **Sălcuţa**. Faza Sălcuța I (D. Berciu 1961: 258, fig. 91/1); **2- Drăgăneşti–Olt** (C. N. Pătroi 2015: 289, fig. 254/2-3).

Vas strecurătoare

- **în siturile Bubanj I** este întâlnit la: ***Antin Čukar***, regiunea Vranije (A. Bulatović 2007: 127, fig. T XXIV/15).

-în siturile Sălcuța are analogii la: ***Almăjel***, ***Sălcuţa***, ***Drăgăneşti–Olt***, ***Verbicioara*** şi ***Valea Anilor*** (C. N. Pătroi 2015: 288-289, fig. 254/1-4).

Vase cu picior (intreagi ori fragmente) – cupe, fructiere

- în siturile Bubanj I astfel de vase sunt întâlnite la: ***Antin Čukar***, regiunea Vranije (A. Bulatović 2007: 127, fig. T XXIV/11); ***Lučane***, Bare, regiunea Vranije (A. Bulatović 2007: 202, T LVII/3); ***Kalenic – Livade*** (Fig. /1,6, Fig/8, 12); **Bubanj** (D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 120, fig. 180); ***Novo Selo*** (A. Bulatovic 2015: 32/7, planșa 1).

-în siturile Sălcuța astfel de vase sunt întâlnite la: ***Sălcuţa***, subfaza Sălcuța II c (D. Berciu 1961: 278, fig. 109/2); ***Vădastra*** (C. N. Pătroi 2015: 281, fig. 232/2-3).

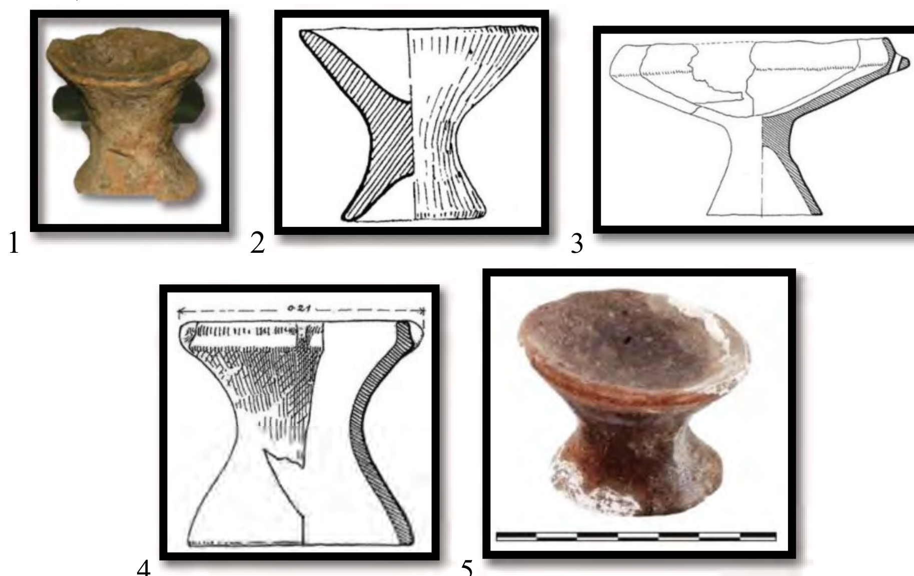

Fig. 77. Vase cu picior. **1- Sălcuţa**. Faza Sălcuţa I (D. Berciu 1961 b: 278, fig. 109/1); **2- Sălcuţa**. Subfaza Sălcuţa II c (D. Berciu 1961: 278, fig. 109/2). **3- Sălcuţa**; **4- Vădastra**. (C. N. Pătroi 2015: 281, fig. 232/2-3, fig. 233/1); Cupa sit ***Bubanj*** Apud D. Milanovic , T. Trajković Filipović 2015: 120-121, fig. 180, 182.

Strachina

1. cu marginea arcuită spre interior

- în siturile Bubanj I este întâlnită la: ***Antin Čukar***, regiunea Vranije (A. Bulatović 2007: 127, fig. T XXIV/3-4**)**; ***Končulj,*** regiunea Vranije (A. Bulatović 2007: 181,T. XLVIII/4, 6.); ***Parlozi – Šančina – Paripovač B*** (**85**), regiunea Šabac (M. Stojić, M. Cerović 2011: 257, T XLI/2); localitatea **Obrovčine**, șanț **B**, sit ***Šanac*** (**114**), regiunea **Šabac** (M. Stojić, M. Cerović 2011: 262, T LV/2-4); ***Majur***, sit ***Veliki obrovac B*** (**214**), regiunea Šabac (M. Stojić, M. Cerović 2011: 275, T LXXXI/20-21); ***Miokus***, sit ***Svarčjak*** (**231**), regiunea Šabac (M. Stojić, M. Cerović 2011: 280, T LXXXVII/1); ***Tekeič***, site ***Šarampov*** (**406**), regiunea Šabac (M. Stojić, M. Cerović 2011: 360, T CXCIX/2); ***Rgoște***, satul ***Banjica*** (Ргоште, локалитет Бањица), regiunea

Knjaževac (Stojić M., Ilijić B. 2010: 101, T. XXXII/1); ***Rgoşte***, satul ***Banjica*** (Ргоште, локалитет Бањица), regiunea Knjaževac (Stojić M., Ilijić B. 2010: 103, T. XXXII/17-18); ***Vlasotince*** (*Власотинце*) – în spatele hotelului "**Grozd**", regiunea Leskovac (A. Bulatović, S. Jović 2009: 301-302, T. CXXXVIII/1); ***Rujkovac*** (*Рујковац*), regiunea Leskovac (A. Bulatović, S. Jović 2009: 278, T. CXXIII/1-2); ***Gornje Brijanje*** (*Горње Бријање*), regiunea Leskovac (A. Bulatović, S. Jović 2009: 162, T. LVI/1-2); ***Zlokućane*** (*Злокућане*), localitatea Gradac. Regiunea Leskovac (A. Bulatović, S. Jović 2009: 333, T. CLIV/43); ***Crljenac***, localitatea ***Grac*** **A** (**14**) (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 79, T VIII/1-2), regiunea Braničevo; ***Smedovac-Grabar-svračar*** (Смедовац-Грабар-сврачар), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 177, T LXXXIX/2-3); ***Novo Selo*** (A. Bulatovic 2015: 32, planşa 1/1-3).

-**în siturile Sălcuţa** acest tip de strachină este întâlnit în toate siturile.

<u>2. Strachina cu marginea arcuită în interior şi bombată</u>

- **în siturile Bubanj I** este întâlnită la: ***Končulj,*** regiunea Vranije (A. Bulatović 2007: 181,T. XLVIII/5, 7); ***Obrovčine***, şanţ **B**, sit ***Šanac*** (**114**), regiunea Šabac (M. Stojić, M. Cerović 2011: 260, T LIII/1); ***Majur***, sit ***Veliki obrovac B*** (**214**), regiunea Šabac (M. Stojić, M. Cerović 2011: 275, T LXXXI/18-26); ***Rgoşte***, satul ***Banjica*** (Ргоште, локалитет Бањица), regiunea Knjaževac (Stojić M., Ilijić B. 2010: 101, T. XXXII/3); ***Gornje Brijanje*** (*Горње Бријање*), regiunea Leskovac (A. Bulatović, S. Jović 2009: 162, T. LVI/3-5); ***Prahovo***, localitatea ***Ideje*** (Идеће), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 161, T LXXV/9-11); ***Lepenski Vir*** (L. Zagorka 1970: 125-127, planşa I/4 – în mormânt).

-**în siturile Sălcuţa** este întâlnită la: **Sălcuţa** (D. Berciu 1961: 260), Cuptoare „*Sfogea*„ (A. Radu 2002: 357)

<u>Castronul</u>

<u>1. Castron tronconic</u>

- **în siturile Bubanj I** este întâlnit la: ***Antin Čukar***, regiunea Vranije (A. Bulatović 2007: 127, fig. T XXIV/12); ***Končulj,*** regiunea Vranije (A. Bulatović 2007: 181,T. XLVIII/ 3); cu gat înalt - ***Lučane***, ***Bare***, regiunea Vranije (A. Bulatović 2007: 202, T LVII/2); ***Obrovčine***, şanţ **B**, sit ***Šanac*** (**114**), regiunea Šabac (M. Stojić, M. Cerović 2011: 260, T LIII/2); ***Jelašnica***, regiunea Knjaževac (Stojić M., Ilijić B. 2010: 63, T V/ 9); ***Rgoşte***, satul **Banjica** (Ргоште, локалитет Бањица), regiunea Knjaževac (Stojić M., Ilijić B. 2010: 103, T. XXXII/16); ***Kladovo-Brodoimpeks-necropola*** (Кладово-Бродоимпекс -некропола) (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 89, T XXII/5); ***Smedovac-Grabar-svračar*** (Смедовац-Грабар-сврачар), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 177, T LXXXIX/1); ***Bor – Kampije*** (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: fig. 41); ***Cerova*** (A. Bulatović, V. Filipović, R. Gligorić 2017: 250, pl. LXXVIII/2); ***Bubanj*** (D.

Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 117, fig. 166-167; 117, fig. 165); ***Novo Selo*** (A. Bulatovic 2015: 32, planșa 1/5).
-în siturile Sălcuța analogii sunt la: Ostrovul Corbului (M. Șimon 1989: 125), Sălcuţa (D. Berciu 1961: 257), Almăjel. Vezi C. N. Pătroi 2015: 274, fig. 221/1-3, Cuptoare „*Sfogea*„ (A. Radu 2002: 357).

Fig. 78. Castron Sălcuța **1**- **Almăjel**. Vezi C. N. Pătroi 2015: 592, pl. 52/1; **2**-**3**. Castroane sit **Bubanj**. Apud D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 117, fig. 166-167.

Castron cu o perforații circulare

- în siturile Bubanj I este întâlnit la: ***Lalince*** (*Лалинце*), localitatea ***Potok,*** regiunea Leskovac (A. Bulatović, S. Jović 2009: 196, T. LXXVII/5); ***Tamnic-Železnička stanica*** (Тамнич-Железничка станица), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 181, T XCIII/1).
-în siturile Sălcuța este întâlnită la: Ostrovul Mare (C.N. Pătroi 2015: 310, fig. 289/3), Sălcuța, subfaza IIa (C.N. Pătroi 2015: 537, planșa 20/15),

2. Castron bitronconic

- în siturile Bubanj I este întâlnit la: ***Antin Čukar***, regiunea Vranije (A. Bulatović 2007: 127, fig. T XXIV/5); ***Končulj,*** regiunea Vranije (A. Bulatović 2007: 181,T. XLVIII/2); ***Maju***r, sit ***Veliki obrovac B*** (**214**), regiunea Šabac (M. Stojić, M. Cerović 2011: 275, T LXXXI/24); ***Rgoște***, satul ***Banjica*** (Ргоште, локалитет Бањица), regiunea Knjaževac (Stojić M., Ilijić B. 2010: 103, T. XXXII/19-20); ***Duboka***, localitatea ***Gaura Mare*** **(23)** regiunea Braničevo (M. Stojić, D. Jacanović 2008:100, T XIX/1); ***Šetonje***, localitatea ***Bucure*** (**152**). (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 280, T CXIX/1); **Stalaća „curtea Bisericii Sfântului Duh**„ (G. Cadjenovic 2007: 29, pl. 4/2); ***Tamnic-Železnička stanica*** (Тамнич-Железничка станица), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 181, T XCIII/3); ***Prahovo-Fabrikasuperfosfat*** (Прахово Фабрикасуперфосфата). regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 166, T LXXX/9; ***Bor – Kampije*** (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: T II/13, fig. 47); ***Novo Selo*** (A. Bulatovic 2015: 32, planșa 1/4).
-în siturile Sălcuța similitudini sunt la: Slatina Strehareț (C.N. Pătroi 2015: 594-595), Cerăt (C.N. Pătroi 2015: 583, planșa 51/6), Cuptoare „*Sfogea*„ (A. Radu 2002: 357) etc.

3. Castron cu marginea arcuită

- **în siturile Bubanj I** este întâlnit la: ***Radalj***, sit ***Kopiljuša B1*** (**285**), regiunea Šabac (M. Stojić, M. Cerović 2011: 295, T CVIII/6); ***Jelašnica***, regiunea Knjaževac (Stojić M., Ilijić B. 2010: 63, T V/7); ***Vlasotince*** (*Власотинце*) – în spatele hotelului "**Grozd**", regiunea Leskovac (A. Bulatović, S. Jović 2009: 301-302, T. CXXXVIII/3); ***Gornje Brijanje*** (*Горње Бријање*), regiunea Leskovac (A. Bulatović, S. Jović 2009: 162, T. LVI/6); ***Korbovo*** (Корбово-Фунд), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 110, T XXXVIII/3); ***Kalenic – Livade*** (Fig. / 13); ***Cerova*** (A. Bulatović, V. Filipović, R. Gligorić 2017: 250, pl. LXXVIII/1-2).
-**în siturile Sălcuța** analogii are la: Cerăt (C.N. Pătroi 2015: 583, planșa 51/1), Slatina Strehareț (C.N. Pătroi 2015: 591, planșa 58/5), Cuptoare „*Sfogea*„ (A. Radu 2002: 357).

Amfora (cu umăr decorat și gât înalt)

- **în siturile Bubanj I** este întâlnit la: ***Antin Čukar***, regiunea Vranije (A. Bulatović 2007: 127, fig. T XXIV/10); ***Zlotska, peștera Lazareva*** (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 125, T. XLIV/22); **Amfora, cu apucători sau fără: *Kalenic – Livade*** (Fig. /4, Fig. /6, Fig. /3); ***Novo Selo*** (A. Bulatovic 2015: 33, planșa 2/5,8).
-**în siturile Sălcuța** este întâlnită la: Verbicioara, locuința L1 (C. N. Pătroi 2015: 164), Valea Anilor, Sălcuța, Cuptoare „*Sfogea*„ (A. Radu 2002: 360).

Bolul

- **în siturile Bubanj I** este întâlnit la: ***Končulj***, regiunea Vranije (A. Bulatović 2007: 181,T. XLVIII/8).
-**în siturile Sălcuța** este întâlnit la: Cuptoare „*Sfogea*„ (A. Radu 2002: 357).

Vase cu marginea evazată sau puternic evazată

- **în siturile Bubanj I** sunt întâlnite la: - ***Kovačevića pećina***, ***B*** (**68**), regiunea Šabac (M. Stojić, M. Cerović 2011: 254, T XXXV/2-3); ***Obodnjik*** (**101**), regiunea Šabac (M. Stojić, M. Cerović 2011: 259, T XLVIII/1); ***Glušci***, sit ***Staro Selo*** - ***Ribarica B1*** (**131**), regiunea Šabac (M. Stojić, M. Cerović 2011: 267, T LXIII/30-32); ***Radenković***, sit ***Jelenslo brdo*** (**288**), regiunea Šabac (M. Stojić, M. Cerović 2011: 297, T CX/16); ***Rgoște***, satul ***Banjica*** (Ргоште, локалитет Бањица), regiunea Knjaževac (Stojić M., Ilijić B. 2010: 101, T. XXXII/6); ***Rgoște***, satul ***Banjica*** (Ргоште, локалитет Бањица), regiunea Knjaževac (Stojić M., Ilijić B. 2010: 103, T. XXXII/24); ***Vlasotince*** (*Власотинце*) – în spatele hotelului "**Grozd**", regiunea Leskovac (A. Bulatović, S. Jović 2009: 301-302, T. CXXXVIII/4-5); ***Crljenac***, localitatea ***Grac*** **A** (**14**) (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 79, T VIII/9-10), regiunea Braničevo; ***Duboka***, localitatea ***Gaura Mare*** **(23)** regiunea Braničevo (M. Stojić, D. Jacanović 2008:100, T XIX/4); ***Korbovo*** (Корбово-Фунд), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 110, T XXXVIII/1-2, 4).
-**în siturile Sălcuța** este întâlnită la: Cuptoare „*Sfogea*„ (A. Radu 2002: 356), Sălcuța (C. N. Pătroi 2015: 536, planșa 19/5-6, 10-13)

Vase cu profil în forma literei „S„

- **în siturile Bubanj I** sunt întâlnite la: ***Obodnjik*** (**101**), regiunea Šabac (M. Stojić, M. Cerović 2011: 259, T XLVIII/2); ***Toponica***, localitatea ***Selište*** (**158**) regiunea Braničevo (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 288, T CXXIV/1, 3); ***Korbovo*** (Корбово-Фунд), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 110, T XXXVIII/1-2,4); ***Prahovo-Fabrikasuperfosfat*** (Прахово Фабрикасуперфосфата), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 166, T LXXX/4-5, 8, 10-11); ***Prahovo***, localitatea ***Ideje*** (Идеће), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 161, T LXXV/13, 17-19); ***Smedovac-Grabar-svračar*** (Смедовац-Грабар-сврачар), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 177, T LXXXIX/10-11); ***Zlotska***, ***peștera Lazareva*** (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 125, T. XLIV/19, 20, 25); ***Bor – Kampije*** (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: T II/13, fig. 46); **Struga** (1), **Lipljan** (2), **Hisar** (3). (N. Tasič 1957: T. IX/1-3);

-**în siturile Sălcuța** sunt întâlnite la: Sălcuța (C. N. Pătroi 2015: 537, planșa 20/15, 17-19), Vădastra „*Măgura Fetelor*„ (C. N. Pătroi 2015: 545, planșa A/2,12, B/3), etc.

Vas globular

1. vas cu gât scurt, evazat.

- **în siturile Bubanj I** este întâlnit la: ***Radenković***, sit ***Jelenslo brdo*** (**288**), regiunea Šabac (M. Stojić, M. Cerović 2011: 297, T CX/15); ***Rgoște***, satul **Banjica** (Ргоште, локалитет Бањица), regiunea Knjaževac (Stojić M., Ilijić B. 2010: 101, T. XXXII/7).
- **în siturile Sălcuța** este întâlnit la: Cuptoare „*Sfogea*„ (A. Radu 2002: 354), Sălcuța (C. N. Pătroi 2015: 301/9)

2.Vas globular cu gât scurt și drept.

- **în siturile Bubanj I** este întâlnit la: ***Vlasotince*** (*Власотинце*) – în spatele hotelului "**Grozd**", regiunea Leskovac (A. Bulatović, S. Jović 2009: 301-302, T. CXXXVIII/2).
- **în siturile Sălcuța** este întâlnit la: Cuptoare „*Sfogea*„ (A. Radu 2002: 356), Sălcuța (C. N. Pătroi 2015: 301, fig. 6)

Vas bitronconic

1. vas cu gat scurt si drept

- **în siturile Bubanj I** este întâlnit la: ***Knjaževac***, satul **Dubrava** I (Stojić M., Ilijić B. 2010: 77, T IV/29); ***Bor – Kampije*** (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: T II/13, fig. 42); **Bubanj** (D. Milanovic , T. Trajković Filipović 2015: 122, 126, fig. 184, 205).
- **în siturile Sălcuța** este întâlnit la: Cuptoare „*Sfogea*„ (A. Radu 2002: 353),

Vas din trei părți

1. globular cu gât înalt și tronconic.

- **în siturile Bubanj I** este întâlnit la: ***Bor – Kampije*** (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: T II/13, fig. 43); **Bubanj** (D. Milanovic , T. Trajković Filipović 2015: 127, fig. 206); ***Novo Selo*** (A. Bulatovic 2015: 32, planșa 1/6); **Kovilovo**, (**4**), **Krivelj** (**5**) (N. Tasič 1957: T. IX/4-5); **1** - ***Barand***a, **2** – ***Kovilovo*** (N. Tasič 1957: T.XI/4-5).
- **în siturile Sălcuța** este întâlnit la: Sălcuța, Drăgănești-Olt (C. N. Pătroi 2015: 287, fig. 248/1-2), Ostrovul Corbului.

Fig. 79. **1** Vas de la Ostrovul Corbului (C. N. Pătroi 2015: 586, planșa 53/1), **2** (C. N. Pătroi 2015: 578, planșa 49/4).

Decor și tehnici decorative

1. Canelurile

Caneluri orizontale – dispuse pe gât

- **în siturile Bubanj I** sunt întâlnite la: ***Antin Čukar***, regiunea Vranje (A. Bulatović 2007: 32, fig. 29); ***Lučane***, ***Bare***, regiunea Vranije (A. Bulatović 2007: 202, T LVII/2); ***Zlokućane, Gradac***, regiunea Leskovac (A. Bulatović, S. Jović 2009: 31, fig. 33); ***Zlotska***, ***peștera Lazareva*** (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 125, T. XLIV/21); ***Novo Selo*** (A. Bulatovic 2015: 32, planșa 1/6); ***Novo Selo*** (A. Bulatovic 2015: 33, planșa 2/1-2);.***Lipljani*** **(**N. Tasič 1957: T. X/3,7);
- **în siturile Sălcuța** analogii sunt la: Almăjel, jud. Mehedinți, Fărcașu de Sus, jud. Olt (C.N. Pătroi 2015: 308).

Caneluri oblice

- **în siturile Bubanj I** analogii găsim la: ***Prahovo-Fabrikasuperfosfat*** (Прахово Фабрикасуперфосфата), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 166, T LXXX/16); ***Bor*** – ***Kampije*** (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 44); ***Bubanj*** (D. Milanovic , T. Trajković Filipović 2015: 89, fig. 27);
- **în siturile Sălcuța** sunt întâlnite la: Ostrovul Corbului (C.N. Pătroi 2015: 578, planșa 49/4), Cuptoare „*Sfogea*„ (A. Radu 2002: 365), Sălcuța (D. Berciu 1961: fig. 95/1)..

Caneluri verticale

- **în siturile Bubanj I** sunt întâlnite la: ***Prahovo***, localitatea ***Ideje*** (Идеће), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 161, T LXXV/17); ***Krivelj*** (N. Tasič 1957: T. IX/5); ***Krivelj*** (N. Tasič 1957: T. X/5);
- **în siturile Sălcuța** sunt întâlnite la: Cuptoare „*Sfogea*„ (A. Radu 2002: 365), Ostrovul Corbului, Sălcuța (D. Berciu 1961: fig. 95/2).

Caneluri circulare

- **în siturile Bubanj I** sunt întâlnite la: ***Zlotska***, ***peștera Lazareva*** (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 125, T. XLIV/22); ***Novo Selo*** (A. Bulatovic 2015: 33, planșa 2/8);.
- **în siturile Sălcuța** sunt întâlnite la: Cuptoare „*Sfogea*„ (A. Radu 2002: 365)

Fig. 80. **1-2**. Ostrovul Corbului, jud. Mehedinți. (C. N. Pătroi 2015: 562, planșa 33/1).

2. Incizii

a. Oblice – pe linia de maximă rotunjime

- **în siturile Bubanj I** sunt întâlnite la: ***Antin cukar***, regiunea Vranje (A. Bulatović 2007: 32, fig. 29); ***Antin Cukar***, regiunea Vranije (A. Bulatović 2007: 127, fig. T XXIV/1, 7-10); ***Zlokućane, Gradac***, regiunea Leskovac (A. Bulatović, S._Jović 2009: 31, fig. 33); ***Zlokućane, Gradac***. Regiunea Leskovac (A. Bulatović, S._Jović 2009: 32, fig. 34); ***Kovačevića pećina***, ***B*** (**68**), regiunea Šabac (M. Stojić, M. Cerović 2011: 254, T XXXV/4); ***Obodnjik*** (**101**), regiunea Šabac (M. Stojić, M. Cerović 2011: 259, T XLVIII/3); ***Knjaževac***, satul ***Dubrava I*** (Stojić M., Ilijić B. 2010: 77, T IV/29); ***Rgoște***, satul ***Banjica*** (Ргоште, локалитет Бањица), regiunea Knjaževac (Stojić M., Ilijić B. 2010: 103, T. XXXII/16); ***Gornje Brijanje*** (*Горње Бријање*), regiunea Leskovac (A. Bulatović, S. Jović 2009: 162, T. LVI/7); ***Crljenac***, localitatea ***Grac*** **A** (**14**) (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 79, T VIII/3), regiunea Braničevo; ***Ljubinje***, localitatea ***Majura II*** (**74**) regiunea Braničevo (M. Stojić, D. Jacanović 2008:186, T LXII/6); ***Prahovo***, localitatea *Ideje* (Идеће), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 161, T LXXV/15; ***Smedovac-Grabar-svračar*** (Смедовац-Грабар-сврачар), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 177, T LXXXIX/5); ***Zlotska***, ***peștera Lazareva*** (A.

Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 125, T. XLIV/19, 21, 23-25); ***Cerova*** (A. Bulatović , V. Filipović, R. Gligorić 2017: 250, pl. LXXVIII/3a, 6); ***Bubanj*** (D. Milanovic , T. Trajković Filipović 2015: 141, fig. 264); ***Novo Selo*** (A. Bulatovic 2015: 33, planșa 2/1-2, 3, 5);

Decor incizat in forma de crenguta - ***Zlotska*, *peștera Lazareva,*** Serbia (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 125, T. XLIV/25);

- **în siturile Sălcuța** sunt întâlnite în toate așezările.

b. Verticale, pe linia de maximă rotunjime și pe gât

- **în siturile Bubanj I** sunt întâlnite la: ***Antin cukar***, regiunea Vranje (A. Bulatović 2007: 32, fig. 30); ***Končulj***, regiunea Vranije (A. Bulatović 2007: 181,T. XLVIII/1, 9); ***Lalince*** (*Лалинце*), localitatea ***Potok***, regiunea Leskovac (A. Bulatović, S. Jović 2009: 196, T. LXXVII/4); **Stalaća** „curtea Bisericii Sfântului Duh„ (G. Cadjenovic 2007: 29, pl. 4/2, 4, 6); ***Bubanj*** (D. Milanovic, T. Trajković Filipović 2015: 92, fig. 34-35); ***Novo Selo*** (A. Bulatovic 2015: 32, planșa 1/6);.

- **în siturile Sălcuța** sunt întâlnite la: Slatina Strehareț (C.N. Pătroi 2015: 592, planșa 59/5), Sălcuța (D. Berciu 1961: fig. 95/2).

c. Incizii în formă de triunghiuri ori „*dinți de lup*„

- **în siturile Bubanj I** sunt întâlnite la: ***Jelašnica***, regiunea Knjaževac (Stojić M., Ilijić B. 2010: 63, T V/ 9); Hisar (N. Tasić 1957).

- șiruri de triunghiuri incizate („*dinții de lup*„) ce sunt umplute cu puncte

- **în siturile Bubanj I** sunt întâlnite la: ***Rgoște***, satul ***Banjica*** (Ргоште, локалитет Бањица), regiunea Knjaževac (Stojić M., Ilijić B. 2010: 103, T. XXXII/24);

- **în siturile Sălcuța** sunt întâlnite la: Ostrovul Mare (C.N. Pătroi 2015: 308, fig. 289/4), Ostrovul Corbului (C.N. Pătroi 2015: 561, planșa 32/1a-1b).

d. Grupuri de linii oblice și verticale incizate

- **în siturile Bubanj I** sunt întâlnite la: ***Duboka***, localitatea ***Gaura Mare*** **(23)** regiunea Braničevo (M. Stojić, D. Jacanović 2008:100, T XIX/6).

- **în siturile Sălcuța** sunt întâlnite la: Valea Anilor (C. N. Pătroi 2015: 562, planșa 33/1).

Fig. 81. **1**-**2**. Vase de la ***Sălcuța*** (C. N. Pătroi 2015: 562, planșa 33/1), **3**-Valea Anilor (C. N. Pătroi 2015: 562, planșa 33/1).

3. <u>Pitura cu grafit</u>

- **în siturile Bubanj I** este întâlnită la: ***Antin čukar***, regiunea Vranje (A. Bulatović 2007: 31, fig. 33); ***Čekmin***, ***Ševarike***, regiunea Leskovak (A. Bulatović, S. Jović 2009: 343, fig.64);
- **în siturile Sălcuţa** sunt întâlnite la: Sălcuţa, Valea Anilor (C.N. Pătroi 2015: 310, fig. 288/1a-b).

4. <u>Decor în bandă ce are şnur imprimat</u>

- **în siturile Bubanj I** este întâlnit la: ***Lučane***, ***Bare***, regiunea Vranije (A. Bulatović 2007: 202, T LVII/2); ***Jelenslo brdo*** (**288**), regiunea Šabac (M. Stojić, M. Cerović 2011: 297, T CX/16); aplicat la baza gâtului vasului; ***Crljenac***, localitatea ***Grac*** **A** (**14**) (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 79, T VIII/10), regiunea Braničevo; ***Toponica***, localitatea ***Selište*** (**158**) regiunea Braničevo (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 288, T CXXIV/4); ***Prahovo***, localitatea **Ideje** (Идеђе), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 161, T LXXV/18);
- **în siturile Sălcuţa** este întâlnit la: Ostrovul Mare (C. N. Pătroi 2015: 544, planşa A/7-8).

5. <u>Şnur aplicat pe marginea vasului</u>

- **în siturile Bubanj I** este întâlnit la: ***Staro Selo - Ribarica B1*** (**131**), regiunea Šabac (M. Stojić, M. Cerović 2011: 267, T LXIII/30); ***Rgoşte***, satul ***Banjica*** (Рготше, локалитет Бањица), regiunea Knjaževac (Stojić M., Ilijić B. 2010: 103, T. XXXII/24); ***Lalince*** (*Лалинце*), localitatea ***Potok***, regiunea Leskovac (A. Bulatović, S. Jović 2009: 196, T. LXXVII/3); ***Crljenac***, localitatea ***Grac*** **A** (**14**) (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 79, T VIII/9), regiunea Braničevo; ***Prahovo-Fabrikasuperfosfat*** (Прахово Фабрикасуперфосфата), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 166, T LXXX/14);

Decor aplicat, în bandă, cu forme liniare ori circulare

- **în siturile Bubanj I** este întâlnit la: ***Rgoşte***, satul ***Banjica*** (Рготше, локалитет Бањица), regiunea Knjaževac (Stojić M., Ilijić B. 2010: 101, T. XXXII/12-13);
- **în siturile Sălcuţa** este întâlnit la: Ostrovul Corbului (C. N. Pătroi 2015: 566, planşa 37/3), Cerăt (C. N. Pătroi 2015: 583, planşa 51/2).

6. <u>Barbotina</u>

<u>a. Dispusă neorganizat</u>

- **în siturile Bubanj I** este întâlnit la: ***Vlasotince*** (*Власотинце*) – în spatele hotelului "Grozd", regiunea Leskovac (A. Bulatović, S. Jović 2009: 301-302, T. CXXXVIII/7); ***Novo Selo*** (A. Bulatovic 2015: 32, planşa 1/4).
- **în siturile Sălcuţa** este întâlnită la: Ostrovul Corbului, Sălcuţa (C.N. Pătroi 2015: 307).

<u>b. Oblica</u> - ***Prahovo-Fabrikasuperfosfat*** (Прахово Фабрикасуперфосфата), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 166, T

LXXX/15); ***Prahovo***, localitatea ***Ideje*** (Идеће), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 161, T LXXV/20);
- **în siturile Sălcuța** este întâlnită la: Ostrovul Corbului, Sălcuța (C.N. Pătroi 2015: 307), Cerăt (C.N. Pătroi 2015: 583, planșa 51/6).

7. Crestături

a. pe marginea vasului

în siturile Bubanj I sunt întâlnite la: ***Lalince*** (*Лалинце*), localitatea ***Potok***, regiunea Leskovac (A. Bulatović, S. Jović 2009: 196, T. LXXVII/2); ***Malo Gradište***, localitatea ***Majura A*** **(80)** regiunea Braničevo (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 200,T LXIX/1); ***Ljubinje***, localitatea ***Majura II*** (**74**) regiunea Braničevo (M. Stojić, D. Jacanović 2008:186, T LXII/1); ***Bor*** – ***Kampije*** (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 43); ***Kalenic Livade*** (D. Milanovic 2012:tipul 7-8); **Kovilovo** (6), **Krivelj** (N. Tasič 1957: T. IX/6-7).
- **în siturile Sălcuța** sunt întâlnite la: Ostrovul Corbului, Almăjel, Ostrovul Mare (C.N. Pătroi 2015: 309, fig. 289/1-2, 544/A/7-8).

b. Alveole crestate

în siturile Bubanj I este întâlnit la: ***Malo Gradište***, localitatea ***Majura A*** **(80)** regiunea Braničevo (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 200,T LXIX/1); ***Smedovac-Grabar-svračar*** (Смедовац-Грабар-сврачар), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 177, T LXXXIX/9,11-12); ***Kovilovo*** (N. Tasič 1957: T.XI/2);
- **în siturile Sălcuța** sunt întâlnite la: Ostrovul Corbului (C.N. Pătroi 2015: 308), Ostrovul Mare (C. N. Pătroi 2015: 543, planșa A/1), Cuptoare „*Sfogea*„ (A. Radu 2002: 362).

8. Împunsături – decor în puncte

în siturile Bubanj I este întâlnit la: ***Crljenac***, localitatea ***Grac*** **A** (**14**) (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 79, T VIII/4), regiunea Braničevo; **Stalaća** „curtea Bisericii Sfântului Duh„ (G. Cadjenovic 2007: 29, pl. 4/3); **Bubanj** (D. Milanovic , T. Trajković Filipović 2015: 92, fig. 32-33);
- **în siturile Sălcuța** sunt întâlnite la: Sălcuța (C. N. Pătroi 2015: 583, planșa 44/3, 5), Cuptoare „*Sfogea*„ (A. Radu 2002: 365).

9. Pictura „*crusted*„.

în siturile Bubanj I este întâlnit la: ***Prahovo***, localitatea ***Ideje*** (Идеће), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 161, T LXXV/9); ***Smedovac-Grabar-svračar*** (Смедовац-Грабар-сврачар), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 177, T LXXXIX/1***); Lepenski Vir*** (L. Zagorka 1970: 125-127, planșa I/2); ***Hisar*** (N. Tasič 1957: T. XII.);

10. Decor în relief sub formă de gurguie

în siturile Bubanj I este întâlnit la: ***Bubanj*** (D. Milanovic , T. Trajković Filipović 2015: 127, fig. 206); ***Baranda*** (N. Tasič 1957: T.XI/1);.
- **în siturile Sălcuța** sunt întâlnite la: Valea Anilor (C.N. Pătroi 2015: 309), Slatina „*Strehareț*„ (C. N. Pătroi 2015: 596, planșa 63/2).

Alături de ceramic, interesante asocieri între grpa Bubanj I și grupa Sălcuța, se pot face pe inventarul cultic și anume plastic antropomorfă și altarele de cult.

Altar de cult

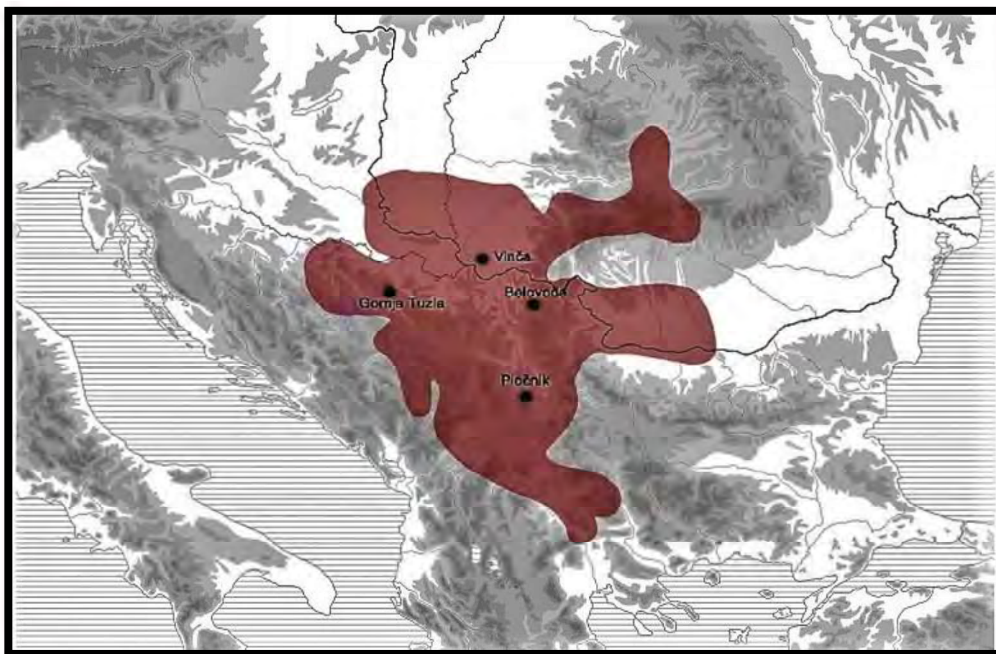
- în siturile Bubanj I este întâlnit la: ***Gornje Brijanje*** (*Горње Бријање*), regiunea Leskovac (A. Bulatović, S. Jović 2009: 162, T. LVI/13); fragment picior altar- ***Ljubinje***, localitatea ***Majura II*** (**74**) regiunea Braničevo (M. Stojić, D. Jacanović 2008:186, T LXII/11); altar cult zoomorf ***Kovilovo***, regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 27); fragment picior situl ***Korbovo*** (Корбово-Фунд), regiunea Negotin (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 110, T XXXVIII/8); ***Krivelj, Čoka lu Balash***. (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014:fig. 80);

Plastica antropomorfă (figurine întregi ori fragmente)

- în siturile Bubanj I: figurină antropomorfă la ***Bubanj***, ***Konculj***, sit ***Gradiste*** (A. Bulatović 2007: 31, fig.27); ***Končulj,*** regiunea Vranije *(*A. Bulatović 2007: 181,T. XLVIII/14); ***Korbovo***, satul ***Pesak*** (Корбово, локалитет Песак) (Stojić M., Ilijić B. 2010: 120, T XXXIX/2-3); ***Gazdare*** (*Газдаре*), regiunea Leskovac (A. Bulatović, S. Jović 2009: 152, T. LI/3-4; ***Ljubinje***, localitatea ***Majura II*** (**74**) regiunea Braničevo (M. Stojić, D. Jacanović 2008:186, T LXII/11); figurine la ***Bor*** – ***Kampije*** (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: fig. 38, 48-49); figurine sde la ***Krivelj, Čoka lu Balash*** *(***1, 3***)*(A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 35, 40, fig. 52, 39, 51); picior antropomorf de la **Hisar** (N. Tasič 1957: T.XII/5).

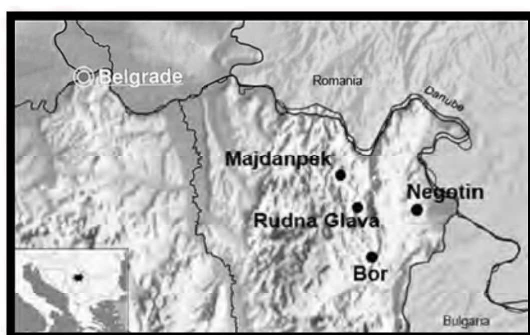
De remarcat este și faptul că din faza Bubanj I a lipsește vasul *askos* ce apare în Oltenia. Astfel de materiale au fost găsite la Verbicioara-faza I şi Sălcuţa şi Drăgăneşti-Olt (faza II) şi demonstrează, din punct de vedere tipologic şi cronologic, cea mai veche prezenţă sudică în mediul sălcuţean nord dunărean (C. N. Pătroi 2015: 108).

Activitatea metalurgică a complexului cultural eneolitic Sălcuța-Bubanj-Krivodol este legată puternic de exploatările miniere de la Rudna Glava, Majdanpek și Bor. Un alt fapt care este deja o certitudine, este că industria metalurgică din cadrul culturii Sălcuța, dar și a grupei Bubanj și parțial Krivodol, este axată pe activitatea anterioară de la nivelul culturii Vinča.

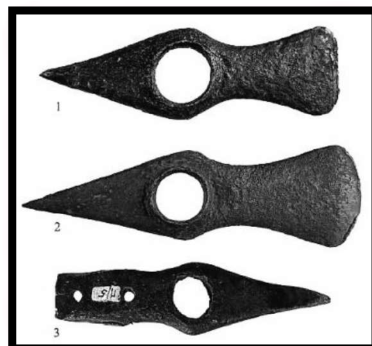

Harta 12. Arealul de răspândire al culturii Vinča. Apud M. Radivojević, T. Rehren 2015: fig. 1.

Este de ajuns să suprapunem arealul de evoluție culturală Vinča peste arealul geografic al Olteniei și al culturii Sălcuța și putem observa această direcție. (vezi harta culturii Vinča după M. Radivojević, T. Rehren 2015: fig. 1).

1

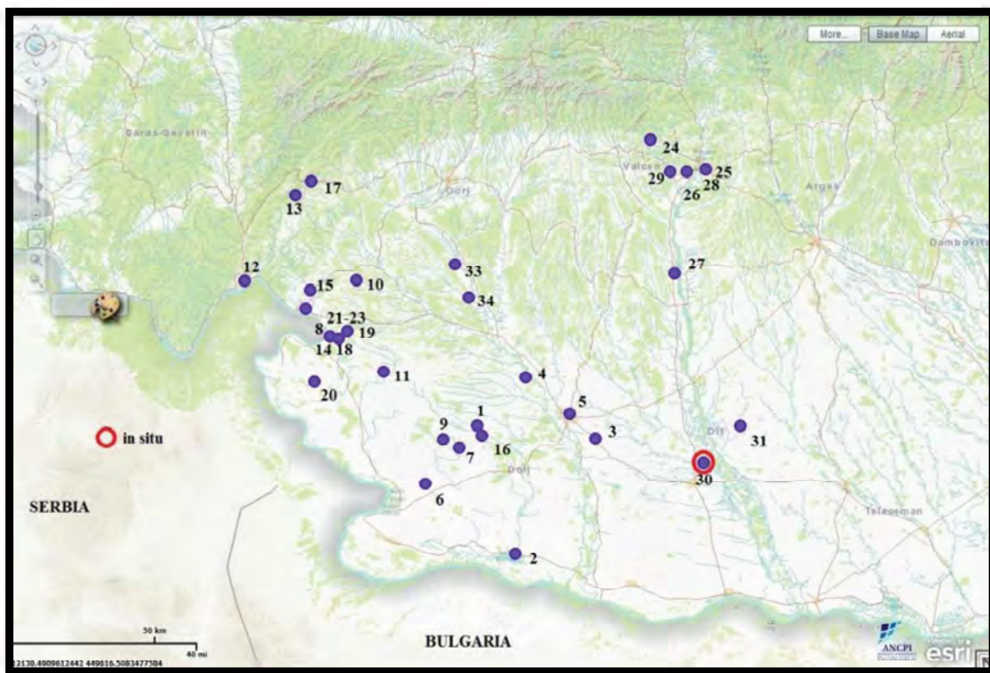

2

Harta 13. **1**. Localizarea exploatărilor miniere de cupru din Serbia. Apud D. Filipović 2015: 343, fig. 1. **Fig. 82**. **2**. Topoare de cupru tip Jaszladany din Serbia, regiunea Loznica. Grup Bubanj. **1**- **Pomijača**, **2**-**3 Milina**. Apud A. Bulatović , V. Filipović, R. Gligorić 2017: 277.

Un aspect destul de interesant este cel legat de topoarele de cupru cu brațele dispuse în cruce, tip Jaszladany. Dintre topoarele prezentate în monografiile regionale realizate până în prezent pentru zona Serbiei, sunt consemnate o serie de piese ca aparținând grupei Bubanj I a, adică eneoliticului timpuriu. Acestea sunt cele de la **Pomijača** și **Milina**, regiunea Loznica (A.

Bulatović, V. Filipović, R. Gligorić 2017: 277). Cum în arealul culturii Sălcuța sunt prezente numeroase astfel de topoare de tip Jaszladany, atât varianta Orșova (C. N. Pătroi 2015; 261-263, fig. 212-214, harta 40), care este caracteristică culturii, dar și variante Petrești, Bradu, Târnăvița, acest fapt nu face decât să confirme punctul nostru de vedere că acest tip de topor de cupru apare cel mai devreme la nivel de cultură Sălcuța, adică în eneoliticul timpuriu.

Harta 14. Repartiția la nivelul culturii Sălcuța a topoarelor de cupru de tip Jaszlandany. **1**-Sălcuța, **2**-Cârna, **3**-Coșovenii de Jos, **4**-Coțofeni din Dos, **5**-Craiova, **6**-Moțăței, **7**-Vârtop, **8**-Drobeta Turnu Severin, **9**-Vela, **10**-Poiana-Căzănești, **11**-Pădina Mare, **12**-Orșova, **13**-Isverna, **14**-Hinova, **15**-Halânga, **16**-Cornu, **17**-Cloșani, **18**-Cârjei, **19**-Izvoru Aneștilor, **20**-Jiana, **21-23** Colecția Muzeului Drobeta Turnu Severin, **24**-Dobriceni, **25**-Căzănești, **26**-Govora, **27**-Obogeni, **28**-Prudeni, **29**-Racovița, **30**-Reșca (piesă *in situ*), **31**-Vâlcelele, **32**-fost județ Romanați, **33**-Fântânele, **34**-Turceni de Jos. Apud C. N. Pătroi 2015: 260, harta 40.

Colegii din Serbia prezintă și o serie de topoare de cupru de tip Jaszladany descoperite în Serbia în arealul culturii Vinča. Mă refer la exemplarele de la **Branscka**, localitatea **Jusipovac** (M. Stojić, M. Cerović 2011: 379, fig. 54), **Vela Reka**, localitatea **Ocoje** (M. Stojić, M. Cerović 2011: 369, foto 9), **Macvanski**, **Metkovic** (M. Stojić, M. Cerović 2011: 383, foto 71), **Majur** (M. Stojić, M. Cerović 2011: 385, foto 76), **Pomijacka**, localitatea **Brdo Bracinac** (M. Stojić, M. Cerović 2011: 392, foto 104), **Radovasnica**, localitate **Šume** (M. Stojić, M. Cerović 2011: 394, foto 113), **Rumska**, localitate **Trcvina** (M. Stojić, M. Cerović 2011: 399, foto 136), **Ctitar** (M. Stojić, M. Cerović 2011: 443, foto 363). Fără referințe cronologice mai precise, nu pot aprecia dacă aceste exemplare aparțin eneoliticului timpuriu Bubanj I,

fazelor finale Vinča, ori sunt piese mai vechi, lucru ce ar indica o posibilă zonă de pariție a acestuit tip de unealtă din cupru și apoi o difuziune a sa pe spații largi pe întreaga perioadă eneolitică.

Toporul de cupru de tip Jaszladany de la ***Radovasnica***, localitate Šume (M. Stojić, M. Cerović 2011: 394, foto 113) este similar cu piesa din cultura Sălcuța descoperită la Moțăței, jud. Dolj, piesă ce este o variantă Orșova a renumitelor topoare (C. N. Pătroi 2015: 263, fig. 214/6). Alte descoperiri de topoare de Jaszladany, varianta Orșova, în mediul culturii Sălcuța sunt cele de la Drobeta Turnu Severin, Orșova (C. N. Pătroi 2015: 246, Fig. 199/B/3, 262, fig. 213/1), etc.

Fig. 83. Topoare eneolitice din cupru din grupa Bubanj descoperite în zona **Bor și Majdanpek** din Serbia. Apud A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 42, 254, fig. 55-56.

Fig. 84. Topoare de cupru tip Jaszladany din **regiunea Negotin** din Serbia. A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 28.

Topoarele de cupru cu brațe transversale, mai ales cele de tip Jászladány, au fost înregistrate în număr mare în centrul Balcanilor, în special în teritoriile din estul și nord-estul Serbiei și în Posavina (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 31). În literatura din Serbia exisă printre altele și

opinia care stabilește că acest tip de topoare datează dintr-o perioadă paralelă cu faza Cucuteni A/B (Z. Žeravica 1993: 15-17) sau cea a lui și D. Antonović (2014), care le încadrează în culturile lui Bubanj-Hum I sau Bodrogkereštur II.

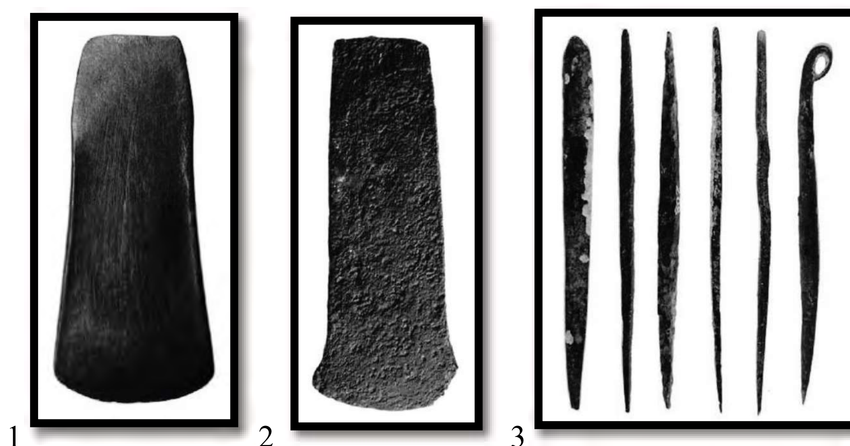
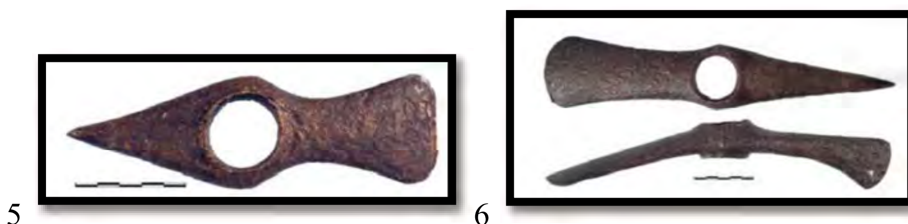

Fig. 85. **1**-**2** Topoare eneolitice din cupru și ace – sit **Kmpije**, **Lazareva cave** (**3**) din grupa Bubanj descoperite în zona Bor și Majdanpek din Serbia. Apud A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 43, 254, fig. 54, 56, 57-62.

Fig. 86. 1. Topor cupru tip Jasladany în mediul Vinča, sit **Branscka**, localitatea **Jusipovac**. M. Stojić, M. Cerović 2011: 379, fig. 54. **2**-Topor cupru tip Jasladany în mediul Vinča din situl **Vela Reka**, localitatea **Ocoje** (M. Stojić, M. Cerović 2011: 369, foto 9). **3** - Topor cupru tip Jasladany în mediul Vinča din **Macvanski**, **Metkovic** (M. Stojić, M. Cerović 2011: 383, foto 71). **4** - Topor cupru tip Jasladany în mediul Vinča din situl **Majur** (M. Stojić, M. Cerović 2011: 385, foto 76).

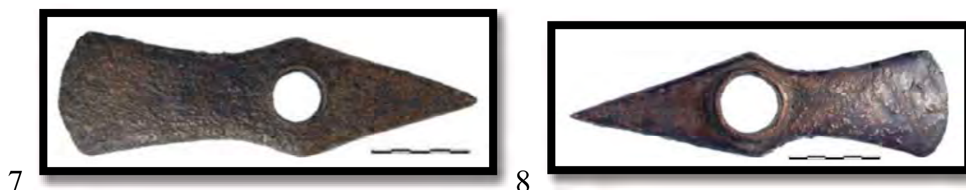

Fig. 87. 5 - Topor cupru tip Jasladany în mediul Vinča din situl **Pomijacka**, localitatea **Brdo Bracinac** (M. Stojić, M. Cerović 2011: 392, foto 104). **6** – Topor cupru tip Jasladany în mediul Vinča din situl **Radovasnica**, localitate **Šume** (M. Stojić, M. Cerović 2011: 394, foto 113). 7 - Topor cupru tip Jasladany în mediul Vinča din situl **Rumska**, localitate **Trcvina** (M. Stojić, M. Cerović 2011: 399, foto 136). 8- Topor cupru tip Jasladany în mediul Vinča din situl **Ctitar** (M. Stojić, M. Cerović 2011: 443, foto 363).

Un studiu recent realizat pe baza utilizării minelor de cupru și a artefactelor din cupru ori a zgurilor de cupru, pentru zona Balcanilor și culturile ce au evoluta în perioada 6200-3200 BC arată o tendință a culturilor arheologice de a-și menține propria rețea regională de exploatare, producție, schimb și consum de cupru dar și reutilizarea ori reciclarea anumitor piese (M. Radivojević, J. Grujić 2018: 120). În cazul complexului cultural Sălcuța-Bubanj-Krivodol studiul de față se raportează doar la activitățile miniere din zona sud-dunăreană fără referire la posibile exploatări ale surselor autohtone eneolitice de la Baia de Aramă, puțin studiate ori a importurilor din zona transilvană.

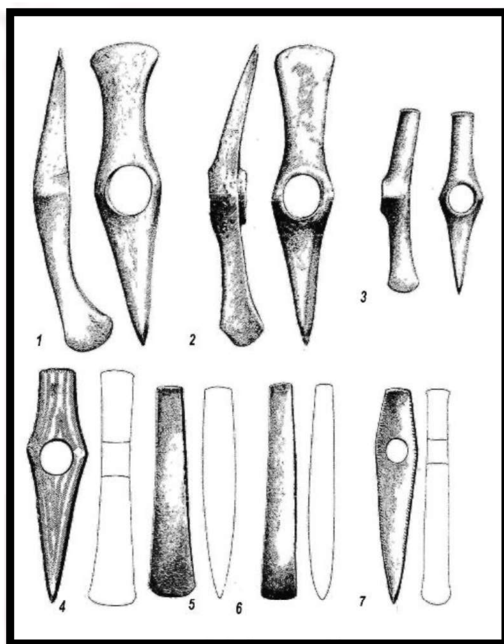
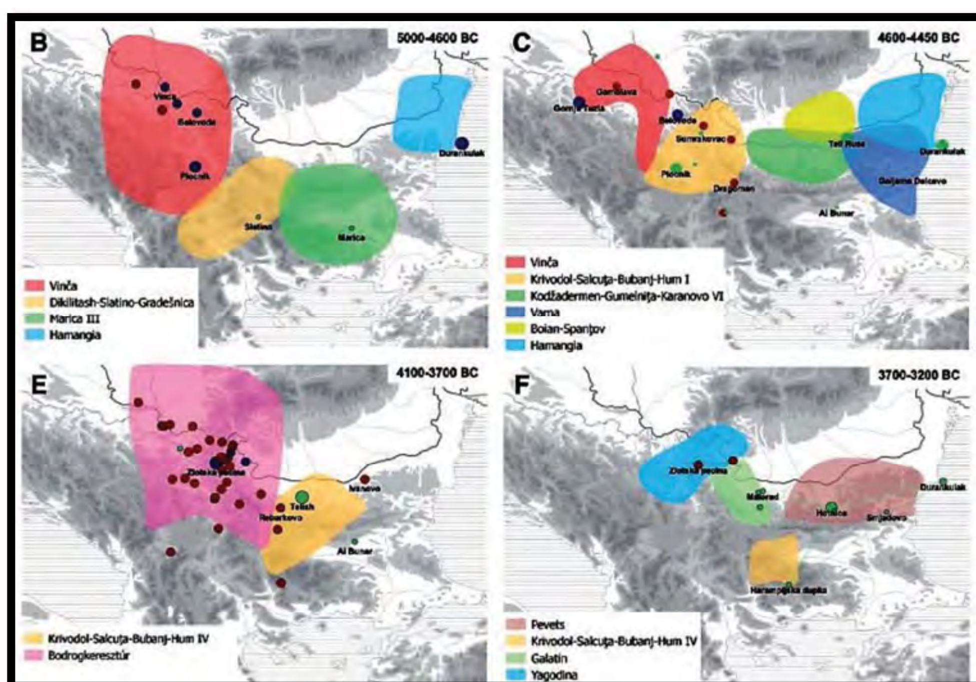

Fig. 88. 1–7. Unelte din cupru (dălți, toapoare cu două brațe tip Jaszladany, topoare Vidra și Plocnik) atribuite grupei sincrone Bubanj (Serbia). **1-3–Bečmen**, lângă **Zemun**, **4-7–Pločnik**, lângă **Prokuplje**. Apud N.Tasič 1995.

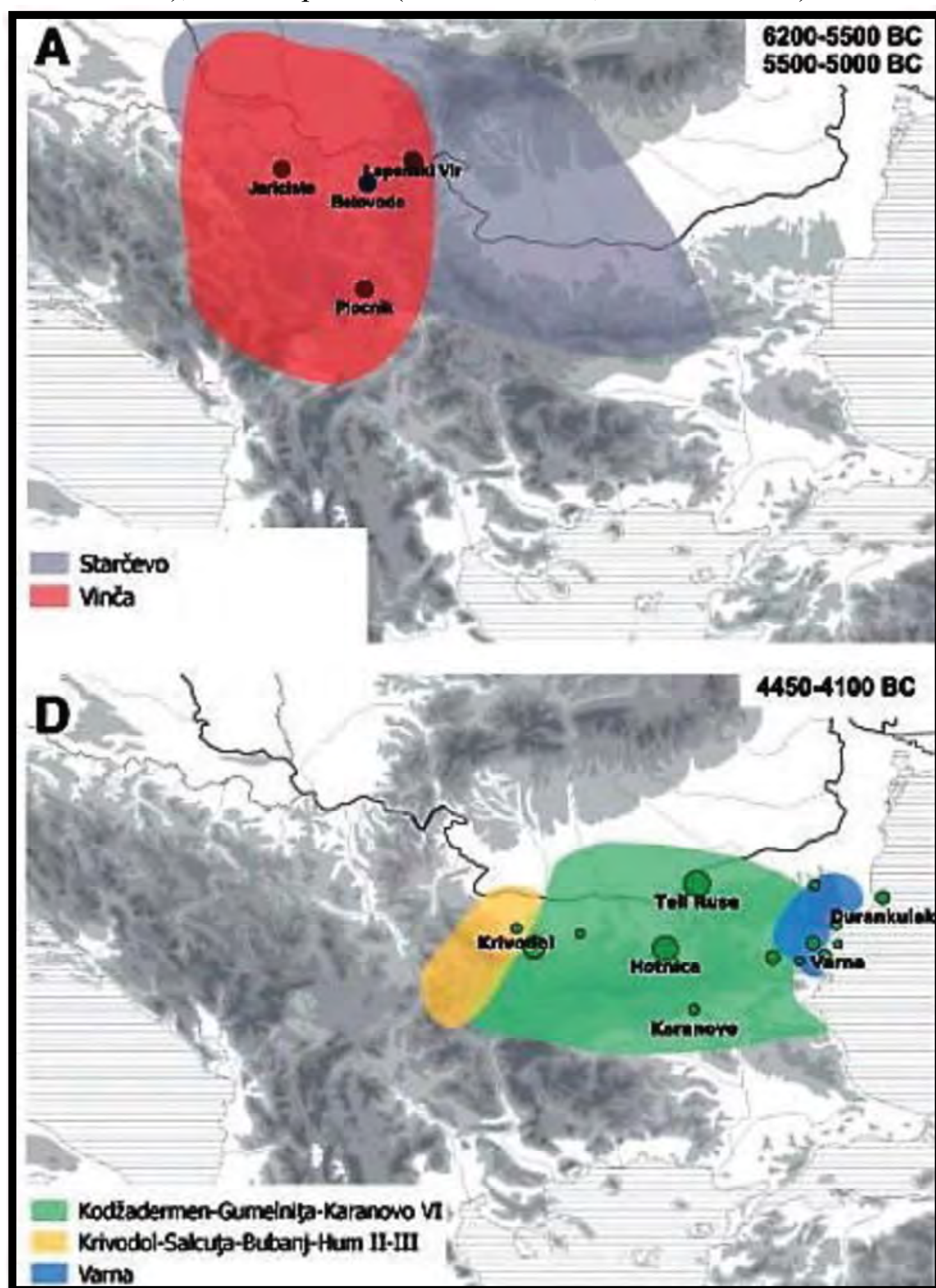
O concluzie extreme de importantă ce se desprinde este aceea că „*dinamica practicilor de exploatare, producție și consum de cupru reflectă îndeaproape dinamica interacțiunii sociale înregistrate în timpul și regiunea observată. Deși nu sugerăm că practicile legate de metalurgie au fost factorul de bază în definirea acestor interacțiuni, cum ar fi colapsul sau creșterea complexelor culturale, cercetările noastre indică faptul că acestea trebuie să fi fost suficient de puternice pentru a juca un rol major în modelarea lor*„ (M. Radivojević, J. Grujić 2018: 120). Afirmațiile se pot susține pentru complexul cultural Sălcuța-Bubanj-Krivodol, entitate ce a utilizat și cunoscut uneltele din cupru pe scară largă (C. N. Pătroi 2015: 234-266, fig. 186-215, 503-506, anexale 1-3, pl. 18, pl. 70-73, 99-102), pornind de la cele mai simple și de mici dimensiuni (ace, podoabe, etc.) la cele complexe (topoare daltă, topoarele de tip Jaszladany), inventar archeologic ce dispare treptat cu acestă cultură și prezența consistentă în vechile areale a elementelor Cernavoda I și Cernavoda III.

Harta 15. Distribuția culturilor neolitice și eneolitice și a uneltelor de cupru în perioada 6200-3200 BC. Apud M. Radivojević, J. Grujić 2018: 117, fig. 7.

Siturile relevante, considerate „*noduri*„ în studiul la care am făcut referire (M. Radivojević, J. Grujić 2018: Supplementary Information, 10) au evoluții îndelungate, fiind vorba despre Ai Bunar (4600-4450 BC, 4100-3700 BC), Belovode (5500-5000 BC, 5000-4600 BC, 4600-4450 BC), Durankulak (5000-4600 BC, 4600-4450 BC, 4450-4100 BC, 3700-

3200 BC), Goljamo Delcevo (4600-4450 BC, 4450-4100 BC), Gomolava (5000-4600 BC, 4600-4450 BC),Hotnica (4450-4100 BC, 3700-3200 BC), Plonik 5500-5000 BC, 5000-4600 BC, 4600-4450 BC), Smjadovo (4450-4100 BC, 3700-3200 BC), Tell Ruse (4600-4450 BC, 4450-4100 BC), Zlotska pecina (4100-3700 BC, 3700-3200 BC).

Harta 16. Distribuția culturilor neolitice și eneolitice și a uneltelor de cupru în perioada 6200-3200 BC. Apud M. Radivojević, J. Grujić 2018: 117, fig. 7.

Cronologia relativă:

Studiul stratigrafic şi conţinutul fiecărui nivel de la Bubanj a demonstrat că nu poate fi vorba de o corespondenţă perfectă între acestea şi Sălcuţa. Analogiile nivelului Bubanj I a se referă la nivelul Sălcuţa II c. Înseamnă că, din punct de vedere cronologic, un paralelism între cele două grupe începe să se desfăşoare la nivelul subfazei Sălcuţa II c şi Bubanj I a.

Cel de-al doilea moment sincronic există la nivelul subfaza Sălcuţa III a-IIIb-Bubanj I b, în care încep să-şi facă apariţia unele elemente helanice şi se creează premisele sfârşitului complexului Sălcuţa-Bubanj, iar cronologic, fazele Sălcuţa III-Bubanj I b reprezintă o perioadă târzie. (C. N. Pătroi 2015: 109).

Cronologia absolută este cheia. Ce spune cronologia absolută despre cultura Sălcuța? Atât în literatura românească cât și în cea străină subiectul a fost atacat mai mult pentru culturile contemporane complexului cultural Sălcuța-Bubanj-Krivodol. Puținele date cunoscute pentru siturile Sălcuța nu au permis o mare manevră de mișcare și doar racordări la bornele cronologice vecine mult mai bine nuanțate.

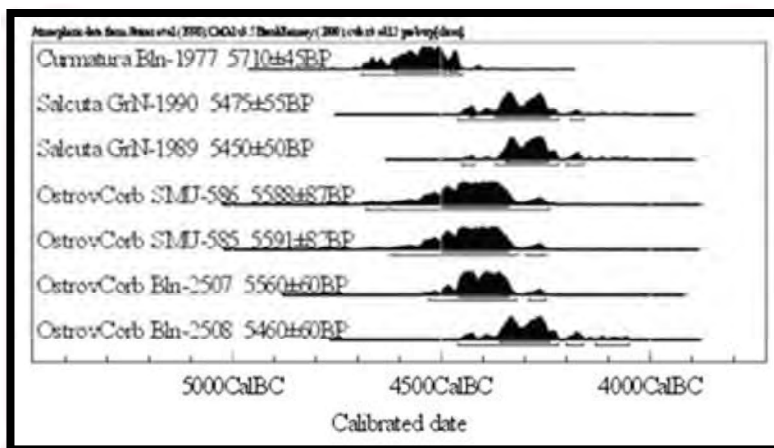
Singurele date C14 pentru cultura Sălcuţa sunt din aşezările de la Sălcuţa, Curmătura, jud. Dolj, Ostrovul Corbului, jud. Mehedinți şi *,,Peştera Hoţilor,,* Băile Herculane, jud. Caraș-Severin.(C. N. Pătroi 2015: 130).

ID Daten	CULTURA	FAZA	AŞEZAREA	ŢARA	LAB. NR.	BP	STD	LITERATURĂ
2615	Sălcuţa	II	Curmătura	Ro	B.Ln - 1977	5710	45	László 1997, 264
2616	Sălcuţa	IIb	Sălcuţa	Ro	GrN-1990	5475	55	László 1997, 264
2617	Sălcuţa	IIb	Sălcuţa	Ro	GrN-1985	5450	50	László 1997, 264

Tabel 1. Date C 14 necalibrate pentru cultura Sălcuța. Apud IPCTE RADIOCARBON DATABASE. Romania and nearby areas from Neolithic to Eneolithic. Project coordinators: prof.univ.dr. S.A. Luca, asist.univ. C. Suciu. 2006. Attila László, *Datarea prin radiocarbon în arheologie*, Bucureşti. 1997.
http://arheologie.ulbsibiu.ro/radiocarbon/8%20nov%202006%20settlement%20ordered.htm

ID Daten	CULTURA	FAZA	AȘEZAREA	ȚARA	LAB. NR.	BP	STD	LITERATURĂ
2618	Sălcuţa		Ostrovu Corbului	Ro	SMU-585	5627	77	László 1997, 264
2619	Sălcuţa	IIIb	Ostrovu Corbului	Ro	nec1	5591	82	László 1997, 264
2620	Sălcuţa	IIIb	Ostrovu Corbului	Ro	nec2	5260	60	László 1997, 264

Tabel 2. Date C 14 necalibrate pentru cultura Sălcuța. Apud IPCTE RADIOCARBON DATABASE. Romania and nearby areas from Neolithic to Eneolithic. Project coordinators: prof.univ.dr. S.A. Luca, asist.univ. C. Suciu. 2006. Attila László, *Datarea prin radiocarbon în arheologie*, Bucureşti. 1997.
http://arheologie.ulbsibiu.ro/radiocarbon/8%20nov%202006%20settlement%20ordered.htm

Grafic 1. Reprezentare grafică a datelor C 14 pentru cultura Sălcuța.
Apud C. M. Lazarovici, Gh. Lazarovici 2007: 60, fig. V b2.

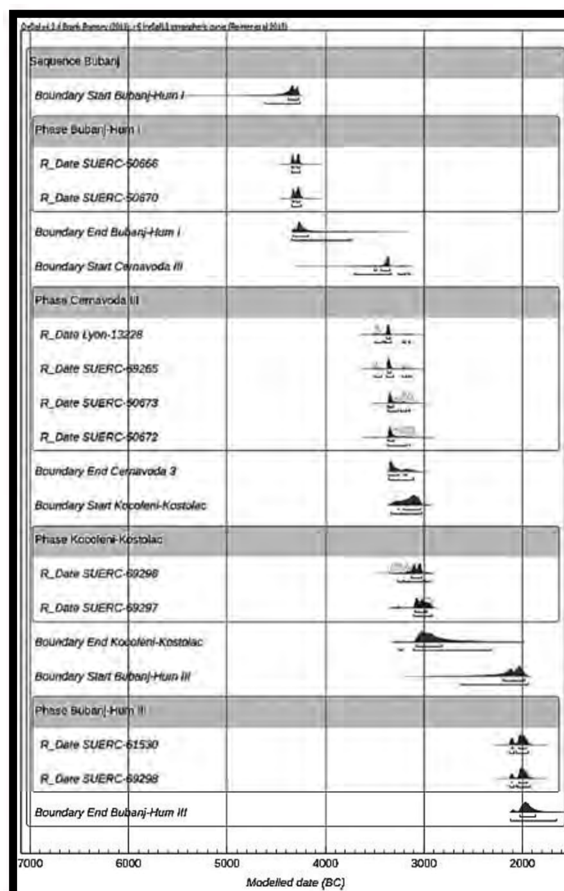
Date recente C14 pentru mediul culturii Bubanj Ia din Serbia evidențiază faptul că acest grup își începe existența în jurul anilor 4500 BC (A. Bulatović, M. V. Linden 2017: 8, fig. 4). Acest aspect este întărit și de analizele obținute pe eşantioane de malachit din principalele mine eneolitice cât și pe eşantioane din unelte de cupru din Serbia (M. Radivojević, J. Grujić 2018: Supplementary Information, 2, table S3).

Și datele C14 obținute în urma unor analize pe oase de cerb provenite din situl Bubanj, faza Ia, indică date situate în jurul anilor 4343-4266 BC și 4336-4262 BC pentru faza evolutivă Bubanj I a (A. Bulatović, M. V. Linden 2017: 6, tabel 1).

Table 1 Newly acquired ^{14}C dates for the site of Bubanj.

Sample, height (asl)	Context of sample (culture)	Date (BP)	Calibrated date BC (68.2%)	Calibrated date BC (95.4%)
Bone (*Cervus elaphus*) ▼194.81	Trench 2/Feature 69, ritual pit (BH I)	5452 ± 28	4343–4266	4351–4257
Bone (*Cervus elaphus*) ▼194.77	Trench 2/Feature 69, ritual pit (BH I)	5433 ± 30	4336–4262	4342–4245
Bone (*Bos taurus*) ▼196.41	Trench 2/Layer 17 (CV III-B-B)	4516 ± 32	3347–3115; 3236–3170 (30.6%)	3356–3098
Bone (*Bos taurus*) ▼196.32	Trench 2/Feature 54, shallow pit (CV III-B-B)	4529 ± 32	3355–3117; 3234–3172 (29.4%)	3361–3102
Bone (*Bos taurus*) ▼195.52	Trench 3/Feature 108, garbage pit (CV III-B-B)	4587 ± 37	3495–3138; 3381–3317 (41.2%)	3502–3109
Bone (*Bos taurus*) ▼196.19	Feature 23, scatter of pottery and animal bones	4615 ± 35	3517–3396 (63.6%); 3386–3339 (30.7%); 3517–3339 (94.3%)	3517–3144
Bone (*Capra hircus*) ▼196.60	Trench 1/Feature 15, from house floor (K-K)	4470 ± 37	3330–3037; 3330–3215 (43.8%)	3341–3024
Bone (*Ovis/capra*) ▼196.85	Trench 1/Feature 3/1, from house floor (K-K)	4393 ± 35	3083–2928; 3028–2928 (58.4%)	3263–2910
Bone (*Sus* sp.) ▼197.05	Trench 1/Feature 1, shallow pit (BH III)	3632 ± 34	2035–1942	2131–1900
Bone (horse *calcaneum*) ▼196.41	Trench 2/Feature 20, garbage pit (BH III)	3648 ± 32	2120–1950	2140–1920

Tabel 3. Date noi C14 din situl Bubanj, Serbia. Apud A. Bulatović, M. V. Linden 2017: 6, tabel 1.

Grafic 2. Model bayesian pentru noi date C14 din grupul eneolitic Bubanj din Serbia. Apud A. Bulatović, M. V. Linden 2017: 8, fig. 4.

Period	C14 dates	Vojvodina	Central Balkans	West Bulgaria	South Bulgaria	Muntenia	North-east Bulgaria	Black Sea Coast (west)
Proto Bronze Age	3200	Boleráz	Cernavoda III	Galatin	Yagodina	Cernavoda III	Usatovo	
Final Chalcolithic	3700	Salcuţa IV Bodrogkeresztúr KSBh				Cernavoda I	Cernavoda I/Pevets	Cernavoda I
Late Chalcolithic	4100	Tiszapolgár / KSBh		Krivodol-Salcuţa-Bubanj hum (KSBh)	Karanovo VI Marica IV	Kodžadermen-Gumelniţa-Karanovo VI Boian-Spanţov	Kodžadermen-Gumelniţa-Karanovo VI	Varna III
Middle Chalcolithic	4450	Vinča D						Varna I Varna II Hamangia IV
Early Chalcolithic	4600	Vinča D Vinča C		Gradešnica Dikilitash-Slatino	Marica III-Karanovo V	Boian-Vidra	Poljanica	Sava / Hamangia III
Late Neolithic	5000	Vinča B Vinča A		Kurilo/Akropotamos Topolnica	Karanovo IV Karanovo III	Boian III	Hotnica	Hamangia II Hamangia I
Early Neolithic	5500 6200	Starčevo Lepenski Vir III						

Tabel 4. Cronologia absolute și relative a culturilor neolitice și eneolitice din Balcani din perioada mileniilor VII-IV BC. Cu roșu sunt marcate folosirea artefactelor din cupru, a zgurilor, etc., iar cu verde minele de cupru. Apud M. Radivojević, J. Grujić 2018: Supplementary Information, 2, table S3.

În anul 2014 o propunere extrem de argumentată a lui W. Schier a fost aceea de a renunța la folosirea termenilor de eneolitic ori calcolitic ca reprezentând o perioadă istorică distinctă și să folosim acești termini doar ca și terminologie, fără o implicare istorică („*We suggest, there-fore, that the notion of Copper Age as a historical epoch be abandoned and the terms Eneolithic/Chalcolithic be used just as terminological conventions without culture-historical or even holistic implications*„). (W. Schier 2014: 432).

Este pregătită breasla din România să atace o astfel de problemă știind faptul că eneoliticul/calcoliticul la nivel de istoriografie s-a impus ca o „*revoluție*„ a vremii? Cu atât mai mult cu cât djea această ruptură de terminologie provoacă neajunsuri și dificultăți atunci când ne raportăm la culturile sincrone. Evident, cultura Sălcuța, fiind parte a eneoliticului românesc, se înregimentează ansamblului împreună cu componentele sale sud dunărene, Bubanj (Serbia) și Krivodol (Bulgaria).

A) Society	B) Economy	C) Religion
1) Centralised and fortified settlements, relating to traffic routes	1) Focus on lifestock husbandry, larger herds, new type of sheep	1) first cult buildings
2) Hierarchical social structure, regional and supra-regional elites, high social status also for some children	2) horse domestication, first use of horses as riding and draft animals	2) large ditch enclosures with ritual depositions in the ditches and the interior
3) First symbols of status and power	3) draft animals (cattle) 4) first plough (ard)	3) spiritual beliefs guided by hierarchical social structure
4) First monumental burial architecture	5) careful crop cultivation, systematic weeding 6) cultivation of spices and herbs	4) changes in burial customs (partial, collective, multiple)
5) Social specialisation: prospectors, miners, craftsmen besides farmers	7) Intensified salt extraction	5) new rites connected with the sun, animal husbandry and male gender
6) distinct gender rôles	8) mining of flint, copper ore and gold 9) specialised craft: metallurgy	6) new customs of deposition
7) metrical systems and astronomical knowledge	10) increased harvesting of wood and charcoal production	
	11) organisation of transport and exchange networks	
	12) first wheeled transport	
	13) innovations in ship building	

Tabel 5. Catalogul fenomenelor sociale, economice și religioase considerate constitutive ale epocii de cupru. Apud J. Lichardus 1991, W. Schier 2014: 427, tab. 1.

Concluzionând, Cultura Bubanj-Hum I s-a dezvoltat în zona Timočka Krajina și în bazinul Jižna Morava, precum și în zona de contact a râurilor Južna și Zapadna Morava (A. Kapuran, A Bulatović, D. Milanović 2018: 79).

Așezări Bubanj I a s-au găsit în așezările plasate parțial în Valea Zapadna Morava (Ostra, Višesava și Rasna), în Bazinul Velika Morava (Supska și Panjevački rit), dar și în Bazinul Kolubara (Kalenić), care este, pentru moment, cea mai nordică așezare a acestei culturi. Așezările în poziții dominante (cele fortificate) erau mai numeroase în această perioadă, construite pe dealuri naturale fortificate lângă căile de comunicații. Cea mai mare densitate de așezări este în regiuneaTimočka Krajina (estul Serbiei) și bazinul Južna Morava (Serbia de Sud-Est și Kosovo), fiind grupate în apropierea confluențelor marilor râurilor (Timok și Dunăre, Svrljiški Timok și Trgoviški Timok, Nišava și Južna Morava, Južna Morava și Zapadna Morava) și au în apropiere una sau mai multe așezări fortificate (A. Kapuran, A. Bulatović, D. Milanović 2018: 81).

Autorii presupun că a existat un model de dispunere a locuirilor în așa fel încât așezărilor de câmpie le "urmează" una sau mai multe așezări fortificate. Situate strategic, în zone cum ar fi intrările tip golf sau locațiile care au permis controlul vizual asupra peisajului aceste comunități eneolitice timpurii nu au ales întâmplător arealele în care s-au așezat, ci au ținut cont de resursele zonelor și de componenta ce ține de securitatea grupului (A. Kapuran, A. Bulatović, D. Milanović 2018: 81).

ANEXA 1

Catalog al așezărilor și descoperirilor grupei Bubanj I din Serbia

A. **regiunea Loznica**: Kovisach, localitatea Gradac (**1**), Sipula, localitatea Rimsko (**21**), Joșeva, localitatea Kamenița (**43**), Krasava, localitatea Prosek (**52**), Likodra (**59**), Milina (**68**), Milina, localitatea Spasovine (**69**), Milina, localitatea Staro selo (**70**), Novo Selo (**75**), Pomijacea, localitatea Veliki Bracinaț (**77**), Radaj (**79**), Rujani (**84**), Tekeris, localitatea Sarampov (**88**), Tekeris (**90**), Tolisavaț (**93**, **95**), Cerova (1**04**). Apud A. Bulatović , V. Filipović, R. Gligorić 2017: 81, map 2.

B. **regiunea Vranje**: Gradište, Končulj (A. Bulatović 2007: pl. XLVIII, 181), sit St. Prohor Pčinjski, Jablanica (A. Bulatović 2007: pl. LXXV, 246), Antin Čukar, regiunea Vranje (A. Bulatović 2007: pl. XXIV, 127).

C. **regiunea Šabac** (M. Stojić, M. Cerović 2011: 55): Cerova, site ***Kovačevića pečina***, ***B*** (**68**) (M. Stojić, M. Cerović 2011: 74, 206, 254, T XXXV/1-8); Desić, site ***Parlozi – Šančina – Paripovač B*** **(85)** (M. Stojić, M. Cerović 2011: 209, 257, T XLI/2-4); Donja Badanja, localitatea Metlik. ***Sit Meltik A*** (**88**) (M. Stojić, M. Cerović 2011: 209); Družetić, localitatea Bodnjik, site ***Obodnjik*** (**101**) (M. Stojić, M. Cerović 2011: 210, 259, T XLVIII/1-3); Dublje, localitatea **Obrovčine**, șanț **B**, sit ***Šanac*** (**114**) (M. Stojić, M. Cerović 2011: 211, 260, T LIII/1-7, 261, T LIV/3-8, 262, T LV/1-10); Glušci, sit ***Staro Selo - Ribarica B1*** (**131**) (M. Stojić, M. Cerović 2011: 212, 267, T LXIII/30-32); Majur, sit ***Veliki obrovac B*** (**214**) (M. Stojić, M. Cerović 2011: 217, 275, T LXXXI/18-26); Miokus, sit ***Svarčjak*** (**231**) (M. Stojić, M. Cerović 2011: 218, 280, T LXXXVII/1-7); Noćaj, sit ***Livade A*** (**245**) (M. Stojić, M. Cerović 2011: 219); Prnjavor, ***sit Avlišta B*** (**270**) (M. Stojić, M. Cerović 2011: 221); Radalj, sit ***Kopiljuša B1*** (**285**) (M. Stojić, M. Cerović 2011: 222, 295, T CVIII/6); Radenković, sit ***Jelenslo brdo*** (**288**) (M. Stojić, M. Cerović 2011: 222, 297, T CX/15-16); Štitar, sit ***Gračevo*** (**382**) (M. Stojić, M. Cerović 2011: 228); Tekeič, site ***Šarampov*** (**406**) (M. Stojić, M. Cerović 2011: 230, 360, T CXCIX/1-5).

D. **regiunea Knjazevać**: Banjski Oresac, Kozelj, Debelica, Rgoste, ***Jelašnica (7)***, ***Knjaževac*** Bosevo - Metalogradnja și ***Knjaževac*** –Dubrava I (17), ***Korbovo***, satul Pesak (21), ***Rgoște***, satul Banjica (Stojić M., Ilijić B. 2010: 49).

E. **regiunea Leskovac**: (**31**) ***Gazdare*** (***Газдаре***)- punct Canalul fabricii de seringi, Medvedja; (**35**) ***Gornje Brijanje*** (***Горње Бријање***); (**44**) ***Grdelica***, localitatea ***Kale***; (**55**) ***Lalince*** (***Лалинце***), localitatea ***Potok***; (**83**) ***Rujkovac*** (***Рујковац***); (**99**) ***Vlasotince*** (***Власотинце***) – în spatele hotelului "**Grozd**"; (**100)** ***Vlasotince*** (***Власотинце***), localitatea ***Vodovod-luka*** (**Водовод-лука**); (**105**) ***Zlokućane*** (***Злокућане***), localitatea Gradac. Apud A. Bulatović, S. Jović 2009: 60, map 3.

F. **regiunea Braničevo**, **Požarevac**: **(23)** ***Duboka***, localitatea ***Gaura Mare*** **(23)** (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 100-101, 434, T XIX/1-11); (**13**) ***Crljenac***, localitatea ***Stig*** (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 434); (**14**) ***Crljenac***, localitatea ***Grac*** **A** (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 78-80, 434, T VIII/1-16); **(17)** ***Ćovdin***, localitatea ***Nicolina dula*** (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 84, 434, T XI/1); (**74**) ***Ljubinje***, localitatea ***Majura II*** (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 185-186, 434, T LXII/1-11); **(80)** ***Malo Gradište***, localitatea ***Majura A*** (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 200, 434,

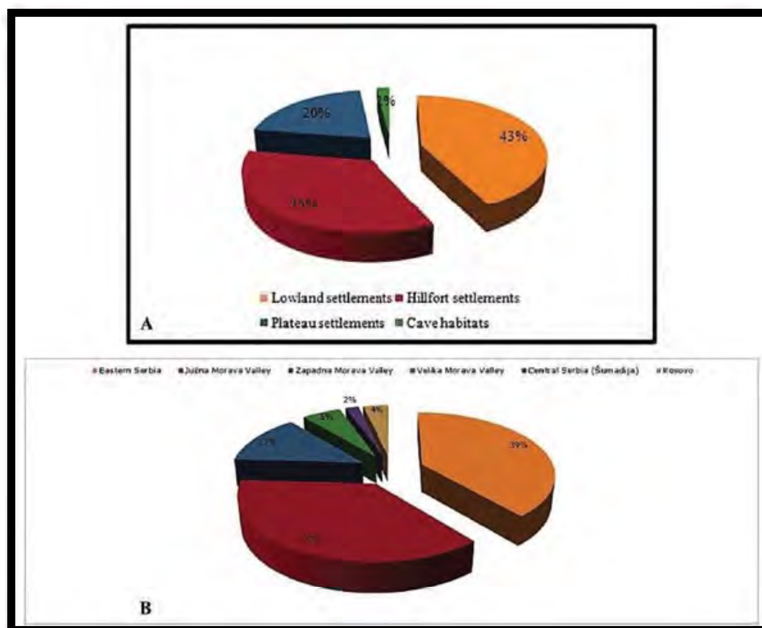
T LXIX/1); (**130**) ***Smoljinac***, localitatea ***Zmajevac*** (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 255, 434, T CV/1-2); (**133**) ***Starčevo***, localitatea ***Mali Bubaj*** (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 259, 435); (**137**) ***Stari Kostolac***, localitatea ***Pećine* A** (**137**) (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 269, 435); (**152**) ***Šetonje***, localitatea ***Bucure*** (**152**) (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 280, 435, T CXIX/1); (**158**) ***Toponica***, localitatea ***Selište*** (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 288, 435, T CXXIV/1-5); (**171**) ***Veliko Laole***, localitatea ***Oborište*** (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 51, 309, 435). (M. Stojić, D. Jacanović 2008: 528-529).

G.<u>**regiunea Negotin**</u>: (**9**) ***Veljkovo-Kapu Đalulu***, (**13**) ***Veliki Gradac***, ***Ćetače-Vrkalj***, (**10**) *Grabovica-Brzi*, (**16**) ***Kladovo-Brodoimpeks - necropola***, (**31**) ***Korbovo***, (**49**) ***carieră Mokranjskestene***, (**50**) ***Mokranjske stene-podkapina***, (**57**) ***Ideje***, (**59**) ***Prahovo-Fabrikasuperfosfat***, (**61**) ***Rogljevo***, (**65**) ***Smedovac-Grabar-svračar***, (**66**) ***Srbovo***, (**67-68**) ***Tambor-Železnička stanica*** și ***Šarkamen-Duge Livadă***. Apud A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 28, 49, map 3.

H.<u>**regiunea Bor și Majdanpek**</u>: Vela Reka, Zlot, Krivelj, Sarvanovat, localitatea Seliste, Zajecear (A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014), Rudna Glava și Zbradili, lângă Korbovo (A. Bulatović, A. Kapuran, G. Janjić 2013: 26).

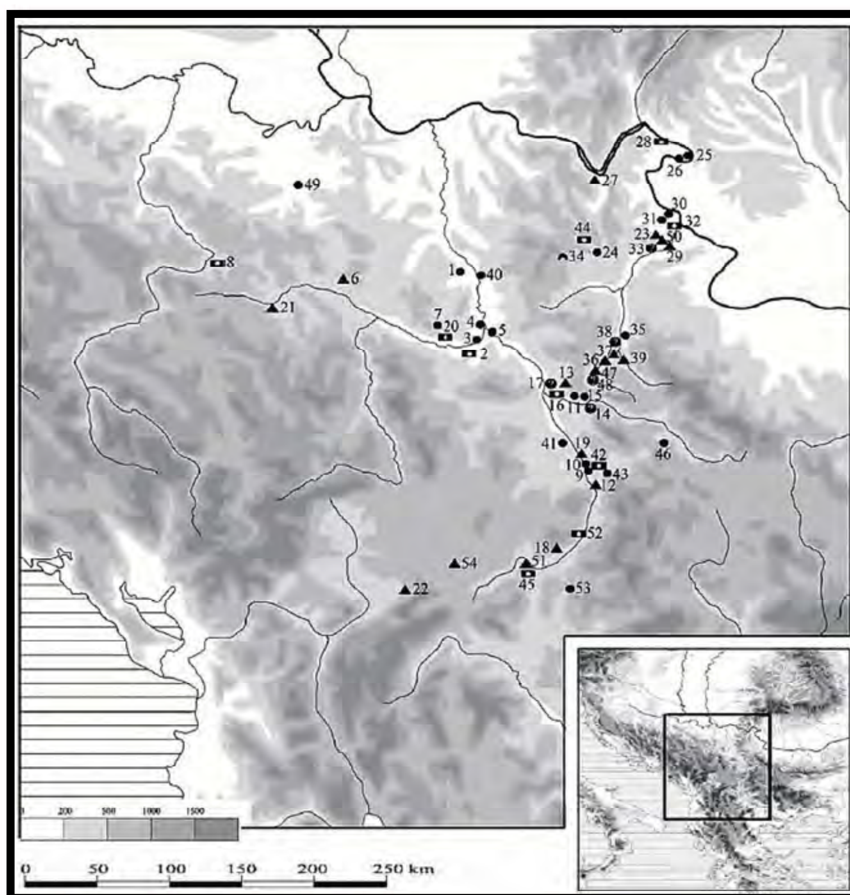
<u>**I. Alte situri**</u>: Jagodina, localitatea Panjevacki Rit (A. Bulatovic 1997: 74-75), Donji Milanovac (A. Bulatović et *al*. 2013: T. XVIII).

ANEXA 2

Grafic. **A**. Topografia așezărilor Bubanj I. **B**. Distribuția regională a așezărilor. Apud A. Kapuran, A Bulatović, D. Milanović 2018: Fig. 7.4, p. 83.

ANEXA 3

Harta Așezări Bubanj I în Serbia: **1**. Panjevački rit, Jagodina; **2**. Lazarica, Kruševac; **3**. Jazbine, Makrešani; **4**. Bedem, Maskare; **5**. Ciglarska peć, Stalać; **6**. Sokolica, Ostra; **7**. Blagotin, Poljna; **8**. Jovin breg, Višesava; **9**. Sastanci, Bobište; **10**. Donje polje, Bratmilovac; **11**. Čardak, Donja Vrežina; **12**. Kale, Grdelica; **13.** Velika humska čuka, Hum; **14**. Prosek, Jelašnica; **15**. Donje Branište, Kovanluk or Novosel; **16**. Bubanj, Novo Selo; **17**. Ciganski ključ or Selište, Trupale; **18**. Antin čukar, Vranje; **19**. Gradac, Zlokućani; **20**. Reka, Stragari; **21**. Šengoljska gradina, Rasna; **22**. Hisar, Suva Reka; **23**. Mokranjske stene - Potkapina and Kamenolom, Mokranje; **24**. Kmpije, Bor; **25**. Zbradila-Fund, Korbovo; **26**. Školska gradina, Korbovo; **27**. Veliki gradac, Donji Milanovac; **28**. Brodoimpeks, Kladovo; **29**. Vrkalj-Ćetaće, Kovilovo; **30**. Ideće, Prahovo; **31**. Fabrika superfosfata, Prahovo; **32**. Greda iznad reke, Srbovo; **33**.Tamnič; **34**. Zlotska pećina, Zlot; **35**. Škodrino polje, Ravna; **36**. Bolvan, Rgošte; **37**. Čuka, Rgošte; **38**. Kaličina; **39**. Baranica, Trgovište; **40**. Stublina, Supska; **41**. Čekmin; **42**. Donja Slatina; **43**. Iza hotela Grozd, Vlasotince; **44**. Krivelj; **45**. Bare, Lučane; **46**. Babušnica; **47**. Varoš, Svrljig; **48**. Grbavče; **49.** Livade, Kalenić; **50**. Smedovac; **51**. Gradište, Končulj; **52**. Kameni plato, Priboj; **53**. Porta manastira Sv. Prohor Pčinjski, Jablanica; **54**. Gornje Gadimlje. Apud A. Kapuran, A Bulatović, D. Milanović 2018: Fig. 7.3, p. 82-83. Legenda: **punct**- așezare în câmpie (șes), **triunghi** - așezări în poziții dominante/strategice, **dreptunghi** – așezări pe pante ori pe platouri, **arc de cerc** – așezări în peșteri, **punct cu semnul întrebării** – nedeterminate.

BIBLIOGRAFIE

Antonović D.
2014 - **Die Kupferzeitliche Äxte und Beile in Serbien**. Prähistorische Bronzefunde, Stuttgart.
Blagojević M.
2005 – *Ceramic vessels from early eneolithic house from the locality of Livade in the Village of Kalenić*. Kolubara, 4, p. 31-78.
Brukner B.
1976-*Funde der Salkutza-Gruppe in der Wojwodina*. Istrazivanja, 5, 27.
Brukner B., Jovanovic B.,Tasić N.
1974 - **Prajistoria Vojivodine**.
Bulatović A.
2007 - **Vranje: Cultural Stratigraphy of Prehistoric Sites in the Vranje Region**. Beograd: Arheološki institut; Vranje: Narodni muze. ISBN 978-86-80093-64-9.
2015 – *The phenomenon of prehistoric ritual pits. Several examples from the central Balkans*. Starinar, LXV, p. 7-35.
Bulatović A., Jović S.
2010 - **Leskovac: Cultural Stratigraphy of Prehistoric Sites in the Leskovac Region**. Vol. V, Beograd: Arheološki institut; Leskovac: Narodni muzej. ISBN 978-86-80093-64-9.
Bulatović A., Kapuran A., Janjić G.
2013 - **Negotin: Cultural Stratigraphy of Prehistoric Archaeological Sites in Negotinska Krajina**. Vol. VIII, Београд: Археолошки институт, Неготин: Музеј Крајине. ISBN 978-86-80093-75-8.
Bulatović A., Milanovic D.
2014 - *ВЕЛИКА ХУМСКА ЧУКА, ИСТРАЖИВАЊА 2009. ГОДИНЕ – ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ СТРАТИГРАФИЈЕ ЕНЕОЛИТА И БРОНЗАНОГ ДОБА У ЈУГОИСТОЧНОЈ СРБИЈИ. Velika humska čuka, excavation in 2009 - contribution to study of stratigraphy of The Copper and The Bronze Ages in Southeastern Serbia*. Journal of Serbian Archaeological Society. 30, p. 163–188.
Bulatović A., Linden M. V.
2017 - *Absolute dating of Copper and early Bronze Age levels at the eponymous archaeological site Bubanj (southeastern Serbia)*. Radiocarbon, p. 1-19.
https://www.cambridge.org/core/journals/radiocarbon/article/absolute-dating-of-copper-and-early-bronze-age-levels-at-the-eponymous-archaeological-site-bubanj-southeastern-serbia/D7577D66A09FB491454F493A6F7AC5FC#
Bulatović J., Milosevic S.
2015 - *Životinjski ostaci iz potkapine Mokranjske stene*. МОКРАЊСКЕ СТЕНЕ културно наслеђе Неготинске Крајине. p. 41-55.

Bulatović A., Filipović V., Gligorić R.,
2017 – Loznica. Cultural Stratigraphy of prehistoric sites in Jadar, Radjevina and Azbukovica (English summary). Archeologia in Serbia, X, Belgrad.
Cadjenovic G.
2007 - *Prehistoric Archeological Foundings in the area of Stalac*. Branicevo District Trough Military and Cultural History of Serbia. II, Part. 4, Pozarevac, p. 17-32.
Filipović D.
2015 – *Rudna Glava in the Foreground of Recent Overviews of the Beginnings of Copper Mining in Europe and of theDevelopment of Archaeometallurgy*. Balcanica, XLVI, p. 341-348.
2015 a - *Археоботанички налази из средње-енеолитског (Бубањ-Салкуца) хоризонта локалитета Мокрањске стене-Поткапина у североисточној Србији / Archaeobotanical remains from mid-Eneolithic (Bubanj-Sălcuţa) level at the Mokranjske Stene-Potkapina site in northeastern Serbia*. МОКРАЊСКЕ СТЕНЕ културно наслеђе Неготинске Крајине. p. 57-69.
Filipovic D., Bulatović J., Maric M.
2017 - *Neolithic cohesion and post-Neolithic 'dispersed sociality' in the central Balkans: insights from environmental archaeology*. Poster. DOI: 10.13140/RG.2.2.29178.49600, Graduate School at Kiel University: Human Development in Landscapes, International Open Workshop 2017 "**Socio-Environmental Dynamics over the Last 12,000 Years: The Creation of Landscapes V**", DOI:10.13140/RG.2.2.29178.49600.
Frieman J.
1969-*The Balkan graphite ware*. Proceedings of Prehistory, 35, p. 42-44.
Garašanin D.
1954 - *Quelques elements datant la civilisation de Bubanj-Hum*. Archaeologia lugoslavica 1, 19-24.
Garašanin M.
1955 - *Quelques probleme de genesse en prehistoire balkano-dannubiene vers la transition a l age des metaux*. RAD, Novi Sad, p. 5-16.
1956 - *Sur quelques problemes de chronologie relative en prehistoire*. Arheoloski Vestnik,VII,1-2, p. 29-42.
1957 - *Quelques remarques sur la chronologie du grupe du Bubanj Hum*. Arheoloski Vestnik, VIII, 2, p. 109-118.
1958 - *Kontrollgrabung in Bubanj bei Niš.* Praehistorische Zeitschrift, Volume 58.
1958 a -*Ka problemu pocetaka bubanjskoe humske grupe*. Arheoloski Vestnik, II, 1, p. 5-8.
1972 - *Betrachtungen zum Salcuta-Krivodol-Bubanj Komplex auf dem mittlern Balkan*. Studia Praehistorica,1-2, p.101-108.

1979 - *Zur chronologischen und kulturellen Wertung der Bubanj Funde*. Jahrbuch des Römisch-Germanische Zentralmuseum. 26,p. 154–166.
Garašanin M., Garašanin D.
1958-1959 - *Neue Grabung in Velika Humska Cuka bei Niš*. Starinar NS 9-10, p. 243-255.
Jovanović B.
1971 - *Metalurgija eneolitiskog perioda Yugoslavie*.
1978 - *Early gold and Eneolithic Cooper Minning and Metalurgic of the Balkans and Danube Basin*. Studia Praehistorica,1-2, p.192-197.
1982 - Rudna Glava.
1984-1986 - *The function of pottery from the early eneolithic mine Rudna Glava*. Zborn Rad, 3-4, p. 1-7.
1987 - *Ensevelissement sous des tumuls et metalurgie du cuivre de l eneolithique ancient des Balkans du nord*. **Hugelbesttung in der Karpaten-Donau-Balkan-zone wahrend der aneolithischen periode**. p. 9 - 11.
1991 - *Die rolle der fruhesten kupferbergwerke in der fruneolithischen metallurgie des Balkans*. **Kupferzeit als Historische Epoche**.
1992 - *Chronological relations of the late eneolithic of the central and eastern Balkans*. Balcanica, XXIII, p. 243-254.
2005 – *The Origin and Relative Chronology of the Early Eneolithic Period in Western Serbia*. Kolubara, 4, p. 11-16.
Kapuran A., Janjić G.
2015 - *Stratigraphy of archaeological complex Mokranjske stene*. МОКРАЊСКЕ СТЕНЕ културно наслеђе Неготинске Крајине. p. 9-22.
Kapuran A., Milošević S.
2013 - *Rockshelter Mokranjske Stene– A New Late Prehistoric Site in Eastern Serbia Region*. Archaeologia Bulgarica, XVII, 2, p. 17-37.
Kapuran A., Bulatović A., Jovanović I.
2014 - **Bor and Majdanpek. Bor and Majdanpek, Cultural Stratigraphy of Prehistoric Sites Between the Iron Gates and Crni Timok.** IX, Belgrad-Bor. ISBN 978-86-80093-95-6.
Kapuran A., Bulatović A., Milanović D.
2018 - *Settlement pattern changes during the Central Balkans Copper Age.* **Communities in Transition: The Circum-Aegean Area in the 5th and 4th Millennia BC**, Søren Dietz (Editor); Fanis Mavridis (Editor); Žarko Tankosić (Editor); Turan Takaoğlu (Editor). Published by Oxbow Books, p. 77-88. ISBN: 9781785707209.
Krauß R.
2001 - *Die prähistorische Siedlung beim Dorf Djakovo, Kr. Kjustendil (Bulgarien)*. **Ein Beitrag zum Äneolithikum im Strumatal**. Prähist. Zeitschr. 76, p. 129-170.

2008- *Karanovo und das südosteuropäische Chronologiesystem aus heutiger Sicht*. Eurasia Antiqua, 14, 115–147.
2008 a - *Karanovo und das südosteuropäische Chronologiesystem aus heutiger Sicht.* Eurasia Antiqua 14, p. 115-147.
Milanovic D.
2011 – *The Settlement Cernavoda III Culture On The Site Bubanj near Niš*. Starinar, Nouvelle serie, volume LXI, p. 101-119.
2012 – *Banat and the central Balkans since the end of the sixthuntil mid-fourth millennium BC: ceramic styles as an indicator of contacts, interaction and integrationof prehistoric communities*. **Research, Preservation and Presentation of Banat Heritage: Current state and long therm strategy**. Proceedings of The Regional Conference Vrsac, 17-19 november, p. 37-48.
Milanovic D., Trajković Filipović T.
2015 - *Stara iskopavanja na lokalitetu Bubanj-Praistorijsko višeslojno nalazište kod Niša/The Old Excavations at Bubanj Site-Multilayered Prehistoric Site near Nis*. „**Arheologija Srbije: kulturni identitet, integracioni faktori i uloga centralnog Balkana u razvoju evropske praistorije**“. Beograd.
Milojčić V.
1949 - **South-Eastern Elements in the Prehistoric Civilization of Serbia**. The Annual of the British School at Athens. Vol. 44, p. 258-306.
Nasteva, I. K.
2007 – **Catalog Prehistoric Macedonian Ladies - Праисториските дами од Македонија**. Museum of Macedonia. Skopje. p. 7-15.
Parkinson W. A.
2006 – **The Social Organization of Early Copper Age Tribes on The Great Hungarian Plain**. BAR International Series, 1573.
Parzinger H.
2000 - *Studien zur chronologien und kulturgeschichte der jungstein kupfer und fruhbronzezeit zwischen Karpaten und mtlern Taurus*. Starinar, L, p.310.
Pătroi C. N.
2009 – *Repere cronologice privind cercetarea culturii eneolitice Sălcuţa*. Drobeta. Arheologie-Istorie. XIX, p. 32-47.
2015 – **Cultura Sălcuța în Oltenia**. Editura Sitech, Craiova.
Pernicka E., Anthony D. W.
2010 – *The Invention of Copper Metallurgy and The Copper Age of Old Europe*. **The Lost World of Old Europe. The Danube Valley, 5000-3500 BC.** p. 163-177.
Radivojević M., Grujić J.
2018 - *Community structure of copper supply networks in the prehistoric Balkans: An independent evaluation of the archaeological record from the 7th to the 4th millennium BC*. Journal of Complex Networks 6, p. 106-124.

https://www.academia.edu/34043401/Community_structure_of_copper_supply_networks_in_the_prehistoric_Balkans_An_independent_evaluation_of_the_archaeological_record_from_the_7th_to_the_4th_millennium_BC_Radivojevic_and_Grujic_2018_Journal_of_Complex_Networks_6_

Radivojević M., Rehren T.

2015 - *Paint It Black: The Rise of Metallurgy in the Balkans*. J. Archaeol Method Theory. DOI 10.1007/s10816-014-9238-3.
https://www.academia.edu/10425277/Paint_It_Black_The_Rise_of_Metallurgy_in_the_Balkans

Radu A.

2002 – **Cultura Sălcuța în Banat**. Reșița.

Šarić J.

2005 – *Chipped stone artifacts on the locality of Livade in the village of Kalenić*. Kolubara, 4, p. 89-114.

Slavetic, O.,

1940 - *Bubanj, eine vorgeschtliche Ansiedlung Nis*. Mitl. D. Praehistorische Komiss, Wiena, vol, IV, 1-2.

Spasić M.

2010 - *Coţofeni communities at their southwestern frontier and their relationship with Kostolac population in Serbia*. Dacia, N.S., tome LIV, p. 157-175.

Stojić M., Jocić M.

2006 - **Niš, Cultural Stratigraphy of Prehistoric Sites in the Niš Region**. Vol. I. Arheološki institut Beograd, Narodni muzej Niš. ISBN 978-86-80093-25-4.

Stojić M., Čađenović G.,

2006 - **Kruševac, Cultural Stratigraphy of Prehistoric Sites in the Kruševa Region**. Arheološka građa Srbije, Vol. II, Arheološki institut Beograd, Narodni muzej Kruševac. ISBN 978-86-80093-47-5.

Stojić M., Jacanović D.

2008 - **Cultural Stratigraphy of Prehistoric Sites in the Braničevo Region**. Tom IV. Beograd: Arheološki institut; Požarevac: Narodni muzej. ISBN 978-86-80093-55-0.

Stojić M., Ilijić B.

2011 - **Cultural Stratigraphy of Prehistoric Sites in the Knjaževac Region**. Vol. VI, Beograd: Arheološki institut; Knjaževac: Zavičajni muzej. ISBN 978-86-80093-71-0.

Stojić M., Cerović M.

2011 - **Šabac: Cultural Stratigraphy of Prehistoric Sites in the Drina Valley**. Vol. VII, Beograd: Arheološki institut; Šabac: Narodni muzej. ISBN 978-86-80093-76-5.

Schier W.

2005 - Katalog zur Sonderausstellung „Masken, Menschen, Rituale“ - Alltag und Kult vor 7000 Jahren in der prähisorischen Siedlung von Uivar, Rumänien. Martin von Wagner-Museum der Universität Würzburg, 21. April – 10. Juli 2005.
2010 - *Jungneolithikum und Kupferzeit in Mitteleuropa (4500–2800v.Chr.)*. **Jungsteinzeit im Umbruch. Die „*Michelsberger Kultur*„ und Mitteleuropa vor 6000 Jahren**. Karlsruhe, p. 26-36.
2014 - *The Copper Age in Southeast Europe – historical epoch or typo-chronological construct?* **The Neolithic and Eneolithic in Southeast Europe; New approaches to dating and cultural Dynamics in the 6th to 4th Millennium BC**. Prahistorische Archaologie in SudostEuropa, Band 28, Rahden, p. 419-436.
Tasić N.
1957 - *Die Bubanj-Salcuta-Krivodol kultur*. PJZ, III.
1981- *Eneolitzische kulturen ostsebien und deren verhaltins zu den fundasttalen in Oltenia,Transzlvanien und im rumanischen tell des Banat.* Balcanica, XII,1.
1982- *Das problem der sukzessiven migration wahrend des aneolithikum im Karpatem- Donautal-Balkan gebiet*. Archeologia Yugoslavica, XXII-XXIII.
1985 - *Nene daten uber dans relativ chronologischen verhaltins der fruhen aneolithischen kulturem in jugoslavischen Donau ram*. Balcanica, XVI-XVII, p.7-16.
1985 a - *Sur la raports chronologique des cultures eneolithiques dans la Bassin Danubien Yougoslave*. Starinar, XXXVI, p.11.
1987 - *Aneolithische kulturen in ostserbien in der zeit vorstosses der Steppenkultur*. **Hugelbestattung in der Karpaten-Donau-Balkan-zone wahrend der aneolithischen periode**, p. 9-11.
1995 - **Eneolithic cultures of central and west Balkans**. Belgrad.
Trbojević N.
2005 – *The possibility of the reconstruction of the early eneolithic house at the locality of Livade in the village of Kalenić*. Kolubara, 4, p. 79-88.
Uroš M.,
2009-*Power Over The Body In a Hybrid Reality: Anthropomorphic Figurines of Bubanj-Salcuţa-Krivodol Complex on The Central Balkans,* The 15th Annual Business Meeting of the European Association of Archaeologists.
Zagorka L.
1970 – *Tombe de la culture de Sălcuța a Lepenski Vir*. Starinar, 21, p. 117-124.
Žeravica Z.
1993 - *Äxte und Beile aus Dalmatien und anderen. Teilen Kroatiens, Montenegro, Bosnien und Herzegowina*. PBF,
***

2012 - **Arheologija u Srbiji projekti Arheološkog instituta u 2011. Godini**. Beograd.

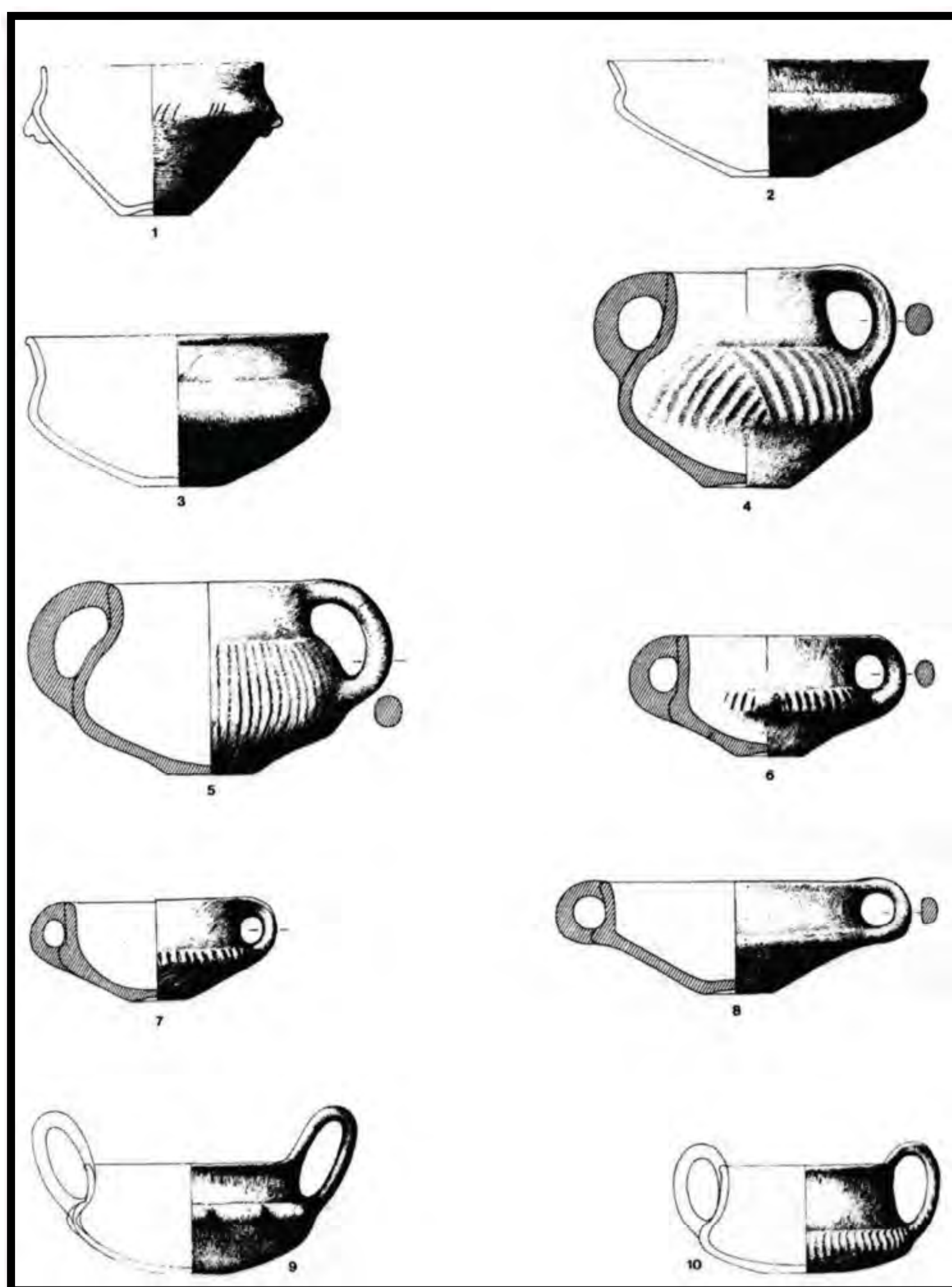

Fig. 89. 1–10. Ceramică Bubanj I şi vase din grupe sincrone sud-dunărene. **1**-Struga, **2**-Lipljan,**3**, **9**, **10**-Hisar, **4**, **6**-Kovilovo, **5**, **7**, **8** - Krivelj. Fig. 1,2,9-10 scara ¼, fig. 3-8 scara ½. Apud N. Tasič 1957: T. IX.

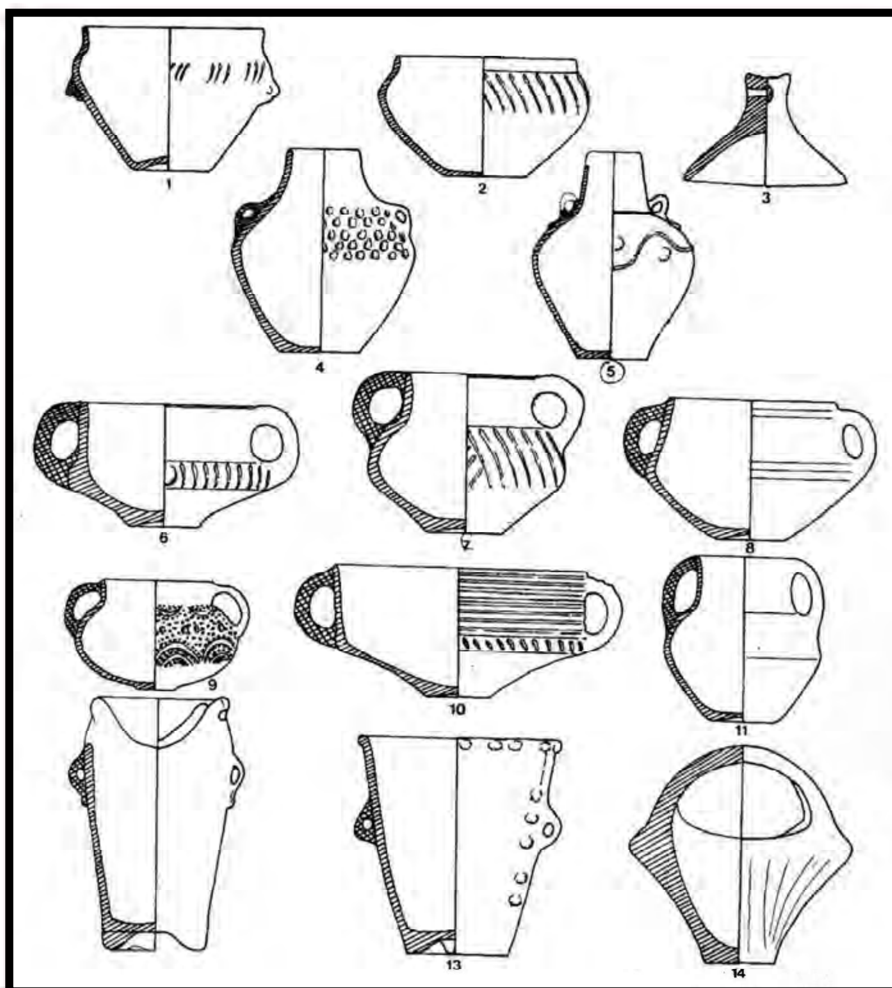
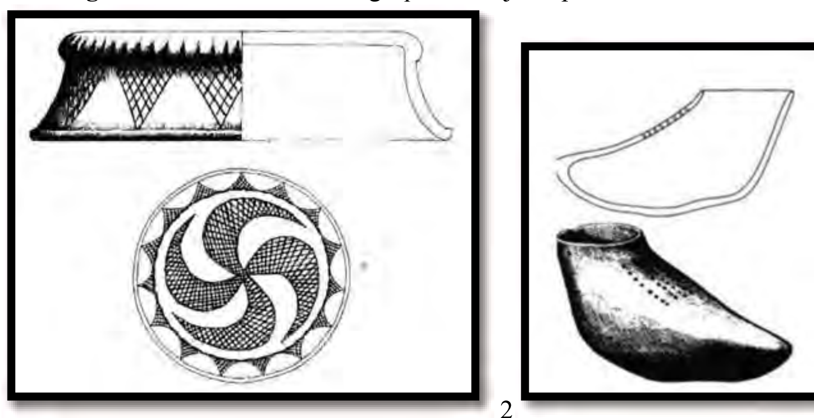

Fig. 90. 1–16. Ceramică din grupa Bubanj I. Apud N. Tasič 1957.

1 2

Fig. 91. 1. Ceramică din situl Hisar, scara ¼, din Serbia. Apud N. Tasič 1957: T. XII. **2**. Reprezentare a piciorului uman descoperită în situl Bubanj I de la **Hisar**. Apud Apud N. Tasič 1957: T.XII/5.

1 2

Fig. 92. Ceramică Bubanj I. **1** - sit **Baranda**, **2** – sit **Kovilovo** scara ¼, fi. 4,5 scara ½. Apud N. Tasič 1957: T.XI.

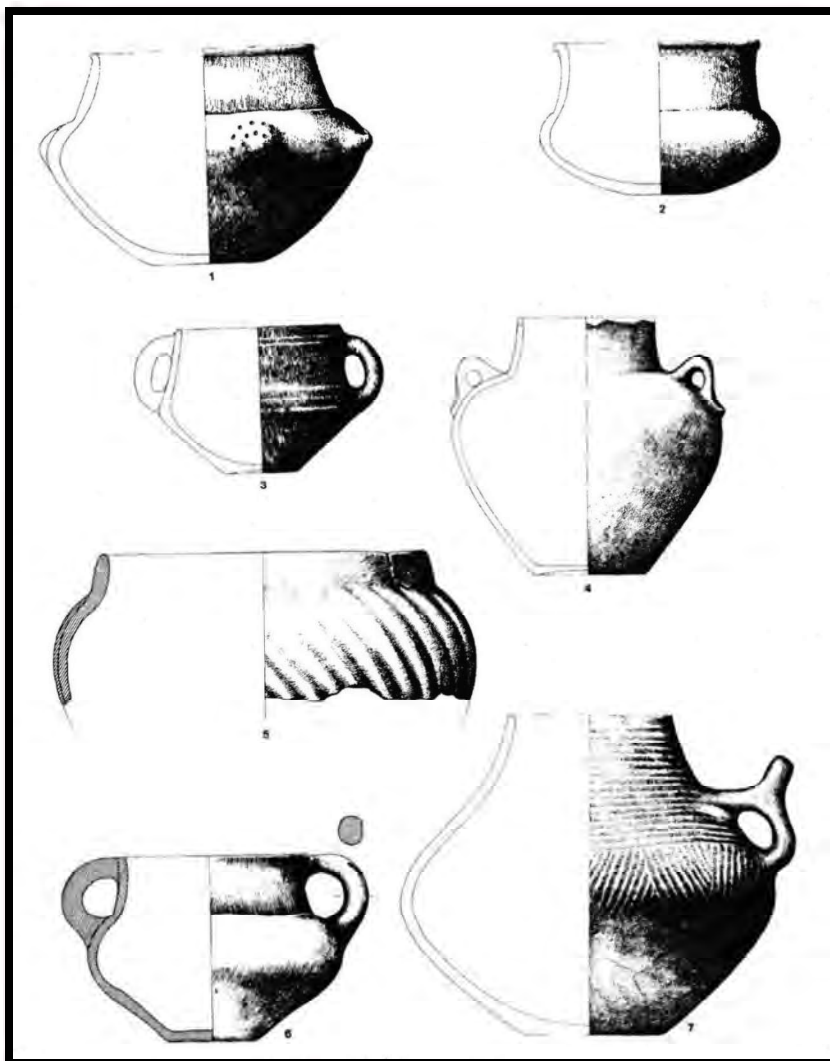

Fig. 93. 1–**7**. Ceramică Bubanj I şi vase din grupe sincrone sud-dunărene. **1**, **2**, **4** - Hisar, **3**,**7**-Lipljani, **5**-**6** - Krivelj. Fig.1-3,5-7 scara ½, fig.4 scara ¼. Apud N. Tasič 1957: T. X.

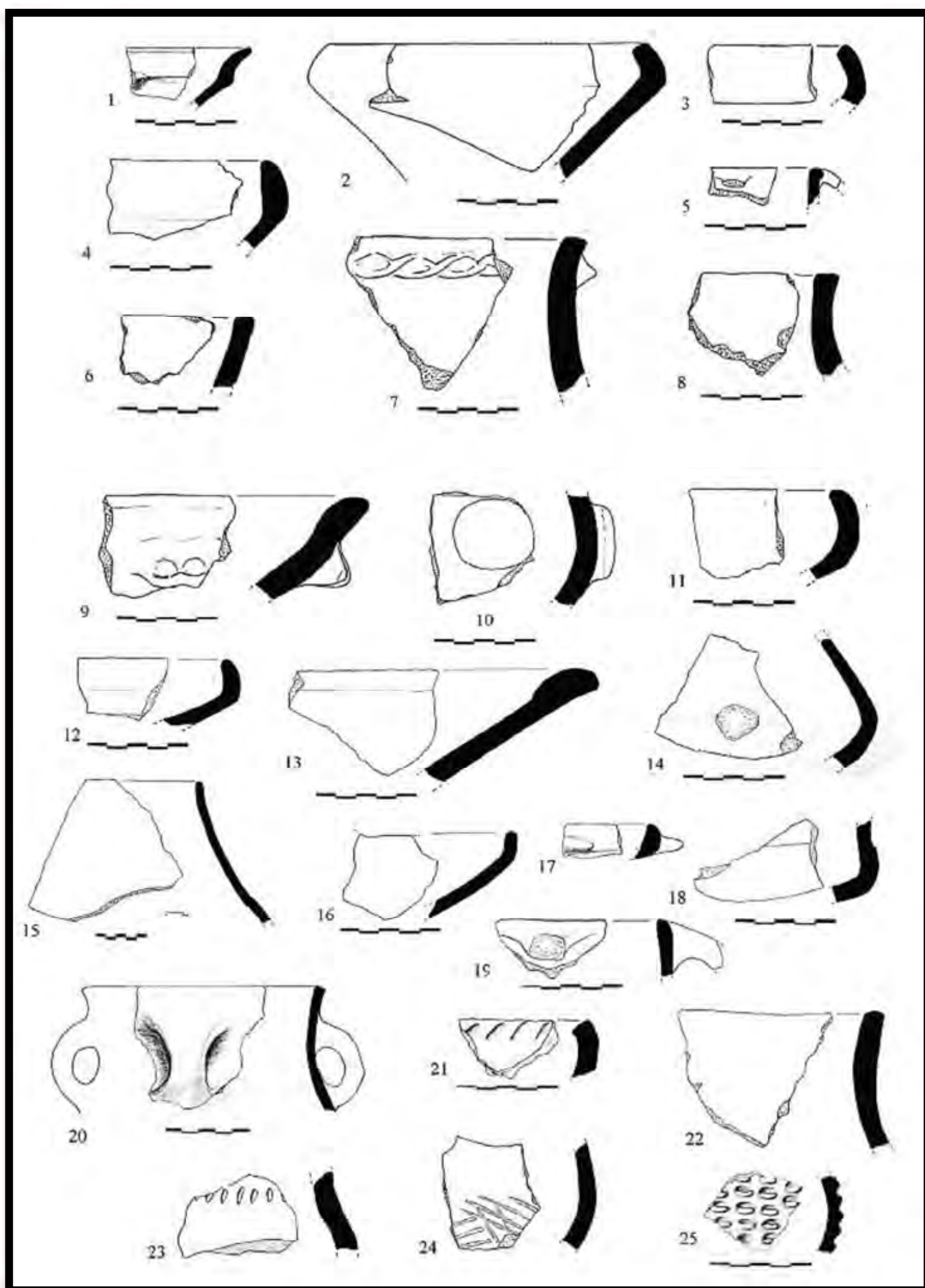

Fig. 94. Ceramică Bubanj Ia din situl ***Velika humska čuka***, campania din anul 2009. Apud A. Bulatović, D. Milanovic 2014: 185, pl. I/1-25.

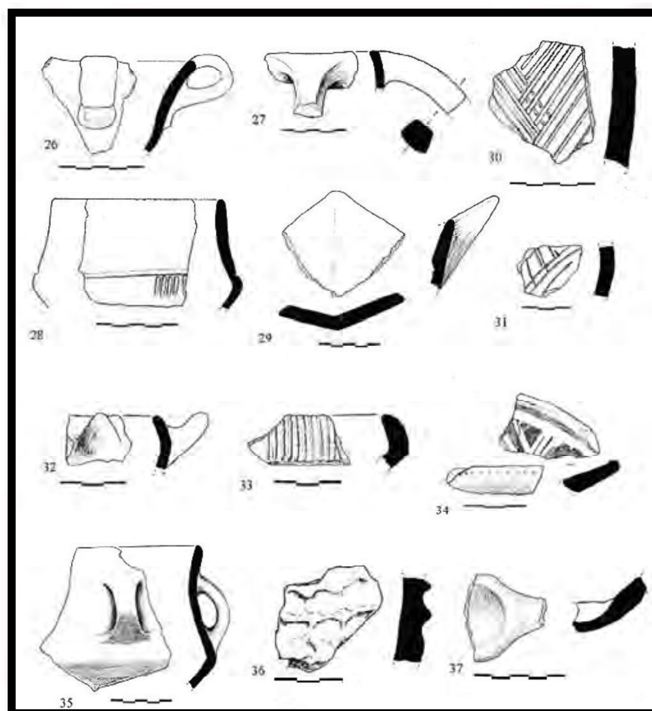

Fig. 95. Ceramică Bubanj Ia din situl ***Velika humska čuka***, campania din anul 2009. Apud A. Bulatović, D. Milanovic 2014: 186, pl. II/26-37.

CCA:	Morava valley	Banat	Negotinska Krajina	Oltenia	PERIOD
6000.	Starčevo culture	Starčevo culture	Starčevo culture	Kris culture	
5900.					
5800.					
5700.					NEOLITHIC
5600.					
5500.					
5400.	Vinča-Tordoš	Vinča-Tordoš	Vinča-Tordoš	Vinča-Tordoš	
5300.					
5200.					
5100.					
5000.					EARLY AENEOLITHIC
4900.		Potiska			
4800.	Vinča-Pločnik/ So-	Vinča-Pločnik	So-Called Gradac		
4700.	Called Gradac phase		phase		
4600.				Salkuta I	
4500.					
4400.					
4300.	Bubanj-Salkuta-	Tiszapolgar	Bubanj-Salkuta-	Bubanj-Salkuta-	EARLY AENEOLITHIC
4200.	Krivodol komplex		Krivodol komplex	Krivodol komplex	
4100.					
4000.					
3900.		Bodrokerestur			
3800.					
3700.					
3600.					
3500.					
3400.	Cernavodă III	Cernavodă III	Cernavodă III	Cernavodă III	MIDDLE
3300.	Baden	Baden group		Coţofeni group I	AENEOLITHIC
3200.			Coţofeni group		
3100.	Ostrikovac Ia	Coţofeni group	Coţofeni-Kostolac	II	LATE AENEOLITHIC
3000.	Ib		group		
2900.	Ic			III	
2800.	Coţofeni-	Kostolac group			
2700.	Kostolac Id				
2600.	Bubanj-Hum II	Vučedol group			
2500.					

Tabel 6. Sincronisme cuturale pentru grupa Bubanj din **regiunea Negotin**. Apud A. Bulatović et *al*. 2013: 218.

CCA:	Vranje region	Leskovac region	Velika Morava Valley	Kosovo	Periodisation
6000. 5900. 5800. 5700. 5600. 5500.	Starčevo culture IIa-b Starčevo culture III	Starčevo culture	Starčevo culture IIa-b Starčevo culture III	Rudnik I Rudnik II Rudnik III-IV	**MIDDLE NEOLITHIC**
5400. 5300. 5200. 5100. 5000. 4900. 4800.	Vinča-Tordoš I Vinča-Tordoš II	Винчанска култура (Vinča-Tordoš)	Vinča-Tordoš I Vinča-Tordoš II	Vinča-Tordoš I Vinča-Tordoš II	**LATE NEOLITHIC**
4700. 4600. 4500. 4400. 4300. 4200. 4100. 4000. 3900. 3800. 3700. 3600. 3500. 3400. 3300. 3200. 3100. 3000. 2900. 2800. 2700. 2600. 2500. 2400. 2300.	So-Called Gradac phase Bubanj-Hum Ia Kostolac cultural group (?)	Gradac horizon (So-Called Gradac phase) Influences from the north Bubanj-Hum Ia culture group Influences of Černavoda III and Baden cultural groups Influences of Kostolac and Cotofeni II cultural groups (Ostrikovac Ic) Bubanj-Hum II - Radomir IV/Vahovo - Ostrikovac Id	Vinča- Pločnik I Vinča- Pločnik II Bubanj-Salkuta-Krivodol Baden Ostrikovac Ia-d	So-Called Gradac phase/Valač phase Bubanj-Salkuta-Krivodol Černavoda III-Baden Kostolac	**AENEOLITHIC**
2200. 2100. 2000. 1900. 1800.	Bubanj–Hum III culture group	The cultural complex of two handled jugs (Bubanj–Hum III culture group)	The cultural complex of two handled jugs	Bubanj–Hum III (?)	**EARLY BRONZE AGE**

1

PREHISTORIC CULTURES IN THE NEGOTINSKA KRAJINA

CCA:	PERIODISATION	CULTURE	THE MAIN SITES IN THE NEGOTINSKA KRAJINA
6500.	**EARLY NEOLITHIC**	Starčevo culture, phase I	Boljetin, Velesnica, Knjepište, Ušće Kameničkog potoka, Ideće, Prahovo-Fabrika superfosfata...
6000.	**MIDDLE NEOLITHIC**	Starčevo culture, phase II a II b III	Kladovo-brodoimpeks, Jerman, Školska gradina, Mokranjske stene-kamenolom...
5500. 4800	**LATE NEOLITHIC/ EARLY AENEOLITHIC**	Vinča culture So-Called Gradac phase	Rudna Glava, Zbradila-fund...
4300.	**EARLY AENEOLITHIC**	Bubanj-Salkuta-Krivodol komplex	Grabar-Svračar, Mokranjske stene-potkapina, Popovica, Kusjak-Grle...
3500.	**MIDDLE AENEOLITHIC**	Cernavodă III Coţofeni group Coţofeni-Kostolac group	Korbovo-Vajuga...
3000. 2800.	**LATE AENEOLITHIC**	Coţofeni-Kostolac group ?	Kapu Đaluluj, Grabar-Svračar, Mokranjske stene-potkapina, Popovica, Kusjak-grle...

2

Tabel 7. 1-2. Sincronisme privind secvenţele culturale din perioada neolitică şi eneolitică în Balcani. Apud A. Bulatović et *al*. 2013: 219.

CCA:	PERIODISATION	CULTURES	THE MAIN SITES IN THE LESKOVAC REGION
6200. 6100. 6000. 5900. 5800. 5700. 5600. 5500.	MIDDLE NEOLITHIC	Starčevo culture	*Izvorište and Sastanci in Bobište, Sastanci, Selište and Ševarike in Čekmin, Crkvište in Lipovica, Caričin grad in Štulac, Progon-čuka in Mala Grabovnica*
5400. 5300. 5200. 5100. 5000. 4900. 4800. 4700.	LATE NEOLITHIC	Vinča culture (Vinča-Tordoš)	*Gradac in Zlokućane, Vranja noga in Gornji Guberevac, Progon-čuka in Mala Grabovnica, Redžov vis in Tulare, Vučje, Vodovod-Luka in Vlasotince, Štulac*
4600. 4500. 4400. 4300. 4200. 4100. 4000. 3900. 3800. 3700.	EARLY AENEOLITHIC	Gradac horizon (So-Called Gradac phase) Influences from the north Bubanj-Hum I	*Progon-čuka in Mala Grabovnica, Gradac in Zlokućane, Selište in Čekmin, Jezero in Pridvorica* *Staro selo in Milanovo, Jezero in Pridvorica, Selište in Čekmin* *Okućnica B. Ivkovića in Rujkovac, Fabrika špriceva in Gazdare, Potok in Lalinac, Hotel Grozd i Vodovod-Luka in Vlasotince*
3600. 3500. 3400. 3300. 3200. 3100. 3000.	MIDDLE AENEOLITHIC	Influences of Černavoda III - Baden cultural groups Influences of Kostolac and Cotofeni II cultural groups (Ostrikovac Ic)	*Izvorište in Bobište, Selište in Bratmilovce* *Izvorište and Sastanci in Bobište, Dački-Ortački rid in D. Slatina*
2900. 2800. 2700. 2600. 2500. 2400. 2300.	LATE AENEOLITHIC	Bubanj–Hum II - Radomir IV/Vahovo - - Ostrikovac Id	*Gradac in Zlokućane, Sastanci in Bobište, Hisar in Leskovac, Biljurski rid in Lozane, Dački-Ortački rid in D. Slatina*
2200. 2100. 2000. 1900. 1800.	EARLY BRONZE AGE	The culture complex of two handled jugs (Bubanj–Hum III culture)	*Sastanci in Bobište, Pluževina in Jarsenovo*

2

Tabel 8. Schema cronologică și siturile grupei Bubanj din **regiunea Leskovac**, Serbia. Apud A. Bulatović, S. Jović 2009: 355. **2**- Apud A. Bulatović et *al*. 2013: 219.

CCA:	Vranje region	Kosovo	Lower Pčinja	Velika Morava Valley	Periodisation
6000. 5900. 5800. 5700. 5600. 5500. 5400.	Starčevo culture I/IIa Starčevo culture IIb/III	Rudnik II Rudnik III/IV	Anzabegovo-Vršnik II/III Anzabegovo-Vršnik IV	Starčevo culture IIa-b Starčevo culture III	MIDDLE NEOLITHIC
5300. 5200. 5100. 5000. 4900. 4800. 4700. 4600. 4500.	Phase Vinča-Tordoš I Phase Vinča-Tordoš II	Vinča-Tordoš I Vinča-Tordoš II	Vinča-Tordoš I Vinča-Tordoš II	Vinča-Tordoš I Vinča-Tordoš II	LATE NEOLITHIC
4400. 4300. 4200. 4100. 4000. 3900. 3800. 3700.	So-Called Gradac phase ↓ Bubanj - Hum Ia	So-Called Gradac phase/Valač phase Bubanj-Salkuta-Krivodol	Zelenikovo ↓ Bubanj-Salkuta-Krivodol	Vinča - Pločnik I II ↓ Bubanj-Salkuta-Krivodol	AENEOLITHIC

Tabel 9. Elemente de cronologie pentru siturile Bubanj din **regiunea Vranje**, Serbia; Apud A. Bulatović 2007.

1

CCA:	PERIODISATION	CULTURES	THE MAIN SITES IN THE LESKOVAC REGION
6200. 6100. 6000. 5900. 5800. 5700. 5600. 5500.	MIDDLE NEOLITHIC	Starčevo culture	*Izvorište and Sastanci in Bobište, Sastanci, Selište and Ševarike in Čekmin, Crkvište in Lipovica, Caričin grad in Štulac, Progon-čuka in Mala Grabovnica*
5400. 5300. 5200. 5100. 5000. 4900. 4800.	LATE NEOLITHIC	Vinča culture (Vinča-Tordoš)	*Gradac in Zlokućane, Vranja noga in Gornji Guberevac, Progon-čuka in Mala Grabovnica, Redžov vis in Tulare, Vučje, Vodovod-Luka in Vlasotince, Štulac*
4700. 4600. 4500.	EARLY AENEOLITHIC	Gradac horizon (So-Called Gradac phase)	*Progon-čuka in Mala Grabovnica, Gradac in Zlokućane, Selište in Čekmin, Jezero in Pridvorica*
4400. 4300. 4200.		Influences from the north	*Staro selo in Milanovo, Jezero in Pridvorica, Selište in Čekmin*
4100. 4000. 3900. 3800. 3700.		Bubanj-Hum I	*Okućnica B. Ivkovića in Rujkovac, Fabrika špriceva in Gazdare, Potok in Lalinac, Hotel Grozd i Vodovod-Luka in Vlasotince*
3600. 3500. 3400.	MIDDLE AENEOLITHIC	Influences of Černavoda III - Baden cultural groups	*Izvorište in Bobište, Selište in Bratmilovce*
3300. 3200. 3100. 3000. 2900.		Influences of Kostolac and Cotofeni II cultural groups (Ostrikovac Ic)	*Izvorište and Sastanci in Bobište, Dački-Ortački rid in D. Slatina*
2800. 2700. 2600. 2500. 2400. 2300.	LATE AENEOLITHIC	Bubanj-Hum II - Radomir IV/Vahovo - - Ostrikovac Id	*Gradac in Zlokućane, Sastanci in Bobište, Hisar in Leskovac, Biljurski rid in Lozane, Dački-Ortački rid in D. Slatina*

2

CCA:	Vranje region	Leskovac region	Velika Morava Valley	Kosovo	Periodisation
6000. 5900. 5800. 5700. 5600. 5500.	Starčevo culture IIa-b Starčevo culture III	Starčevo culture	Starčevo culture IIa-b Starčevo culture III	Rudnik I Rudnik II Rudnik III-IV	MIDDLE NEOLITHIC
5400. 5300. 5200. 5100. 5000. 4900. 4800.	Vinča-Tordoš I Vinča-Tordoš II	Винчанска култура (Vinča-Tordoš)	Vinča-Tordoš I Vinča-Tordoš II	Vinča-Tordoš I Vinča-Tordoš II	LATE NEOLITHIC
4700. 4600. 4500. 4400. 4300. 4200. 4100. 4000. 3900. 3800. 3700. 3600. 3500. 3400.	So-Called Gradac phase Bubanj-Hum Ia	Gradac horizon (So-Called Gradac phase) Influences from the north Bubanj-Hum Ia culture group Influences of Černavoda III and Baden cultural groups	Vinča- Pločnik I Vinča- Pločnik II Bubanj-Salkuta-Krivodol	So-Called Gradac phase/Valač phase Bubanj-Salkuta-Krivodol Černavoda III-Baden	AENEOLITHIC

Tabel 10. 1-2. Secvențe cronologice și culturale din **regiunea Leskovac**, Serbia. Apud A. Bulatović, S. Jović 2009: 356-357.

приближно	ПЕРИОД	КУЛТУРА	РЕПРЕЗЕНТАТИВНИ ЛОКАЛИТЕТИ У БОРУ И МАЈДАНПЕКУ
6500.	СТАРИЈИ НЕОЛИТ	Старчевачка култура, фаза I	Кучајна, Дубрава, Церова фаца, Ла Бунар, Кобила, Извор Несторовог потока.
6000.	СРЕДЊИ НЕОЛИТ	Старчевачка култура, фаза II a II b III	Кучајна
5500. 4800	МЛАЂИ НЕОЛИТ/ РАНИ ЕНЕОЛИТ	Винчанска култура Градачка фаза винчанске културе	Рудна глава
4300.	СТАРИЈИ ЕНЕОЛИТ	Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс	Злотска пећина, Кмпије, Чока лу Балаш, Чока норминц
3500. 3000	РАЗВИЈЕНИ (СРЕДЊИ) ЕНЕОЛИТ	Чернавода III Коцофени група Коцофени-Костолац група	Злотска пећина Злотска пећина, Кљанц, Језеро

Tabel 11. Schema cronologică pentru culturile preistorice din **regiunea Bor** și **Majdanpek** din Serbia. Apud A. Kapuran, A. Bulatović, I. Jovanovic 2014: 74.

PREHISTORIC CULTURES IN THE LOZNICA REGION			
cca	PERIOD	CULTURE	SELECTED SITES IN JADAR, RAĐEVINA AND AZBUKOVICA AREAS
6100.	EARLY NEOLITHIC	Starčevo culture	*Donje Nedeljice, Njivarci site; Donji Dobrić, Kučerine site; Novo Selo, Lipovica site; Radalj, Kopiljuša site*
5500.	LATE NEOLITHIC	Vinča culture	*Banja Koviljača, Gradac site; Cer, Vidin grad site; Loznica, Vladića brdo site; Loznica, Bojića ada site; Novo Selo, Lipovica site*
4500.	EARLY ENEOLITHIC	Bubanj-Salkuța-Krivodol/ Tiszapolgar/Bodrogkeresztur /Lasinje	*Cerova, Kovačevića pećina site; Gornja Sipulja, Rimsko groblje site; Likodra, Ostenjak site; Novo Selo, Lipovica and Kleje sites*
3500.	ADVANCED (MIDDLE) ENEOLITHIC	Cernavoda III-Boleraz-Baden Coțofeni-Kostolac culture	*Likodra, Ostenjak site; Tolisavac, Banjevci site*

Tabel 12. Siturile grupei Bubanj din **regiunea Loznica**, Serbia. Apud A. Bulatović, V. Filipović, R. Gligorić 2017: 292.

Habitatul în perioada eneoliticului final în zona deluroasă şi montană a Olteniei. Orizontul toartelor pastilate

Tuţulescu Ion

Cuvinte cheie: aşezări, microclimat, locuinţe, meşteşuguri, fortificaţii.

Rezumat: În studiul de față autorul prezintă microclimatul perioadei eneoliticului final, microclimat propice dezvoltării așezărilor umane în spațiul deluros și montan a Olteniei. Referitor la formele de habitat observăm o adaptabilitate a comunităților umane din această perioadă. Astfel, sunt identificate locuiri de scurtă durată, cu predilecție cele din peșteri, ele fiind apanajul crescătorilor de animale. Așezările în care locuirea este îndelungată sunt semnalate în zona de podiș, cercetarea fiind deficitară. Cu referire la existența unor sisteme de apărare, apartenența fortificațiilor de la Valea Anilor, Sălcuța și Dârvari la orizontului toartelor pastilate nu a fost clarificată.

Key words: settlement, microclimate , housing , crafts , fortifications.

Abstract: In this study the author presents the microclimate of the final period of the eneolthic, the microclimate which was conductive to the development of human settlements in the hill and the mountain space of Oltenia. Regarding the observation of the forms of habitat it is noticed an adaptability of the human communities from this period. Thus, short-term settlements are identified, predominantly those from caves, which are emblematic for the animal breeders. The settlements where housing is long signaled are on the plateau spaces, research is somehow lacking. Regarding the existence of defense systems, the belonging of the fortifications from Anilor Valley, Salcuta and Darvari to the pill handles horizon has not been clarified.

Aspecte ale microclimatului în perioada eneoliticului final

Datorită activităţii factorilor climatici de la sfârşitul neoliticului, în părţile de nord şi, mai ales, vest pontice se formează pământul negru care, prin structură, se impune în schimbarea ambientului, vegetaţiei şi adoptarea unor practici agricole noi[1].

Pentru a ne edifica asupra tipului de climat şi a economiei perioadei, cele mai elocvente răspunsuri le găsim în analiza polenului din depunerile arheologice de la Băile Herculane-*Peştera Hoţilor*. Conform analizelor realizate pe nivelurile aparţinând fazei III a culturii Sălcuţa şi Herculane II-III, se certifică o încălzire substanţială a climei[2]. Ilie Sălceanu, observând diagramele realizate de Marin Cârciumaru, trasează o schimbare radicală, de la cultivarea plantelor la creşterea rolului vânătorii şi pescuitului[3]. Situaţia nu este edificatoare pentru întreaga zonă

[1]Cr. Schuster, *Mediul înconjurător la Dunărea de Jos în preistorie. Câteva gânduri*, Drobeta, XIV, 2004, p. 11.
[2]I. Sălceanu, *Sălcuţa IV-Herculane II-III,* Satu Mare, 2008, p. 29.
[3]Ibidem.

ocupată de purtătorii Sălcuţa IV-Herculane II-III şi, în special, pentru zona supusă studiului nostru. Astfel, la Bistreţu (judeţul Mehedinţi), cercetările arheologice au dus la descoperirea unor locuinţe de mari dimensiuni, unde un rol important îl deţineau râşniţele (multe şi de dimensiuni mari), sugerându-ne practicarea agriculturii[4].

Pentru perioada Sălcuţa IV avem cel mai probabil o climă caldă cu ploi abundente semnalate în zona Ostrovul Corbului-*Cliuci* unde, peste aşezarea de tip Sălcuţa III, a fost surprins un strat important de depunere aluvionară. În sprijinul afirmaţiei ne vine şi formarea unui canal lat de 15 m între Dunărea Mică şi Dunărea Mare[5], atestat arheologic. Existenţa ploilor abundente şi a inundaţiilor „catastrofale" este sugerată aici şi de lipsa unui nivel de locuire aparţinând Sălcuţa IV, punctul fiind reocupat în perioada Herculane II (importantă necropolă). Situaţia de faţă este demonstrată şi de locuirile din peşteră de la Pârcălabu şi la Baia de Fier (judeţul Gorj).

Pentru perioada Herculane II-III, analizele de la Băile Herculane sugerează menţinerea unui climat cald, modificându-se la începutul culturii Coţofeni[6].

Date arheozoologice

Date arheozoologice pentru situri aparţinând civilizaţiei Sălcuţa IV-Herculane II-III lipsesc cu desăvârşire, dar pentru aşezarea de la Sălcuţa, punctul „*Piscul Cornişorului*", avem câteva menţionări. Astfel, un loc fruntaş îl ocupă cornutele mari, urmate de ovi-caprine şi suine[7]. Presupunem că suinele erau uşor de crescut datorită pădurilor de stejar existente în perioadă, ghinda reprezentând hrana pentru animalele în cauză şi nu numai (în locuinţa 11 din nivelul Sălcuţa II c au fost găsite fragmente de ghindă carbonizate).

Pe lângă suine, în aşezarea de la Sălcuţa-*Piscul Cornişorului* este atestat şi câinele, animalul în cauză fiind de două tipuri: de talie mare folosit la vânătoare şi o rasă mai mică[8]. Nu deţinem informaţii precum că acest animal ar fi folosit la alimentaţie, el fiind utilizat, cel mai probabil, la paza turmelor şi aşezărilor.

---

[4] Informaţie Gabriel Crăciunescu, căruia îi mulţumim pe această cale.

[5] P. Roman, *Despre istoricul şi stratigrafia unor aşezări din Ostrovul Corbului*, SCIVA, 38, 3, 1987, p. 341; P. Roman, *Ostrovul Corbului*, *Istoricul cercetărilor. Săpăturile arheologice şi stratigrafie, I, 1, a,* p. 1-33, (versiune în limba germană, p. 35-65), Bucureşti, 1996, p.19; I. Sălceanu *op. cit*., p. 31.

[6] M. Cârciumaru, *Die Pallenanalyse der Äneolithischen Bronze und eisezeitlichen Niveaus aus der Peştera Hoţilor von Băile Herculane*, Dacia, N.S., XVII, 1971, graficul analizei de polen; M. Cârciumaru, *Condiţiile climatice din timpul sedimentării depozitelor pleistocene din Peştera Hoţilor de la Băile Herculane*, SCIVA, 25, 3, 1974, p. 354.

[7] D. Berciu, *Contribuţii la problemele neoliticului din România în lumina noilor cercetări*, Bucureşti, 1961, p.346; nu se face disticţia între porcul domestic şi mistreţ.

[8] Ibidem, p. 347; pentru vânarea animalelor de talie mică era utilizat şi tivigul, unealtă din os; Gh. Petre Govora, *O preistorie a nord-estului Olteniei*, Rm. Vâlcea, 1995, p. 14.

Surplusul de hrană era asigurat prin culegerea de scoici, pescuit şi vânătoare. Zona de podiş unde se află amplasat situl oferea vânat din abundenţă (în nivelul Sălcuţa IV este semnalat craniul unui pui de cerb)[9].

Subliniem că nu s-au realizat tabele procentuale pe lotul de fragmente osteologice recoltate din cele două nivele de la Sălcuţa (IV a, b), fapt ce ne-ar fi simplificat munca de a identifica şi preciza tipul de animal preponderent folosit ca sursă de hrană.

Ocupaţii

O ocupaţie caracteristică perioadei şi documentată prin descoperirea de unelte, arme şi podoabe a fost constituită de metalurgia cuprului şi aurului. Pentru zona deluroasă şi montană a Olteniei, produsele din cupru sunt grupate în următoarele tipuri:

- mărgele;
- ace;
- topoare de tip Jászladány[10].

În spaţiul destinat lucrării au fost depistate mai multe puncte cu zăcăminte de cupru, dar posibilitatea ca ele să fi fost exploatate în perioada respectivă este mică, datorată lipsei unor investigaţii certe. Totuşi, pentru Oltenia de nord menţionăm sursele de cupru de la Baia de Aramă[11] şi Baia de Fier[12].

Pentru nord-estul Olteniei deţinem analize[13] pentru trei topoare Jászladány provenite din următoarele puncte:

---

[9]D. Berciu*op. cit.,* p. 348; menţiunea se referă doar la nivelul Sălcuţa IV, fără a face o precizare clară a descoperirii.

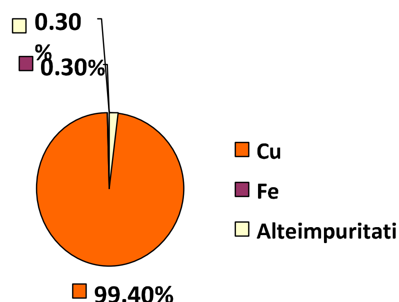
[10] Răspândite în Transilvania Centrală, Bihor, Serbia de nord-est, Oltenia, Bulgaria de nord-vest, zona Porţilor de Fier, Moldova şi nord-estul Ungarei, deţin o tiplogie amplă: Dubova, Orşova, Târnăviţa, Şincai, Petreşti, Bradu; Al. Vulpe, *Cu privire la cronologia topoarelor cu braţe „în cruce*”, SCIV, 15, 4, 1964, p. 457- 466; A. Vulpe, *Începuturile metalurgiei aramei în spaţiul carpato-dunărean*, SCIVA, 24, 2, 1973, p. 228; C. Pătroi, *Metalurgia cuprului în cadrul complexului cultural eneolitic Sălcuţa-Bubanj-Krivodol*, Drobeta, XVI, 2006, p. 87-111; S. C-tin Enea, *Simboluri eneolitice ale puterii. Despre topoarele de aramă cu braţele „în cruce” din România*, Rev. Arheologică, IV, 2, 2008, p. 5-32; I. Mareş, *Metalurgia arameiîn neo-eneoliticulRomâniei*, Suceava 2002.

[11]C. Pătroi *op. cit.,* p. 92; C. M. Lazarovici, Gh. Lazarovici, *Arhitectura neoliticului şi epocii cuprului din România, II, Epoca cuprului*, Iaşi 2007, p. 77.

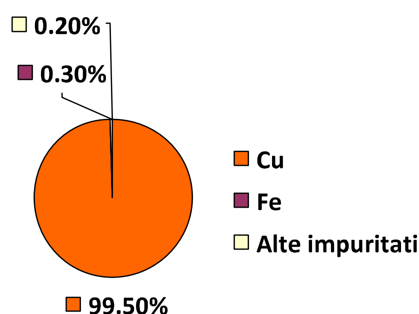
[12]C. Pătroi *op. cit.,* p. 92; autorul menţionează că în arealul culturii Sălcuţa sunt întâlnite două tipuri de minereuri: unul cu urme de argint, uneori argint şi fier, şi altul cu infime urme de nichel.

[13]Analize XRF cu spectrometrul portabil X-MET 3000TX. Analizele s-au realizat printr-un parteneriat între Muzeul Judeţean Vâlcea şi Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” Bucureşti. Măsurătorile au fost efectuate de dr. Bogdan Constantinescu, dr. Florin Constantin şi Cătălina Păuna de la Institutul Naţional de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizică şi Inginerie Nucleară „Horia Hulubei” (IFIN) Bucureşti-Măgurele. Mulţumim pe această cale colegilor de la Institutul Naţional de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizică şi Inginerie Nucleară „Horia Hulubei”, dar şi colegei Anca Popescu de la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” Bucureşti.

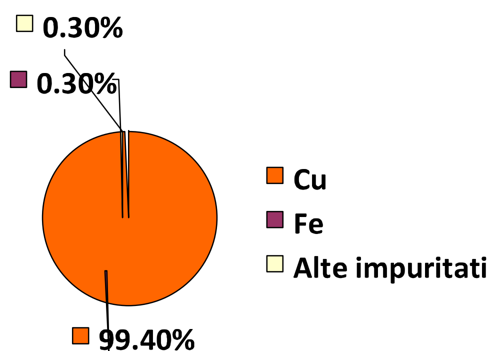
a) Prundeni
partea curăţată: 99.4% Cu, 0.3% Fe;

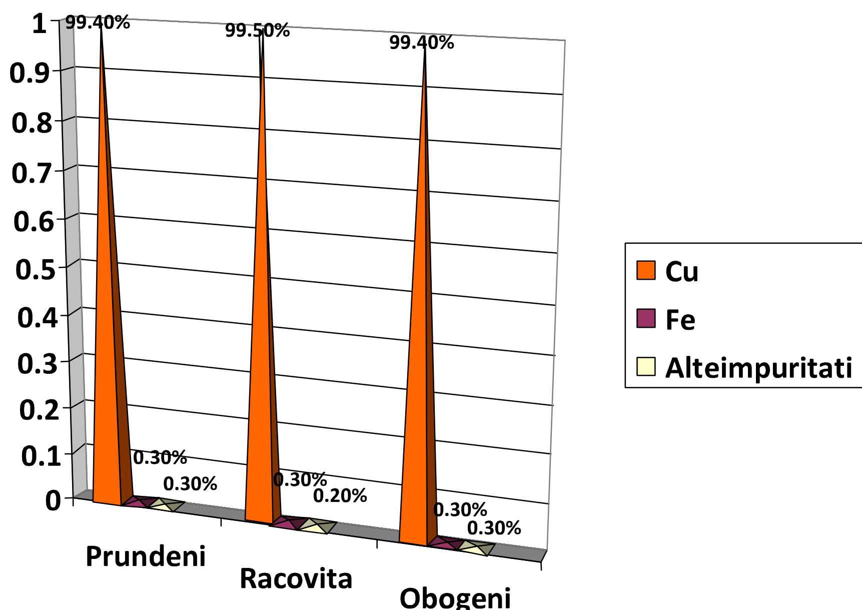

b) **Racoviţa**
partea curăţată: 99.5% Cu, 0.3% Fe;

c) Obogeni
partea curăţată: 99.4% Cu, 0.3% Fe;

Tabel procentual cu analizele topoarelor[14].

Compararea celor patru diagrame ne arată că probabilitatea ca cele trei topoare să aparţină aceleiaşi surse de minereu este foarte mare.

Publicarea monografiei dedicată metalurgiei cuprului pe teritoriul României ne este de un real ajutor; compararea analizelor noastre cu altele ne apropie de unele exemplare aflate în muzeul din Debreţin[15] şi la Pecica, judeţul Arad[16].

Exploatarea zăcămintelor de cupru din zonă nu este un fapt inedit, cunoscute în literatura de specialitate fiind minele de cupru de la Rudna Glava[17],

---

[14]Referitor la analizele topoarelor cu braţe în cruce din nord-estul Olteniei, acestea au fost publicate de autor în colaborare cu Ovidiu Părăuşanu (I. Tuţulescu, O. Părăuşanu, *Câtevacontribuţii la topoarele de tip Jászladány din depoziteleMuzeuluiJudeţean „Aurelian Sacerdoţeanu" Vâlcea,* Buridava, 2013-2014 p. 17-25).

[15]I. Mareş *op.cit*., p. 217; este prezentat un topor de tip Jászladány, varianta Orşova (nr. inv. 41/1904. 3). În urma analizei spectrale au fost stabilite urme de fier, argint şi plumb în compoziţie.

[16]I. Mareş *op.cit*., p. 276; topor de tip Jászladány, variana Şincai (nr. inv. 888), prezintă în urma analizei spectrale urme de fier.

[17] B. Jovanović, *Rudarstvo i metalurgijiaperiodaJugoslavie*, *PraistorijaJugoslovenskihZemalja*, III, Sarajevo, 1979, p. 27-55. ; Idem, *RudnaGlava. NajstarijeRudarstvoBakranaCentralnomBalkanu*, Bor-Beograd, 1982;Idem, Continuity of the Prehistoric Mining in the Central Balkans, Ancient Mining and Metallurgy in Southeast Europe, 1995, p. 29-35;N. Tasić, Les groupesculturelsénéolithiques et la tradition néolithique, înNeolitCentralnogBalkana, Beograd, 1968, p. XXXI-XXXIII; Idem, *BronzanoDoba*, *PraistoriaVojvodinu,* Beograd - Novi Sad, 1974, p. 185-256; Idem, *Les cultures préhistoriquesdans la région de Porţile de Fier,*în*Comoriarheologice*, Bucureşti, 1978, p. 101-105; Idem, *Eneolitic Cultures of Central and West Balkans*, Belgrad, 1995; C. Pătroi *op. cit*., p. 93;C. M. Lazarovici, Gh. Lazarovici *op. cit*., p. 15.

Serbia de sud-est[18], Europa Centrală[19] etc, dar şi zonele cuprifere din munţii Apuseni[20].

Mai mult, apariţia acestor unelte sau arme în zona Elbei este văzută de unii cercetători ca materie primă, lingouri[21].

Metalurgia aurului, slab semnalată de altfel în arealul studiului, îşi face prezenţa în necropola de la Ostrovul Corbului-*Botul Cliuciului*[22].

Menţionăm că cele mai timpurii piese din aur provin din arealul culturii Boian, respectiv faza Vidra[23].

După harta publicată de Lazarovici în monografia dedicată arhitecturii neoliticului şi epocii cuprului în România, observăm că cele mai apropiate zone aurifere de spaţiul nostru se află în zona intracarpatică[24].

Prezenţa podoabelor din cupru şi aur din necropola de la Ostrovul Corbului-*Botul Cliuciului* demonstrează, după opinia noastră, statutul social al defuncţilor.

Alte îndeletniciri ale manifestării culturale sunt:

- ceramica;
- prelucrarea osului;
- ţesutul.

În urma cercetărilor din aşezarea eponiomă de la Sălcuţa, Dumitru Berciu menţionează că săpăliga din corn de cerb lipseşte aproape cu desăvârşire[25], dar străpungătoarele se menţin.

Utilizarea războiului de ţesut sau a plaselor de pescuit este reliefată de descoperirea greutăţilor în aşezarea de la Sălcuţa.

Forme ale habitatului în perioada eneoliticului final

- a. Aşezările

I. Locul de amplasare a aşezărilor.

I.1. Pe terasele joase ale râurilor: Copăcelu[26], Cosota[27] şi Govora Sat-*Treime*[28] pe pârâul Sărata, Orleşti-*Sâlea*[29] pe Sâlea.

I.2. Pe terasele înalte ale râurilor[30]: Cetăţuia[31] şi Căzăneşti[32] pe Olt, Ocnele Mari-*Coasta Ungurenilor*[33] pe Sărata.

---

[18]C. Pătroi *op. cit.*, p. 93.
[19]Ibidem.
[20]C. M. Lazarovici, Gh. Lazarovici *op. cit.*, p. 15 .
[21]E. Ruttkay, Spätneolithikum, JungsteinzeitimOstenÖsterreichs, Wien, 1995, p. 137, pp. 143-144.
[22] M. 22; trei bumbi de aur asociaţi cu vase ornamentate în manieră Bodrogkeresztúr; M. 28.
[23]C. M. Lazarovici, Gh. Lazarovici *op. cit.*, p. 25.
[24]Ibidem, p. 24, fig. V, 11.
[25]D. Berciu *op. cit.*, p. 224; orizontului îi sunt atribuite doar două exemplare.
[26]D. Berciu *Buridava Dacică*, Bucureşti, 1981, p. 13; la care adaugă şi cercetări personale.
[27]Gh. Petre-Govora 1995, p. 15; la care adaugă şi cercetări personale.
[28]Ibidem, p. 15.
[29] P. Roman, *Strukturänderungen des Endäneolithikums im Donau-Karpaten-Rau*,Dacia, XV, 1971, p. 32; Gh. Petre-Govora *op. cit.,* p. 14; C. Pătroi, *Catalogul aşezărilor şi descoperirilor aparţinând culturii Sălcuţa*, Drobeta,
XVII,2007, p. 25; la care adaugă şi cercetări personale.
[30] Acest tip poate fi catalogat şi ca aşezare de înălţime. Cetăţuia este amplasată pe un promontoriu, Ocnele Mari-Coasta Ungurenilor şi Căzăneşti pe buză de deal.

I.3. Pe tell-urile eneolitice: Sălcuţa[34], Dârvari[35] şi Valea Anilor-*Malul Înalt*[36].

I.4. Pe insule: Ostrovul Şimian[37], Ostrovul Corbului-*Botul Piscului*[38].

I.5. În peşteri: Baia de Fier-*Peştera Pârcălabu*[39], Baia de Fier-*Peştera Muierilor*[40].

II. După modul de organizare. Majoritatea aşezărilor sunt nefortificate, în trei cazuri fiind semnalată amenajarea unui sistem de apărare, pentru faza Sălcuţa III, cercetările neindicând dacă acestea mai erau funcţionale şi în perioada ulterioară[41].

III. Durata de utilizare a aşezărilor.

III.1. Timp mai îndelungat. În aşezarea de la Sălcuţa-*Piscul Cornişorului* sunt atestate două niveluri de locuire (IVa, IVb), grosimea lor fiind cuprinsă între 0,50-0,75 m[42] (fig. 2). O altă aşezare importantă este cea de la Valea Anilor-*Malul Înalt* (judeţul Mehedinţi) (fig. 3), a cărei evoluţie este mai îndelungată ca cea de la *Piscul Cornişorului*[43].

III.2. Pentru o perioadă scurtă. Categoriei de faţă îi aparţin locuirile din peşteri[44], probabil şi aşezările de la Copăcelu[45], Bistreţ[46] şi Verbicioara[47].

IV. Dimensiunile. Precizarea mărimii este greu de stabilit, din cauza unor factori ca: lipsa unei cercetări exhaustive şi diferenţele legate de modalitatea de cercetare (săpăturăde salvare, periegheze şi, nu în ultimul rând, lipsa unor cercetări sistematice pluridisciplinare).

---

[31] Gh. Petre-Govora *op. cit.*, p. 14.

[32]Ibidem p. 15;

[33]Ibidem 1995, p. 14; Sălceanu *op. cit.*, p. 38

[34]D. Berciu, *Contribuţii la...*,p. 155; E. Comşa, *La Romaine Meridionale,Atlas du Neolithique European, Vol. I.,* L' Europe Orientale, Liege,1992, p. 175.

[35]I. Sălceanu*op. cit.*, p. 36.

[36] Ibidem, p. 42.

[37]P. Roman, *Strukturänderungen des Endäneolithikums.......*, p. 39; I. Sălceanu *op. cit*., p. 39.

[38]P. Roman, *Ostrovul Corbului*, *Istoricul cercetărilor.......*, p. 17

[39]P. Roman, *Strukturänderungen des Endäneolithikums.......*, p. 32-33; E. Comşa, *Unele date cu privire la descoperirile din epoca neolitică de pe teritoriul jud. Gorj,* LITUA II, 1982, p. 39; Gh. Calotoiu, I. Mocioi, V. Marinoiu, *Mărturii arheologice în Gorj,* Tg. Jiu, 1987, p. 23-24; I. Sălceanu *op. cit*., p. 33.

[40] P. Roman, *Strukturänderungen des Endäneolithikums.......*, p. 33, 35; Gh. Calotoiu, I. Mocioi, V. Marinoiu, *op. cit.,* p. 24; S. A. Luca, Cr. Roman, D. Diaconescu, *Cercetări arheologice în Peştera Cauce, I,* Sibiu, p. 135.

[41] Sunt menţionate sistemele de fortificaţie de la Sălcuţa-*Piscul Cornişorului*, Dârvari şi Valea Anilor.

[42]D. Berciu, *Contribuţii la....*, p. 164.

[43]I. Sălceanu*op. cit*., p. 132.

[44] Peştera Muierii şi Peştera Pârcălabu reprezentând probabil puncte de popas sau adăpost ale comunităţilor de păstori.

[45] D. Berciu, *Buridava...*, p. 13.

[46]S. A. Luca, G. Crăciunescu, *Aşezarea eneolitică de la Bistreţ,* SympThrac. 9, 1992, p. 76.

[47]D. Berciu, *Contribuţii la....*, p. 117.

V. Modul de împărţire în zone distincte ale aşezărilor. Având o economie mixtă, probabil avem zone destinate locuirii-meşteşugurilor şi zone pentru adăpostirea animalelor.

- a.1. Construcţii

I. Bordeiele. Într-un singur caz este semnalat acest tip de locuinţă. La Bistreţ (judeţul Mehedinţi), bordeiul apare la nord de locuinţa numărul 1, adâncimea maximă fiind de 1,30 m[48] (fig. 4). Informaţii legate de formă nu deţinem, din cauza lipsei unei cercetări exhaustive[49].

II. Locuinţe de suprafaţă.

II.1. Locuinţe dreptunghiulare. La Bistreţ[50] sunt menţionate trei locuinţe cu colţurile rotunjite; dimensiunile probabile (preluate după plan) se încadrează în: L.1 = 4,80x3,20 m, L.2 = 4,50x3,70 m, L.3 = 5,80x3,25 m (fig. 13.). Investigaţiile arheologice de la Valea Anilor-*Malul Înalt* au dus la descoperirea a încă două locuinţe de suprafaţă, una dintre ele fiind de formă dreptunghiulară cu dimensiunile de 6x8m[51]. O situaţie similară este la Sălcuţa-*Piscul Cornişorului*, în nivelul IVb, unde a fost săpată o locuinţă dreptunghiulară-platformă, (fig. 5) cu dimensiunile de 7x5,10 m[52].

II.2. Locuinţe a căror formă nu este precizată. La Crivina (judeţul Mehedinţi) au fost semnalate locuinţe cu o lungime cuprinsă între 6-8 m[53].

III. Amenajări din cadrul locuinţelor. Pentru complexul adâncit de la Bistreţ nu deţinem nicio informaţie, dar pentru locuinţele de suprafaţă descoperite la Bistreţ, Valea Anilor, Sălcuţa, Crivina aflăm că deţineau podine groase din lut.

IV. Modalitatea de construcţie. Ca şi în cazul subpunctului mai sus menţionat, informaţiile pentru bordeie lipsesc cu desăvârşire, locuinţele de suprafaţă fiind construite din pari înfipţi în pământ, pereţii împletiţi cu nuiele peste care se adăuga lut, acoperişul fiind confecţionat din stuf.

- a.2. Alte complexe: gropi, instalaţii de foc (vetre de foc; cuptoare)

I. Vetre.

Cercetările sumare efectuate în zona supusă studiului nostru indică existenţa unei singure instalaţii de foc. La Valea Anilor-*Malul Înalt*, dispusă lateral într-o locuinţă, a fost studiată o vatră cu diametrul de 1,20 m, făţuită cu sclivisealǎ alb-gălbuie. Făţuiala este prezentată ca fiind spartă intenţionat[54]. Un caz aparte îl întâlnim la Sălcuţa-*Piscul Cornişorului*, pe podeaua „platformei” din nivelul IVb, unde sunt menţionate pete puternic arse[55].

[48]I. Sălceanu *op. cit.*, p. 57.
[49] Locuinţa nu a fost degajată pe întreaga sa suprafaţă.
[50]S. A. Luca, G. Crăciunescu*op. cit.*, p. 76; Sălceanu*op. cit.,*p. 57, plan 6.
[51]I. Sălceanu *op. cit.,* p. 57.
[52]D. Berciu *op. cit.*, 182.
[53]I. Sălceanu*op. cit.,* p. 57.
[54]I. Sălceanu *op. cit.,* p. 57; Menţionăm că făţuiala a fost distrusă datorită utilizării îndelungate sau la părăsirea locuinţei.
[55]D. Berciu *op. cit.*, p. 184.

Ilie Sălceanu menţionează vetre în cele trei locuinţe de la Bistreţ[56], dar studierea planului de săpătură şi discuţiile purtate cu autorul cercetărilor arheologice de aici, Gabriel Crăciunescu, infirmă existenţa instalaţiilor de combustie.

II. Cuptoare.

Lipsa unor cercetări de amploare şi publicarea insuficientă a rezultatelor din principalele aşezări aparţinând manifestării nu ne indică prezenţa lor.

III. Gropi.

Literatura de specialitate, insuficientă, nu semnalează prezenţa unor complexe de tipul menţionat mai sus[57].

Pentru perioada eneoliticului final din zona deluroasă și montană a Olteniei se poate observa adaptabilitatea comunităților umane la formele de relief întâlnite în zonă. Cercetarea deficitară ne împiedică să creionăm o imagine amplă a habitatului. Din stațiunile semnalate în rândurile acestui studiu, doar 5 așezări au fost cercetate, celelalte fiind descoperiri izolate sau întâmplătoare.

Abrevieri:

Buridava	Buridava. Rm. Vâlcea
Drobeta	Drobeta. Turnu Severin
Dacia, N.S	Dacia. Revue d'archeologie et d'histoire anciennne, Nouvelle Série. Bucureşti
LITUA	LITUA. Târgu Jiu
Rev. Arheologică	Revista Arheologică. Chişinău
SCIVA	Studii şi Cercetări de Istorie Veche şi Arheologie. Bucureşti
SCIV	Studii şi Cercetări de Istorie Veche. Bucureşti
SympThrac	Symposia Thracologica. Bucureşti

[56]I. Sălceanu *op. cit.,* p. 57.

[57]D. Berciu *op. cit.,* fig. 26-27; Cercetările sumare, suprafaţa mică investigată precum şi lipsa publicaţiilor pentru civilizaţia supusă studiului reprezintă factori importanţi în nesemnalarea acstui tip de complexe. Indiscutabil, complexe există, dar ele nu au fost descoperite sau publicate.

List of illustrations:
Fig. 1. Settlement from Sălcuţa-*Piscul Cornișorului* (apud C. Pătroi, *Cultura Sălcuța în Oltenia*, Craiova);
Fig. 2. Settlement from Anilor Valley-*Malul Înalt* (apud C. Pătroi, *Cultura Sălcuța în Oltenia*, Craiova);
Fig. 3. Settlement from Copăcelu-*Valea Răii;*
Fig. 4. Settlement from RâmnicuVâlcea-*Cetățuia;*
Fig. 5. Baia de Fier-*Peştera Muierilor;*
Fig. 6. Orthophotomap from Ostrovul Corbului;
Fig. 7. General plan for the researches from Bistreț (apud S. A. Luca, G. Crăciunescu, *Aşezarea eneolitică de la Bistreţ,* SympThrac. 9);
Fig. 8. Sălcuța-*Piscul Cornișorului*: 1-2 platforma de chirpici din nivelul IVb (apud D. Berciu*, Contribuţii la problemele neoliticului din România în lumina noilor cercetări*, Bucureşti, 1961)

Fig. 1. Așezarea de la Salcuţa-*Piscul Cornișorului* (apud C. Pătroi, *Cultura Sălcuța în Oltenia*, Craiova)

Fig. 2.Așezarea de la ValeaAnilor-*Malul Înalt* (apud C. Pătroi, *Cultura Sălcuța în Oltenia*, Craiova)

Fig. 3.Așezarea de la Copăcelu-*Valea Răii*

Fig. 4.Așezarea de la Râmnicu Vâlcea-*Cetățuia*

Fig. 5. Baia de Fier-*Peştera Muierilor*

Fig. 6. Ortofotoplan cu Ostrovul Corbului

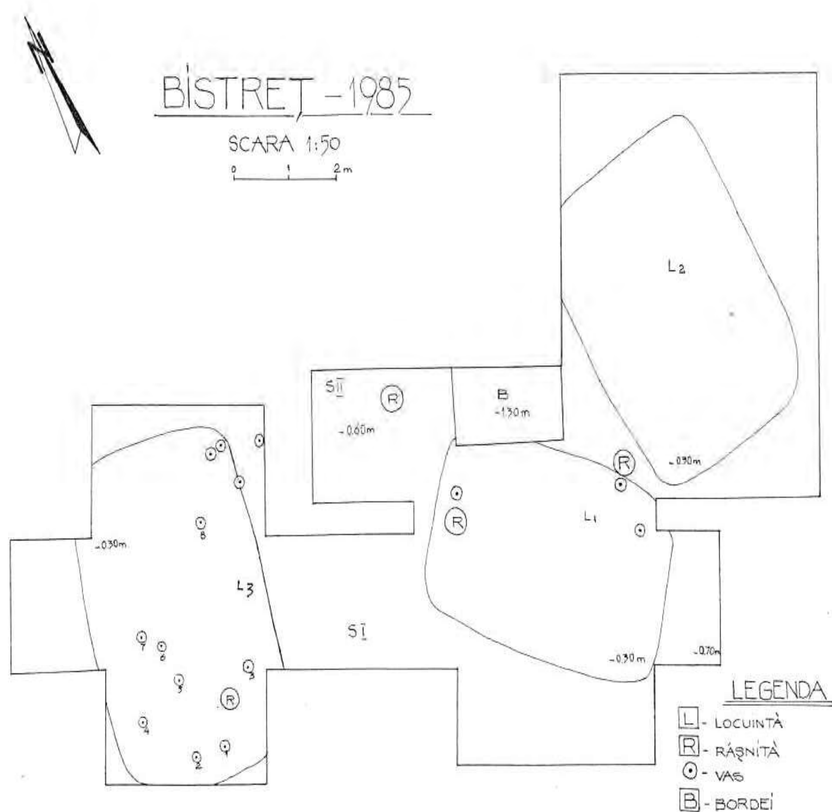
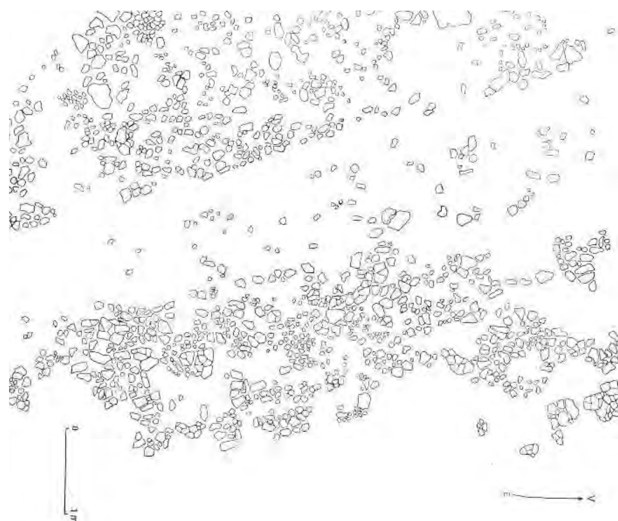

Fig. 7. Planul general al cercetărilor de la Bistreț (apudS. A. Luca, G. Crăciunescu, *Aşezarea eneolitică de la Bistreţ,* SympThrac. 9)

1 2.

Fig. 8.Sălcuța-*Piscul Cornișorului*: 1-2 platforma de chirpici din nivelul IVb (*apud* D. Berciu*, Contribuţii la problemele neoliticului din România în lumina noilor cercetări*, Bucureşti, 1961)

Despre economia unei așezări de epoca bronzului din Oltenia

Gabriel Crăciunescu

Rezumat

Cercetările desfășurate în perioada 1995-1998 și 2000-2007, la Rogova, județul Mehedinți, au dus la descoperirea unui material arheologic bogat. Au fost obținute informații referitoare la modul de viață al comunității Verbicioara, din epoca bronzului. Se cunoaște faptul că această populație se ocupa cu agricultura, dovada fiind constituită de resturile de vase de mari dimensiuni în care se păstra recolta de cereale. În mai multe locuințe au fost descoperite râșnițe, au fost descoperite unelte necesare acestei ocupații. Creșterea vitelor era o altă ocupație importantă, confirmată de existența unor adăposturi pentru vite și de faptul că oasele de animale sălbatice au o pondere de 18,3% din totalul descoperirilor.

Osul a reprezentat materia primă ideală pentru confecționarea uneltelor, armelor și podoabelor deoarece era un material destul de dur și se găsea în cantități foarte mari. Din metal au fost descoperite obiecte diverse dar care au necesitat folosirea unei cantități de metal redusă. Unele din artefactele descoperite sugerează că o parte din piesele de bronz au fost lucrate pe loc și doar o mică parte sunt rezultatul unor schimburi. Stabilirea așezării pe un teren mlăștinos sugerează o anumită instabilitate care impunea măsuri de siguranță. Acest lucru a fost constatat și în cazul altei așezări din aceeași perioadă. Este situația așezării Verbicioara de la Bucura, județul Mehedinți.

Cu foarte mici excepții, locuitorii acestei așezări din epoca bronzului își produceau toate cele necesare traiului zilnic.

Cuvinte cheie: Epoca bronzului, așezare, economie, Oltenia.

Summary: About the economy of a bronze age settlement in Oltenia

Research carried out between 1995-1998 and 2000-2007 in Rogova, Mehedinţi County, led to the discovery of a rich archaeological material. Information on the way of life of the Verbicioara community from the Bronze Age was obtained. It is known that this population is engaged in agriculture, the proof being represented by the remnants of large vessels in which the grain harvest is preserved. In many homes were found mills, tools needed for this occupation were discovered. Cattle breeding was another important occupation, confirmed by the existence of shelters for cattle and the fact that the bones of wild animals had a weight of 18.3% of all discoveries.

The bone was the ideal raw material for the manufacture of tools, weapons and ornaments because it was a rather tough material and was in very large quantities. Metal objects have been discovered but have required the use of a small amount of metal. Some of the discovered artifacts suggest that some of the bronze pieces have been made on the spot and only a small part is the result of shifts. Establishing the settlement on a marshy ground suggests a certain instability that required safety measures. This was also found in the case of another settlement of the same period. It is the situation of Verbicioara settlement from Bucura, Mehedinţi County.

With very few exceptions, the inhabitants of this Bronze Age settlement produced everything they needed to live daily.

Keywords: Bronze Age, settlement, economy, Oltenia

Așezarea din epoca bronzului de la Rogova, județul Mehedinți, este una din cele mai mari care aparțin culturii Verbicioara. Suprafața acesteia, de 11 ha, o face fără concurent în cadrul siturilor arheologice ale epocii bronzului din Oltenia.

În perioada 1995-1998 și 2000-2005 a fost cercetată arheologic cu sume modeste, dar am făcut tot ce se putea pentru a obține cât mai multe informații despre acest sit. O parte din materialul osteologic a fost prelucrat și valorificat de doamna Georgeta El Susi, ceramica a fost selectată și desenată în cadrul Muzeului Regiunii Porților de Fier din Drobeta Turnu Severin. Din păcate, o mare parte din materialul osteologic nu a mai ajuns să fie prelucrat, astfel că datele pe care le dețin nu cred că sunt cele mai exacte. În ultimii ani pe care i-am lucrat la muzeul amintit au apărut probleme legate de împachetarea materialului arheologic și mutarea acestuia într-o altă locație. Am avut grijă ca sacii cu materialele osteologice din săpătura de la Rogova să fie mutați în noua locație dar cred că arheologii și actuala conducere a Muzeului Regiunii Porților de Fier nu sunt interesați de aceste materiale. Afirm lucrul acesta deoarece în 5 decembrie 2016 am primit o solicitare de la o tânără specialistă, dr. Florica Mățău, Departamentul de Cercetare Interdisciplinară, Domeniul Științe, Platforma ARHEOINVEST, Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași, care dorea să facă analize pe câteva recipiente descoperite de mine la Rogova și Dobra și care păstrau urme oxidate ale bronzului turnat în ele. Aceste analize ar fi fost de o însemnătate deosebită deoarece, pentru Oltenia, nu sunt prea multe asemenea analize făcute. Din ignoranță sau din alte motive de aceeași natură, tânăra a fost refuzată de trei ori. Specialiștii serioși înțeleg care ar fi rostul acestor analize iar eu, bazat pe acest comportament al conducerii muzeului severinean, nu mai am speranța că va mai fi determinat materialul osteologic de la Rogova.

Tot în sensul celor precizate mai sus mai am un exemplu. În cercetările pe care le-am făcut în situl de la Rogova, am descoperit dovezi arheologice referitoare la modul de păstrare a cerealelor. Se cunoaște faptul că și în prezent, o mare parte din producția mondială de cereale este consumată de rozătoare. Ori este simplu să ne imaginăm că acest fenomen se întâlnea pe o scară mult mai mare în urmă cu 3700 – 3800 de ani.

În cadrul așezării aparținând culturii Verbicioara am descoperit un număr de 23 locuințe. Cercetarea s-a făcut prin intermediul unor secțiuni, la început grupate apoi cu distanțe tot mai mari între ele, pentru a putea stabili limitele așezării. Cercetarea întregului perimetru stabilit pentru așezare poate duce la descoperirea unui număr destul de mare de locuințe. De aici rezultă

dimensiunile acestei așezări în care necesitatea păstrării unor provizii și creșterii unui important număr de animale se înțeleg de la sine.

Este foarte posibil să fi existat şi adăposturi pentru vite, dar acestea au lăsat mai puține urme, în funcție de mărimea și materialele din care au fost construite.

În S VIIA/1998, C. 10-11 consider că a fost un adăpost pentru vite, ale cărui dimensiuni sunt mai dificil de precizat. Aici am găsit o groapă de stâlp cu diametrul de 0,30 m care era adâncită în solul viu cu 0,10 m. Groapa era plină cu bucăți de chirpic, care se întindeau și în afara acesteia. Lipseau fragmentele ceramice. Este posibil ca această construcție să fie pusă în legătură cu L1/1998.

În Sp. I/2000, la nord de L2 din acelaşi an, a apărut o masă de chirpic la adâncimea de 0,75 m, împrăștiată pe o suprafață de circa 3 m^2. La demontare s-a constatat că în acea zonă erau doar câteva mici fragmente ceramice. Consider că acest adăpost era în legătură directă cu locuința amintită, din această suprafață.

Un alt adăpost a apărut în S XXI, C. 13, la adâncimea de 0,40 m. Aici terenul era mai ridicat din vechime, astfel că nivelul Verbicioara începe la adâncimea de 0,30 m. În acest sector au apărut fragmente de chirpic împrăștiate pe o suprafață mai mare. Deși nu au fost găsite gropi de pari, consider că se poate vorbi de un adăpost.

În S XXII, C. 3 și la adâncimea de 0,95 m am întâlnit o masă de chirpici lungă de 0,50 m și lată de 0,30 m în jurul căreia se aflau alte bucăți de chirpic împrăștiate. Consider că în acest context putem vorbi de un adăpost.

Creșterea animalelor este susținută și de rezultatele cercetării materialului osteologic din această stațiune[1]. Din acest studiu rezultă că vita, oaia, capra, porcul, calul și câinele au fost crescute aici. Ele reprezintă o prezență comună în epoca bronzului. Bovinele erau crescute pentru lapte, forță de muncă, reproducere și doar secundar pentru carne. Sacrificarea porcinelor și ovicaprinelor se făcea pe tot parcursul anului, ceea ce ne determină să considerăm că ele reprezentau o sursă permanentă de carne. Cabalinele au fost folosite în alimentație dar și la diverse munci. În general, speciile care au fost sacrificate la vârste înaintate au servit la diverse munci dar au fost păstrate și pentru reproducere.

Ponderea animalelor domestice consumate la Rogova este de 81,6%, mai mare decât la Verbița, 71,4% sau față de alte situri din epoca bronzului: 54% la Gornea-*Păzăriște* sau 73% la Foeni-*Gomila Lupului*, ultimele două aparținând culturii Vatina.

[1] El Susi 1999, pp. 25-40

Vânătoarea a ocupat un loc secundar la Rogova, cu un procent de 18,3%. Au fost vânate: cerbul, căpriorul, mistrețul, bourul și iepurele, O mențiune specială trebuie făcută asupra unor oase de urs, care arată că individul vânat era matur/senil[2] și a fost folosit pentru consum. Prezența lui în această zonă este semnalată și pentru situl de la Ostrovul Corbului-*Cliuci,* în cadrul culturii Coțofeni[3]. Acest lucru denotă faptul că pădurile ocupat o mare suprafață din zona siturilor de la Rogova și Ostrovul Corbului, între care se află o distanță de circa 6 km.

Piese din lut

Numeroasele fusaiole descoperite pe toată suprafața sitului ne sugerează clar o prelucrare a unor fibre vegetale sau a lânii, pentru nevoile gospodărești. Fusaiolele (Pl. au formă bitronconică, cilindrică, sferică, în formă de disc sau mai rar, au forma unor vase. Piese asemănătoare ca formă cu fusaiolele sunt cele numite cap de băț.

Au fost descoperite două roți de car votiv, mai multe mosoare și fragmente dintr-un scaun cilindric lucrat din lut.

Greutăților pentru plasa de pescuit nu presupun doar pescuitul cu plasa. Aceste obiecte au formă tronconică sau de piramidă care, și ele, au trei sau patru laturi. Acestea au mărimi diferite, unele ajungând la 0,15-0,20 m. Cele de mari dimensiuni serveau la fixarea acoperișurilor păioase ale locuințelor iar cele de dimensiuni mai mici serveau la întinderea firelor la războiul de țesut.

Tot din lut au fost descoperite și câteva linguri care sunt de două feluri: cu căuș sferic sau cu el mai bombat în partea inferioară. Asemenea piese au mai fost descoperite în cadrul culturii Verbicioara, la Secu[4] şi la Căzăneşti[5]. Ele mai sunt semnalate în cadrul culturii Gârla Mare[6] dar sunt semnalate pe un spaţiu mare care se întinde din Macedonia[7], zona Mureşului[8], nord-vestul României[9] şi până în Ungaria în culturile Makó[10] şi Hatvan[11].

O pisă deosebită, păstrată fragmentar, are forma tronconică, cu un cap subțire și perforat iar în partea opusă are o deschidere laterală. Am considerat

---

[2]El Susi 1999 , p. 30
[3] El Susi 2005, p. 25
[4] Nica 1996, Fig. 13/6
[5] Petre-Govora 1995, Fig. 10/5
[6] Berciu 1953, Pl. XXXIV/6-9
[7] Grammenos 1982, Fig. 3
[8] Gumă 1997, Pl. XIX/12
[9] Bader 1978, Pl. XLV/13
[10] Kalicz 1984, Pl. XXIII/5
[11] Kalicz 1984, Pl. LVII/10, 11

că poate fi un biberon[12]. Din lut a fost descoperit și un creuzet de formă cilindrică ce avea fundul și peretele mult prea groși în comparație cu volumul[13]. Două plăci din lut au fost descoperite în primii ani de cercetare de la Rogova. Sunt obiecte care se găsesc mai rar și care serveau încălzirea așternutului. Au fost găsite și în aria culturii Žuto Brdo-Gârla Mare[14].

Piese din piatră

Din piatră au fost descoperite piese, precum cuțitele curbe, topoare, percutoare și măciuci. Râșnițele au fost descoperite atât în stratul de cultură cât și în locuințe, ca de exemplu în L2/2000 și L1/2004. Din silexul au fost descoperite lame, gratoare, răzuitoare, așchii, nuclee.
Topoare de piatră[15] și măciucile au fost găsite în stare fragmentară. Cuțitele din piatră descoperite aici sunt curbe, cu partea activă concavă. La o asemenea piesă se poate observa o gaură care servea la agățatul piesei prin intermediul unei sfori[16].

Piese din os și corn

Osul a reprezentat materia primă ideală pentru confecționarea uneltelor, armelor și podoabelor deoarece era un material destul de dur și se găsea în cantități foarte mari.

Cele mai numeroase erau străpungătoarele, care se lucrau pe așchii de oase sau coarne de animale. Răzuitoarele erau fragmente de oase care, prin folosire, își finisau partea activă. Erau piese care se foloseau cu mâna dreaptă dar există și piese folosite cu mâna stângă. Dălțile erau lucrate din așchii de oase late și au apărut destul de multe în timpul cercetărilor. Plantatoarele se confecționau în special din coarne de cerb dar puteau fi folosite și ca pumnale. Pentru agricultură se confecționau săpăligi și brăzdare din corn de cerb. Nu este exclus ca aceste piese, atunci când pierdeau ramura activă, să fi fost transformate în măciuci. Din acest material, prin perforarea capătului lat, se confecționau și ace de cusut. Dinții de porc mistreț au servit la confecționarea unor pandantive

Piese din metal

Repertoriul pieselor din metal este variat dar, cantitativ, este folosit puțin metal pentru realizarea acestora. Pe de o parte acest lucru se datorează lipsei unor exploatări miniere de cupru în Oltenia, în respectiva perioadă iar pe de altă parte, neracordării mai mari a acestei zone la comerțul cu metal care se desfășura în acea epocă. În vecinătatea Olteniei existau mine de cupru exploatate cu mult timp, încă înainte de epoca bronzului. Amintesc aici

[12] Crăciunescu 2004, p. 108, Pl. XXXIX/2
[13] Crăciunescu 2004, Pl. XL/3
[14] Crăciunescu 2015, pp. 131-146
[15] Crăciunescu 2004, p. 79, Pl. XXXVI/4
[16] Manea, Pădurean 2005, p. 48, Fig. 5

minele de la Ai Bunar și Rudna Glava[17] la care se pot adăuga o serie de mine din zone ceva mai îndepărtate precum Austria, Italia, Țara Galilor, Cipru.

În răsăritul Mediteranei se practica un intens comerț cu cupru și alte metale, sugerat de încărcăturile navelor descoperite la Ghelidonia[18] și Ulu Burun[19]. Chiar și în Transilvania se cunosc depozite care au cantități însemnate de bronz. Doar în zona extracarpatică a României, în epoca bronzului, acest metal se întâlnește în cantități mici.

Aceste piese erau obținute pe loc, în cadrul diferitelor comunități locale. Mărturie a acestui lucru stau descoperirile de bucăți de bronz din timpul cercetărilor arheologice ale diferitelor situri[20]. Practicarea acestui meșteșug pe plan local este reprezentat de piesele din ceramică ce serveau la obținerea unor piese de bronz, în general de mici dimensiuni. Nu trebuie să pierdem din vedere nici meșterii itineranți sau schimburile comerciale. La Rogova a fost descoperită, în locuința nr. 1/1998, un *creuzet,* vas de dimensiuni mici, cu pereţii și fundul foarte groşi[21] care putea fi folosit la turnarea metalului incandescent. În acest sit a fost descoperită și o *lingură de turnat*[22] lucrată din lut amestecat cu cioburi pisate și finisată superficial care are corpul semisferic, pereții groși, o fantă de scurgere pe o latură, și este prevăzută cu un mâner scurt şi gros (Pl. I/5) în care se află o gaură adâncă de 2,2 cm. În această gaură se putea introduce un băț pentru a prelungi coada piesei. Consider că aceasta servea pentru turnat metalul incandescent în tipar. Piesa are următoarele dimensiuni: diametrul=5,5 cm; înălțimea=2,5 cm; lungimea=6,4 cm.

Piesele de bronz descoperite la Rogova sunt, în general, de mici dimensiuni. Aici a fost descoperită un *cercel de buclă*, o piesă lucrată din bronz. Acesta pare să fie rupt din vechime. A fost lucrat dintr-un fir de bronz cu secţiunea rectangulară, gros de aproape 0,2 cm, având unul din capete despicat în mod intenţionat iar celălalt este rupt din perioada în care a fost folosit.

În anul 2005, în cadrul cercetărilor de la Rogova, a fost descoperită o *brățară* lucrată dintr-un fir de metal cu secţiune plan-convexă şi cu capetele ascuţite. Piesa are diametrul de 5 cm şi grosimea de 0,2 cm.

[17] Pernicka, Begeman, Schmitt-Strecker, Wagner 2015, p. 270
[18] Bass 1967
[19] Nantet 2012, pp. 29-40
[20] Marin, Coman 1964, pp. pp. 471-474; Irimia 1968, p. 347-369; Ursachi 1968, pp. 27-34; Palade 1976, pp. 233-245; Crăciunescu 2003, p. 55-102
[21] Crăciunescu 2000, 17, Pl. XI/3
[22] Crăciunescu 2005, 74-75, Pl. XVII/3a-3b

În categoria *străpungătoarelor* ar putea fi încadrate mici fragmente de sârmă cu secțiune rotundă, descoperite în timpul cercetărilor. Grosimea mică a firului din care au fost confecționate a dus la o puternică oxidare.

A fost descoperită o *daltă* care are lungimea de 9,6 cm şi lăţimea de 1 cm. Aceasta are partea activă aplatizată şi uşor curbată iar capătul celălalt este ascuţit.

Cuțitele din metal sunt destul de rare în faza de debut a culturii Verbicioara. La Rogova a fost descoperit un exemplar lucrat din bronz care are secţiunea lamei triunghiulară şi partea activă cu multe neregularităţi. Piesa are lungimea de 14,1 cm şi lăţimea de 2,1 cm.

Vârfurile de săgeată erau confecționate în această perioadă în special din os. Un exemplar din bronz a fost descoperit în aşezarea de la Rogova. Acesta are un capăt ascuţit sub forma unei pene iar celălalt capăt are aproximativ forma unei piramide. Piesa are dimensiuni modeste, cu lungimea de 4,3 cm şi lăţimea de 0,3 cm.

Nu includ în această scurtă prezentare, ceramica. Dar trebuie spus că aceasta este de o mare varietate de forme și mărimi. Totuși, pentru a putea creiona mai bine imaginea unei așezări și a activităților care se desfășurau în cadrul acesteia, prezint vasele de păstrat rezerva de cereale.

Deși nu am găsit cereale în săpătură, au apărut mai multe râșnițe din piatră de râu. Lucrul acesta sugerează foarte clar practicarea agriculturii, cu atât mai mult cu cât terenul din jurul așezării est folosit și azi, cu mult succes, în acest sens.

Pe lângă zonele cu puțin material arheologic, chirpic şi fragmente ceramice, mai sunt de semnalat anumite construcţii de mici dimensiuni care nu puteau să servească drept locuință. Unele elemente legate de acestea sugerează alte utilizări ale lor.

În S XXVI/2005, C. 4-5 a fost sesizată o groapă rotundă cu diametrul de 1,20 m şi baza adâncită cu 0,15 m față de nivelul de călcare. Lângă peretele estic al secțiunii au fost descoperite mai multe bucăți din fundul și peretele unui vas, chiar şi un fragment din gura acestuia. Este vorba de un vas cu pereții groși de 0,02-0,04 m, din material bine lucrat și finisat dar care avea gura perfect orizontală. Lângă el a fost găsit un fragment de capac cu una din fețe dreaptă. Asemenea vase erau folosite la păstrarea cerealelor.

Un alt vas asemănător a mai fost descoperit în L3 din S V/1996, C. 7-8 dar acesta din urmă era amplasat într-o locuință. În urma unei ploi abundente S V și S VII situată la nordul acesteia, au fost umplute cu apă iar martorul dintre ele a fost distrus. Am înțeles importanța acestui vas și am făcut mari eforturi ca din această masă de noroi să recuperez cât mai multe fragmente din vas.

Se cunoaște faptul că circa 1/3 din rezerva mondială de cereale este distrusă acum de rozătoare. Cu atât mai mult era mai acută această problemă

în urmă cu câteva mii de ani. De aceea, în acea epocă, au fost găsite soluții adecvate. Una din aceste soluții este reprezentată de confecționarea unor vase din lut de mari dimensiuni, prevăzute cu capace tot din lut.
Pentru confecționarea acestuia s-au folosit calupuri de pământ amestecat cu paie, care erau lipite prin izbire de peretele vasului. De aici rezultă și diferențele destul de mari ale grosimii peretelui vasului. În plus, se realiza doar o minimă uniformizare a peretelui vasului, atât la interior cât și la exterior. Arderea este destul de bună, la acest vas. Restaurarea vasului a presupus multă răbdare de care a dat dovadă colegul Constantin Para, un foarte bun meseriaș. Lucrul era dificil de realizat datorită grosimii variabile a peretelui vasului și modului de lipire a bucăților de lut, care păreau rulate de apă. Vasul a fost întregit pe o înălțime de circa 0,60 m. În plus, au mai fost lipite destul de multe bucăți din partea superioară, cu o parte din gură. Moartea l-a împiedicat pe colegul Costi să își termine lucrarea la care ținea mult. Nu dispun de o fotografie sau de dimensiuni ale vasului deoarece am considerat că pot colabora cu instituția la care am lucrat, și după pensionare. Atunci când am rugat un coleg să îmi facă o fotografie și să ia câteva dimensiuni ale vasului, acesta a fost împiedicat de conducerea Muzeului Regiunii Porților de Fier să dea curs rugăminții mele. Este regretabilă această atitudine precum și faptul că vasul nu va mai fi finalizat și folosit în viitoarea expoziție permanentă a muzeului.

Prima observație care se desprinde din cele prezentate, este aceea că la Rogova, punct „*La cazărmi*”, a existat o așezare foarte mare pentru acea perioadă, situată într-un teren mlăștinos. Stabilirea așezării pe un asemenea teren sugerează o anumită instabilitate care impunea măsuri de siguranță. Acest lucru a fost constatat și în cazul altei așezări din aceeași perioadă. Este situația așezării Verbicioara de la Bucura[23], județul Mehedinți.

Despre importanța locului ales, ne vorbesc eforturile acelor oameni de a-și păstra și apăra poziția aleasă. Apărarea așezării a fost făcută contra apelor revărsate din anotimpurile cu exces de umiditate, prin realizarea unui dig din pământ și a unui canal de dirijare a apei. Am surprins, într-un profil arheologic, cum apa a acoperit o zonă locuită, cu un strat de nisip, peste care am găsit fragmente ceramice de la o nouă locuire. Același lucru l-am constatat la est de digul de pământ, direcție din care veneau apele. Și acea zonă a fost locuită dar stratul de cultură era mai subțire, datorită unei perioade mai scurte de timp în care a fost locuită. Acest lucru presupune și o explozie demografică în cadrul așezării, care a dus la locuirea unor zone mai puțin sigure. Explozia demografică se putea datora siguranței oferită de așezare și datorită condițiilor care asigurau un surplus de hrană.

[23] Crăciunescu 1996, pp. 35-48

Cantitatea foarte mare de materiale arheologice referitoare la ceramică mă determină să nu o amintesc în această intervenţie. Ceea ce pot să spun este faptul că din lut au fost confecţionate foarte multe şi variate obiecte necesare activităţii zilnice: fusaiole, greutăţi, linguri, biberoane, creuzete, lingură de turnat metale, plăci de lut. Viaţa spirituală este sugerată de descoperirea unor roţi de car votiv.

Numeroasele fragmente de râşniţe, alături de vasele pentru păstrat cerealele, sugerează practicarea agriculturii pe scară mare. Creşterea vitelor, documentată pe baza rezultatelor analizei oaselor rezultate din săpăturile de aici, demonstrează că această ocupaţie ocupa un loc important. Vânătoarea se realiza mai mult ocazional, pentru acoperirea necesarului de carne în anumite perioade, când numărul animalelor domestice înregistra un oarecare regres. Animalele domestice erau folosite şi la unele munci. Cercetarea arheozoologică a dus la concluzia că unele animale mature erau castrate şi folosite la munci.

Existenţa unor obiecte din bronz care presupuneau mai multă experienţă, presupune vizitarea acestei comunităţi de meşteri itineranţi, care rămâneau aici atâta timp până executau comanda primită. Numărul redus de obiecte din bronz descoperit la Rogova arată faptul că zona era situată la distanţă de sursele de materii prime, comerţul din zonă era mai piţin dezvoltat şi drept urmare, obiectele din bronz se bucură de o atenţie deosebită, fiind mai atent păstrate.

Cu foarte mici excepţii, locuitorii acestei aşezări din epoca bronzului îşi produceau toate cele necesare traiului zilnic.

BIBLIOGRAFIE

ARICESCU 1965 A. Aricescu, *Depozitele de bronzuri din Dobrogea*, în SCIV, 16, 1965, 1, pp. 17-42.

BADER 1978 T. Bader,*Eopoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică şi tracică,* Bucureşti, 1978

BASS 1967 F. G. Bass, Cape Gelidonya: a Bronze Age shipwreck: Transactions of the American Philosophical Society Held at Philadelphia for Promoting Useful Knowledge, New Series - Volume 57, Part 8

BERCIU 1953 D. Berciu, *Catalogul muzeului arheologic din Turnu-Severin*, M. A., I, 1953, pp.589-691

CRĂCIUNESCU 1996 G. Crăciunescu, *Cultura Verbicioara în judeţul*

Mehedinți, în Drobeta, VII, 1996, pp. 35-48
CRĂCIUNESCU 2000 G. Crăciunescu, *Cultura Verbicioara la Rogova, jud. Mehedinţi/La culture Verbicioara de Rogova, dép. de Mehedinți,* în Drobeta, X, 2000, pp. 9-64

CRĂCIUNESCU 2003 G. Crăciunescu, *Descoperiri arheologice în zona localităţii Oreviţa Mare, jud. Mehedinţi,* Drobeta, XIII, 2003, p. 55-102

CRĂCIUNESCU 2004 G. Crăciunescu, *Cultura Verbicioara în jumătatea vestică a Olteniei,* Bibliotheca Thracologica, XLI, Editura MJM, Craiova, 2004

CRĂCIUNESCU 2005 G. Crăciunescu, *Mărturii ale practicării metalurgiei și obiecte de metal în cadrul culturii Verbicioara,* în Drobeta, XV, Arheologie-Istorie, 2005, pp. 57-101

CRĂCIUNESCU 2015 G. Crăciunescu, *Bronze age Pyraunos pots and clay plates discovered in Oltenia,* în Tibiscum, Istorie-Arheologie, 5, 2015, pp. 131-146

EL SUSI 1999 G. El Susi, *Studiu preliminar asupra resturilor de faună din așezarea de epoca bronzului, cultura Verbicioara, Rogova, jud. Mehedinți („La Cazărmi”)* în Drobeta, IX, pp. 25-40

EL SUSI 2005 G. El Susi, *Resturile de faună din nivelele Coțofeni de la Ostrovul Corbului (județul Mehedinți)*, Drobeta, XV, 2005, p. 16-31

GRAMMENOS 1982 D. Grammenos, *Bronzezeitliche forschungen in Ostmakedonien,* în B. Hänsel, Südosteuropa zwischen 1600 und 1000 v. Chr., Berlin, 1982, pp. 89-97

GUMĂ 1977 M. Gumă *Epoca bronzului în Banat. Orizonturi cronologice şi manifestări culturale,* Timişoara, 1977

IRIMIA 1968 M. Irimia, *Un depozit de bronzuri la Constanța (Un depôt d'objets en bronze, a Constatza)*, Pontice, I, 1968, pp. 89-105

KALICZ 1984 N. Kalicz, *Die Makó-Kultur,* în N. Tasić (Ed.) Kulturen der Frühbronzezeit des

		Karpatenbeckens und Nordbalkans, Beograd, 1984, pp. 93-108
KALICZ	1984	N. Kalicz, *Die hatva-Kultur,* în N. Tasić Kulturen der Frühbronzezeit des Karpatenbeckens und Nordbalkans, Beograd, 1984, pp. 191-233
MANEA, PĂDUREAN	2005	C. Manea, O. Pădurean, *Șantierul arheologic Rogova. Campania 2005,* în Drobeta, XV, Arheologie-Istorie, 2005, pp. 47-56
MARIN, COMAN	1964	D. Marin, G. Coman, *Depozitul de bronzuri de la Bozia Nouă (raionul Bîrlad, reg. Iași)*, în Arheologia Moldovei, II-III, 1964, pp. 471-474
NANTET Egipt,	2012	E. Nantet, *L'épave d'Ulu Burun*, în Revue vol. 64, pp. 29-40
NICA *evoluţia*	1996	M. Nica, *Date noi cu privire la geneza şi culturii Verbicioara,* Drobeta, VII, 1996, pp.18-34
PALADE	1976	V. Palade, *Depozit de obiecte din epoca bronzului de la Tomești, comuna Pogana (județul Vaslui)*, în SCIVA, 27, 1976, 2, pp. 233-245
PETRE-GOVORA	1995	Gh. Petre-Govora, *O preistorie a nord estului Olteniei,* Râmnicu Vâlcea, 1995
PERNICKA et al.	2015	E. Pernicka, F. Begeman, S. Schmitt-Strecker, G. A. Wagner, *Eneolithic and Early Bronz Age cooper artefacts from the Balkans and their relation to Serbia cooper ores,* în Praehistorische Zeitschrift 68. Band.1993. Heft 1, pp. 1-54
URSACHI	1968	M. Ursachi, *Depozitul de obiecte de bronz de la Ruginoasa*, în Carpica, 1, 1968, pp. 27-34

Explicația planșelor

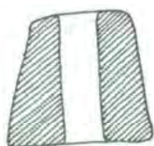
Pl. I 1-4. fusaiolă; 5-6. „cap de băț"; 7-8. mosor. (1-8 lut)

Pl. II 1, 3. roată de car votiv; 2. lingură; 4. cuțit; 5. brăzdar de plug; 6. daltă; 7-8. plantator. (1-3 lut; 4 piatră; 5, 7-8 corn de cerb; 6 os)

Pl. III 1/a-d. răzuitor; 1/e, f. străpungător; 1/g. ac de cusut; 1/h. vârf de săgeată; 2/a, b. ac de cusut; 3. lingură de turnat; 4. creuzet; 5. daltă; 6. cercel de buclă; 7. cuțit; 8. vârf de săgeată; 9. brățară. (1/a-h, 3, 4 os; 2/a,b, 5-9 bronz)

Pl. IV 1. daltă; 2-4. străpungător; 5-6. pandantiv; 7. vârf săgeată. (1-4,7 os; 5,6 colț de mistreț)

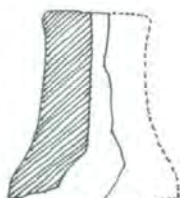
Pl. V L2 și L3/1996-1997; groapă pentru vas de păstrat cereale.

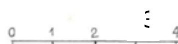
1

2

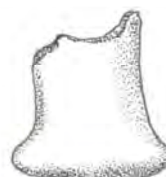
3

4

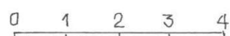
7

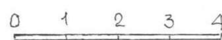
22

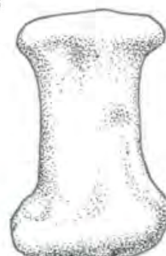
255

5

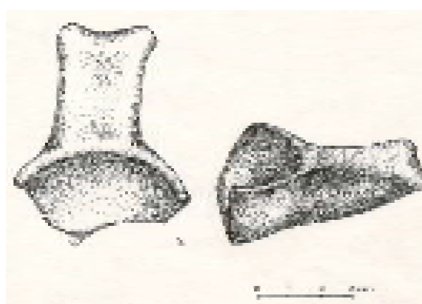
6

8

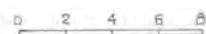
Planșa I

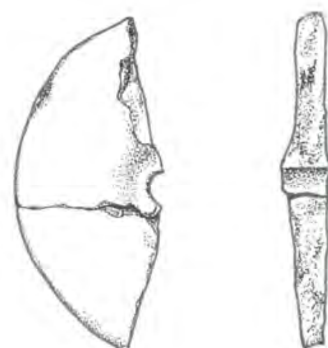

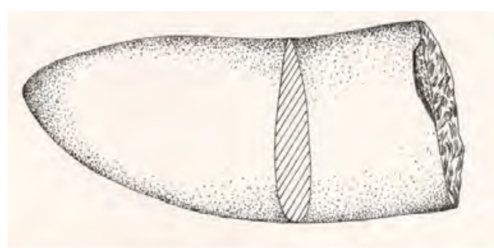

1 2

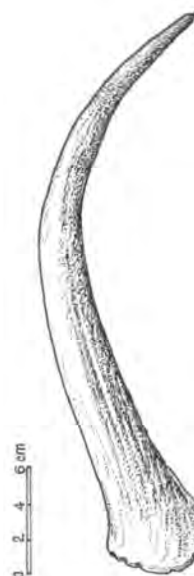
3

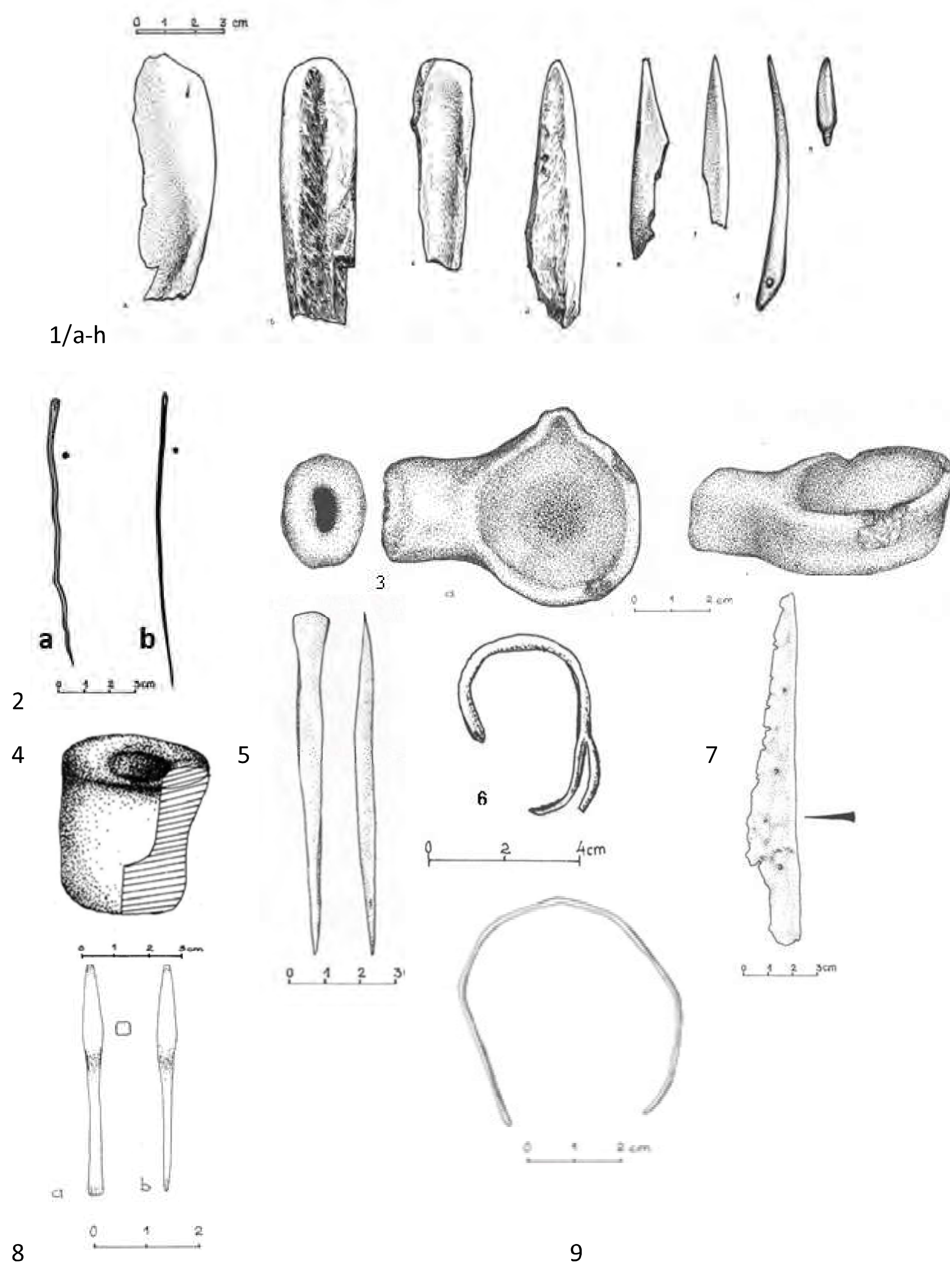

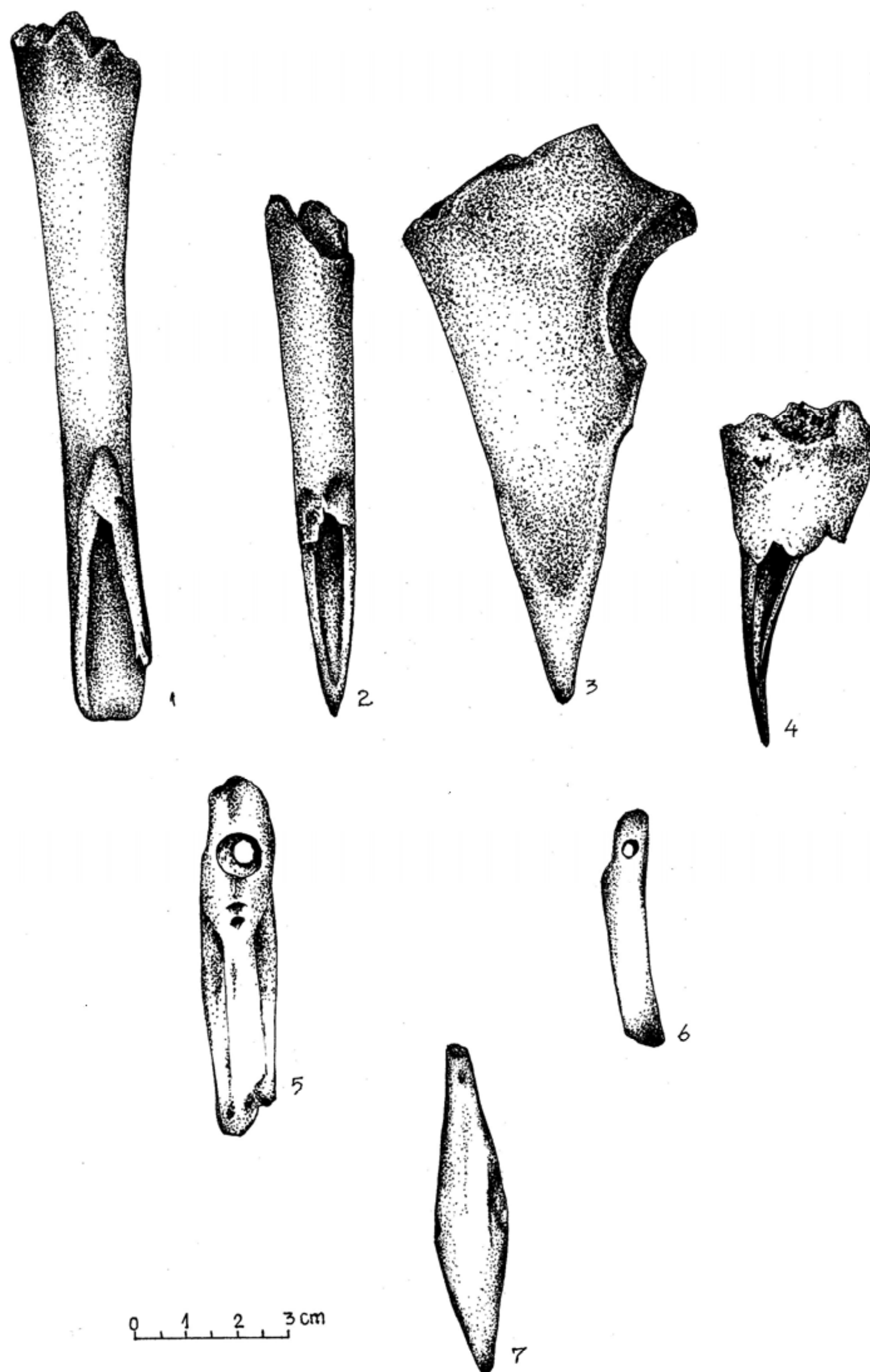
4

5 6 7 8

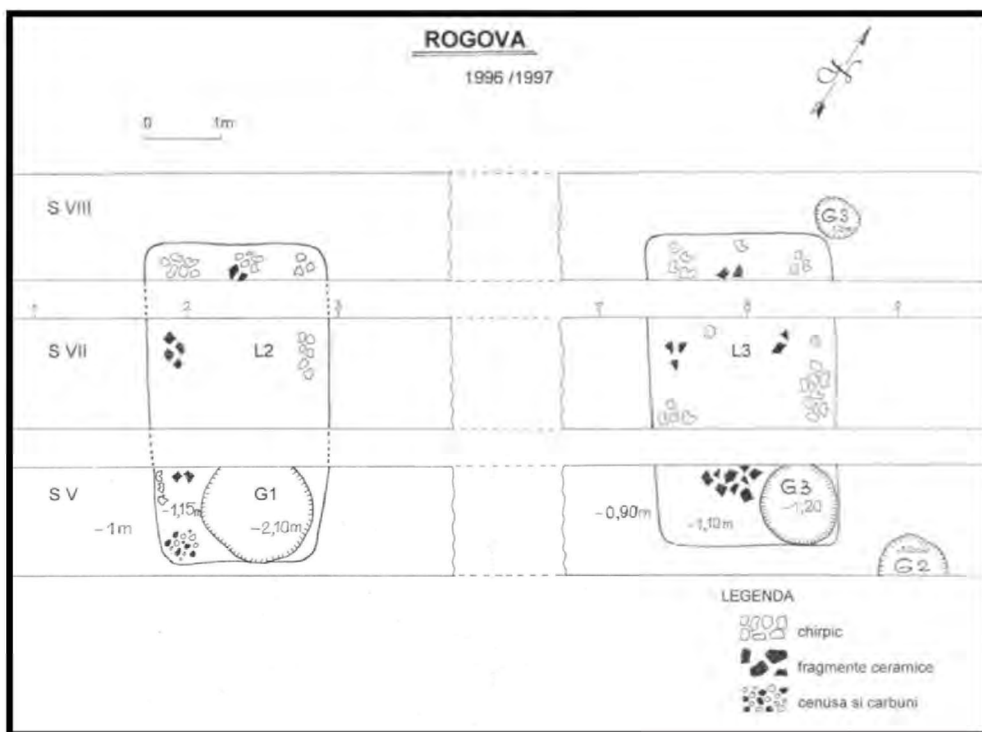
Planșa II

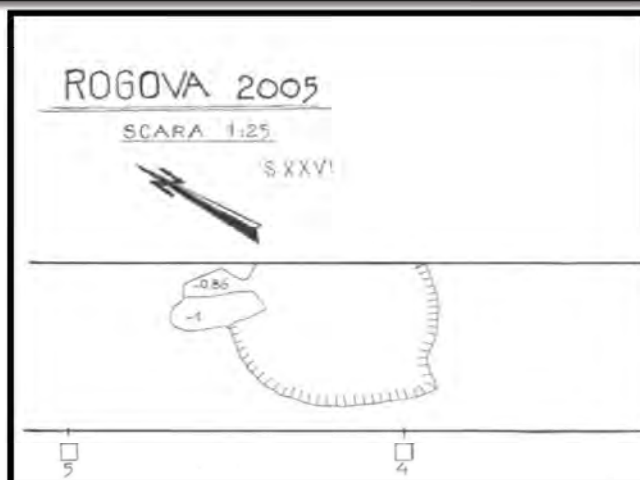

0 1 2 3 cm
1/a-h
a
b
0 1 2 3cm
2
3
0 1 2 cm
4
5
6
0 2 4cm
7
0 1 2 3cm
0 1 2 3cm
0 1 2 3
a
b
0 1 2
0 1 2 cm
8
9

Planșa III

Planșa IV

ROGOVA
1996 /1997
0
1m
S VIII
G3
S VII
L2
L3
S V
G1
-1,15m
-2,10m
-1m
-0,90m
-1,10m
G3
-1,20
G2
LEGENDA
chirpic
fragmente ceramice
cenusa si carbuni

ROGOVA 2005
SCARA 1:25
S XXVI
-0,86
-1
5
4

Planșa V

Overview on the habitat of Early Iron Age communities between the Southern Carpathians, the Olt river and the Danube

Carol Terteci[1]

Keywords: *habitat, fortified settlements, open settlements, dwellings, fireplaces, Ha A-B period, Oltenia.*

Abstract: *In my approach, I chose a separate approach to the subject (fortified settlements vs. open settlements) with an emphasis on those sites that can provide additional and detailed information (elements on the defensive system, housing structures, pits, fireplaces and other complexes). Therefore, we have not taken into account for this purpose those settlements identified only by the collection of ceramic fragments from the surface of the soil but especially those in which housing structures were discovered.*

Unlike areas like the intra-Carpathian space where the archaeological research of the habitat of the Early Iron Age was more sustained, in Oltenia, the data about the settlements of Ha A-B period are less numerous compared to those in the necropolises. An attempt to catalogate and to analyze these settlements was made, even in close connection with the end of the Bronze Age, either for the fortified settlements[2] or for both categories (open and fortified settlements)[3].

As we know, repertorying settlements also means the inclusion of data obtained from periegetic researches and provides more information on how they are placed or about the pottery or metal artefacts found at surface.

In my approach, I chose a separate approach to the subject (fortified settlements vs. open settlements) with an emphasis on those sites that can provide additional and detailed information (elements on the defensive system, housing structures, pits, fireplaces and other complexes). Therefore, we have not taken into account for this purpose those settlements identified only by the collection of ceramic fragments from the surface of the soil but especially those in which housing structures were discovered.

The geographical environment, the climate and their importance for habitat. These two factors (the geographical environment through the resources it offers to the community and the climate through the impact it can have on agriculture) we can say that they have an important and even decisive role in

[1] **Carol Terteci**, archeologist, „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea County Museum; PhD student, „Vasile Pârvan” Institute of Archaeology, Bucharest; e-mail: terteci.carol@gmail.com.

[2] Bălan 2012. Thanks to colleague Liviu Gabriel Bălan for making available the manuscript of his doctoral thesis.

[3] Lazăr 2009.

changes in the habitat of communities from the end of the Bronze Age and the beginning of the first Iron Age in present-day Oltenia and not only here.

Areas with altitude difference (it matters the altitude difference between the fortification and the rest of the area and not necessarily the altitude itself), the basins and the access ways, the watercourses are geographic elements taken into account for the construction of the fortified settlements.

In the Bz D-Ha A period it seems that we are dealing with the disappearance of large-scale settlements and with multiple levels of habitation, replaced by small open-settlements with a thin layer of habitation (an average of 30 cm), so a short period of use. The economic life of those communities is also affected because we are witnessing a subsistence based on pastoralism since agriculture is not viable due to climate cooling during this period[4]. As a result, the settlements are smaller, more scattered and with a shorter habitation, with some exceptions.

Types of settlements. Classification

For the period concerned, the classification of the settlements was made in terms of the absence or presence of the fortification system. This approach is more appropriate when we want to talk about center and periphery, about tribal centers, about social differentiation or the insecurity of this era with an emphasis on the fortified settlement.

1. **By landscape**

This criterion gives us an incomplete view due to the fact that an area which benefited from insufficient archaeological researches (and no systematic ones) was the north of Oltenia. That is why, in the current state of research, we will not be able to repertory any settlements in the mountain area.

1.1. Settlements in the hills area: Obislavu, Căzănești-*Săveasca*, Bârsești (Vâlcea), Brădești, Gropșani (Dolj). As a general rule, they are located on the medium and high terraces of the watercourses.

1.2. Settlements in the plain area: Portărești, Ghidici, Bistreț (Dolj), Balta Verde (Mehedinți). Except for Portareşti, which is a fortified settlement, the rest of the settlements in the plain area are located near the Danube or the lakes, on sandy beams.

1.3. Settlements on islands: Insula Banului (Mehedinți).

There are also archaeological materials in caves, which would indicate seasonal living. The settlements in Dubova or Ponicova caves (Mehedinți) belong to the Insula Banului group.

2. **By the presence of the fortification system**

They are divided into 2 categories: fortified settlements and unfortified or open settlements.

[4] Tomescu 2000.

2.1. The fortified settlements mentioned in the archaeological literature are the ones from **Obislavu**[5]-*Dealu Muierii*, Grădiștea commune, Vâlcea county; **Portărești**[6] -*La Cetățui*, Giurgița commune, Dolj county; **Brădești**[7]-*Valea Rea*, Brădești commune, Dolj county; **Măru**[8]-*La Cetate*, Logrești commune, Gorj county. With the exception of the one from Brădesti, highlighted only by surface research and attributed to Insula Banului group (Ostrov Gruppe for B. Hänsel) from Ha B, the other three have benefited from systematic research or surveys and we can place them in Ha A.

Such settlements have attracted much interest and we can make observations about their topography, surface, the type of defensive system and its elements, shape, the cultural and chronological assignment, functionality, housing structures within them. Of course, in the case of the Obislavu fortress it was possible to identify in the field also the open settlement with which it was in close relation.

From a *topographic* point of view, one is located in the hilly area, on a high plateau (Obislavu) and the other two are located in the plain area, with the highest point being the Obislavu fortress at 400 m altitude and the lowest one being the one from Portăreşti at 60 m altitude.

Their *surface* is based on the geographic space available, regardless of the relief form. Here we can also talk about the thickness of the dwelling layer that not only determines the duration of the use of the settlement but also the social function it could have. Those with a thick layer of habitation can be considered as tribal centers. In the case of fortresses in the area concerned, the surface varies between 1 and 2 ha but for Portărești it will increase due to the successive extension of the fortification system to even 50 ha (?).This new number will be discussed in the section dedicated to the fortification system and it is not based on field research but only GIS (Google Earth).

The *shape* is either circular (Portăreşti) or oval (Obislavu). At Brădești the shape is dictated by the type of fortification, namely the fortified (barred) promontory.

---

[5] Marinescu, Damian 1984-1985.

[6] Tătulea 1982.

[7] Nica 1990. The fortified settlement was severely affected by modern works on the railroad crossing the locality.

[8] Calotoiu *et alii* 1987, p. 41-43; Lazăr 2005, p. 99-100 mentions in the repertory both fortifications, Măru and Obislavu. In fact, the fortified settlements of Obislavu and Măru are one and the same. The author of the excavations, Fl. Marinescu (Marinescu, Damian 1984-1985, p. 126, 128) mentions this fact which may lead to confusion: „ Due to fluctuations in boundaries between settlements, the fortress was mentioned when at Logreşti commune, Gorj county, when at Grădiştea commune, Vâlcea county […]field research has shown that in fact, although recorded as such in literature, there are not two fortresses but one. Today, the vestiges of the fortress are located on the border of Grădiştea commune, Vâlcea county, at about 4 km N-V from its center and about 2 km S-V from Obislavu village". Therefore, the correct and current name of the archaeological site is Obislavu-*Dealu Muierii*, Grădiştea commune, Vâlcea county, with the removal from the archaeological repertoires of Măru settlement.

Type of fortification. Obislavu and Portăreşti have a fortification by enclosure with a defensive system, which is also required by their shape, and in Brădeşti we have a fortified (barred) promontory.

The *defensive system* is present in three variants: with earthen rampart and defense ditch (Portărești), earthen rampart only (Obislavu), defense ditch only (Brădești). At Brădești, systematic research or surveys could identify other elements of the defensive system, because in its case we have only a surface survey.

Unlike Obislavu and Brădești, where we have only one line of defense, at Portăreşti, although only the first line was investigated, it is possible to have three concentric lines of defense (Fig. 3), the third one being the largest. However, this situation observed by colleague Bălan[9] in satellite images will have to be confirmed in the field as well.

Elements of the defensive system. A complete defensive system should have consisted of surrounding the settlement with a defense ditch in front of the earthen rampart and a palisade above the second one. On the ground, the situation today is different from the reality then. The earthen ramparts are much eroded and flattened, the ditches are partially filled and the palisade is missing (either burned at the conquest of the settlement or affected by the perishable nature of the wood). We can clearly speak of the presence of the palisade when we observe the ashes resulting from the burning and the holes from the beams that formed the stockade. In the case of the fortified settlements above we will only analyze those defensive elements that were identified during the archaeological research.

The defense earthen rampart. At:

Obislavu – has a width of 5 m and a preserved height of 0,80-1 m and an initial height of 2,5-3 m, probably[10]. It was built of earth, wood and stone. It had two earth-bound stone blocks, 0,30-0,40 m wide, between which was the mass of the 4 m wide bank and which was crossed by vertical beams, horizontally and longitudinally. On the west side it also contains the so-called "rolls" or large clay bricks.

Portărești – has a width of 7,5-8 m and a preserved height of 0,20-0,30 m. It was built of earth, wood and stone. It had 2 or even 3 stone blocks rows[11] between which the mass of the bank composed of weathered earth.

The defense ditch. At:

Brădești – is the only defensive element identified.

Portărești – has a width of 17 m, a depth of 1,93 m and the V-shaped inclined walls.

The palisade. We assume its existence at Obislavu due to traces of ash and coal but no pits were found.

[9] Bălan 2012, p. 82-83.
[10] Marinescu, Damian 1984-1985, p. 129.
[11] Zanoci 2015, p. 73-74.

The entrance to the settlement. It was found only at Obislavu: it consists of 2 gates from which were found the pits from the pillars with diameters of 0,35 m and 0,50 m. The gate with a 0,50 m diameter pillar pit was the outer one and it was even stronger. The distance between the gates was 2 m.

Other elements:

Portărești – berm between the earthen rampart and the ditch, 5 m wide, followed by the earthen rampart with the above dimensions.

Obislavu – round road on the west side behind the interior parament. It was 1 m wide and made of small broken pieces of burnt clay.

Dating and chronological assignment. It was based on discovered ceramic fragments and metal parts.

Obislavu – 2 levels of habitation (Verbicioara culture and Vârtop group), chronological assignment in Bz D-Ha A.

Portărești – there is mentioned ceramic that resembles that of Vârtop but also elements Verbicioara V (Govora). A bronze needle, Rollennadel type, can place the settlement here in Ha A.

Brădești – belongs to Insula Banului group from Ha B being one of the few settlements of this group in Oltenia.

Functionality. All are considered to be fortified refugee settlements and not tribal centers. In support of these statements come the few identified housing structures, the short duration of habitation but also the fact that at Obislavu, 100-150 m away, was the open settlement.

2.2. Unfortified or open settlements

Although their number is higher [12], the more relevant are the settlements from Ghidici-*Balta Țarova* belonging to Vârtop group and the one from Insula Banului belonging to the group with the same name, due to the fact that both have benefited of systematic archaeological research. But in all the settlements from the early period of the First Iron Age one level of habitation was observed, with thin culture layer, which denotes a short-term use and the settlements are more like scattered housing groups.

An exception seems to make the settlement from Ghidici where we have 2 levels of habitation in Ha A, Bistreț-Ișalnița (if we admit here its continuation in Ha A) and Vârtop groups.

Housing structures

The types of dwelling structures were determined by the economy of the Ha A-B communities, by the short period of habitation in settlements and, of course, by climate. It seems logical that a colder climate will lead to the construction of a significant number of huts or half-buried houses, especially in the Insula Banului group. There are also surface dwellings observed through adobe or clusters in the culture layer.

[12] Lazăr 2005, p.71 și urm. ; Lazăr 2009; Lazăr 2011, p. 203-263.

Therefore, in the early period of the First Iron Age in Oltenia, we present the following types of dwelling structures:

1. Huts in the ground

1.1. of rectangular shape – at Insula Banului (Mehedinți). They have round-corners.

1.2. of circular shape – at Insula Banului (Mehedinți);

1.3. of initially rectangular but then circular form – were reported in sector A on Insula Banului, the rectangular shape being considered earlier and used for a longer duration[13]. Most had pillar pits in the center (Fig. 6-7).

1.4. of oval shape – at Insula Banului (Mehedinți).

2. Half-buried houses – are the most numerous dwelling structures in the settlement on Insula Banului, are slightly deepened in the ground and have the bottom and the edges glued with clay. At Brădești-*Valea Rea* (Dolj), in the culture layer strongly affected by modern works were observed half-buried dwelling structures[14].

3. Surface dwellings

3.1. dwelling with floor – at Insula Banului (Mehedinți). They had a clay floor but their shape could not be determined. At Ghidici-*Balta Țarovei II*[15] (Dolj) a single dwelling was discovered, belonging to the Vârtop group, whose floor (kept on 2,60x2 m) was burnt and cracked. Also in the dwellings with a floor, but from the sand, we can also include the dwelling no. 7 from Ghidici-*Balta Țarovei I* described below.

3.2. dwellings of rectangular shape – at Căzănești-*Săveasca*[16] (Vâlcea) one of the two uncovered dwellings has this shape and the dimensions of 3x2 m. At Ghidici-*Balta Țarovei I*[17](Dolj), of the investigated dwellings 3 belong to the Vârtop group in Ha A (L7 Fig. 5, L8, L10). As this settlement has been systematically researched, some detailed explanations of the three dwellings could be made: all three are of rectangular shape, medium to large in size (L7-9x10 m, L8-7,5x4 m, L10-same as L7), north-south oriented, with sand floor (L7) and north-south 30 cm inclination, with an adobe border representing the crashed walls (L7).

3.3. dwellings of unspecified form – at Obislavu[18], Portărești[19], Căzănești-*Săveasca*[20] (Vâlcea). Here, too, we could include the above-mentioned dwelling from Ghidici-*Balta Țarovei II* although the preserved floor could indicate a rectangular shape.

---

[13] Morintz, Roman 1969, p. 398.
[14] Nica 1990, p. 129.
[15] Lazăr 2005, p. 90-91 ; Lazăr 2009, p. 28; Lazăr 2011, p. 228.
[16] Petre-Govora 1995, p. 54.
[17] Lazăr 2005, p. 88-90 ; Lazăr 2009, p. 27-28; Lazăr 2011, p. 227.
[18] Marinescu, Munteanu 1984-1985, p. 133.
[19] Tătulea 1982, p. 124.
[20] Petre-Govora 1995, p. 54.

3.4. surface huts – at Balta Verde[21] (Mehedinți) have been identified the traces of 2 burned huts (burnt clay). At Obislavu (Vâlcea) the huts appear at 9-10 m away from the earthen rampart[22].

Surface huts also appear at Vârtop where D. Berciu, in 1931, had identified and researched several mound settlements, with diameters of not more than 40 m and a height of 0,50 m, where were found traces of habitation (ceramics, adobe and other objects).

Here was excavated an oval surface hut[23] (Fig. 4), with diameters of 4,75 m and 3,70 m. The entrance was on the east side and the hut was surrounded by a ditch for drainage. The floor was arranged directly on the ground, trodden and glued with clay, here and there. On the edges of the hut were found pits from the pillars of the walls and in the center was placed a river stone on which the central pillar was supported. The hut had an inner hearth, in the north, made of compacted earth, glued with clay and having dimensions of 0,50x0,40 m. Inventory: household pottery, animal bones, especially around the hearth, clay weights, grinder stones, a whole cup with a support leg.

Other accommodations (pits, fireplaces, ovens)

1. Fire installations

1.1. ovens – a horseshoe-shaped oven of 0,80x0,80 m with a dome kept on a height of 0,20 m was found in dwelling no. 8 from Ghidici-*Balta Țarovei I.*

1.2. fireplaces

1.2.1. of circular shape – at Ghidici-*Balta Țarovei I*, in dwelling L7 (1 m diameter, 0,20 m elevation from the floor and a 6 cm border), at Vârtop, in the hut excaveted by D. Berciu in 1931, made from compact clay, dimensions of 0,50x0,40 m;

1.2.2. of unspecified shape – at Căzănești-*Săveasca*, Bârsești (Vâlcea)[24], at Insula Banului[25] made on a bed of shards, at Balta Verde[26] (Mehedinți), Ghidici-*Balta Țarovei II* (Dolj).

2. Pits

2.1. waste pits – at Insula Banului[27] (Mehedinți), Ghidici-*Balta Țarovei I și II*[28] (Dolj), Brădești-*Valea Rea*[29] (Dolj), Gropșani[30] (Dolj) – pits no. 10, 46, 71, 91.

[21] Berciu, Comșa 1956, p. 263.
[22] Marinescu, Munteanu 1984-1985, p. 133.
[23] Berciu 1939, p. 144-145, Fig. 178.
[24] Petre-Govora 1995, p. 54 și urm.
[25] Morintz, Roman 1969, p. 396.
[26] Berciu, Comșa 1956, p. 263.
[27] Morintz, Roman 1969.
[28] Nica, Lazăr 1997, p. 97.
[29] Nica 1990, p. 129.
[30] Popilian, Nica 1998, p. 39-40.

Pit no. 71 from this site has an oval shape, with the dimensions of 2,05 x 3 m, 1,8 m deep and contained ceramics of Vârtop type.

2.2. ritual pits – at Brădești-*Valea Rea*[31] (Dolj) there is mentioned a ritual pit, containing ash, 4 urn vessels, 2 bowls and a lid. Also a ritual pit could be pit no. 118[32] from Gropșani (Dolj), of oval shape, dimensions 2x1,75 m, depth 0,75 m and very rich in ceramic pots: large bowls with the edge pulled inward and with oblique grooves, amphoras with the neck in trumpet form, bitronconic cups, jars with alveolated girdle.

Discussions

The following remarks are to be made:

We can say that only one open settlement was properly investigated and could give information on the habitat of the Vârtop group in Ha A. The same can be said about the settlement on Insula Banului of the following period, Ha B.

The fortified settlements in the area under consideration have only a refuge function and the few housing structures identified at Obislavu were probably for those who maintained the fortification or who watched on the surroundings.

The archaeological research was insufficient and unequally distributed: for the sub-Carpathian area we have information on fortified settlements but not on the open ones and the situation on the Danube and the plain area is quite opposite.

For this period, as Al. Vulpe observed[33], we suppose, despite insufficient data, the existence of an organization like the kind of centers (fortifications) around which we have open small settlements and quite scattered, as in much of Europe during the UFZ (*Urnenfelderzeit*) period.

Bibliography and Abbreviations:

AO, SN – Arhivele Olteniei. Serie Nouă (Craiova).
CA – Cercetări Arheologice (Bucureşti).
CAANT – Cercetări Arheologice în Aria Nord-Tracă (Bucureşti).
Drobeta – Drobeta. Seria Arheologie-Istorie (Drobeta-Turnu Severin).
MCA – Materiale şi Cercetări Arheologice.
RA, SN – Revista Arheologică, Serie Nouă (Chișinău).
SCIV(A) – Studii şi Cercetări de Istorie Veche (şi Arheologie) (București).
SMMIM – Studii şi materiale de muzeografie şi istorie militară (București).
SympThr – Symposia Thracologica.
ThD – Thraco-Dacica (Bucureşti).

Bălan 2012 – Liviu Gabriel Bălan, Aşezări fortificate de la sfârşitul epocii bronzului şi începutul primei epoci a fierului din regiunile carpato-dunărene, Universitatea Bucureşti, Facultatea de Istorie, Teză de doctorat (ms), 2012.

[31] Nica 1990, p. 129.
[32] Popilian, Nica 1998, p. 40.
[33] Davidescu, Vulpe 2010, p. 145-146.

Berciu 1939 – D. Berciu, Arheologia preistorică a Olteniei, Craiova, 1939.

Berciu, Comșa 1956 – D. Berciu, Eug. Comșa, *Săpăturile de la Balta Verde şi Gogoşu (1949 şi 1950)*, MCA, II, 1956, p. 251-490.

Calotoiu *et alii* 1987 – Gh. Calotoiu, I. Mocioiu, V. Marinoiu, Mărturii arheologice în Gorj, Tg. Jiu, 1987.

Davidescu, Vulpe 2010 – M. Davidescu, Al. Vulpe, *Necropola de incinerație de la Hinova, jud. Mehedinți*, Drobeta, XX, 2010, p. 117-179.

Lazăr 2005 – Simona Lazăr, Cultura Vârtop în Oltenia, Craiova, 2005.

Lazăr 2009 – Simona Lazăr, *Aşezări de la sfârşitul epocii bronzului şi începutul epocii fierului din sudul Olteniei*, AO, SN, 23, 2009, p. 17-34.

Lazăr 2011 – Simona Lazăr, Sfârșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului în sud-vestul României, Craiova, 2011.

Marinescu, Munteanu 1984-1985 – Fl. Marinescu, D. Munteanu, *Cercetări în cetatea hallstattiană timpurie de la Grădiştea (jud. Vâlcea). Campania 1983*, SMMIM, 17-18, 1984-1985, p. 125-136.

Morintz, Roman 1969 – S. Morintz, P. Roman, *Un nou grup hallstattian timpuriu în sud-vestul României – Insula Banului*, SCIV, 3, 20, 1969, p. 393-424.

Nica 1990 – Marin Nica, *Câteva date despre cetatea hallstattiană timpurie de la Valea Rea (com. Brădești, jud. Dolj)*, SympThr, 8, 1990, p. 129-130.

Nica 1995 – Marin Nica, *Câteva date despre necropola și locuințele din așezările hallstattiene timpurii de la Ghidici, punctul „Balta Țarovei", jud. Dolj,* CAANT, 1, 1995, p. 236–246.

Nica, Lazăr 1997 – Marin Nica, Simona Lazăr, *Locuințe hallstattiene descoperite în așezările de la Ghidici, punctele Balta Țarovei I și II (jud. Dolj),* CAANT, II, 1997, p. 87-112.

Petre-Govora 1995 – Gh. Petre-Govora, O preistorie a nord-estului Olteniei, Rm. Vâlcea, 1995.

Popilian, Nica 1998 – Gh. Popilian, Marin Nica, Gropșani – Monografie arheologică, București, 1998.

Tătulea 1982 – C.M. Tătulea, *Cercetări în așezarea hallstattiană timpurie de la Portărești, jud. Dolj,* ThD, 3, 1982, p. 121-133.

Tomescu 2000 – Tomescu Mihai, *Holocenul - date cronologice și climatice*, CA, XI, 1, 1998-2000, p. 235-270.

Zanoci 2015 – A. Zanoci, *Tipologia şi evoluţia zidurilor din piatră ale fortificaţiilor hallstattiene târzii din spaţiul tiso-nistrean*, RA, SN, XI, 1-2, 2015, p. 68-81.

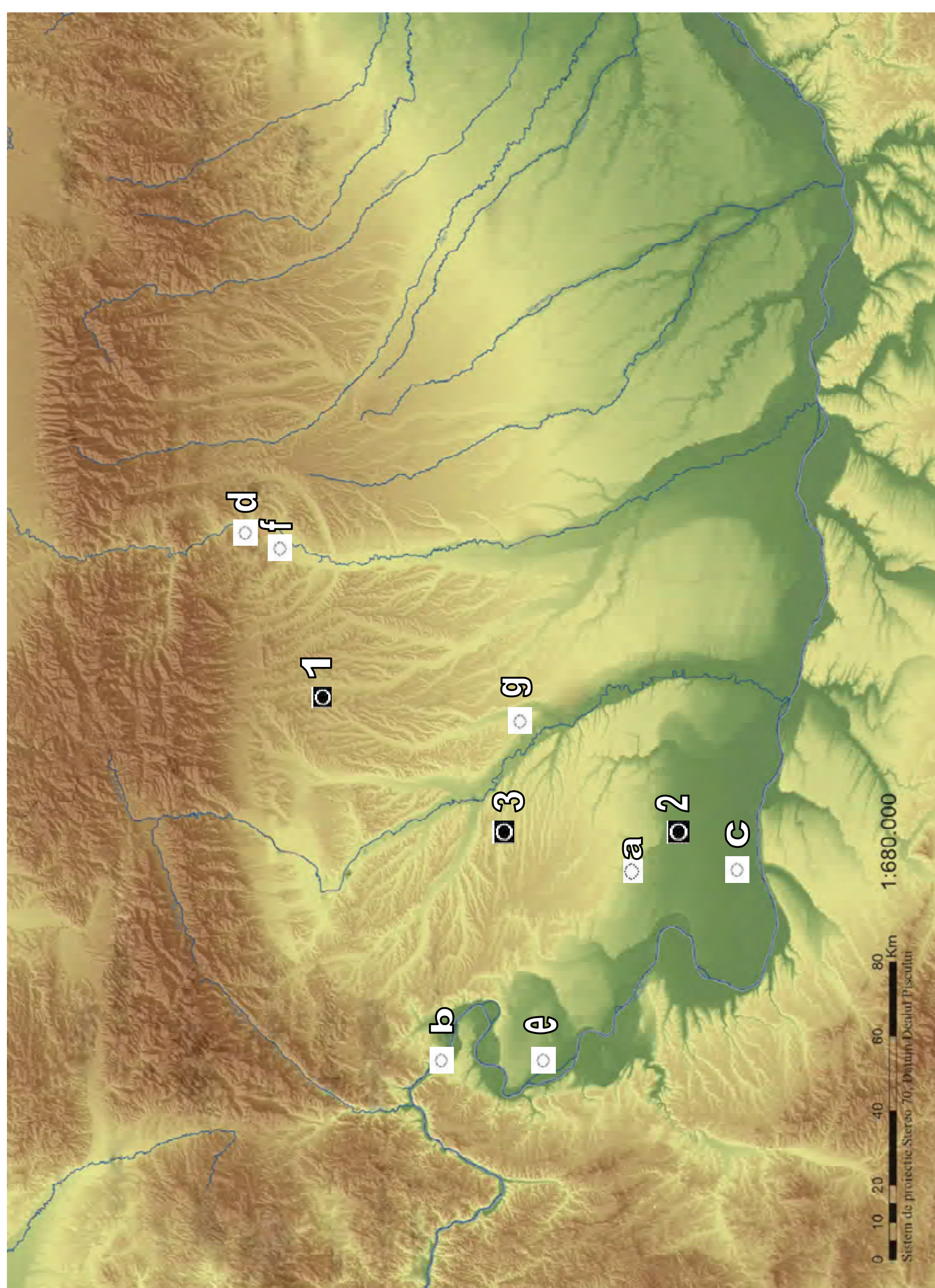

Fig. 1 – Distribution of the settlements taken into account in this study. ◙ - fortified settlements (**1** Obislavu, **2** Portăreşti, **3** Brădeşti); ○ - open settlements (**a** Vârtop, **b** Insula Banului, **c** Ghidici, **d** Rm. Vâlcea-*Căzăneşti*, **e** Balta Verde, **f** Bârseşti, **g** Gropşani)

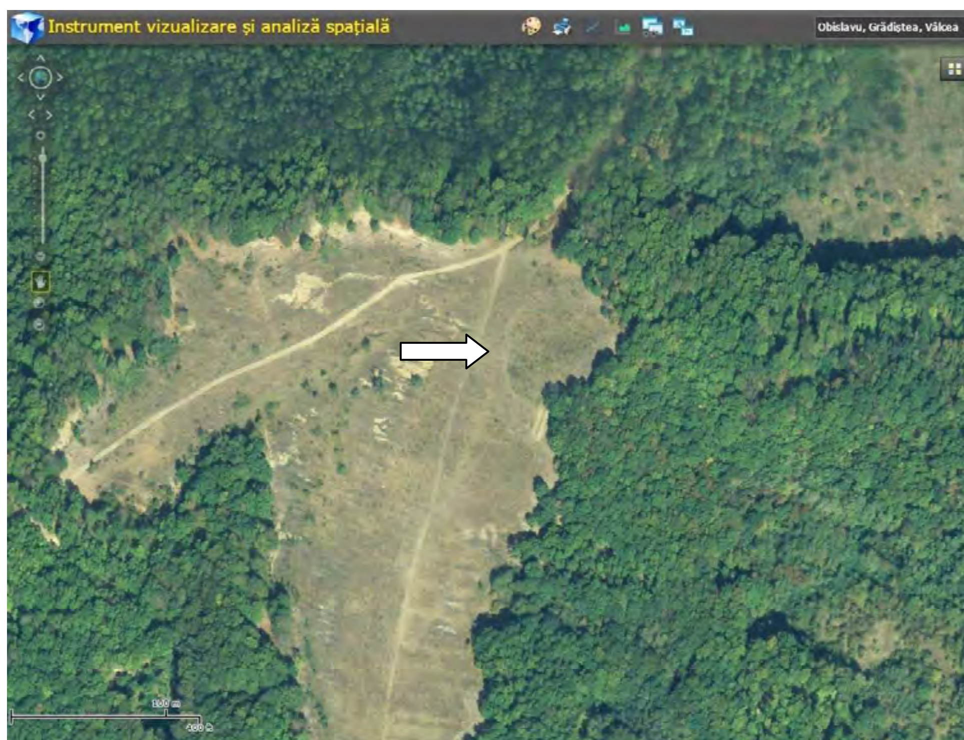

Fig. 2 – The fortified settlement from Obislavu

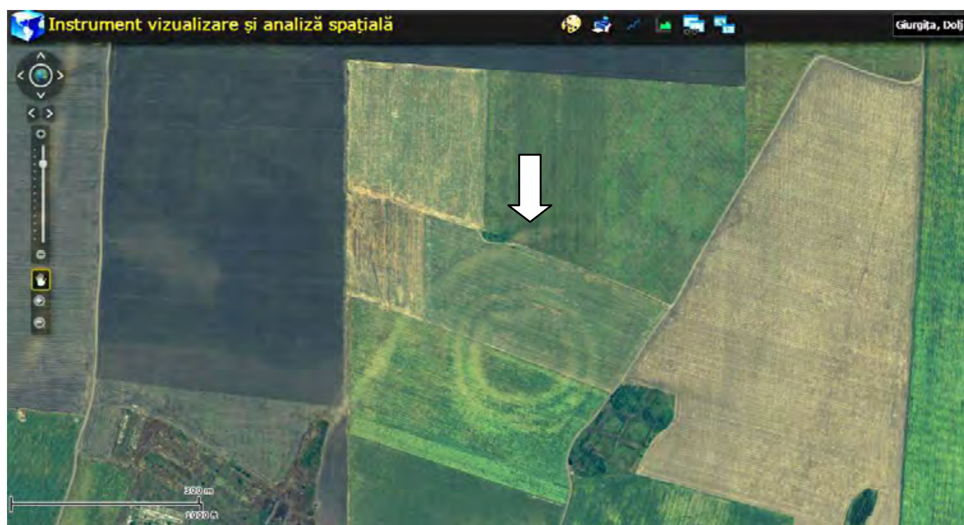

Fig. 3 – The fortified settlement from Portărești

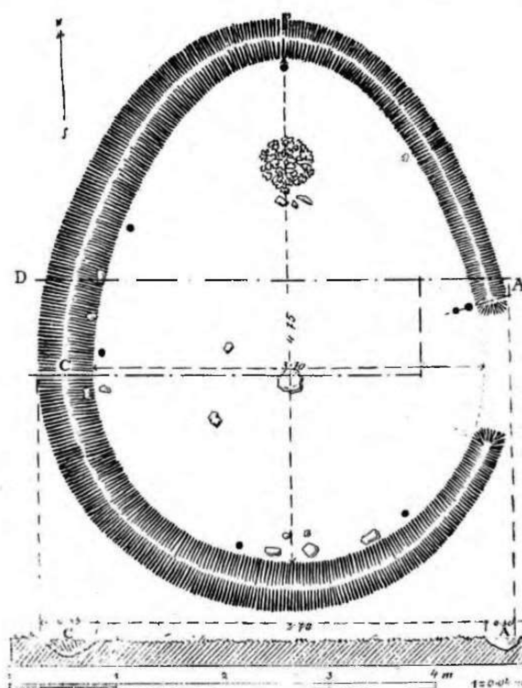

Fig. 4 – Surface hut from Vârtop (by Berciu 1939, p. 142, Fig. 178)

Fig. 5 – Surface dwelling nr. 7 from Ghidici (by Nica 1995, p. 241, Fig. 2/2.

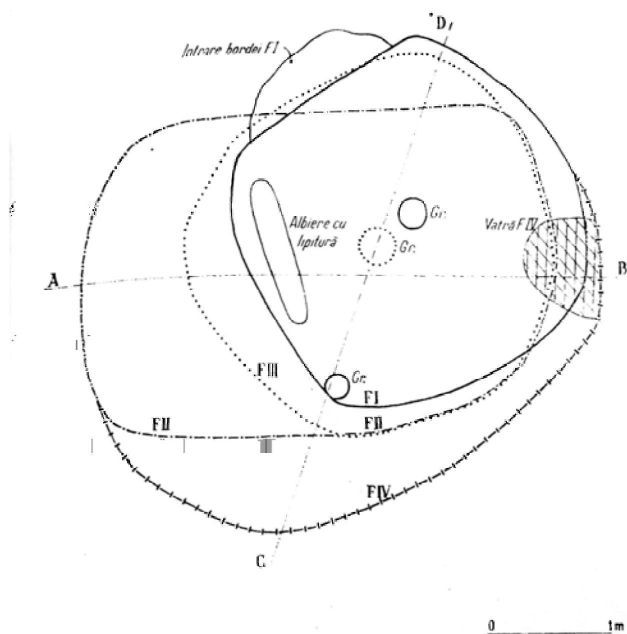

Fig. 6 – Half-buried hut from Insula Banului (by Morintz, Roman 1969, p. 395, Fig. 3.

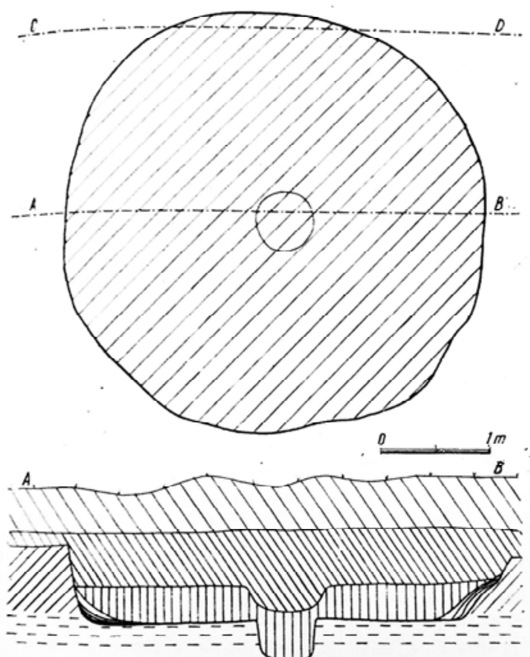

Fig. 7 – Half-buried hut from Insula Banului (by Morintz, Roman 1969, p. 397, Fig. 5.

Cercetările arheologice preventive din anul 2017, în ”Groapa de împrumut Romanești„ din zona de protecție a sitului 6 - ”Varianta ocolitoare a municipiului Târgu Jiu, județul Gorj„

Colțeanu Petre
Marinoiu Vasile
Heroiu Andrei

Abstract,

The preventive archaeological research on site number 6 - Groapa de Împrumut „Lunca Romanesti” Varianta Ocolitoare Târgu-Jiu was the result of an unautorized intervention made by the constructor. The results are the discovery of 81 archaeological features from first and second Iron Age and migrations period. In the researched area of over 5 square meters were discovered 75 archaeological settlements with semi-burried dwellings and oven hearths.

There were also found various ceramic fragments from domestic vessels, a bronze broach of Orlea- Maglavit type (I st century before Christ), 2 grinders from V th – VII th centuries , etc.

Cuvinte cheie – Cercetări arheologice preventive, centura ocolitoare Târgu Jiu, fibulă geto-dacă, slavi, râșnițe de piatră.
Keywords – Preventive archaelogical research, Târgu Jiu surround belt, Geto-Dacian belt, slaves, stone remains.

Cercetarea arheologică preventivă din lunile iunie – iulie 2017, s-a efectuat în zona de protecție a sitului arheologic nr. 6 - ”Varianta Ocolitoare Târgu Jiu„ în perimetrul - Groapa de împrumut, din punctul ” Lunca Romanești„ și a avut drept scop descărcarea de sarcină arheologică a perimetrului care urmează să fie afectat de exploatarea de pietriș , nisip, piatră de rîu și pământ, necesară constructorului, S.C. Collini Lavori S.p.A. Trento, sucursala București, pentru finalizarea investiției de construire a șoselei centurii ocolitoare.

Cercetarea arheologică a fost realizată de specialiști de la Muzeul Județean Gorj ”Alexandru Ștefulescu„ din Târgu Jiu (dr. Marinoiu Vasile –responsabil științific) și firma Vanderley Arheo din Hunedoara (dr. Colțeanu Petre și drd. Heroiu Andrei – colaboratori).

Situl a fost identificat în urma unui diagnostic arheologic efectuat în luna august a anului 2015, [1] iar perimetrul sitului nr. 6, afectat de construcția viitoarei șosele de centură, a fost cercetat preventiv tot în anul 2015. [2]

Acesta este localizat în punctul „Lunca Romaneşti“, din extravilanul localității Romaneşti, sat arondat municipiului Târgu Jiu, judeţul Gorj.

În cadrul prezentării cercetărilor arheologice preventive din această zonă, vom evidenția metodologia de cercetare, descrierea tehnică a săpăturii, prezentarea complexelor identificate în săpătură şi a principalelor artefacte descoperite.

Partea de text a raportului de cercetare este completată cu o bogată ilustrație foto și grafică. Detalierea unor aspecte particulare ale cercetării este realizată în cuprinsul lucrării, iar baza de date constând în instantanee foto de săpătură, imagini ale complexelor descoperite și fișele aferente complexelor arheologice este finalizată și arhivată la Muzeul Județean Gorj ”Alexandru Ștefulescu „ din Tîrgu Jiu și conține imagini și desene ale complexelor mai reprezentative, respectiv imagini ale unora dintre materialele arheologice descoperite, ele contribuind la o mai bună cunoaștere a vestigiilor arheologice din epoca fierului și din evul mediu timpuriu din zona administrativ-teritorială a municipiului Târgu Jiu.

În ceea ce priveşte cadrul fizico-geografic, satul Romaneşti este o localitate aparţinătoare municipiului Târgu Jiu, ce se află amplasat la sud-est de acesta ,de-a lungul drumului naţional DN66/E79, Târgu Jiu – Craiova.

Din punct de vedere geografic, localitatea este situată în Depresiunea Târgu Jiu – Câmpu Mare, parte componentă a Subcarpaților Olteniei. [3] În ce privește situl arheologic, acesta se află la est de localitatea Romanești, în extravilan, pe o serie de grinduri și lunca inundabilă a râului Amaradia. Elevația zonei variază între 187 și 190 m față de nivelul mării.

Suprafața care a făcut obiectul cercetării preventive, avea inițial destinația de teren arabil, fiind străbătută de un canal de desecare, realizat în zona unui curs fosil de apă, activ în antichitate. Geomorfologic, zona este una de afundare, parțial de formație aluvionară și de mlăștinire. În zona situată în jurul km 1+150 și dinspre vest, la km 0+780, sterilul se compune în mare parte din bolovani de râu și pietriș aluvionar. Aceasta este rodul modificărilor suferite de hidrografia zonei în trecut, cu numeroase meandrări și părăsiri de albii. Hidrografia zonei este astăzi una destul de săracă, valea pârâului Amaradia, aflată la cca. 500 m vest de sit, fiind cea mai apropiată și mai importantă sursă de apă. La sud de sit, la cca. 200 m, se afla în trecut un alt curs de apă, Amaradia Seacă (Căcacea), al cărui curs a fost regularizat în anii ’80 ai secolului al XX - lea., fiind transformat într-un canal de desecare. Mai trebuie spus și faptul că inundațiile din trecut au lăsat aici un strat consistent de aluviuni, fapt care a contribuit la buna conservare a sitului.

Vegetația spontană, vizibilă pe alocuri, este una specifică zonelor cu hidrografie ridicată (sălcii și ierburi hidrofobe). În cea mai mare parte însă, perimetrul la care facem referire este acoperit de culturi agricole (grâu, porumb, lucernă etc.). La mai puțin de un kilometru depărtare, spre sud, se află o importantă pădure de foioase, reminiscență a unor mari păduri ce acopereau în trecut zona.

Fauna este una caracteristică zonelor joase, de câmpie, mai răspândite fiind păsările (barza, fazanul, uliul, rândunica, vrabia etc.), urmate de reptile (şerpi, şopârle) şi de animale din categoria rozătoarelor (iepurele și şoarecele de câmp). Având în vedere că vestigiile

---

[1] Marinoiu Vasile, Sana Daniel, , Colțeanu Petre, Georgescu Ștefan, *Cercetările de diagnostic arheologic desfășurate în 2015, în gropile de împrumut din zonele Romanești și Curtișoara pentru proiectul ”Varianta de ocolire a municipiului Târgu Jiu,* în Litua-studii și cercetări, XVIII, Târgu Jiu, 2016, p. 139 – 156.

[2] Sana D., Marinoiu V., Georgescu Șt., Colțeanu P., *Date preliminare privind cercetările arheologice preventive din anul 2015 în siturile de pe ”Varianta de ocolire a municipiului Târgu Jiu,, județul Gorj,* în Litua –studii și cercetări, XVIII, Târgu Jiu, 2016, p. 157 – 225.

[3] Tufescu V., *Subcarpații și depresiunile marginale ale Transilvaniei,* București, 1966; Bugă Dumitru, *Orașele Piemontului Getic,* București, 1971.

arheologice se localizează pe o zonă uşor mai înaltă, în apropierea unor cursuri de ape, putem concluziona că locația este una favorabilă evoluției așezărilor umane.

Orașul Târgu Jiu a fost atestat documentar încă de la începutul sec. al XV-lea (1406). [4] În raza administrativă a municipiului Târgu Jiu au fost scoase la iveală în ultimul timp, numeroase descoperiri arheologice. Printre cele mai importante se numără ceştile hallstatiene târzii din punctul „La Comori” sau tezaurul de monede imperiale romane, ambele de la Preajba Mare, o villa rustica situată la sud-est de Târgu Jiu, în punctul „Ştiubeiul lui Ionicioiu”, sau stela funerară romană, descoperită întâmplător la sfârşitul secolului al XIX-lea, în Iezureni. O așezare romană este consemnată de literatura veche de specialitate, la Bârsești, iar la Ursați și Polata sunt semnalate țigle și cărămizi romane. [5] Din păcate,aceste ultime puncte nu au fost confirmate pe teren.

Perioada medievală este atestată și ea prin descoperirile de la Polata (mun. Târgu Jiu), în punctul „Câmpul lui Pătru”, [6] sau mai nou la Iezureni și Romanești [7]

În ceea ce privește Situl arheologic nr. 6, localizat în punctul „Lunca Romanești“, acesta a fost identificat încă din luna noiembrie a anului 2014, în contextul lucrărilor de diagnostic arheologic. În baza informației furnizate de cele șapte secțiuni de sondaj din zonă, limitele sitului arheologic au fost estimate inițial între 0+780-0+850 și km 0+950 -1+200 , suprafață alocată viitoarei centuri ocolitoare a municipiului Târgu Jiu. Aici au fost descoperite o așezare de epocă dacică (sec. II î.Hr. – I d. Hr), precum și una de la începutul evului mediu, ce se încadrează din punct de vedere cronologic în cultura Ipotești – Cândești (sec. V –VII).

Obiectivul principal al cercetării arheologice preventive din lunile iunie- iulie 2017 din perimetrul ”Gropii de împrumut„ din apropierea zonei de protecție a sitului nr.6, l-a constituit salvarea vestigiilor istorice de aici, afectate de viitoarele lucrări de construire a șoselei de centură, în vederea descărcării terenului de sarcină arheologică. Descoperirea, înregistrarea și studierea prin metode specifice a structurilor, complexelor, artefactelor sau ecofactelor din perimetrul proiectului, distribuţia lor spaţială, caracterul şi starea lor de conservare au reprezentat de asemenea, obiective prioritare ale cercetării.

O atenție deosebită a fost acordată indiciilor care pot ajuta la determinarea caracterului sitului și a cadrului cronologic în care se desfăşoară evoluţia sa. Nu în ultimul rând, ne-am propus să precizăm succesiunea fazelor evolutive şi relaţia cu alte descoperiri similare din zonă, contribuind astfel la îmbogățirea imaginii evoluției comunităților umane din perioadele istorice cercetate aici.

În ceea ce privește metodologia de cercetare arheologică preventivă, aceasta s-a realizat pe zona ce urmează a fi afectată de lucrările de exploatare a materialului de construcție din groapa de împrumut, clar delimitată topografic, a fost proiectată inițial, deschiderea a două unități de săpătură arheologică (suprafețe). Acestea erau despărțite de șoseaua de centură (Situl nr. 6).

În primă fază a fost abordată suprafața aflată la Sud de șoseaua de centură, denumită S1 u o suprafață de peste 7500 m.p., din care s-au cercetat 5.009 m.p. S-a putut constata că nivelul arheologic se află sub un strat de 40 - 60 de cm de depunere contemporană realizată în deceniul șapte al secolul trecut, pentru ridicarea nivelului terenului și introducerea sa în circuitul agricol. Sub acest nivel contemporan se află nivelul arheologic, cu o grosime medie de 40 de cm iar imediat sub el apare sterilul arheologic format dintr-un sediment de culoare

[4] *Documente privind Istoria României, B, Țara Românească, sec.XIII, XIV, XV*, București, 1953, documentul nr. 35, p.51-52 și doc.nr. 69, p. 82 -83; vezi Alexandru Ștefulescu, *Gorjul istoric și pitoresc,* Târgu Jiu, 1904.
[5] Calotoiu Gh., Mocioi Ion, Marinoiu Vasile, *Mărturii arheologice în Gorj,* Târgu Jiu, 1987.
[6] Rădulescu Venera, *Date arheologice referitoare la așezarea medievală de la Polata, municipiul Târgu Jiu,* în Cercetări arheologice, nr. 10, București,, 1997, p.245 – 255; Vezi și Apetrei Cristian, *Date și interpretări noi în legătură cu ansamblul rezidențial de la Polata- Gorj,* Brăila, 2009, p. 125 – 144..
[7] Vezi cercetările de diagnostic arheologic și cercetările preventive din anul 2014 și 2015, consemnate în revista ”Litua„ nr. XVII și XVIII din anii 2015 și respectiv 2016 .

brun deschisă cu pietre de râu de dimensiuni diferite sau, cum este cazul în zona de nord a suprafeței, nisip aluvionar, de fapt fosta albie a râului Amaradia. Din aceste considerente decoperta a fost efectuată în două faze. În primă fază a fost decopertat nivelul contemporan de depunere, până la atingerea stratului arheologic, iar apoi s-a efectuat decopertarea acestuia până a fost atinsă adâncimea de conturare a complexelor.

În cea de a doua fază a fost abordată suprafața de Nord, S2, de peste 3000 m. p, din care s-au cercetat preventiv doar 1200 m.p. , diferența fiind afectată de lucrările neautorizate de exploatarea materialului (nisip și pietriș), de către investitor.. Aici s-a putut constata că nivelul arheologic nu a fost acoperit de depuneri contemporane dar, chiar dacă este mult mai la suprafață comparativ cu nivelul din S1, zona o reprezintă, de fapt, marginea de nord a sitului, mare parte din perimetru reprezentând-o albia fosilă, meandrată a râului Amaradia.

Decopertarea s-a realizat cu ajutorul unui excavator cu cupă de taluz, prin benzi de decopertă orientate în general pe direcția Est-Vest cu scopul ușurării evacuării pamântului din săpătură. Adâncimea până la care s-a realizat decoperta a variat de la 0,60 la 1,40. După conturare, fiecare complex a fost fotografiat și marcat cu un număr de identificare.

Pentru a înregistra aspectul umpluturii, al inventarului arheologic și eventuala succesiune a contextelor aflate în relație stratigrafică directă, toate complexele au fost secționate, iar profilul rezultat a fost fotografiat și desenat. Ulterior, s-a realizat cercetarea integrală a complexelor descoperite, urmată de fotografierea finală și desenarea planului. Datele evidențiate la fiecare dintre aceste etape au fost înregistrate pe un tipizat special denumit fișă de complex/context arheologic. Materialul arheologic rezultat în urma cercetării, a fost spălat în cadrul Muzeului Județean Gorj, ambalat corespunzător și etichetat. Datele primare pentru planul general, au fost înregistrate cu ajutorul echipei de topografi, pusă la dispoziție de către constructor, iar punctele topo au fost prelucrate și asamblate în GIS de către Vanderlay Arheo.

În ceea ce privește stratigrafia sitului, aceasta este destul de omogenă, neînregistrându-se diferențe majore pe întreaga suprafață de cercetare .

Suprafața S1

- Strat vegetal de la 0 la – 0,10 m.

- Nivel actual de călcare de la - 10 la - 0,60 m nivel de culoare brun deschis, depunere contemporană .

- De la - 60 la - 1/ 1,20 m nivel de cultură arheologică, de culoare brun închis sau în unele zone gri deschis, pigmentat cu cărbune și lut ars în care apar fragmente ceramice

- De la - 1/1,20 la - 1,40 sterilul arheologic

Suprafața S2

- Strat vegetal de la 0 la - 0,50 m

- Nivelul actual de călcare de la - 0,50/ 0,70 m nivel de culoare brun închis (sol vegetal).

- De la – 0,50/ 0,70 la - 0,90 m nivel de cultură arheologic, deranjat de inundații, lutos, de culoare gri deschis.

De la - 0,90 la 1 m steril din punct de vedere arheologic.

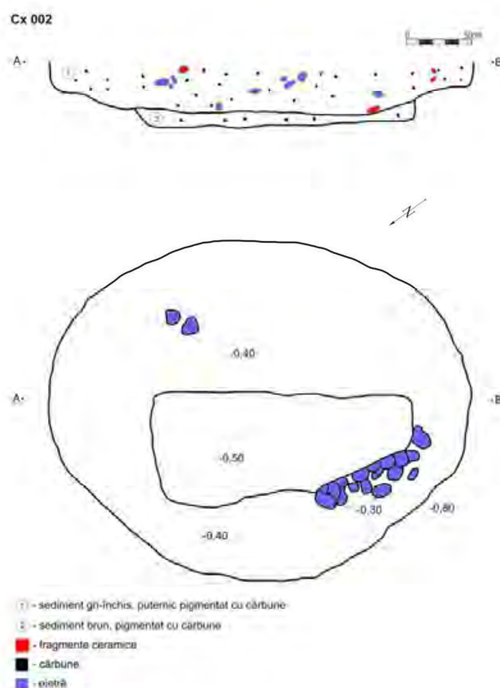
. **Prezentarea principalelor descoperiri (complexe și elemente de inventar)**

Complexe arheologice .

Suprafața nr. 1.

- **Complexul Cx 2 -** locuință adâncită, de formă dreptunghiulară cu colțuri rotunjite, cu pereți cilindrici , cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,50 m și dimensiunile de 3,4 x 2,6 m. Umplutură: 1)sediment de culoare gri închis puternic pigmentat cu cărbune; 2) sediment de culoare brună pigmentat cu cărbune. Locuința este orientată aproximativ N-S, intrarea probabil fiind spre sud, pe latura de V apare o aglomerare de pietre, fără a putea fi identificat rolul lor. În zona centrală, bordeiul se alveolează. Inventar: ceramică lucrată la roată și cu mâna, ornamentată (decor incizat); chirpici cu amprente. Datare: La Téne

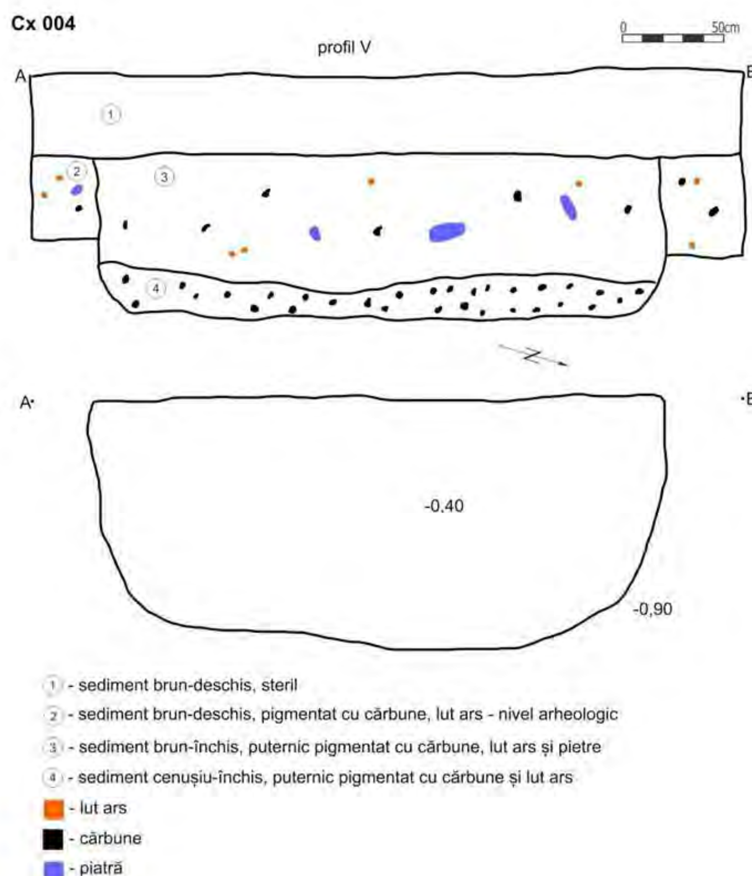
Cx. 2 – desen de plan și de profil

- Complexul Cx 3 – groapă de lut, de formă circulară, cu pereți cilindrici , cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,20 m și diametrul de 2,60 m. Umplutura este compusă din sediment de culoare brun închis pigmentat cu cărbune. Inventar: cărbune. Datare: neprecizată

Complexul Cx 4 – groapă cu resturi menajere, de formă ovală, cu pereți cilindrici , cu adâncimea (de la conturare) de - 0,40 m și dimensiunile de 2,8 x 1,2 m. Umplutura este compusă din: 1) sediment de culoare brun închis pigmentat cu cărbune, lut ars și cu pietre în umplutură, 2) sediment cenușiu închis pigmentat cu cărbune. Inventar: ceramică lucrată cu mâna, cărbune .Datare: LaTéne

Cx.4 – desen de plan și de profil.

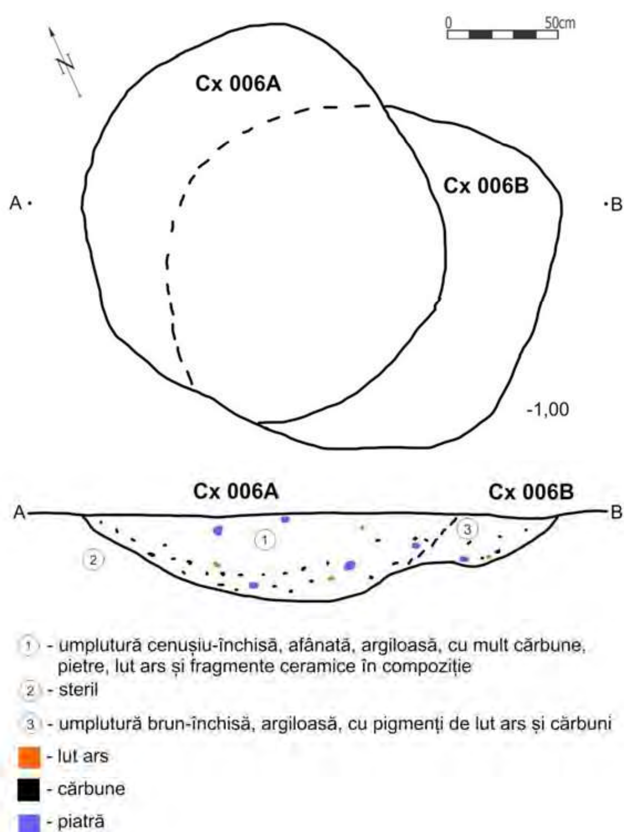
- Complexul Cx 5 – groapă cu resturi menajere, de formă ovală, cu pereți alveolați, cu adâncimea (de la conturare) de - 0,18 m și dimensiunile de 1,8 x 1,4 m. Umplutură de pământ brun închis, argilos, afânat cu pigmenți de lut ars, cărbuni și fragmente ceramice. S-a surprins doar baza gropii. Inventar: ceramică lucrată cu mâna, chirpici, cărbune. Datare: Epoca migrațiilor - cultura Ipotești- Cândești.

- Complexul Cx 6 A – groapă cu resturi menajere, de formă ovală, cu pereți alveolați, cu adâncimea (de la conturare) de - 0,38 m și dimensiunile de 1,7 x 1,6 m. Umplutură de culoare cenușiu-închisă, argiloasă, afânată cu mulți cărbuni în compoziție, fragmente ceramice, pietre și lut ars. Suprapune groapa Cx 06 B pe jumătatea de N. Inventar: ceramică lucrată cu mâna

ornamentată (decorată cu caneluri) și neornamentată, chirpici, cărbune. Datare: Epoca migrațiilor – cultura Ipotești – Cândești (sec. V – VII).

- **Complexul Cx 6 B** – groapă cu resturi menajere, de formă ovală, cu pereți alveolați, cu adâncimea (de la conturare) de - 0,22 m și dimensiunile de 1,7 x 1,6 m. Umplutură de culoare brun închisă, argiloasă, compactă cu pigmenți de lut ars și cărbuni. Suprapusă de groapa menajeră Cx 06A pe mare parte din jumătatea de N. Inventar: chirpici, cărbune. Datare: Epoca migrațiilor – cultura Ipotești - Cândești (sec. V – VII).

Cx. 6 A și B – desen de plan și de profil.

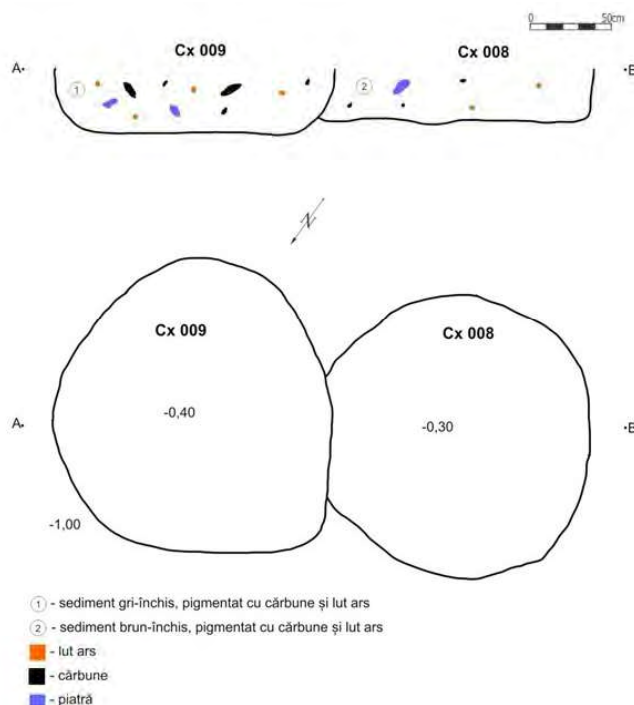

- **Complexul Cx 7** – groapă cu resturi menajere, de formă ovală, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de - 0,30 m și dimensiunile de 1,9 x 1,1 m. Umplutură de culoare neagră puternic pigmentată cu lut ars și cărbune. Inventar: ceramică lucrată la roată și cu mâna, ornamentată (decorată cu caneluri și incizii) și neornamentată, cărbune. Datare: La Tene, sec. I-II d. Hr.

- **Complexul Cx 8** – groapă cu resturi menajere, de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de - 0,30 m și diametrul de 1,60 m. Umplutură de sediment brun închis pigmentat cu cărbune și lut ars. Groapă de provizii transformată în groapă menajeră, suprapusă de Cx 9. Inventar: ceramică lucrată cu mâna. Datare: La Tene, sec. II-I î. Hr.

Complexul Cx 9 – groapă de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,40 m și diametrul de 1,70 m. Umplutură de sediment gri închis pigmentat cu cărbune și lut ars. Inventar: ceramică lucrată cu mâna. Datare: La Tene, sec. II-I î. Hr.

Cx. 8 și 9 – desen de plan și de profil.

- Complexul Cx 11 – groapă de formă circulară, cu pereți tronconici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,30 m și diametrul de 1,60 m. Umplutură compusă din:

1) sediment de culoare gri deschis, pigmentat cu cărbune și lut ars;

2) sediment de culoare brun închis. Groapă fără material arheologic și a cărei funcționalitate nu poate fi definită. În zona mediană există o umplutură de culoare diferită, ceea ce ne face să presupunem că ar putea fi vorba de două gropi de par (?). Datare: neprecizată.

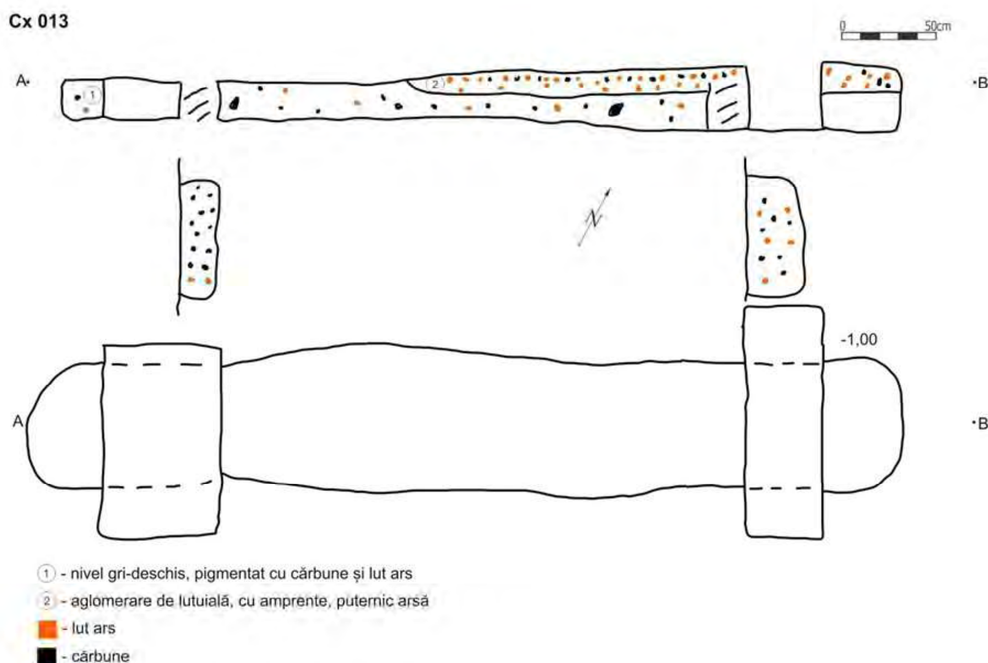
- Complexul Cx 12 – groapă cu resturi menajere, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,20 m. umplutură de sediment brun închis, pigmentat cu cărbune. Pe fundul gropii apar fragmente ceramice lucrate cu mâna. Inventar: ceramică lucrată cu mâna. Datare: La Téne.

- Complexul Cx 13 – șanț cu colțuri rotunjite și cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,40 m și dimensiunile de 4,60 x 0,80 m. Umplutură compusă din:

1) sediment de culoare gri deschis pigmentat cu cărbuni și lut ars,

2) aglomerare de lutuială, cu și fără amprente, arsă secundar. Inventar: ceramică lucrată cu mâna, chirpici. Datare: La Téne.

Cx. 13 – desen de plan și de profil.

- Complexul Cx 15 – groapă de lut, de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,30 m și diametrul de 0,40 m. Umplutură de sediment gri închis pigmentat cu cărbune și lut ars. Fără inventar. Datare: La Téne (?).

- Complexul Cx 16 – groapă de stâlp, de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de 0,30 m și diametrul de 0,70 m. Umplutură de sediment gri închis pigmentat cu cărbune și lut ars. Pe fundul gropii apare o aglomerare de pietre folosite la stabilizarea stâlpului. Fără inventar. Datare: La Téne.

- Complexul Cx 17 – groapă de stâlp formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,20 m. Umplutură de sediment gri închis pigmentat cu cărbune și lut ars. Fără inventar. Datare: neprecizată

- Complexul Cx 18 – groapă de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,30 m și diametrul de 1,10 m. Umplutură de sediment brun închis pigmentat cu cărbune și lut ars. Fără inventar. Datare: La Téne.

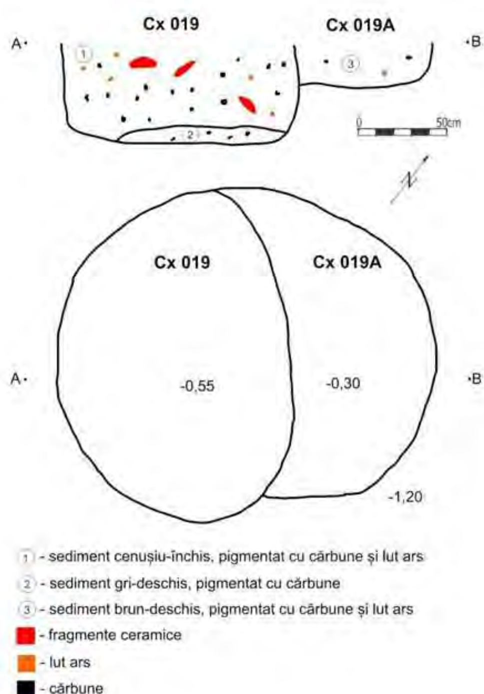
- Complexul Cx 19 – groapă cu resturi menajere, de formă ovală, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de 0,80 m și dimensiunile de 1,9 x 1,3 m. Umplutura este compusă din:

1) sediment cenușiu închis pigmentat cu cărbune și lut ars;

2) sediment gri deschis pigmentat cu cărbune. Inventar: ceramică lucrată cu mâna, ornamentată (decorată cu brâuri alveolate) și neornamentată, chirpici. Datare: La Téne.

- **Complexul Cx 19 A**– groapă cu resturi menajere, de formă ovală, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,30 m și dimensiunile de 1,60 x 0,80 m. Fără inventar. Datare: neprecizată

Cx 19 și 19 A – desene de plan și de profil.

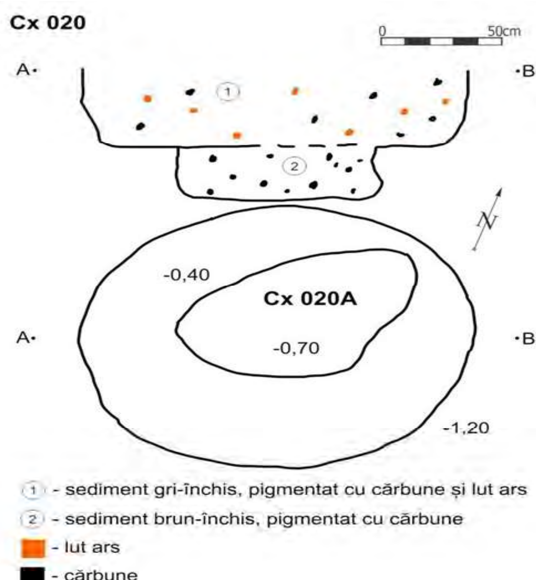

.

- **Complexul Cx 20** – groapă cu resturi menajere, de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,40 m și diametrul de 1,60 m. Umplutură de sediment gri închis pigmentat cu cărbune și lut ars. Inventar: ceramică lucrată cu mâna. Datare: La Téne.

- **Complexul Cx 20 A** – groapă cu resturi menajere, de formă ovală, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,70 m. Umplutură de sediment brun închis pigmentat cu cărbune. Inventar: ceramică lucrată la roată și cu mâna, ornamentată (decorată cu brâuri alveolate) și neornamentată, chirpici. Datare: La Téne, sec. II**-**I î. Hr.

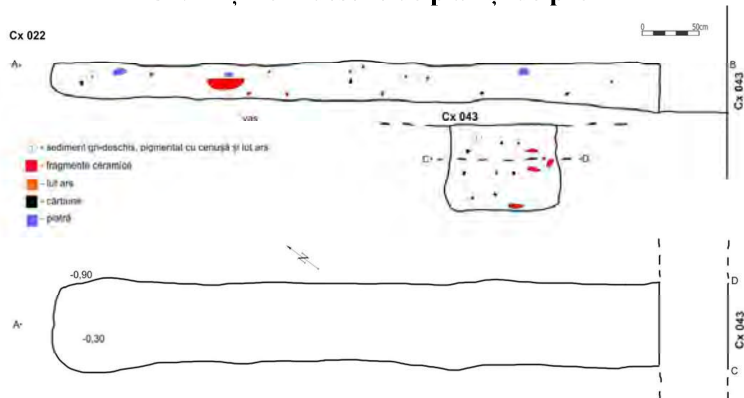
Cx. 20 și 20 A – desene plan și profil.

- Complexul Cx 21 – groapă de stâlp de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de - 0,30 m și diametrul de 0,50 m. Umplutură de sediment de culoare gri închis pigmentat cu cărbune și lut ars. Fără inventar. Datare: La Téne

- **Complexul Cx 22** – șanț cu colțuri rotunjite și cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de - 0,30 m. Umplutură compusă din sediment de culoare gri deschis, pigmentat cu cenușă și lut ars. Șanț de fundație în care apar fragmente de pereți cu și fără amprente. Se continuă sub CX 43. Inventar: ceramică lucrată cu mâna ornamentată (butoni) și neornamentată, chirpici. Datare: La Téne, sec. II-I î. Hr.

Cx. 22 și 43 – desene de plan și de profil

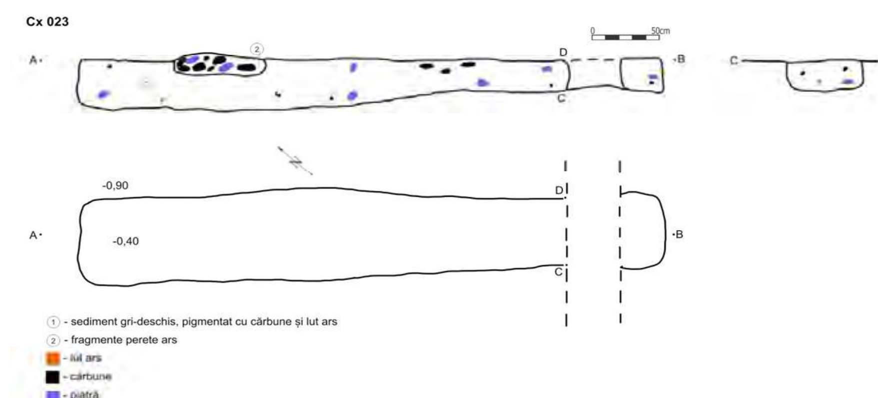

- Complexul Cx 23 – șanț cu colțuri rotunjite și cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de 0,40 m și dimensiunile de 4,60 x 0,80 m. Umplutură compusă din:

1) sediment gri deschis pigmentat cu cărbune și lut ars;

2) fragment perete ars. Inventar: ceramică lucrată cu mâna ornamentată (butoni) și neornamentată, chirpici. Datare: La Téne. (sec.II –I î. Hr).

Cx 23 – desen de plan și de profil.

- Complexul Cx 24 – groapă de stâlp de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,20 m și diametrul de 0,30 m. Umplutură de sediment gri, pigmentat cu cărbune și lut ars. Inventar: ceramică lucrată cu mâna ornamentată (butoni) și neornamentată. Datare: La Téne (sec. II- I î. Hr.)

- Complexul Cx 25 – groapă cu resturi menajere, de formă ovală, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,30 m și dimensiunile de 1,60 x 1,20 m. Umplutură de sediment gri pigmentat cu lut ars. Inventar: ceramică lucrată cu mâna. Datare: La Téne, (sec. II-I î.Hr).

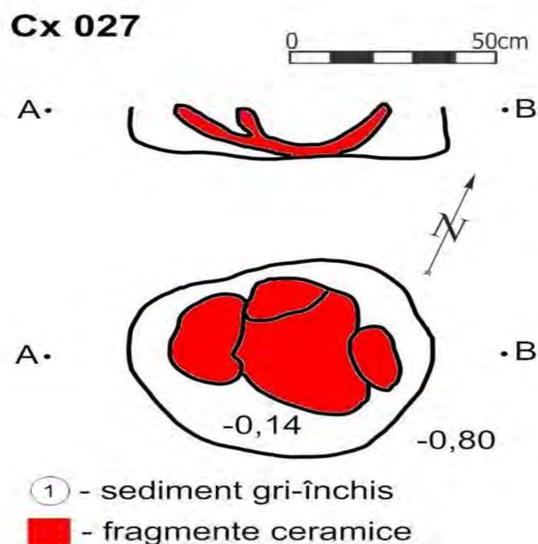
- Complexul Cx 26 – locuință adâncită, de formă ovală, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,70 m și dimensiunile de 3,70 x 1,60 m. Umplutură compusă din:

1) sediment de culoare gri deschis pigmentat cu lut ars și cărbune;

2) sediment de culoare neagră puternic pigmentat cu cărbune și lut ars. Inventar: ceramică. Datare: Epoca migrațiilor (sec. V – VII).

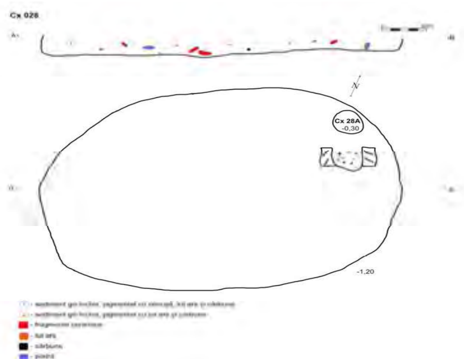
- Complexul Cx 27 – groapă de provizii, de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,20 m. Umplutură de sediment gri închis. Groapă de depunere a unui vas de provizii.. Inventar: ceramică lucrată cu mâna neornamentată. Datare: La Téne, (sec. I-II d. Hr).

Cx. 27 – desen de plan și de profil

- **Complexul Cx 28** – locuință adâncită, de formă ovală, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de - 0,30 m și dimensiunile de 3,70 x 3,10 m. Umplutură de sediment de culoare gri deschis pigmentat cu cenușă, lut ars și cărbune. A fost găsită doar o groapă de stâlp (CX 28A). Inventar: ceramică lucrată cu mâna, ornamentată (decor - incizii, caneluri, impresiuni, brâuri alveolate, proeminențe) și neornamentată. Datare: La Téne (sec. I-II d. Hr)..
-

Cx. 28 și 28 A – desene de plan și de profil.

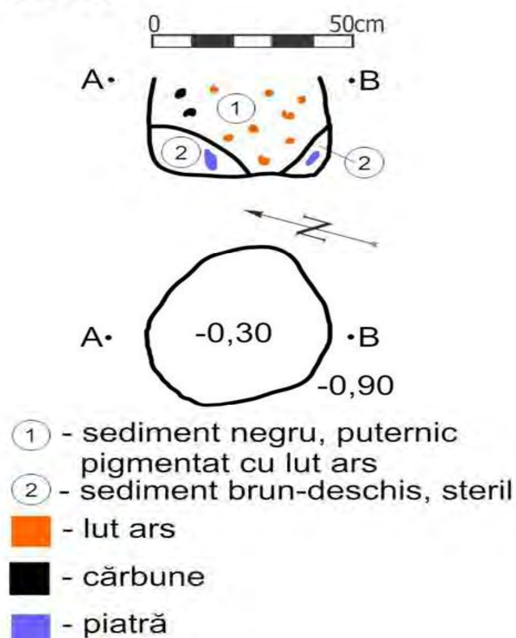
- Complexul Cx 28A – groapă de stâlp de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de 0,30 m și diametrul de 0,40 m. Umplutură de sediment gri închis pigmentat cu cărbune și lut. Fără inventar.Datare: La Téne

- Complexul Cx 29 – groapă de stâlp de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de 0,30 m. Umplutură compusă din:

1) sediment de culoare neagră, puternic pigmentat cu lut ars;

2) sediment de culoare brun deschis, steril. În profil s-a putut observa urma stâlpului. Inventar: ceramică lucrată cu mâna, chirpici Datare: La Téne

Cx. 29 – desen de plan și de profil.

- Complexul Cx 30 – fragmente de vas întregibil, depus la limita dintre stratul de cultură și cel steril arheologic. Datare: La Téne

- Complexul Cx 31 – groapă de stâlp de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,40 m și diametrul de 0,40 m. Umplutură compusă din:

1) sediment gri deschis pigmentat cu cărbune și lut ars;

2) sediment brun închis pigmentat cu cărbune. Inventar: ceramică lucrată cu mâna Datare: La Téne (sec. II –I î. Hr.).

- Complexul Cx 32 – groapă de stâlp de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,30 m. Umplutură de sediment brun închis, pigmentat cu

cărbune și lut ars (fragmente de pereți compacți, fără amprente, rest lutuială) Inventar: chirpici, lutuială arsă Datare: La Téne (sec. II – I î. Hr.).

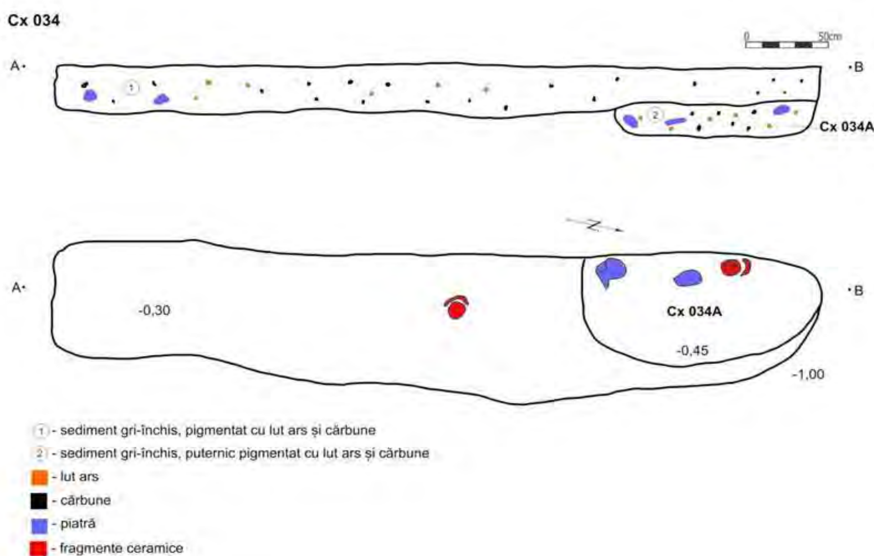
- **Complexul Cx 33** – groapă de stâlp de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,24 m și diametrul de 0,60 m. Umplutură de sediment brun închis pigmentat cu lut ars și cărbune. Inventar: ceramică lucrată cu mâna Datare: La Téne (sec. II – I î. Hr).

- **Complexul Cx 34** – șanț cu colțuri rotunjite și cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,30 m și dimensiunile de 4,30 x 0,90 m. Umplutură de sediment de culoare gri deschis pigmentat cu cărbune și lut ars. Suprapune CX 34A (face parte din șanțul de fundație, groapă cu depuneri). Pe fundul șanțului s-au descoperit fragmente de vase întregibile. Nu prezintă urme de gropi de par. Inventar: ceramică lucrată cu mâna (vase întregibile), chirpici. Datare: La Téne (sec.II – I î. Hr.).

- **Complexul Cx 34 A** – groapă cu depuneri, de formă neregulată, cu pereții tronconici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,45 m și dimensiunile de 1,40 x 0,70 m. Umplutură de sediment de culoare gri închis pigmentat cu lut ars și cărbune. Groapă cu depuneri de vase întregi și fragmente de cățuie. Inventar: ceramică lucrată cu mâna (vase întregibile). Datare: La Téne, (sec. II-I î.Hr.) .

-

Cx 34 și 34 A – desene de plan și de profil

- **Complexul Cx 35** – locuință adâncită, de formă aproximativ pătrată, cu pereții cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,30 m și dimensiunile de 5,20 x 5,20 m. Umplutură de sediment de culoare gri deschis pigmentat cu lut ars și cărbune. Conține o groapă de lut (Cx 35A), posibil anterioară locuinței, o groapă de provizii (Cx 35B) și 3 gropi de par (Cx 35 C,D,E). Inventar: ceramică lucrată cu mâna ornamentată (proeminențe) și neornamentată. Datare: La Téne, (sec. I-II d..Hr.).

- Complexul Cx 35 A– groapă de lut, de formă ovală, cu pereții cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,30 m şi dimensiunile de 0,50 x 0,40 m. Umplutură de sediment de culoare gri închis pigmentat cu lut ars și cărbune. Fără inventar. Datare: neprecizată.

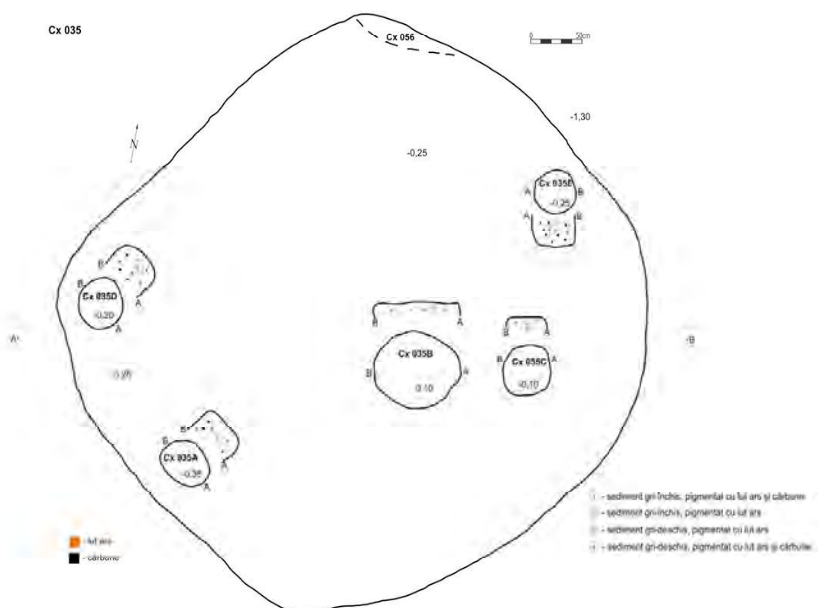
- Complexul Cx 35 B - groapă de provizii de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,10 m și diametrul de 0,80 m. Umplutură de sediment gri închis pigmentat cu lut ars. Probabil conținea un vas de provizii. Fără inventar. Datare: La Téne, (sec. I-II d. Hr).

- Complexul Cx 35 C - groapă de stâlp de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,10 m și diametrul de 0,30 m. Umplutură de sediment gri deschis pigmentat cu lut ars. Fără inventar. Datare: La Téne, (sec. I-II d.Hr.)

- Complexul Cx 35 D - groapă de stâlp de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,30 m și diametrul de 0,40 m. Umplutură de sediment gri închis pigmentat cu lut ars și cărbune. Fără inventar. Datare: La Téne, (sec. I-II d. Hr .).

- Complexul Cx 35 E - groapă de stâlp de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,30 m și diametrul de 0,40 m. Umplutură de sediment gri deschis pigmentat cu lut ars și cărbune. Fără inventar. Datare: La Téne, (sec. I-II d. Hr).

Cx 35 A, B, C și D – desene de plan și de profil

- Complexul Cx 36 - groapă de stâlp de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,40 m și diametrul de 0,50 m. Umplutură de sediment gri pigmentat cu cărbune. Fără inventar. Datare: neprecizată

- **Complexul Cx 37 -** groapă de stâlp de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,20 m. Umplutură de sediment cenușiu deschis pigmentat cu lut ars și cărbune. În grund și în profil s-au putut observa pietrele de fixare a stâlpului. Fără inventar. Datare: neprecizată

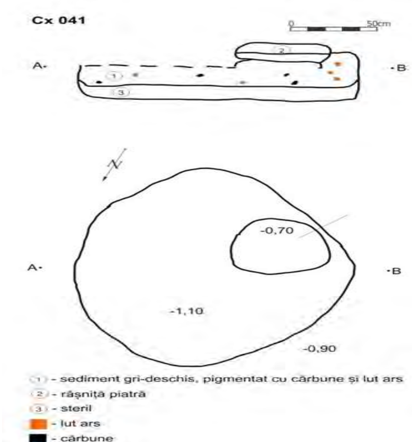
- **Complexul Cx 38–** groapă de stâlp, de formă ovală, cu pereții cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,50 m și dimensiunile de 0,40 x 0,20 m. Umplutură de sediment de culoare gri închis pigmentat cu cărbune și lut ars. Fără inventar. Datare: La Téne.

- **Complexul Cx 39–** fragment de perete (?) , de formă dreptunghiulară cu colțuri rotunjite, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,30 m și dimensiunile de 1,50 x 0,80 m. Aglomerare de chirpici cu și fără amprente în care s-au găsit și resturi de ceramică arsă secundar. Complexul se prezintă ca un rest de perete, incendiat, se afla la nivelul zonei de contact dintre steril și nivelul arheologic. Nu este vatră sau altă instalație de combustie. Inventar: ceramică lucrată la roată și cu mâna, chirpici cu amprente și fără amprente Datare: La Téne, (sec. I-II d.Hr.).

- **Complexul Cx 40 -** groapă de stâlp de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,30 m și diametrul de 0,40 m. Umplutură de sediment de culoare gri închis pigmentat cu cărbune și lut ars. Inventar: chirpici fără amprente Datare: La Téne (sec. I – Ii d. Hr.).

- **Complexul Cx 41 -** groapă de provizii, de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,30 m și diametrul de 1,80 m. Umplutură de sediment gri deschis, pigmentat cu cărbune și lut ars. La nivelul de conturare al gropii, pe latura de E se află o râșniță întreagă. Au apărut mai multe fragmente de amfore romane timpurii. Inventar: ceramică lucrată la roată și cu mâna, decorată (brâuri alveolate) și nedecorată, chirpici fără amprente, râșniță. Datare: La Tene, (sec. I-II d. Hr.)

Cx. 41 – desene de plan și de profil

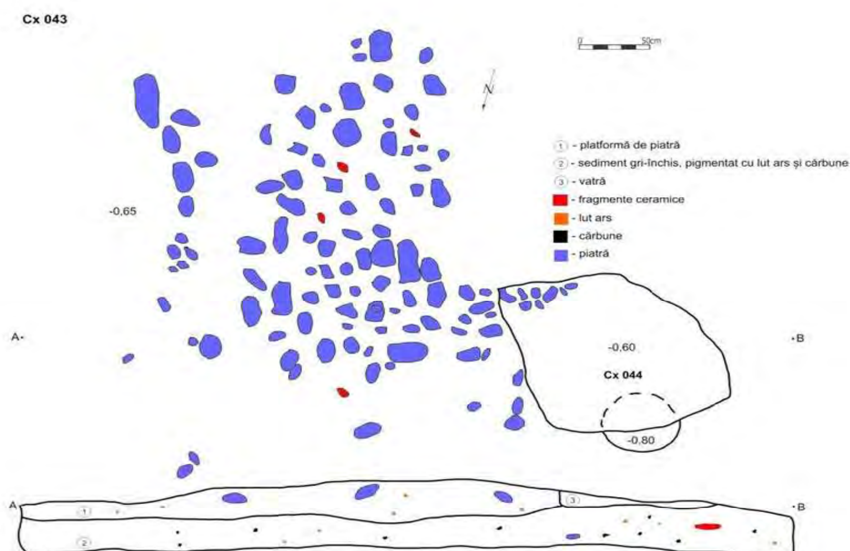

- Complexul Cx 43– locuință de suprafață , de formă dreptunghiulară cu colțuri rotunjite, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,95 m și dimensiunile de 3,40 x 3,00 m. Umplutură compusă din:

1) platformă de piatră cu fragmente ceramice între pietre;

2) sediment gri închis pigmentat cu lut ars și cărbune. Locuință de suprafață distrusă de lucrări agricole. În zona de contact dintre straturile 1 și 2 a apărut o fibulă ce datează locuința în a doua fază a sitului, La Téne târziu . Orientare N-S. Inventar: ceramică lucrată cu mâna (decor – brâuri alveolate), fibulă de bronz de tip Orlea – Maglavit . [8] Datare: La Téne (sec I î. Hr.).

Cx. 43. Desen de plan și de profil.

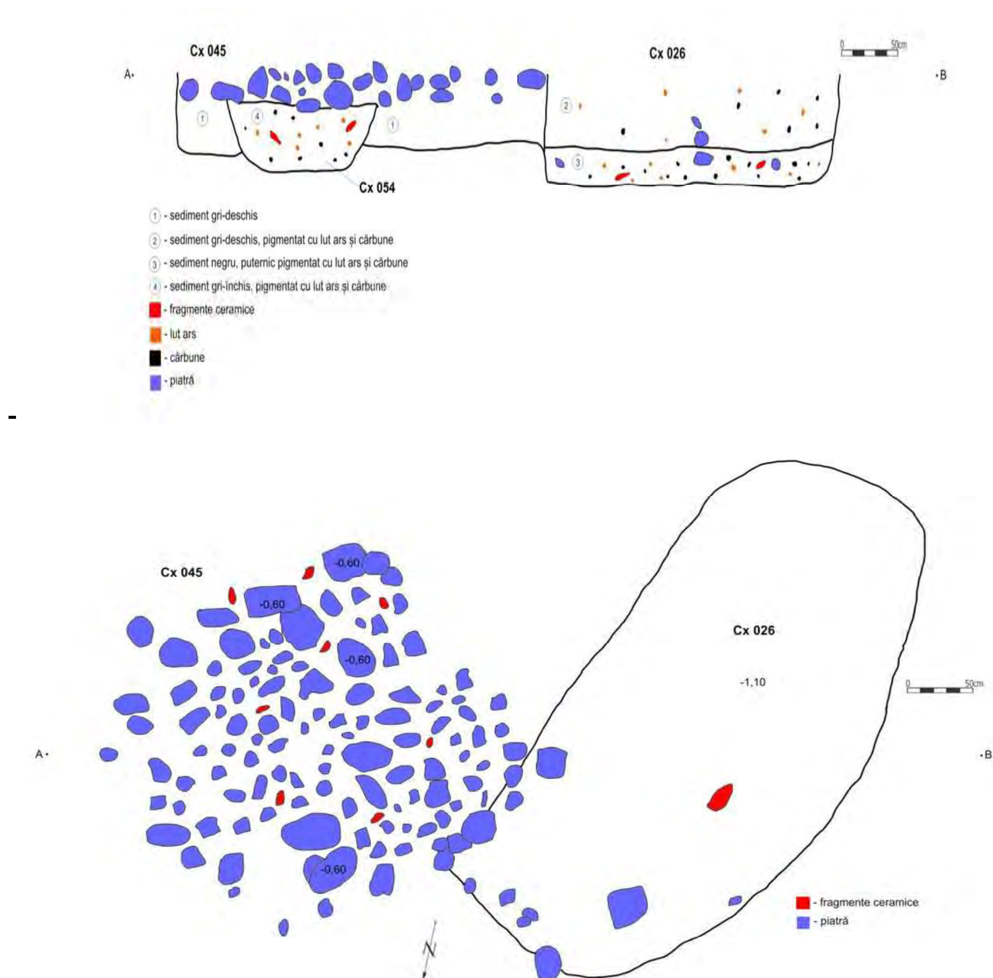

- Complexul Cx 44 – vatră , de formă neregulată, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,70 m și dimensiunile de 1,40 x 1,30 m. Umplutură de sediment brun deschis și pământ ars. Vatră adiacentă CX 43 (în colțul de NV). Fără inventar. Datare: La Téne târziu.

- Complexul Cx 45 – locuință de suprafață, de formă pătrată cu colțuri rotunjite, cu dimensiunile de 3,20 x 3,20 m. Umplutură de sediment de culoare gri închis în care se află platforma de piatră. Locuință de suprafață distrusă de lucrări agricole. Inventar: ceramică lucrată cu mâna (decor – brâuri alveolate). Datare: La Téne târziu/epoca romană.

[8] Mulțumim domnului dr. Vlad Zirra pentru precizarea încadrării cronologice.

Cx. 26 și 45 – desene de plan și de profil

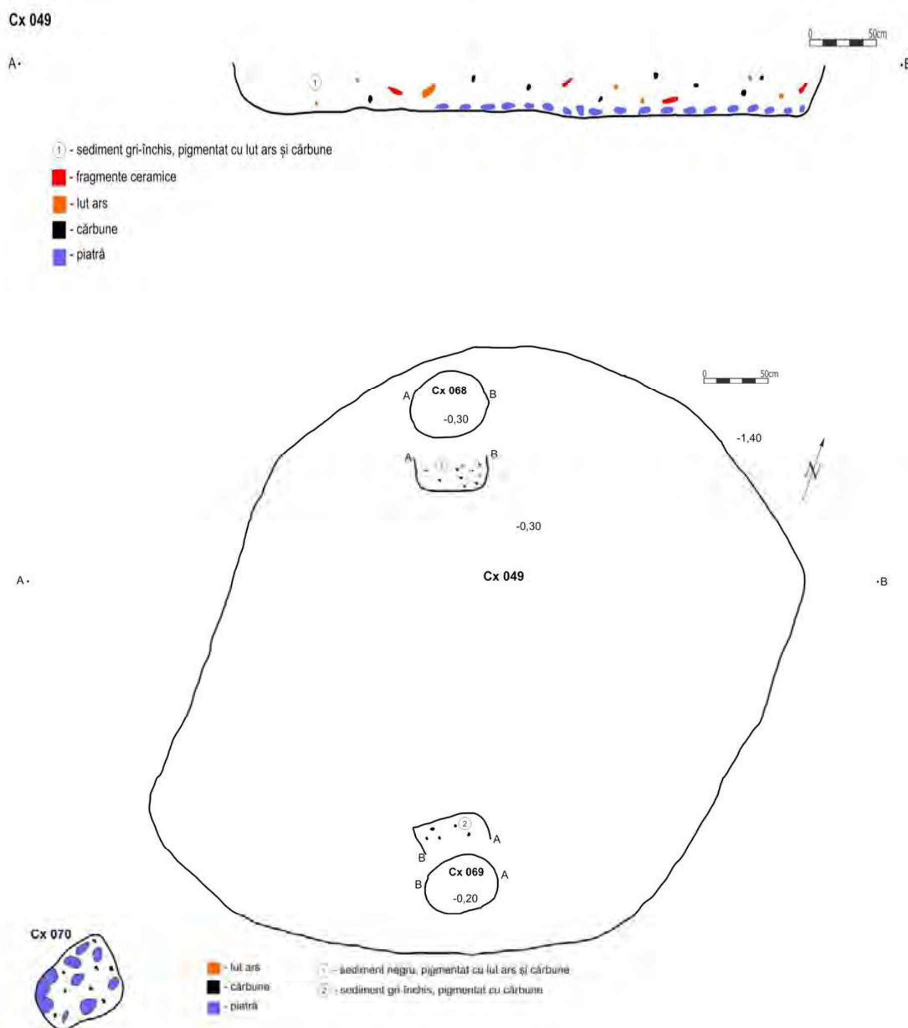
-

- Complexul Cx 47 – groapă de stâlp de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de – 0,30 m și diametrul de 0,80 m. Umplutură de sediment de culoare gri închis pigmentat cu cărbune și lut ars, amestecat cu nisip. Inventar: ceramică lucrată cu mâna (decor – brâuri alveolate) Datare: La Téne (sec. II – I î. Hr).

- Complexul Cx 48 – groapă de stâlp de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de – 0,40 m și diametrul de 0,70 m. Umplutură de sediment de culoare neagră, puternic pigmentat cu cărbune și lut ars și cu multe pietre de dimensiuni mici. Fără inventar Datare: La Téne

- Complexul Cx 49 – locuință adâncită , de formă dreptunghiulară cu colțuri rotunjite și pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de – 0,30 m și dimensiunile de 4,60 x 3,60 m. Umplutură de sediment gri închis pigmentat cu lut ars și cărbune. Locuință adâncită, orientată N-S, cu două gropi de par (CX 68/69) și vatră exterioară pe latura de SV (Cx 70). Inventar: ceramică lucrată cu mâna (decor – brâuri alveolate și crestate), fragment de brățară de bronz. Datare: La Téne, (sec. II-I î.Hr).

Cx. 49, 68, 69 și 70 – desen de plan și de profil.

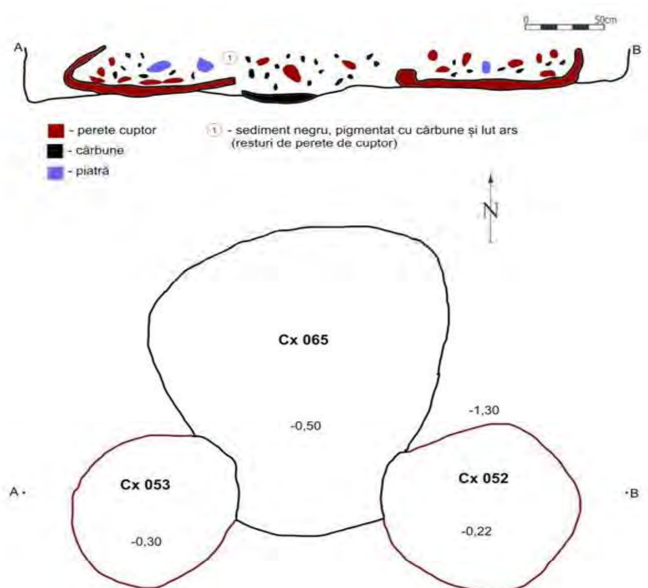
- Complexul Cx 50 – groapă cu resturi menajere , de formă ovală și pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,40 m și dimensiunile de 1,70 x 1,00 m. Umplutură de sediment gri închis pigmentat cu cărbune. Pe latura de E prezintă o treaptă. Fără inventar. Datare: La Téne.

- **Complexul Cx 51 -** groapă de lut de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,40 m și diametrul de 1,30 m. Umplutură de sediment gri deschis. Groapă de lut care pare să fi fost tăiată de o groapă de stâlp. Urma acesteia a putut fi surprinsă doar în grund. Fără inventar. Datare: La Tene

- **Complexul Cx 52** – cuptor menajer de formă circulară, cu pereți tronconici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,22 m și diametrul de 1,20 m. Umplutură de sediment de culoare neagră pigmentat cu cărbune și lut ars (pereți prăbușiți din cuptor). Cuptor menajer cu gura de acces orientată spre NE. Fără inventar. Datare: Epoca migrațiilor – cultura Ipotești-Cândești (sec. V – VII).

- **Complexul Cx 53** – cuptor menajer de formă circulară, cu pereți tronconici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,30 m și diametrul de 1,00 m. Umplutură de sediment de culoare neagră pigmentat cu cărbune și lut ars (resturi de perete de cuptor). Cuptor menajer cu gura de acces orientată spre NV. Inventar: ceramică lucrată cu mâna. Datare: Epoca migrațiilor – cultura Ipotești – Cândești (sec. V – VII).

Cx. 52, 53 și 65 – desene de plan și de profil

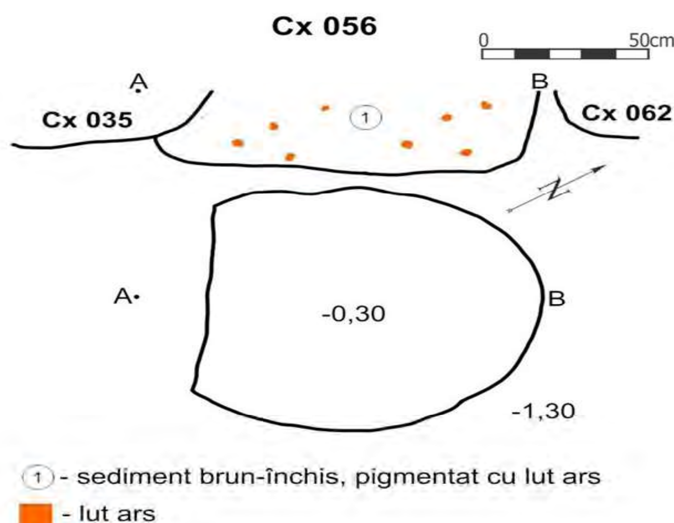

- **Complexul Cx 54** – groapă cu resturi menajere, de formă circulară, cu pereți alveolați, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,30 m și diametrul de 0,90 m. Umplutură de sediment gri închis pigmentat cu cărbune și lut ars.. Inventar: ceramică lucrată cu mâna, ornamentată (decor – bulbi). Datare: La Téne, (sec. II-I î.Hr.).

- **Complexul Cx 55** – groapă cu resturi menajere, de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,20 m și diametrul de 1,10 m. Umplutură de sediment de culoare neagră, pigmentat cu cărbune și lut ars. Fără inventar. Datare: La Téne

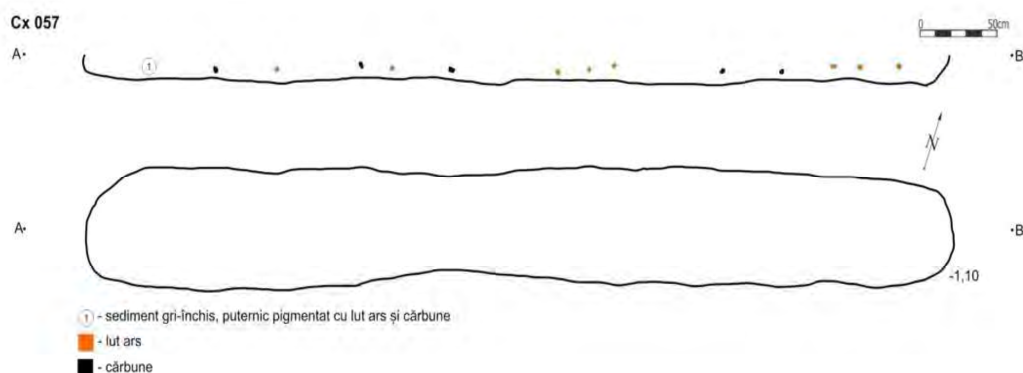
- **Complexul Cx 56** – groapă cu resturi menajere, cu pereţi cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,30 m. Umplutură de sediment brun închis puternic pigmentat cu lut ars (fragmente de lutuială). Inventar: chirpici fără amprente, zone compacte. Datare: La Téne, (sec. I-II d. Hr.)

Cx. 35, 56 şi 62 – desene de plan şi de profil.

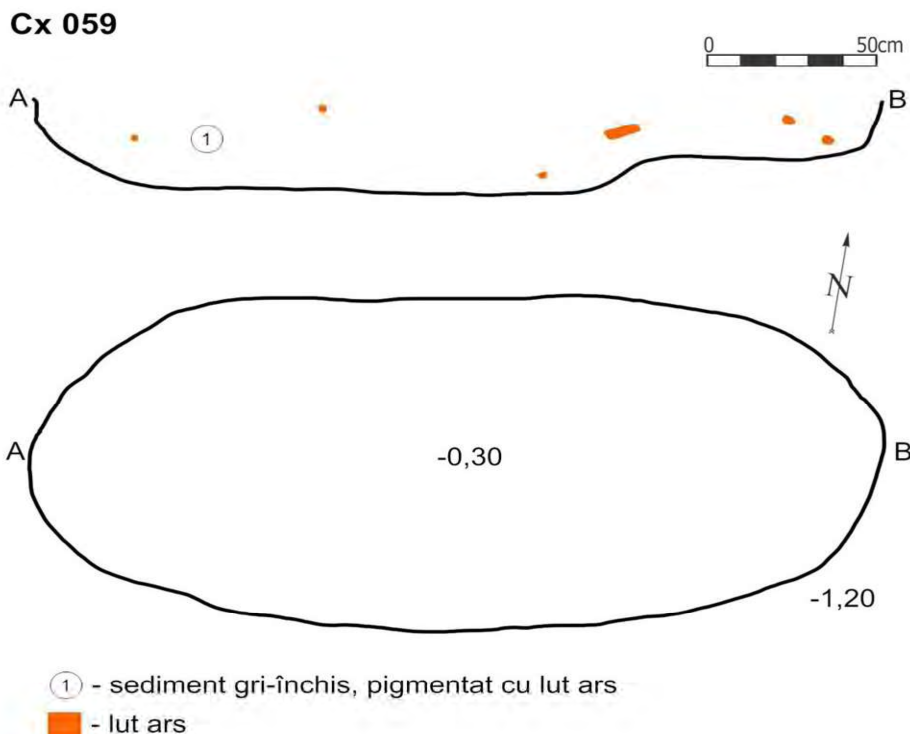
- **Complexul Cx 57** – şanţ , de formă dreptunghiulară cu colţuri rotunjite şi pereţi cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 1,18 m şi dimensiunile de 5,70 x 0,70 m. Umplutură de sediment gri închis pigmentat cu lut ars şi cărbune. Şanţ de fundaţie orientat E-V, fără gropi de par. Resturi de lipitură de perete ars. Inventar: ceramică lucrată cu mâna, chirpici. Datare: La Téne.

Cx. 57 – desen de plan şi de profil

- Complexul Cx 59 – groapă cu resturi menajere, de formă ovală, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de - 0,30 m și dimensiunile de 2,50 x 1,10 m. Umplutură de sediment gri deschis pigmentat cu lut ars și cărbune. Fără inventar. Datare: La Téne.

Cx. 59 – desen de plan și de profil

- Complexul Cx 60 – groapă de stâlp, de formă circulară, cu pereți alveolați, cu adâncimea (de la conturare) de - 0,22 m și diametrul de 0,60 m. Umplutură de sediment gri, pigmentat cu cărbune. Inventar: ceramică lucrată cu mâna, chirpici. Datare: La Téne.

- Complexul Cx 61 – groapă de lut, de formă ovală, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de - 0,30 m și dimensiunile de 2,20 x 1,30 m. Umplutură de sediment gri închis puternic pigmentat cu cărbune (mai ales pe fundul gropii de lut). Fără inventar. Datare: La Téne.

- Complexul Cx 62 – groapă de lut, de formă neregulată, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de - 0,20 m și dimensiunile de 3,20 x 2,60 m. Umplutură de sediment de culoare gri închis. Groapă de împrumut suprapusă de CX 61, Cx 62 A, CX 62 B (faze de folosire a gropii de împrumut, transformată în groapă de resturi menajere) și Cx 63 și CX 64. Fără inventar. Datare: La Téne.

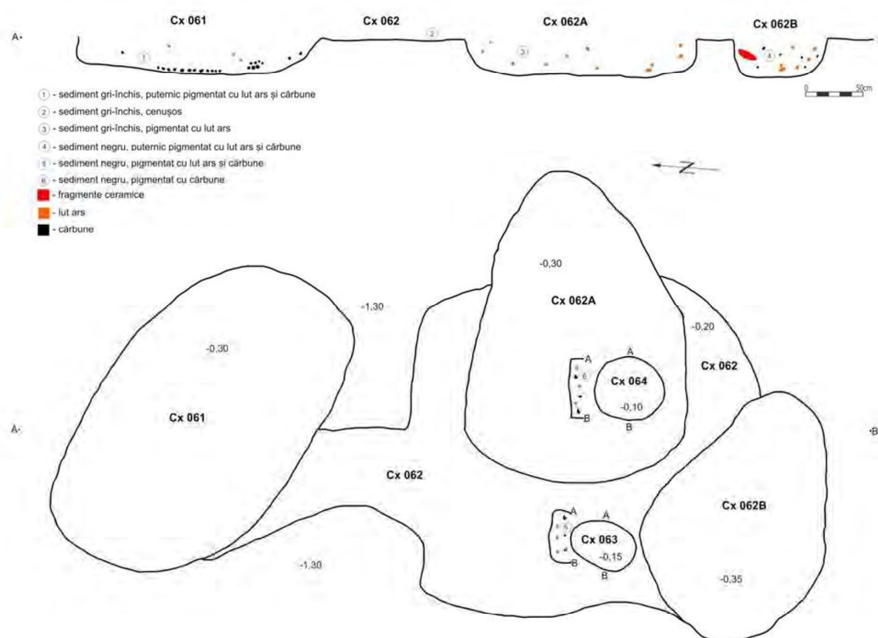
- Complexul Cx 62 A – groapă de lut, de formă ovală, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de - 0,30 m și dimensiunile de 2,20 x 1,80 m. 23
Umplutură de sediment gri închis pigmentat cu lut ars. Fază de folosire a gropii de lut (Cx 62), transformată în groapă menajeră. Fără inventar. Datare: La Téne.

- **Complexul Cx 62 B** – groapă de lut, de formă ovală, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,35 m și dimensiunile de 2,00 x 1,80 m. Umplutură de sediment de culoare neagră puternic pigmentat cu cărbune și puțin lut ars. Fază de folosire a gropii de împrumut apoi transformată în groapă cu resturi menajere. Inventar: ceramică lucrată cu mâna și la roată, chirpici. Datare: La Téne.

- **Complexul Cx 63** – groapă de stâlp, de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,20 m și diametrul de 0,40 m. Umplutură de sediment negru pigmentat cu cărbune și lut ars. Fără inventar. Datare: La Téne.

Complexul Cx 64 – groapă de stâlp, de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,12 m și diametrul de 0,80 m. Umplutură de sediment negru pigmentat cu cărbune și lut ars groapă de stâlp care apare pe fundul lui CX 62A. Fără inventar. Datare: La Téne.

Cx 61, 62, 62 A și B, 63 și 64 – desene de plan și de profil

- **Complexul Cx 65** – groapă de formă ovală, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,50 m și dimensiunile de 2,20 x 1,80 m. Umplutură de sediment gri închis pigmentat cu cărbune. Groapa de acces cuptoarele Cx 52 și CX 53. Fără inventar. Datare: Epoca migrațiilor.

- **Complexul Cx 66** – groapă cu resturi menajere, de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,40 m și diametrul de 1,20 m. Umplutură de

sediment gri închis pigmentat cu lut ars și cărbune. Groapa apare sub CX 43. Inventar: ceramică lucrată cu mâna, chirpici, oase de animale. Datare: Hallstatt târziu.

- Complexul Cx 67 – groapă cu resturi menajere, de formă ovală, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,20 m și dimensiunile de 1,40 x 1,30 m. Umplutură de sediment de culoare neagră pigmentat cu cenușă, cărbune și lut ars. Groapă ce apare sub Cx 43. Inventar: ceramică lucrată cu mâna. Datare: La Téne.

- Complexul Cx 68 – groapă de stâlp, de formă circulară, cu pereți tronconici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,30 m și diametrul de 0,50 m. Umplutură de sediment negru pigmentat cu cărbune și lut ars. Inventar: ceramică lucrată cu mâna, chirpici Datare: La Téne, (sec. II-I î.Hr.).

- Complexul Cx 69 – groapă de stâlp, de formă circulară, cu pereți tronconici, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,20 m și diametrul de 0,80 m. Umplutură de sediment negru pigmentat cu cărbune. Inventar: ceramică lucrată cu mâna, chirpici Datare: La Téne, (sec. II-I î.Hr.).

- Complexul Cx 70 – vatră de formă neregulată, cu adâncimea (de la conturare) de **-** 0,10 m și dimensiunile de 0,60 x 0,50 m. Umplutură de fragmente de lipitură de vatră, deranjate. Reprezintă un rest din vatra exterioară a lui Cx 49. Fără inventar. Datare: La Téne.

- Complexul Cx 71 – groapă de stâlp, de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de 0,30 m și diametrul de 0,50 m. Umplutură de sediment gri închis pigmentat cu cărbune. Fără inventar. Datare: La Téne.

Suprafața nr. 2

- **Complexul Cx 72** – groapă cu resturi menajere, de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de 0,30 m și diametrul de 1,90 m. Umplutură de sediment de culoare brun închis pigmentat cu cărbune și lut ars. Inventar: ceramică lucrată cu mâna, chirpici. Datare: La Téne.

- **Complexul Cx 74** – groapă de stâlp, de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de 0,10 m și diametrul de 0,20 m. Umplutură de sediment gri închis pigmentat cu cărbune. Fără inventar. Datare: La Téne.

- **Complexul Cx 75** – groapă de stâlp, de formă circulară, cu pereți cilindrici, cu adâncimea (de la conturare) de 0,20 m și diametrul de 0,60 m. Umplutură de sediment gri închis pigmentat cu cărbune. Fără inventar. b) Datare: La Téne.

Elemente de cronologie și inventar

Chiar dacă nu sunt spectaculoase, materialele arheologice descoperite în urma cercetării ne pot oferi o imagine concludentă asupra cronologiei sitului dar și tipului acestuia. Cele mai vechi elemente de locuire aparțin primei epoci a fierului, **Hallstatt D3** (în CX 66 – într-o groapă menajeră a fost descoperită ceramică tipică acestei perioade (lustruită și decorată cu caneluri oblice). Acest tip de descoperiri au bune analogii în mediul Ferigile. [9]

[9] Constantin Preda-coordonator, *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României ,* D – P, p. 130 -133 și A – C, p. 186, București, 1994; Vezi și Calotoiu Gheorghe, *Prima epocă a fierului în nordul Olteniei*, Târgu Jiu, 2002; Idem, *Așezări traco-geto-dacice în bazinul mijlociu al Jiului*, Târgu Jiu, 2007; Idem, *Civilizații milenare în județul Gorj. Epocile bronzului și fierului*; Târgu Jiu, 2012.

Următoarea epocă este reprezentată de complexele aparţinând **La Téne-ului mijlociu**. Ca elemente de datare putem menţiona descoperirea de ceramică tipică grupului cultural **Panaghiuriski- Kolonii** [10] . Categoriile de complexe apartinând acestui nivel de locuire sunt locuinţe adâncite (Cx 28 şi Cx 49), gropi de provizii şi de extragere a lutului (Cx 8,9, 25, 62) Cel de al treilea nivel de locuire aparţine secolelor I-II d. Hr. şi este datat prin prezenţa unor materiale arheologice de factură geto-dacică, dar şi câteva de epocă romană (din păcate foarte fragmentare pentru a oferi elemente de datare mai exactă). Dintre cele mai relevante contexte arheologice aparţinând acestui nivel de locuire, merită menţionate două locuinţe de suprafaţă (Cx 43 şi Cx 45).

În apropierea ambelor locuinţe au fost descoperite două râşniţe din piatră (cu *catillus şi meta),* relativ puţin folosite, iar în colţul de NV al Cx 43 a fost descoperită vatra de foc a acesteia. După tipul acestora ele se datează în sec. V – VII şi au aparţinut unei populaţii migratoare – **orizontul cultural Ipoteşti-Cândeşti** .[11]

Tot din acest nivel au putut fi conturate şi cercetate mai multe şanţuri, posibil de fundaţie deoarece în umplutura lor au fost găsite fragmente de pereţi arşi (Cx 13, Cx 22, Cx 23, Cx 34, Cx 57).

Cea mai numeroasă categorie de inventar o reprezintă ceramica. Ca şi în cazul descoperirilor precedente, frapează în primul rând starea extrem de fragmentară a materialului ceramic.

Sub aspectul tehnicii de confecţionare, se remarcă o dominare netă a categoriei de uz comun, lucrată cu mâna, în dauna ceramicii fine şi semifine, mai slab reprezentate. Forma cea mai frecvent întâlnită aici o reprezintă oala uzuală sau vasul borcan, cu buza rotunjită, uneori răsfrântă spre exterior, fundul drept şi corpul arcuit. Acest tip de vas este modelat cu mâna, din pastă neglijent netezită, degresată cu nisip şi pietricele. Arderea sa, de tip oxidant, a dus la o cromatică destul de săracă în expresie, dominată în special de cărămiziu sau de diferite nuanţe de brun. Decorul său, destul de variat, constă din: butoni cilindrici, simpli sau alveolaţi; proeminenţe aplatizate, simple sau alveolate; brâuri simple sau alveolate, dispuse în arcadă sau bastonaşe întoarse, asociate în general cu butoni sau cu proeminenţe de tipul celor de mai sus; linii incizate, dispuse orizontal, vertical, în semicerc, ondulat sau sub formă de „brăduţ"; striuri verticale sau dispuse dezorganizat pe corpul vaselor; şiruri de alveole dispuse orizontal sau ondulat. Ultimul orizont de locuire documentat aparţine epocii migraţiilor şi poate fi, atribuit mediului cultural Ipoteşti-Ciurelu-Cândeşti. În ce priveşte inventarul, acesta este constituit exclusiv din ceramică, ea fiind dominată de vasele lucrate din pastă modelată cu mâna, din pastă degresată cu nisip şi microprundişuri cu granulaţie mare, reflectând un grad redus de sortare a materialului. Unele fragmente, puţine la număr, au în compoziţia pastei, paiete mici de mică sau cioburi pisate. Arderea este oxidantă şi incompletă, iar suprafeţele sunt superficial netezite. Toate aceste caracteristici tehnice, de calitate inferioară, au dus la o fragmentare excesivă a materialului ceramic. Forma caracteristică este oala-borcan cu buza răsfrântă spre exterior. Analogii pentru acestea găsim în ceramica din aşa-numitul tip Korceak, vehiculat de slavi şi prezent într-o serie de aşezări precum Bucureşti, Sărata Monteoru sau

---

[10] A. Rustoiu, *Metalurgia bronzului la daci,* Bucureşti, 1996 , Idem, *Războinici şi artizani de prestigiu în Dacia preromană,* Cluj napoca, 2002.

[11] Maria Comşa, *Slavii pe teritoriul R.P.R.,în secolele VI – IX în lumina cercetărilor arheologice,* în SCIV,1, 1959, X, p.65 -80; Victor Teodorescu, *Despre cultura Ipoteşti-Cândeşti în lumina cercetărilor arheologice din nord-estul Munteniei (reg. Ploieşti),* în Studii şi Cercetări de Istorie Veche (SCIV), 15, 1964, 4, p. 485 – 503; Suzana Dolinescu Fereche, *La culture "Ipoteşti- Cândeşti,,. La situation en Valachie,* în Dacia,N.S.,28, 1984, 1-2, p. 117 – 147; Carol Terteci, *Despre cultura Ipoteşti – Cândeşti în judeţul Vâlcea,* în Buridava, nr.8, Râmnicu Vâlcea, 2010, p.103 -110.

Dulceanca, [12] pentru a cita doar câteva dintre descoperirile din Muntenia. La acestea mai putem adăuga câteva descoperiri recente din nordul Olteniei. [13]

. Din contextele arheologice cercetate merită menționate - Cx 26, o locuință adâncită dar și Cx 52-53-65, două cuptoare menajere împreună cu groapa de deservire a acestora.

În concluzie, cercetările arheologice preventive desfășurate în perioada 6 iunie- 6 iulie 2017 pe situl arheologic Varianta de Ocolire Târgu Jiu, Sit 6, Groapa de împrumut, au rezultat în decopertarea unei suprafețe de 5009 mp, perimetru în care au fost cercetate 81 de complexe arheologice. Complexele cercetate sunt tipice complexelor care se găsesc într-o așezare deschisă specifică celei de a doua epoci a fierului și epocii migrațiilor.

Au fost descoperite locuințe adâncite și de suprafață, anexe gospodărești și gropi de provizii și împrumut. Se poate spune, conform celor patru niveluri de locuire atestate arheologic, că situl a evoluat pe o perioadă cuprinsă între secolul V î. Hr. până în secolul VII d.Hr. În plus, față de cercetarea efectuată în anul 2015, este descoperirea complexului numărul 66, complex care aparține Hallstatului final, moment neatestat arheologic în cercetările anterioare.

În ceea ce privește tipul de sit și elemente de arheologia peisajului putem afirma că vorbim de un sit așezat pe grinduri la marginea meandrelor râului Amaradia.

Suprafața cercetată de noi reprezintă marginea de Vest a sitului, acesta continundu-se spre Est- Nord Est.

În anul 2016, deși situl arheologic era delimitat încă din anul 2015, a avut loc o excavație neautorizată în ambele suprafețe delimitate, din această cauză, în suprafața de sud cercetarea noastră s-a oprit la limita nordică a acestei excavații, iar în suprafața de nord am cercetat doar partea de est a suprafeței delimitate, până la limita estică a excavației. În momentul realizării cercetării noastre preventive, am constatat că ambele excavații sunt pline de apă, cu malurile prăbușite, astfel încât noi nu am mai putut face vreo cercetare arheologică. În perimetrul cercetat au fost descoperite mai multe locuințe și gropi cu diverse funcționalități (gropi de stâlp, menajere, de provizii, de extragere a lutului). De o deosebită importanță sunt podoabele din bronz, o fibulă și un fragment de brățară, precum și mai multe fragmente de amfore romane timpurii. Acestea din urmă relevă existenţa unor relaţii de schimb daco-romane, rezultat al puterii economice și al gusturilor rafinate ale nobilimii locale.

Ultima etapă, slab reprezentată totuși în descoperirile noastre, aparține unei locuiri din epoca migrațiilor. Se remarcă aici două locuințe, două cuptoare menajere și câteva gropi. Toate aceste vestigii continuă spre est, dincolo de zona afectată de viitoarea groapă de împrumut.

Acest fapt va permite pe viitor noi cercetări arheologice, care să aducă noi și interesante informații științifice.

[12] S. Dolinescu Ferche, *Așezări din sec. III și VI e.n. în sud-vestul Munteniei. Cercetările de la Dulceanca,* București, 1974.

[13] C. Terteci, *op. cit.,*

Bibliografie,

Alexandrescu 1984, V. Alexandrescu , *Habitatul urban din Oltenia. Considerații geografice asupra structurii teritoriale,* în Terra, XVI, 2,1984.
Apetrei 2009, Cristian Apetrei, *Date și interpretări noi în legătură cu ansamblul rezidențial de la Polata – Gorj,* Brăila, 2009, p. 125 -144.
Bugă 1971, Dumitru Bugă, *Orașele Piemontului Getic,* București, 1971.
Bugă et alii , 2002, D. Bugă, Constantin Cucută, Maria Suciu., *Dicționar geografic al județului Gorj,* Târgu Jiu, 2002.
Calotoiu et alii, Gheorghe Calotoiu., Ion Mocioi, Vasile Marinoiu, *Mărturii arheologice în Gorj,* Târgu Jiu, 1987.
Calotoiu 2002, Gh. Calotoiu, *Prima epocă a fierului în nordul Olteniei,* Târgu Jiu, 2002.
Calotoiu 2012, Gh. Calotoiu, *Civilizații milenare în județul Gor. Epocile bronzului și fierului,* târgu Jiu, 2012.
Comșa 1959, Maria Comșa, *Slavii pe teritoriul R.P.R. , în sec. VI – IX, în lumina cercetărilor arheologice,* în SCIVA, 1, X, 1959, p. 65 -80.
* * * *Documente privind istoria României (DIR), sec. XIII, XIV, XV,* vol. I, București, 1953.
Dolinescu Ferche, 1974, Suzana Dolinescu-Ferche, *Așezări din sec. III – VI în sud-vestul Munteniei. Cercetările de la Dulceanca,* București, 1974.
Dolinescu Ferche 1984, S. Dolinescu-Ferche, *La culture ”Ipotești – Cândești,, . La situation en Valachie,* în Dacia, N.S., 28, 1984, 1-2, p. 117 -147.
* * * Geografia 1984, 1992 , *Geografia,* vol. II și IV, București, 1984, 1992.
Gheorghe –Govora 1995, Petre Gheorghe - Govora, *O preistorie a nord-estului Olteniei,* Râmnicu Vâlcea, 1995.
Gherghe 2015, Petre Gherghe, *Așezarea și necropola geto-dacică de la Spahii, Câmpul Spahiului, județul Gorj,* Târgu Jiu, 2015.
Marinoiu , 2004, Vasile Marinoiu, *Romanitatea în nordul Olteniei,* Târgu Jiu, 2004.
Marinoiu e talii, 2015, V. Marinoiu, Daniel Vasile Sana, Radu Petcu, Petre,Colțeanu *Cercetările pentru diagnostic arheologic desfășurate în lunile noiembrie – decembrie 2014, în perimetrul de construcție a variantelor de ocolire a municipiului Târgu Jiu,* în Litua, XVII, 2015, p. 75 – 133.
Moisil 1926, Iuliu Moisil, *Repertoriul de localitățile istorice, preistorice ș.a. din județul Gorj,* în Arhivele Olteniei, Craiova, 1926, p. 125 -131.
Moscalu, 1983, Emil Moscalu, *Ceramica traco-getică,* București 1983.
Plan 2012, *Planul Local de Dezvoltare Durabilă a Municipiului Târgu Jiu,* Târgu Jiu, 2012.
Rădulescu et al 1986, Venera Rădulescu, Iulian Cămui, *O locuință cu pivniță din piatră sec. XIV –XV la Polata, județul Gorj,* în Cercetări arheologice, VIII, București, 1986, p. 101 – 112.
Rădulescu 1997, Venera Rădulescu, *Date arheologice referitoare la așezarea medievală de la Polata, municipiul Târgu Jiu,județul Gorj,* în Cercetări arheologice, nr. 10, București, 1997.
Rustoiu 1996, Aurel Rustoiu, *Metalurgia bronzului la daci,* București, 1996.
Rustoiu 1997, Aurel Rustoiu, *Fibulele din Dacia preromană (sec. II î. Hr.,- I d. Hr),* în Biblioteca Thracologica, XV, București, 1997
Rustoiu 2002, Aurel Rustoiu, *Războinici și artizani de prestigiu în Dacia preromană,* Cluj Napoca, 2002.
Sana e talii, 2016, Vasile Daniel Sana, Vasile Marinoiu, Viorel Ștefan Georgescu, Petre Colțeanu, *Date preliminare privind cercetările arheologice preventive din anul 2015 în siturile de* varianta *ocolitoare a municipiului Târgu Jiu,* în Litua, XVIII, Târgu Jiu, 2016, p.

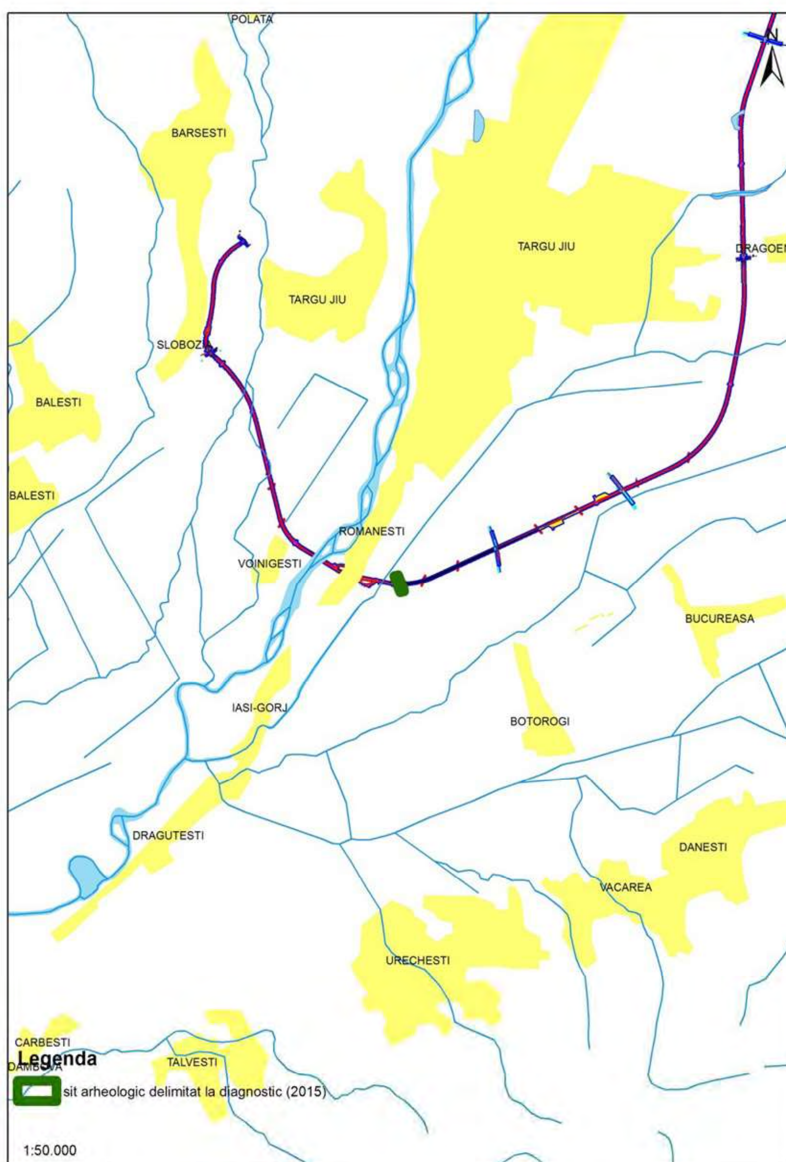
Sana e talii 2016, V. D. Sana, V. Marinoiu, Șt. V. Georgescu, *Locuri. Oameni. Lucruri. Arheologie Preventivă pe varianta ocolitoare a municipiului Târgu Jiu ,* (catalog expoziție), Cluj Napoca, 2016.
Ștefulescu Alexandru, *Gorjul istoric și pitoresc,* Târgu jiu, 1904.
Ștefulescu Alex., *Istoria Târgu Jiului,* Târgu Jiu, 1906.
Teodor, 1994, D. Gh. Teodor, *Slavii la nordul Dunării de Jos în sec. VI – VII d. Hr.,* în Arheologia Moldovei, XVII, Iași 1994, p. 223 – 251.
Teodorescu 1964, Victor Teodorescu, *Despre cultura Ipotești – Cândești în lumina cercetărilor arheologice din nord-estul Munteniei (reg. Ploiești),* în SCIV. 15, 1964,4, p. 485 – 503.
Terteci 2010, Carol Terteci, *Despre cultura Ipotești – Cândești în județul Vâlcea*, în Buridava, 8, Râmnicu Vâlcea, 2010, p. 103 -110.
Turdeanu 1975, Ana Toșa - Turdeanu, *Oltenia. Geografie istorică în hărțile sec. XVIII-lea,* Craiova, 1975.
Tudor 1978, Dumitru Tudor, *Oltenia Romană,* ed. a IV-a, București, 1978.
Tufescu 1966, V. Tufescu, *Subcarpații și depresiunile marginale ale Transilvaniei,* București, 1966.
Zirra 2017, Vlad V. Zirra, *Fibulele de schemă La Téne din România,* Craiova, 2017

Lista Ilustrațiilor

Ilustrații

A. Plan general și de încadrare a sitului

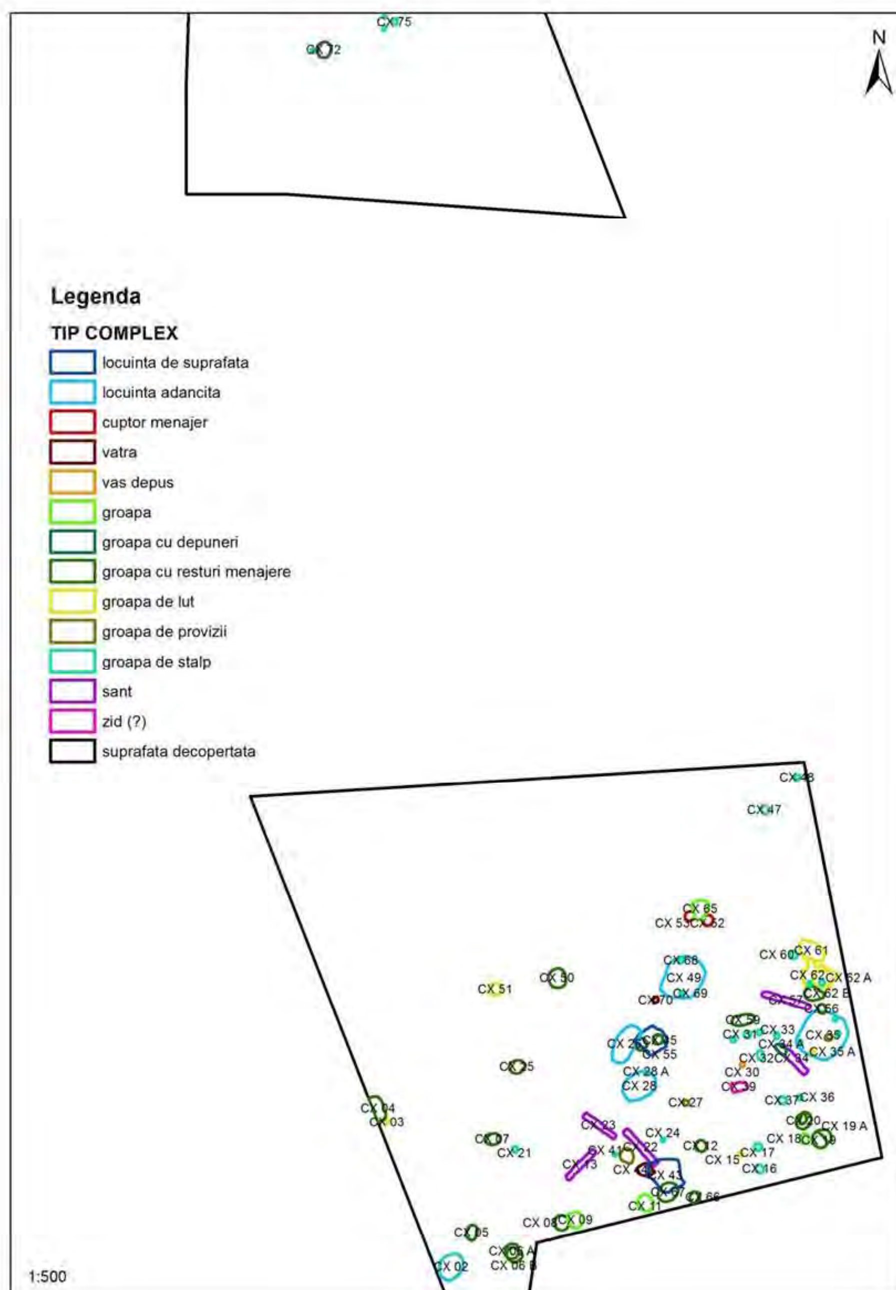
Harta 1 – Varianta de ocolire a mun. Târgu Jiu. Sit 6 – Groapa de împrumut Romanești. Plan de încadrare în zonă 1:50.000.

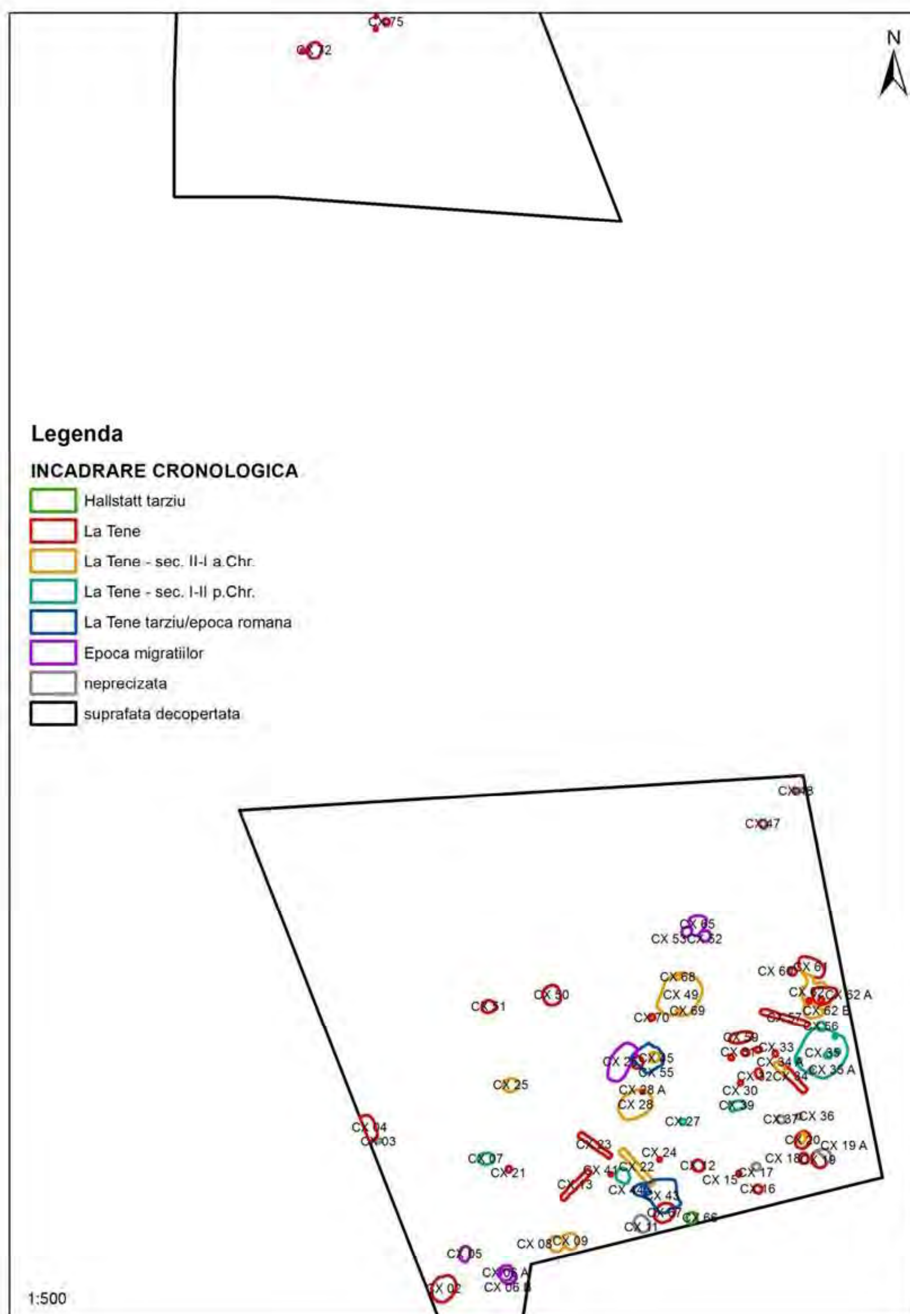
Harta 2. Varianta de ocolire a mun. Târgu Jiu. Sit 6 – Groapa de împrumut Romanești. Plan general al săpăturilor arheologice din 2017 și al săpăturilor din 2015 în Situl nr.6

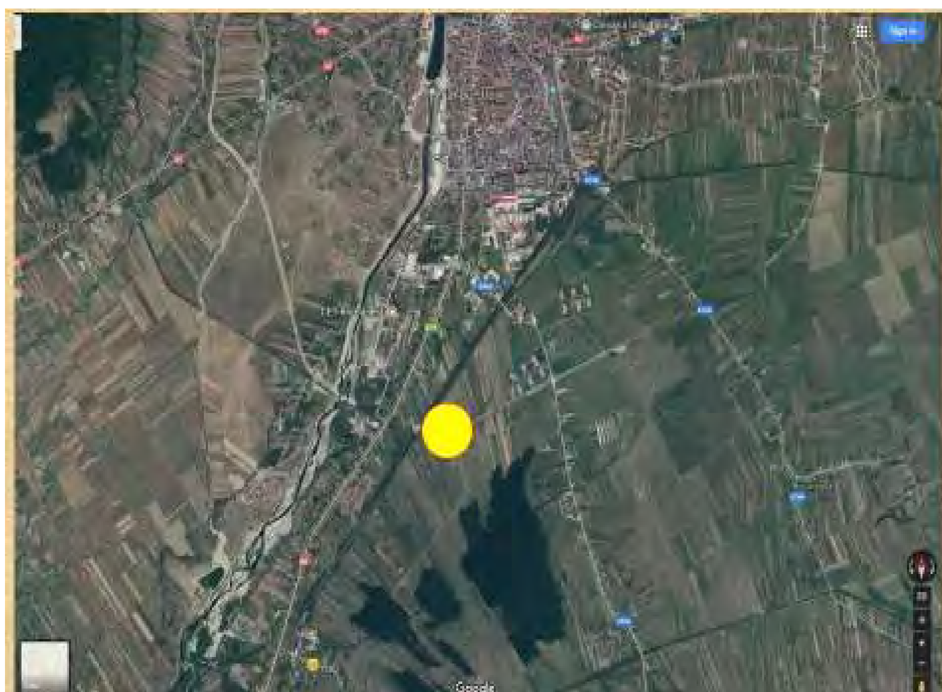
Harta 3. Varianta de ocolire a mun. Târgu Jiu. Sit 6 – Groapa de împrumut Romanești. Plan general. Tipuri de complexe

Harta 4. Varianta de ocolire a mun. Târgu Jiu. Sit 6 – Groapa de împrumut Romanești. Plan general. Încadrare cronologică și culturală a complexelor cercetate

Vedere aeriană de ansamblu privind zona cercetată (după Google)

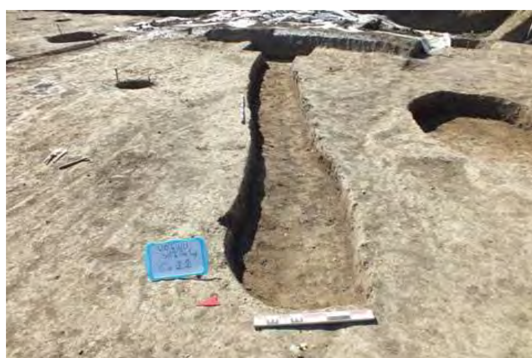

B. Aspecte din timpul cercetării

Planșa 1 - Cx 7.

Planșa 2 - Cx 23.

Planșa 3 - Cx 26.

Planșa 4 - Cx 27 și Cx 28

Planșa 5 - Cx 35

Planșa 6 - Cx 41

Planșa 7 - Cx 43

Planșa 8 - Cx 45

Planșa 9 - Cx 52

Planșa 10 - Cx 53

C. Materiale aheologice reprezentative

Planșa 34. - Cx 6.

Planșa 35. - Cx 9.

Planșa 36. - Cx 20A.

Planșa 37. - Cx 22.

Planșa 38. - Cx 23.

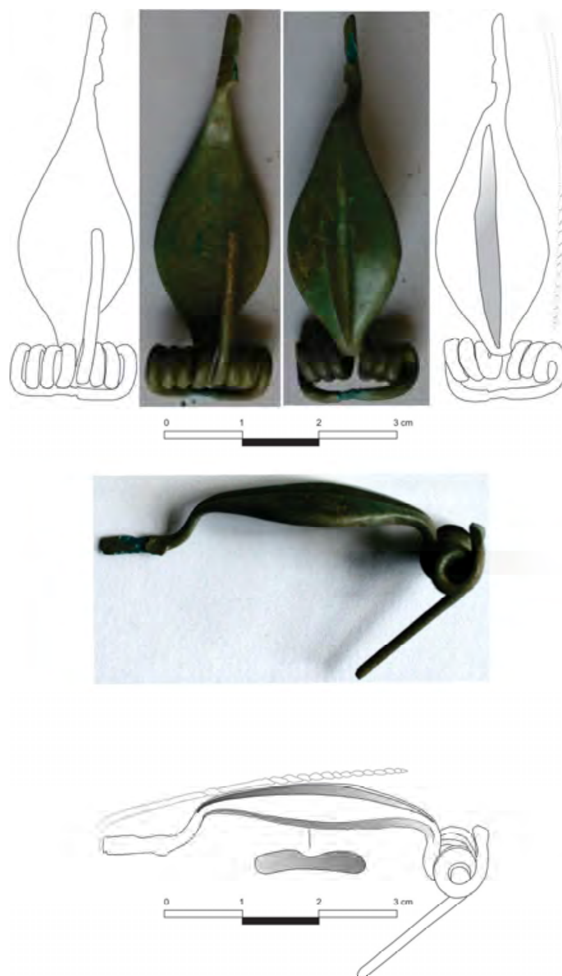
Planșa 39. - Cx 28.

Planșa 40. - Cx 34A.

Planșa 41. - Cx 43.

Desene după Vlad V. Zirra

Planșa 42. - Cx 49.

Planșa 43. - Cx 49.

Planșa 44. Cx 66.

Planșa 45 – Râșnițe de piatră 1. - meta 1.. catillus

2. - meta 2. - catillus

Zu den Geten im Zentrum der Walachei (Rumänien). Eine bündige Einführung

Cristian Schuster, Alexandra Comşa

Schlüsselwörter: Zentralwalachei, Geten, Verbreitung
Cuvinte cheie: Muntenia Centrală, geţi, răspândire

Zusammemfassung: Es werden bündig die wichtigsten getischen Fundorte aus dem IV. v. Chr.-I. Jh. n. Chr. vorgestellt. Dabei werden den Konzentrationszonen der Siedlungen und Gräbern die nötige Aufmerksamkeit geschenkt. Es wird über die kleineren zivilen und die befestigten Siedlungen (*Dava*) gesprochen.

Rezumat: Sunt prezentate sintetic principalele situri getice din sec. IV a. Chr.-I p. Chr. din Muntenia Centrală. Sunt amintite zonele cu concentrări de aşezări şi morminte. Li s-a acordat atenţia necesară atât micilor aşezări cât şi celor fortificate (*Dava*).

Einleitung

Der zentrale Teil Munteniens (Große Walachei) umschließt das Gebiet zwischen den Flüssen Vedea und Teleorman im Westen und das Mostiştea-Tal im Osten. Die Nordgrenze dieses Raumes besteht aus den Südkarpaten, während im Süden die Donau zu finden ist. Dieser Landteil war in der Vorgeschichte und in der Antike teilweise bewaldet, stellenweise wuchsen steppenartigen Pflanzen, hauptsächlich im südöstlichen Eck, und im Süden, in der Nähe des Stroms, gedeite eine sumpfige Landschaft. Geographisch gesehen, gehören zu Mittelmuntenien die Ebenen (oder nur Teile dieser) Boian, Găvanu-Burdea, Burnas, Piteşti, Vlăsia, Mostiştea, Titu-Sărata, Târgovişte-Ploieşti, die Getische Hochebene und die Hügelkette vor den Karpaten[1].

Der Fluss Argeş und seine Nebengewässer stellen das hydrographische Rückgrat Mittelmunteniens dar[2], daher auch das Interesse welche dieser bei den Geten erweckte. Der Argeş war eines der Bindeglieder zwischen den Südkarpaten und der Donau, und erzielte dadurch eine sehr wichtige wirtschaftliche Rolle. Genauso wie andere fließende Gewässer Munteniens (z.B. Câlniştea, Dâmboviţa, Ialomiţa, Mostiştea)[3], änderte auch der Argeş entlang der Zeit seinen Lauf, insbesondere im unteren Teil, so dass heute z.B. das ehemalige Becken bei

[1] Posea *et alii* 2005.
[2] Iordan 1973, S. 53-57; Ghinea 1996, S. 65; Schuster 2005; Schuster, Popa 2010, S. 12; Schuster *et alii* 2012, S. 12.
[3] Tufescu 2001, S. 17.

Radovanu, Ortschaft wo zwei getische *Dava* zu finden sind, trocken liegt und sein Flussbett ungefähr zwei km östlich entfernt, einen neuen Weg gefunden hat[4].

Hinsichtlich dem antiken Namen des Flusses Argeş, gibt es zurzeit mehrere Hypothesen[5]. Einige der Gelehrten glaubten, dass in der Überlieferung Herodots (*Historiae* IV, 48) *Ὀρδησσός* (*Ordessos*) der Name des heutigen Argeş zu finden ist[6]. Andere sind der Meinung, dass dieser *Mariscus* oder *Argessis* lautetete[7].

Zur Verbreitung

Entlang der Zeit (IV. Jh. v. Chr. – I. Jh. n. Chr.) entwickelten sich an den Gewässerufern Mittelmunteniens eine Reihe von Ansiedlungen, einige davon von großen Ausmaßen, andere klein, mit stark ländlichem Charakter. Die erste Kategorie dieser Siedlungen, lagen in gut ausgewählten Stellen, die ihnen die Umgebung mit deren Wegen zu überwachen erlaubten. Diese *Dava* besaßen Abwehrgraben und -wall und waren dadurch gegen mögliche Angreifer versichert. Die in ihnen durchgeführten archäologischen Forschungen erlauben von einem leicht erkennbaren Vollstand der dort lebenden Gemeinschaft zu sprechen. Diesbezüglich, auch wenn sie nicht unbedingt im Gebiet des Flusses Teleorman liegt, muss die Festung von Zimnicea genannt werden. Ältere Grabungen wie auch neuere Stellungsnahmen bekräftigen[8], dass diese *Dava* am Weg zwischen der Donau, dem *Oescus* (Isker)-Tal, und dadurch mit Mittelthrakien, und den Südkarpaten und deren Pässen Turnu-Roşu und Bran lag. Für Zimnicea's Wichtigkeit spricht auch das hier entdeckt Gräberfeld, deren Anfang schon in das IV. Jh. v. Chr. zu setzen ist[9]. In Verbindung mit dem Weg von der Donau zu dem Gebiet reich an Salzvorkommen Ocnele-Mari – Râmnicu Vâlcea[10], muss auch die *Dava* Pleaşov, nicht weit entfernt vom Olt (III.-II. Jh. v. Chr.) liegend, gebracht werden[11].

Im jetzigen Forschungsstand scheint, dass die „*Westgrenze*" des von uns ins Auge gefassten Raumes (Vedea-Teleorman – Mostiştea) im IV.-III. Jh. v. Chr. für die Geten von größerem Interesse war (Taf. I). Dafür spricht die Tatsache, dass hier, an den Ufern der Flüsse Vedea und Teleorman, *Dava* wie Albeşti bzw. Trivalea-Moşteni, Orbeasca de Sus und Râca (?) entdeckt werden konnten[12]. Interessant ist zu unterstreichen, dass hinsichtlich der Errichtung der Festungen, die dreieckige Anlage bevorzugt wird und die Größe dieser zwischen 1 und 2.5 ha schwankt.

---

[4] Morintz S., Şerbănescu 1985, S. 5; Schuster *et alii* 2005a, S. 14; Schuster, Şerbănescu 2007, S. 241; Şerbănescu *et alii* 2012, S. 103.
[5] Madgearu 2011.
[6] Xenopol 1913, S. 36-39, 307; Pârvan 1923; Daicoviciu 1976, S. 446; Preda 2000, S. 238.
[7] Hasdeu 1974, S. 316; Hasdeu 1984, S. 301-302; Schramm 1981, S. 203.
[8] Trohani 2005; Măndescu 2010, Katalog: S. 172-173, mit Lit.; Pătraşcu 2011; Pătraşcu 2012.
[9] Alexandrescu 1972; Alexandrescu 1980; Alexandrescu 1983.
[10] Schuster *et alii* 2010; Schuster *et alii* 2011.
[11] Măndescu 2010, S. 123-124, mit Lit., Katalognr. 499.
[12] Moscalu, Beda 1979a; Măndescu 2010, Katalog: S. 14, 117, 134, 164, mit Lit.

Es stellt sich die Frage, warum diese Vorliebe? Die Antwort haben wir schon angeschnitten, es handelte sich in der genannten Periode um den Hauptweg zwischen dem Strom und den Karpaten mit deren Rohstoffvorkommen. Die Ufer der Flüsse Olt, Vedea und Teleorman und diese selbst, denn wahrscheinlich konnten sie in mehreren Abschnitten mit Wasserfahrzeugen beschifft werden, ermöglichten den Transport von Waren. Dafür sprechen die *Dava*, die in der Nähe dieser erichtet wurden und die diese Wege kontrollierten, und weiter das Dasein von einer wichtigen Anzahl von kleineren Ansiedlungen, welche im Hinterland der Festungen ihre Existenz führten. Nicht zu vergessen sind auch die Fürstengräber, die im Umfeld der *Dava* entdeckt wurden[13], ein Beweis dafür, dass der Handel beträchtlich bei der Bildung einer Elitte beitrug.

Im IV.-III. Jh. v. Chr. scheint der Argeş für die Geten eine mindere Rolle zu spielen. An seinen Ufern sind bis jetzt nur wenige Spuren entdeckt worden (Taf. I). Dieser Anschein trügt aber, denn u.a. ist es sehr möglich, dass schon im III. Jh. v. Chr. sowohl Radovanu-*Gorgana a Doua* und Popeşti-*Nucet* von getischen Gemeinschaften besiedelt waren[14], aber es handelt sich nur um kleine Dörfer, auf jeden Fall nicht um *Dava*. Eine Festung scheint aber in Crivăţ, Radovanu flussaufwärts, desgleichen auf der Hochterrasse des rechten Argeş-Ufers, erbaut wurde[15]. Weiter muss hervorgehoben werden, dass ungefähr 10 km südlich von Radovanu, am Ufer des Cătălui, einer der Donau-Seen, genau im IV.-III. Jh. v. Chr. im Punkt „*D'aia Parte*” (Taf. II/2), eine wichtige Festung funktionierte[16]. Wenn diese in ihren ersten zwei Bauungsphasen einen Wall aus Erde und Holz besaß, so wurde sie im ersten Viertel des III. Jh. v. Chr. mit einer Steinmauer versehen.

Die *Dava* kontrollierte sowohl das Gebiet des Argeş-Unterlaufs, als auch die strategisch und wirtschaftlich wichtige Zone in welcher der Fluss in die Donau mündete. Dass es so ist, wird auch durch die zahlreichen kleineren Siedlung, die in diesem Raum Chirnogi – Căscioarele – Greaca – Prundu (*Şuviţa Hotarului*, *Cătălui*, *La Borovină*, *Coinea I*, *Coinea II*, *Valea Coşarului*, *La Stână* u.s.w.), archäologisch belegt wurden, bekräftigt[17]. Dafür sprechen desgleichen auch das Fürstenhügelgrab von Chirnogi-*C.A.P.* (Taf. III/2)[18]. Nicht zu vergessen sind aber auch andere, weniger reiche Gräber aus dieser Gegend, wie jene aus Căscioarele-*Gheţărie*[19], Chirnogi-*Şuviţa lui Vulpe* und *Terasa Rudarilor*[20], Olteniţa[21].

[13] Z.B. Peretu, nicht weit entfernt von Albeşti; Voievozeanu, Moscalu 1979; Moscalu 1986; Moscalu 1989; Teleagă 2008, S. 40, Katalognr. 150; Măndescu 2010, S. 121, Katalognr. 487.
[14] Conovici 1985, S. 77; Vulpe 1997, S. 165; Măndescu 2010, S. 130, Karalognr. 522.
[15] Şerbănescu 2009, Katalognr. 15.
[16] Sîrbu 1994; Şerbănescu 1998, S. 6-79; Măndescu 2010, S. 45, mit Lit., Katalognr. 105.
[17] Sîrbu *et alii* 1996; Măndescu 2010.
[18] Glodariu 1974, S. 23; Trohani, Şerbănescu 1975, S. 274, Abb. 1/4; Turcu 1979, S. 177, Abb. 13, Taf. 42/1; Şerbănescu 1998, S. 243-257; Şerbănescu 1999; Teleagă 2008, S. 14, Katalognr. 44A, Taf. 18/1-5; 134/7-9; Măndescu 2010, S. 55, Katalognr. 130.
[19] Munteanu 1990; Măndescu 2010, s. 45, Katalognr. 106.
[20] Moscalu 1983, S. 269; Turcu 1979, S. 177, 179, fig. 32, pl. 42/2; Şerbănescu 1998, S. 259-261; Şerbănescu 2006, S. 167, Taf. 2/1-4; Teleagă 2008, S. 14, Taf. 18/5, Katalognr. 44B; Măndescu 2010, S. 55-56, Katalognr. 131-132.

Gebunden an die Donau oder an den Argeş, besser gesagt an seine Nebenflüsse, in unserem Fall, die Dâmboviţa, sind auch die weiter westlich gelegenen Gräber von Slobozia-*Drumul lui Rainea*[22], Bălănoaia[23], Daia-*Cărămidărie* und *Dealul Dăii*[24], Budeşti-*Punkt Nr. 3*[25], alle aus dem IV.oder III. Jh. v. Chr. Möglich, dass der Helm von Budeşti[26] desgleichen Inventarteil eines Grabes war (wenn er nicht der Kategorie der Flussfunde zuzufügen ist[27]), vielleicht eines Fürstengrabes, das mit der *Dava* von Crivăţ, die in der Nähe lag, gebracht werden kann.

Nicht weit entfernt von Popeşti-*Nucet*, in Făcău, aber am Ufer des Ilfovăţ-Baches, wurde durch Zufall ein weiteres Grab aus dem IV. Jh. v. Chr. entdeckt[28]. Auch dieses spricht durch seine Beigaben (Helm und Pferdegeschirr) von der Existenz einer militärischen Elitte im Gebiet des Argeş-Unterlaufs. Wahrscheinlich gehörte es einem kleinen *Basileos*, der irgendwo in der Gegend seinen Sitz hatte, an[29].

Die archäologischen Forschungen im Mostiştea-Raum, d.h. an der Ostgrenze Mittelmunteniens, hatten das Entdecken zahlenmäßig geringer getischen Spuren aus dem IV.-III. Jh. v. Chr. zum Ergebnis (Taf. I)[30]. Diese dokumentieren nur das Vorhandensein kleiner Siedlungen, welche an beiden Ufern, aber auch auf den Flussinseln zu finden waren (Dăneşti, Lunca-*Pe Coastă*, Ostrov, Chirnogi-*Grădiştea Chirnogi*, Mănăstirea-*Piscu Coconi*, Valea Argovei-*Ghergălăul Mic*; einige davon heute vom Wasser des Stausees überfluttet). Bis jetzt wurde an der Mostiştea keine *Dava* aus dem IV.-III. Jh. v. Chr. geortet. Ein Brandgrab wurde in Mănăstirea zufällig gefunden[31], ein anderes in Dorobanţu[32] und ein Körpergrab in Gurbăneşti (V.?-IV. Jh. v. Chr.)[33].

Kleine Siedlungen wurden am linken Donau-Ufer auch zwischen Olteniţa (der Argeş-Mündung) und der Mostiştea-Mündung in den Strom gefunden (z.B.

[21] Moscalu 1983, S. 84; Şerbănescu 2006, S. 166, Abb. 1/1-2; Teleagă 2008, S. 39, Taf. 184/4-5, Abb. 145.
[22] Schuster, Popa 2008, S. 72 mit Lit.
[23] Pârvan 1926, S. 17-19, Abb. 8, Taf. 2/1-2; Teleagă 2008, 8, Taf. 126/3-10, Katalognr. 18; Măndescu 2010, S. 18, Katalognr. 32.
[24] Rădulescu 1966, S. 265-266, Abb. 1-3; Turcu 1979, S. 179, 181; Măndescu 2010, S. 66-67, 88-89, Katalognr. 183, 299.
[25] Sîrbu *et alii* 1997b, S. 150-151, Abb. 1/1-2, 8-12; Măndescu 2010, S. 27, Katalognr. 79.
[26] Panait 1992.
[27] Siehe Lazăr 2009, S. 16.
[28] Constantiniu, Leahu 1968; Lazăr 2009, S. 14-15; Teleagă 2008, S. 23, Taf. 144/1-4, Katalognr. 75; Măndescu 2010, S. 76, Katalognr. 225; Schuster *et alii* 2012, S. 36-37, Taf. XV/2, LXII.
[29] Lazăr 2009, S. 25.
[30] Şerbănescu, Trohani 1978; Şerbănescu 2010.
[31] Şerbănescu 2006, S. 165, Abb. 1/3; Teleagă 2008, S. 32, Taf. 75/1, 173/7, Katalognr. 123; Măndescu 2010, S. 107, Katalognr. 401.
[32] Turcu 1979, S. 181, Taf. 43/1-2; Măndescu 2010, S. 69, Katalognr. 203.
[33] Rosetti 1959, S. 795-796, Abb. 5-7; Măndescu 2010, S. 85, Katalognr. 277.

Spanţov-*Tatina*). Wahrscheinlich dem III. Jh. v. Chr. gehört das Urnengrab, dass in dem Donau-Tal im Umfeld des Dorfes Spanţov zufällig gefunden wurde[34], an.

Die Dichte der getischen Ansiedlungen im IV. und III. Jh. v. Chr. zwischen den Flüssen Vedea-Teleorman und Mostiştea ist eigentlich, wenn an die Größe des Raumes gedacht wird, gering. Die meisten Siedlungen sind an den Ufern der „*Hauptadern*", die eben genannten Flüsse, der Argeş und die Donau, zu finden. Hier wurden auch die *Dava* erichtet (Albeşti, Orbeasca de Sus, Trivalea-Moşteni, Orbeasca de Sus, Râca, Căscioarele-*D'aia Parte*, Crivăţ) und desgleichen in derselben Umgebung wurden Fürstengräber und der militärischen Aristokratie angehörende (Peretu, Chirnogi, Făcău), entdeckt[35]. Wichtig für die Geten waren in dieser Zeit die Wasserwege Donau, Vedea-Teleorman und Argeş und die Landwege, die diese begleiteten, dem Mostiştea-Tal wurde eine kleinere Aufmerksamkeit geschenkt und das obwohl in dem ersten Abschnitt der Eisenzeit Menschengruppen aus Siebenbürgen hier, z.B. Mediaş-Kultur[36], erwähnenswerte Siedlungsspuren hinterlassen haben.

Im Hinterland dieses Raumes, in den Gebieten weiter entfernt von den größeren Gewässern, sind, gemäß des heutigen Forschungsstandes, wenigere Siedlungsspuren zu finden (z.B. Schitu-*La Conac* und *Gaura Despei*, Răleşti-*Râul Parapanca*, Baloteşti- *Râul Vlăsia*, Bălăceanca-*La Malul Trăznit*, Bila-*La Fântână*, Cetăţeni-*Cetăţuia lui Negru Vodă,* Letca Veche-*Tătar*, Naipu-*La Vest de Sat* u.a.). Es handelt sich ausschlieβlich um kleine Ansiedlungen, es wurden für diese Zeit keine Festungen entdeckt.

Das Bild der Siedlungsdynamik kennt im in Mittelmuntenien II.-I. Jh. v. Chr. eine bemerkenswerte Änderung. Die Anzahl der Fundorte kennt eine nenneswerte Steigerung (siehe den *Anhang* und Taf. IV), die Dichte dieser ist erstaunlich (nur im Raum Argeş – Dâmboviţa – Colentina – Mostiştea – Ialomiţa-Oberlauf sind über 250 Punkte identifiziert worden). In den Gebieten in der Nähe des linken Donau-Ufers gibt es noch eine genug hohe Anzahl der Siedlung, so herrschte im Căscioarele – Greaca-Gebiet noch ein recht reges Leben, es wurden wenigstens zwölf Siedlungen bewohnt[37], aber keine der ehemaligen *Dava* sind noch in Funktion. Diese Tatsache hat wahrscheinlich ihre Ursachen in dem was sich südlich der Donau abspielte. So zum Beispiel, wird im Unteren Argeş-Gebiet die Festung von Căscioarele-*D'aia Parte* durch die zwei *Dava* von Radovanu (*Gorgana a Doua* und *Gorgana I*) „*ersetzt*" (Taf. II/3, III/3-4). Diese lagen etwas weiter von der Donau, am rechten Argeş-Ufer, und überwachten viel wirksamer die Umgebung mit ihren Kommunikationswegen und waren den aus dem Süden kommenden Angriffen weniger ausgesetzt[38].

---

[34] Şerbănescu 1998, S. 258; Şerbănescu 2006, S. 165-166, Abb. 1/4; Teleagă 2008, S. 44, Taf. 86/4, 184/3, Katalognr. 175; Măndescu 2010, S. 145, Katalognr. 589.
[35] Sîrbu 2006, S. 126.
[36] Schuster 2013.
[37] Sîrbu *et alii* 1996, S. 102.
[38] Morintz, Şerbănescu 1985; Şerbănescu 1998, S. 80-203; Schuster 2010; Schuster *et alii* 2013.

Desgleichen am Argeş, nordwestlich von Radovanu gelegen, wurde eine weitere *Dava* erichtet, u.z. die bei Popeşti-*Nucet* (Taf. II/2)[39]. Das zeigt u.a., dass das Gebiet am Argeş-Unterlauf möglich in kleinere getische „*Staaten*” zersplittert wurde oder in einem „*Staat*” waren mehrere Festungen im Betrieb. Das dieses ein generälles Phänomen für Mittelmuntenien war, ist auch von anderen *Dava*, welche jetzt erbaut wurden, bewiesen. So zum Beispiel wurden an der Dâmboviţa Festungen in Nuci-*Palanca*, Popeşti-*Cioarinu*, Băleni-Români-*Cetatea Tătarilor* und Aninoasa-*Râpa Târgului* erichtet[40]. An der Mostiştea, wo, so wie wir schon erwähnt haben, für das IV.-III. Jh. v. Chr. keine *Dava* zu finden war, gibt es jetzt in Mataraua-*Cetate* eine befestigte Siedlung[41]. Diese lag genügend weit von der Donau entfernt, um einer Gefahr aus den Gebieten südlich des Stroms kommend, gefährdet zu werden, und kontrollierte durch ihre Position nicht nur das Mostiştea-Tal, sondern auch Teile der Flüsse Pasărea, Colentina und sogar den Ialomiţa-Mittellauf.

Auch die Gebiete, die weiter von den Hauptgewässern (Vedea-Teleorman, Argeş und Mostiştea) entfernt sind, wurden in den letzten zwei Jahrhunderten v. Chr. von immer mehr getischen Gemeinschaften besiedelt. Trotz der spärlichen Ausgrabungen die durchgeführt wurden, kann über diese Siedlungen gesagt werden[42], dass sie von kleinen Ausmassen waren (so z.B. Măgura-*Bran*, Guruieni, Schitu-*La Conac* und *Gaura Despei*, Bila-*La Fântână*, Letca Nouă, Letca Veche, Răleşti-*Râul Parapanca*, Bragadiru, Brăneşti-*Zgâriata*, Vadu Anei-*Autostradă* und *Sudvest de Sat*, Bucureşti-*Băneasa La Stejar*), und sehr wahrscheinlich unter der politischen, militärischen, wirtschaftlichen und religiösen Obhut der verschiedenen *Dava* standen.

Die steigernde Anzahl der getischen Siedlungen aus dem II.-I. Jh. v. Chr. zwischen den Flüssen Vedea-Teorman und Mostiştea ist auch von einer beträchtlichen Anwachsung der Münzenfunde, die desgleichen von einem regen wirtschaftlichen Leben sprechen, begleitet. So sind für südwestlichen Teil Munteniens über 21 Horte und 20 Einzelfunde zu verzeichnen (Olteni, Schitu, Mârzăneşti u.a.)[43].

Wenn für das IV.-III. Jh. v. Chr. im östlichen Teil Mittelmunteniens weniger reiche Münzenfunde zu verzeichnen waren (für die Horte nennen wir die Funde von Chiselet, Sultana, Scărişoara), so häufen diese sich in den nächsten zwei Jahrhunderten an (Horte z.B. in Stoeneşti, Comana, Hotarele, Frăteşti, Pietrele, Belciugatele, Novaci, Radovanu, Vasilaţi, Chirnogi, Căscioarele, Chiselet, Ulmu, Olteniţa, Curcani, Valea Presnei, Tămădăul Mare)[44]. Diese Feststellung ist auch für

---

[39] Vulpe R. 1966; Vulpe 1997; Vulpe 2005, mit Lit.; Trohani 1997.
[40] Şerbănescu 1998, S. 268; Şerbănescu 2010, Katalognr. 30, 35; Olteanu 2002, S. 37, 42.
[41] Şerbănescu 2010, Katalognr. 59.
[42] Turcu 1981; Sîrbu *et alii* 1997a; Sandu-Cuculea 2005; Schuster, Popa 2009; Vintilă, Măgureanu 2012.
[43] Siehe Preda 1973; Preda 1998, S. 294-318; Mirea 2009.
[44] Secăşeanu 1957; Ştirbu, Petolescu 1975; Preda, 1973; Şerbănescu 1987; Şerbănescu 1989; Şerbănescu 1998, S. 204-243.

den zentralen und nördlichen Teil Mittelmunteniens gültig (Funde in Bucureşti-*Pipera*, Popeşti-Leordeni, Crevedia, Câmpulung, Curtea de Argeş u.s.w.).

Für die klassische Periode der Geten sind in dem von uns analysierten Gebiet zwei Bestattungstypen zu erkennen. Der erste, Brandgräber in Tumuli, durch ihre Beigaben Ausdruck möglicher lokaler „*Persönlichkeiten*” (Kleinkönige, Krieger)[45], ist mittels den Funden von Novaci, Radovanu, Lăceni-*Gârleni* und Orbeasca de Sus-*La Păţan* belegt[46]. Anderseits wurden auch Flachbrandgräber, wie zum Beispiel die in Cepari[47] oder die Nekropole von Chirnogi-*Terasa Rudarilor*[48], entdeckt, welche, genauso wie die in Tumuli, auch der militärischen Aristokratie angehört haben[49]. Über die Gräber der unteren Schichten der getischen Bevölkerung ist für diese Zeit fast nichts bekannt.

Schlussfolgerung

Unsere bündige Einführung in die Problematik der Geten in Mittelmuntenien konnte nicht alle Facetten dieser anschneiden. Trotz dessen ist zu bemerken, dass zurzeit in einigen Hinsichten viel mehr als vor einigen Jahren bekannt ist. Das Bild der Siedlungsdynamik ist mittels der neusten Forschungen (hauptsächlich Geländebegehungen und geringflächige Rettungsgrabungen) stark bereichert worden. In Mittelmuntenien wurden in über rund 450 Punkten getische Spuren gefunden. Meistens handelt es sich um kleine Siedlungen, dazu gesellen sich aber auch die Festungen, Nekropolen und vereinzelte Gräber. Den *Dava* (Căscioarele-*D'aia Parte*, Radovanu-*Gorgana Întâi* und *Gorgana a Doua*, Popeşti-*Nucet*) im Gebiet des Argeş-Unterlaufs wurden in letzter Zeit eine größere Aufmerksamkeit geschenkt. Dieses erlaubte neue Erkenntnisse hinsichtlich der Wirtschaft, den Verbindungen mit den benachbarten Gebieten, den politischen Begebenheiten, der militärischen Geschähnisse, dem religiösen Leben[50].

Anhang

Einige getischen Funde in Mittelmuntenien (*IV.-III. und II-I. Jh. v. Chr.) – zwischen den Flüssen Vedea-Teleorman und Mostiştea (Taf. IV)

Adunaţii Copăceni (*C.A.P.*, *Pod*), Afumaţi-*La Moară*, Albeşti (*Măgura lui Panait**, *Izlaz*), Alexandria (*La Vii**, *Nanoveana-Baraj**, *Balta Călin*, *Podul Nou**, *Str. Fabricii*, *Podul Vechi*, *Platou*, *Topitorie*), Aninoasa-*Râpa Târgului*, Aprozi, Balaci, Baloteşti (*Râul Cociovaliştea*, *Râul Vlăsia**), Bălaşu, Bălăceanca (*La Malul Trăznit**, *Vatra Satului*), Bălănoaia*, Băleni-Români-*Cetatea Tătarilor**, Băleni-

45 Sîrbu 2007, S. 181.
46 Vulpe A. 1976; Vulpe A. 2001a, S. 443; Moscalu 1977; Sîrbu 1993, S. 72-73.
47 Popescu, Vulpe 1982; Sîrbu 1993, S. 75.
48 Şerbănescu 1998, S. 261-266; Şerbănescu 2006.
49 Sîrbu 2006, S. 128.
50 Trohani 1997; Sîrbu *et alii* 2006; Şerbănescu *et alii* 2013; Măndescu 2010; Schuster *et alii* 2013 u.s.w.

Sârbi, Bălteni-*Izvorul Ilfovăţului*, Băneşti, Bărbuleţu-*Cetăţuia*, Bărcăneşti-*Autostradă*, Belciugatele, *Beuca*, Bila-*La Fântână**, Biţina Pământeni, Biţina Ungureni (*La Est de Sat*, *La Sud de Sat*), Boteni (*La Sudest de Sat*, *La Nordvest de Sat*), Bragadiru, Brăneşti (*Zgăriata*, *Roşu*), Brăniştari, Brătuleşti-*Pod*, Brâncoveanu (*Voineasa* und *Proprietatea C-tin Ion*), Buciumeni, Bucşani (*Fermă de Tăuraşi, Pădure 2*), Bucureşti (*Curtea Domnească*, *Cartier Băneasa*, *Băneasa-Lac*, *Băneasa-La Stejar*, *Bucur*, *Bucureştii Noi-Ştrand*, *Căţelu Nou**, *Ciurel*, *Dămăroaia*, *Dămăroaia-Pod*, *Dealul Piscului*, *Dudeşti*, *CET Dudeşti*, *Fundeni*, *Giuleşti*, *Herăstrău* - Taf. III/1, *Mihai Vodă*, *Mărţişor*, *Parcul Pantelimon*, *Pantelimon 1*, *Pantelimon 2*, *Militari-Câmpul Boja**, *Pipera*, *Plumbuita*, *Progresul*, *Radu Vodă**, *Străuleşti*, *Lunca-Bârzeşti*, *Tei*, *Tei-Toboc*, *Ziduri între Vii*), Buda, Budeşti (*Ciocârlia*, *Punkt Nr. 3**, *Punkt Nr. 5**, *Argeş-Flussbett**), Buftea (*Calul Bălan*, *Flămânzi*), Butimanu, Cartojani-*La Carieră*, Căciulaţi, Călineşti-*Grădina lui Avram*, Călugăreni, Cămineasca, Căprioru (*Siminoc, Mlaca)*, Căldăraru (*Mănăstirea Iezărul**, *Gara Căţelu*), Căscioarele (*Coinea II**, *D'aia Parte** - Taf. II/1, *Gheţărie**, *La Borovină**, *Mănăstirea Cătălui**, *Pescărie*, *Ostrovel*, *Şuviţa Hotarului**, *Valea Coşarului**), Cătruneşti, Cătunu, Căţelu, Cepari, Cernetu, Cernica*, Cetăţeni-*Cetăţuia lui Negru Vodă**, Cetăţuia, Chiajna-*Conac*, Chirnogi (*C.A.P.** - Taf. III/2, *Cişmeaua Mare/Fântâna Mare*, *Grădiştea Chirnogi**, *Rudari/Terasa Rudarilor**, *Rudărie**, *Şuviţa Hotarului*, *Şuviţa lui Iorgulescu, Şuviţa lui Nicolae Popa*, *Şuviţa lui Vulpe**), Chiselet (*C.A.P.*, *Fostul Lac Marotin*), Chitila (*Administraţia Fermă*, *Cărămidărie**), Ciocăneşti-*Plantaţie*, Ciolăneştii din Deal-*Grădinării*, Ciorogârla-*Valea Mirii*, Clinceni, Clinciu, Coconi, Codreni (*Ostrov*, *La Sud de Schit*, *La Nordest de Dig*), Colibaşi, Conţeşti, Corbeanca-*Staţia de Pompare*, Corbii Mari (*Grajdurile C.A.P.*, *Cimitir*, *Schela Petrol Sediu*), Corneşti, Cornetu, Costeşti Vale-*Grajduri Saivan**, Coţofanca (*C.A.P.*, *Ostrov Vie*), Creaţa, Creţu-*Grajduri*, Creţuleasca, Crevedia-*Malul Lacului*, Crevedia Mică-*Podeţ**, Crivăţ*, Croitori-*Şcoala Vie*, Cucueţii din Deal, Curăteşti, Curcani (*Moară*, *Lacul Potcoava**, *Sălcioara*), Daia (*Valea Făgădău**, *Cărămidărie**, *Dealul Dăii**), Däneşti*, Dărăşti-Vlaşca*, Dărmăneşti*, Decindea (*Fântâna Mirii*, *Izlaz*), Dimieni, Dobreni, Drăcşani, Drăgănescu, Drăgăneşti-Vlaşca, Drăghiceanu, Drăgoieşti (*La Nordvest de Sat*, *La Vest de Sat*), Drăgăoeşti Snagov, Dulceana, Dumbrăveni (*Sanatoriul TBC*, *La Vest de Sat*, *La Nisipărie IV*), Falaştoaca, Făcău (*Punkt 1**-Taf. III/6, *Punkt 3*), Făurei-*Piscu Făurei*, Fântânele*, Fierbinţi Târg, Frăteşti-*Dealul Lagărului**, Frumuşani, Frunzăneşti, Fundeni, Fundulea (*Ostrovul Berechet*, *Boanca Dârvari 1*, *Boanca Dârvari 2*), Gagu, Găeşti, Gălbinaşi, Găujani, Ghizdaru-*Valea Gurbanului**, Giurgeni-Mozacu, Giurgiu (*Malu Roşu*), Gogoşari, Gostinu-*Grindul Bunei**, Greaca (*Canalul lui Basangeac**, *Cotârla*, *La Părău*, *La Slom**, *Pârlita*, *Răstache*, *Valea Fântânilor**), Grădiştea-*Casa Greceanu*, Grind, Gruiu, Gurbăneşti (*Dig*, *La Est de Sat, Ostrov*, *La Sud de Staţia de Pompare*), Hotarele (*Scărişoara**, *Marginea Satului*), Hulubeşti-*La Beci**, Iepureşti, Izvoarele, Izvorani-*La Vest de Sat*, Jilava, Lăceni (*Clăniţa*, *Pălimar*, *Uzina de apă*), Letca Nouă, Letca Veche-*Tătar**, Leşile, Licuriciu, Lipia-*Pod II*, Livedea, Luica (*Sârbi* und *La Sud de Sat*), Lunca-*Pe Coastă**, Lunguleţu-*În*

Poieniţă und *Vlăsceni*, Maia, Malu, Malu Spart (*Spre Suseni**, *La Canton**), Mataraua (*Punkt Nr. 1*, *Cetate*), Mavrodin-*Vatra Satului*, Măgura (*La Biserică*, *Buduiasca*, *Bran*), Măgurele-*Pe Malul Stâng al Ciorogârlei*, Măineasca (*La Sud de Sat*, *Livadă*), Mănăstirea (*Piscu Coconi**, *Cărămidărie*, *I.A.S.*, *Vadul Vacilor*), Măzăceni, Merii Goala (*Est de Sat*, *Vărzărie*, *Sud de Sat*), Mereni, Merişani, Micşuneşti, Mihai Bravu-*La Olăreasa*, Mihăileşti (*Pod II* und *Tufa**), Milcovăţu (*Dig*, *Sat*), Mironeşti (*Coastă**, *Valea Mică*, *Tarlaua 129b*, *La Ruine*, *Conacul lui Palade*, *Malul Roşu*), Mitreni, Moara Vlăsiei, Mogoşoaia (*Livada cu Meri*, *Ferma Zootehnică*), Mogoşeşti, Morteni (*La Crevedia* und *Vatra Satului*), Moşteni (*Ulmul lui Neaţă* und *Tase Gheorghe*), Moviliţa, Naipu-*La Vest de Sat**, Nanov-*Nanoveanca Baraj*, Nefliu, Negoieşti, Negraşi, Novaci*, Nuci-*Palanca*, Obedeni*, Odobeşti, Oinac, Olteniţa (*Bataluri*, *Coada Lupului*, *Renie*, *Puţul de Cărămidă**, *Valea Mare*), Onceşti-*Valea Diului**, Orbeasca de Sus (*Cetate**, *Sat*), Ostrov*, Pantelimon (*Pădurea Tânganu*, *Colţul Pădurii*, *Ferma Mănăstirii Cernica*), Papa, Patru Fraţi, Peretu*-Taf. III/5, Periş (*Moldoveanu Lucreţia*, *La Saidac*, *Combinatul Zootehnic*), Petreşti-*Vatra Satului*, Petrichioaia (*Dig A*, *La Sudest de Dig A*, *Dig C*), Pielea, Pietroşani*, Plătăreşti, Pleaşov*, Plopi, Plosca, Podu Cristinii-*Vatra Satului*, Podul Pitarului, Polceşti, Popeşti-Leordeni (*Borna Geodezică*, *Conacul Costaforu*), Popeşti-*Nucet* – Taf. II/2 (Bezirk Giurgiu), Popeşti (*Cioarinu*; Bezirk Călăraşi), Poroschia (*Vii*, *Râpe*), Poşta, Potlogi-*Consiliu*, Potlogeni-Deal (*Dealul Sârbilor 1**, *Dealul Sârbilor 2*), Poşta*, Preasna, Preasna Veche, Pruni (*La Nord de Sat*, *Lacul Văcăreşti*), Prunaru, Prundu (*Lacul Greaca**, *Valea Morii**, *La Est de Sat*, *La Stână**, *Malul Molescului**, *La Est de Malul Molescului*, *Silişte*, *Valea Balgiului**), Puţul Greci, Radovanu (*Balta Giroaia*, *Cotul Malului*, *Desăgei*, *Ghinoaica*, *Gorgana Întâi*, *Gorgana a Doua** - Taf. II/3, III/3-4 -, *Jidovescu-Şiroaie*, *La Baliză*), Răleşti-*Râul Parapanca**, Râca*, Remuş-*La Seră**, Rociu, Roşiorii de Vede, Săftica (*Staţia de Pompare*, *Calea Ferată*, *La Nisipărie III*, *La Izlaz*), Săruleşti, Schitu (Bezirk Teleorman), Schitu (*La Conac**, *Gaura Despei**; Bezirk Giurgiu), Scrovişţea, Siliştea Snagovului (*Coada Lacului*, *Insulă*, *Fundu Strâmt*), Sineşti, Singureni, Slobozia (*Râpa Bulgarului**, *La Cazemată*, *Valea Cacovei*), Snagov-*Coada Chiot*, Spanţov (*Tatina**, *C.A.P.*, *Cetatea Veche, Grădiştea Nouă*), Stancea, Stăneşti, Stoeneşti, Sultana (*Gheţărie**, *Valea Sârbilor*, *Valea Orbului*, *Grădiştea Mare*, *La Sudvest de Sat*), Surlari-*La Nord de Sat**, Suseni*, Şelaru-*La Hotar**, Şoldanu, Ştefăneştii de Jos, Ştiubei-Orăşti, Ştorobăneasa*, Tangâru, Tămădăul Mare-*Valea Călugărească*, Tămădăul Mic, Tăriceni *(La Intrarea în Sat*, *La Ieşirea din Sat*), Tâncăbeşti-*Marginea Estică a Satului*, Tânganu-*Spre Tânganu Moară*, Târnava, Teleormanul, Teţcoiu-*Vatra Satului I** und *Păneşti*, Tomuleşti, Toporu, Trivalea-Moşteni*, Tunari, Ulmeni (*Tăuşanca*; Bezirk Călăraşi), Ulmeni (Bezirk Teleorman), Ulmu (*La Sudvest de Sat*, *Cota 14*), Urlui, Vaarlam, Vadu Anei (*La Sudvest de Sat*, *Autostradă*), Valea Argovei (*Ghergălăul Mic**, *La Leu*), Valea Cetăţii, Valea Plopilor, Valea Popii-*Coada Malului*, Valea Presnei (*C.A.P.*, *La Est de Sat*, *Confluenţa Vânăta cu Milotina*), Valea Stânii-*Vărzărie*, Vasilaţi (*Moşneagu*, *Cimitirul Vechi*, *La Nord de Sat*), Vărăşti (*Spre Dobreni**, *Hotarul Cocoanei*), Vâforâta-*Dealul Mărureni*, Vânători, Vânătorii Mici, Vânătorii Mari,

Vârteju (*Staţia de Epurare*, *La Fosta Cărămidărie*, Vârtoapele, Vedea*, Vedeni, Videle, Vişina (*La Magazii* und *Pădurea Ceretu**), Vizureşti-*Morcila*, Vlad Ţepeş (*Dealul Oltenilor**, *Buturugile*), Vlădeni, Vlădiceasca (*Gherghălăul Mare**, *Ghergălăul Mic*, *La Sudest de Sat**, *La Sud de Gherghălăul Mare*; Bezirk Călăraşi), Vlădiceasca (*Spre Cocioc*, *Tâncăbeşti-Benzinărie*; Bezirk Ilfov), Voineşti, Voluntari, Zădăriciu*, Zboiul, Zlata[51].

Literatur

Alexandrescu 1972. A.D. Alexandrescu, *Mormintele din perioada jmai tîrzie a necropolei getice de la Zimnicea (jud. Teleorman)*, Crisia II, S. 15-26.

Alexandrescu 1980. A.D. Alexandrescu, *La nécropole gète de Zimnicea*, Dacia N.S. XXIV, S. 19-126.

Alexandrescu 1983. A.D. Alexandrescu, T*ombes de chevaux et pieces du harnais dans la nécropole gète de Zimnicea*, Dacia N.S. XXVII, S. 67-78.

Alexandrescu C. *et alii* 2007. C. Alexandrescu, D. Măgureanu, N. Palincaş, A. Măgureanu, C. Bojică, *Cercetările arheologice preventive de la Dămăroaia. Note privind săpăturile din 2005 şi 2006 din Aleea Scroviştea*, Cercetări Arheologice în Bucureşti VII, 127-179.

Babeş 2001. M. Babeş, *Spaţiul carpato-dunărean în sec. III-II*, in M. Petrescu-Dîmboviţa, A. Vulpe (Hrsg.), *Istoria Românilor. Moştenirea timpurilor îndepărtate*, Bucureşti, S. 501-531.

Conovici 1985. N. Conovici, *Aşezări fortificate şi centre tribale geto-dacice din Muntenia (sec. IV î.e.n.-II e.n.)*, Istros IV, S.71-89.

Daicoviciu 1976. H. Daicoviciu. Ordessos, in D.M. Pippidi (Hrsg.), *Dicţionar de Istorie Veche a României (Paleolitic – sec. X)*, Bucureşti, S. 446.

Dumitrescu, Miroiu 2008. I. Dumitrescu, M. Miroiu, *Rezultatele supravegherii arheologice de la Valea Stânii-Punctul „Vărzărie"*, Argesis XVII, S. 21-37

Ghinea 1996. D. Ghinea, *Enciclopedia Geografică a României. Vol. I (A-G)*, Bucureşti.

Glodariu 1974. I. Glodariu, *Relaţii comerciale ale Daciei cu lumea elenistică şi romană*, Cluj.

Hasdeu 1974. B.P. Hasdeu, *Etymologicum Romaniae. Vol. II*. Bucureşti.

Hasdeu 1984. B.P. Hasdeu, *Istoria critică a românilor*, Bucureşti.

[51] Siehe dazu u.a. Şerbănescu, Trohani 1978; Turcu 1978; Turcu 1979; Turcu 1981a; Turcu 1981b; Trohani 1986; Spiru 1996; Sîrbu *et alii* 1996; Sîrbu *et alii* 1997; Şerbănescu 1998; Şerbănescu 2010; Olteanu 2002; Olteanu *et alii* 2003; Sandu-Cuculea 2005; Mirea, Pătraşcu 2006; Măgureanu, Bojică 2007; Alexandrescu C. *et alii* 2007; Pătraşcu 2007; Pătraşcu 2012; Dumitrescu, Miroiu 2008; Schuster, Popa 2008; Schuster, Popa 2009; Schuster, Popa 2011; Schuster, Popa 2012; Mirea 2009; Măndescu 2010; Schuster, et alii. 2012; Vintilă, Măgureanu 2012; Mănucu-Adameşteanu *et alii* 2013; Măgureanu 2013)

Iordan 1973. I. Iordan, *Zona periurbană a Bucureştilor*, Bucureşti.
Lazăr 2009. S. Lazăr, *Helmets of chalcidian shape found in the Lower Danube area*, Dacia N.S. N.S. LIII, S. 13-26.
Madgearu 2011. A. Madgearu, *Istoria unei confuzii. Ordessos-Agessis-Argedava-Argeş*, in D. Căprăroiu, M. Anghelinu, I. Oncescu, R. Cârciumaru (Hrsg.), *Arheologie şi istorie în spaţiul carpato-balcanic*, Târgovişte, S. 139-146.
Măgureanu 2013. D. Măgureanu. Descoperirile de epocă Latène, în R. Kogălniceanu, A. Morintz (Hrsg.), *Cercetăeri arheologice în comuna Gogoşari. Situl de la Răleşti – Râul Parapanca*, Bibliotheca Musei Giurgiuvensis VIII. Giurgiu, S. 23-31.
Măgureanu, Bojică 2007. D. Măgureanu, C.O. Bojică, *Băneasa Lac. Descoperiri de epocă Latène*, Cercetări Arheologice în Bucureşti VII, S. 101-125.
Mănucu-Adameşteanu *et alii* 2013. Gh. Mănucu-Adameşteanu, G. Trohani, R.I. Popescu, *Cercetările arheologice preventive efectuate pe Insula Snagov, judeţul Ilfov, în anul 2012*, Cercetări Arheologice în Bucureşti IX, S. 132-166.
Mirea 2009. P. Mirea, *Un tezaur de epocă geto-dacă descoperit la Măgura, jud. Teleorman*, Buletinul Muzeului Judeţean Teleorman 1 (Seria Arheologie), S. 99-103.
Morintz A., Schuster 2004. A. Morintz, C. Schuster, *Aplicaţii ale topografiei şi cartagrafiei în cercetarea arheologică*, Târgovişte.
Morintz S., Şerbănescu 1985. S. Morintz, D. Şerbănescu, *Rezultatele cercetărilor de la Radovanu, punctul „Gorgana a doua" (jud. Călăraşi). I. Aşezarea din epoca bronzului. II. Aşezarea geto-dacică. – Studii preliminare*, Thraco-Dacica VI, 1-2, S. 5-30.
Moscalu 1977. E. Moscalu, *Sur les tites funéraires fes Géto-daces de la plaine du Danube*, Dacia N.S. XXI, S. 329-340.
Moscalu 1979. E. Moscalu, *Probleme ale cetăţilor cu „val vitrificat"*, Cercetări Arheologice III, S. 339-351.
Moscalu 1986. E. Moscalu, *Mormîntul princiar getic de la Peretu*, Thraco-Dacica VII, 1-2, S. 59-70.
Moscalu 1983. E. Moscalu, *Ceramica traco-getică*, Bucureşti.
Moscalu 1989. E. Moscalu, *Das thrako-getische Fürstengrab von Peretu in Rumänien*, Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 70, S. 131-190.
Moscalu, Beda 1979a. E. Moscalu, C. Beda, *Noi cetăţi traco-getice*, Cercetări Arheologice III, S. 361-373.
Moscalu, Beda 1979b. E. Moscalu, C. Beda, *Descoperirile arheologice de la Pietroşani, jud. Teleorman*, Cercetări Arheologice III, S. 375-383.
Munteanu 1990. M. Munteanu, *Un mormînt de sec. IV î.e.n. de la Căscioarele, punctul Gheţărie (jud. Călăraşi)*, Pontica XXXIII, S. 345-350.
Neagu 1985. M. Neagu, *Monede thasiene descoperite la Ulmu (jud. Călăraşi)*, Pontica XVIII, S. 107-112.
Olteanu 2002. Gh. Olteanu, *Repertoriul arheologic al judeţului Dâmboviţa, I (A-M)*, Târgovişte.

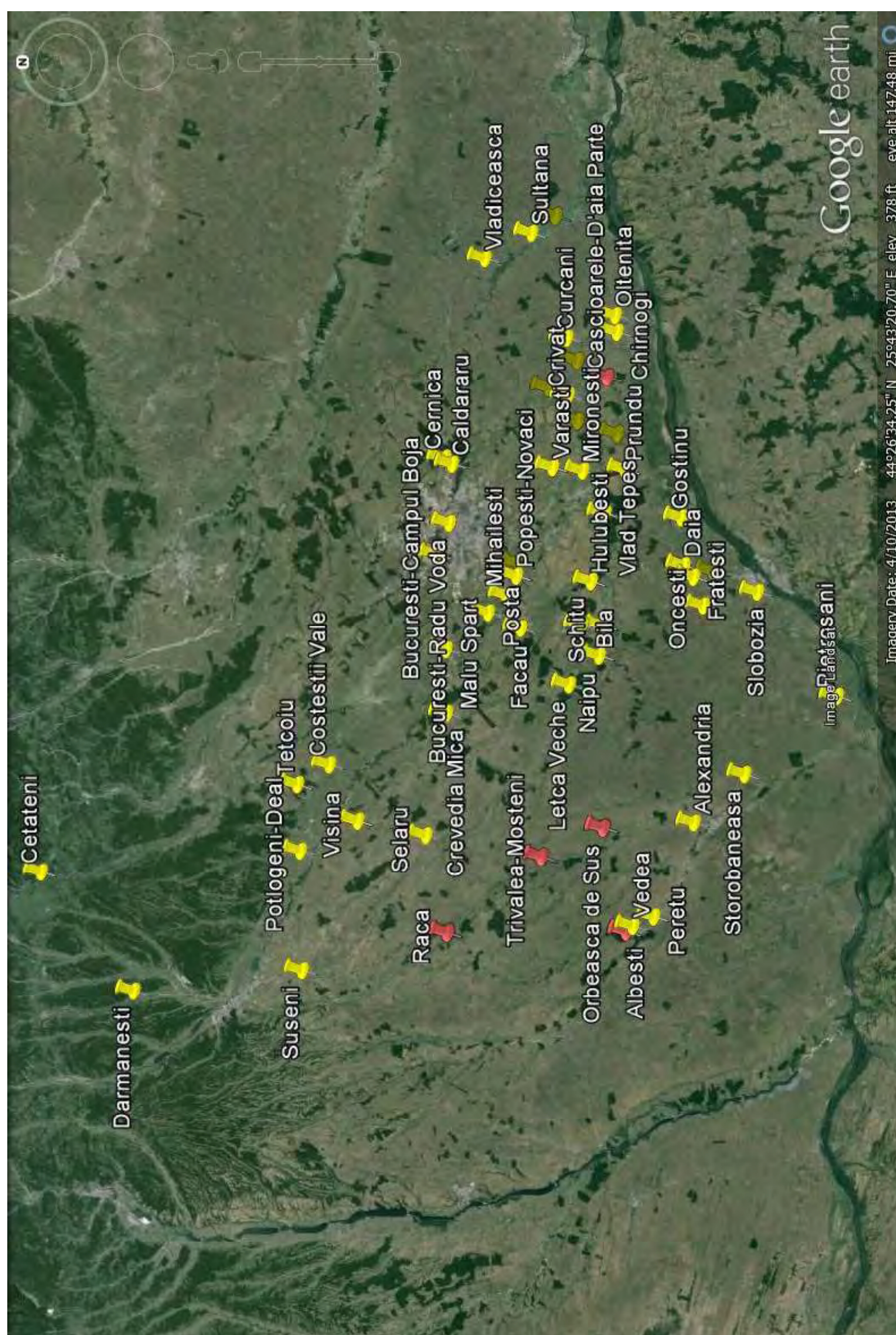
Olteanu *et alii* 2003. Gh. Olteanu, O. Cârstina, D. Căprăroiu, *Repertoriul arheologic al judeţului Dâmboviţa, II (N-V)*, Târgovişte.
Panait 1992. P.I. Panait, *Coiful de la Budeşti*, Cercetări Arheologice în Bucureşti IV, S. 325-332.
Pătraşcu 2007. I. Pătraşcu, A*şezarea geto-dacă de la Orbeasca de Sus-Sat (judeţul Teleorman)*, Argesis XVI, S. 67-80.
Pătraşcu 2011. I. Pătraşcu, *Câteva materiale arheologice descoperite în cetatea getică de la Orbeasca de Sus, judeţul Teleorman*, Buletinul Muzeului Judeţean Teleorman 3 (Seria Arheologie), S. 179-191.
Pătraşcu 2012. I. Pătraşcu, *Restituiri. Emil Moscalu, Raport asupra săpăturilor arheologice de la Orbeasca de Sus, comuna Orbeasca, judeţul Teleorman*, Buletinul Muzeului Judeţean Teleorman 4 (Seria Arheologie), S. 175-181.
Pârvan 1923. V. Pârvan, *Consideraţiuni asupra unor nume de râuri dac-scitice*, Analele Academiei Române. Memoriile Secţiunii Istorice III, 1, Memoriu 1, S. 12-16.
Pârvan 1926. V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Dacie*i, Bucureşti.
Popescu, Vulpe 1982. E. Popescu, A. Vulpe, *Nouvelles découvertes du type Ferigile*, Dacia N.S. XXVI, 1-2, S. 74-114.
Posea et alii 2005. G. Posea, O. Bogdan, I. Zăvoianu (Hrsg.), *Câmpia Română, Dunărea, Podişul Dobrogei, Litoralul Românescu al Mării Negre şi Platforma Continentală*, Bucureşti.
Preda 1973. C. Preda, *Monedele geto-dacilor*, Bucureşti.
Preda 1998. C. Preda. *Istoria monedei în Dacia*, Bucureşti.
Preda 2000. C. Preda. *Ordessos*, în C. Preda (Hrsg.), *Enciclopedia Arheologiei şi Istoriei Vechi a României. Vol. III. M-Q*, Bucureşti, S. 238.
Rosetti 1959. D.V. Rosetti, *Movilele funerare de la Gurbăneşti*, Materiale şi Cercetări Arheologice VI, S. 791-816.
Sandu-Cuculea 2005. V. Sandu-Cuculea, *Descoperiri arheologice în comuna Brăneşti, judeţul Ilfov*, Bucureşti XIX, S. 36-60.
Schuster 2005. C. Schuster, *Mediul înconjurător la Dunărea de Jos în preistorie. Câteva gânduri*, Drobeta XIV (2004), S. 5-16.
Schuster 2010. C. Schuster, *Die Forschungen von Radovanu und ihre Rolle im getischen Abwehrsystem Mittelmunteniens*, in R. Marschalko (Hrsg.), *Promovarea dezvoltării durabile în spaţiul dunărean prin cooperare culturală şi ştiinţifică/ Förderung der nachhaltigen Entwicklung im Donauraum durch kulturelle und wissenschaftliche Zusammenarbeit. Humbold-Kolleg Cluj-2010*, Cluj-Napoca, S. 108-109.
Schuster 2013. C. Schuster, *Prima vârstă a fierului în bazinul Argeşului şi până la Valea Mostiştei (Muntenia centrală, România)*, in S.-C. Ailincăi, A. Ţârlea, C. Micu (Hrsg.), *Lower Danube Prehistory. 50 years of excavations at Babadag (1962-2012). Proceedings of „Lower Danube Prehistory. 50 years of excavations at Babadag" Conference, Tulcea, September 20th-22th*, Biblioteca Istro-Pontica, Seria Arheologie 9. Brăila, S. 461-486.

Schuster, Popa 2000. C. Schuster, T. Popa, *Mogoşeşti. Studiu monografic*, Bibliotheca Musei Giurgiuvensis I, Giurgiu.
Schuster, Popa 2008. C. Schuster, T. Popa, *Mironeşti. I. Locuri, cercetări arheologice, monumente şi personaje istorice*, Bibliotheca Musei Giurgiuvensis III, Giurgiu.
Schuster, Popa 2009. C. Schuster, T. Popa, *Cercetări arheologice pe Câlniştea. Schitu-Bila-Cămineasca*, Bibliotheca Musei Giurgiuvensis IV, Giurgiu.
Schuster, Popa 2010. C. Schuster, T. Popa, *Fingerprints of the Past in the Giurgiu County. The Bronze Age*, Bibliotheca Musei Giurgiuvensis V, Giurgiu.
Schuster, Popa 2011. C. Schuster, T. Popa, *Cu privire la unele descoperiri getice din judeţul Giurgiu*, Drobeta XX (2010), S. 180-191.
Schuster, Popa 2012. C. Schuster, T. Popa, *Mironeşti. II. Locuri, cercetări arheologice, monumente şi personaje istorice*, Bibliotheca Musei Giurgiuvensis VII, Giurgiu.
Schuster, Şerbănescu 2007. C. Schuster, D. Şerbănescu, *Zur Spätbronzezeit an der unteren Donau. Die Kulturen Coslogeni und Radovanu und ihre Verbindungen mit dem östlichen Mittelmeerraum*, in F. Lang, C. Reinholdt, J. Weilhartner (Hrsg.), *ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΑΡΙΣΤΕΙΟΣ. Archäologische Forschungen zwischen Nil und Istros. Festschrift für Stefan Hiller zum 65. Geburtstag*, Wien, S. 241-250.
Schuster *et alii* 2005a. C. Schuster, G. Crăciunescu, C. Fântâneanu, *Zur Bronzezeit in Südrumänien. Drei Kulturen. Glina, Tei und Verbicioara*, Bd. I. Târgovişte.
Schuster et *alii* 2005b. C. Schuster, A. Morintz, A. Chelmec, *Die Gestaltung eines dreidimensionalen Modells eines archäologischen Grabungsortes. Ein Beispiel. Radovanu-Gorgana a Doua*, Studia Antiqua et Archaeologica 10-11, S. 30-40.
Schuster et *alii* 2010. C. Schuster, I. Tuţulescu, I. Dumitrescu, *Zum Salz im Nordosten Olteniens (Rumänien) in der Vorgeschichte bis ins Mittelalter. Eine Einführung*, in V. Nikolov & K. Bacvarov (Hrsg.), *Salz und Gold. die Rolle des Salzes im prähistorischen Europa/ Salt and Gold. The Role of Salt in Prehistoric Europe*, Provadia-Veliko Târnovo, S. 201-212.
Schuster et *alii* 2011. C. Schuster, I. Tuţulescu, I. Dumitrescu, *Câteva gânduri cu privire la exploatarea sării în nord-estul Olteniei. Din preistorie şi până în epoca modern*, Angustia 14 (2010), S. 261-270.
Schuster et *alii* 2012. C. Schuster, T. Popa, V. Barbu, *Cercetări arheologice în bazinul Argeşului (judeţul Giurgiu)*, Bibliotheca Musei Giurgiuvensis VI, Giurgiu.
Schuster et *alii* 2013. C. Schuster, D. Şerbănescu, T. Popa, A. Morintz, *Radovanu (Bezirk Călăraşi) und Mironeşti (Bezirk Giurgiu), zwei Grabungsorte am rechten Argeş-Ufer*, in A. Comşa, C. Bonsall, L. Nikolova (Hrsg.), *Facets of the Past. The Challenge of the Balkan Neo-Eneolithic. Proceedings of the International Symposium celebrating the 85th Birth Anniversary of Eugen Comşa, 6-12 October, 2008, Bucharest, Romania*, Bucureşti, S. 669-692.
Secăşeanu 1957. C. Secăşeanu, *Monede din tezaurul de la Tămădăul Mare, reg. Bucureşti*, Studii şi Cercetări Numismatice I, S. 31-39.
Sîrbu 1993. V. Sîrbu, *Credinţe şi practici funerare, religioase şi magice în lumea geto-dacilor*, Brăila.

Sîrbu 1994. V. Sîrbu, *Consideraţii asupra habitatului getic din zona Căscioarele (jud. Călăraşi)*, Revista Bistriţei 8, 25-33.
Sîrbu 2006. V. Sîrbu, O*ameni şi zei în lumea geto-dacilor/ Man and Gods in the Geto-Dacian World*, Braşov.
Sîrbu *et alii* 1996. V. Sîrbu, P. Damian, E. Alexandrescu, E. Safta, O. Damian, S. Pandrea, A. Niculescu, *Aşezări din zona Căscioarele – Greaca – Prundu – Mileniile I î. Hr.-I d. Hr.*, Monografii Arheologice III, Brăila.
Sîrbu et *alii* 1997a. V. Sîrbu, C. Schuster, T. Popa, *Noi descoperiri getice din judeţul Giurgiu (aşezările de la Schitu, Bila, Cămineasca, Mironeşti, Mihăileşti, Adunaţii Copăceni, Mogoşeşti, Milcovăţu, Letca Noua, Letca Veche)*, Istros VIII, S. 237-255.
Sîrbu *et alii* 1997b. V. Sîrbu, S. Pandrea, P. Damian, M. Şimon, T. Popa, *Săpăturile arheologice de la Budeşti, jud. Călăraşi*, Istros VIII, S. 147-172.
Şerbănescu 1987. D. Şerbănescu, *Monede descoperite în dava geto-dacică de la Radovanu*, Cultură şi Civilizaţie la Dunărea de Jos III-IV, S. 155-160, Taf. XCCIX.
Şerbănescu 1989. D. Şerbănescu, *Tezaure monetare din epoca geto-dacică descoperite în judeţul Călăraşi (I)*, Cultură şi Civilizaţie la Dunărea de Jos V-VII (1988-1989), S. 157-166.
Şerbănescu 1999. D. Şerbănescu, *Mormântul tuimular geto-dacic de la Chirnogi, judeţul Călăraşi*, Thraco-Dacica XX, 1-2, S. 231-244.
Şerbănescu 2004. D. Şerbănescu, *Tezaurul de tetradrahme thasiene descoperit la Valea Presnei, Jud. Călăraşi*. Ialomiţa IV (2003-2004), S. 297-314.
Şerbănescu 2006. D. Şerbănescu, *Morminte geto-dacice descoperite în judeţul Călăraşi*, Istros XIII, 167-181.
Şerbănescu 2009. D. Şerbănescu, *Olteniţa. Muzeul Civilizaţiei Gumelniţa*, Olteniţa.
Şerbănescu 2010. D. Şerbănescu, *Judeţul Călăraşi. Monumente arhitecturale de importanţă naţională şi situri arheologice înscrise în Lista Monumentelor Istorice*, Olteniţa.
Şerbănescu, Trohani 1978. D. Şerbănescu, G. Trohani, *Cercetări arheologice pe valea Mostiştei*, in V. Vrabie (Hrsg.), *Ilfov. File de Istorie*, Bucureşti, S. 17-42.
Şerbănescu *et alii* 2012. D. Şerbănescu, C. Schuster, A. Morintz, L. Mecu, *Recent Archaeological Investigations of the Radovanu Davae in Călăraşi County. Constructions and Fire Installations*, Thraco-Dacica S.N. II-III (2010-2011), S. 101-122.
Şerbănescu *et alii* 2013. D. Şerbănescu, C. Schuster, A. Morintz, *Cu privire la ceramica getică din cele două dava de la Radovanu (Gorgana a doua şi Gorgana întâi). Chiupurile*, Drobeta XXII (2012), S. 67-85.
Ştirbu, Petolescu 1975. C. Ştirbu, C. Petolescu, *Un tezaur de monede thasiene descoperit la Belciugatele (jud. Ilfov)*, Studii şi Cercetări Numismatice VI, S. 189-193.

Teleagă 2008. E. Teleagă, *Griechische Importe in den Nekropolen an der unteren Donau. 6. Jh. – Anfang des 3. Jh. v. Chr.*, Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte, Bd. 23, Rahden/Westf.
Trohani 1981. G. Trohani, *Contribuţii la istoria geto-dacilor din centrul Cîmpiei Munteniei*, în H. Daicoviciu (ed.), *Studii dacice*, Cluj-Napoca, S. 94-102.
Trohani 1986. G. Trohani, *Noi cercetări arheologice de suprafaţă pe Valea Mostiştei*, Cultură şi Civilizaşiei la Dunărea de Jos II, S. 15-36.
Trohani 1994a. G. Trohani, *Das Fürstengrab von Peretu*, in *Goldhelm, Schwert und Silberschätze. Reichtümer aus 6000 Jahren rumänischer Vergangenheit. Austellungskatalog*, Frankfurt am Main, S. 155-160.
Trohani 1994b. G. Trohani, *Der Schatzfund von Herăstrău*, in *Goldhelm, Schwert und Silberschätze. Reichtümer aus 6000 Jahren rumänischer Vergangenheit. Austellungskatalog*, Frankfurt am Main, S. 178-119.
Trohani 2005. G. Trohani, *Restitutio. Aşezarea getică de la Zimnicea pe baza unor mai vechi şi mai noi însemnări*, Cercetări Arheologice XIII, S. 213-230.
Trohani, Şerbănescu 1975. G. Trohani, D. Şerbănescu, *Noi cercetări arheologice privind cultura materială a geto-dacilor din zona est-centrală a Munteniei*, Muzeul Naţional II, S. 273-286.
Tufescu 2001. V. Tufescu, *Teritoriul şi populaţia României*, in M. Petrescu-Dîmboviţa, A. Vulpe (Hrsg.). *Istoria Românilor. Vol. I. Moştenirea timpurilor îndepărtate*, Bucureşti, S. 3-20.
Xenopol 1913. A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiana*, Bd. I. Bucureşti.
Turcu 1978. M. Turcu, *De la densité de l'habitation géto-dace dans la Plaine Roumaine (Répertoire des stations et des découvertes funéraires)*, Dacia N.S. XXII, S. 155-171.
Turcu 1979. M. Turcu, *Geto-dacii din Cîmpia Munteniei*, Bucureşti.
Turcu 1981a. M. Turcu, *Cercetări arheologice la Bragadiru*, Cercetări Arheologice în Bucureşti III, S. 30-46.
Turcu 1981b. M. Turcu, *Cultura materială a geto-dacilor din Cîmpia Munteniei*, in H. Daicoviciu (Hrsg.), *Studii dacice*, Cluj-Napoca, S. 65-87.
Voievozeanu, Moscalu 1979. P. Voievozeanu, E. Moscalu, *Mormîntul princiar getic şi tezaurul de la Peretu, jud. Teleorman*, Cercetări Arheologice III, S. 353-360.
Vintilă, Măgureanu 2012. C.-M. Vintilă, D. Măgureanu, *Notă asupra descoperirilor de sec. II-I a. Chr. din situl arheologic „Băneasa-La Stejar"*, Buletinul Muzeului Judeţean Teleorman 4, S. 183-196.
Vulpe A. 1976. A. Vulpe, *La nécropole tumulaire gète de Popeşti*, Thraco-Dacica I, S. 193-216.
Vulpe A. 1997. A. Vulpe, *Săpăturile de la Popeşti. Prezentarea campaniilor 1988-1993*, Cercetări Arheologice X, S. 163-172.
Vulpe A. 2001. A. Vulpe, *La începuturile istoriei. Cap. IV. Dacia înainte de romani*, in M. Petrescu-Dîmboviţa, A. Vulpe (Hrsg.), *Istoria Românilor. Vol. I. Moştenirea timpurilor îndepărtate*, Bucureşti, S. 399-449.

Vulpe A. 2005. A. Vulpe, 50 years of systematic archaeological excavations at the pre- and protohistoric site at Popeşti, Dacia N.S. XLVIII-XLIX, S. 19-37.
Vulpe R. 1966. R. Vulpe, *Aşezări getice în Muntenia*, Bucureşti.
Vulpe A., Popescu 1976. A. Vulpe, E. Popescu, *Une contribution archéologique à l'étude de la religion des Géto-Daces*, Thraco-Dacica I, S. 217-226.

Taf. I / Pl. I. Einige der getischen Fundorte aus dem IV.-III. Jh. v. Chr. in Mittelmuntenien. Mit roter Farbe die *Dava*, mit gelb die unbefestigten Siedlungen / Câteva din locurile cu descoperiri din sec. IV-III a. Chr. din Muntenia Centrală. Cu roşu *Dava*, cu galben aşezări nefortificate.

1

2

3

Taf. / Pl. II. Die *Dava* von: / *Dava* de la: 1. Căscioarele-*D'aia Parte*, 2. Popeşti-*Nucet*, 3. Radovanu *Gorgana Întâi* und / şi *Gorgana a Doua*.

1

2

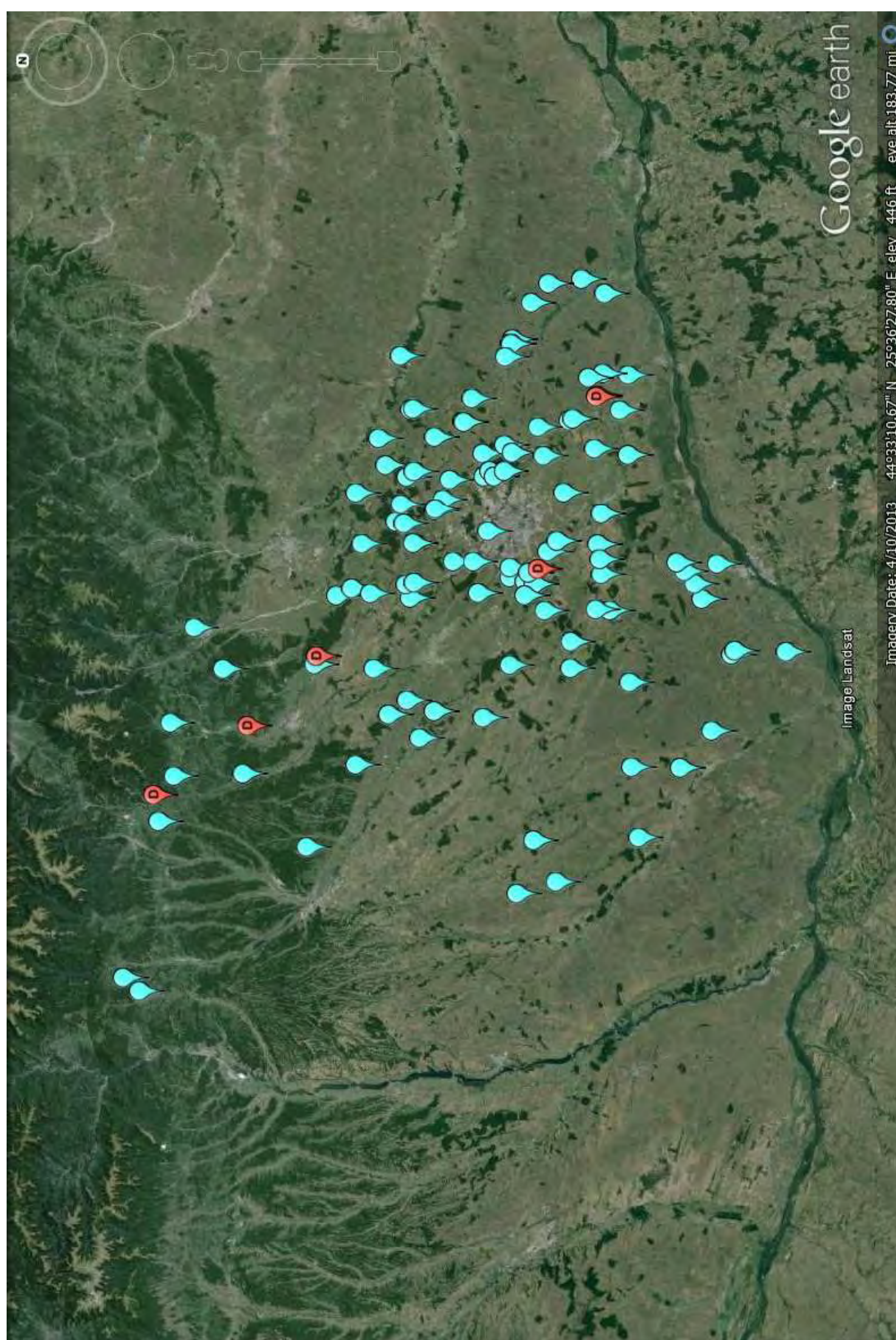

3

4

5

6

Taf. / Pl. III. Einheimische Produkte und Importware / Produse autohtone şi importuri: 1 = Bucureşti-*Herăstrău*, 2 = Chirnogi, 3-4 = Radovanu, 5 = Peretu, 6 = Făcău / 1 apud Trohani 1994a, 2-4 apud Şerbănescu 2009, 5 Trohani 1994b, 6 apud Babeş 2001. Verschiedene Maßstäbe / Scări diferite.

Taf. / Pl. IV. Einige der getischen Fundorte aus dem II.-I. Jh. v. Chr. aus Mittelmuntenien. Mit blauer Farbe kleine Siedlungen, mit rot *Dava /* Câteva puncte getice din sec. II-I a. Chr. din Muntenia Centrală. Cu albastru aşezări mici, cu roşu *Dava*.

Arme și podoabe de epocă târzie La Tène de la Bălăneşti, Judeţul Gorj

Daniel Spânu

Cuvinte-cheie: perioada târzie a La Tène-ului, fibula de tip Kostrzewski K, cuţite curbe, lance, grupul Padea – Panagjurski Kolonii

Key words: Late La Tène; Kostrzewski K fibula; curved dagger; lance; Padea-Panagjurski Kolonii group

Synopsis: In the autumn of 2015, in two distinct spots of a forest located between the villages Drăgoeni and Bălăneşti (Gorj county), several iron weapons and adornments of possible funeral origin have been discovered through unofficial surveys. By their morphology, some of the items are specific to Padea-Panagjurski Kolonii burial inventories. The Kostrzewski K fibula, the tubular bracelet with rod endings and the rectangular buckle have numerous and suggestive analogies outside this cultural group which imply its connection to the wide network of ceremonial exchanges during the Late La Tène period.

În toamna anului 2015, într-o pădure aflată între satele Drăgoeni (localitate componentă a municipiului Târgu Jiu) şi Bălăneşti (com. Bălăneşti, jud. Gorj), la nord de Drumul Naţional 67, câţiva căutători de comori au realizat două descoperiri distincte, cu arme şi podoabe de epocă La Tène. Primul lot de materiale (*fig. 1-2, Anexa 1*) a fost predat de către Valentin Marian Cîrstea Muzeului Judeţean Gorj „Alexandru Ştefulescu” (MJG) din Târgu Jiu în data de 6 octombrie 2015. Al doilea lot de materiale (*fig. 3, Anexa 2*) a fost predat aceleiaşi instituţii de către Sorin Doru Maria în data de 10 octombrie. Cei doi nu sunt localnici, ci împătimiţi căutători de comori[1]. Cu foarte mare probabilitate, cele două loturi de materiale nu au fost descoperite întâmpător, ci în urma unor investigaţii efectuate cu detectoarele de metale. În noiembrie 2015, autorităţile gorjene au anchetat locurile de descoperire. Cu acest prilej s-a constatat că cele două loturi de materiale au fost descoperite în două puncte distincte dintr-o pădure aflată pe teritoriul satului Bălăneşti. Din păcate, localizarea celor două descoperiri (inclusiv prin coordonate GPS) nu a fost precizată cu suficientă acuitate.

În noiembrie 2016 şi martie 2017, materiale de la Bălăneşti au fost curăţate şi tratate împotriva corodării în Laboratorul de Restaurare Metale al Institutului de Arheologie din Bucureşti (restaurator Georgiana Mureşan). Pe câteva dintre piese au fost observate resturi de sol care conţineau mici fragmente de oase incinerate, probabil umane. Ipoteza provenienţei funerare a materialelor este deci cât se poate de plauzibilă. Se poate pune întrebarea dacă aria din care provin cele două loturi de obiecte a fost folosită ca incintă funerară. Numai cercetări arheologice viitoare de teren vor putea lămuri acest aspect.

Trei dintre piesele de la Bălăneşti – mai precis cuţitele curbe de tip *sica – fig. 1/1-2, 3/1* – au fost deja semnalate în literatura de specialitate[2], dar condiţiile de descoperire, descrierea tehnică şi ilustrarea tuturor materialelor din cele două loturi nu au fost realizate până acum. Primul lot de la Bălăneşti conţine două cuţite curbe de tip

[1] Ion 2017

[2] Sîrbu, Borangic 2016, 33, nota 77 şi p. 122, nota 77.

sica, teaca cuţitul mai mic, un vârf de lance, o cataramă rectangulară, o fibulă de tip Kostrzewski K şi două piroane, toate de fier, precum şi o verigă de bronz (*fig. 1-2*, Anexa 1). Celui de al doilea lot îi aparţin un cuţitul de tip *sica* (lama este îndoită, mânerul rupt lipseşte), două verigi, o brăţară cu corp tubular şi tije terminale, un nit (de la mânerul unui cuţit curb), doi butoni hemisferici cu cleme de prindere, vârful unei lame (de cuţit/sica?) şi o fibulă de schemă La Tène mijlociu (*fig. 3, Anexa 2*).

Se poate pune întrebarea dacă unul dintre piroane, şi anume cel mai mic, 3,7 cm lungime (*fig. 2/9*), provine de la un scut. Pironul mai mare (5,2 cm lungime) nu a fost îndoit şi probabil nu a avut aceiaşi funcţiune ca cel dintâi. Cei doi butoni cu cleme laterale ar putea să reprezinte eventuale ornamente ale unei cămăşi de zale. De asemenea, se poate pune întrebarea dacă autorii celor două descoperiri au recuperat şi au predat totalitatea obiectelor descoperite.

Deşi provenienţa funerară a celor două descoperiri este foarte plauzibilă, identificarea loturilor ca două inventare funerare distincte este incertă, dacă nu chiar riscantă. Asocierea unui cuţit curb cu o lance este atestată în mai multe descoperiri ale grupului Padea-Panagjurski Kolonii[3]. În schimb, asocierea în inventarele funerare ale aceleiaşi grupe culturale a două cuţite curbe, dintre care unul este mai mare şi fără teacă, iar celălalt mai mic şi cu teacă nu a fost încă certificată. Astfel, cel dintâi lot reuneşte piese din cel puţin două, dacă nu mai multe inventare funerare. Pe de altă parte, asocierea în mormintele Padea-Panagjurski Kolonii a unor arme cu podoabe, fără să fie frecventă, este totuşi atestată de mai multe descoperiri. Astfel, nu se poate exclude posibilitatea ca unele dintre podoabele şi unele dintre armele de la Bălăneşti să provină din aceleaşi inventare funerare. Dintr-o perspectivă contextuală, cele două loturi sunt semnificative numai prin faptul că semnalează existenţa în pădurea de la Bălăneşti a unei incinte funerare aparţinând grupului Padea-Panagjurski Kolonii. Defuncţii înmormântaţi aici au fost înzestraţi însă nu numai cu însemne de tradiţie locală de dimensiuni mai mari (aşa cum sunt cuţitele curbe sau lancea), ci şi cu câteva obiecte de dimensiuni mai modeste, dar care indică unele conexiuni culturale îndepărtate şi totodată surprinzătoare.

Materialele de tradiţie locală

Armele din cele două loturi de la Bălăneşti sunt tipice pentru numeroase descoperiri funerare de tip Padea-Panagjurski Kolonii. Morfologia mânerului şi ornamentaţia lamei celor trei cuţite (*fig. 1/1-2, 3/1*) corespund tipului C din recenta clasificare propusă de V. Sîrbu şi C. Borangic[4]. Astfel de cuţite se regăsesc însă nu numai la nord de Dunăre[5], ci şi pe malul opus al fluviului, în special în regiunea Vratsa[6]. Ornamentarea poansonată a zonei mediane a lamei este frecventă şi se conturează ca o specificitate a cuţitelor curbe din bazinul Dunării Inferioare şi din sudul Transilvaniei. Astfel, cele trei cuţite curbe reflectă componenta locală a expresiei culturale a ansamblului funerar de la Bălăneşti. La fel poate fi considerată şi teaca (*fig. 2/4*) pentru

[3] Spânu 2004, 109, fig. 7.
[4] Sîrbu, Borangic 2016, 31-37/120-125.
[5] Sîrbu, Borangic 2016, 33-34/122-123.
[6] Popov 1929, 277-278, fig. 138/4-5, fig. 140/3-4, 283, fig. 146; Nikolov 1965, 180-181, fig. 20/d, 21/b, 185-186, fig. 25/a, 27/g; Nikolov 1981, 34-36, fig. 5/b; Nikolov 1990, 16, fig. 3/v, 20-22, fig. 9/g, 10/g, 11/b ş.a.; cf. Rustoiu 2001; Łuczkiewicz, Schönfelder 2008, 165-170.

care pot fi regăsite analogii în mai multe descoperiri ale grupului Padea-Panagjurski Kolonii, pe ambele maluri ale Dunării[7].

Lancea ilustrează o altă formă comună inventarelor funerare Padea-Panagjurski Kolonii[8]. Foarte probabil, uşoara îndoire a lamei (*fig. 1/3*) nu este modernă, ci antică şi ar putea indica o tentativă mai discretă de deteriorare intenţionată. În schimb, cuţitul mic din primul lot a fost îndoit atât la nivelul lamei, cât şi al mânerului (*fig. 1 /2*), în timp ce lama cuţitului din cel de al doilea lot a fost practic repliată, iar mânerul a fost pur şi simplu rupt. Practica distrugerii intenţionate a armelor este o practică frecventă în depunerile funerare din cea de a doua epocă a fierului, inclusiv din aria Padea-Panagjurski Kolonii [9] (*fig. 3/1*).

Fibula de schemă La Tène mijlociu (*fig. 3/9*) ar putea fi interpretată ca o variantă de fier, probabil mai târzie, a tipului Mötschwil, ale cărui exemplare, în genere de bronz, apar probabil încă de la sfârşitul fazei LT C1, dar se sincronizează mai frecvent începuturilor culturii oppidane din faza LT C2[10]. O astfel de fibulă a fost semnalată şi în aria Padea-Panagjurski Kolonii, la Desa, jud. Dolj[11]. Fibulele Mötschwil au fost percepute ca modele ale unor tipuri ulterioare[12]. Exemplarul de la Bălăneşti diferă faţă de fibulele tipice Mötschwil prin fixarea piciorului pe arc în apropierea resortului şi prin numărul sporit de spire al acestuia (nu doar 2+2, ci 5+4, *fig. 3/9*). Ambele caracteristici le regăsim în cazul unor forme de fibule de schemă La Tène mijlociu, uzuale însă în La Tène-ul târziu[13]. Schema generală a fibulei din lotul II de la Bălăneşti este asemănătoare unor fibule din ansambluri de la începutul La Tène-ului târziu, precum aşezările de la Tilişca şi Şura Mică sau mormântul 3 de la Sofronievo[14] şi s-ar putea considera că anunţă formele svelte de fibule, precum cele de tip Corlate şi Gura Padinii[15]. Cu alte cuvinte, schema generală ilustrată de fibula din lotul II de la Bălăneşti era încetăţenită în regiunea Dunării Inferioare la răspântia dintre La Tène-ul mijlociu şi cel târziu. Nimic nu împiedica folosirea unei fibule cu aparente analogii în faza LT C2 şi într-o perioadă ulterioară.

Fibula Kostrzewski K

Spre deosebire de fibula din lotul II de la Bălăneşti, cea din lotul I (*fig. 2/6*) constituie o noutate în România. Cele două frângeri în unghi aproape drept (una la mijlocul arcului, cealaltă lângă resort) sunt specifice tipului Kostrzewski K. În stadiul actual al cercetării astfel de fibule nu sunt cunoscute nici în Ungaria, nici în regiunile central şi vest-balcanice – în Slovenia, Croaţia, Bosnia sau Serbia. Două fibule descoperite în mormintele 8 şi 27/1983 la Vajuga *Pesak*[16] se aseamănă numai aparent exemplarelor Kostrzewski K. Arcul lor prezintă îndoiri sinuoase şi nu frângeri bruşte,

[7] De exemplu la Altimir şi Pavolce (Nikolov 1965, 176, fig./17, 181, fig. 21/v), Koinare (Nikolov 1981, 22, fig.11/g), Tărnava (Teodosiev, Torbov 1995, 33, fig. 21) sau Bulbuc, Cetate, Floreşti, Rastu, Şişeşti, Tărtăria ş.a. (Sîrbu, Borangic 2016, 67-92, 236, fig. 26/2, 239, fig. 29/2, 242-243, fig. 32/2, 33/4, 246, fig. 36).
[8] Łuczkiewicz, Schönfelder 2008, 171-172.
[9] Breadley 1982, Măndescu 2012.
[10] Collis 1984, 74; Márton 2004.
[11] Gherghe et al. 2010, 257-258, fig. 1/3.
[12] Cf. Maute 1994, 460-461; Márton 2004, 289; Zirra 2017, 53-54.
[13] Polenz 1978, 188-189, fig. 5; cf. Rustoiu 1997, 35-36; Spânu 2002, 104-111, fig. 23.
[14] Rustoiu 1997, 33-34, 175, fig. 19/3 şi 5; Nikolov 1981, 34-36, fig. 4/b.
[15] Rustoiu 1997, 175-176, fig. 19/8 şi fig. 20.
[16] Popović, Sladić 1997, 106, fig. 6/7; Vasić 2004, 109-110, no. 175-176.

atât de caracteristice acestui tip. Prima îndoire a arcului se face la o anumită distanţă de resort şi nu lângă acesta. Astfel, fibulele de la Vajuga *Pesak* ar putea fi cu greu încadrate tipului Kostrzewski K. Tipul Kostrzewski K nu a fost până acum semnalat nici în literatura de specialitate românească[17]. Câteva fibule de pe teritoriul României ar putea fi suspectate să corespundă însă tipului Kostrzewski K[18]: Ostrovul Şimian[19], Deva[20] şi Cernat[21]. Totuşi, frângerile bruşte, aproape în unghi drept, ale arcului fibulelor Kostrzewski K nu le recunoaştem nici în aceste cazuri. Ca şi fibulele de la Vajuga, cele de la Ostrovu Şimian, Deva sau Cernat ar putea fi percepute, cel mult (!), ca replici degenerate ale tipului Kostrzewski K. Din această perspectivă, se poate considera că fibula de la Bălăneşti reprezintă cel dintâi exemplar „autentic" Kostrzewski K din România. Unicitatea fibulei de la Bălăneşti pledează pentru interpretarea acesteia ca import adus dintr-un mediu extern şi îndepărtat ariei Padea-Panagjurski Kolonii. Cea mai apropiată analogie certă pentru fibula de la Bălăneşti poate fi regăsită în aria culturii Poieneşti-Lukaševka, în locuinţa 3 din aşezarea de la Kruglik (pentru localizare: *fig. 4*)[22]. Fără să fi fost curăţată de oxizi şi neclar ilustrată, fibula de la Kruglik a fost încadrată eronat, dar cu reţineri („wahrscheinlich") tipului Babeş III.1[23]. Revizuirea încadrării tipologice a fibulei de la Kruglik, ca exemplar Kostrzewski K, nu avea însă să întârzie[24]. Trebuie remacat însă faptul că şi în aria Poieneşti-Lukaševka, fibula Kostrewski K constituie o raritate. Astfel, originea fibulei de la Bălăneşti trebuie căutată mai departe.

Fibula Kostrzewski K (cunoscută şi sub denumirile „geknickte Fibeln mit Rahmen Nadelhalter"/ „Knickfibeln"/ „dreieckige Fibeln") constituie una dintre formele caracteristice ale fazei târzii a epocii fierului preroman din aria culturilor Przeworsk, Oksiwie şi Jastorf (*fig. 4*)[25]. Thomas Völling propunea chiar distingerea unui „orizont" al fibulelor Kostrzewski K[26]. Relativ sincrone şi parţial ulterioare fibulelor de tip Beltz J[27], fibulele Kostrzewski K se regăsesc în contexte din faza târzie a culturii oppidane din Bavaria, Boemia şi Moravia (LT D1), dar şi în contexte ulterioare abandonării centrelor protourbane central-europene din perioada caesarică şi protoaugusteică[28]. Fibulele Kostrzewski K sunt reprezentative pentru două grupe culturale atribuite unor comunităţi „germanice" efemere, dar datate satisfăcător: grupa Kobili din nordul Boemiei, datată în faza LT D1[29] şi grupa Bavariei de Sud-Est, datată în faza LT D2a[30]. O datare similară este acceptată şi în cazul unor contexte funerare cu fibule Kostrzewski K din regiunea treveră[31]. Astfel, se poate considera că tipul Kostrzewski K a fost elaborat în aria culturilor Jastorf şi Przeworsk în faza LT D1, de unde s-a răspândit mai întâi prin

[17] cf. Rustoiu 1997; Zirra 2017.
[18] Sugestie Aurel Rustoiu, 14 octombrie 2017, Târgu Mureş.
[19] Rustoiu 1997, 100, lista 6, nr. 13; Sîrbu, Rustoiu 1999, 83, fig. 9/10; Popilian 1999, 61, fig. 9/9.
[20] Rustoiu 1997, 184, fig. 28/3.
[21] Székely 1983, 147, fig. 3/1.
[22] Pachkova 1977, 26, fig. 3/mijloc; Eremenko 1997, 116.
[23] Babeş 1993, 222; tipul este cunoscut şi sub denumirile de *Cammerfibeln* or *Stufenfibeln* în literatura germană.
[24] Meyer 2001, 172-173; Völling 2005, 104-109; Munteanu, Iarmulschi 2013, 82.
[25] Hachmann 1961; Völling 1994, 163-168; Meyer 2001, 161-162, fig. 1; Rieckhoff 2008, 6, fig. 3.
[26] Völling 1994, 171.
[27] Völling 1994, 167-168, tab. 3.
[28] Demetz 1999, 194-195.
[29] Salać 2013, 141-144.
[30] Rieckhoff 1992, 103 şi 107-108.
[31] Leifeld 2007, 90-95; Nickel 2011, 19-20.

intermediul schimburilor, apoi al migraţiilor şi în regiunile central-europene. Aici, fibule Kostrzewski K au continuat să fie utilizate şi în faza LT D2. Aflată departe de aria comună de răspândire a fibulelor Kostrzewski K, piesa din România ar putea constitui un import mai târziu, probabil ulterior fazei LT D1. În termenii unei cronologii absolute fibula, de la Bălăneşti ar putea constitui un indicator al mijlocului secolului I a. Chr.

O astfel de datare nu este deloc neverosimilă pentru inventarele grupei Padea-Panagjurski Kolonii. De exemplu, brăţara de argint de la Dubova[32] permite sincronizarea înmormântării de aici cu faza timpurie a tezaurelor dacice – faza prin excelenţă a fibulelor cu noduri de la mijocul secolului I a. Chr.[33] Tot în această fază poate fi plasată şi receptarea în Transilvania a importurilor republicane, fie sub forma denarilor sau a drahmelor[34], fie sub forma unor recipiente de lux[35]. Astfel, importul unei fibule specifice ariei Przeworsk corespunde perioadei în care contactele supraregionale ale comunităţilor în regiunile Dunării Inferioare şi Transilvaniei s-au intensificat într-o măsură fără precedent.

Pentru determinarea căilor de pătrundere a fibulei Kostrzewski K la Bălăneşti, două ipoteze pot fi luate în considerare: (1) o conexiune central-europeană, de-a lungul Dunării până în zona Boemia-Moravia; (2) o conexiune est-carpatică cu aria Przeworsk intermediată prin cultura Poieneşti-Lukaševka. Deşi unele materiale din perioada timpurie a culturii Przeworsk sunt semnalate în Ungaria şi Slovacia[36], absenţa fibulelor Kostrzewski K în Bazinul Carpatic izolează cea dintâi dintre ipoteze pe tărâmul incertitudinilor. Plauzibilitatea conexiunii est-carpatice este sugerată de descoperirea la Kruglik, mai sus evocată. Rolul de mediator al grupei Poieneşti-Lukaševka între comunităţile din regiunea Dunării Inferoare şi cele din ţinuturile nord-carpatice nu poate fi subestimat. Relaţiile grupei Poieneşti-Lukaševka cu culturile germanice central-nord-europene sunt bine documentate[37], iar relaţiile ei cu grupele de la Dunărea de Jos, din Serbia şi din Transilvania nu sunt nici ele lipsite de consistenţă (*cf. infra*). Prin analogiile ei est-carpatice, brăţara din lotul 2 de de la Bălăneşti pledează substanţial în favoarea ipotezei unor contacte cu între gupele Padea-Panagjurski Kolonii şi Poieneşti-Lukaševka.

Brăţara cu corp tubular şi terminaţii filiforme

Brăţara cu corp tubular şi terminaţii cu aspect de tije de fier (*fig. 3/4*) nu este o formă frecventă în repertoriul morfologic al grupei Padea-Panagjurski Kolonii. Totuşi două exemplare similare au fost semnalate în Bulgaria[38] sau în sudul Olteniei[39], dar sunt lipsite de oricare detalii contextuale. În Transilvania, două brăţări cu corp tubular de bronz au fost descoperite în centrul fortificat de la Costeşti[40]. Datarea începuturilor acestei fortificaţii montane înaintea mijlocului secolului I a. Chr. îşi aşteaptă încă justificarea. O altă brăţară cu corp tubular, fragmentară, aparţine inventarului

[32] Spânu 2004.
[33] Spânu 2002, 96-100; Spânu 2012, 142-145.
[34] Chiţescu 1981; Conovici 1986; Lockyear 1997.
[35] Beldiman 1988.
[36] Łuczkiewicz, Schönfelder 2008, 199, nota 95.
[37] Babeş 1969; Babeş, Untaru 1969; Babeş 1993, 149-152; Babeş 2005; cf. Bochnak, Urman 2016, 285-287 ş.a.
[38] Exemplar inedit în Colecţia Severeanu din Bucureşti, inv. no. 19330.
[39] Împrejurimile satului Bistreţ, jud. Dolj, informaţie neverificată Ion Motzoi Chicideanu 1995.
[40] Rustoiu 1996, 94-95, 133, nota 68, 278, fig. 42/5.

mormântului nr. 105 de la Karaburma, din care mai provin un cuţit şi un vârf de lance[41]. Mormântul nu conţine însă indicatori de datare mai precişi, astfel că includerea lui în faza IV (85-15 a. Chr.) a necropolei de la Karaburma[42] poate fi privită cu suspiciune. Nu se poate preciza nici dacă fragmentele tubulare de fier din mormintele 92 şi 97 ale aceleiaşi necropole, datate în LT D1, provin sau nu de la brăţări similare celei de la Bălăneşti[43].

Dacă analogiile brăţării de la Bălăneşti în descoperiri din Serbia şi din Transilvania nu sunt edificatoare pentru o datare satisfăcătoare, în schimb, în necropolele Poieneşti-Lukaševka, brăţările cu corp tubular şi extremităţi filiforme se asociază cu fibule de tip Babeş II.3.a-b şi respectiv II.4.a-b (*fig. 5*). Astfel, ele pot fi sincronizate fazei mijlocii („Y") a culturii Poieneşti-Lukaševka din sistemul cronologic elaborat de Mircea Babeş[44]. Mai recent, Vasile Iarmulschi a enumerat brăţările cu corp tubular printre formele specifice ale etapei a II-a a aceleiaşi culturi[45]. Lectura atentă a înserierii, precum şi a rezultatelor ei[46] conduce însă la concluzia că aceste brăţări se asociază cu fibule specifice etapei a III-a din cronologia aceluiaşi autor. Atât faza mijlocie („Y") din cronologia lui Babeş, cât şi faza a III-a din cronologia lui Iarmulschi pot fi sincronizate fazei La Tène D1. Dacă M. Babeş aprofundase consistent raportul dintre evoluţia culturii Poieneşti-Lukaševka şi sistemele cronologice central- şi nord-europene[47], argumentele sincronizării propuse de Iarmulschi[48] trebuie subînţelese. Înrudirea tipologică dintre fibulele Babeş II.4.a-b şi fibulele Beltz J din Europa Centrală (majoritatea de bronz), respectiv Kostrzewski H din Europa nord-centrală (majoritatea de fier) a fost recunoscută constant în literatura de specialitate[49] şi conferă consistenţă sincronizării dintre faza „Babeş Y" / „Iarmulschi III" a culturii Poieneşti-Lukaševka şi faza La Tène D1, respectiv faza A2 a epocii fierului preroman. Trebuie remarcat faptul că brăţările cu corp tubular nu se asociază fibulelor din faza de început a culturii Poieneşti-Lukaševka şi, astfel, nu ar putea fi corelate fazei LT C2 din cronologia Europei Centrale.

Brăţările cu corp tubular şi capete filiforme se înscriu în cateogoria acelor tipuri de obiecte care reflectă contacte supraregionale strânse între grupele de la Dunărea Mijlocie şi Inferioară şi cele aflate la est şi nord de Carpaţi[50], alături de paftalele de tip Laminci[51], fibulele cu picior lanceolat cu analogii în cultura Zarubincy[52] sau de acele produse ceramice „bastarne" descoperite la Moreşti sau Şeuşa în Transilvania[53], dar şi la Satu Nou în Dobrogea[54]. Prin urmare, comunitatea de epocă târzie La Tène de la Bălăneşti nu era deconectată de la reţeaua de schimburi culturale interregionale.

[41] Todorović 1972, 33-34, pl. XXXII/mormântul 105/2.
[42] Todorović 1972, 86 şi 92-93.
[43] Todorović 1972, 32, 35; Ljuština, Spasić 2016, 327, 336, pl. 2/4/8, mormântul 97 şi 338, pl. 4/10-11, mormântul 92.
[44] Babeş 1993, 148, fig. 44.
[45] Iarmulschi 2016, 489.
[46] Iarmulschi 2016, 486, fig. 13 şi 488, fig. 15.
[47] Babeş 1993, 148-152.
[48] Cf. Iarmulschi 2016, 484.
[49] Babeş 1993, 93, note 231; Völling 1994, 159; Zirra 2017, 59.
[50] Cf. Popović 1999, 48-51, fig. 3.
[51] Babeş 1983, Guštin 2011, 127-128.
[52] Popovic 1994; Rustoiu 1997, 36-37; Zirra 2017, 58-59.
[53] Ferencz 2011, 171-178.
[54] Conovici 1992, Conovici 1996.

Catarama rectangulară

Catarama rectangulară (*fig. 2/5*) are aspectul unei plăci dreptunghiulare ajurate, cu şiruri de incizii liniare aplicate pe laturile lungi. Cârligul a dispărut datorită puternicei oxidări a piesei. Astfel de catarame sunt specifice perioadei târzii La Tène (LT D1-D2) şi au cunoscut o largă răspândire în din zona văii Rinului şi până în Crimeea[55]. Motivele pentru care unele descoperiri (Altimir, Sofronievo, Blandiana) ar putea data încă din perioada La Tène C2[56] nu au fost suficient precizate în litaratura de specialitate. Faţă de cataramele cunoscute până acum, exemplarul de la Bălăneşti se distinge prin ornamentarea gravată, aplicată pe ambele feţe şi prin forma generală mult alungită, cu cârligul dezvoltat pe una dintre laturile scurte. Aceste caracteristici nu permit o încadrare acurată a exemplarului de la Bălăneşti în clasificarea propunsă de P. Łuczkiewicz şi M. Schönfelder[57]. O analogie mai apropiată este însă oferită de catarama dintr-un mormânt de la Simferopol (Neapolisul Scitic)[58].

Deşi asocierile cataramelor rectangulare cu piese de harnaşament şi arme sunt frecvente[59], totuşi, ele au fost integrate şi în inventare considerate „feminine”[60]. În aceste condiţii, nu se poate preciza dacă piesa de la Bălăneşti provine cu certitudine dintr-un mormânt cu echipament militar sau dintr-unul „feminin”.

Asocierile din mormâtul 15 de la Ornavasso „San Bernardo”[61] prezintă un interes deosebit, deoarece permit sincronizarea cataramelor rectangulare cu moda fibulelor fastuoase cu resort larg de schemă La Tène mijlociu, dar datate în perioada târzie La Tène[62]. Începuturile acestei „mode” pot fi corelate apariţiei în faza LT D1a a exemplarelor mari ale fibulelor de tip Misano din nordul Italiei[63]. În Croaţia şi Serbia această modă este ilustrată de fibulele de tip Jarak, incluse de Dragan Božič în fazele Mokronog IIIa/Belgrad 3/LT D1[64]. Pentru discuţia de faţă este mai puţin important dacă această modă supraregională trebuie sincronizată exclusiv „fazei LT D1” sau a fost continuată, pe alocuri, şi în „faza LT D2”. Foarte probabil, efectele cele mai târzii ale acestei „mode” sunt ilustrate în Transilvania de fibulele cu noduri, specifice fazei timpurii a tezaurelor dacice[65]. Totodată, această fază corespunde şi momentului de pătrundere a importurilor republicane în regiunile de est ale Bazinului Carpatic, printre care se numără şi cana Ornavasso-Gallarate de la Lupu[66], situla de tip Eggers 20 de la Cugir[67] sau numeroasele tezaure cu denari republicani târzii[68]. Importul de bunuri de preţ era însoţit şi de importul de idei şi de noi modele culturale. După cum am arătat mai sus, tot în acea vreme putea fi receptată şi fibula Kostrzewski K la Dunărea Inferioară. Practic, catarama de la Bălăneşti poate fi sincronizată relativ fibulei Kostrzewski K.

[55] Łuczkiewicz, Schönfelder 2008, 162-164, fig. 5, 200-202, lista 1; o opinie diferită la Sîrbu, Borangic 2015, 375.
[56] Łuczkiewicz, Schönfelder 2008, 162.
[57] Łuczkiewicz, Schönfelder 2008, 163-165, fig. 4
[58] Pogrebova 1961, 128, 166, fig. 35/10; Božič 2001, 185, 196, fig. 11/2.
[59] Božič 2001, 185.
[60] Martin-Kilcher 1998, 197-203, fig. 7/SB15; cf. Łuczkiewicz, Schönfelder 2008, 162.
[61] Graue 1974, 59, pl. 17/3.
[62] Spânu 2002, 104-111.
[63] Agostinetti, Knobloch 2010, 13, fig. 7.
[64] Božič 2008, 146.
[65] Spânu 2012, 142-145.
[66] Spânu 2002, 111-115.
[67] Rustoiu 2009, 33, fig. 1 şi 4.
[68] Chiţescu 1981; Lockyear 1997.

Implicit, cele două piese au putut face parte fie din acelaşi inventar, fie din înmormântări alăturate relativ sincrone.

Încheiere

Într-o serie de contribuţii recente, cuţitele de tip *sica* au fost percepute ca simboluri ale militarismului autarhic dacic[69]. Trebuie precizat că armele şi piesele de harnaşament din mormintele Padea-Panagjurski Kolonii nu reprezintă în mod necesar simboluri beligerante, ci accesorii ale eroizării şi apoteozei defuncţilor[70]. Chiar dacă integritatea inventarelor funerare de la Bălăneşti a fost compromisă, ansamblul funerar de aici ne reaminteşte un aspect adesea trecut cu vederea. Pe lângă armele de dimensiuni relativ mai mari, inventarele Padea-Panagjurski Kolonii pot să conţină şi obiecte mai mici, dar înzestrate cu o expresivitate culturală particulară şi, uneori, aduse de pe tărâmuri îndepărtate. Recurgerea la astfel de importuri reflectă conectarea comunităţilor locale de la Dunărea Inferioară şi din Transilvania la întinse reţele de schimburi culturale şi ceremoniale. Fibula Kostrzewski K sau brăţara cu corp tubular de la Bălăneşti reprezintă unele dintre acele vestigii ale unei mobilităţi multi-direcţionale dezvoltate chiar şi fără aportul Romei în perioada târzie a La Tène-ului[71]. Această intensificare a contactelor supraregionale nu poate fi însă datată înaintea începutului secolului I a. Chr. Pe atunci, nu numai comunităţile locale din estul Arcului Carpatic începeau să îşi facă simţită prezenţa în peisajul Europei est-centrale, ci şi Europa La Tène-ului târziu le descoperea particularismul. Indiferent de etnicitatea lor, defuncţii de la Bălăneşti îşi dezvăluie o identitate culturală cosmopolită.

N.b. Realizarea acestui articol a fost sprijinită de: dr. Radu Băjenaru (Bucureşti), dr. Kirsten Hellström (Iena/Berlin), dr. Vasile Iarmulschi (Berlin), prof. dr. Maciej Karwowski (Viena), prof. dr. Michael Meyer (Berlin), dr. Vladimir Mihajlović (Novi Sad), Georgiana Mureşan (Bucureşti), dr. Vlad V. Zirra (Bucureşti).

Anexa 1 (lotul 1)

1. Cuţit curb (”sica”); fier; decor poansonat în zona mediană a lamei; lungime: 41,7 cm; MJG, inv. 29040. Fig. 1/1.
2. Cuţit curb (”sica”); fier; iron; mânerul şi lama uşor îndoite; decor poansonat în zona mediană a lamei; lungime: 38,2 cm; MJG, inv. 29041. Fig. 1 /2.
3. Vârf de lance; fier; uşor îndoită; lungime: 43,7 cm; MJG, inv. 29042. Fig. 1/3.
4. Teaca unui cuţit curb (probabil nr. 2); tablă din fier; decor gravat şi poansonat linear pe o parte; trei orificii de ataşare pe partea opusă; lungime: 21,8 cm; MJG, inv. 29043 (partea superioară) şi 29044 (partea inferioară); 2/4
5. Cataramă rectangulară; fier; ornamente gravate pe laturile lungi, pe ambele părţi; lungime: 5,4 cm; lăţime: 2,8 cm; grosime 0,23 cm; MJG, inv. 29045. Fig. 2/5.
6. Fibulă de tip Kostrzewski K; fier; pciorul şi portagrafa deteriorate, resortul rupt; ornamente liniare pe arc; lungimea actuală: 5,2 cm; MJG, inv. 29046ab. Fig. 2/6.
7. Tijă cu cârlige terminale; lungime: 6,9 cm; grosime: 0,28 cm; MJG, inv. 29046c. Fig. 2/7.

[69] Sîrbu, Borangic 2015, 378-379 Sîrbu, Borangic 2016, 47; Borangic 2017, 189-190.
[70] Kull 1997.
[71] Łuczkiewicz, Schönfelder 2008, 199: ”... Spuren einer Mobilität auch ohne das Zutun Roms”.

8. Piron din fier; lungime: 5,3 cm; MJG, inv. 29047. Fig. 2/8.
9. Piron din fier; lungime: 3,7 cm; MJG, inv. 29048. Fig. 2/9.
10. Verigă din bronz; diametru: 2,5 cm; MJG, inv. 29049. Fig. 2/10.

Anexa 2 (lotul 2)

1. Cuţit curb (”sica”); fier; două şiruri poansonate de-a lungul canalului de scurgere pe lamă; mânerul lipseşte; lungime: 29 cm; MJG, inv. 29070. Fig. 3/1.
2. Verigă din fier; diam.: 3,1 cm; MJG, inv. 29071. Fig. 3/2.
3. Verigă din fier; diam. 2,7 cm; MJG, inv. 29072. Fig. 3/3.
4. Brăţară cu corp tubular şi terminaţii filiforme; fier; diam. 8,3 cm; MJG, inv. 29073. Fig. 3/4.
5. Nit din fier de la mânerul unui cuţit curb; triunghi poansonat pe floare (similar nitului păstrat pe cuţitul nr. 1); lungime: 2,4 cm; MJG, inv. 29074. Fig. 3/5.
6. Aplică hemispherică din fier cu cleme laterale de prindere; diam: 1,9 cm; MJG, inv. 29075. Fig. 3/6.
7. Aplică hemispherică din fier cu cleme laterale de prindere; diam: 1,9 cm; MJG, inv. 29076. Fig. 3/7.
8. Vârf de lamă (de la un cuţit?); fier; lungime: 3,1 cm; MJG, inv. 29077. Fig. 3/8.
9. Fibulă de schemă La Tène mijlociu; fier; lungime: 10,4 cm; MJG, inv. 29078. Fig. 3/9.

Lista figurilor

Fig. 1 Armele din fier din primul lot de obiecte de la Bălăneşti. Desene după original.
Fig. 2 Teaca şi piesele de podoabă din primul lot de la Bălăneşti. Desene după original.
Fig. 3 Cuţitul curb şi piesele de podoabă ale celui de al doilea lot de obiecte de Bălăneşti. Desene după original.
Fig. 4 Răspândirea fibulelor de tip Kostrzewski K. În legendă: cercurile - înmormântări; triunghiuri: aşezări; simbolurile mici: o fibulă; simbolurile mijlocii: 2-5 fibule; simboluri mari: 6 sau mai multe fibule. După Meyer 2001, 162, fig. 1, cu completări.
Fig. 5 Tipurile de fibule (după Babeş 1993, 90-95, fig. 24) asociate brăţărilor cu corp tubular în morminte Poieneşti-Lukaševka.

Fig. 1. Iron weapons from the first batch of artefacts from Bălăneşti. Draws after original.
Fig. 2. Scabbard and adornments from the first batch from Bălăneşti. Draws after original.
Fig. 3. Curved dagger and adornaments from the second batch from Bălăneşti. Draws after original.
Fig. 4. Distribution of Kostrzewski K fibulae; circles: burials; triangles: settlemets; little symbol: one fibula; middle symbol: 2-5 fibulae; big symbol: 6 or more fibulae; after Meyer 2001, 162, fig. 1.
Fig. 5. Fibulae types (after Babeş 1993, 90-95, fig. 24) associated with tubular bracelets in Poieneşti-Lukaševka graves.

Literatura citată

Agostinetti, Knobloch 2010 - Agostinetti P. P., Knobloch R., *La cronologia della tarda età di La Tène e dell'età augustea nella Transpadana centro-occidentale*, Bollettino di Archeologia on line I, 2010, Volume speciale F/F10/2, 3-21.

Alexandrescu 1983 - Alexandrescu A. D., *Tombes de chevaux et pièces de harnais dans la nécropole gète de Zimnocea*, Dacia 27, 1983, 67-78.

Babeş 1969 - Babeş M., *Noi date despre arheologia şi istoria bastarnilor. O fibulă „pomeraniană" descoperită la Ghelăieşti*, Studii şi Cercetări de Istorie Veche 20, 2, 1969, 195-218.

Babeş 1983 - Babeş M., *Paftale Latène tîrzii din sud-estul Europei*, Studii şi Cercetări de Istorie Veche şi Arheologie 34, 3, 1983, 196-221.

Babeş 1993 - Babeş M., *Die Poieneşti-Lukaševka-Kultur. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte im Raum östlich der Karpaten in den letzten Jahrhunderten vor Christi Geburt*, Bonn 1993.

Babeş 2005 - M. Babeş, *The brooch from Horodica: Dacian, Celtic or Germanic?* in: H. Dobrzańska, V. Megaw, P. Poleska (eds.), *Celts on the Margin. Studies in European Cultural Interaction. 7th c. BC- 1st c. AD. Dedicated to Zenon Woźniak*, Kraków 2005, 121-129.

Babeş, Untaru 1969 - Babeş M., Untaru I., *Die früheste latènezeitliche Germanische Fund aus der Moldau. Der Kronenhalsring von Davideni*, Dacia 13, 1969, 283-290.

Beldiman 1988 - Beldiman C., *Cu privire la difuziunea produselor de bronz italice în Dacia preromană (descoperirea de la Ţigăneşti, jud. Teleorman)*, Thraco-Dacica 9, 1-2, 1988, 75-82.

Bochnak, Urman 2016 - Bochnak T., Urman K., *Les sépultures à inhumation dans la culture de Przeworsk à la période préromaine et au début de la période des influences romaines*, în: Sîrbu V., Jevtić M., Dimitrović K., Ljuština M. (eds.), *Funerary Practices during the Bronze and Iron Ages in Central and Southeast Europe. Proceedings of the 14th International Colloquium of Funerary Archaeology in Čačak, Sebia, 24th-27th September 2015*, Beograd- Čačak 2016, 271-291.

Borangic 2017 - Borangic C., *Seniorii războiului în lumea dacică. Elite militare din secolele II a. Chr. – II p. Chr. în spaţiul carpato-dunărean*, Brăila - Alba Iulia 2017.

Božič 2001 - Božič D., *Ljudje ob Krki in Kolpi e latenski dobi*, Arheološki vestnik 52, 2001, 181-198.

Božič 2008 - Božič D., *Late La Tène-Roman cemetery in Novo mesto. Ljubljanska cesta and Okrajno glavarstvo. Studies on fibulae and on the relative chronology of Late La Tène period. Poznolatensko-rimsko grobišče v Ljubljanska cesta in Okrajno glavarstvo. Študije o fibulah in o relativni kronologiji pozne latenske dobe,* Ljubljana 2001.

Chiţescu 1981 - Chiţescu M., *Numismatic Aspects of the History of the Dacian State: the Roman Republican Coinage in Dacia and Geto-Dacian Coins of Roman Type*, British Archaeological Reports 112, 1981.

Collis 1984 - Collis J., *Oppida, Earliest Towns North of the Alps*, Sheffield 1984.

Conovici 1986 - Conovici N., *Aspecte ale circulaţiei drahmelor din Dyrrhachium si Apollonia în Peninsula Balcanica şi in Dacia*, Buletinul Societăţii Numismatice Române 77-79, 1986, 68-88.

Conovici 1992 - Conovici N., *Noi date arheologice privind începuturile culturii Poieneşti-Lukaševka şi prezenţa bastarnilor în Dobrogea*, Studii şi Cercetări de Istorie Veche şi Arheologie 43, 1, 1992, 3-14.

Conovici 1996 - Conovici N., *Pe marginea unei recenzii*, Studii şi Cercetări de Istorie Veche şi Arheologie 47, 4, 1996, 369-373.

Demetz 1999 - Demetz S., *Fibeln der Spätlatène- und Frühen Kaiserzeit in den Alpenländern*, Frühgeschichtliche und provinzialrömische Archäologie. Materialien und Forschungen, Band 4, 1999.

Eremenko 1997 - Eremenko V. E., *„Kel'tskaia vual'" i zarubinetskaia kul'tura*, Sankt-Petersburg 1997.

Ferencz 2011 - Ferencz I. V., About the End of Celtic presence in South-Western Transylvania, in: M. Guštin, M. Jevtić, *The Eastern Celts. The Communities between the Alps and the Black Sea*, Koper-Beograd 2011, 171-178.

Gherghe *et al*. 2010 - Gherghe P., Ridiche F., Bâsceanu M., *Câteva consideraţii privind descoperirile de epocă La Tène din arealul geografic al localităţilor Desa-Ciuperceni, jud. Dolj*, Analele Universităţii din Craiova, Seria Istorie, Anul XV, nr. 1(17), 2010, 255-259.

Graue 1974 - Graue J., *Die Gräberfelder von Ornavasso. Eine Studie zur Chronologie der späten Latène- und frühen Kaiserzeit*, Hamburger Beiträge zur Archäologie. Beiheft 1, 1974.

Guštin 2011 - M. Guštin, *On the Celtic tribe of Taurisci. Local identity and regional contacts in the ancient world*, in: M. Guštin, M. Jevtić, *The Eastern Celts. The Communities between the Alps and the Black Sea*, Koper-Beograd 2011, 119-128.

Hachmann 1961 - Hachmann R., *Die Chronologie der jüngeren vorrömischen Eisenzeit. Studien zum Stand der Forschung im nörtlichen Mitteleuropa und in Scandinavien*, Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 41, 1960 (1961), 1-276.

Iarmulschi 2016 - Iarmulschi V., *A few considerations regarding the chronology of the Poieneşti-Lucşeuca culture*, Praehistorische Zeitschrift 91, 2, 2016, 471-494.

Ion 2017 - Ion A., *Descoperire arheologică uriaşă într-o pădure din Gorj: matriţă folosită de geto-daci pentru turnarea monedelor*, http://adevarul.ro/locale/targu-jiu/

Kull 1997 - Kull B., *Tod und Apotheose. Zur Ikonographie in Grab und Kunst der jüngere Eisenzeit an der unteren Donau und ihrer Bedeutung für die Interpretation von „Prunkgräber"*, Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 78, 1997, 197-466.

Leifeld 2007 - Leifeld H., *Endlatène- und älterkaiserzeitliche Fibeln aus Gräbern des Trierer Landes. Eine antiquarisch-chronologische Studie*, Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 146, Bonn 2007, 90-95.

Ljuština, Spasić 2016 - Ljuština M., Spasić M., *Brothers-in-Shears in the Afterlife: La Tène Warrior Panoply and Chronology at Belgrad-Karaburma*, in: Berecki S., *Iron Age Chronology in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureş, 8-10 October 2015*, Cluj-Napoca 2016, 325-338.

Lockyear 1997 - Lockyear K., *The Supply of Roman Republican Denarii to Romania*, Studii şi Cercetări de Numismatică 11, 1995 (1997), 85-102.

Łuczkiewicz, Schönfelder 2008 - Łuczkiewicz P., Schönfelder M., *Untersuchungen zur Ausstatung eines späteisenzeitlichen Reitterkriegers aus dem südlichen Karpaten- oder Balkanraum*, Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums 47, 2008, 159-210.

Măndescu 2000 - Măndescu D., *Fibulele de schemă Latène în perioada timpurie şi mijlocie a celei de a doua epoci a fierului pe teritoriul vechii Dacii*, Crisia 30, 2000, 45-80.

Măndescu 2012 - Măndescu D., *Killing the Weapons. An Insight on Graves with Destroyed Weapons in Late Iron Age Transylvania*, în: Berecki S. (ed.), *Iron Age Rites and Rituals in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureş, 7-9 October 2011*, Târgu Mureş 2012, 343-356.

Martin-Kilcher 1998 - Martin-Kilcher S., *Gräber der späten Republik und der frühen Kaiserzeit am Lago Maggiore: Tradition und Romanisierung*, în: Fasold P., Fischer T., von Hesberg H., Witteyer M. (ed.), *Bestattungssite und Kulturelle Identität*, Xantener Berichte 7, Köln 1998, 191-253.

Márton 2004 - Márton A., *La fibule de type de Mötschwil*, Acta Archaeologica Academica Scientiarum Hungaricae 55, 2004, 279-322.

Maute 1994 - Maute M., *Fibel und Fibeltracht*, in: Hoops J., Beck H., *Reallexikon der germanischen Altertumskunde* 8, 5/6, 1994, 458-467.

Meyer 2001 - Meyer M., *Regionale Ausprägungen der Fibel Var. K nach Kostrzewski*, in: M. Meyer (ed.), *Trans albim fluvium. Forschungen zur vorrömischen, kaiserzeitlichen und frühmittelalterlichen Archäologie. Festschrift für Achim Leube. Internationale Archäologie*. Studia honoraria 10, 2001, 161-176.

Munteanu, Iarmulschi 2013 - Munteanu O., Iarmulschi V., *Linguri de lut din mediul culturii Poieneşti-Lukaşeuca*, Revista Arheologică s.n., 9/2, 2013, 76-84.

Nickel 2011 - Nickel C., *Martberg. Heiligtum und Oppidum der Treverer. II. Die Fibeln vom Martberg. Altfunde, Privatsammlungen, Feldfunde, Grabungen*, in: A. Hafner, H.-M. von Kaenel, H.-H. Wegner (Eds.), Berichte zur Archäologie an Mittelrhein und Mosel 18, Koblenz 2011.

Nikolov 1965 - Nikolov B., *Trakijski pametnici văv Vraèansko*, Izvestija na Arheologičeskija Institut Sofia 28, 1965, 163-202.

Nikolov 1981 - Nikolov B., *Trakijski pogrebenija pri s. Sofronjievo, Vračanski okrăg*, Arheologija Sofia 23, 3, 1981, 30-41.

Nikolov 1990 - Nikolov B., *Trakijski nahodki ot Severnozapadna Bălgarija*, Arheologija Sofia 32, 4, 1990, 14-26.

Pachkova 1977 - Pachkova S. P., *Poselenie poblizu s(ela) Kruglik na Bukovine*, Arheologiia 23, 1977, 24-34.

Pogrebova 1961 - Pogrebova N. N., *Pogrebenjia v mavsolee Neapolja Skifskogo*, in: Pamjaniki epohi bronzy i rannego železa v severnom Pricernomor'e, Materiali i issledovanjia po arheologii SSSR 1961, 103

Polenz 1978 - Polenz H., *Gedanken zu einer Fibel vom Mittellatèneschema aus Káyseri in Anatolien*, Bonner Jahrbuch 178, 1978, 181-216.

Popov 1929 - Popov R., *Novootkriti pametnici ot' željdjzenata epoha v' Bălgaria*, Izvestija na Bălgarskija Arheologičeskija Institut Sofia 5, 1928-1929 (1929), 273-290.

Popović 1994 - Popović P., *Lanzenfibeln des Westbalkans und der Donauniederung*, Balcanica 25, 1, 1994, 53-71.

Popović 1999 - Popović P., *The Scordisci and the Bastarnae*, in: *Le Djerdap/Les Portes de Fer à la deuxième moitié du premier millenaire av. J. Ch. jusqu'au guerres Daciques. Kolloquium in Kladovo-Drobeta-Turnu Severin*, Beograd 1999, 47-54.

Popović, Sladić 1997 - Popović P., Sladić M., *Mladje gvozdeno doba istočne Srbije*, in: *Arheologija istočne Srbije (Archaeology of Eastern Serbia)*, Beograd 1997, 101-114.

Rieckhoff 1992 - Rieckhoff S., *Überlegungen zur Chronologie der Spätlatènezeit im südlichen Mitteleuropa*, Bayerische Vorgeschichtsbläter 57, 1992, 103-121.

Rieckhoff 2008 - Rieckhoff S., *Geschichte der Chronologie der Späten Eisenzeit in Mitteleuropa und das Paradigma der Kontinuität*, Leipziger online-Beitrege für vor- und frühgeschichtliche Archäologie 30, Leipzig 2008, 1–11.

Rustoiu 1996 - Rustoiu A., *Metalurgia bronzului la daci (sec. II î. Chr.- sec. d. Chr.). Tehnici, ateliere si produse de bronz*, Bucureşti 1996.

Rustoiu 1997 - Rustoiu A., *Fibulele din Dacia Preromană*, Bibliotheca Thracologica 22, Bucureşti 1997.

Rustoiu 2001 - Rustoiu A., *Ornamentica pumnalelor curbe traco-dacice*, in: C. Cosma, D. Tamba, A. Rustoiu, *Studia archaeologicaa et historica Nicolao Gudea dicta/Omagiu profesorului Nicloae Gudea la 60 de ani*, Zalău 2001, 181-185.

Rustoiu 2009 - Rustoiu A., *A Late republican bronze situla (Eggers type 20) from Cugir (Alba County), Romania*, Instrumentum 29, 2009, 33-34.

Salać 2013 - Salać V., *Culture groups at the perifery of the La Tène culture*, in: N. Venclová (ed.), *The Prehistory of Bohemia 6. Late Iron Age – the La Tène periode*, Praha 2013, 135-144.

Sîrbu, Borangic 2015 - Sîrbu V., Bornagic C., *Paznicii trecatorii. Morminte dacice pe Valea Oltului*, in: S. Forţiu, A. Stavilă (ed.), *Arheovest III.1. In memoriam Florin Medeleţ. Interdisciplinaritate în arheologie şi istorie. Timişoara, 28 noiembrie 2015*, Szeged 2015, 369-390.

Sîrbu, Borangic 2016 - Sîrbu V., Bornagic C., *Pumnalul sica în nordul Dunării (~200 a. Chr. – 106 p. Chr.)/Le poignard sica au nord du Danube (~200 av. J.-C. – 106 ap. J.-C.)*, Brăila 2016.

Spânu 2002 - Spânu D., *Studien zum Silberschatzfund des 1. Jahrhunderts v. Chr. von Lupu, Rumänien*, Prähistorische Zeitschrift 77, 1, 2002, 84-136.

Spânu 2004 - Spânu D., *Un mormânt de epocă târzie Latène de la Dubova*, Studii şi Cercetări de Istorie Veche şi Arheologie 52-53, 2001-2002 (2004), 83-132.

Spânu 2012 - Spânu D., *Tezaurele dacice. Creaţia în metale preţioase din Dacia preromană*, Bucureşti 2012.

Székely 1983 - Székely Z., *Rezultatul ultimelor cercetări din judeţul Covasna în aşezări din epoca bronzului şi prima vârstă a fierului*, Materiale şi Cercetări Arheologice. A XV-a sesiune anuală de rapoarte, Muzeul Judeţean Braşov – 1981, Bucureşti 1983, 143-148.

Teodosiev, Torbov 1995 - Teodosiev N., Torbov N., *Trakijski mogili ot kăsnoeleniceskata epoha pri Tărnava, Beloslatinsko*, Isvestija na Museite v Severnozapadna Bălgaria 23, 1995, 11-58.

Todorović 1972 - Todorović J., *Praistorijska Karaburma*, Beograd 1972.

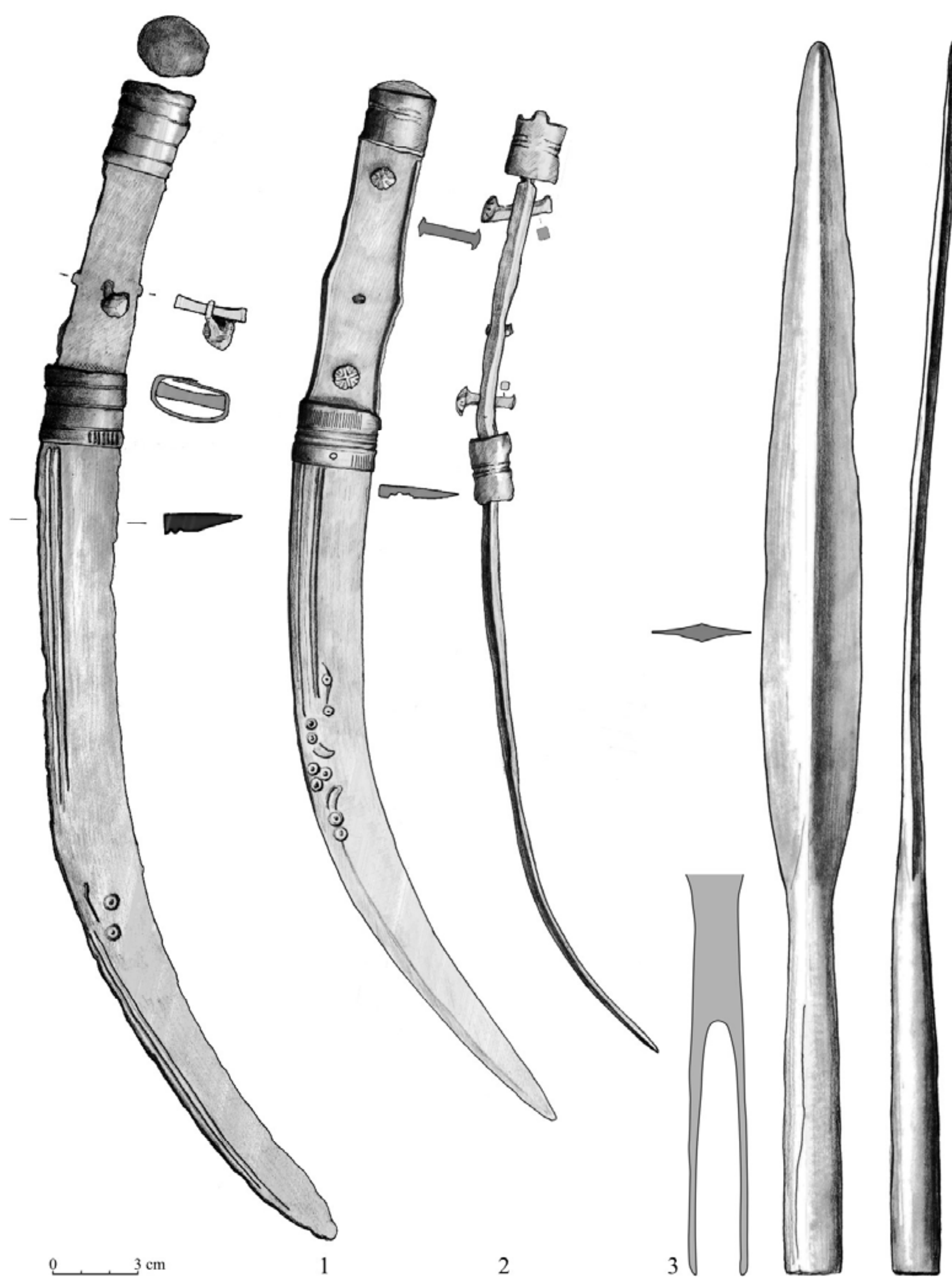
Tudor 1968 - Tudor E., *Morminte de luptatori din a doua epoca a fierului descoperite la Rastu*, Studii şi Cercertări de Istorie Veche 19, 3, 1968, 517-526.

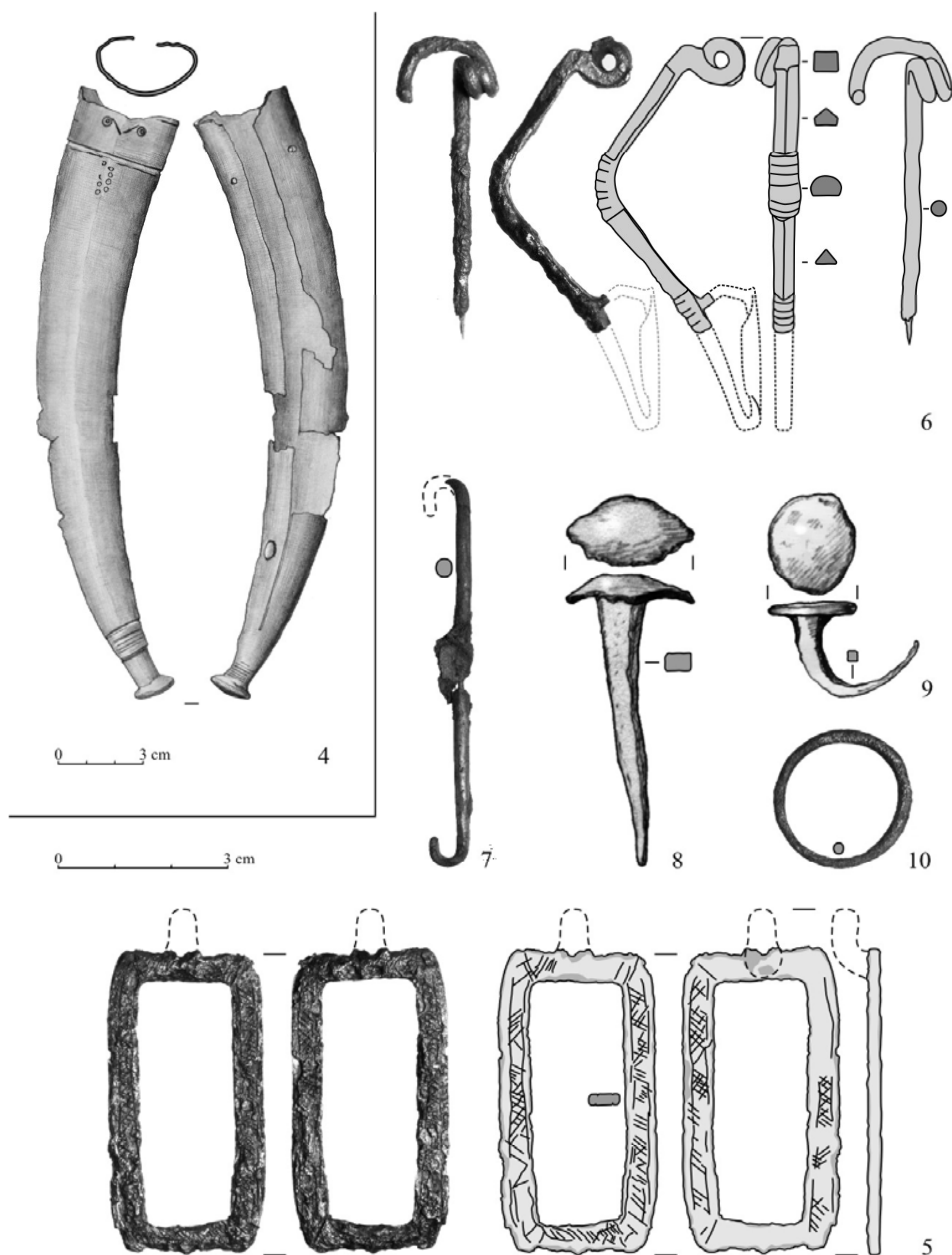
Vasić et al. 2004 - Vasić R., Tapavički-Ilić M., Krstić V., Bader T., *Silber der Illyren und Kelten im Zentralbalkan*, Eberdingen 2004.

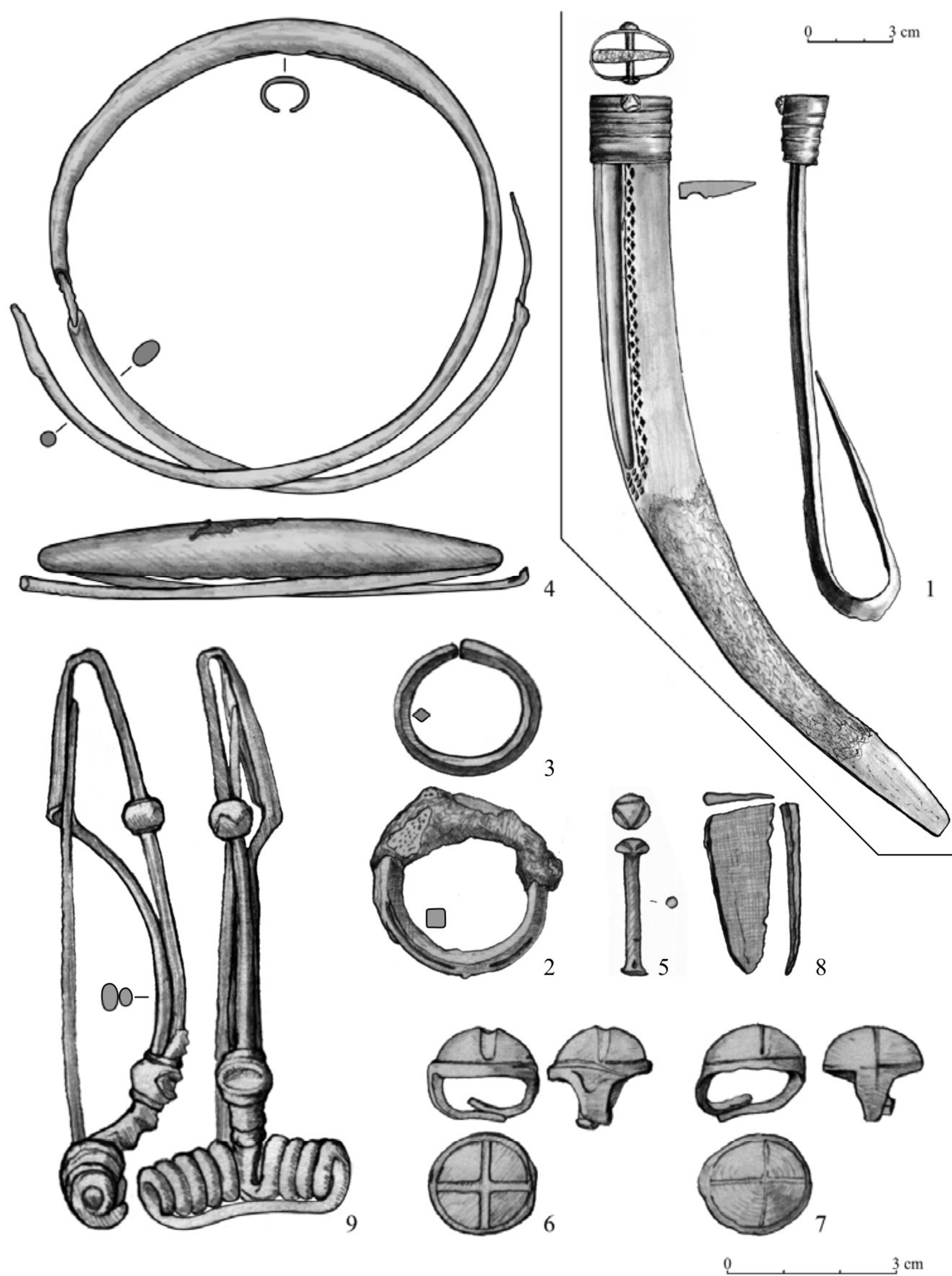
Völling 1994 - Völling T., *Studien zu Fibelformen der jüngeren vorrömischen Eisenzeit und älteren römischen Kaiserzeit*, Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 75, 1994, 147-282.

Völling 2005 - Völling T., *Germanien an der Zeitenwende. Studien zum Kulturwandeln beim Übergang vorrömischen Eisenzeit zur älteren römischen Kaiserzeit in der Germania Magna*, British Archaeological Reports, International Series 1360, 2005.

Zirra 2017 - Zirra V. V., *Fibulele de schemă La Tène din România*, Craiova 2017.

0
3 cm
1
2
3

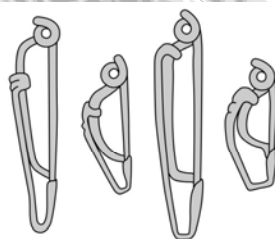

0
3 cm
4
6
7
8
9
10
0
3 cm
5

0
3 cm
1
2
3
4
5
6
7
8
9
0
3 cm

100 km

KRUGLIK

BĂLĂNEŞTI

	II.3.a	II.4.a	II.3.b	II.4.b
Boroseşti morm. 9	●			
Lucaşeuca morm. 21	●			
Boroseşti morm. 52	●	●		
Boroseşti morm. 13	●	●		
Dolineni morm. 2		●		
Dolineni morm. 8		●		
Dolineni morm. 3			●	
Dolineni morm. 31			●	
Dolineni morm. 44				●

Un tezaur roman, cu denari republicani și imperiali descoperit în pădurea Stroiești, comuna Arcani, județul Gorj.

Vasile Marinoiu

Abstract

In 2017, with the help of the metal detector, was discovered in forest Stroiești, Gorj county, a treasure of 19 Roman coins. From the 19 coins, 10 republican coins were emited by L. Appuleius Saturninus, L. Marcius Censorinus and Marcus Antoninus and 9 imperial coins were emited during the Emperors Vitellius, Vespasian and Domitian.

The treasure contains coins starting from the year 104 before Christ (B.C.),, to 86 - 88 after Christ (A.C).

This treasure is rare among the coin treasures from Romania, because it contains republican and imperial denars prior to the conquest of Dacia by the Emperor Trajan.

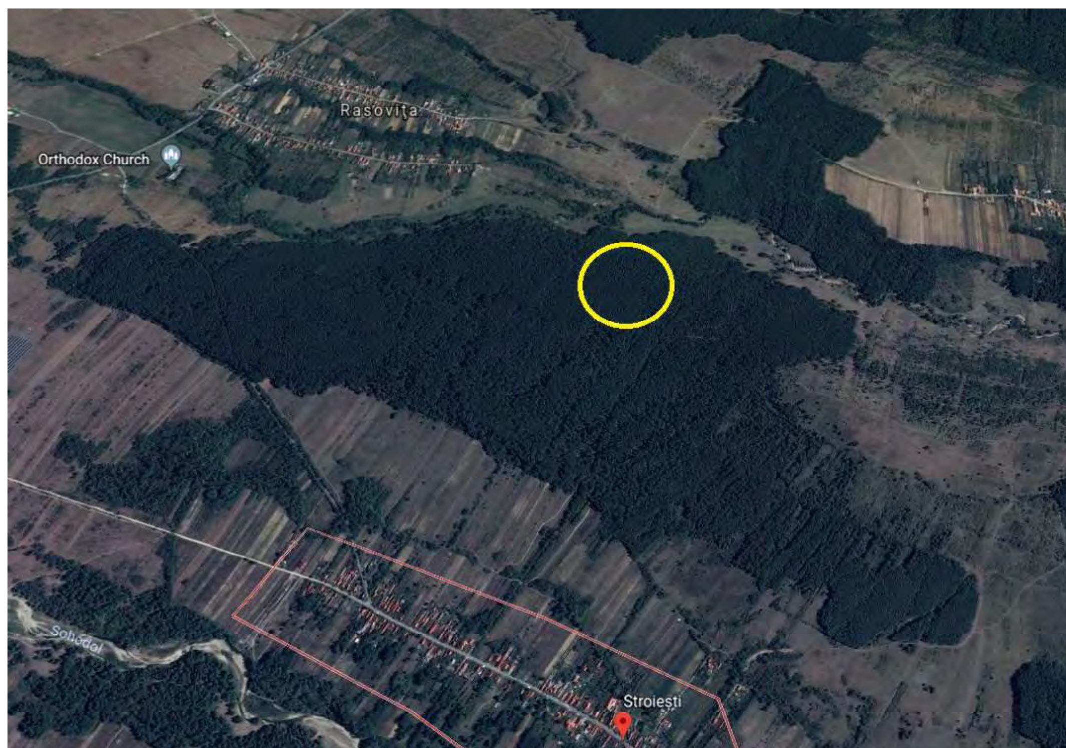
It brings new contributions to the economic, military and social life and monetary circulation in the Dacia, prior to the Roman conquest.

Cuvinte cheie. *Tezaur roman, denari republicani și imperiali, detector de metale, județul Gorj.*

Key words. *Roman treasure, denars republican and imperial coins, metal detector, Gorj county.*

În ultimii ani, în județul Gorj au fost descoperite cu ajutorul detectoarelor de metale, câteva tezaure monetare de epocă romană. Cel mai recent este un mic tezaur de 19 denari, compus din piese republicane și imperiale. Acesta a fost detectat în pădurea Stroiești, comuna Arcani, de către un pasionat de istorie, medicul stomatolog Diaconescu Dan Valentin din Stroiești, prin această descoperire aducându-se o reală și importantă contribuție documentară la viața economico-socială a geto-dacilor din zona de nord a Olteniei.

Locul descoperirii se află pe o terasă din pădurea ce aparține, din punct de vedere teritorial, de satul Stroiești, în punctul ”Drumul Târgului,,, la 20 m nord de acesta și la cca. 200 m vest de pârâul Rasova. El se află la jumătatea distanței dintre satele Rasovița (la est) și Stroiești (la vest - DJ 672 C) și la cca 1,5 km sud de DN 67 D , Târgu Jiu – Baia de Aramă.

Pădurea Stroiești, cu zona marcată, în care s-a descoperit tezaurul (după Google Maps)

Din punct de vedere al coordonatelor geografice locul descoperirii se află la 45° 02' 30" latitudine nordică, 23° 10' 06" longitutdine estică și la o altitudine de 265 m față de nivelul mării. După cum arătam mai sus, în imediata apropiere a platoului unde s-a descoperit tezaurul, trecea în evul mediu, un drum pietruit ce făcea legătura între Târgu Jiu , Stroiești, Arcani, Brădiceni și Tismana, iar de aici mai departe spre Baia de Aramă. De aici și denumirea punctului de ”DrumulTârgului” (sau după vechea denumire dată de locuitorii din zonă – Drumul Târg).

Locul și descoperitorul tezaurului din pădurea Stroiești.

Tezaurul a fost descoperit în data de 24 mai 2017, la o adâncime ce varia între -20 și – 40 cm, față de nivelul actual de călcare, el fiind împrăștiat direct pe pământ, pe o suprafață de cca. 4 m.p. Nu s-au descoperit fragmente ceramice.

În ceeea ce privește componența tezaurului roman de la Stroiești (vezi tabelul nr. 2), aceasta este alcătuită din zece monede republicane și nouă imperiale (toate din argint), ce se eșalonează din anul 104 î.Hr și până în 88/89 d. Hr. Etapele de constituire a tezaurului sunt în perioada lui Marcus Antonius și Vespasian (când avem cele mai numeroase piese tezaurizate).

- Din cei 10 denari republicani emiși, avem câte unul de la magistrații L. Appuleius Saturninus (anul 104 î. Hr) și L.Marcius Censorinus (anul 82 î. Hr.), ambele bătute în atelierul din Roma și opt emise de Marcus Antonius (anii 32 – 31 î. Hr.), în ateliere itinerante, pentru plata legiunilor ce îl sprijineau împotriva lui Octavianus Augustus.
- Cei 9 denari imperiali au fost emiși, unul de Vitellius (69 d. Hr), șase de Vespasian (între anii 70 și 75) din care unul pentru fiul său Titus și se încheie cu doi denari emiși de împăratul Domițian, unul în anul 82, iar cealălalt în 88 /89. Toate sunt bătute în atelierul de la Roma.

Tezaurizarea este încadrată în categoria celor cu acumulare lentă, ea realizâdu-se într-o perioadă mare de timp, de aproape 200 de ani, cu inervale de timp relativ mari chiar între emitenții republicani - de peste 20 de ani între primii doi și de 50 de ani între ultimul magistrat emitent și Marcus Antonius. Întreruperi de tezaurizare mari (de peste 100 de ani), există și între emitenții republicani și cei imperiali (între Marcus Antonius și respectiv Vitellius). Este printre puținele tezaure de acest fel, descoperite în țara noastră, ce conțin denari romani (republicani și imperiali), din această perioadă. Tezaure cu structuri asemănătoare pe teritoriul țării noastre au fost descoperite mai ales în Dobrogea și doar câteva în Moldova și Transilvania .[1]

În privința greutății monedelor din tezaur, corespunzătoare fiecărui emitent (vezi tabelul numărul 1), aceasta se prezintă astfel:

- 13 denari au greutatea considerată normală (între 3,41 și 2,80 grame) :
- 5 denari sunt sub greutatea normală (sub 2,80 grame) :
- 1 denar are peste greutatea normală, 3,46 grame, față de 3,41 grame, considerată ca normală.

Numărul mare de denari romani (14 din cei 19), cu greutate normală, demonstrează că piesele respective au avut o circulație restrînsă și în acest caz și o patină funcțională redusă, ele constituind mai mult obiectul unei tezaurizării.

Din punct de vedere al aspectului metrologic, putem afirma că piesele din tezaur se încadrează în limitele standard -18 -19 mm. Excepție fac câțiva denari care au dimensiuni mai mici, cuprinse între 15,8 și !6,9 mm.

[1] Vezi Bucur Mitrea, *Contribuții la studiul circulației monetare în Dobrogea în secolul I î.e.n. Tezaurul de de denari romani republicani de la Costinești, județul Constanța,* în Pontica,3,Constanța, 1970, p.131 -137; Radu Ocheșeanu, *Un tezaur de denari romani republicani descoperit la Aegyssus,* (monede republicane și imperiale ce se termină în 79/81 d. Hr.), în Studii și Cercetări Numismatice (SCN), vol. XII, București, 1998, p. 15 -27; Iudita Winkler, *Schatzfunde römischer Silbermünzen in Dakien bis zum Bagiun der Dakierkriege,* în JNC, 17, 1967, p. 123-156; Maria Chițescu, *Câteva tezaure monetare romane republicane din Moldova*, în http//www.cimec.ro/http//cmiabc.ro – p. 159 -166; Oltea Dudău, *Un lot de monede republicane romane din colecția Brukenthal,* în Ephemeris Napocensis, vol. VI, Cluj Napoca, 1996, p. 79 -100; Constantin Moisil, *Creșterea colecțiilor, 1938 -1942,* (tezaurul de la Belica ce se încheie cu monede din 78 d.Hr.), București, 1944, p. 101; Ernest Oberlender-Tîrnoveanu, *Tezaurul de la Agighiol,* (se termină cu monedă de la Domițian anul 88/89), în Peuce,8, nr.22, Tulcea, 1980, p. 502 etc.

Referitor la structura tezaurului de la Stroiești (vezi tabelul numărul 2), după procentajul din total, ea se repartizează pe emitenți, după cum urmează:

- Monedele legionare republicane emise de Marcus Antonius (opt exemplare), reprezintă un procent de 42,10 % din total. [2]
- Monedele imperiale emise de Vespasian (șase exemplare) reprezintă un procent de 31,57 % din total:
- Monedele imperiale emise de Domițian (două exemplare) reprezintă un procent de ari10,52 % din total:
- Monedele republicane emise de L. Appuleius Saturninus și L. Marcius Censorinus, precum și cea imperială emisă de Vitellius (cîte 1 exemplar), reprezintă procentul de 5,26 % din total, pentru fiecare emitent.

Ultimele piese din tezaur se termină cu denari emiși în perioada domniei împăratului Domițian (anii 88 / 89).

Cauzele care au dus la ascunderea și nerecuperarea acestuia, trebuie atribuită unor evenimente cu caracter politico-militar care s-au desfășurat în Dacia între anii 87 – 88. În acest sens, războaiele inițiate de Domițian, de pedepsire a dacilor, au culminat cu luptele de pe teritoriul Daciei, din anii 87 – 88, când armatele romane comandate, în primă fază (primăvara anului 87), de prefectul gărzilor pretoriene, generalul Cornelius Fuscus vor trece Dunărea pe la Drobeta [3] vor înainta , cu două coloane, de-a lungul Jiului și prin zona dealurilor subcarpatice ale Mehedințului, spre Pasul Vâlcan, iar de aici spre cetățile dacice ale regelui Decebal. Dacii se retrag strategic, apoi atacă și înfrâng armata romană, iar Fuscus este ucis în luptă. În mâinile dacilor a căzut chiar stindardul de luptă al gărzii pretoriene.

În cea de-a doua fază, armatele romane vor fi conduse de fostul consul, Tettius Iulianus[4], (cunoscut ca un general prudent și experimentat), ce continuă înaintarea în teritoriul regatului dac, dar prin Banat. După lupte grele el îl înfrânge pe Decebal la Tapae (sfârșitul anului 88). Pacea încheiată peste un an, în 89 (din cauza înfrângerii romanilor de către marcomani), îl favoriza totuși pe Decebal care primea de la Imperiul roman o subvenție de 8 milioane sesterți anual, Dacia devenind un regat clientelar Imperiului roman cu statutul de *foedus.* Regele dac mai primea și ” *numeroși meșteri pricepuți la felurite lucrări folositoare în timp de pace și de război și făgădui să-i dea mereu mai multe*”. [5]

În acest context politico-militar, a ajuns pe teritoriul Daciei, acest tezaur de la Stroiești, drept urmare, presupunem că el, a aparținut fie unui locuitor geto-dac din această zonă, fie unui negustor greco- roman, care datorită evenimentelor arătate mai sus, au ascuns-o în pământ, fără a o mai putea recupera.

Tezaure monetare cu aceeași structură s-au mai descoperit în această zonă, în Pasul Vâlcan (principala cale de acces între Oltenia și Transilvania, din antichitate și până în a doua jumătate a sec. al XIX-lea), unde în anul 1855 sau descoperit 111 monede (46 republicane și

---

[2] Vasile Marinoiu, *Un tezaur de denari romani, republicani și imperiali descoperit la Telești, județul Gorj,* în Litua- studii și cercetări, Târgu Jiu, 2017, p. 197 – 288 . În componența acestuia s-au descoperit și 8 denari republicani emiși în timpul lui Marcus Antonius în anii 32 -31 î.Hr.

[3] Constantin C. Petolescu, *Dacia – un mileniu de istorie,* Editura Academiei Române, București, 2014, p. 109.

[4] Idem, *op. cit.,* p. 104 - 116; Vezi și Suetonius, *De vita Cesarum* , ori Iordanes, *Getica (76, 77)* sau Tacitus, *Agricola, (41,,1).* În operele acestora sunt relatate luptele dintre romani și daci - aceștia având ca aliați pe sarmați și suebi, care au invadat și jefuit așezările și fortificațiile romane de la sudul Dunării în iarna anilor 85/ 86, având drept rezultat uciderea pe câmpul de luptă a guvernatorului provinciei Moesia, C. Oppius Sabinus. Însuși împăratul Domițian sosește în această provincie trecând la reorganizarea acesteia, împărțind-o în două – Moesia Inferior (ce cuprindea și Dobrogea de azi) și Moesia Superior (anul 86 în luna august), mărindu-le și efectivele militare.

[5] Cassius Dio, *Istoria romană,* (67,7,3).

55 imperiale, ultima din timpul împăratului Domițian), precum și la Poiana-Rovinari, județul Gorj, [6] tezaur descoperit întâmplător în anul 1938, în pădurea de la Est de localitatea respectivă. [7] Acesta era compus din 28 de denari (15 republicani și 13 imperiali) ce se eșalonează din anul 124 î.Hr. și se încheie cu trei monede emise de Vespasian pentru Domițian (anii 77, 78 și 81). [8] Tezaurul mai avea în componență și 28 de obiecte de podoabă din argint: brățări, inele, o verigă cu pandantiv, o placă ornamentală etc.

Ascunderea acestui tezaur a fost determinată de aceleași incursiuni ale armatelor romane împotriva dacilor, aceasta fiind, probabil, și cauza principală și a părăsirii cetății dacice de la Vârț-Pinoasa, ce se afla la cca 5 km vest de Poiana. Aceasta demonstrează că cele trei tezaure descoperite în nordul Olteniei sunt grupate în zone vecine cu teritoriile afectate direct de incursiunile armatei romane. [9]

Observând diagrama tezaurului de la Stroiești, vedem că ea este constantă de la primii doi emitenți republicani până al Marcus Antonius, în timpul căruia cunoaște cel mai mare vârf al amplitudinii, scăzând apoi la împăratul Vitellius, după care crește în timpul lui Vespasian, când atinge un nou punct de amplitudine ridicat și în final scade semnificativ la Domițian, astfel că cele mai mari procente de tezaurizare se realizează în timpul lui Marcus Antonius și al împăratului Vespasian.

În ceea ce privește monetăriile unde au fost bătute monedele, cea mai reprezentată este cea de la Roma, doar cele ale lui Marcus Antonius fiind bătute în ateliere itinerante ce îl urmau pe acesta . Ca realizare artistică monedele se plasează în parametrii obișnuiți ai producției romane de monedă, cu ștanțe îngrijit gravate.

Mărcile și contramărcile de control sunt alcătuite din incizii și litere ale alfabetului latin. Acestea se observă doar la cele mai vechi, cea emisă de Censorinus, precum și la cele legionare emise în timpul lui Marcus Antonius. Ele se văd pe aversul sau reversul următoarelor monede după mumărul din catalogul de mai jos:

- Numărul 2. – Avers - incizii - litera ”V„ pe gâtul figurii magistratului emitent și litera ”N„ sub barbă, precum și semilună în partea superioară .
- Nr. 2 – Revers - probabil cifrele și literele ”XXAVS„ ? , deasupra bigii.
- Nr. 3 – Avers – incizii – trident sub corabie și semilună deasupra corabiei.
- Nr. 5 – Avers - litera ”C„ și incizii – semilună și unghi ascuțit cu vârful spre flan.
- Nr. 6 Avers –llitera ”S„ deasupra prorei corabiei.
- Nr. 7 – Avers – incizie – Reptilă (crocodil sau șopârlă), cu picioarele posterioare.
- Nr. 8 – Avers – incizie –Punct în mijloc, deasupra corăbiei.
- Nr. 8 – Revers – incizie, linie oblică pe flanul monedei.
- Nr. 9 – Avers - incizie, unghi ascuțit cu vârful în sus.

Mărcile și contramărcile monedelor erau aplicate de *numulari*, ca garanție a verificării lor și constituie un indiciu că ele au circulat în Imperiul roman înainte de a fi pătruns în Dacia. [10] Acestea diferă după poziția, adâncimea inciziei, dimensiunea sau grosimea semnului incizat. Se observă că marca sau contramarca s-a realizat, de regulă, pe aversul monedelor, excepție facând doar cele cu numerele 2 și 8 unde apar și pe revers.

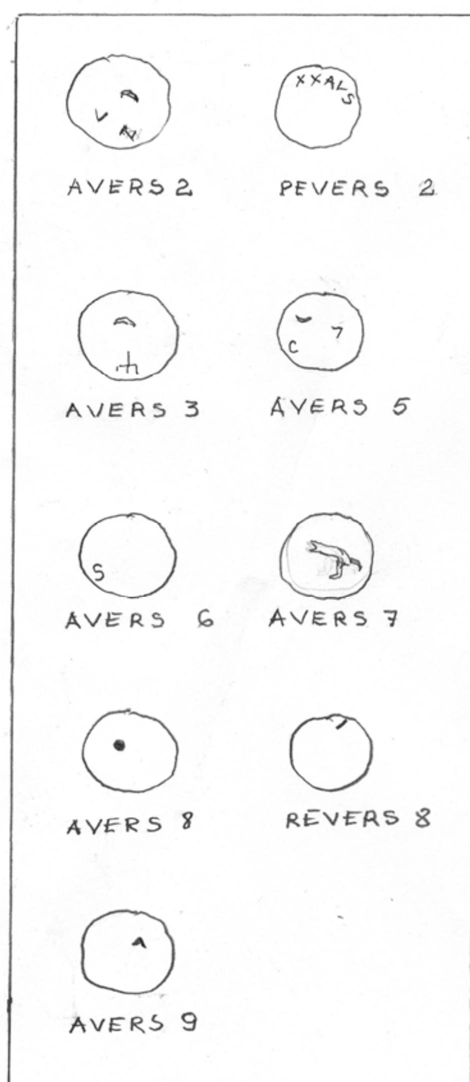
[6] C.S. Nicolăescu-Plopșor, *Le trésor dace de Poiana- Gorj* ,în Dacia, nr. 7 -8, București, 1937 -1940, p.203 -216.

[7] Informație de la Sanda Maria Negropontes, fiica fostului prim-ministru Gheorghe Tătărescu, care își avea reședința la Poiana, la cca 500 m Vest de locul descoperirii tezaurului.

[8] Vasile Marinoiu, *Romanitatea în nordul Olteniei,* Târgu Jiu, 2004, p. 28

[9] Maria Chițescu, *Evenimente politice de la începutul secolului I e.n. din Dacia, oglindite prin îngropări de tezaure monetare,* în Studii și Cercetări Numismatice, vol VI, 1975, p. 59.

[10] Iudita Winkler, *Tezaurul de denari romani de la Grădiștea de Munte,* în Studii și Cercetări Numismatice (SCN), nr. V, 1971, p. 298.

Contramărcile de pe denarii din Tezaurul de la Stroiesti (Jud. Gorj)

Din punct de vedere al conservării pieselor din tezaurul de la Stroiești, acestea se prezintă într-o stare relativ bună, excepție făcând cea emisă de L. A. Saturninus, care este ruptă (trei fragmente) și cu lipsă de material. Patru piese prezintă ușoare urme de oxid de fier, pe câte una din fețe, provenind probabil de la obiecte din acest material aflate în apropierea monedelor (împreună cu acestea a fost descoperit un inel din fier, însă foarte degradat).

Pentru toate piesele din tezaur s-au luat măsuri de curățire a lor pentru a le conferi lizibilitate, în vederea studierii și prelucrării lor, având ca rezultat final valorificarea științifică și inventarierea în patrimoniul Muzeului Județean Gorj ”Alexandru Ștefulescu„ din Târgu Jiu.

Bibliografie

1. Ștefulescu A, 1895 – Alexandru Ștefulescu, *Numismatica Muzeului Gorjean. Câteva monete romane,* în revista Jiul,I, 1895, p. 11 – 12.

2. Nicolăescu-Plopșor C.S., 1937 -1940 - C.S. Nicolăescu Plopșor, *Le trėsor dace de Poiana- Gorj,* în Dacia, nr. 7 -8, 1937 -1940, p. 203 - 216.

3. Iliescu O., 1939 -1940 – Octavian Iliescu, *Tezaurul de la Căpreni, județul Dolj,* în Oltenia, nr. VI, p. 81 - 96 și VIII, p. 120 -121, Craiova, 1939 și 1940.

4. Moisil C., 1944 – Constantin Moisil, *Creșterea Colecțiilor 1938 -1940 ,* București, 1944.

5. Mitrea B., 1970, - Bucur Mitrea, *Contribuții la studiul circulației monetare în Dobrogea în secolul I î.e.n.. Tezaurul de denari romani republicani de la Costinești, județul Constanța,* în Pontica, 3, Constanța 1970, p. 131 -137.

6. Toropu,O și Stoica O., 1970 – Octavian Toropu și Onoriu Stoica, *Descoperiri arheologice și numismatice în Oltenia,* în Materiale și cercetări arheologice, 9, 1970, p. 494.

7. Popilian, Gh. 1971,- Gheorghe Popilian, *Noi tezaure romane descoperite în Oltenia,* în Revista Muzeelor, 2, 1965, p. 453.

8. Ocheșeanu R., 1971 – Radu Ocheșeanu, *Denari romani republicani descoperiți în Dobrogea,* în Pontica, 4, Constanța 1971, p. 75 -87.

9. Winkler I., 1971 – Iudita Winkler, *Tezaurul de denari romani de la Grădiștea de Munte,* în Studii și Cercetări Numismaatice (SCN), nr, V, 1971, p. 285 – 302.

10. Popilian Gh., 1971 – Gheorghe Popilian, *Notă asupra tezaurului de la Bujoru, comuna Vîrvor (ju. Dolj),* în SCN, nr. V, 1971, p. 213 – 216.

11. Chițescu M., 1975 – Maria Chițescu, *Evenimente politice de la începutul secolului I e.n. din Dacia, oglindite prin îngropări de tezaure monetare,*în SCN, nr. VI, 1975, p. 55 – 61.

12. Tudor D., 1978 – Dumitru Tudor, *Oltenia romană,* ediția a IV-a , București, 1978.

13. Popilian Gh., 1978 – Gheorghe Popilian, *Un nou tezaur de monede romane republicane descoperiteîn Oltenia,* în Drobeta, 3, 1978, p. 44 – 46.

14. Poenaru-Bordea Ghe. Și Stoica On.,1980,- Gheorghe Poenaru-Bordea și Onoriu Stoica, *Tezaurul de la Breasta și alte descoperiri de denari romani republicani din Oltenia,* în SCN, VII, 1980

15. Oberlender-Tîrnoveanu Ernest, 1980 – Ernest Oberlender-Tîrnoveanu, *Tezaurul de la Agighiol,* în Peuce, 8, Tulcea 1980, 22, p.502 .

16. Petolescu, C. M., 1990 – Carmen Maria Petolescu, *Repertoriul numismatic al județului Gorj,* în Cercetări Numismatice, București, 1990, p. 35 – 75.

17. Dudău O., 1996- Oltea Dudău, *Un lot de monede romane republicane și imperiale din colecția Brukenthal,* în Ephemeris Napocensis, VI, Cluj-Napoca 1996, p. 79 – 100.

18. Ocheșeanu R, 1996 - Radu Ocheșeanu, *Un tezaur de denari romani republicani descoperiți la Aegyssus,* în SCN, XII, 1998, p. 15 -27.

19. Moisil D. și Depeyrot G, 2003 – Delia Moisil, Georges Depeyrot, *Les trėsors de deniers anterieurs a Trajan en Roumanie,* în Moneta, Weteren, 2003.

20. Marinoiu V., 2004 – Vasile Marinoiu, *Romanitatea în nordul Olteniei,* Târgu Jiu, 2004. P. 28 – 33 și 207 – 244.

21. Petolescu C,. 2014, - Constantin C. Petolescu, *Dacia. Un mileniu de istorie,* București, 2014, p. 104 – 116.

22. Marinoiu V., 2017 – Vasile Marinoiu, *Un tezaur de denari romani republicani și imperiali descoperit la Telești, județul Gorj,* în Litua, XIX, Tîrgu Jiu, 2017, p.197 – 288.

23. Chițescu M., - Maria Chițescu,*Câteva tezaure monetare romane republicane din Moldova,* http://www./cimec.ro//http.//cmiabc.ro.

24. Constantinescu Gh., - Gheorghe Constantinescu, *Un tezaur de monede romane republicane descoperit la Bordești (jud. Vrancea),* http://cimec.ro/http:// muzeul Vrancei.ro.

TABEL nr.1

privind greutatea monedelor, corespunzătoare fiecărei domnii reprezentate în tezaurul de monede romane republicane și imperiale, descoperit la Stroiești - comuna Arcani, județul Gorj , în anul 2017

Nr. Crt.	Magistratul sau împăratul	Nr. de monede	Greut. medie	Numărul de monede cu greutatea (în gr) considerată			Greutatea (în grame)	
				Normală 3,41 – 2,80	**Sub normală** – 2,80	**Peste normală** + 3,41	**Minimă**	**Maximă**
1	**L. Saturninus**	1	2,86	1	-	-	2,86	2,86
2	**L. Censorin**	1	3,46	-	-	3,46	3,46	3,46
3	**Marcus Antonius**	8	2,86	6	2	-	2,63	3,05
4	**Vitellius**	1	2,75	-	1	-	2,75	2,75
5	**Vespasian**	5	2,79	3	2	-	2,66	2,91
6	**Vespasian pentru Titus**	1	2,84	1	-	-	2,84	2,84
7	**Domitian**	2	3,15	2	-	-	3,05	3,26
	TOTAL	**19**	**2,95**	**13**	**5**	1	**2.85**	**3,01**

TABEL nr. 2

privind structura tezaurului de la Stroiești - comuna Arcani, județul Gorj

Repartizarea pieselor pe domnii	Număr de exemplare	% din total	Repartizarea pieselor pe emitenți		
L. Saturninus	1	**5,26%**			
L. Censorin	1	**5,26%**			
Marcus Antonius	8	**42,10%**			
Vitellius	1	**5,26%**			
Vespasian	6	**31,57%**	Vespasian	5	26,31%
			Titus	1	5,26%
Domitian	2	**10,52%**			
TOTAL	**19**	**99,97%**	**-**	**-**	**-**

TABEL nr. 3

privind componența tezaurului roman de la Stroiești – comuna Arcani, județul Gorj, descoperit în anul 2017.

Nr. Crt.	**Magistratul / Împăratul emitent**	**Anii de emitere**	**Atelier**	**Axa**	**Dimens. /mm**	**Greut. / gr.**	**Titlu ‰**
1.	**L. A. Saturninus**	104 î. Hr.	Roma	12	18,7- 17,6	2,86	940
2.	**L. M.Censorinus**	82 î. Hr.	Roma	5	17,3 -16,9	3,46	940
3.	**Marcus Antonius**	32-31 î.Hr.	Itinerant	7	18,2 -15,8	2,76	875 - 920
4.	**Marcus Antonius**	32 -31	Itinerant	5	18,9 –17,4	3,05	875 - 920
5.	**Marcus Antonius**	32 – 31	Itinerant	9	18,9-16,3	2,90	875 - 920
6.	**Marcus Antonius**	32 -31	Itinerant	3	18,2 -16,7	2,90	875 - 920
7.	**Marcus Antonius**	32 - 31	Itinerant	5	16,3 -16	2,87	875 - 920
8.	**Marcus Antonius**	32 – 31	Itinerant	6	17,1-16,9	2,88	875 - 920
9.	**Marcus Antonius**	32 – 31	Itinerant	10	17,1- 16,5	2,90	875 - 920
10.	**Marcus Antonius**	32 – 31	Itinerant	6	17,4- 16,1	2,63	875 - 920

11.	**Vitellius**	69 d. Hr.	Roma	6	18 -16	2,75	900
12.	**Vespasian**	70 -72	Roma	6	17 -16	2,80	890
13.	**Vespasian**	73	Roma	11	19,5- 18,3	2,74	890
14.	**Vespasian**	74	Roma	6	18,8 -17,3	2,85	890
15.	**Vespasian**	74	Roma	6	19,4 -17,5	2,66	890
16.	**Vespasian pentru Titus**	73 - 74	Roma	6	19 -17,7	2,84	890
17.	**Vespasian**	75	Roma	7	18,5 -17,7	2,91	890
18.	**Domitian**	82	Roma	6	19,5-17,8	3,05	800
19.	**Domitian**	88 - 89	Roma	6	19,7-18,7	3,26	800

TABEL nr. 4

privind repartiția monedelor din tezaurul de la Stroiești-comuna Arcani, județul Gorj, pe emitenți și ani domnie, raportate la numărul total al acestora precum și coeficientul monede/ani domnie.

Nr. crt.	**Emitenți principali**	**Număr ani domnie**	**Număr monede**	**Procentaj din total**	**Coeficient intrări monede/ani domnie**
1.	L. Saturninus	1	1	**5,26 %**	**1**
2.	L. Censorin	1	1	**5,26 %**	**1**
3.	Marcus Antonius	13	8	**42,10 %**	**0,61**
4.	Vitellius	1	1	**5,26 %**	**1**
5.	Vespasian	11	6	**31,57 %**	**0,54**
6.	Domițian	15	2	**10,52 %**	**0,13**
	Total		19	**99,97 %**	

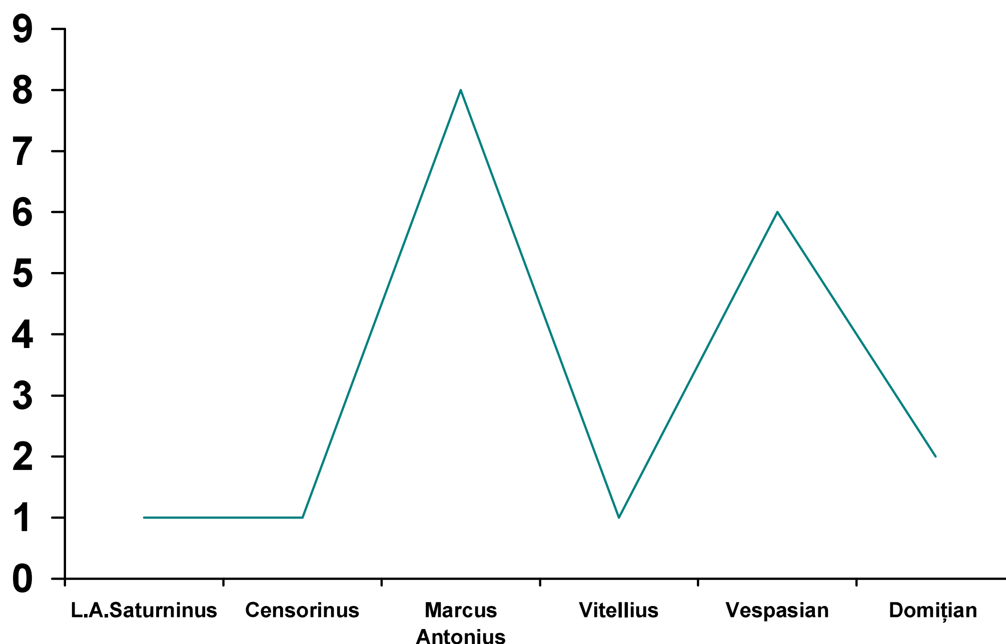

Diagrama tezaurului de la Stroiești, județul Gorj.

Catalogul monedelor

1. L. Saturninus; Denar; Ar; axa 12, 2,86 gr.; 18,7 -17,6 mm; Crawford, RRC, p. 323, nr. 317/a; anul 104 î. Hr; Atelier Roma; nr. inv. 31.071.

2. L. Censorin; Denar; Ar; axa 5; 3,46 gr; 17,3 – 16,9 mm; RRC., p. 374, nr. 360/1b; anul 82 î.Hr. ; Atelier Roma; nr. inv. 31.072.

3. Marcus Antonius; denar; Ar; axa 7; 2,76 gr; 18,2 -15,8 mm; RRC., p. 540, nr. 544/14; anii 32 – 31 î. Hr.; Atelier Itinerant; nr. inv. 31.073.

4. Marcus Antonius; denar; Ar; axa 5; 3,05 gr.18,9 – 17,4 mm; RRC., p. 540, nr. 544/15; anii 32 -31; Atelier Itinerant; nr.inv. 31.074.

5. Marcus Antonius; denar; AR; axa 9; 2,90 gr; 18,9 – 16,3 mm; RRC., p.540, nr. 544/18; anii 32 -31; Atelier Itinerant; nr. inv. 31.075.

6. Marcus Antonius; denar; AR; axa 3; 2,90 gr; 18,2 -16,7 mm; RRC., p. 540, nr.544/19 anii 32 – 31; Atelier Itinerant; nr. inv. 31.076.

7. Marcus Antonius ; denar;AR; axa 5; 2,87 gr; 16,3 - 16 mm; RRC., p. 540, nr. 544/21, anii 32 - 31 î. Hr.; Atelier Itinerant; nr. inv. 31.077.

8. Marcus Antonius; denar;AR; axa 6; 2, 88 gr; 17,1- 16,9 mm; RRC., p. 541, nr. 544/30; anii 32 -31 î.Hr. Atelier Itinerant; nr.inv. 31. 078.

9. Marcus Antonius; denar;AR; axa 10; 2,90 gr; 17,1 -16,5 mm; RRC., p.541, nr. 544/31;anii 32 -31 î. Hr.; Atelier Itinerant; nr. inv. 31.079.

10. Marcus Antonius; denar;AR; axa 6; 2,63 gr; 17,4 – 16,1 mm; RRC., p. 541, nr. 544/39; anii 32 - 31 î.Hr.;Atelier Itinerant; nr.inv. 31.080.

11. Vitellius; denar;AR; axa 6; 2, 75 gr; 18 -16 mm;RIC., vol.I, p.273, nr. 107; anul 69 d. Hr.; Atelier Roma; nr. inv. 31.081.

12. Vespasian; denar; AR; axa 6; 22,80 gr; 17 – 16 mm; RIC.,vol. II, p. 19, nr. 36; anii 70- 72 ; Atelier Roma; nr. inv. 31.082.

13. Vespasian; denar; AR; axa 11; 2, 74 gr; 19,5 -18,3 mm; RIC.,vol.II p. 21, nr. 65; anul 73; Atelier Roma; nr. inv. 31.085.

14. Vespasian; denar;AR; axa 6; 2,66 gr; 19,4 – 17,5 mm; RIC.,vol. II, p. 23, nr. 76; anul 74; Atelier Roma; nr. inv. 31.083.

15. Vespasian; denar; AR; axa 6; 2, 85 gr; 18,8 – 17,3 mm; RIC.,vol..II, p. 23, nr. 75 ; anul 74 ; Atelier Roma; nr. inv. 31.087.

16. Vespasian pentru Titus; denar; AR; axa 6; 2, 84 gr; 19 -17,7 mm; RIC.,vol.II, p. 36, nr. 176; anii 73 – 74; Atelier Roma; nr. inv. 31.086

17. Vespasian; denar; AR; axa 7; 2,91 gr; 18, 5 -17,7 mm; RIC., vol.II, p. 24, nr. 90; anul 75; Atelier Roma; nr. inv. 31.084.

18. Domitian denar; AR; axa 6; 3,05 gr; 19,5 -17,8 mm; RIC., vol. II, p.157, nr.31; anul 82; Atelier Roma; nr. inv. 31.088

19. Domitian; denar; AR; axa 6; 3,26 gr; 19,7- 18,7 mm; RIC.,vol. II, p. 170, nr.142; anii 161 -162; Atelier Roma; nr. inv. 31.090.

1. Monedă republicană romană (avers și revers- mărită de 3 ori) – L. A.Saturninus – anul 104 î.Hr.

2. Monedă republicană romană (avers și revers –mărită de 3 ori) – L. M. Censorinus – anul 82 î. Hr.

3. Monedă republicană romană (avers și revers), – Marcus Antonius – anii 32 – 31 î. Hr

4. Monedă republicană romană (avers și revers) – Marcus Antonius – anii 32 – 31 î. Hr.

5. Monedă republicană romană (avers și revers) – Marcus Antonius – anii 32.- 31 î. Hr.

6. Monedă republicană romană (avers și revers) – Marcus Antonius – anii 32 – 31 î. Hr.

7. Monedă republicană romană (avers și revers) – Marcus Antonius – anii 32 – 31 î. Hr.

8. Monedă romană republicană (avers și revers) –Marcus Antonius – anii 32 – 31 î. Hr.

9. Monedă romană reublicană (avers și revers) – Marcus Antonius – anii 32 – 31 î Hr.

10. Monedă romană republicană (avers și revers) – Marcus Antonius - anii 32- 31 î. Hr.

11. Monedă romană imperială (avers și revers) – Vitellius – anul 69 d. Hr.

12. Monedă romană imperială (avers și revers) – Vespasian – anii 70 – 72 d. Hr

13. Monedă romană imperială (avers și revers) – Vespasian - anul 73 d. Hr.

14. Monedă romană imperială (avers și revers) - Vespasian – anul 74 d. Hr.

15. Monedă romană imperială (avers și revers) – Vespasian – anul 74 d. Hr.

16. Monedă romană imperială – Vespasian pentru Titus – anii 73 – 74 d. Hr.

17. Monedă romană imperială (avers și revers) – Vespasian – anul 75 d. Hr.

18. Monedă romană imperială (avers și revers) – Domițian - anul 82 d. Hr.

19. Monedă romană imperială (avers și revers – mărită de 3 ori), – Domițian – anii 88 / 89 d. Hr.

Gliptică de epocă romană, în colecția Muzeului Județean Gorj ”Alexandru Ștefulescu„.

Vasile Marinoiu

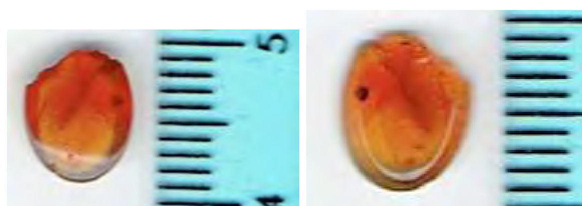
Recent, au fost descoperite două noi geme de epocă romană în județul Gorj. Prima a fost descoperită, alături de alte artefacte romane, în partea de nord a satului Bârsești (ce aparține de municipiul Târgu Jiu), în punctul ” Pârâul Iaz„ la cca 200 m Vest de DN 67 D, Târgu Jiu- Baia de Aramă. Este o descoperire, realizată (Frențescu Ionuț Lucian din Târgu Jiu, în anul 2015), cu ajutorul unui detector de metale, posibil într-o necropolă romană - aici descoperindu-se nouă fibule - din care două de argint - , patru inele (toate din bronz), mai multe lentile din fier, un topor din fier, greutăți de cântar din plumb și bronz etc. Aceste artefcate romane au ieșit la iveală la o adâncime de 30 -35 cm față de nivelul actual de călcare.

În aceeași zonă, un alt detectorist (Nistor Florin din satul Lelești), a descoperit două monede din bronz (una turcească de la sf. sec. XVIII) și una roamană. Cea romană este un as emis de împăratul Gordian al III-lea (238 -244) și a fost bătută în Asia Mică, în atelierul din Niceea - (Avers – AE, axa 12, greutate 2.04 gr , diametru 16,9 mm – bust drapat și cuirasat cu coroană radiată, spre dreapta și inscripția parțial lizibilă …*GORDIAN…*; Revers – Trei stindarde militare și inscripția parțial lizibilă *NIKAE…*).

Am insistat mai mult pe această a doua monedă, deoarece aceasta ar putea data necropola de la Bârsești, necropolă ce ar fi fost folosită de proprietarul unei *villa rustica* (încă nedescoperită), ce ar fi existat în această zonă (aici descoperindu-se la sfârșitul secolului al XIX-lea și un tezaur monetar imperial roman cu peste 3000 de denari) .

Gema descoperită la Bârsești poate fi și ea datată, după artefactele descoperite în același perimetru și după această monedă, în prima jumătate a secolului al III-lea d. Hr. . Ea nefiind gravată, este realizată din cornalină (carneol) de culoare gălbuie, translucidă (puțin fisurată în diagonală și cu fragmente lipsă), este fațetată , bizotată în unghi ascuțit mediu, cu marginea tăiată, având o formă ovală, ușor convexă pe avers și plată pe revers. Piatra semiprețioasă era parte componentă a unui inel, din care s-a desprins ulterior (aceasta fiind de mici dimensiuni, greu mai putea fi recuperată).

Piesa are următoarele dimnsiuni: - Lungime = 8,1 mm, lățime = 6,7 mm, grosime = 2,1 mm și o greutate de 22 grame. Este înregistrată la Muzeul Județean Gorj ”Alexandru Ștefulescu„ din Târgu Jiu cu numărul de inventar - 29.560.

1. Gema descoperită la Bârsești – municipiul Târgu Jiu

Cea de-a doua gemă a fost descoperită recent (august 2017), în *vicusul militar* roman de la Bumbești Jiu, punctul ”Gară„ în urmare a unei cercetări arheologice preventive determinate de investiția societății Hidroelectrica S.A., de amplasare a unor stâlpi electrici ”Racordarea la sistemul energetic național a centralei hidroelectrice Bumbești – linie electrică aeriană de 110 Kv, dublu circuit centrala hidroelectrică Bumbești – borna 35 bis, linie electrică aeriană 110 Kv Târgu Jiu Nord – Parângu, circuitul 2„.

Obiectivul principal al cercetării preventive l-a constituit salvarea vestigiilor arheologice din perimetrul afectat de lucrările de amplasare în zona siturilor arheologice Bumbești Jiu (Gară și Vârtop) a fundațiilor unor stâlpi electrici, în vederea descărcării de sarcină arheologică a terenului afectat de acestea. S-au descoperit mai multe complexe arheologice de epocă romană, cele mai multe probleme punându-l complexul numărul trei, unde în două din cele trei casete deschise pentru amplasarea stâlpului cu numărul 20, au fost descoperite structuri constructive romane (un drum de incintă în zona estică a vicusului militar de la Bumbești Jiu-”Gară„ având o lățime cuprinsă între 1,80 și 2,50 m și o lungime de 12 m – cât a fost decopertat).

În prima și a doua casetă cercetată, drumul era realizat din piatră de râu așezată pe un strat de pietriș. Pe această structură constructivă am descoperit câteva fragmente de vase ceramice romane, de uz casnic, fragmente de cărămizi, țigle și olane, piroane din fier, precum și un fragment de ornament ceramic reprezentând un cap de șarpe, ornament ce se aplica pe vase și avea o conotație religioasă (cultul zeului Sabazios) [1]. Tot aici am descoperit și gema din carneol (cornalină), gravată cu simbolul Capricornului.

Gema recent descoperită, la adâncimea de 30 cm față de nivelul de călcare, se păstrează integral și este realizată din cornalină, de culoare roșcată, translucidă, având următoarele dimensiuni : Lungime = 10, 2 mm, lățime = 7,1 mm și grosimea = 3,4 mm , având o greutate de 0,50 grame.

[1] Cf. *Enciclopedia civilizației romane*, București, 1982, p. 689 - Sabazios sau Sabazius era o divinitate traco-frigiană asemănător lui Dionysos.. Era zeu al naturii, vegetației, fecundității și agriculturii. În Asia Mică a cunoscut influența zeilor Attis, Helios, Man, Mithras dar mai ales a cultului lui Iahve. Un mare număr de atribute ale zeului și cultului său sunt transpuse pe vase ceramice decorate cu simboluri magice - șarpele, conul de pin etc. Vezi și Viorica Rusu-Bolindeț, *Ceramica romană de la Napoca. Contribuții la studiul ceramicii din Dacia romană,* - *Vase decorate cu șerpi aplicați,* Cluj-Napoca, 2007, p. 359 -370. Piesa a fost inventariată la Muzeul Județean Gorj ”Alexandru Ștefulescu„ din Târgu Jiu la nr. 31.523.

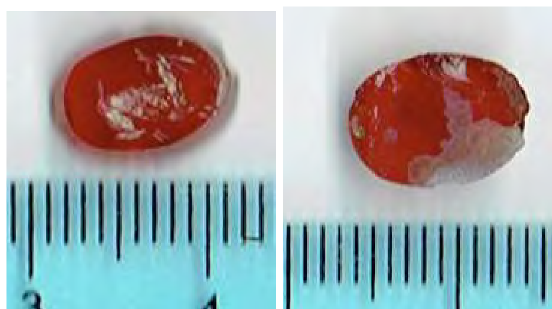
Are o formă ovală, suprafața gravată fiind puțin convexă, iar reversul plat. Este bizotată în unghi ascuțit mediu, cu marginea tăiată și cu urme de gluten, cu care era lipită pe un inel metalic.

Intalia are gravat un Capricorn,[2] reprezentat culcat, cu capul întors spre dreapta. Face parte din categoria genelor magico-religioase din Dacia, ce se aseamănă tematic cu cele specifice epocii romane ca iconografie, frecvența lor fiind dată de răspândirea credințelor soteriologice orientale, dar și de criza religioasă din pantheonul roman. Conform mitologiei grecești, Capricornul era de fapt Amathea, capra care l-a hrănit în secret pe Zeus, atunci când era copil și se afla în insula Creta. Mai târziu, în semn de recunoștință, Zeus a transformat animalul într-o constelație (*Catasterismi)*. Capricornul este al zecelea semn astrologic al Zodiacului (22 decembrie – 19 ianuarie), fiind asociat cu constelația Capricorn. [3] Simbolistica reprezentării caprei însemna ambiție, hotărâre, inteligența, curiozitate dar și stabilitate și fertilitate (capacitatea de a prospera).

În ceea ce privește calitatea artistică a gemei, aceasta este bine executată, reprezentată într-o manieră îngrijită de redare, fiind bine proporționată, iar mișcarea capului, ce privește înapoi, fiind firească și bine realizată. Are ca elemente anatomice –picioarele, botul, ochiul, copitele, coarnele etc. Picioarele au o atitudine cabrată, cu coarnele arcuite, orientate spre spate, iar sub bărbie este schițată o barbă. Modul de redare a pielii (textura), animalului este realizată din linii paralele ce converg dinspre corp spre gât și care încearcă să reprezinte părul.

Piesa are și o valoare gnostică, pe lângă cea mistică-talismanică cu puteri terapeutice, magice și oculte, ea fiind totuși asociată obiectelor de podoabă, de obicei fiind fixate pe un inel sau medalion.

Din punct de vedere cronologic, credem că piesa respectivă datează din a doua jumătate a secolului al II-lea sau începutul secolului III, fiind realizată,, probabil, într-un atelier din Romula sau Micia – cele mai apropiate ateliere față de Bumbești Jiu.

2. Gema descoperită în vicusul militar roman de la Bummbești Jiu ”Gară,,.

[2] Mihai Gramatopol, *Les pierres gravée du Cabinet numismatique de l`Academie Roumaine, Collection Latomus,* Bruxelles, 1974 , Idem, *Artele miniaturale în antichitate,* București, 1991.
[3] Alexandru Coman, *Amalthea, Pricus și legendele Capricornului*, București, 2016.

Inelul cu gema respectivă a aparținut probabil unui militar din unitățile auxiliare ce au staționat în această perioadă în castrul cu zid de piatră de la Bumbești Jiu ”Gară„ - fie din Cohorta IV Ciprya quingenaria, fie din Cohorta I Antoniniana milliaria Brittonum.

Intalia respectivă [4], este cea de-a treia gravată, descoperită într-un sit arheologic de epocă romană, după cele două descoperite în urma cercetărilor sistematice în thermele romane ale castrului cu val de pământ de la Bumbești Jiu, punctul ”Vârtop„ în anul 1997 (cu reprezentarea zeiței Minerva și a lui Pan) [5], ce au fost datate în prima jumătate a secolului al II-lea.

În apropierea castrului cu val de pământ de la Bumbești Jiu, punctul Vârtop, la sud de acesta (la cca 60 de metri), am descoperit în anul 1997 fundațiile thermelor romane. Cercetările arheologice sistematice au continuat aici până în anul 2007, scoțând la iveală cea mai mare parte a băilor romane.

Cele mai numeroase și importante piese au fost descoperite în prima cameră (*apodyterium)*, unde alături de cele 18 monede (din argint sau bronz, emise de împărații Domițian, Traian, Hadrian, Antoninus Pius și Marcus Aurelius pentru Commodus) [6], amintim și câteva fibule (de tipul cu genunchi, dar și două zoomorfe, foarte rare – emailate, din care una de tip dragon),[7] precum și două geme (intalii) de carneol. [8]Asupra acestor din urmă piese ne vom referi în rândurile ce urmează.

Cele două intalii, cu imaginile incizate pe una din fețe, au fost descoperite în secțiunea S_1/1997, fiind gravate în carneol sau cornalină, piatra semiprețioasă cea mai des folosită în gliptică. Cele două artefacte romane au gravate figurile zeiței Minerva și ale unui Faun. Ele au fost montate, probabil, în două inele, deoarece suprafețele gravate sunt convexe, iar reversurile sunt plate, bizotate în unghi ascuțit mediu cu marginea tăiată și cu urme de gluten.

Prima intalie, descoperită în incinta băilor romane de la Bumbești Jiu ”Vârtop„, are gravată pe zeița Minerva și are o culoare roșcată translucidă. Ea se păstrează integral, având o formă ovală convexă, iar reversul plat, bizotată în unghi ascuțit mediu, margine tăiată. Zeița înțelepciunii, protectoare a artelor, comerțului și meșteșugurilor este reprezentată schematic, în picioare, din față, cu capul întors pre stânga. Poartă pe cap un coif attic cu *crista* înaltă, îmbrăcată cu *himation*. În mâna dreaptă ține o lance și se sprijină pe scutul care se află jos, lângă picior. În mâna stângă ține o ramură de măslin. [9] Ramura de măslin, atribut al păcii, arată că este vorba de o reprezentare a zeiței, purtând epitetul de *Minerva Pacifera*.

[4] A fost inventariată la Muzeul Județean Gorj ”Alexandru Ștefulescu„ din Târgu Jiu cu nr. 31.521.

[5] Vasile Marinoiu, O. Bratu*, Cercetările arheologice de la Bumbești Jiu, jud. Gorj, campaniile 1997 -1999,* în Litua, nr. VIII, Târgu Jiu, 2000, p. 25 -33.

[6] V. Marinoiu**, *op. cit.,* p.79 – 81.**

[7] Sorin Cociș, V. Marinoiu**, *Fibule din Oltenia (I),*** în Revista Bistriței, nr.XIX, Bistrița Năsăud, 2005, p. 101 – 110; **vezi și** Sorin Cociș**, *Fibulele din Dacia romană,*** Editura Mega, Cluj Napoca, 2004, p. 116 – 117.

[8] V. Marinoiu**, *op. cit.,* p. 70.**

[9] Mihai Gramatopol***,Les pierres gravée du Cabinet Numismatique de l´Académie Roumaine,***Collection Latomus**,** Bruxelles, 1974**:** Idem**, *Artele miniaturale în antichitate,*** Editura Meridiane, București 1991.

Ea era onorată de două ori pe an, odată în timpul echinocțiului de primăvară, timp de cinci zile, între 19 și 23 martie, numită *Quinquatria* , iar cea de-a doua în 13 iunie, numită și *Quinquatria minor.* [10]

Dimensiunile piesei gravate sunt: Lungime 11 mm, lățime 8 mm, grosime 6 mm, iar cele ale reversului, lungime 7 mm și lățime 4 mm. Păstrează urme de gluten (*glutinum),* soluție cu care se lipeau pe un suport metalic - probabil un inel de bronz, argint sau aur.

Cea de-a doua intalie, descoperită în băile romane ale castrului cu val de pământ de la Bumbești Jiu ”Vârtop,,, este tot de formă ovală, având aversul puțin convex, reversul plat, bizotată în unghi ascuțit mediu și marginea tăiată. Are gravat un *Faunnus* sau *Lupercus*, având o culoare galben-maronie (ceva mai închisă decât prima), dar translucidă. Deși se păstrează aproape integral, este ușor deteriorată, prezentând o ruptură mediană cu lipsuri de material (ca urmare a unei loviturii mecanice din timpul descoperirii). Ea are reprezentată figura grotescă a unui Faun bărbos ce stă în picioare, fiind văzut din față cu capul profil spre stânga. Pe cap poartă o coroană, deasupra căreia, ies două cornițe în frunte. Este îmbrăcat doar cu o piele de capră și ține în mâna stângă un corn al abundenței, la piept un *zyrinx* (naiul), iar în cealălaltă mână o măciucă. Cele două picioare se termină în copite.

Simbolistica acestei reprezentări, veche zeitate latină, însemna virilitate, fertilitate, bogăție și victorie asupra dușmanilor. Numele sugerează caracterul de zeu binefăcător, favorabil, căci el proteja turmele și păstorii mai ales împotriva lupilor. El era creatură a naturii, geniu câmpenesc care trăia și dănțuia în păduri cântând din *syrinx* (naiul). Avea două sărbători, una pe 15 februarie, *Lupercalia* și cealălaltă, denumită *Faunalia*, pe 5 decembrie, ce erau organizate de Colegiul preoților lui *Faunus Lupercus*. [11]

Nu excludem nici sensul satiric, acela al vizării trăsăturilor definitorii ale unui *miles gloriosus* (soldat fanfaron plautian) .

Dimensiunile sunt mai mari decât la precedenta: Lungime 16 mm, lățime 12 mm și o grosime ceva mai redusă, de 5 mm. Reversul are lungimea de 14 mm și lățimea de 9 mm. Această intalie păstrează și ea, chiar mai accentuat decât la prima, urme de *glutinum,* cu care a fost lipită pe un inel, probabil, din aur (se observă urme din acest material pe reversul intaliei), ceea ce ar sugera că aceasta a aparținut unui ofițer roman.

Valoarea lor gnostică nu este de neglijat, pe lângă cea mistico-talismanică cu puteri terapeutice, magice, oculte, ele au și o valoare artistică, fiind asociate obiectelor de podoabă și fixate pe obiecte de metal, în special inele, (de bronz, argint sau aur), pe centuri de piele, pe haine etc.

Execuția celor două intalii este destul de îngrijită, existând o oarecare acuratețe artistică, fapt ce este relevat și de proporțiile și silueta persoajelor și detaliile veșmintelor acestora. Totuși la prima piesă se observă unele stângăcii de execuție (brațul drept pare a fi lipit de corpul zeiței).

[10] Robert Turcan,***The Gods of Rome*,** New York, 2000.
[11] Dumitru Tudor et alii, ***Encuclopedia civilizației romane,*** Editura științifică și enciclopedică. București, 1982, p. 354 -356.

3.Intalie reprezentând pe zeița Minerva Pacifera (avers și revers).

4. Intalie reprezentând un Faun (avers și revers).

Pentru realizarea lor litoglifii pregăteau materia primă ce urma a fi lucrată ca intaliu, aceasta fiind decapată din filoanele de cornalină (piatra cea mai des folosită a glipticii), așchierea nucleelor de rocă, după dimensiunile cerute de comanditar, fasonarea, bizotarea și polisarea lor primară. Pentru gravare se

foloseau dăltițe de fier călit (*ferrum retusum)*, [12] cu profiluri diferite, acționate de un strung cu roată la picior care prin rotire săpau în masa pietrei, ajutată de o soluție abrazivă cu pulbere de diamant sau de ostracită (pilitură a osului dorsal al sepiei), materie denumită în antichitate *smyris* . În faza finală intaliile erau din nou polisate și lustruite. Toate aceste operațiuni necesitau multă tenacitate, abilitate, experiență

În general temele gravate de *cavatores gemmarum* erau inspirate din repertoriul iconografic realizat pe reversului monedelor romane, dar fără a fi explicite asupra reprezentărilor.

Ca document istoric, gemele aduc o contribuție importantă la cercetarea mitologiei, iconografiei, obiceiurilor și credințelor epocii romane.

Aceste noi descoperiri de geme romane din județul Gorj, aduc contribuții la realizarea și circulația acestor artefacte în provincia Dacia, alăturându-se celor descoperite la Romula, Porolissum, Potaisa, Micia, Napoca, Apulum, Tibiscum, Drobeta , Sucidava ori în așezările de pe litoralul Mării Negre (Tomis, Callatis) etc.

[12] **D. Tudor**, ***Oltenia romană,*** ediția a 4-a, Editura Academiei R.S.R, București, 1978, p. 108 -112**;** **Idem,** ***Pietre gravate descoperite la Romula,*** în Apulum, nr.6, Alba Iulia, 1967, p. 209

Bibliografie selectivă

Anghel, D., Har, N., Șuteu, C., Ursu, M., - *Metode de investigare mineralogice și petrografice ale unor intalii din colecția Muzeului Național al Unirii Alba Iulia,* în Terra Sebus, Acta Musei Sabiensis, nr. 8, 2016, p. 83 -104.

Ardevan, Radu, - *Despre o gemă romană de la Gherla,* în Peuce, S.N., nr. III - IV, 2005- 2009, p. 183 – 187.

Babelon Ernest, - *La gravure en pierre fines,* Paris, 1894.

Babelon, E., - *Histoire de gemmes depus des origines jusqu'a l'époque contemporaine,* Paris, 1900.

Barb, A.A., - *Gnostiche gemme,* în Enciclopedie dell'arte antica, classio orientale, vol. III, Roma, 1960, p. 971.

Cavenago-Bignami,S., - *Gemmologia, pietre preziose e perle,* Milano, 1959.

Coman Alexandra – *Amalthea, Pricus și legendele Capricornului,* 2016.

Dobre Anca Angela - *Geme gnostice în inventarele funerare ale Tomisului antic,* revista Biblion, nr. 12 -13, Constanța, 2015, pp. 5-7.

Espak Peeter – *Acient near eastern Gods EnkinAnd Ea. Diachronical analsis of texts and images from the earliest sources to the neo-sumerian period – teză de doctorat ,* Tartu, 2006.

Furtwängler, A., - *Die Antiken Gemmem*, Leipzig, 1900.

Gramatopol , M.,– *Les pierres gravée du Cabinet numismatique de l`Académie Roumaine,* Collection Latomus, Bruxelles, 1974 - (*Geme și camee din colecția Cabinetului numismatic al Bibliotecii Academiei,* București, 1977 – pozițiiile nr. 571 și 574, Planșa XXVII, inv. 211 și 313).

Gramatopol, M., - *Artele miniaturale în antichitate,* București, 1974, p. 16.

Mariette P. J., - *Traité des perres gravée,* vol. I – II, Paris , 1850.

Marinoiu, V., Bratu, O., - *Cercetările arheologice de la Bumbești Jiu, jud. Gorj – Campaniile 1997 – 1999,* în Litua, nr. 8, Tg. Jiu, 2000,, p. 25 -33.

Marinoiu, Vasile, - *Romanitatea în nordul Olteniei,* Târgu Jiu, 2004.

Marinoiu, V., - *Două piese gliptice descoperite în thermele castrului roman de la Bumbești Jiu, punctul Vârtop, județul Gorj,* în Drobeta, nr. XXII, Arheologie-Istorie, Drobeta Turnu Severin, 2012, p. 146 -153.

Pantazi Adrian, - *Aspecte ale glipticii din Dacia romană,* în Ziridava, nr. 21, Arad, 1998, p. 43- 44

Pop. C., Găzdac, Cristian – *Câteva geme inedite din Dacia romană,* în Ephemeride Napocensis, nr. III, Cluj-Napoca, 1993, p.143 -148.

Sârbu, Andrei Cătălin, - *Viața cotidiană a soldaților romani cantonați în Oltenia -* disertație master, București, 2016, p. 19 -27.

Tudor, D.- *Oltenia romană*, ediția a 4-a, București, 1978, pp. 108 -112..

Tudor, D., - *Pietre gravate descoperite la Romula,* în Apulum,nr. 6, Alba Iulia, 1967, p. 209 - 229.

Tudor, D., et alii - *Enciclopedia civilizației romane,* editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 689.
Țeposu – David, Lucia., - *Cameele și gemele din Muzeul de Arheologie din Cluj-Napoca,* în *Omagiu lui Constantin Daicoviciu*, București, 1960, pp. 525 – 534.
Țeposu, D., L., - *Colecția de geme a Muzeului Brukenthal din Sibiu,,* în St. Com., nr.12, Sibiu , 1965, p. 83 -132.
Vasinca,Maria Hadiji, - *Prelucrarea pietrelor semiprețioase în Dacia romană,* www.icsiatim.uvt.ro/2007 - art.13.pdf., p. 201 -205.

II. ISTORIE

Pasul Vâlcan și invaziile străine, Cetăţile din Coastele Petrilei

Gălățan Dumitru Jieț

Pe două piscuri semeţe din Coastele Petrilei ce se privesc cu mândrie faţă în faţă existau două cetăţi despre care nici bătrânii satelor din partea locului nu ştiau când au fost construite, dar ştiau bine la ce foloseau. De aceea vom face referire la ele până mai avem la dispoziţie unele informaţii, unele povestiri transmise prin viu grai de la o generaţie la alta, care altfel ar trece complet în uitare, dacă nu vom facilita ajungerea acestor date, chiar si aşa sărăcăcioase la urmaşi.

Cele două cetăţi, poate dacice, poate medievale au fost aşezate pe cele două piscuri aproape piramidale la vedere din strada principală, fiind aşezate umăr la umăr privitorului, mai ales de la locul numit Pod Fabrică, nume dat de fabrica de ţiglă şi cărămidă construită prin anul 1880 în sudul satului Dobreşti şi naţionalizată în anul 1948, apoi demolată.

Cele două cetăţi au fost cunoscute de bătrânii ultimelor generaţii sub numele de Cetatea bună şi Cetatea rea şi asta nu pentru că s-ar fi ţinut cont de ceva calităţi umanitare ale acestora, ci pur şi simplu pentru faptul că una s-ar fi aflat la vremea generaţiei lor într-o stare mai „bună” în ceea ce priveşte conservarea în timp, iar cealaltă într-o stare mai „rea”. Deci numele vine de la gradul de uzură lăsat de veacurile trecute peste ele.

Între cele două piscuri prin valea care le separă curge Pârâul Cetăţii (nici nu putea să fie numit altfel) care se uneşte în aval cu Pârâul Androneştilor pentru a se vărsa în Jiul de Est după unirea acestuia cu Jieţul.

Pârâul Cetăţii este inabordabil din cauza stâncilor ascuţite, a vârfurilor de stâncă tăioase şi a cascadelor prăpăstioase. Ş-apoi din bătrâni se zice că nu este bine să încerci măcar să urci sau să cobori acest părău. Tradiţia locală spune că cei care s-au încumetat să facă acest lucru neluând în seamă sfaturile semenilor au sfârşit rău.

Se zice că unul care a încercat să escaladeze stâncile părăului prăpăstios, a urcat puţin, dar o forţă nevăzută l-a împiedicat să continue. Când s-a întors din părău nu mai era „sănătos la cap”, vorbea în dodii fără a putea explica mare lucru din ce se întâmplase pe traseul încercării sale.

Căile de acces spre cetăţi dinspre cele trei puncte cardinale, est, vest şi miază-zi sunt blocate de către natură prin pereţi abupţi formaţi din stânci de netrecut. Accesul în cele două cetăţi situate pe piscurile stâncilor din Coastele Petrilei se putea face doar pe cărări dosnice dinspre nord, cum ar veni din spatele cetăţilor. În vremurile de glorie ale cetăţilor, acest acces era blocat de ziduri din piatră şi lemn de esenţă tare.

Cetatea avea ziduri de apărare din piatră, platouri de antrenamente pentru luptători. Deşi în apropiere şi chiar piscurile piramidale sunt formate doar din stânci calcaroase, zidurile cetăţilor au fost construite din lespezi de piatră provenită

dintr-o stâncă stratificată, mult mai rezistentă decât piatra de calcar. Pietrele folosite la construcţia acestor cetăţi, blocurile de piatră sunt asemănătoare cu cele din construcţia cetăţii dacice de la Băniţa, care se pare că ar fi fost aduse de la o carieră de piatră din Călan. Poate şi cele de la Petrila să aibă aceeaşi provenienţă. Este vorba despre cariera de piatra „Magura Calanului”, cariera de piatra a Daciei, asa cum este numita de Daniel Guta in blogul Adevarul din 27 Mai 2017, citandu-i pe Viorel Moraru si Vasile Parvu cu comunicarea „Noutati din Magura Calanului”(1). Cariera de piatra se afla pe Valea Streiului, la cativa kilometri de orasul Calan si la aproximativ 40 km.de Sarmizegetusa Regia, fiind ascunsa in cea mai mare parte de padure. Blocurile de piatra pravalite la poalele dealului erau fasonate cu daltile, slefuite si incarcate, iarna in sanii trase de boi spre Sarmizegetusa Regie, Costesti, Piatra Rosie, Banita, Capalna.

Deşi situate în vârf de stâncă, cetăţile aveau apă adusă de la distanţă, dinspre nord, prin şanţuri săpate în pământ şi stâncă transformate în jgheaburi cu ajutorul lespezilor de piatră unite cu mortar, transformate în adevărate apeducte[2,3].

Discutând cu Dr. Ioan Preda, medic primar cardiolog, acesta îmi relata faptul că prin anii 1960, când se juca pe la cetăţi, încă se mai vedeau bine urmele zidurilor, pietre din ziduri, platoul pavat şi jgheabul de aducţiune a apei. Acelaşi lucru îmi confirma şi părintele acestuia, Preda Ioan (1917-2008), care bineînţeles facea parte dintr-o generaţie mai veche. Totul a fost acoperit cu muri, tufe, pomi în ultima perioadă încât nu se mai poate descifra mai nimic din ceea ce a fost odată.

Despre locul „La Tsetatie” avem înscrisuri din anul 1763. Acest loc al cetăţilor este numit aşa pe hărţile imperiale iosefine din perioada 1763-1787[4].

Ridicarea topografică iosefină este denumită şi „Prima ridicare topografică” a Imperiului Habsburgic având 3589 planşe.

În timpul Războiului de Şapte ani dus între 1756-1763, trupele austriece au simţit acut lipsa unor hărţi precise. Ca urmare a acestui neajuns din teren, feldmareşalul Daum i-a propus suveranei Maria Theresia în anul 1764 să ordone ofiţerilor din Statul Major General o cartografie unitară a ţărilor componente Imperiului.

Ridicarea topografică începută la 13 mai 1764 sub domnia Mariei Theresia a fost terminată sub cea a lui Iosif al II-lea. În final ridicarea topografică iosefină a avut peste 4000 de planşe realizate în perioada 1764-1785[4].

Dacă la acea dată locul unde s-au aflat cetăţile petrilene purta numele de „La Tsetatie” (La cetate), datorită existenţei acestor cetăţi, putem presupune că numele locului a fost consacrat cu mult timp în urmă, ceea ce atestă existenţa şi vechimea acestor cetăţi.

Păcat că nici o oficialitate sau vre-un arheolog nu a avut curiozitatea de atâtea veacuri să scormonească aceste ruine.

Neştiind data construcţiei acestor cetăţi, nu putem şti nici scopul în care au fost construite. Din memoria colectivă şi individuală a generaţiilor trecute, bătrânii satelor au stabilit rolul acestor cetăţi în vremuri mai apropiate nouă, dar destul de îndepărtate, totuşi, pentru noi.

De la cetăţi se putea vedea o bună parte din panorama Văii Jiului cu ochiul liber, şi mult mai bine cu „luneta nemţească". Petrila, în ciuda dealurilor şi a înălţimilor din zonă se vedea aproximativ în totalitatea ei „ca-n palmă" de la o extremitate la alta. Acesta se pare că a fost şi motivul de a instala în acest loc un punct de observaţie permanent precum şi un loc propice pentru adăpostire şi apărare.

În vremurile îndepărtate, avertizarea unui pericol iminent pentru localnici se făcea prin semnale luminoase (foc, torţe), de la mare distanţă, prin semnale acustice (clopote mari „bătute în dungă", trâmbiţe, etc.) şi uneori cu ajutorul călăreţilor[5,6].

Când caraulele din cetate au primit semnale luminoase din zona Pasului Vâlcan, principala poartă de intrare în Valea Jiului, zonă perfect vizibilă de la locul cetăţilor, au ştiut că pericolul este aproape, căci prin pasul Vâlcan se năpusteau mai toate hoardele atacatoare. De la Cetatea Petrila, prin aceleaşi semnale se putea comunica în linie directă cu satul Popi, cu satul Cimpa şi chiar cu zona Grohotelor din Lazul Jieţului, situat la poalele munţilor Parâng. Avertizarea făcută de la Cetate acoperea întregul teritoriu al Jiului de Est – al Petrilei.

Aşa, deci prin filiera Pasul Vâlcan, erau alarmaţi rapid toţi locuitorii din satele Petrilei. Cam aşa au stat lucrurile şi la ultima invazie a turcilor din anul 1788.

Aşa după cum povestesc bătrânii satelor care sunt o carte vie orală, deschisă a trecutului local, localnicii s-au retras în spatele Cheii Tăii spre Lunca Florii şi împrejurimi unde îşi aveau colibele subalpine, de unde munţii erau aproape, unde îşi puteau ascunde animalele şi puţinul avut ce-l puteau lua cu ei. Cheile Jieţului ofereau aceleaşi condiţii pentru locuitorii satului Jieţ.

La nevoie de pe stâncile cheilor erau prăbuşite asupra atacatorilor care se încumetau să intre în chei, bucăţi mari de stâncă, copaci, blocând accesul, iar unora provocându-le somnul de veci.

Dobre Nicolae al Cotanii[7], născut în anul 1877, povestea cum o bucată mare dintr-o stâncă prăvălită de pe înălţimea stâncilor din Cheile Tăii a zăcut în râul Taia chiar până târziu, prin secolul al XX-lea, când s-a construit calea ferată forestieră ce trecea prin satul Taia, Cheile Tăii până la Valea Popii, aproape de Ştevia cu bifurcaţia spre cabana forestieră Auşelu.

KARA MUSTAFA ŞI INVAZIA TURCEASCĂ din anul 1788

Tradiţia jiană prin povestirile bătrânilor satelor, articolele publicate de pr. Jura Păun Marcu[8], însemnările lui Popa Ionel Botoască[9] şi ale lui Popa Gheorghe[10], puse cap la cap ne-au dat date inedite despre această ultimă invazie a turcilor în Valea Jiului.

Perioada anilor 1787-1789 este oarecum mai apropiată vremurilor noastre, raportată desigur la negura vremurilor mult mai îndepărtate, aşa încât a lăsat urme bogate, mai ales în tradiţia locală care a păstrat pe lângă trăirea aievea a evenimentelor de groază din acea vreme chiar şi unele hazlii, încrustate în memoria individuală, în memoria colectivă şi chiar în unele mai rare înscrisuri de interes local.

Marii istorici nu au coborât până la acest nivel spre a prelua aceste date şi a le populariza. Ele au fost transmise din generaţie în generaţie pe plan local prin

poveşti rostite în serile de iarnă mai ales, adresate nepoţilor la gura sobei de către bunicii cu plete albe.

Cum am reuşit să adun un număr suficient de date, unele mai mult sau mai puţin credibile, poate cu unele înflorituri ale tradiţiei locale şi cum la gura sobei nu mai povesteşte nimeni şi nici nu mai ascultă nimeni (la gura centralei termice nu mai au haz), pentru a nu fi trecute în uitare şi supuse dispoziţiei, încerc să amintesc măcar nişte povestioare cu întâmplări, fapte, oameni din acele vremuri, bineînţeles în scris.

Aşa după cum ne este cunoscut din cărţile de istorie, în anul 1718 prin pacea de la Passarovitz, Oltenia şi implicit Valea Jiului sunt cedate austriecilor.

După 21 de ani, în anul 1739, prin pacea de la Belgrad, Oltenia este retrocedată Ţării Româneşti, dar nu şi Valea jiului, care rămâne sub dominaţia austriecilor instalaţi pe culmea munţilor Vâlcan, la trecătoarea spre Oltenia.

În anul 1788 o armată turcă, condusă de Kara Mustafa, însoţită şi de trupe române conduse de voievodul fanariot al Ţării Româneşti, Nicolae Mavrogheni (domnitor din 6 aprilie 1786 până în septembrie 1790), luptau să scoată austriecii şi să înlăture pericolul acestora pentru Ţara Românească deoarece în anul 1787 a izbucnit un război ruso-turc în care austriecii se aliaseră cu ruşii iar teatrul de lupte a privit şi Ţările Româneşti. Retraşi în Transilvania, austriecii au blocat trecătoarea de la Orşova. Trupele conduse de Kara Mustafa şi Nicolae Mavrogheni au hotărât să-i atace prin învăluire prin trecătoarea Vâlcanului spre Haţeg-Caransebeş-Timişoara. Pentru acest lucru au înaintat prin Tg.Jiu-Bumbeşti spre Haţeg.

Pasul Vâlcanului era păzit la acea dată de trupe austriece comandate de baronul Gedeon Laudon. Acesta a dispus să se aprindă prin pădurile trecătoarei grămezi mari de cărbuni care se găseau la suprafaţa solului. Fumul negru a devenit sufocant atât pentru oameni cât şi pentru cai. Scopul fusese oarecum atins.

Tradiţia locală valorificată de pr. Jura Marcu[9], ne spune că locuitorii din zona Bumbeşti-Jiu pentru a se vedea cât mai repede scăpaţi de turci, i-au recomandat lui Mavrogheni un drum prin „trecătoarea cea mică" peste Prisloape, pe malul stâng al Jiului, ce urma versantul vestic al masivului Parâng.

Se spune că avangarda turcească a ajuns la Pârâul Izvoarelor pe la amiaza zilei de 14 noiembrie 1788 (bineînţeles după calendarul stil vechi), ducând cu ei bărbaţi, femei, captivi precum şi vite luate de la colibele întâlnite în drum.

Un tânăr din satul Livezeni, care a reuşit să scape de pericol, a încălecat un cal bun şi a reuşit să dea alarma în satele jiene cu strigătul disperat: „Vin turcii dinspre Prisloape!".

Vestea aşa după cum precizează pr. Jura Marcu a căzut ca un trăznet căci jienii se pregăteau pentru petrecerea ce se organiza de fiecare dată în toate satele la „Lăsarea Postului de Crăciun".

Localnicii nu erau puşi, totuşi, în faţa unui lucru inedit, erau la curent pe propria lor piele cu grozăviile ce le săvârşeau orice tip de invadatori şi mai ales turcii. Au încărcat ce au putut pe cai, în căruţe, au ascuns ce-au mai putut, îngropând bunuri şi cu copii, bătrâni, cu familiile şi cu animalele au luat drumul colibelor subalpine de „după chei".

Era 14 noiembrie 1788. Spre seară a început să ningă vârtos cu fulgi mari şi deşi, care întunecau zările. Natura a fost de partea fugarilor, ba chiar mai mult, a nins ca niciodată o noapte şi o zi. Zăpada a blocat drumurile, viscolul a creat nămeţi mari ajutând blocarea şi baricadarea jienilor fugari după chei. Stratul gros de zăpadă, până la brâu a acoperit complet urmele fugarilor. În jur totul era un alb de poveste, imaculat.

Trupele turceşti îşi făceau loc pentru înaintare cu greu prin zăpada care ajungea până la brâu. Mai mult, trupele nu erau echipate cu echipament care să facă faţă acestor vicisitudini de pe meleaguri zamolxiene şi nici dotarea trupei nu-i ajuta să se descurce prin frig şi nămeţi. Nu au mai putut înainta spre Haţeg şi au fost nevoiţi să facă tabără în Valea Jiului.

Aşa după cum detaliat menţionează pr. Jura Marcu „în cei peste 40 de km ai lungimii celor două Jiuri, armata turcească a găsit în jur de 400 de gospodării părăsite, dar în grădini clăi de fân şi otavă care au putut hrăni caii armatei o perioadă, dar alimentarea trupei era aproape imposibilă”.

În partea estică a Văii Jiului oastea turcă a instalat tabăra pe locul numit Băni situat pe malul stâng al râului Jieţ.

Sutele de gropi conice, adânci din acest loc au fost transformate într-un fel de bordee de pământ care au fost acoperite cu crengile mestecenilor tineri care se găseau din belşug în zonă. Pentru încălzit au folosit gardurile din lemn, casele şi acareturile din lemn, în general tot ce era din lemn uscat, până şi bisericuţele din lemn. Din precizările făcute de pr. Jura Marcu nu a rămas în picioare decât bisericuţele din lemn de la Taia şi Jieţ, favorizate fiind de faptul că în apropierea lor cantonaseră trupele lui Mevrogheni care le-au protejat.

Din cauza zăpezii, a frigului, a tehnicii şi a ţinutei necorespunzătoare unei asemenea ierni, trupele au fost ţintuite locului aproape trei săptămâni fără posibilitate nici de înaintare, nici de retragere.

O patrulă de recunoaştere otomană a reuşit după un timp să pătrundă pe pârâul Băniţei spre Merişor unde zăpada nu era aşa mare, ajungând chiar spre Valea Haţegului unde au jefuit satele întâlnite în cale luând cu ei după obiceiul lor oameni şi animale: vaci, cai, oi.

Până să ajungă cu vitele jefuite din Valea Haţegului, armata înfometată a început să dezerteze pe capete creându-şi drum spre Pasul Vâlcan şi spre sud spre Bumbeşti.

Această situaţie l-a determinat pe comandantul turcilor să comande întoarcerea pe urmele dezertorilor.

Trupa turcească ce aducea din satele haţegane robi şi animale a fost atacată de locuitorii Merişorului şi ai Băniţei, reuşind să elibereze capturile.

Preotul Jura ne-a lăsat încă un detaliu, de astă dată hazliu: „A rămas de pomină faptul cum animalele eliberate şi-au găsit singure drumul ajungând la porţile proprietarilor haţegani de la care au fost ridicate[10]”.

Armata otomană învinsă de frig, nămeţi şi înfometare a fost nevoită să facă stânga-mprejur, cale întoarsă, în debandadă dar lasând în urmă: cenuşă, jale, sărăcie

şi o serie de poveşti de groază, credibile sau mai puţin credibile unele ajunse până la noi cei de azi.

Petre Gh. Făgaş, cronicar autodidact al ţinuturilor vestice ale Văii Jiului, ne vorbeşte despre o acţiune a turcilor la Uricani în acelaşi an 1788, dar în ziua de 15 august, ziua Adormirii Maicii Domnului când surprinzând populaţia în biserică, robesc 16 inşi iar preotului Dan printr-o acţiune macabră îi taie capul pe pragul bisericuţei din lemn, căreia apoi îi dau foc.[11]

La Câmpul lui Neag, „pâlcul” (s.n.) nu a robit pe nimeni, ba mai mult suferă din partea localnicilor şi două înfrângeri, una în Pieptul Izvorului sub dealul lui Buta şi alta în marginea vestică a satului pe pârâul Salbeiu în locul numit „La Odăi”. Aici „în tabără în zorii zilei pe când dormeau, fură măcelăriţi foarte rău de către localnici”.[12]

Cu aceste date, Petre Gh. Făgaş, ne bagă într-o oarecare ceaţă privind datele deţinute despre invazia turcilor din 14 noiembrie 1788 găsită în înscrisurile şi în tradiţia locală din estul Văii Jiului care toate converg la data de mai sus faţă de cea dată de cronicar din 15 august.

Dar, mai apoi, tot cronicarul uricănean ne scoate din ceaţă. Aci, la 15 august a fost vorba de cu totul altceva, de un atac al lui Elias Paşa, din insula Ada-Kale.

Cronicarul chiar precizează că „în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, mai precis în anul 1788, Uricaniul are multe de suferit de pe urma invaziei turcilor „adalăi” (de la Ada Kale n.n.)”.[13]

Insula Ada-Kale (insula cetăţii) pe acea vreme se numea Nai-Orsno şi era cetate militară turcă supusă porţii otomane dar cu oarecare autonomie administrativă. Comandantul era Elias Paşa „a cărui soldă de 500 guruşi (333 galbeni austrieci) erau plătiţi din visteria Ţării Româneşti în contul haraciului”.[14] Acestuia, însă, solda nu-i era de ajuns, el făcea des incursiuni în nordul Dunării, ajungând la 15 august 1788, aşa după cum s-a văzut şi în Valea Jiului jefuind cumplit satele de la Vâlcan la Câmpu lui Neag, iar populaţia era dusă în robie, căci robii aveau mare căutare. „In anul 1877, Ali Paşa a cumpărat robi de la Mehadia, căci voia a face pe moşiile sale, şapte sate cu robi români”.[15]

Acest raid al lui Elias Paşa din 15 august 1788 a fost doar o prefaţă a invaziei otomane din noiembrie acelaşi an.

NOTE:

1. Dobre Nicolae al Cotanii (1877-1966) din satul Dobreşti. Relatare din anii 1960
2. Preda Ion (1917-2008) din satul Dobreşti. Relatare din anii 2005-2006
3. Preda Ioan, medic primar cardiolog născut în anul 1949 în satul Dobreşti
4. Wikipedia, enciclopedie liberă
5. Negoi Nicolae (1923-2017) din satul Cimpa
6. Mirci Ion Dănicari (1921-2009) din satul Jieţ
7. Dobre Nicolae op. cit.
8. Jura Păun Marcu (1914-1997) din satul Jieţ, Valea Jiului
   în perioada dintre 1740 şi 1840, articole publicate în ziarul Steagul Roşu în anul 1984 sub pseudonimul Marcu Jianu – Manuscrisul: Valea Jiului – Vatră de istorie, „Fără trecut prezentul n-are viitor" pag. 41-43
9. Idem
10. Idem
11. Petre Gh. Făgaş – Localitatea Uricani din Valea Jiului – vatră de trăire românească, Ed. Matinal 2000, pag.28
12. Idem, pag.27
13. Idem
14. Idem
15. Idem

Cazul învățătorului Victor Popescu din Valea cu Apă, județul Gorj – erou din Primul Război Mondial – în lumina unor documente din anul 1917

Gabriel SARCINĂ[*]

Despre personalitatea învățătorului Victor Popescu din localitatea Valea cu Apă, comuna Fărcășești, județul Gorj s-a scris mult[1] și cu siguranță se va mai scrie. Mobilizat în Armata Română cu gradul de sublocotenent, odată cu intrarea României în Primul Război Mondial alături de Antanta, a avut neșansa de a fi încercuit de inamic împreună cu o parte din oamenii săi. A ales însă, lucru demn de un erou de legendă, să continue lupta în spatele inamicului, desigur având și acordul superiorilor săi.

În acest context el a format o „...mișcare de partizani în județele Gorj și Mehedinți" al cărei areal de acțiune – așa cum au susținut chiar autoritățile germane de ocupație de la aceea vreme – a cuprins localitățile „Valea cu Apă, Fărcășești, Raci, Bolboși, Borăscu, Grozești, Mențu din Dos, Covrigi, Strămtu, Trestioara, Negomiru–Ursoaia, Drăgotești, Horăști". Între colaboratorii săi apropiați regăsim pe mai tinerii Ionel Prunescu și Ionel Popescu, ambii răpuși într-o ambuscadă lângă Rogojelu. „Bandei" conduse de Victor Popescu i s-au alăturat și foști soldați italieni și ruși evadați din diverse lagăre de prizonieri.

Reacția autorităților germane de ocupație nu a întârziat să se manifeste, astfel că „banda lui Victor Popescu" a fost monitorizată, urmărită și atacată iar toți cei care aveau cea mai mică legătură cu ea au fost anchetați sau arestați iar unora le-au fost arse chiar casele. Temerea cea mare a germanilor era că „...locuitorii [care] serbează pe Victor Popescu ca eroul națiunii" ar putea în orice moment să se revolte având în fruntea lor un asemenea lider.

Așa cum reiese și din documentele prezentate de noi „cea mai mare parte din depoziții [luate celor implicați în cazul Victor Popescu] au fost smulse prin constrângeri". Foarte mult au suferit și membrii familiei lui Victor Popescu, toți fiind supravegheați, anchetați sau ținuți în arest zile în șir. Ulterior, în urma unui

[*] Profesor de istorie la Liceul Tehnologic „Constantin Brâncuși" – Peștișani; e-mail: gabisarcina@gmail.com.

[1] vezi N. Bolocan, *Cei zece martiri executați la Turnu Severin. Episod dramatic din timpul ocupației germane*, Tip. Gutenberg, Timișoara, 1921; V. Cioica, *Victor Popescu*, în *Revista învățătorimii gorjene*, Tg. Jiu, Nr. 7-8/1930; L. Deaconu, *Locul luptelor de partizani din județele Gorj și Mehedinți în cadrul mișcării de rezistență a populației din teritoriul vremelnic ocupat în anii 1916-1918*, în *Historia*, Nr. II, Craiova, 1971; V. Cărăbiș, *Partizani români în primul război mondial. Victor Popescu*, în *Magazin istoric*, Nr. 7, București, 1972; V. Bobocescu, *Victor Popescu, haiduc partizan*, în *Gazeta Gorjului*, Tg. Jiu, An XX, Nr. 3257/17.X.1987, 3263/24.X.1987, 3269/31.X.1987, 3275/07.XI.1987, 3288/21.XI.1987 și 3293/28.XI.1987; D. Cauc, *Victor Popescu. Erou și învățător martir*, în *Terra Litua*, Tg. Jiu, Nr. 1/1997; Gh. Gorun și H. Gorun, *Mentalul colectiv despre eroismul învățătorului Victor Popescu*, în I. Costea, O. Ghitta, V. Orga, I. Pop (coord.), *Istoria culturii. Cultura istoriei*, Ed. Argonaut, Cluj Napoca, 2010.

simulacru de proces, au fost condamnate la moarte zece persoane[2], opt persoane au fost condamnate la muncă silnică sau închisoare, douăzeci de persoane au fost înaintate lagărului de prizonieri iar șase persoane au fost înaintate biroului de anunțare.

Referitor la cele 45 de documentele prezentate de noi, acestea păstrează autenticitatea, inclusiv prescurtările deoarece nu le-am adus modificări, toate intervențiile noastre au fost trecute între paranteze pătrate ([ ]). Totodată, nu le considerăm inedite deoarece au mai fost cercetate[3] și unele chiar publicate[4].

1. **1917, Mai 28, f. loc.**:

Domnule Brăescu

Am auzit că eștiu notar la Bolboși și că servești pe Unguri conștincios; bagă de samă că țara noastră n'a perit și eu sunt hotărât în calitatea mea de ofițer se-l distrug de pe pământ pe acel cel ce se arată lor servitor; eu te voi omorî dacă nu ții la națiunea română mai ales că eștiu funcționar român; și se știi că mai sunt doi pe care eu îi voi ridica din Bolboși cât de curând; nu uita că viața'ți este în cumpănă. Atât spun.

SubLtenent 28 Maiu 1917
V[ictor] P[opescu]

SJAN Gorj, fond Tribunalul Județean Gorj, dos. 257/1929, f. 1436, orig., rom.

2. **1917, Iunie 08, Broșteni (jud. Mehedinți)**:

Broșteni, 8 Iunie 1917

Circumscripția Comand[anturii] 22
către
Judecătoria comandanturei d. T.-Severin

La 5 iunie a fost înaintat Secției un document că în pădurea din Negomiru și Drăgotești se găsesc mai mulți prizonieri care umblă armați. Cercetările au fost numaidecât începute de mine. Am constatat că doi prizonieri ruși și doi italieni precum și un plutonier român Prunescu, sublocotenentul Victor Popescu, Sergentul Kaimanar Popescu din Costeni, [com.] Covrigii și civilul Nicolae Marcu din Drăgotești, toți complect echipați, au fost adăpostiți 2 sau 3 zile de Văduva Floarea[5] Ungureanu din Negomiru, cătunu Ursoaia. Floarea[6] Ungureanu întrebată despre adăpostirea oamenilor, declară că a dat mâncare în mai multe rânduri acestor oameni – dar cine sunt și de unde au venit nu știe. Adaugă numai că au părăsit casa ei la 1 Iunie 1917, au luat drumul spre Slivilești peste munți. Cercetând

[2] Despre cei zece martiri condamnați la moarte în afacerea V. Popescu, v. pe larg în D. Pupăză și I. Popescu-Brădiceni, *Cei zece martiri de la Drobeta Turnu Severin*, în *Litua. Studii și Cercetări*, XIX, Tg. Jiu, 2017, p. 396-403.

[3] SJAN Gorj, fond Tribunalul Județean Gorj, dos. 257/1929, opis: în intervalul de timp 1992 – oct. 2017 au fost șase persoane care au răsfoit aceste documente și nu numai.

[4] D. Neguleasa, *Victor Popescu. Documente*, în *Oltenia. Studii. Documente. Culegeri*, Seria a III-a, An II, Nr. 1-2, Craiova, 1998, p. 219-220. Este vorba despre doc. nr. 1.

[5] În orig.: „Flora”.

[6] Idem.

mai departe împreună cu Comandament din Raci (Gorj) am aflat că susnumiții au fost echipați cu armele care le strângeau de la locuitori.

Un rezultat precis o să înaintăm la timp.

ss. Weber, Plutonier

conf. cu originalul

Miculești 22.VI.17 ss. Egenolff, Sublocot.

Ibidem, f. 1061 vs.-1062 și 1119 vs.

3. **[1917], Iunie 11, Târgu Jiu**:

Târgu Jiu, 119-11; 6-11

Telegramă

către

Komandantura Districtului Mehedinți

Primarul din Dragotești, fugit de trei săptămâni, se află la postul de jandarmi din Urdari. În casa sa ar fi înnoptat hoți sub conducerea unui locotenent român cu barbă mare. Posturile noastre au ocupat Raci și Orzu la est de Trestioara, astăzi ora 8 dimineața. În Orzu prins patru oameni care oameni care știu unde se pitulă hoții. Rog a întreprinde cercetări în partea de west a Trestioarei și la Dragotești.

Komandantura Districtului Gorj

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1077.

4. **[1917], Iunie 11, Drăgotești**:

Judecătoria Komandt. de Etapă 22 Drăgotești

(Trestioara),

11 Iunie 1919[7]

Din ordinul D-lui Comandant al Komandanturei de Etapă T.-Severin s'au dus consilierul de justiție Weltzer și grefierul Weinert la Dragotești. Pe câmpia peste drum de prima casă s'a găsit un cadavru de sex masculin. A fost transportat într'o încăpere în casa primarului. Autopsia a fost făcută de Dr. Bencke.

Ca martori au fost ascultați:

1. Vasile Otys fruntaş din Reg. 4 Honvezi, de 33 ani, ortodox, declară: cadavrul ce ni se arată este al rezervistului Iozef Farade. În dimineața zilei de 9 Iunie am primit ordin să mergem de la Raci peste Bolboși și la Drăgotești. Era anunțat că tatăl primarului din Drăgotești a fost bătut de vagabonzi. Noi veneam risipiți de pe deal. Când am ajuns pe câmpie, oamenii patrulei mele, nu i'am putut vedea. Au căzut de pe dealul din fața noastră o mulțime de focuri, cred că au fost cel puțin 200. Am căutat adăpost într'un șanț. Când au început împușcăturile am fugit înapoi pe dealul de unde am venit. Întreaga patrulă era compusă din 14 oameni sub comanda caporalului Austro-Ungur. După deal s'au întâlnit 11 oameni ai patrulei, noi cei 11 am fost răniți. Doi oameni care au fost răniți au fugit mai departe, noi i'am întâlnit în comuna Bolboși. Răniții spuseseră că al 14 este mort. Dintre oamenii care au tras asupra noastră am văzut unul foarte bine, sta dupe un pom pe

[7] Este o greșeală a translatorului – cel mai probabil însă 1917 – deoarece în anul 1919, Primul Război Mondial era deja încheiat (!).

câmpie, era civil și purta o barbă mare neagră. În urma acestora mai veneau încă 7 oameni, pe care nu pot să'i descriu. Primul rănit, caporalul are umărul stâng împușcat, al doilea este rănit la piciorul drept. După cât știu au fost amândoi trimiși la spital la Pitești.

ss. Otys Varul

2. Gyakov Marton, Rezervist, Regt. 7 Honvezi, de 43 ani, de religie orth., declară: am făcut parte din patrula care trebuia să se întâlnească la primarul din Drăgotești. Împușcatul era în partea dreaptă iar la urmă mergea pe șosea. Când am ajuns pe dealul din fața satului am auzit căzând împușcături. Pe șosea am văzut trei oameni civili și unul în uniformă rusească. Eu am tras asupra lor 3 focuri. După ce am văzut în vale 100-120 de oameni înarmați n'am mai tras și m'am retras. N'am văzut dacă acești 100-120 de oameni au tras asupra noastră. Pe drumul spre Bolboși m'am întâlnit cu camarazii mei.

ss. Gyakov Marton

3. Adam Miklescu, Rezervist, Reg. 7 Honv[ezi], de 42 ani, orth., declară: am fost al treilea din flancul drept, în dreapta mea mergea Marton Gyakov. Încă de pe deal am auzit împușcăturile. Câte focuri au căzut nu pot să spun. Am văzut patru oameni civili pe șosea. Eu am tras câteva focuri. Am întâlnit camarazi pe drumul spre Bolboși.

ss. Miklescu Adam
Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1077 f.v.

5. **1917, Iunie 12, Ciovârnășani**:

Ciovârnășani, 12 Iunie 1917

Din ordinul Komandanturei de Etapă Turnu Severin a fost arestat țăranul Petre D. Pleșan din Crăguești, de 56 ani, căsătorit, orthodox.

El declară: fiica mea Elena este de șapte ani căsătorită cu învățătorul Victor Popescu din Fărcășești, Jud. Gorj. A fost în Mai 1919[8] ultima oară la mine. Soția lui a fost în Februarie 1917 ultima oară la mine. Din Februarie nu mai am nici o veste.

La primul interogatoriu, la ora 8 dimineața, a spus că Victor Popescu a fost în August 1916 în uniformă de ofițer, după aceea spune că a fost în Mai 1916.

Primarul din Crăguești spune că a fost în August 1916. Altceva nu declară nimic.

Arestatul se preface că e prost. Spune că nu vorbește și nici nu înțelege limba germană, eu am observat însă cu Tâlmaciul că înțelege germana.

ss. Indescifrabil
Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1078.

6. **1917, Iunie 12, Broșteni (jud. Mehedinți)**:

Broșteni, 12 Iunie 1917

Komandantura Broșteni

[8] Așa în orig., v. și nota anterioară.

către
Komandantura de Etapă Turnu Severin

Primit sub escortă pe Vasile K. Popescu din Negomiru care ar fi adăpostit banda și pe Dumitru G. Persul, care a îngropat în ziua de 9 Iunie, la Drăgotești (Trestioara) un soldat austriac.

ss. Indescifrabil
Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1078 vs.

7. **1917, Iunie 12, Turnu Severin**:

T.-Severin, 12 Iunie 1917

Judecătoria Komandant[turii] de Etapă 22

Adus sub escortă Petre D. Pleșan, de 56 de ani, orth., plugar din Crăguești declară:

Fiica mea este căsătorită cu învățătorul Victor Popescu din Fărcășești. El este ofițer de rezervă în armată. Fărcășești este [la] 66 Km de Crăguești. Am văzut pe ginerele meu înainte de mobilizare, pentru ultima oară a fost în Mai 1916 cînd a venit ofițer. Fiica mea a fost în februarie 4–5 zile la mine. Eu am condus'o acasă. Când au ajuns nemții în Valea Jiului a fugit bărbatul ei împreună cu un căpitan (Guțuleanu) și au stat 7–8 zile la locuințele lor, după aceasta au plecat spunând că se duc să se prezinte nemților la Tg.-Jiu. Fiica mea spune că de atunci nu mai știe nimic de bărbatul ei. Nu este adevărat că am adăpostit pe ginerele meu. Locuiesc peste drum de Primărie. La mine vin adesea soldați germani și ar fi observat dacă adăposteam oameni străini.

De banda care jefuiește pe la Drăgotești nu știu nimic. Eri mi'a povestit preceptorul din Ilovăț, N. Găinaru că trupele germane s'au întâlnit la Drăgotești cu cele dușmane. Au fost Ruși, Italieni și Români.

ss. P.D. Pleșan

ss. Spiegel, Tălmaciu ss. Weinet, ss. Welter

Vasile G. Popescu adus cu santinela, de 53 ani, orth., Primar din Negomiru declară:

Miercuri mi'a povestit femeia Trandafira Ioniță Popescu din Ursoaia că prin împrejurimi umblă 8 oameni armați și sunt adăpostiți de Floarea Ungureanu, Nicolae N. Cărămidaru și Iorgu D. Crăciun, toți din Ursoaia. Ce intenționează acești oameni nu mi'a putut spune. Joi dimineață pe la ora 7 m'am dus la cele trei persoane.

Floarea Ungureanu ne'a povestit: În două nopți au venit la mine 8 persoane - cinci aveau arme și revolvere – veneau din pădurile Crețulescu și Măcelaru. Au cerut mâncare și le'am dat. Oamenii i'au spus că au fugit și acum stau prin pădure.

Pe Nicolae N. Cărămidaru nu l'am găsit. Soția lui mi'a spus că e plecat în Județul Gorj. Mi'a povestit că într'una din serile trecute au venit trei oameni armați și au cerut rachiu. Bărbatul ei le'a dat. Dintre cele trei persoane a recunoscut numai pe Victor Popescu. Era îmbrăcat într'o haină neagră, ceilalți doi, tineri cam de 17 ani, aveau uniforme militare rom[ânești].

Iorgu Dinu Crăciun mi'a povestit că Victor Popescu a fost în două seri la el, nu purta armă și l'a rugat să'i dea de mâncare El i'a dat, după aceasta a plecat. Tot în aceiași zi, seara, m'am dus într-o la Ursoaia ca să văd dacă mai erau acești oameni armați. Înainte de a intra în sat am întâlnit pe Trandafira Ioniță Popescu. Ea mi'a arătat că oamenii treceau tocmai în pădure. Am văzut 8 oameni, 7 dintre ei aveau arme. Am recunoscut pe învățătorul Victor Popescu din Fărcășești, el nu purta armă, purta o barbă mare roșie, pe fiul lui Nae Popescu de 17 ani din Covrigi, pe Nicolae Marcu din Drăgotești și pe fiul lui Constantin Prunescu din Strehaia, care a fost în școala militară. Restul oamenilor erau în uniformă rusească și uniformă italienească. Oamenii erau cam la 100 metri îndepărtare când i'am văzut. Sâmbătă dimineața am plecat de acasă iar după masă, la ora 2, am spus Plutonierului austriac Weber tot ce am știut. Am comunicat aceasta și Administratorului de Plasă Jupuianu din Broșteni. Nu este adevărat că am adăpostit banda.

ss. Indescifrabil

Dumitru Gheorghe Persu, de 34 de ani, orth., plugar din cătunul Trestioara, comuna Dragotești, declară: Vinerea trecută am lucrat la Ion Armășoiu. Pe la prânz am auzit 4 împușcături. Se povestea că 8 oameni venind din pădure au tras asupra primarului care a fugit călare și cu capul gol în direcția Craiovei. Sâmbătă lucrând din nou la Trestioara am văzut pe la prânz, 8 oameni armați venind, dupe deal, au intrat în curtea primarului și au început să jefuiască. În timpul acesta se apropiau 17 soldați austriaci. Trei veneau pe șosea, 5 din vale și restul din pădure. Hoții văzând soldații pe șosea au început să tragă asupra lor. Soldații s'au retras dar au fost răniți iar unul a fugit până la curte (10 metri dep.) și acolo a căzut jos. Hoții au luat aceluia ce a căzut pușca, baionetele și cartușele. Unul dintre hoți l'a mai străpuns cu baioneta. Hoții s'au îndepărtat după aceasta cam 600 de metri. Seara s'au întors și am trebuit să îngropăm soldatul mort cu Constantin Persul, Gheorghe Mitrică și mai multe femei, toți din Trestioara. Ne'au amenințat cu moartea. Văzând că nu începem numaidecât au tras două focuri în aer. După aceea am îngropat soldatul în locul <în care> l'am găsit eri. Cinci hoți au plecat, trei au stat toată noaptea în curtea primarului. N'am cunoscut pe nici un hoț. Un hoț purta o barbă mare roșie.

xxx

Semnătura lui Dumitru Persu

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1078 vs.-1080.

8. **1917, Iunie 12, Broșteni (jud. Mehedinți):**

12 Iunie 1917

Comandantura Broșteni

către

Judecătoria Comandanturei de Etapă 22 Turnu Severin

Dumitru Perceu, adus cu santinela, din Dragotești (Trestioara) declară:

Veneam seara spre casă de la lucru, cu Const. Perceu, Gh. Metuică și Mihai Metuică. La marginea satului ne'au oprit mai mulți oameni străini și am trebuit să îngropăm soldatul ungur împușcat. După cum am auzit a maltratat hoțul cu barbă

neagră și încă unul, pe rănit. Sus, la marginea pădurei, au mai apărut încă 30 oameni cari făceau parte din bandă, erau civili și armați.

ss. Landgrebe
Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1080.

9. **1917, Iunie 13, Petrești**:

Petrești 1063, 13/06, 12,20

Telegramă
către
Judecătoria Comandanturei T.-Severin

Pleșan este socrul conducătorului bandei Sublt. Popescu și l'ar fi adăpostit în mai multe rânduri. Nicolae Popescu din Covrigi este cumnatul tatălui [lui] Victor Popescu, are un fiu care face parte din bandă și ar fi adăpostit în mai multe rânduri pe șeful bandei. Rog a înștința și celelalte Comandanturi.

Komandamentul de Etapă Petrești
Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1080.

10. **1917, Iunie 13, Petrești de Sus**:

Telegrama cu No. 19728 din 13/6/17

Komandantura de Etapă din Petrești de Sus către
Komandantura de Etapă 22 Turnu Severin

[...][9].

Pleșan din Crăguești este socrul lui Victor Popescu, șeful bandei. Popa din Peșteana mi'a comunicat că a auzit în sat că Popescu se oprește de mai multe ori la socrul său. Și tatăl lui Popescu bănuiește că fiul său este la Pleșan. N'a mai văzut pe fiul său din Ianuarie când a fost la Valea cu Apă. După ce i'am spus să se prezinte de bună voe nemților a luat 500 lei și a plecat, tot aceiași declară și soția lui Victor Popescu din Valea cu Apă. Tatăl lui Victor Popescu este ținut ca ostatic iar soția lui este supravegheată. Locuitorii Județului Mehedinți serbează pe Victor Popescu ca eroul națiunei.

Părintele Grigore Roșoga din Peșteana de Jos[10] a declarat că a auzit că Victor Popescu și banda sa obișnuia să se oprească la Horăști și la urmașul bătrânului Popescu (Învățătorul Nicolae Popescu din Covrigi). În pădurea proprietarului din Horăști (nume necunoscut) se găsește o subterană. Fiul lui Nicoale Popescu ar face parte din bandă. Roagă să se ție secret declarația lui de frică să nu pățească ca părintele Toma pe care l'a ridicat banda de acasă. Se oferă să cerceteze în ascuns și să comunice nemților persoanele care au fost în contact cu banda. A mai declarat că Administratorul din Peșteana de Sus, Constantin Naum, a trimis prin pădurarul Const. Podaci un sac cu muniții (Administratorul și Const. Podaci au fost arestați).

[9] Ad. marginal dreapta, sus: „16.6.17”.
[10] În orig.: „Peșteana d.j”.

I s'a făgăduit părintelui Roşoga că cei doi arestaţi nu vor afla declaraţia lui şi că peste câteva zile va fi arestat de noi ca să poată spune neobservat de <cineva> tot ce a putut afla.

Afară de tatăl lui Victor Popescu mai este arestat şi Victor Velican din Bolboşi. Declară că face parte dintr'un regiment de Art. Românesc, este dezertor şi că n'are nimic de a face cu banda.

Ar fi în legătură cu banda.

Au fost arestaţi mai mulţi locuitori din Bolboşi şi Drăgoteşti, declaraţiile lor vor fi înaintate mâine.

ss. Sokol

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1080-1081.

11. **1917, Iunie 15, Broşteni (jud. Mehedinţi)**:

Broşteni, 15.VI.1917,
ora 2 p.m.

Interogatoriile celor doi prizonieri ruşi

Plutonierul Vasile Kzikow, Reg. 52 Artl. la Zlazow (Galicia), luat prizonier acum trei ani la izgonirea ruşilor din Galicia. La urmă în Turnu Severin a fugit a doua zi de paşti rusesc fiind beat. Un civil din Turnu Severin care lucra cu el în Şantier l'a îndemnat să fugă ca să capete mai multă mâncare. L'ar recunoaşte dacă l'ar vedea. Banda a întâlnit'o întâmplător în pădure la 5 Km de aici. Banda era alcătuită numai din Români şi toţi civili. Acuma una lună erau adunaţi toţi pe la ora 12 şi căpitanul cu barba roşie.

A doua zi a început lucrul la o ţărancă româncă. A fost numai două ore la bandă şi a refuzat să rămână la ei. Femeia se numea Domnica (Cocoana) şi nu'şi aminteşte cum se numeşte satul, se află [la] o oră de aici, ar recunoaşte casa. A văzut alte femei ducând de mâncare bandei, pe care dacă le'ar vedea le'ar recunoaşte. Ştie unde a văzut mitralierele şi poate să le arate. În acelaşi loc a văzut şi două lăzi cu cartuşe, alături, pe pământ erau şi cartuşe pentru mitralieră. Fiecare membru din bandă avea un revolver şi o puşcă.

Trofin Cholov[11], Reg. 48 Odessa, făcut prizonier în Carpaţi la 14 Martie 1915 şi după acea trimis la Turnu Severin, şi el a lucrat la Şantier, fugit cam de şapte săptămâni. Un prizonier român l'a îndemnat să fugă ca să găsească lucru şi mâncare. A fugit în pădure şi la 10 zile după fugă a întâlnit banda la 1 Km de aici, era pe la ora 12 la prânz. Erau 6 oameni, 5 în uniformă românească şi unul civil. Cine era conducătorul nu ştie, a stat cu ei numai ½ de oră şi nu l'au oprit mai mult. Cei şase bărbaţi aveau toţi arme şi acolo mai erau şi 2 mitraliere, ar putea să arate locul, pe urmă a lucrat la o femeie (vecină). Ne numea[12]? Fata se numea Floricica, un băiat Gheorghe. El a lucrat acolo 8 zile. Nu a văzut ducând mâncare bandei. Pe urmă a plecat în alt sat, la 2–3 Km mai departe, din cauza mâncărei proaste.

În al doilea sat n'a văzut nimic suspect.

[11] Aşa în orig., alteori apare şi „Cholof".
[12] Lecţiune probabilă: „Cum se numea?".

Încheiat de Sublt. Egenolff la Broșteni
conformă cu originalul
Miculești 22.VI.17 ss. Egenolff, Sublt.
Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1062-1063 și 1120.

12. **1917, Iunie 15, Broșteni (jud. Mehedinți)**:

Detașamentul von Knaezer

Broșteni, 15.VI.1917

Judecătoriei de război a
Komandanturei de Etapă 22 Turnu Severin

Vă trimitem următoarele persoane foste în legătură cu banda lui Victor Popescu:

1. Ion Dima din Ploștina a hrănit prizonieri fugiți.
2. Trofin Cholov și Vasili Kzikov, prizonieri ruși fugiți, au lucrat în Strâmptu și în împrejurimi, au fost hrăniți de locuitori.
3. Sava Dumitru Vulceanu și Sava Gheorghe Vulceanu, din Strâmptu, au dat de lucru și mâncare rușilor.
4. Mihail Frâncan din Lupoaia, prizonier român fugit din lagărul de la Sibiu.
5. Marița Giurcan din Strâmptu a hrănit și primit în casă în mai multe rânduri pe Victor Popescu și banda lui. A primit scrisori să le expedieze la Craiova.
6. Maria Popescu, mama lui Victor Popescu, Elena Popescu, soția, Aurelia Popescu, sora [toate] din Valea cu Apă.
7. Nicolae Popescu învățător din Covrigi are un fiu în bandă.
8. Ion Schintee, notar din Șura și Dumitru Georgescu, primar, au hrănit banda.
9. Gheorghe Păunescu primar din Horăști a suferit vizitele lui Victor Popescu în comună (pe proprietatea lui Cernăianu).
10. Teodor Sula fost șef al jandarmeriei din Broșteni, administrator la Cernăianu în Horăști. Știe de vizitele bandei la Cernăianu.
11. Giuseppe Livareni, prizonier italian a fost adus de notarul din Lupșa, Nic. Popescu.
12. Florea Ungureanu din Ursoaia-Negomiru a hrănit banda.
13. Dumitru Gămulescu, fiul învățătorului din Sura care a fost în legătură cu banda.
14. Nicolae Cărămidaru și Marina (soția) din Ursoaia neagă că au adăpostit 7 italieni (decl. Florea Ungureanu).
15. Gheorghe Crăciun ar fi hrănit prizonieri.
16. Veta Pătruloiu a fost foarte intimă cu Victor Popescu, Ion Popescu și Prunescu.
17. Saveta Milca, fiica vitregă a lui Cernăianu, poate să dea informațiuni importante, a ajutat la hrănirea bandei.
18. Ion Vulceanu, fost învățător din Drăgotești, a adăpostit și hrănit banda.
19. Lucrezia Velican, iubita lui Victor Popescu.
20. Lena Petre Recaș, Const. Voicu Cotoi din Drăgotești au adăpostit banda.

21. Nicolae Marcu din Drăgotești a îngropat o armă.

Parte din arestați au fost ascultați. Dosarele o să le trimetem la cea mai apropiată ocazie.

ss. Egenolff

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1083-1084.

13. **1917, Iunie 16, Petrești de Sus**:

K.u.k. Etappenstationskommando

Petrești de Sus

Res.

N. 111

Memoriu

Sunt acuzat de o faptă infamantă cum că aşi fi procurat printr'un curier munițiuni Învățătorului Popescu din Comuna Fărcășești, actualmente sublocotenent de rezervă și dezertor din armata română.

Acuzațiunea ce mi se face este calomnioasă și este îndreptată contra-mi de vrășmașii care vor să profite de această ocasiune, după ce mi'au jefuit casa mea, și averea ce administrez a Fondațiunii Biserici Kretzulescu din București, spre a nu i mai chema la răspundere.

Dovada calomniei o bazez pe următoarele puncte:

1. Am fost refugiat în București încă de la intrarea armatelor aliate în Gorj și m'am reîntors la Peșteana de Sus abia de două luni unde m'am ocupat să regulez casa, dependințele, moara, împrejmuirile, grădinile de zarzavat, să cultiv moșia iar nu cu procurarea de munițiuni;

2. În acest timp de două luni, de când m'am reîntors la Peșteana, după 5 luni de absență, de unde am procurat eu acele muniții sau le fabricam eu, ca să le dau lui Popescu căci la invazie n'am fost aici;

3. Casa lui Popescu este în Comuna Fărcășești, departe de Peșteana de sus cu 15–20 Km, de ce nu și-ar fi procurat din satul lui;

4. Sunt de fel strein de județul Gorj și n'an nici un fel de rude aici. Sunt întâmplător în acest județ, grație serviciului de administrator procurist al Proprietăței Peșteana a Fondațiunei Biserici Kretzulescu;

5. Sunt de neam Macedonean și astfel nu am nici o legătură cu apucăturile lui Popescu, părinții findu'mi Macedoneni. Soția este din București.

De ce acest Popescu n'ar fi avut colaboratori din satul lui, neamul lui sau conjudețenii săi, ci pe mine strein cu totul de el și ca neam și ca județ.

1. N'am cunoscut pe acest învățător sătesc obscur și nici n'am avut vreo relație cu el sau cu familia sa. Fac parte din altă categorie socială. Am relații și prieteni avocați, magistrați, proprietari iar nu învățători și popi.

2. Concursul ce se pretinde că i l'am dat nu comportă cu situația și posiția mea de avocat și procurist de Fondațiune Biserici Kretzulescu din București. În cercul lui trebuesce căutat.

3. Se știe că Popescu este dezertor încă de la intrarea Armatelor Imperiale în țară, în Gorj la Noembrie 1916 și chiar de atunci și'a început operațiunile sale,

ucizând 2 soldați germani în porta caselor sale așa cum se vorbește. Atunci cine i'a dat concursul de a procurat munițiuni și de unde le'a luat căci eu eram la București?

4. Nu înțeleg de unde le'aș avea? Le'am adus din București? Soldat eu n'am fost, fiind scutit de armată pentru bola zisă scrofule. Nici nu cunosc felul acelor preparate de munițiuni.

Cei ce mă acuză de sub paravan, ar trebui să dovedească:

1. Personele prin care am trimis munițiuni la Popescu, de la Peșteana de sus la Fărcășești, 15–20 Km depărtare și dacă persona care le ducea recunoaște că eu i le'am procurat ca să i le dea lui Popescu.

2. De unde le'am procurat eu și unde le am, căci jandarmii din Vlăduleni de nenumărate ori, atât în lipsa mea cât și după ce am venit aci de la București, au percheziționat casa și dependințele ei și n'au găsit nimic compromițător în ea.

Dl. Locotenent de la Urdari de mai multe ori a repausat trupa la noi și vă poate da relațiuni despre mine.

Sunt om cinstit și muncitor. Am apucături civilisate, grație culturei și creșteri ce am primit de la părinți. Sunt opera muncii mele. Am făcut studii juridice și m'am devotat muncei agricole și industriei forestiere, unde am lucrat și lucrez cu zel. Lucru rar la noi în țară.

Am dus și duc cu familia mea o viață liniștită și modestă. Până în present n'am avut asemenea acuzări infamante pentru care prea respectuos vă rog să binevoiți, a cumpăni îmtâmpinarea ce fac cu calomnia ce mi se face și a'mi reda familiei mele liniștea de care am fost lipsit lăsând'o în mare dezoleală și streină în acest județ.

Cu mult respect,

Constantin I. Naum avocat

1917 Iunie 16/6

Ibidem, f. 584-585.

14. **1917, Iunie 16, Strâmtu**:

16.VI.17, Strâmtu

Sava Vulceanu, adusă cu Santinela declară: Joi după Paști a venit la ea prizonierul Rus fugit Vasile, a stat la ea 4 săptămâni, lucrând când ici când colo. Acuma 8 zile a venit Victor Popescu cu doi italieni și a spus Savei să ție cu Românii. Pe urmă a mai venit Victor Popescu cu trei italieni (fără arme) și a luat pe cei doi Ruși (Contrazicerile în declarațiile rușilor).

Sava Gh. Vulceanu a primit pe rusul Trofin și l'a găzduit.

Elena Ion Repede, este săracă, totuși a strâns mâncare și a dus în pădure, ea declară că Veta Petrecoiu și Marița Giurcan au dus de asemenea mâncare bandei.

Const. Vulcu. Miercurea trecută a fost prins de către un post al bandei Const. Vulcu și Gheorghe Baloșin și duși în pădure la V. Popescu. A declarat că a împușcat un austriac și că posedă arma lui, și pe urmă a întrebat unde sunt nemții. I'a amenințat cu moartea pe cei care vor spune unde este Victor Popescu. Vulcu nu a spus până acum nimic de frică. Vulcu a văzut doi bărbați, unul civil înarmat cu un revolver și altul în uniformă fără armă ieșind din curtea lui Ioana C. Ghițulescu.

Ioana C. Ghițulescu recunoaște pe fotografie pe Victor, pe mama lui nu o cunoaște. Au venit mai mulți oameni străini și au cerut de mâncare. La prima masă, bătrâna nu era acasă, a doua masă a avut loc acuma una lună. La 10 Iunie a venit Rusul Vasile cu un Italian și au cerut de mâncare. La a doua masă vorbea unul bine românește, celălat puțin. La întoarcerea lui Ghițulescu au spus că sunt italieni și că se duc la Gura. Despre prezentare la viză spune că nu a știut nimic. A fost arestată la 17.VI. la Broșteni iar la 18/VI. i'a dat drumul la Strămpetru.

Maria Gh. Giurcan a ospătat pe Victor, Ion Popescu și pe Prunescu, erau echipați cu revolvere, au stat cam un ceas și jumătate după una săptămână au venit din nou. Ion Popescu și Prunescu venind de pe dealu de la Covrigi au întâlnit pe Marița Giurcan și s'au oprit la ea ca să treacă noaptea. Trei sau patru zile mai târziu au venit Victor, Ion și Prunescu afară așteptându'i doi Ruși și doi Români. Au stat cam un sfert de ceas, numai Victor nu era armat, spunea că poate să înarmeze 1.000 de oameni, are mitraliere și are să împuște pe orice trădător. Primarul din Drăgotești să ia aminte la asta. Marița s'a dus în pădure unde Ion a condus'o la Victor, acolo a văzut cam 10 oameni înarmați.

Luat la Strâmptu de Elev-Plut. Weltecke

conformă cu originalul

Miculești 22.VI.17 ss. Egenolff

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1063-1064 și 1120 vs.

15. **1917, Iunie 17, Broșteni (jud. Mehedinți)**:

Broșteni, 17.VI.17

Detașamentul v. Knaezer

către

Judecătoria Komandanturei de Etapă 22 Turnu Severin

Trimitem pe cei trei Italieni Greco Geacamo, d'Ambroziao Giuseppe, Guccio Giuseppe spre judecare.

După declarațiile lor au fugit din lagărul din Turnu Severin. Au fost în satele de lângă Broșteni unde au lucrat. Spun că au vrut să se prezinte acum de bună voe fiindcă țăranii nu au mai voit să'i ție.

Cu banda lui Victor Popescu n'au avut nici o legătură.

ss. Egenolff Sublt.

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1082.

16. **1917, Iunie 18, Broșteni (jud. Mehedinți)**:

Broșteni, 18.VI.17

Proces Verbal

(Dresat de Sublt. Egenolff)

Eftimie Cercel de 27 de ani, din Comuna Covrigi declară: Baioneta au văzut'o nemții la intrarea lor în țară și mi'au lăsat'o fiind netrebuincioasă, după aceea am dus'o în pod. Cartușa de vânătoare este a cumnatului lui care este în război, a pitulat'o în lada nevestei fără știința sa. În Februarie a fost la Strehaia la Const. Prunescu, tatăl conducătorului bandei pentru afaceri comerciale. Pentru

aceleași afaceri s'a dus o săptămână din nou la Strehaia și a găsit acolo pe tânărul Prunescu care a plecat cu el la Covrigi ca să stea acolo trei zile împreună cu camaradul său.

Diaconescu. După aceste trei zile l'a condus la Strehaia. Cum după o lună a fost chemat la învățătorul Nic. Popescu din Covrigi unde l'a întrebat bătrânul Prunescu dacă nu știe unde este fiul său. A declarat că nu știe nimic. De bandă și despre tânărul Prunescu n'a mai auzit și n'a mai văzut nimic. Cartea de vizită a lui Vasile Popescu este scrisă la Craiova unde a fost Cercel șef de grupă. Și scrisoarea lui Ion Carjeu ar fi scrisă la Craiova. După mai multe întrebări declară: joi 14.VI. a auzit în pădurea de la Covrigi la proprietatea lui Iancu Diaconescu împușcături, s'a dus într'acolo o coloană de țigani. Între ei era unul care n'a vrut să se prezinte la Apel, l'a luat cu el și l'a predat primarului care l'a legat și l'a dus cu el la Corcova și pe urmă i'a dat drumu. Țiganul spunea că au produs trăznetul cu cărbune, n'au tras cu arme.

De fiul învățătorului Nic. Popescu se vorbea la început că este în școală, în Școala Militară, iar mai târziu s'a răspândit zvonul că a fugit spre front.

Iancu Diaconescu declară: fiul său Virgil a absolvit împreună cu tânărul Prunescu școala Militară din Craiova, fiul său Grigorie urmează ca și înainte Gimnaziul din Craiova. A auzit că tânărul Prunescu a fost primăvara 2-3 zile la fiul lui, la moșie în Costeni. El n'a fost acolo. De tânărul Prunescu a auzit că este ascuns în pădure, unde nu știe. Pe fotografie nu recunoaște întocmai pe Prunescu, nefiind atât de intim cu el. E venit abia de două zile din Craiova și de aceea nu știe nimic despre bandă. Cartușele și praful de pușcă sunt ale lui, au rămas din nebăgare de seamă în tuburile goale.

Remarque: Praful de pușcă și cele trei cartușe găsite la Cercel și Diaconescu au fost oprite la Broșteni fiind neînsemnate.

Conformă cu originalul

Miculești 22.VI/17 ss. Egenolff Sublt.

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1067 f.v.

17. **1917, Iunie 18, Broșteni (jud. Mehedinți)**:

Broșteni, 18 Iunie 1917

Către Komandantura 22

Martorul Ion Nancu din Horăști declară: Lucrez la Cernăianu din luna Martie și în luna aprilie pe când lucram la câmp mi-a adus Elisabeta Milca mâncare iar la întrebarea mea ce mai este nou la curte a răspuns: În grădina stăpânului meu sunt mai mulți oameni străini, dintre care unul nu știe românește, îmbrăcați civil.

Ion Stana a lui Giorgi din Horăști declară ca și Nancu.

Alecu Constantin din Horăști declară. Sunt în serviciul Dl. Cernăianu de 10 ani. Acum câteva săptămâni pe când eram în grădină la Cernăianu, cu vitele împreună cu Dumitru (Taki) Partenu a lui Constantin am văzut lume străină care când ne vedea se ascunde'au în bordei unde și dormeau. Aceşti oameni erau hrăniți de

Stăpânul meu, fetele Elisabeta Milca și Ioana Franco le duceau mâncarea, acești oameni erau înarmați.

Martorul Dumitru (Taki) Partenu Constantin declară același lucru ca și Alecu Constantin și declară că străinii înainte de plecare au dat afară paele din bordei pe care dormiseră.

Martorul Mihalai Cocaj declară: La 18 Ianuarie am văzut la Cernăianu un țăran tânăr care i'a spus că este ordonanța unui Sublocotenent român care stă împreună cu acesta și un copil la Cernăianu care este rudă cu stăpânii ca să se odihnească iar pe urmă pleacă la Covrigi și l'am și văzut două zile mari târziu plecând într'acolo. Domnul purta o barbă mare blondă.

Martor Iona Franco care este în serviciul moșierului N.N. n'a putut fi întrebată lipsind de acasă.

Ana Franko din Broșteni, în serviciul Dl. Cernăianu, declară. Am fost două luni la Dl. Cernăianu. Lucram la câmp cu Ioan Nancu și am văzut de vreo câteva ori pe Elisabeta Milca ducând mâncare în grădină urmată fiind de cele două Domnișoare. Elisabeta Milca spăla după înapoierea fetelor farfuriile și tacâmurile. Am întrebat pe Elisabeta și Constantin pentru cine este mâncarea pe care o duc în grădină, mi'a spus că în bordeiul din grădină sunt 5 soldați fugiți, 3 români și 2 italieni, dar să nu spun la nimeni. Într'una din zile când m'am dus în grădină să iau apă de la fântână am văzut acolo 4 civili și unul militar. Am întrebat pe Elisabeta ce este cu militarul, mi'a spus că este un ofițer. Tot atunci am observat că ofițerul purta o barbă mare roșie.

La percheziție s'au găsit la Cernăianu 8 [...][13] de curele, mărimi diferite, una manta militară, una pereche jambiere grie, patru cazane de aramă îngropate, o cutie cu capse pentru cartușe, 10 Kgr praf de pușcă și una fotografie a lui Ioan Popescu.

În fosta cazarmă de jandarmi română, proprietatea sussemnatului s'au găsit căciuli și efecte militare iar în pod mai mulți porumbei.

La Raport se adaugă că susnumitele lucruri cu 8 porumbei și fotografia lui Ion Popescu au fost confiscate.

Casa lui Cernăianu a fost arsă din ordinul Generalului von Knaezer la 24.VI.

ss. Kador plutonier

Conformă cu originalul

Miculești 22.VI/17 ss. Egenolff Sublt.

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1068-1069.

18. **1917, Iunie 18, Strehaia**:

Strehaia, 17.VI.17

Raport

Arestatul Const. Prunescu spune că acum vreo câteva săptămâni a venit Eftimie M. Cercel din Covrigi la el și i'a povestit că fiul său, care a fugit de mai mult timp, împreună cu mai mulți prizonieri sunt în pădurea de la Covrigi. Prunescu s'a dus după aceasta la Covrigi ca să'și aducă fiul, nu l'a putut însă găsi.

[13] Idem: „ineluri”.

Prunescu a auzit că banda este condusă de un învăţător, nu ştie însă dacă este învăţătorul fiului său de la şcoala militară din Craiova. Cunoaşte numai pe învăţătorul Popescu din Covrigi. Dacă conducătorul bandei este Victor Popescu, nu ştie. Fiul meu are la Covrigi un coleg de şcoală (Diaconescu). Unde se află el şi fiul învăţătorului nu ştie.

ss. Indescifrabil
Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1087 vs.

19. **1917, Iunie 18, Turnu Severin**:

T.-Severin, 18/VI/17

Judecătoria Komandantura 22

Constantin Prunescu, adus cu santinela, declară: fiul meu, în etate de 15 ani a fost elev la şcoala militară din Craiova. La izbucnirea războiului a plecat cu regimentul său (regimentul nu ştiu) pe câmpul de luptă. A ajuns până la Brăila. 20 de zile înainte de Sărbătorile Paştelui (rom.) s'a înapoiat la Strehaia împreună cu cumnata mea, Victoria Prunescu. A stat o lună la mine iar după aceia a dispărut. Locuitorii din Strehaia mi'au povestit că în pădurea de la Covrigi s'a format o bandă din mai mulţi soldaţi fugiţi şi prizonieri sub conducerea învăţătorului Popescu din Covrigi. Din această bandă ar face parte şi fiul meu. La sfârşitul lui Aprilie am plecat la Covrigi ca să caut pe fiul meu. Am întrebat pe Popescu de fiul meu, el mi-a răspuns însă că nu l'a văzut la Covrigi.

După cum am auzit aparţin mulţi italieni bandei. Nu ştiu dacă sunt armaţi.

ss. Indescifrabil
Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1087 vs.-1088.

20. **1917, Iunie 19, Broşteni (jud. Mehedinţi)**:

Broşteni, 19 VI.17

Proces verbal

Prizonierul rus Trofin Cholov, declară: Am lucrat 8 zile la femeia Sava D. Vulceanu din Strâmtu, după aceea la mai multe femei din alte sate. A primit mâncare şi băutură şi îmbrăcămintea românească de la un Român.

Femeia Sava D. Vulceanu din Strâmtu, de ani 40, declară: Rusul a lucrat la mine 8 zile, mi-a spus că este prizonier, nu am ştiut că nu este permis să adăposteşti prizonieri – şi nici nu am anunţat primarul căci nu am ştiut. Prizonieri români nu am văzut, am auzit numai că sunt în pădure şi umblă armaţi.

Sava Gheorghe Vulceanu din Strâmtu, de ani 64, declară: Plutonierul a lucrat la mine; 14 zile a fost plecat iar când s-a întors a spus că în pădure sunt mulţi şi Popescu, au arme şi destulă mâncare şi băutură. A lucrat foarte neregulat, când ici, când colo.

Constantin C. Vulcu din Strâmtu, de 16 ani, fiul lui Gheorghe Vulcu a lucrat mai mult timp în Strehaia, declară că a venit înapoi la Strâmtu numai de o săptămână. În săptămâna aceasta a fost oprit el şi ţăranul Gh. Botoşenu în pădure de către un om înarmat şi dus înaintea căpitanului cu barbă roşie. Aceasta a fost între Strâmtu şi Cojmăneşti. La comandant mai erau încă alţi doi, cel cu arma avea

pantaloni militărești și o haină neagră și șapcă de șofer, comandantul avea pantaloni negri, haină militară, ceilalți doi erau în uniformă de campanie și cu căciulă militară.

Încheiat de Sublt. Egenolff
conformă cu originalul
Miculești 22.VI.17 ss. Egenolff, Sublt.
Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1064 f.v.

21. **1917, Iunie 19, Broșteni (jud. Mehedinți)**:

Secția Broșteni/19.VI.1917

Raport
D-lui General von Knaezer

Soția lui Victor declară: Victor a venit acasă înainte de Crăciun cu un căpitan care l'a îndemnat să lupte pentru liberarea României. Când a venit o patrulă germană a dispărut căpitanul și s'a anunțat la Strehaia. După două zile a dispărut și Victor. Nu știe unde se află. Acuma o lună a fost pentru ultima dată acasă cu Prunescu, Ion Popescu, un Rus și doi Italieni. Au fost hrăniți de Elena Popescu din Peștiana, al cărei soț făcea parte din bandă și de Lucreția Velican din Fărcășești. Nicolae Popescu din Peștiana o să fie astăzi arestat. Căpitanul se numea Gheorghe Guțuleanu din Târgu Jiu.

Petre Luchoi-Sura spune că Victor, Ion Popescu și Prunescu au fost acum o lună la el și au cumpărat tutun.

Petre Cioclei din Brădetu a fost urmărit mai multe săptămâni pentru că mai avea arme. Alaltăeri s'a unit cu banda cu care a plecat spre T.-Jiu. Vitele lui, 2 boi și 2 vaci, ne'au fost predate nouă ca fiind fără stăpân.

ss. v. Buttler
conformă cu originalul
Miculești 22.VI.17 ss. Egenolff Sublt.
Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1069 f.v. și 1124 f.v.

22. **1917, Iunie 21, Miculești**:

Miculești 21.VI.17

Tribunalul de Război al Kommandanturei de Etapă 22
Turnu Severin

Vă trimitem alăturat copii după interogatoriile în afacerea lui Victor Popescu și tovarășii lui ce am putut aduna. Se va observa că cea mai mare parte din aceste depoziții au fost smulse prin constrângere.

Al doilea arestat, Nicolae Marcu din Drăgotești pare că a făcut parte din bandă.

Se atrage o deosebită atenție asupra constrângierilor în declarațiile celor doi ruși (Vasile Kzikow și Trofin Cholof) și Sava D. Vulceanu și Sava Gh. Vulceanu. Arestarea lui Nică Schintee, primarul din Trestioara și trimiterea lui la Severin a fost cerută de poliția secretă din T.-Severin, a fost însă amânată pentru a da mai multe informațiuni.

Arestarea învățătorului Gamulescu din Șura, fugit la Țânțăreni și aducerea lui la Severin a fost cerută Kommandanturei de Etapă din Strehaia. Ar fi adăpostit și hrănit mai multe săptămâni membrii bandei. Se atrage atențiune și asupra însemnărilor mortului Prunescu.

Vina proprietarului Cernăianu din Horăști[14] (se poate vedea din jurnalul lui Prunescu și I. Popescu) pare atât de mare încât la 24/6/917 după ordinul D-lui General v. Knaezer i s'a dat foc casei. Soția și fiicele lui Cernăianu se găsesc la Horăști[15]. Și casa lui Victor Popescu din Valea cu Apă a fost incendiată din ordinul D-lui General v. Knaezer, de asemenea casa celui care a ținut loc primarului din Rogojelu și a lui Petre Cioclei din Brădești.

Dintre vinovați face parte și învățătorul Nae Popescu din Covrigi, al cărui fiu a făcut parte din bandă (împușcat la 21.6.) și a cărui casă era un centru al revoltei. Din declarația lui Umberto Nori se constată că partea din Menții din Dos și Borăscu au fost centre ale mișcărei.

După ultima a lui Cruțescu, notar din Negomir, fostul notar din Negomir Const. Cosaca a angajat la via lui 3 Ruși, iar de la izbucnirea revoltei a dispărut cu Rușii.

La Ion Prunescu, fiul negustorului Ion Prunescu din Strehaia, și la Ion Popescu fiul învățătorului Nae Popescu din Covrigi, s'au găsit un notes al preotului Ion Lupulescu și două jurnale - din care am extras tot ce interesa armata – toate acestea au fost predate judecătoriei. Ne dă deslușiri în mai multe chestiuni.

[...][16].

ss. Egenolff,
Sublocotenent

Ibidem, f. 1061 f.v. și 1119.

23. **1917, Iunie 22, Bolboși**:

Notarul Comunei Bolboși 22

Iunie 1917

K.u.k. Etappenstationskommando
Petrești d.s. Res. N. 111

Domnule Comandant,

Ca urmare la raportul adresat Dlui Prefect și urmare la declarațiunea anexată și scrisoarea anexată, mai declar următoarele: În sara de 22 Mai a.c., pe la ora 10^{30} pe șoseaua Bolboși am întâlnit un grup de 7 oameni purtând arme militare care m'a oprit îndată și m'a pus să mă întorc cu spatele la ei și a întrebat cine sunt, eu am spus că sunt notarul și mă duc după vite ce le duc la Raci – a început unul din ei care nu vorbea bine românește să mă înjure și m'a somat să'i urmez, eu atunci am căzut în genunchi, și m'am rugat să mă ierte. Am început a plânge și i'am scos din buzunarul hainei [...][17]00 de lei în monetă de hârtie și le'am dato – și a zis tot acela ca să mă scol în genunchi și se'l urmez prin grădini [...][18] cu pușca după mine. La

---

[14] În orig.: „Hărăști”.
[15] Idem.
[16] Ad. marginal stânga, vertical: „Hedwig Kirchner” <traducătoare>.
[17] Loc cusut în orig.
[18] Idem.

un loc s'a făcut nevăzut, ceilalți nu știu încotro au luato, am recunoscut pe unul cu barbă că este Dl. Victor Popescu din Fărcășești și sta mai de a lături, eu de frică n'am mai dat pe acasă și m'am dus la locuitorul Șurcă M. Mihai, l'am sculat din somn și cu el m'am dus la primar acase și am dormit așea pe la 2^{30} a.m. și am plecat la Raci, n'am spus la nimeni, nici la familia mea n'am spus căci m'a amenințat la siguranță cu moartea dacă voi spune cuiva.

Până acuma n'am spus la nimeni din cauză că mi'e frică de moarte, căci ei lucrează cu multă îndrăzneală și fără frică, - tot militari a jefuit doi ciobani la Ohaba luându le 600 lei. Dl. șef de la Raci a cercetat acest caz [...][19] doi din bandă seamănă a fi ruși căci erau mici la statură. La ora 12^{30} Mai am auzit că au luat și pe călugărul Aftanghel Toma și [...][20] spus și din cauză că prin scrisoare m'au amenințat cu moartea. Eu nu sunt vinovat dacă asemenea bandă a băgat teroarea în populațiune și'i amenință cu moartea.

Dacă de însuș cătanele Dvs. n'au frică dar pe mine neînarmat ce să fac.

Mai repet că de la secția Raci am [...][21] în ziua de 3 Mai din cauză că mă schingiuiau și mă țineau în lanțuri și nici n'aveau timp să mă asculte, iar pe ziua de 4 Mai a.c. [...][22] pus la dispoziția autorităților județului, am cerut să mă înainteze la Dvs. [...][23].

Subscriu și susțin această declarație care este cea din urmă.

I. Brăescu 22 Iunie 1917

Ibidem, f. 571 f.v.

24. **1917, Iunie 22, Miculești**:

Miculești 22/VI/917

Copie după dosarul German dresat în anul 1916-1918 cu urmărirea sublocotenentului de rezervă Popescu Victor din Reg. 18 Inf.

Casa lui Victor Popescu din Valea cu Apă a fost arsă din ordinul D-lui General Von Knaezer la 24/VI/17.

Prezenta copie este conformă cu originalul din dosarul german dresat de Germani cu urmărirea lui Victor Popescu sublocot. de rezervă din Fărcășești.

Se aprobă, Căpitan[24]

Ibidem, f. 907 și 1069 vs.

25. **1917, Iunie 22, Miculești**:

Nicolae Marcu din Dragotești

Proces Verbal

Jandarmul Florian Porujanu din Urdarii de Sus aduce pe Nicolae Marcu din Dragotești. A fost luat prizonier la Urdarii. La Negomir a îngropat arma, în două părți.

[19] Idem.
[20] Idem.
[21] Idem, posibil „fugit”.
[22] Loc cusut în orig.
[23] Idem, posibil între paranteze „Petrești”.
[24] Semnătură indescifrabilă.

Nicolae Marcu a declarat că a fugit din Dragotești fiind bătut de primar. N'a avut nimic de a face cu banda [condusă de Victor Popescu], arma a îngropat'o de frica nemților. Cearta cu primarul a început prin faptul că a început să dea 30 de ouă mai mult. Din Negomir a plecat de una lună.

Martor: Notarul G. Popescu din Dragotești.

conformă cu originalul

Miculești 22.VI.17 ss. Egenolff, Sublt.

Marcu minte. După faptele presus stabilite de Plut. Webck a făcut parte din bandă (vezi raportul de la 8 iunie Broșteni) și pentru asta a fugit la Urdarii unde a fost și arestat după denunțul Domnului Notar din Dragotești și Notarul din Negomir declară că Marcu era membru al bandei.

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1065.

26. **1917, Iunie 22, Miculești**:

Furtul la Secu Popescu în Samarinești

Proces Verbal

Încheiat de Sublt. Egenolff

Alexandru Balaban, primar din Broșteni aduce pe Damian Mezinka, declară că D.M. a avut purtări bune și nu știe să fie în legături cu banda.

Damian Mezinka de 28 de ani din Broșteni recunoaște că i'a furat lui Secu Popescu din Samarinești 45 lei. Banii i'a cheltuit pe porumb. De banii lui Victor Popescu nu știe nimic.

conformă cu originalul

Miculești 22.VI.17 ss. Egenolff, Sublt.

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1066 vs.

27. **1917, Iunie 23, Miculești**:

Miculești, 23.VI.17

Proces verbal

încheiat de Subloct. Egenolff

Italianul Umberto Nori din Rimini, Reg. 11 Inf., 28 ani, Soldat luat prizonier la Delerdo, la 10 Octombrie 1916, fost la urmă în lagărul de la T.-Severin de unde a fugit acum două luni, prins la 20.VI. la Vigilești cerșind și predat de locuitori Secției Strehaia declară că a fugit din cauză că i se pretinde'au lucruri pe care nu le înțelegea fiind de meserie electrician. Nu l'a îndemnat nimeni la fugă. Îmbrăcămintea civilă a primit'o de la mai mulți locuitori din Piatra Albă. În două luni n'a lucrat nimic a cerșit. La el s'a găsit 3 lei 35 [bani] pe care'i avea din vânzarea unei perechi de jambiere, două cărți italienești și un bilet cu adresa „Nae Popescu, învățător Covrigi” scris de un tânăr de 20 de ani din Menți din Jos. Ar recunoaște casa unde locuiește acest tânăr. A fost acum 20 zile. În Covrigi n'a găsit pe învățătorul Popescu fiind arestat, urma să fie adăpostit și să capete mâncare la Popescu.

Biletul: „Dragă Victore, să vii [în] comuna Broşteni la Brutărie la Simion Sârbu judeţul Mehedinţi” e scris de un tânăr de 32 de ani din Borăscu, l'ar găsi. Biletul i l'a dat o femeie Marica – iubita lui.

Nu a putut însă să plece la Broşteni. El era înţeles cu Victor. Despre bandă nu ştie decât din auzite că este în pădure.

Conf. cu originalul

Miculeşti 22.VI.17 ss. Egenolff, Sublt.

[...][25].

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1069 vs.-1070.

28. **1917, Iunie 23, Miculeşti**:

Miculeşti, 23.VI.17

Proces Verbal

Încheiat de Sublct. Egenolff

Adus cu santinela Roseţu Mihail, de 23 ani, din Lupoaia, Prizonier de la 15 Decembrie de la Piatra Olt, a fost până luni 18.VI. în lagărul din Târgu Jiu (No. 597), spune că a fugit fiindcă a auzit că mulţi dintre prizonieri sunt acasă şi fiindcă are soţie şi trei copii mici. A sosit Joi seară în Lupoaia şi s'a prezentat la primărie. De acolo l'a trimis pentru scoaterea unui bilet de Identitate la Komandantura din Broşteni.

Despre banda [lui Victor Popescu] nu ştie nimic.

conf. cu orig.

Miculeşti, 23.VI.17 ss. Egenolff Sublct.

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1072.

29. **1917, Iunie 23, Turnu Severin**:

T.-Severin, 23 Iunie 1919[26]

Judecătoria Komandanturei 22

Aurelia Popescu, de 17 ani, orth., din Valea cu Apă (Fărcăşeşti) declară: în ziua de Sf. Constantin şi Elena a fost fratele meu Victor Popescu ultima oară acasă. Soţia lui a chemat pe părinţi şi pe mine la el. Tatăl meu s'a certat cu el spunându'i să se prezinte odată autorităţilor. Şi să nu mai ducă viaţa asta de hoinar. El a răspuns că e treaba lui şi n'avem să ne amestecăm. Dacă îl denunţăm ne aprinde casa iar pe noi ne împuşcă. Am auzit că ar fi format o bandă care este formată din Ion Popescu, Ion Prunescu, prizonieri ruşi şi italieni. Italienii s'ar fi despărţit mai târziu de el. Despre întruniri la Nicolae Popescu din Covrigi n'am auzit nimic. La ultima sa vizită nu a fost armat, însă după cum mi'a povestit cumnata cei trei tovarăşi care îl aşteptau aveau arme şi pentru el. Când a plecat a luat ceva de mâncare.

ss. Aurelia D. Popescu

---

[25] Ad. ulterior: „Nori a fost trimis cu jandarmul austriac Kadar la Borăscu şi Menţi din Jos ca să aducă pe cei doi care au scris biletele”.

[26] Idem, v. nota 3.

Mihail Frâncan, de 37 ani, orth., plugar, din Lupoaia declară: la 5 Noembrie <1916> am fost luat prizonier în Judeţul Argeş şi trimis în lagărul de prizonieri de la Veres-Torony. În Mai am fugit de acolo fiind trimis la lucru la gară. M'am pitulat într'un tufiş şi de acolo într'o pădure din apropierea gărei şi aşa am ajuns netulburat de nimeni acasă. Am fost 10 zile şi 10 nopţi pe drum. Am fost hrănit de oameni care lucrau pe câmp. O zi dupe venirea mea în Lupoaia m'am prezentat la Broşteni unde am fost arestat. Am fugit din lagărul de prizonieri neavând destul de mâncare şi din cauza păduchilor. Despre banda lui Victor Popescu nu ştiu nimic.

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1086 f.v.

30. **1917, Iunie 24, Miculeşti**:

Miculeşti, 24.VI.17

Proces Verbal

Încheiat de Sublct. Egenolff

Adus cu santinela Ştefan Brebeanu de 17 ani din Menţi din Dos, ortodox, elev la şcoala Normală din T.-Severin, fiul învăţătorului Ştefan Brebeanu din Menţi din Dos.

După declaraţia lui Umberto Nori, este Brebeanu acela care i'a scris adresa lui Nae Popescu din Covrigi. Şi în notesul membrului bandei Ion Popescu/fiul învăţătorului din Covrigi/ împuşcat s'a găsit o carte de visită: „Ştefean Brebeanu Normalist”.

Brebeanu declară: N'am nimic de a face cu banda lui Victor Popescu. Tânărul Ion Popescu i'a fost prieten, iar învăţătorul Popescu coleg cu tatăl său. De Paşti a fost Ion la el în Menţi şi a luat câteva cărţi de şcoală, pe care nu i le'a înapoiat până acum. Cartea împrumutată este Bocaccio. Despre planurile lui, trei zile mai târziu a fost cu Prunescu la Negomiru în căutare după arme (însemn. în jurn. lui Prunescu) nu i'a spus Ion nimic. Într'o seară a venit Italianul Nori la el (cam pe la 2/15 Iunie) şi a cerut mâncare şi adăpost. A fost adăpostit şi hrănit căci în toate părţile se proceda aşa cu prizonierii. Italianul i'a arătat biletul cu adresa brutarului Simeon Sârbu din Broşteni unde a vrut să lucreze. Pentru drum i'am dat adresa învăţătorului Nae Popescu. Am ştiut că Ion nu mai este acasă şi că e pus sub urmărire. De arestarea lui Nae Popescu n'am ştiut nimic. Alţi prizonieri n'au fost la el. Primarul din Menţi a pus numaidecât în libertate pe italianul Nori. Despre planuri mai mari ale bandei n'a auzit nimic, căci Proclamaţia lui Victor n'a citit'o.

Adusă cu santinela Marica Dumitru Trandafir, de 40 ani, Văduvă din Borescu, ortodoxă, declară. Italianul Nori Umberoto a fost acum trei săptămâni în sat, la mine a venit Vineri 15 Iunie şi a cerut de mâncare. I'am dat de mâncare fiindcă n'am ştiut cine este. A povestit în sat numai că este liberat şi vrea să se ducă acasă. La întrebarea mea unde se duce acuma a spus că vrea să se prezinte la cel mai apropiat post german. La 17 Iunie a venit mai des la mine şi de atunci venea mai des. Adresa brutarului Simeon Sârbu din Broşteni unde am lucrat i'am dat'o mai dinainte. Biletul e scris de Ion Rădulescu, ca să vie la Simeon, acolo am vrut să-l arătăm postului german. Cu Victor e înţeles Italianul, el se numea întodeauna Vittorio.

Italianul Nori Umbero, adus a doua oară cu santinela declară:

La 23.VI. n'am spus întregul adevăr. Am fugit din T.-Severin încă din Ianuarie. Am stat 14 zile la un perceptor Neculai, în Zegujani, n'am lucrat acolo nimic, primeam mâncare și adăpost. De acolo am plecat la Ciuperceni și Peșteana unde am stat numai un scurt timp. Pe urmă am plecat peste Stejerei, la Negomiru și Drăgotești. Am stat acolo 2 luni la învățătorul Vulceanu. N'am lucrat nimic. De la Vulceanu m'am dus la țăranul Recoceanu unde am stat o săptămână iar după aceea am fost trei săptămâni la Ioana Petrache. De la Dragotești am plecat spre Negomir la consilierul Bula (1 săptămână), iar pe urmă am plecat spre Bohorelu la țăranul Goga (1 săptămână). De acolo am plecat peste Cojmănești, Slivilești, Strâmptu la Borescu unde am stat 3–4 săptămâni. N'am lucrat niciodată. În Borescu am vorbit cu colonelul Negreanu despre război etc. (după Raportul jandarmului Kador se găsesc la Negreanu mai multe hărți speciale și o șea englezească). Cu Marica a fost de două ori împreună, odată la ea acasă și odată într'o casă izolată. Biletul pentru Simeon Sârbu a fost scris de bărbatul ei Ion. M'am numit Victor pentru că ea n'a putut să pronunțe numele meu de Umberto.

conf. cu orig.

Miculești, 25.VI.17 ss. Egenolff Sublct.

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1072 vs.-1074.

31. **1917, Iunie 24, Petrești de Sus**:

24.6.17

Telegramă din Petrești

Către Comandantura de Etapă T.–Severin

Dumitru Popescu din Covrigi face parte din banda lui Victor Popescu. Să fie arestat și înaintat Judecătoriei în drept.

Comandamentul de Etapă din Petrești de Sus

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1088 vs.

32. **1917, Iunie 25, Petrești de Sus**:

Comandantura de Etapă Petrești de Sus

25/6/1917

Prima declarație a lui Dumitru Popescu,
tatăl lui Victor Popescu - conducătorul bandei

Nu știu unde se află fiul meu Victor. În Ianuarie a fost acasă la soția sa în Valea cu Apă. Era rănit și a vrut să se restabilească. I'am spus să se ducă în spitalul german de la Târgu Jiu. A luat rămas bun spunând că pleacă la Târgu Jiu. S'a înapoiat tot în Ianuarie cu un căpitan rom<ân>. Au plecat amândoi la Târgu Jiu ca să se anunțe. De atunci nu l'am mai văzut. Dacă a fost mai târziu în Valea cu Apă nu știu. Fiul meu e nebun de când a fost rănit. În Ianuarie am anunțat Postul de Jandarmi din Fărcășești că fiul meu este acasă, însă când au venit jandarmii Victor era plecat la Târgu Jiu. În Mai spuneau copii că în pădurea Mehedinți sunt soldați care seamnă a fi ruși. Am raportat jandarmeriei care a raportat în toate părțile dar

n'a găsit nimic. Nu știu cine a dus mâncare bandei. Dacă sunt undeva arme ascunse nu știu. La retragerea Românilor au rămas multe arme și cartușe cari au fost pitulate la locuitori iar pe urmă rechiziționate de soldați germani și unguri.

ss. Sokol

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1090 vs.

33. **1917, Iunie 25, [Turnu Severin]**:

Komandantura de Etapă 247

25 Iunie 1917

Komandanturei Districtului Mehedinți I

Am primit următoarea telegramă de la Komandamentul de Etapă Petrești: Popescu Ion din Strehaia face parte din Banda Popescu, să fie arestat și trimis arestat Komandanturei din T.–Severin. Astăzi va fi înaintat raportul.

Komandanturei îi este cunoscut că Ion Prunescu este un membru al bandei. El se află la bandă. Arestarea lui este imposibilă. Tatăl lui Prunescu, acuzat de înțelegere cu banda, este arestat încă din ziua de 17 Iunie.

ss.

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1094 vs.

34. **1917, Iunie 26, Turnu Severin**:

T.-Severin, 27 Iunie 17

Judecătoria Komandanturei de Etapă 22

Adus cu santinela Nicolae Popescu, de 47 ani, orth., Învățător din Covrigi declară: Nepotul meu Victor Popescu a fost de Paști la mine. L'am întrebat de ce nu s'a prezentat nemților și nu se duce la apel. Mi'a spus că acuma e prea târziu. Mi'a spus că stă la femeia Floarea Ungureanu în Ursoaia și că pe drumul de la Ursoaia la Covrigi am întâlnit doi prizonieri italieni pe care îi adăpostește învățătorul Dumitru Gămulescu din Sura. Gămulescu a dispărut. Victor Popescu spunea că de la mine pleacă la socrul său din Craguești. Știu că trebuia să denunț pe Victor Popescu.

De fiul meu n'am mai auzit nimic de la 15 Mai 1917. A cerut atunci 100 lei că începea școala la Craiova și trebuia să plece. De la oameni din Negomiru am auzit că fiul meu este la bandă. Cred că a fost încântat de Ioan Prunescu. Conversația (din decl. lui Eftimie Cercel) a avut loc după 13 Mai iar nu în Martie. Nu am spus că amândoi poate să fie pe front. Victor Popescu a întrebat pe fiul meu dacă nu vrea să plece cu el pe front. A spus că are 100 de arme dintre care 4 arme militare. Armele ar fi îngropate în pădurea de la Ursoaia. În pădurea de la Grozești au îngropat Românii în fugă două mitraliere pe care vrea să le dezgroape. La apropierea trupelor române vrea să se desfășoare cu aceste arme spre front. Am încercat să'i schimb ideile, dar în zadar.

ss. N.D. Popescu

Nicolae Cărămidaru de 31 ani, ort., Plugar din Negomiru declară: Nici Victor Popescu, pe care nu'l cunosc, nici vreun membru al bandei n-[au] fost la mine și'au

primit rachiu. Într'una din zile au venit la Floarea Ungureanu 8 oameni dintre care unii au fost armați și au cerut de mâncare. Ea n'a avut îndeajuns pentru toți. După aceea s'au împărțit prin tot satul. Pe drumul spre lucru am întâlnit doi ruși care cerea rachiu și mâncare. Rusul mi-a arătat că este prizonier congediat. Avea o ștampilă pe mână și două degete de la o mână fracturate. În locuința mea nu au fost și așa nu le'am dat nimic de mâncare.

ss. Nicolae Cărămidariu

Maria Popescu de 58 de ani, căsătorită, din Fărcășești declară: fiul meu Victor Popescu a fost până doi 14 zile înainte de Crăciunul românesc acasă. Noi l'am povățuit să se prezinte autorităților ca și căpitanul său. El nu s'a prezentat și a plecat spunând că se duce la trupele române. Acum trei săptămâni a fost la soția sa, eu am aflat abia a doua zi de dimineață. Soldații unguri din Fărcășești au căutat adeseori, mai cu seamă noaptea, dar nu l'au găsit niciodată. De arme pitulate la Ursoaia n'a spus niciodată nimic. Câți bani a luat când a plecat nu știu. După omorul de la Trestioara am auzit că băiatul meu a format o bandă.

xxx

Semnătura Mariei Popescu

Elena Popescu, de 24 ani, orth., căsătorită din Fărcășești declară: soțul meu Victor Popescu a plecat de acasă mult timp înainte de Crăciun. În ziua de Sf. Constantin și Elena a venit la mine, a stat numai o oră spunând că'l așteaptă Ion Prunescu, Ion Popescu și un Rus, Vasile într'o grădină apropiată. Cu ei spunea că umblă prin păduri căci ca să se prezinte e prea târziu. Posedă o armă și un revolver. Iarna spunea că vrea ca să se strecoare spre trupele române. Și în Februarie când mă înapoiam de la tatăl meu din Fărcășești a fost pentru un scurt timp acasă. A venit cu un Soldat Nicolae Popescu care mai târziu s'ar fi predat autorităților. Dupe omorul de la Trestioara mi s'a povestit că bărbatul meu a fost văzut în apropiere de Dragotești cu mai mulți oameni. Altceva nu știu nimic. Înainte de Crăciun a plecat cu 500 de lei iar acum la urmă cu 20 lei.

ss. Elena V. Popescu

ss. Spiegel — ss. Welter, ss. Weinwrk

Tălmaciu

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1084 vs.-1085 vs.

35. **1917, Iunie 26, Petrești de Sus**:

26/6/17

Comandamentul de Etapă Petrești de Sus către
Judecătoria Komandanturei de Etapă 22 T.–Severin

Trimitem din Fărcășești persoane arestate în afacerea Victor Popescu și tovarășii:

1. Dumitru Popescu, tatăl conducătorului bandei (Victor Popescu)
2. Vasile Velican din Valea cu Apă
3. Constantin Naum, administrator din Peșteana de Sus

4. Constantin Podar, pândarul său din Peşteana de sus
5. Petre Vâlcean, primar din Bolboşi
6. Ion Braescu, notar din Bolboşi
7. Eftima George Gyiosyu din Bolboşi
8. Elena George Gyiosyu din Bolboşi

Principalul martor contra lui Naum, Părintele Roşoga din Bolboşi n'a putut fi audiat a doua oară ca să nu atragă atenţia locuitorilor şi ca să'şi strângă mai mult material pentru declaraţiune. Arestarea lui de formă este fixată pentru ziua de 26 a acestei luni. Constantin Naum neagă tot.

Petre Vâlcean, primar din Bolboşi, a declarat la 17/6 următoarele: în noaptea de 29/30 Mai am fost cu vite pe drum spre Peşteana de Sus. Abia la întoarcerea mea (30/5) am aflat că tot în aceiaşi noapte a fost ridicat de acasă părintele Aftanghel Toma. Am înaintat raport jandarmeriei din Raci. Nu ştiu pentru ce a fost ridicat de acasă călugărul. În ziua de 30/9 mi'a spus învăţătorul Ion Vlădulescu din Bolboşi că i'a povestit femeia Maria Giurican că la Bolboşi o să vie mai mulţi oameni armaţi care să tragă la răspundere pe mine, pe notar şi pe părinte fiincă ajutăm pe unguri şi le predăm vite. După Paşti a fost un străin în Bolboşi şi a întrebat pe Femeia Fica Ion Nevladu unde poate să găsească arme şi cartuşe. Ea a trimes atunci o fată la notarul Braescu. El ar fi căutat într'adevăr arme dar n'a găsit. Când am aflat despre aceasta am mustrat pe notar care se scuza că nu le'a dat arme. Audiat a doua oară la 24/6 adaugă: Notarul nu mi'a povestit ceva despre bandă. El este ca orice jandarm român tăcut şi rezervat. Mi'a spus numai că într'o zi au venit doi soldaţi români, îmbrăcaţi ţărăneşte la Bolboşi şi au căutat arme şi cartuşe. A fost Dumitru Popescu din Covrigi şi Ion Prunescu din Strehaia. Cele două surori Georgi Giosu, care au fost bătute de călugărul Toma, au plecat la sfârşitul lui Mai, într'o joi la Negomiru şi s'au înapoiat peste o săptămână. Călugărul nu mai era acasă. Nu ştiu dacă au chemat ele bandiţii.

Rog încă o dată să ţineţi cât mai secret declaraţiile martorilor acuzării, în special pe a părintelui Roşoga să o ţineţi cât se poate de confidenţial şi numai la mare trebuinţă să se spună la numele martorilor.

ss. Sokol
Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1090 f.v.

36. **[1917, Iunie 27], Ploieşti**:

Telegramă către
Judecătoria de Etapă T.–Severin

Rugăm a ne anunţa dacă prizonierul rom[ân] Ion M. Rosulescu născut la 3 sau 5.7. 1895 sau 1898 este amestecat în afacerea Sublt. Popescu. A fost prins aci şi arestat pentru spionaj. Fotografia lui se poate ridica de la Poliţia secretă din T.–Severin.

Poliţia secretă Ploeşti
Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1101 vs.

37. **1917, Iunie 28, Drăgotești**:

Proces Verbal

Tudor Constantinescu din Negomir, de 70 de ani declară: prezența soldaților Români armați în pădurile dintre Negomir și Ursoaia îi este cunoscută încă din Decembrie 1916. A și vorbit despre aceasta în mai multe rânduri cu primarul, notarul, preotul și învățătorul din sat. Primarul mi'a răspuns: ce vrei să intreprind contra acestor oameni, vrei să mă împuște? La sfârșitul lui Mai au venit trei armați la mine în curte și m'au întrebat dacă îi cunosc, le'am răspuns că nu. Atunci ei mi'au spus: te interesezi de noi, ce'ți pasă ție că suntem aici. Le'am spus atunci de ce umblă prin păduri și nu să anunță. De sărbătorile Paștelui au ținut o serbare în pădurea statului de la Ursoaia în casa Notarului, s'a tăiat un porc și s'a băut mult vin. Nu vrea să știe ce locuitori din Negomir au luat parte la aceia serbare, însă din vorbele lui se vede că au luat unii parte, iar pentru lămuriri să ne adresăm lui Nicolaie Borbean, vecinul Notarului din Negomiru. Primarul a spus sfatului sătesc că nu putem avea liniște până ce nu vom da pe față pe cei din bandă întru'cât crede că sunt hrăniți de oamenii din sat. Nicolae Borbean a răspuns atunci că a dat bandei un porc. După această consfătuire sătenii din Negomiru și Ursoaia au căutat banda și au prins 6 prisonieri fugiți pe care i'am predat Comandanturei.

Ilie Cârciumaru și Vasile I. Velican nu au luat parte la căutarea bandei. Cred că ei au vestit banda despre aceasta și au luat cu siguranță parte la serbarea din pădure. Știu că notarul Cojocaru a avut mult timp Ruși la el la lucru – ei au părăsit casa notarului fără nici un motiv.

ss. Constantinescu

28.VI.17

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1096 vs.-1097.

38. **1917, Iunie 28, Drăgotești**:

Proces Verbal

Gheorghe Deconescu din Timișani, de 32 ani, soldat în Reg. 58 Inf. declară: n'a fost niciodată soldat ci numai vizitiu. N'a fost niciodată într'un lagăr de prizonieri. Nu știe nimic despre banda lui Victor Popescu. Posedă un bilet de Identitate eliberat de primarul din Fărcășești.

Vasile Brelujiu spune că Deconescu a fost soldat în același regiment cu el. Declară că a fost 2 ½ luni în lagărul de la Craiova de unde a fugit la începutul lui Aprilie.

După confruntare mărturisește Deconescu că a fost soldat în Reg. 58 Inf. Și că a fost 2 ½ luni în lagărul de la Craiova de unde a evadat.

Drăgotești, 28.VI.17 ss. Kohler

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1098 f.v.

39. **1917, Iunie 28, Petreşti de Sus**:

Komandamentul de Etapă

Petreşti de Sus

28/6/917

Declaraţiile proprietarului din Valea cu Apă

Am auzit că Victor Popescu este în apropiere de Valea cu Apă sau Negomiru. Mâncarea le'a fost dusă de păstori.

Popescu poartă costum ţărănesc şi şi'a tuns barba.

Despre un manifest al Căpitanului Popovici nu ştiu nimic.

ss. Sokol

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1107.

40. **[1917, Iunie f. zi], Turnu Severin**:

Telegramă

No. 359 T.-Severin, 10,30 a.m.

către Comandantura Broşteni

I. Popescu din Covrigi, fiul învăţătorului Popescu, care face parte din banda Victor Popescu, este acasă.

Petre Cioclei, membru al bandei este în Miculeşti sau în Broşteni. Soţia primarului din Broşteni poate să dea informaţiuni.

Rugăm a le aresta îndată şi a le trimite aici.

Poliţia secretă din T.-Severin

Ibidem, f. 1069.

41. **1917, Iulie 01, Turnu Severin**:

T.-Severin, 1.VII.1917

Comandantura Districtului Mehedinţi către
Komandantura T. Severin

[...][27].

Din cercetările întreprinse până acum în afacerea Victor Popescu se constată că Victor Popescu a venit să formeze o bandă cu care în caz de se retrage armatele puterilor centrale să le atace şi de la spate. Pentru acest scop a strâns arme şi partizani în judeţele Gorj şi Mehedinţi. Centrele mişcărei au fost: Valea cu Apă, Fărcăşeşti, Raci, Bolboşi, Borescu, Grozeşti, Menţu din Dos, Covrigi, Strâmptu, Trestioara, Negomiru-Ursoaia, Drăgoteşti, Horăşti. La 10 Iunie au fost herografiate 100 de manifeste către Primari, Ţărani şi Soldaţi. Nu s'au putut stabili câte au fost împărţite.

Declaraţiile asupra numărului membrilor bandei sunt diferite. O scrisoare a unui membru al bandei vorbeşte de 5 ofiţeri, 2 plutonieri, 23 de sergenţi şi 152 de oameni. Victor Popescu s'ar fi lăudat că poate să armeze 100 de oameni. N'a fost însă niciodată strâns un aşa mare număr. Au fost cel mult 15–20 de oameni, 2 mitraliere au fost văzute de martori şi fi îngropate în jurul Bolboşi-Raci (dupe jurn. unui membru al bandei care a fost împuşcat).

[27] Ad. marginal. stânga: „Confidenţial".

Au atacat persoane militare odată la 9 Iunie lângă Trestioara (au omorât un soldat ungur și au rănit alți doi) și odată la 11 iunie lângă Negomiru (au atacat o patrulă de ulani). Dupe însemnările unui membru al bandei care a fost împușcat, au luat parte la un al doilea atac murind patru rebeli.

Banda care avea întodeauna pe Victor Popescu ca conducător prin măsuri militare a fost gonită spre nord. La 17 Iunie a fost înconjurată de țărani ai comunelor Runcurelu, Miculești, Ploștina și Roșiuța au scăpat însă fiind anunțați.

În noaptea 21/22 Iunie au fost însă împușcați de un plutonier de vânători, nedespărțiții tovarăși ai lui Victor Popescu, Ion Popescu, fiul învățătorului din Covrigi și Ion Prunescu din Strehaia, ceilalți 1–2 oameni au scăpat în întuneric.

Ar fi bine să se aducă la cunoștință locuitorilor, și în special Sub Prefecților și Primarilor pedepsele ce le primesc pentru asemenea fapte.

Totodată înaintăm Komandanturei:

1. Lista unor persoane suspecte spre supraveghere.
2. O copie a părței a doua a manifestului, lui Victor Popescu spre cercetare dacă a fost introdus și în alte comune.

ss. v. Knaezer

Lista persoanelor suspecte

A. Cismărescu din Streahaia
D-ra Rica Bărbulescu din T.–Severin
Popovici din Ciovârnășani
Învățătorul din Samarinești
Preotul Balica din Samarinești
Sublt. Cioclor din Lupoaia
Gheorghe Bunoriu din Broșteni (Comănești)
Sava D. Vulceanu din Strâmptu
Sava Gh. Vulceanu din Strâmptu
Ștefan Brebenaru din Menți din Dos
Preotul Ion Lupulescu din Drăgotești
Maria Trandafir din Borescu
Colonel Negreanu din Borescu
Marița N. Bacalea din Raci
Gh. Lăzărescu ajut. de prim. din Bolboși
Iancu și Stancu Croitoru din Grozești
Petre Cioclei din Brădetu, fugit în Gorj
N. Lupulescu din Târgu Jiu
Fetele Preotului Negrescu din Romanești
Familia Diaconescu din Craiova
și următoarele persoane a căror locuință este necunoscută:
G. Racean –
Paracios } apropiere Bolboși–Grozești

G. Vadulescu
I. Giumanca
Ion Dolana } a
I. Vadulescu
T. Ungureanu

propiere Negomiru–Bolboși

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1105-1107.

42. **1917, Iulie 03, f. loc.**:

3 Iulie 1917

Batl. 34 de Inf. către
Judecătoria Komandanturei 22 T.–Severin

Alăturat vă înaintăm două arme și un sac (conține mai multe lucruri) care au fost găsite asupra lui Ion Popescu și Ion Prunescu împușcați la Rogojelu.

ss. Ulrich

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1108.

43. **1917, Iulie 11, Turnu Severin**:

Închisoarea II/T.-Severin, 11/7/17

Raport

Românii cari au fost condamnați la moarte [în afacerea Victor Popescu] au predat următoarele lucruri:

1. Cojocaru 1 Portemonaie[28] (însemnat cu No. 1) și Lei 26,50
2. Stancu Croitoru un Bilet d[e] I[dentitate] (însemnat cu No. 2) și Lei 10,50
3. Giumanca (însemnat cu No. 3) și Lei 13
4. Ion Norocea (însemnat cu No. 4) 2 Coroane și 1 L și 50 b și Lei 3,10
5. Nicolae Popescu 1 ceas cu lanț, 2 pachete tutun, 1 notes, 2 bonuri, 1 portofoliu (însemnat cu No. 5) și Lei 35
6. Petre Vâlceanu 1 pachet tutun, 1 tabacheră (însemnat cu No. 6) și Lei 7,50
7. Nicolae Marcu 1 ceas (negru), 1 bilet (însemnat cu No. 7) și Lei 10
8. Ion Braiescu 1 pachet tutun, 1 tabacheră (însemnat cu No. 8) și Lei 10,90
9. Tudor Ungureanu 1 Portemonaie (însemnat cu No. 9) și Lei 6
10. Mihalache Cernăianu 1 portemonaie, 1 ceas cu lanț, 1 baston și Lei 44,95

Suma Lei 167,50 și 8 Pachete

Mihalache Cernăianu a declarat că la femeia Stanca Jorco Ana are două bonuri pentru suma de Lei 440, despre care nu știe familia sa nimic. Roagă Comandantura să dea familiei banii. Femeia aceasta l'a îngrijit cu mâncare în tot timpul arestărei.

ss. Indescifrabil

Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1116 vs.

[28] Așa în orig., porte-monnaie (portmoneu, n.n).

44. **1917, Iulie 14, Turnu Severin**:

T.–Severin, 14 Iulie 1917

Au fost condamnați: 654 – Vasile Gh. Popescu 15 ani muncă silnică; 697 – Marița Giurcan 2 ani muncă silnică; 708 – Floarea Ungureanu 1 an închisoare; 677 – Ion Calu 1 ½ ani închisoare; 794 – Ion Văduvescu 3 ani închisoare; 795 – Iancu Croitoru 3 ani închisoare; 792 – Sofia Vladu 5 ani muncă silnică; 752 – Constantin Popescu 3 ani muncă silnică.

Înaintați lagărului de prizonieri: 672 – Giacomo Gregor; 673 – Giuseppe Dambrosio; 674 – Giuseppe Chocios; 696 – Mihail Trancan; 705 – Giuseppe Divaroni; 734 – Iesuardo Tresimone; 735 – Nicola Searneti; 744 - Norio Umberto; 746 – Iacob Ivanovici Beriosco; 747 – Ion Lazăr; 748 – Mihail Roseti; 767 – Gheorghe Deconescu; 768 – Vasile Brăiloiu; 785 – Grigore Bocăneț; 733 – Gheorghe Popescu; 652 – Trofin Choloff; 633 – Vasile Klicoff; 318 – Carp (?) Indescifrabil; 813 – Petre (?) Indescifrabil; 814 – Casmar Rincoff.

Înaintați biroului de anunțare: [...][29] Matei G. Dumitru; 723 – Gheorghe Spatariu; 724 – Ilie Cârciumaru; 725 – Vasile Velican; 726 – Nicolae Curelea; 727 – Dumitru Antronic.

3 luni muncă silită: 728 – Ion Bădulescu.

Înaintat Judecătoriei civile rom.: 682 – Damian Mezinka.

Eliberați: 809 – Niță Anghelescu; 810 – Alexu Firoi; 811 – Mitrofan Bujor.

Prizonieri italieni: Giacomo Gregor [și] Giuseppe Chocios au fost primiți astăzi în lagărul de prizonieri.

T.-Severin, 14 Iulie 1917
ss. Indescifrabil
Traducătoare, Hedwig Kirchner

Ibidem, f. 1110 f.v.

45. **1917, Septembrie 15, Turnu Severin**:

Komandatura de Etapă 22

Încunoștiințare

Prin sentința Tribunalului al Comandaturei de Etapă din 10 Septembrie 1917, au fost condamnați la moarte prizonieri de război italieni:

Alfredo Pellegrini și Dominico Prade

din cauză că după fuga lor s'au asociat cu Banda lui Victor Popescu și că la 9 iunie cr. au luat parte ca complici la omorârea unui soldat austriac la Trestioara.

Această sentință a fost confirmată de mine în ziua de 12 Septembrie 1917.

Executarea s'a făcut azi.

T.–Severin, 15 Sept. 1917 — von Kusenberg
Comandant de Etapă

[29] Lipsă nr.

[Etappen] Kommandantur 22

Bekanntmachung

Durch Urteil des Feldgerichts der Etappen–Kommandantur vom 10. September 1917 sind die kriegsgefangenen Italiener:

Alfredo Pellegrini und Dominico Prade

zuin Tode veruilteilt svorden, weil sie sich nachr ihrer Flucht der Bande des Victor Popescu angeschlossen habem und am 9. Juni ds. J. Bei der Ermordung eines k.u.k Landsturmmannes in Trestioara beteiligt gewesen sind.

Dieses Urteil ist am 12. September 1917 von mir bestätigt worden.

Die Vollstrekung ist heute erfolgt.

Turn–Severin den 15 Sep. 1917 von Kusenberg

Rittmeiste und Etappenkommandant

Ibidem, f. 905-906.

Contribuții la istoria județului Gorj. Statistici referitoare la mobilizații și lumea I.O.V.R. din Primul Război Mondial (1916-1918) (II)

Gabriel SARCINĂ[*]

Summary:
Our work summarizes a few statistics on the world of I.O.V.R. from the Gorj communes of the First World War and comes in continuation of the one published in the previous issue of *Litua*. *Studies and Research* (XIX). Here are presented data about the former mobilized, disabled, orphaned and war widows in Gorj at the time of 1919 and 1929.

Keywords:
The First World War, Gorj, mobilized, disabled, orphans and war widows.

În continuarea demersului nostru, prezentat în numărul precedent al *Litua. Studii și Cercetări*[1], am venit și cu alte statistici referitoare la eroii gorjeni care au luptat ori și-au dat viața în Primul Război Mondial precum și cu o situație, realizată în anul 1929, privitoare la împroprietărirea cu pământ a lumii I.O.V.R.[2] din județul Gorj. De asemenea, am sintetizat mai multe tabele – realizate de filiala Gorj a Societății „Ocrotirea Orfanilor de Războiu" – cu date despre toți orfanii din prima conflagrație mondială, din comunele județului nostru la momentul 1919.

Trebuie știut că aceste statistici le putem asimila unei bibliografii, în sensul că, în tabelele menționate sunt doar enumerați eroii sau lumea I.O.V.R. din Primul Război Mondial, din fiecare comună gorjeană în parte. În documentele de arhivă, la care am făcut trimitere de fiecare dată, regăsim numele fiecăruia dintre aceștia, din lipsă de spațiu însă nu au putut fi redate.

Așa cum am precizat și în prima parte a demersului nostru, datele introduse în rubricația „Denumire statistică" sunt identice cu cele din documentele originale, cu excepția prescurtărilor pentru plasă, județ și comună. Ceea ce nu am precizat în prima parte a acestui demers este faptul că am păstrat structura administrativă a județului Gorj de la momentul 1916-1919 și 1929. Trebuie avut în vedere că această împărțire administrativă se deosebește cu mult de cea din zilele noastre.

[*] Profesor de istorie la Liceul Tehnologic „Constantin Brâncuși" – Peștișani; e-mail: gabisarcina@gmail.com.

[1] G. Sarcină, *Contribuții la istoria județului Gorj. Statistici referitoare la mobilizații și lumea I.O.V.R. din Primul Război Mondial (1916-1918) – I*, în *Litua. Studii și Cercetări*, XIX, Tg. Jiu, 2017, p. 376-395.

[2] Abreviere pentru „Invalizi, Orfani și Văduve de Război".

Statistica eroilor din Primul Război Mondial (1916-1919),
plasele Brădiceni și Novaci–județul Gorj

Nr. crt.	Plasa	Comuna	Nr. eroi	Denumire statistică[1]
1.	Brădiceni[2]	Arcani	30	Tabel nominal cu eroii din campania 1916/919 (...) de pe raza plasei Brădiceni, jud. Gorj
		Bâlta	26	
		Brădiceni	47	
		Ciuperceni	56	
		Celeiu	34	
		Câlnic	93	
		Câlcești	80	
		Godinești	136	
		Hodoreasca	47	
		Pinoasa	66	
		Peștișani	118	
		Peșteana	60	
		Pocruia	25	
		Runcu	44	
		Șomanești	32	
		Stroești	28	
		Tismana	36	
		Topești	43	
2.	Novaci[3]	Alimpești	33	Tabel centralizator cu eroii [plasei Novaci] căzuți în războiul 1916-1918 (...): grad, contingent, unitate militară, campania în care a luptat, situația familiară, nume părinți, situația materială
		Baia de Fier	34	
		Bălcești	46	
		Bumbești Pițic	30	
		Cernădia	74	
		Ciocadia	53	
		Drăgoești	46	
		Mușetești	19	
		Negoești	38	
		Pociovaliștea	67	
		Polovragi	71	
		Sârbești	29	
		Zorlești	38	
		Bengești	31	
		Novaci	-	

[1] Ambele statistici au centralizat eroii din comunele arondate plaselor respective la momentul 1945. Din păcate, pentru com. Novaci, s-au păstrat doar datele despre eroii din cel de-al doilea război mondial.
[2] Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Gorj (SJAN Gorj), fond Prefectura Județului Gorj, dos. 53/1945, f. 111-123 și 127.
[3] *Ibidem*, f. 128-132.

		Poenari	21	

Tablouri de împroprietărire a lumii I.O.V.R. din județul Gorj,
din Primul Război Mondial pe anul 1929

Nr. crt.	Județ	Regiune agricolă	Data	Comuna	Calitatea			Obs.
					Invalizi	Văduve	Orfani	
1.	Gorj	Brădiceni[1]	24.04. 1929	Ceauru	1	-	10	
				Cornești	1	-	-	
				Stolojani	1	-	-	
				Celeiu	8	-	-	
				Dobrița	2	-	-	
				Godinești	2	-	1	
				Șomanești	4	4	-	
				Topești	1[2]	-	-	
2.	Gorj	Ocolu[3]	07.05. 1929	Bălești	9	14	-	
				Budieni	9	-	-	
				Lelești	-	5	-	
				Iași	-	5	-	
				Vădeni	5	23	-	
				Turcinești	2	15	-	
				Sâmbotin	7	2	-	
				Câineni	1	6	-	
				Petrești-Bucureasa	-	2	-	
				Șasa	-	3	-	
				Petrești	-	7	3	
				Vălari	1	-	-	
				Curpenu	3	1	-	
				Dănești	-	-	3	
				Ușurei	-	-	3	
				Stănești	4	34	2	
3.	Gorj	Cărbunești[4]	07.05. 1929	Bobu	2	10	10	
				Magherești	12	4	15	
				Mușetești	-	1	3	
				Albeni	3	-	-	
				Bengești	2	-	26	
				Zorlești	1	37	3	
				Scoarța	7	7	-	
				Săcel	-	1	-	

[1] Idem, fond Consilieratul Agricol al Județului Gorj, dos. 11/1929, f. 68-69.
[2] Precizăm că este vorba despre „...ofițerul invalid Juscu I. Teoader” (*ibidem*, f. 69 și 82).
[3] *Ibidem*, f. 71-72 f.v.
[4] *Ibidem*, f. 74-76.

				Colibași	-	-	6	
				Bălcești	-	-	4	
4.	Gorj	Bibești[1]	30.04. 1929	Andreești	-	4	-	
				Frasinu	-	6	-	
				Groșerea	1	-	5	
				Petrești	-	12	-	
				Vierșani	3	4	-	
				Roșia [de] Amaradia	-	10	-	
				Târgu Logrești	-	8	-	
				Frumușei	2	12		
				Valea lui Câine	-	30	-	
				Șipotu	3	12	-	
				Piscoiu	-	5	-	
				Jupânești	1	-	-	
				Musculești	3	-	-	
				Negreni	2	2	-	
				Andreești	1	-	-	
5.	Gorj	Peșteana[2]	[1929]	Plopșoru	5	3	-	
				Peșteana Jiu	4	23	-	
				Bâlteni	3	-	-	
				Cârbești	5	3	-	
				Valea cu Apă	5	5	1	
				Urdari de Sus	3	3	-	
6.	Gorj	Turceni	30.04. 1929	Ohaba	5	9	3	
				Broșteni	1	-	15	
				Calapăru	3	-		
				Gârbovu	3	-	3	
				Sărdănești	4	-	4	
				Brănești	4	-	-	
				Borăscu	8	-	-	
				Ionești	6	-	-	
				Capu Dealului		-	4	

[1] *Ibidem*, f. 77-78 f.v. Pentru întreaga regiune agricolă Bibești, văduvele din Primul Război Mondial apar sub sintagma: „văduve pentru minori”.
[2] *Ibidem*, f. 79 f.v.

				Turceni de Jos	1	-	34	
				Raci	1	-	4	
				Urdari de Jos	2	-	11	
				Bolboși	1	-	5	

Tabele cu orfanii[1] din Primul Război Mondial
(1916-1918)

Nr. crt.	Comuna	Data elaborării	Cuprinsul pe scurt al statisticilor despre orfanii din Primul Război Mondial	Denumire statistică
1.	Albeni[2]	01.08. 1919	- 118 orfani de război de unul dintre părinți	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război numai după unul din părinți din com. Albeni
	Albeni[3]		- 9 orfani de ambii părinți	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război de tată și mamă din com. Albeni
2.	Alimpești[4]	31.07. 1919	- 2 orfani de ambii părinți: nr. act de naștere, etate, nume părinți morți și tutori	Tablou No. 2 de numele și prenumele orfanilor de război de tată și mamă sau de unul din părinți com. Alimpești
	Alimpești[5]		- 66 orfani, nr. act de	Tablou No. 1 de numele și

[1] Aceste tabele au fost realizate în totalitate sub egida Societății „Ocrotirea Orfanilor de Războiu” – filiala Gorj și au cuprins „tablouri cu situațiunea orfanilor de război” din fiecare comună gorjeană la sfârșitul primei conflagrații mondiale. La nivel comunal, s-a organizat un comitet al societății mai sus amintite, alcătuit din primar (de regulă, președintele comitetului), notar, învățător, preot și un sătean fruntaș. Din analiza datelor existente, am constatat că au fost realizate în intervalul de timp iulie – noiembrie 1919, cele mai multe între iulie – septembrie. În general, s-au întocmit două tablouri: unul cu orfanii de un părinte mort/dispărut în Primul Război Mondial (tatăl) și altul cu orfanii de război cu ambii părinți decedați (trebuie subliniat faptul că doar într-un singur tablou se face referire la o mamă din „...com. Cârbești împușcată de Unguri” în timpul războiului). În subsidiar, pe lângă informațiile cu orfanii de război, avem și o statistică cu primarii, notarii, învățătorii și preoții din județ la momentul 1919. Din păcate, aceasta nu poate fi valorificată în totalitate deoarece toate aceste notabilități locale sunt trecute cu semnături olografe, cele mai multe dintre ele fiind greu de descifrat.

[2] Idem, fond Secția Sanitară a Județului Gorj (în continuare SSJ Gorj), com. Albeni, dos. 7/1919, f. 3-7.

[3] *Ibidem*, f. 10.

[4] SSJ Gorj, com. Alimpești, dos. 8/1919, f. 2.

[5] *Ibidem*, f. 2-3.

			naștere, etate, nume părinți morți și tutori	prenumele orfanilor de război numai după unul din părinți din com. Alimpești
3.	Andreești[1]	02.08. 1919	- 100 orfani de război	Tablou N. 2, lit. B, de orfanii de război minori de tată din această comună
	Andreești[2]		- 10 orfani de război	Tablou N. 1, lit. A, de orfanii de război minori de tată și mamă din această comună
4.	Aninișu[3]	18.08. 1919	- 30 familii de orfani de război	Tablou N. 2 de orfanii de războiu numai de unul din părinți din cauza și în timpul războiului 1916-1918
	Aninișu[4]		- 3 orfani de război de ambii părinți	Tablou Suplimentar No. 2 de orfanii de războiu de ambii părinți
5.	Aninoasa[5]	18.08. 1919	- 23 orfani de război	Tablou No. 2 de orfanii de tată rămași de pe urma războiului din 1916-1918
	Aninoasa[6]		- 4 orfani de război	Tablou No. 1 de orfanii de tată și mamă
6.	Baia de Fier[7]	20.08. 1919	- 67 orfani de război	Tablou N. 2 de numele și prenumele orfanilor de război din această comună cărora le a murit tatăl
	Baia de Fier[8]		- 3 orfani de război	Tablou N. 1 de orfanii de război de ambii părinți din această comună
7.	Bălănești[9]	14.08. 1919	- 8 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor rămași fără ambii părinți
	Bălănești[10]	27.08. 1919	- 68 familii de orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor rămași

[1] SSJ Gorj, com. Andreești, dos. 9/1919, f. 1-3.
[2] *Ibidem*, f. 4.
[3] SSJ Gorj, com. Aninișu, dos. 10/1919, f. 1-2 și 7.
[4] *Ibidem*, f. 9.
[5] SSJ Gorj, com. Aninoasa, dos. 11/1919, f. 2.
[6] *Ibidem*, f. 3.
[7] SSJ Gorj, com. Baia de Fier, dos. 12/1919, f. 2-3.
[8] *Ibidem*, f. 4.
[9] SSJ Gorj, com. Bălănești, dos. 13/1919, f. 4.
[10] *Ibidem*, f. 2-3.

				fără câte un părinte...
8.	Bălcești[1]	14.08. 1919	- 4 orfani de război de ambii părinți	Tablou N. I de numele și prenumele orfanilor de război de ambii părinți...
	Bălcești[2]	16.08. 1919	- 118 orfani de război de tată	Tablou N. II de numele și prenumele orfanilor de război de ambii părinți...
9.	Bălești[3]	4.08. 1919	- 11 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de războiu care au rămas fără părinți
	Bălești[4]	13.08. 1919	- 67 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor rămași de unul din părinți care sunt morți
	Bălești[5]		- 77 orfani de război cu părinți fără act de moarte	Tablou de numele și prenumele soldaților dispăruți care nu le a venit actul de moarte
10.	Bâlteni[6]	03.08. 1919	- 5 orfani de război	Tablou de numele orfanilor de război de ambii părinți
	Bâlteni[7]		- 22 familii de orfani de război	Tablou de numele orfanilor de război numai de unul din părinți
11.	Bârsești[8]	03.08. 1919	- 60 de familii de orfani de război	Tablou de orfanii de război rămași de unul din părinți
	Bârsești[9]		- 3 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război rămași de ambii părinți
12.	Bengești[10]	30.07. 1919	- 4 orfani de război	Tabloul No. 1 de orfanii de tată și mamă din coprinsul comunei Bengești...
	Bengești[1]	30.08.	- 44 familii de orfani	Tabloul No. 2 de orfanii de

[1] SSJ Gorj, com. Bălcești, dos. 14/1919, f. 2.
[2] *Ibidem*, f. 3-5.
[3] SSJ Gorj, com. Bălești, dos. 15/1919, f. 1.
[4] *Ibidem*, f. 2-3.
[5] *Ibidem*, f. 4.
[6] SSJ Gorj, com. Bâlteni, dos. 18/1919, f. 2.
[7] *Ibidem*, f. 4-5.
[8] SSJ Gorj, com. Bârsești, dos. 19/1919, f. 1 și 3-6.
[9] *Ibidem*, f. 2.
[10] SSJ Gorj, com. Bengești, dos. 16/1919, f. 2.

		1919	de război de ambii părinți	război numai de unul din părinți...
13.	Bibești[2]	22.08. 1919	- 5 orfani de război	Tabloul No.1 de orfanii de tată și mamă
	Bibești[3]		- 31 familii de orfani de război	Tabloul No. 2 de orfanii numai de unul din părinți
14.	Bobu[4]	27.08. 1919	- 111 orfani de război	Tabloul No. 2 de numele și prenumele orfanilor numai de un părinte...
	Bobu[5]		- 13 orfani de război	Tabloul No. 1 de numele și prenumele orfanilor de război de ambii părinți din această comună
15.	Brănești[6]	04.10 1919	- 7 orfani de război de ambii părinți	Tabloul No 1 de numele și prenumele orfanilor de război de tată și mamă din com. Brănești
	Brănești[7]	06.10. 1919	- 114 orfani de război de tată	Tabloul No. 2 de numele și prenumele orfanilor de tată morți în timpul campaniei din 1916-1919
16.	Brătuia[8]	1919	- 37 orfani de război	Tablou de orfanii rămași de unul din părinți...
	Brătuia[9]	1919	- 5 orfani de război	Tablou de orfanii de război rămași de tată și mamă...
17.	Broșteni[10]	28.08. 1919	- 75 orfani de război[11]	Tabloul No. 2 de numele și prenumele orfanilor de război cărora urmează a li se libera carnete de ajutor
	Broșteni[1]	28.08. 1919	- 5 orfani de război	Tabloul No. 1 de numele și pronumele orfanilor de război cărora urmează a li se

[1] *Ibidem*, f. 3-5.
[2] SSJ Gorj, com. Bibești, dos. 17/1919, f. 1-3.
[3] *Ibidem*, f. 4-5.
[4] SSJ Gorj, com. Bobu, dos. 20/1919, f. 2-3.
[5] *Ibidem*, f. 4.
[6] SSJ Gorj, com. Brănești, dos. 21/1919, f. 4.
[7] *Ibidem*, f. 2-3.
[8] SSJ Gorj, com. Brătuia, dos. 22/1919, f. 1.
[9] *Ibidem*, f. 2.
[10] SSJ Gorj, com. Broșteni, dos. 23/1919, f. 2-3.
[11] În scripte se face distincție clară între cei 28 orfani de război „...al căror tată a murit pe câmpul de luptă” și cei 47 orfani „...al căror tată a dispărut pe câmpul de luptă” (*ibidem*).

				libera carnete de ajutor
18.	Bumbești–Pițic[2]	18.09. 1919	- 14 orfani de război	Tablou de numele și pronumele văduvelor și orfanilor de război din com. Bumbești-Pițic
19.	Calapăru[3]	02.08. 1919	- 42 orfani de război de tată	Tabloul No. 2 format conform adresei No. 6 a societății ocrotirea orfanilor de război...
	Calapăru[4]	15.08. 1919	- 4 orfani de război de ambii părinți	Tabloul No. 1 format conform adresei No. 6...
20.	Cărbunești[5]	24.07. 1919	- 13 orfani de război	Tabloul de numele și prenumele orfanilor de război al căror tată este dat dispărut și nu se știe dacă este mort sau prizonier
	Cărbunești[6]	24.07. 1919	- 17 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de tată
	Cărbunești[7]	31.07. 1919	- 20 orfani de război	Tablou de orfanii de război din această comună
21.	Câineni[8]	1919	- 82 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de tată mort în timpul și din cauza războiului
	Câineni[9]	1919	- 13 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război de ambii părinți...
22.	Cârbești[10]	15.08. 1919	- 10 orfani de război	Tablou No. 1 de orfanii de ambii părinți din com. Cârbești
	Cârbești[11]	15.08. 1919	- 74 orfani de război	Tabloul orfanilor de unul din părinți
23.	Ceauru[1]	10.08.	- 13 orfani de război	Tablou No. 1 de orfanii de

[1] *Ibidem*, f. 4.
[2] SSJ Gorj, com. Bumbești–Pițic, dos. 24/1919, f. 2 f.v.
[3] SSJ Gorj, com. Calapăru, dos. 25/1919, f. 4-5.
[4] *Ibidem*, f. 3.
[5] SSJ Gorj, com. Cărbunești, dos. 26/1919, f. 2.
[6] *Ibidem*, f. 3.
[7] *Ibidem*, f. 6.
[8] SSJ Gorj, com. Câineni, dos. 32/1919, f. 2.
[9] *Ibidem*, f. 3.
[10] SSJ Gorj, com. Cârbești, dos. 33/1919, f. 2.
[11] *Ibidem*, f. 3.

		1919		război din această comună ai căror părinți au încetat din viață în timpul războiului
	Ceauru[2]	10.08. 1919	- 44 familii de orfani de război	Tablou No. 2 de orfanii de război din această comună ai căror părinți, unul dintre ei, au încetat din viață în timpul războiului
24.	Celeiu[3]	31.08. 1919	- 9 orfani de război	Tablou No. 1 de orfanii de tată și mamă
	Celeiu[4]		- 85 orfani de război	Tablou No. 2 de orfanii de unul din părinți din cauza războiului
25.	Cernădia[5]	24.07. 1919	- 6 orfani de război	Tablou No. 1, litera A, de numele și prenumele orfanilor de război de tată și mamă
	Cernădia[6]		- 49 orfani de război	Tablou No. 2, lit. B, de numele și prenumele orfanilor numai de unul dintre părinți din com. Cernădia
26.	Ciocadia[7]	19.08. 1919	- 64 orfani de război	Tablou No. 2 de orfanii de război numai de unul din părinți
	Ciocadia[8]		- 14 orfani de război	Tablou No. 1 de orfanii de război de tată și mamă din această comună
27.	Ciuperceni[9]	12.08. 1919	- 114 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război de unul din părinți
28.	Colțești[10]	30.07. 1919	- 4 orfani de război	Tabloul No. 1 de orfanii de tată și mamă din com.

[1] SSJ Gorj, com. Ceauru, dos. 27/1919, f. 2.
[2] *Ibidem*, f. 3-5.
[3] SSJ Gorj, com. Celei, dos. 28/1919, f. 2.
[4] *Ibidem*, f. 3.
[5] SSJ Gorj, com. Cernădia, dos. 24/1919, f. 2.
[6] *Ibidem*, f. 3-4.
[7] SSJ Gorj, com. Ciocadia, dos. 30/1919, f. 1-2.
[8] *Ibidem*, f. 3.
[9] SSJ Gorj, com. Ciuperceni, dos. 31/1919, f. 2-3.
[10] SSJ Gorj, com. Colțești, dos. 34/1919, f. 10-11.

				Colțești
	Colțești[1]		- 67 orfani de război	Tablou de orfanii de război numai de unul din părinți încetați din viață
29.	Copăcioasa[2]	12.10. 1919	- 75 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor din această comună de unul din părinți
30.	Cordești[3]	19.08. 1919	- 83 orfani de război	Tablou de numele orfanilor dispăruți în 1916-18 ne sosind extracte de deces
	Cordești[4]		- 43 orfani de război	Tablou de orfanii de război rămași numai fără tată
	Cordești[5]		- 1 orfan de război	Tablou de orfanii de război fără tată și fără mamă
31.	Crasna[6]	21.08. 1919	- 64 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de un părinte din această comună
	Crasna[7]		- 5 orfani de război	Tablou No. 1 de numele orfanilor de ambii părinți din această comună[8]
32.	Crețești[9]	26.07. 1919	- 3 orfani de război	Tablou No. 1 de orfanii deveniți în timpul și din cauza războiului, orfani de ambii părinți
	Crețești[10]		- 34 orfani de război	Tablou No. 2 de orfanii din timpul războiului de unul din părinți mort
33.	Dănești[11]	01.08. 1919	- 16 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război, fără tată și fără mamă...

[1] *Ibidem*, f. 12 f.v.
[2] SSJ Gorj, com. Copăcioasa, dos. 35/1919, f. 1-3.
[3] SSJ Gorj, com. Cordești, dos. 36/1919, f. 4 f.v.
[4] *Ibidem*, f. 5 f.v.
[5] *Ibidem*, f. 6.
[6] SSJ Gorj, com. Crasna, dos. 37/1919, f. 1-2.
[7] *Ibidem*, f. 3.
[8] La rubricația „Observațiuni” a acestui tablou, se regăsește următoarea informație: „lipsesc toate actele de naștere, arhiva comunei fiind distrusă de inamic [în timpul Primului Război Mondial]” (*ibidem*).
[9] SSJ Gorj, com. Crețești, dos. 38/1919, f. 7.
[10] *Ibidem*, f. 2-4.
[11] SSJ Gorj, com. Dănești, dos. 39/1919, f. 1.

	Dănești[1]		- 119 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război, fără unul din părinți
34.	Fărcășești[2]	28.07. 1919	- 4 orfani de război	Tablou No. 1 de numele și prenumele orfanilor de tată și mamă
	Fărcășești[3]		- 99 orfani de război	Tablou de orfanii de război de unul din părinți
35.	Frumușei[4]	22.07. 1919	- 3 orfani de război	Tablou No. 1 de numele și prenumele orfanilor de tată și mamă...
	Frumușei[5]		- 41 orfani de război	Tablou No. 2 de numele și prenumele orfanilor rămași de unul din părinți...
36.	Godinești[6]	26.09. 1919	- 128 orfani de război	Tablou No. 1, orfanii de tată și mamă
37.	Groșera[7]	25.08. 1919	- 20 orfani de război cu tată mort; 43 orfani cu tată dispărut în război	Tablou No. 2 cu numele și prenumele orfanilor de război de unul din părinți
38.	Ionești[8]	02.08. 1919	- 39 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război numai de unul din părinți
	Ionești[9]	04.08. 1919	- 8 orfani de război	Tablou No. 1 de numele și prenumele orfanilor fără tată și fără mamă...
	Ionești[10]	19.08. 1919	- 88 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război numai de unul din părinți care nu le a venit extractul de deces

[1] *Ibidem*, f. 2.
[2] SSJ Gorj, com. Fărcășești, dos. 40/1919, f. 1-2.
[3] *Ibidem*, f. 3-4.
[4] SSJ Gorj, com. Frumușei, dos. 41/1919, f. 2.
[5] *Ibidem*, f. 3.
[6] SSJ Gorj, com. Godinești, dos. 42/1919, f. 2-4.
[7] SSJ Gorj, com. Groșera, dos. 43/1919, f. 2 f.v. Această statistică este completată cu un „Tablou de starea văduvelor cu soți morți în campania anului 1916-1918”, realizat în 15 sept. 1919, și care face referire la 27 văduve din Primul Război Mondial (*ibidem*, f. 3).
[8] SSJ Gorj, com. Ionești, dos. 44/1919, f. 6 f.v.
[9] *Ibidem*, f. 2 și 5. De fapt, sunt două tablouri cu date diferite, unul realizat în 4 aug. 1919 (5 orfani de ambii părinți) și altul realizat în 31 aug. 1919 (3 orfani de ambii părinți).
[10] *Ibidem*, f. 7.

39.	Jupânești[1]	16.08. 1919	- 4 orfani de război	Tablou No. 1 de orfanii de tată și mamă din com. Jupânești
	Jupânești[2]		- 23 orfani de război	Tablou No. 2 de orfanii numai de unul din părinți
40.	Lelești[3]	30.07. 1919	- 3 orfani de război	Tablou de orfanii de război rămași de tată și mamă
	Lelești[4]		- 39 familii de orfani de război	Tablou de orfanii de război de unul din părinți
41.	Logrești Birnici[5]	24.07. 1919	- 10 orfani de război	Tablou No. 1 de orfanii de tată și mamă...
	Logrești Birnici[6]		- 28 orfani de război	Tablou No. 1 de orfanii de războiu numai de unul din părinți încetat din viață
	Logrești Birnici[7]	14.08. 1919	- 60 orfani de război	Tablou Lit. B de orfanii de război ai căror unul din părinți nu s-au întors din război
42.	Logrești Moșteni[8]	24.07. 1919	- 91 orfani de război	Tabloul No. 2 de orfanii numai de unul din părinți
	Logrești Moșteni[9]	31.07. 1919	- 3 orfani de război	Tabloul No. 1 de orfanii de tată și mamă din cauza războiului
	Logrești Moșteni[10]		- 30 orfani de război	Tabloul No. 2 de orfanii de unul din părinți din cauza războiului
43.	Musculești[11]	31.08. 1919	- 5 orfani de război	Tablou de numele și prenumele urmașilor celor morți în campania anului 1916-1918
	Musculești[1]		- 3 orfani de război	Tablou de numele și

[1] SSJ Gorj, com. Jupânești, dos. 45/1919, f. 5.
[2] *Ibidem*, f. 6.
[3] SSJ Gorj, com. Lelești, dos. 46/1919, f. 1.
[4] *Ibidem*, f. 2-5. Venim în completare cu o notiță de la observații: „...până la No. 14 le-a venit extractul, iar de la No. 15 sunt orfani de părinți dispăruți [în război] la care nu le-a venit extractu de moarte" (*ibidem*, f. 5).
[5] SSJ Gorj, com. Logrești Birnici, dos. 47/1919, f. 1.
[6] *Ibidem*, f. 2.
[7] *Ibidem*, f. 5-6.
[8] SSJ Gorj, com. Logrești Moșteni, dos. 48/1919, f. 2 și 7.
[9] *Ibidem*, f. 5.
[10] *Ibidem*, f. 4.
[11] SSJ Gorj, com. Musculești, dos. 49/1919, f. 2.

				prenumele orfanilor de război care nu au nici un părinte în viață
	Musculești[2]		- 25 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război care nu au decât un părinte, iar celălalt mort sau dispărut în război
44.	Mușetești[3]	30.07. 1919	- 43 familii cu copii orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de unul din părinți morți în campania războiului
45.	Negreni[4]	27.07. 1919	- 20 orfani de război	Tablou Lit. A de orfanii de război de tată și mamă din această comună
	Negreni[5]		- 31 familii cu orfani de război	Tablou Lit. B de orfanii din această comună numai de unul din părinți
	Negreni[6]	17.08. 1919	- 6 orfani de război	Tablou No. 1 al orfanilor de tată și mamă...
	Negreni[7]		- 47 orfani de război	Tablou No. 2 al orfanilor numai de tată...
46.	Negoești[8]	28.07. 1919	- 48 orfani de război numai de un părinte	Tabloul No. 2 de orfanii de război numai de un părinte
47.	Ohaba Jiu[9]	05.08. 1919	- 8 orfani de război	Tablou No. 1 de orfanii de războiu de tată și mamă din această comună
	Ohaba Jiu[10]		- 34 familii cu copii orfani de război	Tablou No. 2 de orfanii de războiu numai de tată
48.	Părău[11]	24.07. 1919	- 3 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război din com. Părău...
	Părău[1]	01.08.	- 116 orfani de război	Tablou de numele și

[1] *Ibidem*, f. 4.
[2] *Ibidem*, f. 5.
[3] SSJ Gorj, com. Mușetești, dos. 50/1919, f. 2-3.
[4] SSJ Gorj, com. Negreni, dos. 51/1919, f. 8.
[5] *Ibidem*, f. 9 f.v.
[6] *Ibidem*, f. 5.
[7] *Ibidem*, f. 8.
[8] SSJ Gorj, com. Negoești, dos. 52/1919, f. 2 f.v.
[9] SSJ Gorj, com. Ohaba Jiu, dos. 53/1919, f. 2.
[10] *Ibidem*, f. 3.
[11] SSJ Gorj, com. Părău, dos. 54/1919, f. 3-4. Acest tablou s-a păstrat în două exemplare identice, ambele în original, de aici a apărut și paginația diferită.

		1919		prenumele orfanilor de război, orfani numai de unul din părinți (tatăl mort în războiu)
49.	Peșteana de Sus[2]	20.08. 1919	- 11 orfani de război	Tablou No. 1 de orfanii de ambii părinți morți (tatăl mort în războiu)
	Peșteana de Sus[3]		- 53 orfani de război	Tablou de orfanii de (tată) cu un părinte mort din cauza războiului
50.	Peștișani[4]	31.07. 1919	- 208 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de tată din această comună
	Peștișani[5]		- 9 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război de mamă și tată...
51.	Petreștii de Jos[6]	03.09. 1919	- 5 orfani de război	Tabloul No. 1 de orfanii de război cărora le-au murit ambii părinți
	Petreștii de Jos[7]	03.09. 1919	- 38 orfani de război	Tabloul No. 2 de orfanii de război cărora le-a murit numai unul din părinți
52.	Petrești de Vărsături[8]	27.07. 1919	- 16 familii de orfani de război	Tablou de orfanii rămași de tatăl mort pe câmpul de luptă în campania 1916-1918
	Petrești de Vărsături[9]		- 12 orfani de război	Tablou de toți orfanii rămași de tată și mamă din această comună
53.	Piscoiu[10]	15.09. 1919	- 1 orfan de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război de tată și mamă

[1] *Ibidem*, f. 5.
[2] SSJ Gorj, com. Peșteana de Sus, dos. 55/1919, f. 2.
[3] *Ibidem*, f. 3-4.
[4] SSJ Gorj, com. Peștișani, dos. 56/1919, f. 2-5.
[5] *Ibidem*, f. 6-7.
[6] SSJ Gorj, com. Petreștii de Jos, dos. 57/1919, f. 2.
[7] *Ibidem*, f. 3 f.v.
[8] SSJ Gorj, com. Petrești de Vărsături, dos. 58/1919, f. 3.
[9] *Ibidem*, f. 4.
[10] SSJ Gorj, com. Piscoiu, dos. 59/1919, f. 4.

	Piscoiu[1]	18.09. 1919	- 35 familii cu copii orfani	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război din campania 1916-1918 rămași fără tată
54.	Plopșoru[2]	16.08. 1919	- 12 orfani de război	Tablou No. 1 de numele orfanilor de război de ambii părinți
	Plopșoru[3]		- 88 orfani de război	Tablou No. 2 de numele orfanilor de război numai de un părinte
55.	Pociova-liștea[4]	20.07. 1919	- 5 orfani de război	Tablou No. 1 de numele orfanilor de tată și de mamă din cauza evenimentelor războiului 1916-1918
	Pociova-liștea[5]		- 87 orfani de război	Tablou No. 2 de numele și pronumele orfanilor numai de tată...
56.	Pocruia[6]	02.08. 1919	- 39 orfani de război	Tablou No. 2 de numele și prenumele orfanilor de război fără unul din părinți morți în campania războiului 1916-1918
	Pocruia[7]	06.08. 1919	- 11 orfani de război	Tablou No. 1 de numele și prenumele orfanilor de război fără mamă și tată...
57.	Poiana–Seciuri[8]	24.07. 1919	- 29 orfani de război	Tablou No. 2 de orfanii de război numai de unul din părinți
	Poiana–Seciuri[9]		- 5 orfani de război	Tablou No. 1 de orfanii de tată și mamă
	Poiana-Seciuri[10]	15.08. 1919	- 52 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor ai căror părinți sunt dispăruți
58.	Pojaru[11]	24.07.	- 15 orfani de război	Tablou No. 1 de orfanii de

[1] *Ibidem*, f. 2-3.
[2] SSJ Gorj, com. Plopşoru, dos. 61/1919, f. 2.
[3] *Ibidem*, f. 3 f.v.
[4] SSJ Gorj, com. Pociovaliștea, dos. 60/1919, f. 1.
[5] *Ibidem*, f. 2-6.
[6] SSJ Gorj, com. Pocruia, dos. 62/1919, f. 2 f.v.
[7] *Ibidem*, f. 3.
[8] SSJ Gorj, com. Poiana–Seciuri, dos. 63/1919, f. 4 f.v.
[9] *Ibidem*, f. 5.
[10] *Ibidem*, f. 3 f.v.
[11] SSJ Gorj, com. Pojaru, dos. 64/1919, f. 1.

59.		1919		ambii părinți din această comună
	Pojaru[1]		- 64 orfani de război	Tablou No. 2 de orfanii de un părinte din această comună
60.	Pojogeni[2]	09.08. 1919	- 70 orfani de război	Tablou No. 2 de orfanii de război numai de un părinte
	Pojogeni[3]		- 9 orfani de război	Tablou No. 1 de orfanii de război de tată și mamă...
61.	Polovragi[4]	28.07. 1919	- 14 orfani de război	Tablou No. I de nume și prenume orfani de război fără părinți
	Polovragi[5]		- 91 orfani de război	Tablou No. 2 de nume și prenume orfani de război cu un părinte mort
62.	Raci[6]	09.08. 1919	- 15 orfani de război	Tablou No. 2 de numele și prenumele orfanilor de unul din părinți
	Raci[7]		- 4 orfani de război	Tablou No. 1 de numele și prenumele orfanilor de ambii părinți...
	Raci[8]	11.08. 1919	- 61 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război al căror tată a murit în război
63.	Rădinești[9]	24.07. 1919	- 12 familii cu orfani de război	Tablou No. 2 de orfanii numai de unul din părinți...
64.	Rășina[10]	28.08. 1919	- 28 orfani de război	Tablou No. 2 (b) de numele și prenumele orfanilor numai de tată
	Rășina[11]		- 8 orfani de război	Tablou No. 1 de numele și prenumele orfanilor de tată și mamă

[1] *Ibidem*, f. 2.
[2] SSJ Gorj, com. Pojogeni, dos. 65/1919, f. 2-4.
[3] *Ibidem*, f. 5.
[4] SSJ Gorj, com. Polovragi, dos. 66/1919, f. 4 f.v.
[5] *Ibidem*, f. 5-6. Aceiași statistică – cu 91 orfani din Primul Război Mondial – se regăsește și la f. 2-3, cu diferența că a fost realizată la 9 aug. 1919 (!).
[6] SSJ Gorj, com. Raci, dos. 67/1919, f. 5.
[7] *Ibidem*, f. 6.
[8] *Ibidem*, f. 2-3.
[9] SSJ Gorj, com. Rădinești, dos. 68/1919, f. 2 f.v.
[10] SSJ Gorj, com. Rășina, dos. 69/1919, f. 1-2.
[11] *Ibidem*, f. 3.

65.	Romanești[1]	31.08. 1919	- 46 orfani de război	Tablou de orfanii de unul din părinți mort din cauza războiului
	Romanești[2]	27.11. 1919	- 2 orfani de război	Tablou de orfanii rămași de tată și mamă din cauza războiului
66.	Roșia Jiu[3]	31.07. 1919	- 3 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război cu ambii părinți morți
	Roșia Jiu[4]	02.08. 1919	- 30 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război numai de unul din părinți
67.	Roșia de Sus[5]	24.07. 1919	- 63 orfani de război	Tablou No. 2 de numele orfanilor de război de un părinte...
68.	Rovinari[6]	11.08. 1919	- 6 orfani de război	Tablou No. 1 de nume și prenume orfani de tată și mamă
	Rovinari[7]	17.08. 1919	- 26 orfani de război	Tablou No. 2 de nume și prenume orfani numai de unul din părinți
69.	Runcu[8]	31.10. 1919	- 54 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor fără tată din această comună
70.	Sărdănești[9]	16.08. 1919	- 4 orfani de război	Tablou No. 1 de orfanii de război de tată și mamă
	Sărdănești[10]		- 54 orfani de război	Tablou No. 2 de orfanii de război (de unul din părinți)
71.	Săulești[11]	07.09. 1919	- 27 familii cu copii orfani de război	Tablou No. 2 de orfanii de război numai de unul din părinți

[1] SSJ Gorj, com. Romanești, dos. 70/1919, f. 2 f.v.
[2] *Ibidem*, f. 1.
[3] SSJ Gorj, com. Roșia Jiu, dos. 71/1919, f. 4.
[4] *Ibidem*, f. 3.
[5] SSJ Gorj, com. Roșia de Sus, dos. 72/1919, f. 2 f.v.
[6] SSJ Gorj, com. Rovinari, dos. 73/1919, f. 1.
[7] *Ibidem*, f. 3.
[8] SSJ Gorj, com. Runcu, dos. 74/1919, f. 1-2.
[9] SSJ Gorj, com. Sărdănești, dos. 75/1919, f. 2.
[10] *Ibidem*, f. 3-4. În acest tablou, am regăsit următoarea specificație: „Actele de stare civilă pentru toți acești orfani, distruse în timpul invaziei” (*ibidem*).
[11] SSJ Gorj, com. Săulești, dos. 76/1919, f. 2-3.

72.	Sâmbotinu[1]	22.10. 1919	- 1 orfan de război	Tabelă nominală cu toți orfanii de tată și mamă din com. Sâmbotinu
73.	Sârbești[2]	iulie 1919	- 28 orfani de război	Tablou No. 2 de numele și prenumele văduvilor cu copii orfani de războiu din campania 1916-1918
74.	Schela[3]	28.07. 1919	- 5 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război din această comună
	Schela[4]		- 47 familii cu orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război fără tată din această comună
75.	Scoarța[5]	15.08. 1919	- 77 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război rămași numai fără tată
	Scoarța[6]		- 7 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război rămași de ambii părinți
76.	Scrada[7]	16.10. 1919	- 5 orfani de război	Tablou de numele orfanilor de război de ambii părinți...
77.	Stănești[8]	03.08. 1919	- 77 orfani de război	Tablou B de orfanii rămași de unul din părinți
	Stănești[9]	14.08. 1919	- 20 orfani de război	Tablou A de orfanii rămași de tată și mamă
78.	Stroești[10]	04.08. 1919	- 3 orfani de război	Tablou No. 1 de orfanii de tată și mamă
	Stroești[1]		- 14 orfani de război	Tablou No. 2 de orfanii de

[1] SSJ Gorj, com. Sâmbotinu, dos. 80/1919, f. 1.
[2] SSJ Gorj, com. Sârbești, dos. 81/1919, f. 2.
[3] SSJ Gorj, com. Schela, dos. 77/1919, f. 2.
[4] *Ibidem*, f. 1 f.v. și 3-4. Notă: „se certifică de noi prezentul tablou cu mențiunea că rubricile cu No. actului de naștere, Anul, Luna și ziua nașterii nu s-au putut completa deoarece în anul 1916 a ars localul de Primărie împreună cu toate actele stărei civile ne mai putându-se salva nimic cu ocazia invaziei trupelor Germane populațiunea fiind refugiată" (*ibidem*, f. 4).
[5] SSJ Gorj, com. Scoarța, dos. 78/1919, f. 3-4 f.v.
[6] *Ibidem*, f. 5.
[7] SSJ Gorj, com. Scrada, dos. 79/1919, f. 3.
[8] SSJ Gorj, com. Stănești, dos. 82/1919, f. 2-3.
[9] *Ibidem*, f. 1.
[10] SSJ Gorj, com. Stroești, dos. 83/1919, f. 2.

				unul din părinți
79.	Șipotu[2]	30.07. 1919	- 9 orfani de război	Tablou No. 1 de orfanii de ambii părinți deveniți din timpul războiului
	Șipotu[3]	19.11. 1919	- 3 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război din eroii netrecuți pe tabloul trimis din această comună
80.	Șomănești[4]	13.09. 1919	- 5 orfani de război	Tablou No. 1 de orfanii de tată și mamă din timpul războiului
	Șomanești[5]		- 47 familii cu orfani de război	Tablou No. 2 de orfanii de război de tată din com. Șomanești
81.	Ștefănești[6]	15.09. 1919	- 17 orfani de război	Tablou No. 2 de numele și prenumele orfanilor de război și numele și prenumele cărora urmează a li se libera carnetul de ajutor
	Ștefănești[7]		- 17 orfani de război	Tablou No. 1 de numele și prenumele orfanilor de răsboi și numele și prenumele căruia urmează a i se libera carnetul de ajutorul orfanilor
82.	Tismana[8]	22.08. 1919	- 57 orfani de război	Tablou No. 2 de numele și prenumele orfanilor de război din com. Tismana...
83.	Topești[9]	05.09. 1919	- 9 orfani de război	Tablou No. 1 de numele și prenumele orfanilor de război de tată și mamă
	Topești[10]		- 91 orfani de război	Tablou No. 2 cu orfanii numai de tată

[1] *Ibidem*, f. 3.
[2] SSJ Gorj, com. Șipotu, dos. 84/1919, f. 4.
[3] *Ibidem*, f. 2.
[4] SSJ Gorj, com. Șomanești, dos. 85/1919, f. 2.
[5] *Ibidem*, f. 3.
[6] SSJ Gorj, com. Ștefănești, dos. 86/1919, f. 2 f.v.
[7] *Ibidem*, f. 4.
[8] SSJ Gorj, com. Tismana, dos. 87/1919, f. 2 f.v.
[9] SSJ Gorj, com. Topești, dos. 88/1919, f. 2.
[10] *Ibidem*, f. 2-3.

84.	Turburea[1]	26.07. 1919	- 53 orfani de război	Tablou No. 2 de orfanii de război de unul din părinți
	Turburea[2]		- 5 orfani de război	Tablou No. 1 pentru orfanii de tată și mamă din această comună
85.	Turceni de Jos[3]	22.10. 1919	- 8 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război de ambii părinți din com. Turceni de Jos...
	Turceni de Jos[4]		- 121 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război numai de unul din părinți din com. Turceni de Jos...
86.	Turceni de Sus[5]	03.08. 1919	- 3 orfani de război	Tablou No. 1 de copii deveniți orfani de ambii părinți în timpul și din cauza evenimentelor războiului
	Turceni de Sus[6]		- 70 orfani de război	Tablou No. 2 de copii deveniți orfani de unul din părinți...
87.	Turcinești[7]	30.07. 1919	- 55 orfani de război	Tablou de orfani de tată, rămași din cauza războiului 1916-1918
88.	Urechești[8]	18.08. 1919	- 75 orfani de război	Tablou No. 2 de orfanii rămași din timpul și din cauza războiului...
89.	Urdari de Sus[9]	08.08. 1919	- 3 orfani de război	Tablou No. 1 de orfanii de război din această comună
	Urdari de Sus[10]		- 64 orfani de război	Tablou No. 2 de orfanii de război din această comună

[1] SSJ Gorj, com. Turburea, dos. 89/1919, f. 2. Din cei 53 de orfani de război – din Tabloul No. 2 – doar ultimul dintre aceștia nu are în dreptul său specificația referitoare la tată: „mort în război și nevenit extractu”.
[2] *Ibidem*, f. 3.
[3] SSJ Gorj, com. Turceni de Jos, dos. 90/1919, f. 2.
[4] *Ibidem*, f. 3-5.
[5] SSJ Gorj, com. Turceni de Sus, dos. 91/1919, f. 2.
[6] *Ibidem*, f. 3-4.
[7] SSJ Gorj, com. Turcinești, dos. 92/1919, f. 1 f.v. Precizăm că marginile acestui document sunt rupte în original și cu greu se pot reconstitui informațiile.
[8] SSJ Gorj, com. Urechești, dos. 93/1919, f. 2-3.
[9] SSJ Gorj, com. Urdari de Sus, dos. 94/1919, f. 2. Notă: „...actele civile fiind distruse [în timpul războiului] nu se poate nota nr. actului de naștere” (*ibidem*).
[10] *Ibidem*, f. 3.

90.	Valea lui Câine[1]	17.08. 1919	- 57 orfani de război	Tablou No. 2 de numele și prenumele orfanilor de război numai de unul din părinți din această comună
	Valea lui Câine[2]		- 6 orfani de război	Tablou No. 1 de numele și prenumele orfanilor de război de ambii părinți...
91.	Vădeni[3]	1919	- 88 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război-de tată, din această comună
92.	Vierșani[4]	23.07. 1919	- 1 orfan de război	Tablou No. 1 de orfanii de tată și mamă
	Vierșani[5]		- 15 orfani de război	Tablou No. 2. Orfanii de unul din părinți
93.	Vladimir[6]	10.09. 1919	- 6 orfani de război	Tablou No. 1. Orfanii de tată și mamă
	Vladimir[7]		- 54 orfani de război	Tablou No. 2. Orfanii de unul din părinți
94.	Vălari[8]	01.08. 1919	- 4 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război de tată și mamă din com. Vălari
	Vălari[9]	03.08. 1919	- 105 orfani de război	Tablou de numele și prenumele orfanilor de război numai de tată

[1] SSJ Gorj, com. Valea lui Câine, dos. 95/1919, f. 2 f.v.
[2] *Ibidem*, f. 3.
[3] SSJ Gorj, com. Vădeni, dos. 96/1919, f. 1-2. Notă: „Referitor la mob[ilizatul] Ion Mânzatu, Crucea Roșie [a transmis] familiei că este prizonier în Germania dar [până în] prezent n'a venit” (*ibidem*, f. 2).
[4] SSJ Gorj, com. Vierșani, dos. 97/1919, f. 3.
[5] *Ibidem*, f. 4. Asupra acestei statistici s-a revenit ulterior cu un „Tablou suplimentar de orfanii numai de unul din părinți”, trimis cu adresa cu No. 526/6 aug. 1919, prin care s-au mai adăugat încă 5 orfani (*ibidem*, f. 5).
[6] SSJ Gorj, com. Vladimiru, dos. 98/1919, f. 2.
[7] *Ibidem*, f. 3.
[8] SSJ Gorj, com. Aninișu (!), dos. 10/1919, f. 5.
[9] *Ibidem*, f. 4 f.v. și 6.

Un istoric al relațiilor diplomatice ale României cu Islanda (A survey of the Romania-Iceland diplomatic relations)

*Marian-Alin Dudoi**

Abstract

The need for Communist Romania to gain worldwide recognition of its independence, as the country was occupied by the Red Army, in order to become a United Nations member determined it to begin diplomatic relations even with the small and remote Iceland, a UN member since 1946.

Another reason regarded the Iceland import of oil, as Romania represented then an important producer but the Western countries refused to buy oil since their companies in Romanian were confiscated by the Communist Government – this was not the case of Iceland that had no investments in the pre-Communist Romania.

The countries signed two payment and trade agreements in 1954 and began their diplomatic relations in 1956 – few months later, Romania became a UN member.

Due to a lesser extent of relations, both countries' embassies in Copenhagen have represented their interests.

Honorary consulates in Bucharest and Reykjavik exist in both countries.

Keywords: *International Trade, Foreign Affairs, Friendship Association, Protocol*

Din 1918 Islanda a renunțat la autonomie și urma să aibă în comun cu Danemarca numai regele, afacerile externe, cetățenia și accesul la locurile de pescuit, ca urmare a proclamării neutralității permanente[1]. Din 1949 este membru fondator al NATO și singurul stat membru fără forțe armate.

Islanda s-a proclamat republică independentă la 24 mai 1944, fapt consfințit de referendumul din acel an și a renunțat astfel la uniunea personală cu Regatul Danemarcii – ocupat din 1940 de armata nazistă – pe când, în 1944, 50 000 de soldați americani se aflau în insula atlantică[2]. Danemarca a acceptat independența Islandei abia în 1950[3].

* Profesor Doctor, Școala Gimnazială Segarcea, județul Dolj.

[1] F.C. Mougel, *Europa de Nord în secolul al XX-lea*, Traducere, prefaţă şi note de M. Ștefănescu, Bucureşti, Editura Corint, 2004, p. 62.

[2] *Ibidem*, p. 112.

S. Miloiu, *O istorie a Europei baltice și nordice*, vol. II, *De la Războiul Rece la era globalizării*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2005, p. 271.

[3] *Ibidem.*

Tratatul de comerț din 1931, încheiat între România și Danemarca, includea Islanda în sfera de aplicare; proclamarea independenței Islandei în 1944 a determinat ca prevederile acestui tratat să devină caduce pentru noul stat[4].

În 1954 s-a negociat și s-a semnat la Geneva acordul româno-islandez plăți și un protocol comercial privind schimburile de mărfuri, ce vor fi prelungit prin tacită reconducțiune (acordul și protocolul s-au realizat în contextul unei ofensive diplomatice a Republicii Populare Române prin care dorea să demonstreze independența față de Uniunea Sovietică, astfel încât să obțină admiterea ca membru în O.N.U., unde Islanda era membră din 1946 n.n.). În anii 50-70, țara noastră a exportat petrol, țesături și produse din lemn și a importat pește. În 1954 s-a înființat Asociația de prietenie islandezo-română, creată în Islanda, de participanții la Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților de la București (1953)[5].

În martie 1956 reprezentanții celor două țări în Marea Britanie au analizat posibilitatea de a avea relații diplomatice. Două luni mai târziu, discuțiile s-au reluat de omologii lor la Moscova și a fost dat publicității, la Bucuresti și Reykjavik, în 16 mai 1956, anunțul stabilirii relaţiilor diplomatice la rang de legaţie[6].

La 12 noiembrie 1956 a depus scrisorile de acreditare, în țara noastră, Petur Thorsteinsson, primul trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Islandei, cu reședința la Moscova[7].

Prin decretul numărul 370 din 1956, emis de Consiliul de Stat, Nicolae Korcinski era numit trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Republicii Populare Române în Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord și în Republica Islanda[8]. A înmânat scrisorile de acreditare presedintelui islandez, Ásgeir Ásgeirsson, la 8 august, în același an. Acesta, cât și succesorii săi, Petre Bălăceanu (acreditat la 14 aprilie 1958) și Alexandru Lăzăreanu (iunie 1962), s-au deplasat cel puțin o dată pe an la Reykjavik pentru a rezolva necesitățile curente izvorâte din existența relațiilor diplomatice[9].

[4] S. Celac, „Islanda”, în *Reprezentanțele diplomatice ale României*, vol. III, *iunie 1948-martie 1973*, București, Editura Politică, 1973, p. 337.
[5] *Ibidem*, *passim*.
[6] I. Bodunescu, *Diplomaţia românească postbelică în slujba independenţei*, Iaşi, Editura Junimea, 1988, p. 192.
C. Popișteanu, *Cronologie politico-diplomatică românească: 1944-1976*, București, Editura Politică, 1976, p. 95.
[7] S. Celac, „Islanda”, p. 332.
[8] http://www.monitoruljuridic.ro/act/hotarare-nr-1-608-din-16-decembrie-2009-privind-declasificarea-unor-decrete-ale-consiliului-de-stat-adoptate-in-perioada-1953-1989-si-a-unor-decrete-prezidentiale-adoptate-in-perioada-1974-1989-115190.html, accesat în 23.12.2017.
[9] S. Celac, „Islanda”, pp. 332-333.

Ridicarea relațiilor la rang de ambasadă a avut loc la 31 decembrie 1963[10]. Prin urmare, decretul numărul 141 din 23 martie 1964, emis de Consiliul de Stat, s-a dispus numirea lui Alexandru Lăzăreanu ca trimis extraordinar și ministru plenipotențiar în Marea Britanie și Irlanda de Nord și Islanda, cu reședința la Londra[11]. În luna următoare a depus scrisorile de acreditare, ca trimis extraordinar și ambasador plenipotențiar; la 18 august 1964, a prezentat scrisorile de acreditare, la București, doctorul în științe Kristinn Gudmundsson, primul trimis extraordinar și ambasador plenipotențiar al Islandei, cu reședința tot la Moscova[12].

Reprezentanții diplomatici ai României și Islandei au semnat la Moscova, în 1 aprilie 1969, un acord referitor la desființarea vizelor[13].

Între 26 și 30 aprilie 1968, Emil Jónsson, ministrul Afacerilor Externe, a efectuat o vizită în țara noastră[14].

La 12 octombrie 1970, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România a efectuat o escală în Islanda – în cursul călătoriei spre S.U.A. –, la invitația președintelui, Kristján Eldjárn[15]**.** Rezultatele vizitei au fost nesemnificative – o recepție la reședința prezidențială a Islandei și un comunicat–, nesemnându-se niciun document; de altfel, Reykjavik-ul a reprezentat doar o escală în călătoria spre S.U.A[16]**.**

În ianuarie 1972 o delegație economică islandeză a vizitat țara noastră, avand discuții la mai multe instituții, inclusiv Ministerul Comerțului Exterior; prin urmare, la Londra, în 16 iunie 1972, Ion Pățan, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, și Ludovik Josefsson, ministrul pescuitului și comerțului, au încheiat un acord comercial pe termen lung, care prevedea acordarea reciprocă a clauzei națiunii celei mai favorizate, plata decontărilor în devize liber convertibile etc[17].

Reprezentarea diplomatică a României în Islanda a fost asigurată de Ambasada României în Danemarca din 1973. Astfel, ambasadorul de la

---

[10] Cf. I. Bodunescu, *op. cit*., p. 208.
C. Popișteanu, *Cronologie …*, p. 119.
Istoria politicii externe româneşti în date, coord. Ion Calafeteanu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2003, p. 387.

[11] http://www.monitoruljuridic.ro/act/decret-nr-141-din-23-martie-1964-pentru-acreditarea-tovarasului-alexandru-lazareanu-ambasador-extraordinar-si-plenipotentiar-al-republicii-populare-romane-in-marea-britanie-si-in-calitatea-de-ambasador-extraordinar-26391.html, accesat în 23.12.2017.

[12] S. Celac, „Islanda”, p. 333-334.

[13] *Ibidem.*

[14] C. Păiușan *et al*., *Regimul comunist din România. O cronologie politică (1945-1989)*, Bucureşti, Editura Tritonic, 2002, p. 149.

[15] *Epoca Nicolae Ceaușescu. Cronologie istorică*, București, Editura Ştiinţifică și Enciclopedică, 1988, p. 61.
D.C. Giurescu, „Politica externă. Relaţii internaţionale (1970-1974)”, în *Istoria Românilor*, vol. X, *România între anii 1948-1989*, Editată de Academia Română, coord. D. C. Giurescu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2013, p. 347.

[16] Cf. *Nicolae Ceaușescu: strălucită afirmare a României în conștiința lumii*, București, 1988, p. 80.
Cf. S. Celac, „Islanda”, p. 335.

[17] *Ibidem*, p. 338.

Copenhaga, Gheorghe Ploieșteanu, a prezentat scrisorile de acreditare președintelui Islandei la 6 aprilie 1973[18]. Reprezentarea diplomatică a Islandei în România se află în portofoliul ambasadei sale de la Copenhaga.

În 2007, președintele Islandei, Olafur Ragnar Grimson, a efectuat o vizită oficială la București, ca urmare a invitației omologului său român[19].

Asociaţia Culturală de Prietenie România-Islanda are ca obiect de activitate promovarea culturii române, facilitarea contactelor dintre români si a acordării de burse unor studenţi români interesaţi să studieze la universităţi islandeze și ASCRID – Asociaţia „Dacia", care susţine promovarea culturii româneşti și facilitarea contactelor între români, inclusiv prin dezvoltarea unei pagini de internet în acest scop[20].

Datorită relatiilor bilaterale limitate, există un consulat românesc onorific la Reykjavik și un consulat islandez onorific la București. Principalul domeniu de interes comun îl reprezintă cooperarea energetică, în special din resurse geotermale[21].

Continuarea emigrării va impulsiona dezvoltarea relaţiilor consulare, economice, comerciale și diplomatice.

Bibliografie

Bodunescu, Ion, *Diplomaţia românească postbelică în slujba independenţei*, Iaşi, Editura Junimea, 1988.

Bujduveanu, Tănase, *Relaţii româno-islandeze. Prezenţa românilor în Islanda. Prezenţa islandezilor în România*, Constanța, Editura „Ex Ponto", 2015.

Celac, Sergiu, „Islanda", în *Reprezentanțele diplomatice ale României*, vol. III, *iunie 1948-martie 1973*, București, Editura Politică, 1973, pp. 332-339.

Epoca Nicolae Ceaușescu. Cronologie istorică, București, Editura Ştiinţifică și Enciclopedică, 1988.

Giurescu, Dinu C., „Politica externă. Relaţii internaţionale (1970-1974)", în *Istoria Românilor*, vol. X, *România între anii 1948-1989*, Editată de Academia Română, coord. Dinu C. Giurescu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2013, pp. 346-355.

Istoria politicii externe româneşti în date, coord. Ion Calafeteanu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2003.

Miloiu, Silviu, *O istorie a Europei baltice și nordice*, vol. II, *De la Războiul*

[18] *Ibidem*, p. 334.

[19] T. Bujduveanu, *Relaţii româno-islandeze. Prezenţa românilor în Islanda. Prezenţa islandezilor în România*, Constanța, Editura „Ex Ponto", 2015, p.38.

[20] *Ibidem*, p. 74.

http://www.mae.ro/bilateral-relations/1669#818, accesat în 10.12.2017.

[21] *Ibidem.*

Rece la era globalizării, Târgovişte, Editura Cetatea de Scaun, 2005.
Mougel, François-Charles, *Europa de Nord în secolul al XX-lea*, Traducere, prefaţă şi note de Marian Ştefănescu, Bucureşti, Editura Corint, 2004.
Nicolae Ceauşescu: strălucită afirmare a României în conştiinţa lumii, Bucureşti, 1988.
Păiuşan, Cristina, Narcis Dorin Ion, Mihai Retegan, *Regimul comunist din România. O cronologie politică (1945-1989)*, Bucureşti, Editura Tritonic, 2002.
Popişteanu, Cristian, *Cronologie politico-diplomatică românească 1944-1976*, Bucureşti, Editura Politică, 1976.
http://www.monitoruljuridic.ro/act/decret-nr-141-din-23-martie-1964-pentru-acreditarea-tovarasului-alexandru-lazareanu-ambasador-extraordinar-si-plenipotentiar-al-republicii-populare-romane-in-marea-britanie-si-in-calitatea-de-ambasador-extraordinar-26391.html, accesat în 23.12.2017.
http://www.mae.ro/bilateral-relations/1669#818, accesat în 10.12.2017.

Desăvârşirea unităţii naţionale a statului roman

Adrian Irinel Cănureci

Clădită pe un temei etnic românesc, construcția statului național unitar român se axează pe trei momente cruciale în istoria devenirii statale, acestea fiind , în ordine cronologică Unirea lui Mihai Viteazul din 1600, crearea statului național modern în 1859, sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza și nu în ultimul rând, Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, corolarul sau epopeea națională a românilor de pretutindeni, un stat național, unitar, indivizibil și cel mai important independent, în ciuda tuturor vicisitudinilor vremii.

Unirea lui Mihai Viteazul din 1600, pentru prima dată în istoria națională a unui popor, avea toate șnasele să deranjeze Marile Puteri ale vremii, Imperiul Otoman, cel Habsburgic sau Polonia, care nu doreau în vecinătatea loraparița unui stat puternic, fiecare dintre acestea străduindu-se să-l supună, în folosul lor, în fapt o parte a anticei și puternicei Dacii. Mihai Viteazul este primul martir sacrificat de Casa de Austria intereselor sale. Lui vor urma și alții:Inochentie Micu Klein, Avram Iancu. . . . Însă jertfa sa și a urmașilor n-a fost un bun risipit fără folos , ci mai degrabă un Îndemn, un Strigăt de luptă preluat din generație în generație , al cărui sfârșit se va împlini în 1 Decembrie 1918, când , în capitala celor trei țări unite sub sceptrul lui Mihai , la Alba-Iulia, într-o manifestare de voință a unui popor , care a știut să lupte timp de secole cu o perseverență exemplară , în ciuda altor adversități , se pecetluia actul prin care românii se regăseau între hotarele unei țări de dor și lacrimi . Lacrimi de bucurie , lacrimi pe care le cereau alte împliniri. Se vor scurge alte trei secole de lupte și de inteligență politică până când se va realiza idealul politic conceput și înfăptuit de Mihai Viteazul.

Voievodul muntean este reprezentantul tipic al poporului român , simbolizând Domnul prin care se împlinesc năzuințele cele mai intime și, în același timp fundamentale ale poporului român din sânul căruia s-a născut :unirea într-un singur hotar al neamului său. Inteligența sa politică și militară sunt moștenirea unei tradiții ce caracterizează un popor ce asupraviețuit tocmai datorită faptului că a știut să îmbine, în chip ideal, Înțelepciunea cu Forța, Rezistența armată cu Abilitatea diplomatică. Aceste daruri deosebite i-au îngăduit marelui domn să realizeze unirea celor trei țări românești.

Putem conchide referindu-ne la fapta uriașă a marelui Mihai, cu ceea ce marele savant, istoric și erudit N. Iorga spunea: ”. . . Nici un român n-a mai putut gândi unirea fără uriașa lui personalitate, fără paloșul sau securea lui ridicată spre cerul dreptății, fără chipul lui, de o curată și desăvârșită poezie tragică. . . ”.

Faptul politic împlinit la 24 ianuarie 1859 a coincis cu primul pas pe calea înfăptuirii statului român naţional unitar modern, odată Unirea deplin recunoscută , chiar dacă numai pe perioada domniei şi vieţii lui Cuza, eforturile domnitorului pământean se vor îndrepta de acum înainte spre înfăptuirea unui amplu şi complex proces de reforme , program politic ce va edifica între anii 1859-1866, România modernă. Meritul incontestabil al lui Cuza este de a fi acţionat energic în sensul înfăptuirii programului unionist al Adunărilor ad-hoc , de a fi împlinit reformele fundamentale solicitate de modernizarea României şi de a fi înţeles atunci când misiunea sa s-a încheiat , să se retragă spre a lăsa succesorilor săi posibilitatea de a realiza integral aspiraţiile poporului român: independenţa şi unitatea deplină.

Intrarea României în primul război mondial în vara anului 1916, după doi ani de neutralitate între 1914 -1916, alături de Antantă, alianţă politico-militară reprezentată de Franţa, Anglia şi Rusia Sovietică , a urmărit realizarea deplinei unităţi naţionale prin unirea cu Vechiul Regat a Transilvaniei şi Bucovinei , străvechi teritorii locuite de români. Luptele din anii 1916-1917 au pus în lumină cu multă putere durabilitatea sentimentului naţional şi convingerea că se apropia ziua înfăptuirii marelui act al unirii tuturor românilor.

În ciuda impunerii păcii umilitoare de la Bucureşti din 1918 şi a prezenţei trupelor străine pe o mare parte a teritoriului naţional , România, redusă la Moldova prin retragerea armatei şi a autorităţilor , continua să existe castat de sine stătător. În condiţiile în care, în 1918, pe fronturile de luptă Puterile Centrale înregistrau înfrângeri categorice , imperiile multinaţionale s-au prăbuşit sub acţiunea unui avânt revoluţionar de proporţii , popoarele aflate sub dominaţie străină dorind să-şi decidă singure soarta. Paralel cu lupta politico-diplomatică şi militară a României , pentru supravieţuire , s-a desfăşurat lupta românilor din provinciile aflate sub stăpânire străină pentru libertate naţională. Aceştia au hotărât într-un cadru democratic reprezentat de adunările populare şi printr-o consultar largă să se unească cu Ţara. Deplasarea armatei române în provincii s-a făcut doar la chemarea organelor reprezentative ale populaţiei româneşti şi atunci când hotărârea unanim aprobată a populaţiei majoritare a fost pusă în pericol de vreo armată străină. Se încheia astfel un proces legic prin care românii s-au reunit în limitele unuia şi aceluiaşi stat naţional.

Prima provincie care s-a unit cu patria- mamă a fost Basarabia. Aceastaa survenit pe fondul dezmembrării Imperiului ţarist, odată cu proclamarea principiului autodeterminării până la despărţirea de statulmultinaţional în care au fost înglobate. În 1917 , s-a constituit în provincie Partidul Naţional Moldovean , ce a coordonat mişcarea de eliberare naţională în creştere . În acelaşi an a apărut la Chişinău , ziarul „Cuvânt Moldovenesc”. La 25 septembrie 1917 s-a constituit un organ reprezentativ numit Sfatul Ţării. Ca for coordonator al său a fost format Consiliul Directorilor , ce a proclamat autonomia Basarabiei. În decembrie 1917 s-a proclamat Republica Democratică Moldovenească. La 13/26 ianuarie 1918, guvernul Rusiei sovietice a întrerupt relaţiile diplomatice cu România. În ianuarie

1918, Ucraina şi-a proclamat independenţa, complet izolată Republica Moldovenească proclamându-şi, la rându-i, independenţa. La 27 martie 1918/9 aprilie1918 Sfatul Ţării , ce cuprinde reprezentanţii ai tuturor naţionalităţilor , a adoptat cu majoritate de voturi hotărâreaBasarabiei de a se uni cu România.

la 14/27 octombrie 1918 din iniţiativa lui Sextil Puşcariu şi a lui Iancu Flondor s-a convocat la Cernăuţi o adunare a reprezentanţilor populaţiei româneşti din provincie. Aceasta a decis unirea Bucovinei cu România. S-a ales un Comitet Executiv şi un Consiliu Naţional. Lider politic a fost ales Iancu Flondor . Populaţia românească şi-a manifestat astfel liberă de orice ingerinţă voinţa de *a se uni cu Ţara.* Intervenţia trupelor ucrainene l-a determinat pe Iancu Flondor să ceară sprijinul armatei române. În atari împrejurări a avut loc la Cernăuţi , la 15/28 noiembrie 1918 , *Congresul General al Bucovinei* , şi anume al românilor, polonezilor , germanilor, rutenilor . Românii constituiau marea majoritate a participanţilor . La propunerea lui Iancu Flondor , care a prezidat lucrările Congresului, , s-a votat cu o majoritate zdrobitoare , *„unirea necondiţionată pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotare cu regatul României a Bucovinei. ”*Reprezentanţii celorlalte populaţii au recunoscut şi acceptat hotărârea românilor.

În toamna anului 1918 , în condiţiile prăbuşirii structurilor puterii imperiale , s-a desfăşurat în Transilvania un puternic proces revoluţionar cu colaborarea tuturor forţelor sociale reprezentând populaţia românească . Şi-a reluat activitatea *Partidul Naţional Român* . Comitetul său executiv reunit la Oradea a adoptat la 29septembrie/12 octombrie 1918 o declaraţie ce proclama *„independenţa naţiunii române”* din cadrul dublei monarhii . În acelaşi timp au fost reluate şi intensificate contactele cu *Partidul Social Democrat.* La 30 octombrie 1918 s-a constituit Consiliul Naţional Român Central , din care au făcut parte 6 reprezentanţi ai Partidului Naţional Român-Teodor Mihaly, Vasile Goldiş, Aurel Vlad, Alexandru-Vaida-Voevod, Ştefan Cicio-Pop, A. Lazăr, şi 6 ai Partidului Social Democrat – Ioan Flueraş, Basil Surdu, Iosif Renoiu, Tiron Albani, Enea Grapini, Iosif Jumanca. Acesta a avut sediul la Arad şi a devenit organul central al luptei pentru unire a românilor din Transilvania. Ulterior acesta a primit numele de Marele Sfat al Naţiunii din Transilvania şi Ungaria. La 9/22 noiembrie 1918 Consiliul Naţional Român Central a anunţat căprelua puterea deplină în Transilvania. Între 13-15 noiembrie 1918 au avut loc la Arad tratative între reprezentanţii Consiliului Naţional şi cei ai guvernului Tisza . Ele au eşuat datorită poziţiei reticente a delegaţiei conduse de Karolyi. Trecându-se la preluarea puterii administrative şi politice locale în Transilvania , s-a hotărât să se supună aprobării populare documentele unităţii naţionale în cadrul unei mari adunări la Alba-Iulia.

Adunarea Naţională de la Alba-Iulia a avut loc la 18noiembrie /1 decembrie 1918. Ea a reunit peste 1228 delegaţi aleşi şi peste 100000 de oameni veniţi din toate colţurile Transilvaniei, pentru a consfinţi , în mod liber de orice constrângere, hotărârea de unire cu patria –mamă. Adunareaa fost deschisă de Gheorghe Pop de Băseşti. Într-o atmosferă de puternic entuziasm popular , prin glasul lui Vasile

Goldiş, marea adunare naţională a proclamat unirea *„acelor români şi a tuturor teritoriilor locuite de dânşii cu România”.*

Rezoluţia Unirii prevedea înfăptuirea unui regim democratic în România. A doua zi s-au ales organele puterii provizorii ale puterii de stat, şi anume, Marele Sfat Naţional condus de Gheorghe Pop de Băseşti , cu rol defor legislativ şi Consiliul Dirigent prezidat de Iuliu Maniu. Acesta avea 15 membri, iar actul de la Alba – Iulia a consfinţit MareaUnire A românilor de pretutindeni.

Aşadar Unirea de la 1 Decembrie 1918 s-a realizat ca voinţă expresă a tuturor românilor , într-un context favorabil , tratatele de pace de la Paris, din 1919-1920, recunoscând de jure o situaţie deja existentă , rod al acţiunii românilor înşişi, creându-se un cadru favorabil dezvoltării societăţii româneşti.

Aceasta intră într-o nouă etapă a evoluţiei sale. Poate cea mai favorabilă şi propice ce va urma.

Un istoric al relațiilor diplomatice ale României cu Finlanda (A survey of the Romania-Finland diplomatic relations)

*Marian-Alin Dudoi**
*Dumitru-Valentin Pătrașcu***

Summary
Shortly after Finland proclaimed its independence from Russia, the Finnish Government proposed to Romania to acknowledge its new status and to begin diplomatic relations. Romania accepted and the timeframe 1920-1921 marked the beginning of their diplomatic relations.
In the World War II, both countries, together with Nazi Germany and the latter's allies fought against the Soviet Union; that period marked the closest relationship between the two countries.
The ties were less intense between 1923-1934 and 1945-1949.
The period 1965-1975 represented also a successful decade in their relations, especially in trade and economic fields.
Beginning with the 90's, the exchanges continued to improve, especially after Romania became a member of the European Union in 2007.
Keywords: *Baltic Sea, Communism, Foreign Affairs, Trade*

Contactele româno-finlandeze au început în secolul al XVII-lea, când Finlanda era teatru de război ruso-suedez, prin prezența ostașilor români, în solda regilor suedezi sau a țarilor. În secolul al XIX-lea, ostașii basarabeni s-au regăsit și pe teritoriul Finlandei, ajunsă mare principat al țarilor. Finlandezii din armata rusă au ajuns pe teritoriul țării noastre pentru a participa la războiul din 1877-1878 sau la. Primul Război Mondial.

Dovadă a simpatiei pentru Finlanda, țara noastră l-a numit pe Eduard Evensen la 17 noiembrie 1890 viceconsul onorific la Helsinki [Helsingfors, în limba minoritarilor suedezi, n.n.], devenit la 26 ianuarie 1898 consulat onorific[1]. Propunerea aparținuse lui Evensen, deoarece soția sa era româncă; ca atare, se adresase în acest scop ministrului român la Petersburg, Emil Ghica[2].

Gustav Emil Mannerheim, simbolul națiunii finlandeze, s-a aflat în decembrie 1916 și ianuarie 1917 în fruntea diviziei 12 cavalerie ruse și ulterior comandant al Grupului Vrancea; la plecare, a primit Ordinul „Mihai Viteazul", clasa a III-a[3]. Existența consulatului onorific a permis președintelui Senatului finlandez, la scurt timp după proclamarea independenței (6 decembrie 1917) față de Rusia, să se adreseze la 11 ianuarie 1918 consulului onorific al României de la Helsinki, Alex

* Profesor Doctor, Școala Gimnazială Segarcea, județul Dolj.
** Muzeograf Doctor, Muzeul Județean Gorj „ Alexandru Ștefulescu".

[1] E. Dragomir, S. Miloiu, *Istoria Finlandei*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2010, p. 431.
[2] N. Copoiu, „Helsinki", în *Reprezentanțele diplomatice ale României*, vol. II, *1911-1939*, București, Editura Politică, 1971, p. 202-203.
[3] E. Dragomir, S. Miloiu, *op. cit.*, p. 432.

Holmström, în vederea recunoaşterii de țara noastră a noului statut internațional al Finlandei[4]. O telegramă a Ministerului Afacerilor Străine din 5 aprilie 1920, ajunsă la Helsinki trei zile mai târziu, aducea la cunoştința guvernului finlandez recunoaşterea independenţei[5]. Izolarea Europei nordice după război a determinat sosirea înştiinţării oficiale (scrise) la ministrul român la Stockholm abia la 26 aprilie, care a ajuns la Holmström două zile mai târziu[6].

Relaţiile diplomatice dintre România şi Finlanda au fost stabilite, la rang de legaţie, la 28 iunie 1920, ca urmare a acordării agrementului pentru însărcinatul cu afaceri Väinö Tanner (născut Thomasson), sosit deja la Bucureşti[7]. Prin urmare, țara noastră a stabilit relatii diplomatice cu Helsinki-ul, aproximativ în același timp cu ţări baltice formate de câteva secole, precum Danemarca si Suedia; explicația a rezidat în dorința României de a fi una din țările care susțineau afirmarea pe plan internațional a țării baltice şi astfel să contribuie la soliditatea independenței noului stat.

La 20 mai 1926 consulatul onorific din Finlanda a devenit consulat general onorific.[8]

Conform decretului emis de regele Fedinand în 11 februarie 1921 s-a dispus înființarea legației de la Helsinki, condusă de ministrul plenipotențiar Dimitrie Plesnilă, începând cu 15 februarie[9]. La 7 aprilie 1921, preşedintele republicii i-a primit scrisorile de acreditare[10]. La 1 aprilie 1922, din motive bugetare, legația s-a închis – în ciuda protestelor finlandeze –, competențele sale fiind transferate legațiilor României din Stockholm (1922-1932) și Riga (1932-1934)[11]. Activitatea legației se desfăşurase în condiții dificile prin intermediul curierului francez, care transporta scrisorile și celelalte acte diplomatice la Berlin, de unde le prelua curierul român săptămânal! În viitor, ministrul român la Stockholm va vizita Finlanda câte șase săptămâni în fiecare an[12].

La 1 februarie 1934, grație unui nou mandat al lui Nicolae Titulescu la Afaceri Străine, s-a decis reînființarea legației[13]. Expresie a relațiilor de bună colaborare, Finlanda i-a acordat lui Titulescu cea mai înaltă decorație a sa, Ordinul „Trandafirul Alb”, în grad de Mare Cruce[14]. Raoul Bossy și-a prezentat scrisorile

---

[4] *Ibidem*.
[5] *Ibidem*.
[6] *Confluențe româno-finlandeze: trei secole de contacte, 85 de ani de relații diplomatice*, București, Editura Institutului Cultural Român, 2005, p.172.
[7] *Ibidem*, p. 58.
[8] E. Dragomir, S. Miloiu, *op. cit*, p. 431.
[9] A. Bruciu-Cozlean, „Finnish-Romanian Confluences. Several Landmarks”, *Finnish Journal for Romanian Studies*, nr. 2/2016, p. 63.
Confluențe româno-finlandeze …, p. 174.
[10] N. Copoiu, „Helsinki”, p. 206.
[11] E. Dragomir, S. Miloiu, *op. cit*, p. 433.
A. Vițalaru, „Romanian Diplomats in the Scandinavian Countries (1918-1947”, *The Romanian Journal for Baltic and Nordic Studies* (se va cita: RJBNS), vol. 6, nr. 2 (2014), p. 151.
[12] N. Copoiu, „Helsinki”, p. 211.
[13] A. Vițalaru, „Romanian Diplomats…”, p. 152.
[14] N. Copoiu, „Helsinki”, p. 214.

de acreditare ca trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar la 14 aprilie 1934; deosebit de activ, el a strâns surse documentare pentru viitorul său studiu referitor la interferenţele româno-finlandeze[15]. La 29 mai 1920, Väinö Tanner a fost numit însărcinat cu afaceri la Bucureşti, regelui Ferdinand i-a înmânat scrisorile de acreditare la 7 august 1920, pentru ca la 26 iunie 1921 să prezinte scrisorile de acreditare ca trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar[16]. La 1 aprilie 1923 Finlanda şi-a închis legaţia, astfel că legaţia sa de la Varşovia a coordonat interesele ţării nordice până la reînfiinţarea misiunii diplomatice, prin numirea lui Ensio Hiitonen ca însărcinat cu afaceri la 1 august 1939[17]. Micu Spinu, consulul onorific al Finlandei în perioada interbelică, s-a remarcat prin activitatea suţinută în vederea apropierii celor două state[18].

S-au semnat acorduri comerciale bilaterale în 28 august 1930 şi 18 noiembrie 1937, şi de plăţi în 3 decembrie 1935 – impulsionate de cumpărarea de România a produselor de cauciuc ale firmei … „Nokia" şi exportul în 1934 de România a 11 000 de tone de produse petroliere[19].

La 9 septembrie 1940 guvernul Antonescu a luat decizia închiderii legaţiei, care a mai funcţionat până la 15 octombrie[20]. Finlandezii au păstrat legaţia de la Bucureşti şi au cumpărat o clădire mai spaţioasă chiar în octombrie 1940[21]! La 1 iunie 1941, se reînfiinţează legaţia – fapt indispensabil viitorului război comun împotriva Uniunii Sovietice–, prin numirea lui Noti Constantinide, care a depus scrisorile de acreditare la 4 septembrie[22]. Un nou acord de plăţi avea să fie semnat

T. Bujduveanu, *Relaţii româno-finlandeze. Prezenţa românilor in Finlanda. Prezenţa finlandezilor in România*, Constanţa, Editura „Ex Ponto", 2013, p. 79.

[15] R. Bossy, *Jurnal (2 noiembrie 1940-9 iulie 1969)*, Prefaţă de F. Constantiniu, Ediţie îngrijită de I. Mamina, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2001, p. 9.

Idem, *Amintiri din viaţa diplomatică (1918-1940)*, vol. I, Ediţie şi indice de Stelian Neagoe, Bucureşti, Editura Humanitas, 1993, p. 237,

A. Popescu, „The Romanian-Finnish Cultural Relations: History, Trends, Bibliography", RJBNS,vol. 1, nr. 1(2009), p. 117.

[16] S. Miloiu, *90 de ani de la stabilirea relaţiilor diplomatice dntre România şi Finlanda*, Târgovişte, Editura Cetatea de Scaun, 2010, p. 10.

N. Copoiu, „Helsinki", p. 339.

E. Dragomir, S. Miloiu, *op. cit*, p. 433.

[17] *Ibidem*, p. 434.

Confluenţe româno-finlandeze…, p. 63.

[18] E. Dragomir, S. Miloiu, *op. cit.*, p. 431.

[19] *Ibidem*, p. 434.

N. Copoiu, „Helsinki", p. 215.

[20] A. Viţalaru, „Romanian Diplomats…", p. 152.

Istoria politicii externe româneşti în date (se va cita: IPERD), coord. Ion Calafeteanu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2003, p. 329.

Confluenţe româno-finlandeze…, p. 193.

[21] K. Alenius, „*An Excellent Friend Afflicted with Internal Difficulties*: The Image of Romania Conveyed by the Finnish Embassy in Bucharest, 1939-1945", *Valahian Journal of Historical Studies*, nr. 16/2011, p. 23.

[22] A. Viţalaru, „Romanian Diplomats…", p. 153.

T. Bujduveanu, *loc. cit.*, p. 55.

Confluenţe româno-finlandeze …, pp. 64, 196.

la Helsinki, în 10 iulie 1942[23]. La 29 septembrie 1943 s-a ajuns la un Acord de credit pentru exportul de cereale[24]. În perioada celui de-Al Doilea Război Mondial s-au dezvoltat la nivel deosebit relațiile culturale; prin urmare, s-au înființat, la începutul anului 1943, Asociația Finlanda-România (în Finlanda) și Asociația România-Finlanda (în România)[25].

La 9 septembrie 1944, aviația sovietică a bombardat legația României[26].

Între anii 1945-1948, țara s-a aflat în perioada „anilor periculoși" (1945-1948) și a încercat să evite pericolul comunist intern și extern, urmată de perioada 1948-1992, când a adoptat o politica de „finlandizare" – neutralitate cu democrație liberală condiționată de existența unei relații apropiate cu URSS, prin semnarea unui tratat de asistență mutuală (doctrina/linia Paasikivi-Kekkonen)[27]. Finlanda și-a rechemat misiunea diplomatică în primăvara anului 1945[28]. Solicitând explicații, Ministerului Afacerilor Străine de la București i s-a adus la cunoștință un răspuns pur diplomatic („din motive de ordin personal"), la 27 martie, de legația de la Helsinki: „Legația Finlandei rămâne în ființă, iar numirea unui personal va fi rezolvată mai târziu"[29]! Prin urmare, la 1 aprilie 1945, ministrul Finlandei la București a anunțat formal Ministerului Afacerilor Străine retragerea misiunii diplomatice de la București și abilitarea legației Suediei de a apăra interesele finlandeze în țara noastră[30]. Ca o altă dovadă a menținerii relațiilor bilaterale, Finlanda a decis la 28 decembrie 1945 prelungirea tratatului bilateral de plăți din 10 iulie 1942[31]. Țara nordică a beneficiat de o nouă misiune diplomatică abia la 14 octombrie 1949[32]. Primii pași au fost făcuți prin delegarea ministrului Carl-Johan (Cay) Sundström la 19 aprilie 1949, cu reședința la Moscova[33].

România a menținut misiunea de la Helsinki sub conducerea însărcinatului cu afaceri, Ion Constantin Vardala (din 1945), care funcționase până atunci ca Secretar I[34]. La 10 mai 1947, acesta a organizat o recepție, la care au paricipat nouăzeci de persoane, inclusiv ministrul de externe și șefii misiunilor diplomatice; membrii asociației fino-române participaseră și la Te-Deum-ul de la biserica ortodoxă din Helsinki[35].

---

[23] E. Dragomir, S. Miloiu, *op. cit*, p. 436.
[24] *Confluențe româno-finlandeze ...*, p. 68.
[25] T. Bujduveanu, *op. cit.*, pp. 68-69.
[26] *Confluențe româno-finlandeze ...,* p. 69.
[27] *Ibidem,* p. 15.
[28] The Microfiches of Great Britain, Public Record Office, Foreign Office, 371/48579 Arhivele Naţionale Istorice Centrale, Colecţia Microfişe Anglia 1940-1945, Plicul nr. 123), Telegramă cifrată nr. 335 din 29.03.1945, transmisă de John (Jan) Hélier Le Rougetel, reprezentantul politic britanic, la București, pentru Foreign Office (Londra), mf. 48.
[29] *Confluențe româno-finlandeze ...*, p. 69.
[30] *Ibidem*.
[31] *Ibidem*, p. 220-221.
[32] http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=17244&culture=en-US&contentlan=2, accesat în 27.12.2017.
[33] *Confluențe româno-finlandeze ...,* p. 70.
[34] A. Vițalaru, „Romanian Diplomats…", p. 163.
[35] *Confluențe româno-finlandeze ...,* p. 222.

Gheorghe Vlădescu-Răcoasa a devenit ministru la Helsinki în decembrie 1947, cu reşedinţa la Moscova[36].

În 1950 s-a reînfiinţat Asociaţia de Prietenie România-Finlanda, care va milita pentru promovarea schimburilor culturale[37].

Relaţiile postbelice, marcate de apropierea Finlandei de Uniunea Sovietică, au permis încheierea, cu ţara noastră, a unui Acord comercial şi de plăţi încă din 14 martie 1951, înlocuit de Acordul de cooperare economică, industrială şi tehnică din 25 septembrie 1969, Acordul comercial pe termen lung (1970-1975) din 28 septembrie 1970 şi Protocolul adiţional la Acordul comercial pe termen lung (1970-1975) din 21 martie 1973, prin care cele doua ţări au convenit la acordarea reciprocă a clauzei naţiunii celei mai favorizate[38]. Între 8 şi 13 mai 1967 avuseseră loc, la Helsinki, discuţii româno-finlandeze referitoare la cooperarea economică, industrială şi tehnică[39].

Din 1956 ministrul român a avut reşedinţa la Helsinki, iar din 1960 Finlanda a decis reprezentarea la Bucureşti prin însărcinaţi cu afaceri, optând aşadar pentru o misiune diplomatică nesubordonată Moscovei sau Varşoviei, ca în anii 1949-1956 si 1956-1960[40]. La 12 august 1963 cele două ţări au decis ridicarea la rangul de ambasadă a misiunilor diplomatice[41].

La 29 aprilie 1974 s-a încheiat un acord de cooperare în domeniile culturii şi ştiinţei şi în alte domenii apropiate[42].

Din 1975 relaţiile comerciale se diminuază, deoarece Finlanda nu a mai importat petrol din ţara noastră; relaţiile comerciale limitate au dobândit o forma juridică prin Acordul pe termen lung de colaborare economică şi cooperare industrială şi tehnică (1976-1985), semnat la Helsinki în 20 septembrie 1975; pe lângă acesta, s-au încheiat un Acord comercial pe termen lung (1976-1980) şi o Convenţie pentru evitarea dublei impuneri, semnată la Helsinki în 31 octombrie 1975[43].

În 1969 preşedintele finlandez a vizitat ţara noastră, iar în 1971 a avut loc vizita de răspuns a preşedintelui Consiliului de Stat[44].

Pentru a-şi facilita aderarea la NATO şi UE, România a optat pentru dezvoltarea relaţiilor bilaterale cu ţările deja membre. La Helsinki, în 21 mai 1997, s-a semnat Programul de cooperare în domeniile culturii, educaţiei, stiinţei şi tehnologiei, valabil în perioada 1997-2000; printre altele, programul a permis anumitor

---

36 A. Viţalaru, *loc. cit*.
37 A. Popescu, „The Romanian-Finnish Cultural Relations…”, p. 119.
38 E. Dragomir, S. Miloiu, *op. cit*, p. 440.
39 C. Păiuşan *et al*., *Regimul comunist din România. O cronologie politică (1945-1989)*, Bucureşti, Editura Tritonic, 2002, p. 149.
40 *Confluenţe româno-finlandeze ...,* p. 150-151.
41 I. Bodunescu, *Diplomaţia românească postbelică în slujba independenţei*, Iaşi, Editura Junimea, 1988, p. 207.
IPERD, p. 386.
42 A. Bruciu-Cozlean, „Finnish-Romanian Confluences. Several Landmarks”, p. 65.
43 S. Miloiu *et al*., *O concepţie românească a Nordului sec. XIX-XX*, vol. I, Târgovişte, Editura Cetatea de Scaun, 2009, p. 123.
44 E. Dragomir, S. Miloiu, *op. cit*, p. 441-442.

cercetători români să se perfecționeze la concernul Nokia. În ianuarie 2002, s-a ajuns, la Helsinki, la cel de-al treilea Program de aplicare a acordului de cooperare în domeniile culturii, științei și în alte domenii apropiate pentru perioada 2002-2006[45].

Au loc vizite ale președintelui Emil Constantinescu în 1998 și ale prim-ministrului Călin Popescu-Tăriceanu în 2006[46].

Apropierea unui veac de relații diplomatice, contactele politice și regăsirea celor două țări în Uniunea Europeană constituie o garanție a continuității și aprofundării relațiilor bilaterale în viitor.

Bibliografie

Arhivele Naţionale Istorice Centrale, Colecţia Microfişe Anglia 1940-1945, Plicul nr. 123 (Microfiches of Great Britain, Public Record Office, 371/48579).

Alenius, Kari, *"An Excellent Friend Afflicted with Internal Difficulties": The Image of Romania Conveyed by the Finnish Embassy in Bucharest, 1939-1945*, *Valahian Journal of Historical Studies*, nr. 16/2011, pp. 21-33.

Bodunescu, Ion, *Diplomaţia românească postbelică în slujba independenţei*, Iaşi, Editura Junimea, 1988.

Bossy, Raul, *Amintiri din viața diplomatică (1918-1940)*, vol. I, Ediție și indice de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1993.

Idem, *Jurnal (2 noiembrie 1940-9 iulie 1969)*, Prefaţă de Florin Constantiniu, Ediţie îngrijită de Ion Mamina, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2001.

Bruciu-Cozlean, Andra, *Finnish-Romanian Confluences. Several Landmarks*, *Finnish Journal for Romanian Studies*, nr. 2/2016, p. 53-70.

Bujduveanu, Tănase, *Relații româno-finlandeze. Prezența românilor în Finlanda. Prezența finlandezilor în România*, Constanța, Editura „Ex Ponto", 2013.

Dragomir, Elena, Silviu Miloiu, *Istoria Finlandei*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2010.

Istoria politicii externe româneşti în date, coordonator Ion Calafeteanu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2003.

Istoria României în date, coord. Dinu C. Giurescu, Ediţia a II-a revăzută și adaugită, București, Editura Enciclopedică, 2007.

Miloiu, Silviu, *O istorie a Europei baltice și nordice*, vol. II, *De la Războiul Rece la era globalizării*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2005.

Idem, *90 de ani de la stabilirea relațiilor diplomatice dintre România și Finlanda*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2010.

Idem; Dragomir, Elena; Lăculiceanu, Oana, *O concepţie românească a*

[45] A. Popescu, „The Romanian-Finnish Cultural Relations …", p. 121.

[46] *Istoria României în date*, coord. Dinu C. Giurescu, Ediţia a II-a revăzută și adaugită, București, Editura Enciclopedică, 2007, pp. 790, 849.

Nordului sec. XIX-XX, vol. I, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2009.
Păiușan, Cristina; Ion, Narcis Dorin; Retegan, Mihai, *Regimul comunist din România. O cronologie politică (1945-1989)*, Bucureşti, Editura Tritonic, 2002.
Popescu, Alexandru, *The Romanian-Finnish Cultural Relations: History, Trends, Bibliography*, RRSBN, nr. 1/2009, p. 115-130.
Copoiu, Nicolae, „Helsinki”, în *Reprezentanțele diplomatice ale României*, vol. II, *1911-1939*, București, Editura Politică, 1971.
Viţalaru, Adrian, *Romanian Diplomats in the Scandinavian Countries (1918-1947)*, RRSBN, vol. 6, nr. 2 (2014), p. 147-167.
http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=17244&culture=en-US&contentlan=2, accesat în 27.12.2017.

Avion la Târgu Jiu în Perioada Interbelică

Paula-Cristina Vasiloiu

Un aspect mai puţin cunoscut din perioada interbelică este legat de faptul că la Târgu Jiu a existat un avion care efectua curse Târgu Jiu – Bucureşti. Presa locală din acea perioadă a prezentat atât momentul inaugurării evenimentului, dar şi cine a fost „donatorul" unui astfel de mijloc de transport care reducea semnificativ timpul de parcurgere a distanţei până la capitala ţării. Se pare, că acesta chiar a funcţionat, deşi la Târgu Jiu nu exista şi un aeroprt. Chiar şi comunitatea locală s-a implicat pentru amenajarea cât mai corespunzătoare a locului în care avionul urma să aterizeze sau să decoleze, existând o înştiinţare a Aviaţiei Civile prin care proprietarul unui teren dintr-o zona apropiată oraşului Târgu Jiu anunţa că îşi donează o parte a proprietăţii pentru amenajarea aeroportului. Vom reda în continuare aspectele semnalate de presa locală, respectiv de ziarul „Gorjanul" legate de acest subiect:

UN GEST PRINCIAR

Rari sunt oamenii cari mai săvârşesc gesturi mari, în aceste vremuri de crud materialism.

Ne facem o plăcere deosebită înfăţişând cetitorilor noştri, gestul frumos – într-adevăr princiar – săvârşit în zilele din urmă, - pe lângă atâtea alte anterioare, - de către distinsul ales al Gorjului, ***Principele George – Valentin Bibescu***.

Domniasa, într-un lung sbor ce a făcut în lumea întreagă, - în calitatea sa de preşedinte al „***Federaţiei aeronautice internaţionale***" a achiziţionat un avion tip american «Stinson». Acest avion, distinsul senator de Gorj, l-a făcut danie judeţului nostru, cu recomandaţia de a se organiza cu el, de către Aviaţia civilă, curse regulate între Tg.-Jiu-Bucureşti.

Vom avea astfel fericitul prilej ca, - cu o sumă ce nu va trece costul unui bilet de tren, - să parcurgem drumul până în Capitală în maximum două ore, - nu în 12 ca acum, cu trenul.

Iată textul scrisorilor adresate de Principele Bibescu, - cu ocazia acestei însemnate danii, d-lui Ministru al Aerului şi prefectului judeţului nostru:

Domnule ministru şi iubite camarade

Am plăcerea de a vă anunţa că dăruiesc avionul meu Stinson Aviaţiei Civile, în următoarele condiţiuni: acest avion va servi exclusiv pentru a înjgheba o legătură aeriană între Bucureşti – Târgu-Jiu – Bucureşti.

Acest avion l-am cumpărat din diurnele mele senatoriale, socotind că cinstea de a fi alesul Gorjului este destul de mare prin ea însăşi pentru ca diurnele primite să slujească judeţului care m-a ales.

Vă rog să primiţi, domnule ministru, cea mai călduroasă strângere de mână.

Principele Bibescu

Domnule Prefect,

Am deosebita plăcere de a aduce la cunoştinţa dvs. că am cumpărat, din diurnele ce am primit ca senator, pe anul curent, un avion pe care îl dăruiesc Aviaţiei Civile în scopul bine definit de a face legătura regulată Bucureşti şi Târgu-Jiu.

Principele George Valentin Bibescu

Acest avion pe care îl vom boteza «Gorjul» şi care poartă ca litere de înmatriculare iniţialele mele, va putea fi pus în circulaţie imediat ce aerodromul din spatele cazărmilor va fi amenajat de dvs.

Vă rog, domnul prefect, să luaţi măsurile necesare şi să-mi comunicaţi data când aeroportul va fi gata, pentru a fixa, în înţelegere cu dvs. ziua în care, aducând avionul la Târgu-Jiu, vom inaugura această linie şi vom boteza avionul.

Primiţi domnule prefect, încredinţarea deosebitei mele consideraţiuni.

Principele Bibescu

Rămâne acum de văzut cum înţeleg autorităţile noastre să ofere sprijinul lor, pentru definitivarea organizării acestei linii aeriene.

„Gorjanul", Anul X, Nr. 34-35, Tg.-Jiu, 15-23 Septembrie 1933, Pag. 5

*

BOTEZUL AVIONULUI „GORJUL”

ASPECTE

O văzurăm şi p΄asta!

Mai să nu-ţi vină să crezi! Avem un avion, care să facă curse la Bucureşti. –Noi cari n-avem un tren ca lumea, - avem avion!

Păi, să nu-ţi vină ..... ameţeala?

Zi de sărbătoare; adică frumos, cald, praf şi înghesuială.

Căci a fost popor mult. Ca la .. botez.

E drept că nu s-au împărţit mărturii; dar o mărturie că a fost botez, există: s-a băut bine.

Totul s-a petrecut « în ordine», deşi a fost o desordine desăvârşită. Şi asta, fiindcă era toată poliţia acolo; în frunte cu voluminous-I secretar.

Muzica militară trâmbiţează apariţia primului avion.

Deziluzie. Nu scrie nici «Gorj», nu e nici nou ...

- Stai mă, că nu-i ăsta ...

Şi al doilea avion, îşi plimbă sgomotos eleganţa neîntrecută, mândru – desigur – de noua-I cetăţenie ..

Entuziasm general ...

Gorjenii noştri, - cari n-au avut avion până acum câteva luni – au devenit pe loc cunoscători convinşi.

- «Avem m-mă mă So-Sotire u-un avion t-teribil», mă asigură gângavul prieten Panti.

- În fipt ca un băţ, în haine noui, balaoacheşul commandant al vardiştilor, confirm:

- E mişto, bă, e mişto! Halal de mă-sa care l-a făcut!..

P. Sotir

Se ştie că Principele George Valentin Bibescu, senator de Gorj, a dăruit Aviaţiei Civile un avion, cu destinaţia precisă de a face curse regulate între Tg.-Jiu-Bucureşti.

Botezul acestui avion – căruia I s-a dat numele “GORJUL”, s-a făcut în ziua de 28 Sept.

Mai înainte cu câteva zile a sosit în localitate cunoscutul aviator d. Poly Vacas, care a îngrijit de amenajarea terenului de aterisaj, bucurându-se de tot concursul d-lui Ion Vintilă, inginerul oraşului.

În ziua de 28 Sept., au sosit dela Bucureşti, cu 2 avioane, d-na şi principele George-Valentin Bibescu, d-na şi d. maior Bănciulescu, d-nii Cantacuzino-Paşcanu, director g-l al aviaţiei civile, Ing. I. M. Popa, directorul liniilor aeriene, pilotul Georgescu Paul şi mecanicul Costache.

Un public numerous, în frunte cu şefii autorităţilor locale, şi cu d. deputaţi col. Petrescu şi Mischie, aşteptau sosirea distinşilor oaspeţi, în câmpul Preajba.

Au fost primiţi în sunetul muzicei militare şi cu nesfârşite urale, pornite din piepturile celor de faţă.

A urmat slujba religioasă, oficiată de către *pr. Gr. Prejbeanu*, protoereul judeţului şi *Aur. Barbici*, botezându-se noul avion dăruit Gorjului, care este cel mai elegant şi mai modern aparat al aviaţiei noastre civile.

Pr. Gr. Prejbeanu, adduce cuvinte de bine-meritată laudă distinsului donator, pe care îl dă pildă semenilor. În numele bisericii binecuvintează avionul, rugând pe Dumnezeu să-l ferească de nenorociri, iar donatorului – care a dat atâtea dovezi de bun roman şi creştin – îi urează viaţă îndelungată, pentru binele judeţului nostrum şi al neamului întreg.

D. Alex. Popescu, prefectul judeţului, salută oaspeţii în numele gorjenilor şi adduce călduroase mulţumiri Principelul Bibescu pentru darul făcut Gorjului, - adevărat dar princiar.

D. Colonel Chiliman, command. garnizoanei, spune că armata, alături de populaţia Gorjului, sărbătorescu acest fericit eveniment. Gorjului – acestui judeţ sărac, dar bogat în virtuţialese i-a fost dat, prin gestul mărinimos al Principelui Bibescu, să se numere printer primele judeţe care să aibă legătură cu avionul. Vorbitorul aminteşte de jertfele Gorjului făcute pe altarul aviaţiei prin căpitanii Craiu şi Romeo Popescu şi urează mulţi ani prinţului donator.

Răspunsul Prinicpelui Bibescu

Cu modestia ce-l caracterizează şi viu mişcat, Principele Bibescu şi-arată fericirea că a putut face dar Gorjului, - care e leagănul înaintaşilor săi – un avion, înlesnind astfel comunicaţia cu capital ţării, - comunicaţiei atât de anevoiasă astăzi cu trenul.

- «Din clipa în care am fost cinstit cu demnitatea de preşedinte al aviaţiei internaţionale, - spune principele – m-am trudit să fiu de cât mai mare folos ţării mele. De asemenea m-am simţit dator să-mi arăt gratitudinea faţă de judeţul care m-a învestit cu onoarea de ales al său în Senatul Ţării. Deşi aşi fi vrut să-i dau în

dar un avion mare şi puternic, din cauza greutăţilor timpurilor ce trăim, a trebuit să mă mulţumesc cu această pasăre mai mică, dar pe care v-o dau din toată inima.

S-o stăpâniţi sănătoşi şi s-o folosiţi cu încredere! »

D. Cantacuzino-Paşcanu, directorul aviaţiei civile, adduce salutul instituţiunii ce conduce şi al d-lui Irimescu, ministrul aerului. Arată rolul aviaţiei în timp de pace şi-n timp de răsboi. Subliniază frumuseţea gestului principelui donator, - gest ce ar trebui să găsească cât mai mulţi imitatori.

„Gorjanul”, Anul X, Nr. 36, Tg.-Jiu, 30 Septembrie 1933, Pag. 2

*

Pe ziua de 2 Oct. vor începe cursele regulat, cu plecarea dela Bucureşti-Pipera, la 8 dim. iar din Tg-Jiu cu plecarea la ora 4 d.a. Distanţa Bucureşti-Tg.-Jiu se parcurge, fără escală, într-o oră jumate.

Preţul unui bilet de călătorie este de 500 lei – mai eftin deci ca la tren, clasa II-a, funcţionarii publici bucurându-se de reducere.

Plecarea din Tg.-Jiu se face din câmpul Preajba, amenajat în acest scop.

„Gorjanul”, Anul X, Nr. 36, Tg.-Jiu, 30 Septembrie 1933, Pag. 2

*

Cum trenul de îmbarcare şi aterizare din Tg.-Jiu e cam departe de oraş, d. Ionel V. Drăgoescu, avocet şi proprietar din Vărsăturile, a încunoştiinţat direcţiunea Aviaţiei Civile că-I oferă, spre folosinţă, în scopul amenajării unui aeroport, terenul necesar din moşia sa aflată în imediata apropiere a oraşului. Fireşte, gestul d-lui Drăgoescu – care-l cinsteşte – a fost primit cu satisfacţie şi chiar în cursul acestei toamne vor începe lucrările pentru amenajarea unui aeroport confortabil, cu hangarele necesare, întrucât, din primăvara anului 1934, avionul va trebui să plece din Tg.-Jiu dimineaţa şi să se înapoieze seara, rămânând noaptea în Tg.-Jiu. Ori, până nu se vor construe hangarele trebuincioase, acest lucru nu se poate pretinde.

„Gorjanul”, Anul X, Nr. 36, Tg.-Jiu, 30 Septembrie 1933, Pag. 2

*

<u>AVIONUL “GORJUL”</u>

S-a inaugurat linia aeriană Bucureşti-Tg.-Jiu, care dă posibilitatea locuitorilor oraşului de provincie să fie într-o oră în Capitală, unde au să-şi aranjeze

interesele şi totodată bucureştenilor să viziteze fără pierdere de timp în tren, pitoreasca regiune a Gorjului.

La acest lucru ne gândim în primul rând ca bucureşteni.

Cine a văzut odată mânăstirea Tismana, minumea Polovragilor, Cascada «Vai de ei» a rămas în suflte cu dorul acelor locaşuri cărora li se potriveşte versurile lui Gh. din Moldova scrise pentru munţii Neamţului,

«*Am venit întreg aice*
Şi mă-ntorc pe jumătate»

Dar posibilitatea unei asemenea revederi a fost până acum extrem îngreuiată. Legătura de cale ferată dintre Bucureşti-Tg.-Jiu prin schimbarea trenului la Filiaşi şi ceasuri de aşteptare în acea gară, e anevioasă, orele de sosire şi plecare a trenurilor astfel întocmite, încât să nu-ţi mai rămână timp de o excursie duminicală prin împrejurimile atât de pitoreşti ale Tg.-jiului.

Avionul Gorjul deschide perspective noui turismului român şi ar fi de dorit, ca cei în drept, care au avut frumoasa iniţiativă a inaugurării liniei aeriene, să se gândească şi la acest lucru în fixarea orariului de plecare şi sosire a avioanelor.

Dacă vara a fost anul acesta vitregă cu noi, toamna în schimb se arată mai blajină ca oricând, vrând parcă să răscumpere ponoasele lunilor estivale cu belşug de soare şi cer albastru.

Vacanţa s-a terminat însă. Toată săptămâna orăşeanul şi-o petrece printre ziduri. Să evadăm Duminica în pădurile arămii ale Gorjului, pe stâncile lui romantice şi să evadăm într-acolo cu cel mai modern şi practic mijloc de locomoţiune, care îmbină atât de fericit romantismul nostalgiilor de veacuri, cu perfecţiunea tehnicei moderne, pasărea de oţel: Avionul.

(Adevărul) **E. Marghita**

„Gorjanul”, Anul X, Nr. 37-38, Tg.-Jiu, 7-14 Octombrie 1933, Pag. 2

A PLANE AT TÂRGU JIU IN INTERWAR PERIOD

(abstract)

A less known aspect from the interwar period is the fact that there was a plane in Târgu Jiu that carry out regular flights Târgu Jiu – Bucharest. Local media reported the inauguration moment but also the name of „the donor”, namely Prince George Valentin Bibescu, Gorj senator. Even the local community got involved to arrange a place where the plane was to land or take off.

Keywords: archives, plane, Târgu Jiu, Prince George Bibescu, Gorj senator, media, interwar period.

Documente privind etapa preliminară edificării Ansamblului Monumental de la Târgu-Jiu

Sorin Lory Buliga

S-au scris numeroase cărți și nenumărate articole, mai mult sau mai puțin științifice, privind edificarea de către Constantin Brâncuși a Ansamblului Monumental la Târgu-Jiu, în perioada 1937-1938. Ultima dintre ele, publicată chiar la Târgu-Jiu de Centrul de Cercetare, Documentare și Promovare „Constantin Brâncuși"[1], prezintă documentele de arhivă preluate de la Arhivele Naționale ale județelor Gorj și Dolj, Arhivele Naționale Istorice Centrale și din arhiva Sorana Georgescu-Gorjan, acoperind perioada 1937 – 1989 (**Buliga, Andrițoiu,** 2017).

Prezentul studiu își propune să clarifice, atât pe baza mărturiilor (scrise) celor care l-au cunoscut pe Brâncuși în mod direct, cât și pe baza unor documente ale căror imagini le prezint acum în premieră, etapa preliminară edificării capodoperei brâncușiene din perioada 1934 – 1937.

Menționez că în Arhivele Naționale ale județelor Gorj și Dolj nu am identificat documente privind corespondența dintre Liga Națională a Femeilor Române din Gorj și Constantin Brâncuși, referitoare la invitarea artistului pentru a realiza un monument al eroilor gorjeni la Târgu-Jiu. Lipsa datelor respective am constatat-o și în dosarele Gheorghe Tătărescu, Aretia Tătărescu și Sanda Tătărescu Negroponte, pe care le-am cercetat în arhiva CNSAS[2]. Această lipsă are următoarea explicație, cunoscută exegeților operei lui Brâncuși: „Scrisorile aflate în arhiva Tătărescu au fost distruse în anii '50 de către Securitate, odată cu întreaga arhivă, astfel încât nu le putem verifica" (**Sorana Georgescu-Gorjan,** pp. 26-27).

De asemenea, nu au fost găsite nici documente legate de momentul expunerii proiectului Monumentului Eroilor de către Brâncuși în fața membrilor Ligii. Din aceste motive și pentru o mai bună înțelegere a etapei premergătoare realizării ansamblului, voi prezenta mai întâi date din literatura de specialitate, având însă surse documentate și credibile.

Ștefan Georgescu-Gorjan, colaboratorul tehnic al lui Brâncuși la realizarea *Coloanei fără Sfârșit*, relatează în cartea sa întâlnirile pe care le-a avut cu marele sculptor în atelierul parizian al acestuia din Impasse Ronsin nr.11. Prima a fost „la sfârșitul lui decembrie 1934" (**Șt. Georgescu-Gorjan,** p. 30) când inginerul îi ducea lui Brâncuși „urări de bine" din partea tatălui său, Ion Georgescu-Gorjan, prieten bun cu artistul încă din perioada studiilor sale la Școala de Arte și Meserii din Craiova.

A doua întâlnire a fost în data de 7 ianuarie 1935, în urma invitației sculptorului: „Vino la 7 ianuarie, vom fi împreună toată ziua și o să-l sărbătorim aici, la Paris, pe Ion" (apud **Șt. Georgescu-Gorjan,** p. 31). Cu această ocazie,

[1] Instituție unde lucrez pe post de consilier, specializat în exegeza operei lui Constantin Brâncuși.

[2] Menționez că am consultat documentele din dosarele respective atât în format fizic, cât și electronic la sediul instituției (pe baza atestatului de cercetător CNSAS) în data de 4.07.2017.

artistul a vorbit cu inginerul despre *Coloana infinită* şi i-a „explicat de ce aceasta nu poate avea nici soclu, nici capitel, cum au coloanele antice: ea nu are nici început şi nici sfârşit. Repetarea elementului identic al coloanei îi conferă acesteia, printr-o analogie matematică, acelaşi caracter pe care îl au unele curbe – de exemplu cele reprezentând funcţiile trigonometrice -, de a se putea repeta şi prelungi spre ambele infinituri. Două sinusoide în opoziţie, desenate în jurul unei axe verticale, au un vag aer de familie cu silueta *Coloanei infinite* şi reprezintă justificarea strict matematică a denumirii date de Brâncuşi coloanei sale" (**Şt. Georgescu-Gorjan,** p. 34).

Brâncuşi a făcut referire la *Coloana infinită* pe care el „spera să o poată ridica în ţară" (**Ibidem,** p. 35). Inginerul face următoarea relatare asupra acestui subiect: „Am discutat despre modalităţile de realizare a coloanei la scară mare, cu care prilej i-am arătat lui Brâncuşi cum s-ar putea rezolva tehnic diversele probleme puse. Vădit interesat, artistul m-a întrebat dacă nu mi-ar surâde să colaborez cu el la realizarea *Coloanei infinite* de la Târgu-Jiu. Răspunsul meu afirmativ a însemnat începutul viitoarei noastre conlucrări, din anii 1936 şi 1937" (**Ibidem,** p. 36).

Se pare că Brâncuşi intenţiona să vină la Poiana-Gorj (unde era locuinţa familiei Tătărescu) în vara anului 1935, aşa cum reiese din scrisoarea Miliţei Petraşcu, datată 9 iunie 1935: „Scumpe Maestre / Cu toţii aici ne-am bucurat de vestea pe care ne-ai trimis-o despre venirea Matale în vara aceasta. Doamna Tătărescu te anunţă că iulie şi august va sta la Poiana, că vei avea maşina ei la dispoziţie, pentru a merge spre a alege locul monumentului pe care îl vei face acolo. Te aşteptăm / Cu dragoste / Miliţa"[3] (apud **Lemny, Velescu,** p. 296). Nu se ştie însă dacă Brâncuşi a fost în România în anul respectiv.

Din interviul realizat de scriitorul Paul Anghel cu Miliţa Petraşcu (ucenica lui Brâncuşi, care a creat Mausoleul Ecaterinei Teodoroiu din Târgu-Jiu, în anul 1935), aflăm de la sculptoriţă că Aretia Tătărescu i-a propus acesteia, „încă în vara anului 1936" (?), să conceapă „un grandios ansamblu monumental care să celebreze jertfa eroilor de pe Jiu". Răspunsul artistei a fost următorul: „I-am mărturisit, chiar când mi-a făcut propunerea, că ideea mă depăşeşte. O asemenea idee se cuvenea sugerată, spre înfăptuire, celui mai mare sculptor român, lui Constantin Brâncuşi. I-am şi scris lui Brâncuşi, la Paris, iar scrisoarea lui de răspuns se află la Academie, printre puţinele documente care ne-au parvenit de la el. Primindu-se consimţământul de principiu al artistului, discuţiile s-au purtat în continuare, prin corespondenţă, între Aretia Tătărăscu şi Brâncuşi" (apud **Anghel,** p. 30).

În acelaşi interviu, Sanda Tătărescu face câteva precizări referitoare la activitatea lui Brâncuşi la Târgu-Jiu, evidenţiind şi acţiunea mamei sale, Aretia Tătărescu, care a fost „iniţiatoarea ansamblului" şi care s-a aflat „sub presiunea a cel puţin trei forţe centrifugale: situaţia delicată a unui ministru, neînţelegerea

[3] Textul este transliterat.

publicului, intransigența lui Brâncuși...”[4] (**Ibidem,** p. 32). Această intransigență reieșea chiar din corespondența artistului cu președinta Ligii, unde se poate constata că el „a pretins o libertate desăvârșită în ceea ce privește concepția monumentului și realizarea lui” (**Ibidem,** p. 30).

Brâncuși a sosit la Târgu-Jiu și apoi la Poiana, ca invitat al familiei Tătărescu, în iunie 1937. Încă de la început a făcut următoarea precizare: „Nu vreau să mă angajez cu ceva, vreau să știu despre ce e vorba; poate plec cum am venit” (**Idem**). Chiar și în privința locului de amplasare a coloanei a fost foarte categoric, avertizând-o pe Aretia Tătărescu: „Să nu-mi faci parc în jur” (**Ibidem,** p. 32).

Sanda Tătărescu consideră că „Brâncuși a început lucrul pornind de la piesa-cheie a întregului ansamblu monumental – Coloana infinită. A urmat apoi Poarta sărutului și abia la urmă a făcut Masa tăcerii. Este greu de spus dacă această calendaristică a construcției a urmărit chiar ordinea în care s-a definit ideea întregului ansamblu” (**Ibidem,** pp. 32-33).

V.G. Paleolog a realizat o documentare care, „pe lângă amintiri personale, se sprijină pe dosarul cu acte (din Arhivele Statului din Craiova) ale Uniunii Doamnelor Române[5], privitor la înălțarea «monumentului», pe relația scrisă, de care dispunem, a vicepreședintei secției gorjene a acestei asociații, Aretia Tătărescu, precum și pe documentarul tehnic alcătuit de Tretie Paleolog”

[4] În acest punct trebuie amintit și climatul politic incandescent din România anilor 1937 și 1938, în care Brâncuși ridica ansamblul de la Târgu-Jiu (considerat astăzi ca fiind capodopera artistului și una din cele mai grandioase opere artistice din toate timpurile). Această situație complexă și violentă, care anunța cea mai mare conflagrație din istoria Europei și a omenirii în general, a făcut și mai dificil mecenatul familiei Tătărescu, datorită riscului și sacrificiului implicate aici. Mai precis, scena politică autohtonă s-a inflamat puternic încă din toamna anului 1937 (chiar din septembrie, când începea edificarea ansamblului brâncușian), deoarece urma să se încheie legislatura liberală, pe perioada căreia fusese prim-ministru Gheorghe Tătărescu (3. 02. 1934 – 28. XII. 1937). După înfrângerea liberalilor în alegeri și instalarea guvernului Goga-Cuza, manifestările antisemite și violențele dintre legionari și trupele Ministerului de Interne deveniseră aproape cotidiene. În urma destituirii guvernului de la începutul anului 1938, Gh. Tătărescu a deținut însă mai departe funcții importante (devenind consilier regal și apoi ambasador al României la Paris), ceea ce i-a permis ca și în anul 1938 să aibă o influență considerabilă, atât în plan național, cât și în plan local, deoarece el era și deputat de Gorj. Climatul politic tensionat și faptul că Gheorghe Tătărescu nu mai avea puterea de decizie și de influență ca în perioada în care era prim-ministru, au fost probabil factori determinanți în ceea ce privește plecarea precipitată a lui Brâncuși la Paris în septembrie 1938, chiar înainte de inaugurarea din 27 octombrie a capodoperei sale. În plus, artistul trebuie să fi fost conștient, ca mulți alții, de faptul că izbucnirea războiului era iminentă, ceea ce pe el l-ar fi blocat în România, departe de atelierul său parizian. Dar, ceea ce probabil nu știa, era că atunci se încheia ultima etapă creativă majoră din viața sa și că nu mai avea să se întoarcă vreodată în România.

[5] Am verificat existența dosarului cu acte la care face referire V.G. Paleolog, la Serviciul Județean Dolj al Arhivelor Naționale. În Lista Fondurilor și Colecțiilor date în cercetare de către S. J. Dolj (care apare pe site-ul instituției) nu există nicio referință la „Uniunea Doamnelor Române”. Personalul serviciului respectiv a verificat suplimentar această informație și răspunsul a fost, de asemenea, negativ (mai precis, există doar trei dosare ale Comitetului Doamnelor din Craiova).

(**Paleolog,** p. 18). Plecând de la amintirile Aretiei Tătărescu reies următoarele: „La începutul începutului, și Brâncuși și comitetul nu intenționau să ridice decât un singur «monument». În ședința hotărâtoare a comitetului, «cu o voce blândă și în contrast cu ieșirea lui violentă (care uluise comitetul), Brâncuși spune, după ce desfășoară o fotografie: - Am hotărât la Paris ca monumentul să fie o coloană fără sfârșit. Iat-o! Ochii celor prezenți privesc uimiți fotografia care pentru ei nu reprezenta decât un stâlp țărănesc»" (apud **Paleolog,** p. 18). Toate acestea s-au întâmplat „prin iunie 1937", în satul Poiana.

V. G. Paleolog redă mai departe amintirile Aretiei: „Câteva zile după aceea: «Liniștea patriarhală a micului oraș Târgu Jiu fu oarecum tulburată de prezența unui bătrâior străin care era văzut când sus la cazărmi, când la fântâna Sâmboteanu, când pe digul Jiului în grădina publică» [...] proiectul definitiv al *Coloanei Nesfârșite* nu este gata. S-ar putea că în viziunea artistică a lui Brâncuși se înfiripează un gând mai larg. A fost un moment hotărâtor în evoluția operei brâncușiene când el se hotărî să execute un monument – un *Portal de piatră*. Tot atunci el decide ca acest portal să fie legat de coloană printr-o stradă ideal dreaptă care să poarte numele de *Calea Sufletelor Eroilor*. Prietenii lui simt măreția și sumele necesare unei duble lucrări sunt spontan adunate»" (**Ibidem,** p. 19).

După V.G. Paleolog, această „mărturie a memorialului" ar fi dovada „că așezarea semnelor semantice sculpturale din Târgu Jiu a fost precugetată și că trasarea axei «perfect liniare» dintre *Masă* și *Columnă* a fost ideată și chiar botezată simbolic de Brâncuși (n.n. – *Calea Sufletelor Eroilor*), cu gândul precis de a dota frusta așezare umană din Târgu Jiul de altădată, cu o axă spirituală, cu o *Via Sacra*» (**Paleolog,** p. 19).

Deschid seria documentelor de arhivă din acest volum cu textul scrisorii de răspuns a lui Constantin Brâncuși către Milița Petrașcu[6], scrisă din atelierul său la data de 11 februarie 1935, prin care acesta își dă consimțământul de principiu în ceea ce privește realizarea unui monument dedicat „eroilor de pe Jiu": „Dragă Madame Patrașcu / Am primit scrisoarea D$^{\underline{tră}}$ cu multă plăcere și m-a bucurat foarte mult. Vă rog să mă iertați că vă răspund atât de târziu. Fiindcă în loc de răspuns vreau să vă fac o surpriză cu venirea mea însăși. / Mi-era așa dor să revăd câmpiile noastre albe cu zăpadă pe care nu le-am văzut din copilărie. / Și în același timp vroiam să văd dacă s-ar putea să fac o expoziție la București. Însă, în ultimul moment m-am îmbolnăvit și o sumă de încurcături m-au împiedicat în urmă să viu. / Acum sunt hotărât să viu în luna lui mai și nu vă pot spune cât de fericit aș fi să pot face ceva la noi în Țară. / Vă mulțumesc și de asemenea doamnei Tătărascu pentru privilegiul ce vrea să-mi dea. În prezent, toate lucrurile începute de atâta vreme sunt spre sfârșit și eu sunt ca un ucenic în ajunul de a deveni calfă. Așa că propunerea nu putea să cadă mai bine. / În așteptarea de a vă vedea, vă trimit mult drag, de asemenea lui Pătrașcu și Cocoanei Mari. / Brâncuși / Vă trimit catalogul din urma expoziției de la New York. / B /" **(Fig. 1, 2)**. Prezint aici și imaginea

[6] Biblioteca Academiei Române, cabinetul de manuscrise, carte rară, secția corespondență, Mss 146912. Textul este transliterat.

plicului (față/verso), în care a fost trimisă scrisoarea lui Brâncuși către Milița Petrașcu[7] **(Fig. 3, 4)**.

Această scrisoare a fost prezentată de Milița Petrașcu, spre achiziționare, președintelui Academiei Republicii Socialiste România, în data de 4 iulie 1966[8]: „Tovarăşe Preşedinte, / Vă prezint spre achiziționare scrisoarea semnată de C. Brancuş anul 1935. Împrejurarea în care am primit-o a fost următoarea: Aretia Tatarescu, soția primului ministru G. Tatarescu plănuise ridicarea unui monument la Târgu Jiu în memoria căzuților în războiul 1914. / Eu i-am sugerat ideea că acest monument trebuie realizat [de] către Brancuş. / În consecință a urmat scrisoarea mea[9] și răspunsul lui Brancuş care este exprimat în scrisoarea pe care v-o prezint. / Trăiască Republica Socialistă Română ! / Milița Petrașcu / Strada Pictor Negulici 19 / Raionul 30 Decembrie / Tel. 583735 / 4 Iulie 1966 / Tov. Preşedinte al Academiei Republicii Soc. România" **(Fig. 5)**.

În ceea ce privește corespondența dintre Brâncuși și Liga Națională a Femeilor Gorjene, prin președinta ei, Arethia Tătărescu, există două documente-ciornă (nedatate), păstrate actual în *Fondul Brancusi*, la Biblioteca Kandinski din cadrul Muzeului Național de Artă Modernă al Centrului Georges Pompidou din Paris. Ele au fost publicate în volumul *Brâncuși inedit* (autori: Doina Lemny și Cristian-Robert Velescu)[10]. După C.-R. Velescu, cele două ciorne „trebuie datate 1937, după ce sculptorul părăsește România, unde s-a aflat în timpul verii" (**Lemny, Velescu,** p. 395). Redau în continuare textele transliterate al celor două ciorne:

[7] Biblioteca Academiei Române, cabinetul de manuscrise, carte rară, secția corespondență, Mss 146912.

[8] Biblioteca Academiei Române, cabinetul de manuscrise, carte rară, secția corespondență, Mss 146912. Textul este transliterat.

[9] Nu s-a găsit însă această scrisoare printre documentele păstrate de Brâncuși la Paris.

[10] În cartea *Brâncuși inedit*, autorii fac următoarea precizare: „În anii cincizeci, [Brâncuși] se hotărăște să numească în calitate de legatari universali pe tinerii artiști români Natalia Dumitresco și Alexandre Istrati, veniți în 1947 cu o bursă la Paris. Viitorilor săi moștenitori, sculptorul le-a facilitat închirierea unui atelier vecin cu al său" (**Lemny, Velescu,** p. 6). Atelierul lui Brâncuși din Montparnasse (Impasse Ronsin) a fost demolat și a fost reconstituit „în fața Centrului Georges Pompidou din Piața Beaubourg din Paris, unde Muzeul național de artă modernă a fost instalat în 1976. O dată cu redeschiderea atelierului în noua sa formă, întreg inventarul său de la acea dată a fost publicat și comentat. Catalogul operelor din atelier, cât și arhiva existentă au apărut pentru întâia oară în volumul *L'Atelier Brancusi*" (**Ibidem**, p. 9). După decesul Nataliei Dumitresco din iulie 1977, „nepotul acesteia, Theodor Nicol, devine succesor legal și decide să cedeze printr-un act de dațiune întocmit în favoarea Muzeului național de artă din Paris arhiva aflată până atunci în păstrarea moștenitorilor desemnați de Brâncuși, Natalia Dumitresco și Alexandre Istrati. Hotărârea lui Theodor Nicol a fost un adevărat act cultural, pornit din convingerea sa că numai în felul acesta cercetătorii vor putea să aibă viziune de ansamblu asupra vieții și creației artistului român. Astfel, în noiembrie 2001, dațiunea a fost oficial acceptată. A fost propus un proiect de expoziție în incinta Centrului Georges Pompidou, expoziția urmând să fie însoțită de un volum de restituire a acestei dațiuni. Cercetarea importantului volum de documente din această arhivă a început prin identificarea documentelor, a expeditorilor și a destinatarilor, urmată de clasarea lor după criterii concordante cu clasarea normativă a arhivelor (**Ibidem**, p. 11).

1. „Mult stimată Doamnă Prim Ministru/ Vă trimit schița de proiect pentru poartă – aş fi vrut s-o trimit mai din vreme, dar n-am putut. Vă rog să credeți, proiectul este făcut cu intenția de a fi pus la o mică distanță în interiorul grădinii, cu un târcol proporționat împrejur/ părțile laterale/ și cu o bancă de piatră la dreapta și la stânga. Dacă ar fi pusă la marginea trotuarului, cum hotărâsem, ar avea mai puțin rost, fiindcă n-ar putea servi nici de utilitate pentru închiderea grădinii și nici n-ar putea fi văzută ca objet aparte. Dacă dimensiunea vă pare prea mare ori prea mică – o putem mări ori micșora proporțional. Georgescu îmi scrie că Dstre mi-ați scris și nu ați primit răspuns. Eu n-am primit nimic. Georgescu îmi spune că Dstră mi-ați scris și nu răspund. Vă rog să credeți că n-am primit nimic și ne pare rău. Vă rog să recomandați scrisorile dacă scrieți. C. Brancusi 11 Impasse Ronsin Paris 15^{e} (152 rue de Vaugirard) Telephon Segur 77-67. Vă trimit o fotografie ca să vedeți felul cum are să fie pocumpul porții pentru friza de sus. Lucrez la un model pe care îl voi trimite. Aproape sigur voi veni eu cu el sau poate...” (apud **Lemny, Velescu,** p. 414).

2. „Stimată Doamnă Prim Ministru/ Cum v-am trimis ieri, am trimis în tren încă două schițe simple de proiect și o fotografie ca să puteți să vă dați seama de felul cum are să fie tăiată piatra. Proiectul este făcut ca să fie pus la o mică distanță în interiorul grădinii. Fiindcă dacă punem în marginea trotuarului, nu poate îndeplini nici rolul de închizătură și nici ca să poată [să] fie văzută ca obiect în sine. Dacă o punem puțin în interior, putem să facem un târcol împrejur și să punem în părțile laterale câte o bancă în piatră. N-am avut vreme să fac proiectul complet, însă peste câteva zile voi fi în fața locului cu modelul pentru cioplit piatra. În schițele pe care le-am trimis ieri e o mică eroare de dimensiune a blocurilor care construiesc friza de sus, de aceea vă trimit azi o schiță cu măsurile juste ca să puteți comanda piatra. Gorjean îmi spune că Dstre mi-ați scris și nu ați primit răspuns – vă rog să credeți că n-am primit nimic. De aceea vă rog când îmi scrieți să recomandați scrisoarea pe adresa C. Brâncuși 11 Impasse Ronsin Paris 15^{e} (Telephon Segur 74-67). Sperând că totul va merge bine, vă sărut mâinile cu omagii respectuoase. / C. Brâncuși” (**Idem**).

În volumul menționat sunt publicate și trei telegrame în limba franceză, trimise de Arethia Tătărescu lui Brâncuși în toamna anului 1937, pe care le prezint traduse din franceză în cele ce urmează:

1. „trimiteți de urgență dimensiunile pietrelor porticului = Arethie Tatarescu” (21 septembrie, 1937) (**Ibidem,** p. 415);

2. „mulțumesc pentru telegramă și proiecte aștept scrisoare Petroșani avans = Arethie Tatarescu” (26 septembrie, 1937) (**Idem**). După Sorana Georgescu-Gorjan, ultima parte a acestui text trebuie interpretată în sensul că Brâncuși „așteaptă scrisoarea și că lucrul la Petroșani avansează” (**Sorana Georgescu-Gorjan,** p. 27);

3. „comandat piatră Deva primul transport sosește 25 octombrie Targujiu = Arethie Tatarescu” (4 octombrie 1937). Tot aici apare și o invitație „strict personală” (în limba română), adresată de Arethia Tătărescu lui Brâncuși, deja aflat la Târgu-Jiu: „Vă rugăm să binevoiți a lua parte Dumineca 7 Noembrie ora 1, la

Masa ce va avea loc în Saloanele Cercului Militar după Sfințirea Bisericii Sfinților Apostoli./ Președinta, Arethie Tatarescu/ Costumul national Tg.-Jiu,/ 2 Noembrie 1937/ Rugăm a prezenta aceasta Carte la intrare Domnului Maestru Brâncus" (apud **Lemny, Velescu,** p. 415). Conform informațiilor preluate de la moştenitorii artistului, se pare că „Brâncuși a sosit la 27 octombrie la Târgu-Jiu, unde a stat până la 9 noiembrie" (**Sorana Georgescu-Gorjan,** p. 27).

În arhiva moştenitorilor lui Brâncuși a fost găsită o carte de vizită, fără adresă, pe care este scris „Doamna Arethie Tatarescu". Sorana Georgescu-Gorjan apreciază că păstrarea acesteia „ar putea fi legată de vizitele făcute atelierului artistului de către președinta Ligii naționale a femeilor gorjene, în partea a doua a anului 1934, pe când încerca să-l convingă să accepte comanda lucrării. Aceste vizite sunt menționate atât de Sanda Tătărescu-Negropontes, fiica doamnei […] cât și de inginerul Gorjan" (**Idem**).

Cu toate că Brâncuși a fost misterios în ceea ce privește decodarea operelor sale, în Dațiunea Brâncuși s-au găsit unele creații literare ale artistului, care pot face trimitere la simbolismul *Coloanei fără Sfârșit*. Prima este o încercare de versificare notată cu creionul pe o pagină de carnet: „Brad la nuntă / brad la moarte! / Dânduți sama / toatis una / unas toate!" (apud **Lemny, Velescu,** p. 51). Cea de-a doua pare să reveleze chiar o semnificație mai adâncă a lucrării: „Coloana fără sfârșit este asemenea unui cântec etern, care ne duce în infinit dincolo de orice durere și bucurie factice"[11] (**Ibidem,** p. 58).

Prezint aici și textul celeilalte scrisori a lui Brâncuși aflate în fondul Bibliotecii Academiei Române, expediate secretarului Societății „Tinerimea artistică" în anul 1909: „Domnule Secretar / Vă alătur două fotografii cu o notiță pentru înregistrarea în Catalog a lucrărilor ce am trimis la expoziția Tinerimii din anul acesta. Pentru a treia lucrare n-am avut fotografie, dar o să se poată distinge foarte uşor la numerotare (este un studiu de piatră). Primiți vă rog asigurarea considerațiunilor ce vă păstrez / C. Brâncuși" [12] **(Fig. 6)**.

Din acest scurt istoric al etapei premergătoare edificării Ansamblului monumental de la Târgu-Jiu, se poate constata că el a fost rezultatul unei conjuncturi fericite a mai multor factori favorabili. Cel mai important dintre ei a fost marea disponibilitate a lui Brâncuși de a realiza un monument de for public grandios în România („nu vă pot spune cât de fericit aş fi să pot face ceva la noi în Țară") pentru a cărui realizare, se pare că nu a acceptat să fie remunerat, fapte ce denotă un patriotism evident.

---

[11] Traducerea din limba franceză aparține doamnei Sorana Georgescu-Gorjan.

[12] Biblioteca Academiei Române, cabinetul de manuscrise, carte rară, secția corespondență, Mss 75446 (textul este transliterat). Aș vrea să mulțumesc pe această cale domnului acad. Florin Filip, directorul general al Bibliotecii Academiei Române, doamnei Gabriela Dumitrescu, șeful Departamentului „Manuscrise, Carte rară" al Bibliotecii Academiei Române și doamnei Carmen Dobre, coordonator al Biroului de presă al Academiei Române pentru sprijinul acordat în vederea accesului la cele trei scrisori pe care le-am prezentat aici, toate aflate la Biblioteca Academiei Române, cabinetul de manuscrise, carte rară, secția corespondență.

Brâncuși a avut de mai multe ori în intenție ridicarea unor monumente de for public în România, și în special în locurile sale de origine[13], dar acestea nu s-au materializat din varii motive. La Peștișani[14], de pildă, s-a pus problema să realizeze un monument pentru eroii gorjeni, dar nu reiese de niciunde că urma să fie plătit (întocmai ca și în cazul ansamblului de la Târgu-Jiu), el cerând doar piatra necesară construcției lucrării. Este evident, însă, că acestea sunt situații particulare, legat de patriotismul lui Brâncuși, deoarece în Occident și în America el ținea ca lucrările sale să fie cumpărate pe sume importante[15].

Un alt factor esențial a fost relația excelentă a lui Brâncuși, neobișnuit de deschisă, cu puternica familie Tătărescu[16], care i-a lăsat deplină libertate de creație artistului, sprijinind substanțial realizarea ansamblului, în special în plan financiar, ca și în privința influențelor politice și administrative (se pare că Brâncuși a știut să își transforme comanditarul într-un veritabil Mecena). Prestigiul artistic al lui Brâncuși a avut un rol crucial în încredințarea comenzii, la care s-a adăugat, fără îndoială, și dorința familiei Tătărescu de a continua seria realizărilor majore pentru orașul Târgu-Jiu și județul Gorj.

Trebuie ținut cont și de faptul că realizarea ansamblului sculptural avea loc pe fondul unei perioade de puternică dezvoltare a României[17] sub guvernul liberal condus de Gh. Tătărescu, ceea ce a constituit, de asemenea, o premisă importantă în vederea edificării capodoperei brâncușiene.

Legătura lui Brâncuși cu familia Gorjan a fost de asemenea foarte importantă, mai ales în ceea ce privește realizarea tehnică a *Coloanei fără Sfârșit.* Ștefan Georgescu-Gorjan[18], inginer șef (specialitatea electromecanică) la Atelierele Centrale Petroșani din cadrul Societății Petroșani[19], a fost șeful proiectului de execuție a *Coloanei*. El avea o temeinică pregătire profesională și spirit inovativ și,

[13] Ceea ce s-a realizat într-un final, din fericire, la Târgu-Jiu.

[14] Comuna gorjeană de care ține satul său natal, Hobița.

[15] Chiar și față de persoane mai apropiate (Peggy Guggenheim și John Quinn, de pildă), Brâncuși „ținea la bani", cum s-ar spune.

[16] Arethia Tătărescu, comanditara monumentului, era președinta Ligii Femeilor Gorjene, iar Gheorghe Tătărescu era deputat de Gorj și prim-ministrul României.

[17] Nu numai economică, sub aspectul industriei, comerțului și agriculturii, dar și din punctul de vedere al învățământului, științei și culturii.

[18] Inginerul Ștefan Georgescu-Gorjan era fiul lui Ion Georgescu-Gorjan, comerciant din Bănie, care l-a ajutat pe Brâncuși să-și găsească de lucru în prăvălia lui Ion Zamfirescu și a strâns bani pentru ca acesta să se înscrie la Școala de Arte și Meserii din Craiova (pentru acest ajutor Brâncuși îl numea „nașul"). Trebuie specificat aici că Brâncuși avea încredere, în general, în olteni și în special în gorjeni (așa cum era și Ion Georgescu-Gorjan).

[19] Directorul general al Societății „Petroșani" era Ioan E. Bujoiu (în a cărui subordine directă era adjunctul său, inginerul șef Ștefan Georgescu-Gorjan), membru marcant al Partidului Național Liberal și ministru în cabinetul Tătărescu. El a fost de acord să suporte costul execuției și montării monumentului, precum și să asigure personal calificat. În perioada respectivă Soc. „Petroşani" avea beneficii considerabile și din acestea Ioan E. Bujoiu a contribuit la dezvoltarea economică a Văii Jiului: a făcut pentru fiecare miner casă şi grădină, un spital, o maternitate, o grădiniţă pentru copii, o şcoală pentru elevi, locuinţe pentru funcţionari şi învăţători, o casă de cultură cu sală de teatru, cinema, bibliotecă și multe altele.

de asemenea, o aplecare spre filosofie, istorie, literatură și artă, toate acestea trezind încrederea lui Brâncuși în tânărul inginer.

Practic, în anul 1935, Brâncuși l-a întreabat pe Ștefan Georgescu-Gorjan dacă este de acord să colaboreze cu el pentru a transpune coloanele sale de lemn în metal, pentru monumentul eroilor de la Târgu-Jiu, iar inginerul a răspuns afirmativ, dând soluții tehnice, ceea ce a condus la debutul colaborării lor în 1936 și la realizarea în 1937 a *Coloanei fără Sfârșit* la Atelierele Centrale din Petroșani[20] și la amplasarea acesteia la Târgu-Jiu în același an.

Refuzul politicos al Miliței Petrașcu în fața propunerii Artethiei Tătărescu[21] de-a realiza chiar ea monumentul în memoria eroilor căzuți în primul războiul mondial și sugestia de a încredința realizarea acestuia lui Brâncuși a fost de asemenea un element important în ceea ce privește edificarea ansamblului. Se poate constata chiar și o anumită insistență[22] a ei în acest sens, atât față de Arethia Tătărescu să-i dea comanda lui Brâncuși, cât și față de Brâncuși să o accepte (s-ar putea spune că demersul Miliței Petrașcu a jucat un rol de „catalizator" în ridicarea capodoperei brâncușiene).

Așadar, sub aspect cronologic, desfășurarea evenimentelor s-a produs în următoarea succesiune: refuzul Miliței Petrașcu de-a ridica monumentul eroilor la propunerea Arethiei Tătărescu, urmată de sugestia ca acesta să fie realizat de Constantin Brâncuși (ambele anterioare anului 1935), hotărârea Arethiei Tătărescu pentru a încredința comanda lucrării lui Brâncuși (transmisă prin scrisoarea Miliței Petrașcu, probabil la sfârșitul anului 1934), vizita lui Ștefan Georgescu-Gorjan în atelierul lui Brâncuși din Paris (la 7 ianuarie 1935, când artistul îi face propunerea de colaborare inginerului în vederea construcției *Coloanei fără Sfârșit*, iar acesta vine cu soluții tehnice viabile), acceptul scris al lui Brâncuși de-a face monumentul (prin scrisoarea din 11 februarie 1935), colaborarea prin corespondență și la fața locului, atât cu Ștefan Georgescu-Gorjan pentru construcția *Coloanei,* cât și cu Arethia Tătărescu pentru realizarea operelor de piatră din Grădina publică (1937).

Consider că aceștia sunt factorii determinanți (și oarecum „providențiali") care au permis edificarea ansamblului brâncușian, în ciuda unei atmosfere politice de mare violență, care prevestea izbucnirea războiului, dar și a unei intelectualități românești care (cu câteva excepții notabile) a avut tendința să-l respingă pe Brâncuși. Grandioasa realizare artistică și tehnică de la Târgu-Jiu s-a constituit astfel în marea șansă acordată Gorjului, în particular, și României, în general, de către genialul artist.

---

[20] La Petroșani, în casa inginerului unde Brâncuși era găzduit, cei doi lucrau ore întregi la planurile *Coloanei,* pe care le aplicau apoi concret „pe teren", în cadrul atelierelor centrale.

[21] Plin de modestie și în același timp de respect pentru Brâncuși.

[22] Însoțită de smerenie, lucru rar și atunci, ca și în prezent.

Bibliografie

Anghel, Paul (1972), *Brâncuși și pietrele Gorjului – Reluarea unui dialog,* în vol. *Convorbiri culturale,* Ed. Eminescu, București.

Buliga, Andrițoiu (2017), Documente din Arhivele naționale ale județelor Gorj și Dolj cu privire la Ansamblul sculptural brâncușian de la Târgu-Jiu, Ed. Brâncuși, Târgu-Jiu.

Georgescu-Gorjan, **Sorana (2005),** *O arhivă cu surprize infinite – DAȚIUNEA BRÂNCUȘI,* Rev. Brâncuși (serie nouă), decembrie 2005, Ed. Centrul de Cultură și Artă „Constantin Brâncuşi”, Târgu-Jiu.

Georgescu-Gorjan, Ștefan (2004), *Am lucrat cu Brâncuși*, Ed. Universalia, București.

Paleolog, V.G. (1967), *Brâncuși. Concepție urbanistică,* în revista *Arta plastică,* editată de U.A.P. din R.S.R., anul XIV, nr.3, București.

Lemny, Doina, Velescu, Cristian-Robert (2004), *Brâncuși inedit. Însemnări și corespondență românească,* Ed. Humanitas, București.

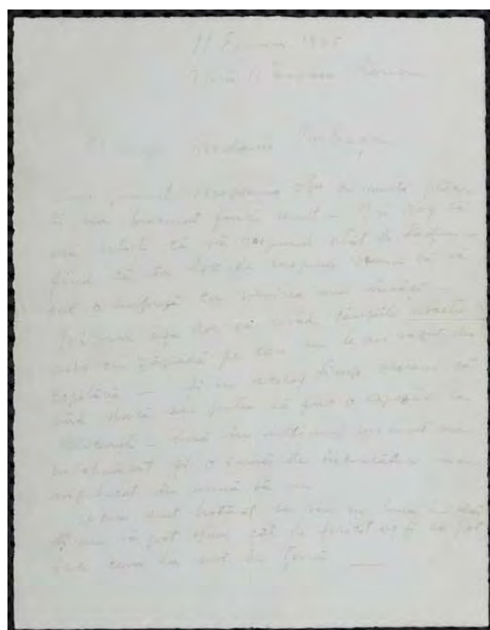

Fig. 1

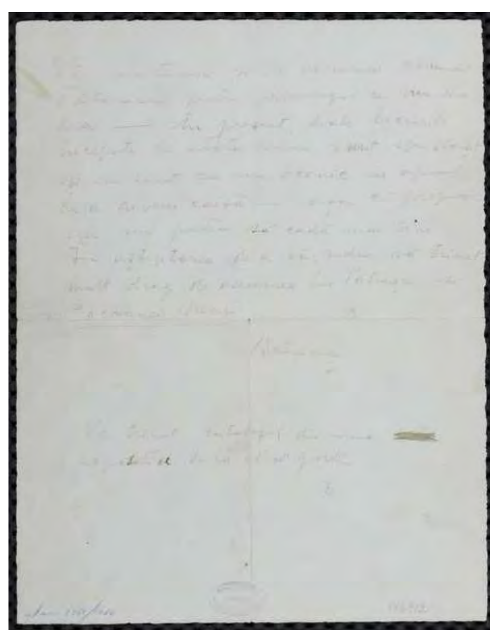

Fig. 2

Fig. 3

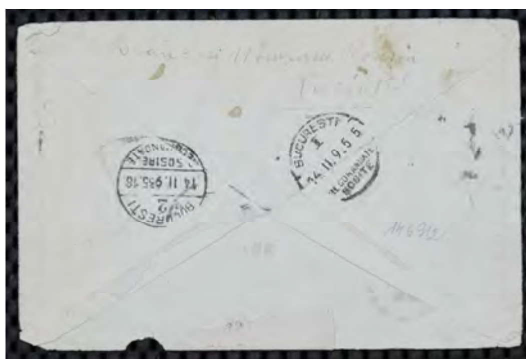

Fig. 4

Tovarășe Președinte

Vă prezint spre achiziționare scrisoarea semnată de C. Brâncuș anul 1935

Împrejurarea în care am primit-o a fost următoarea: Aretia Tătărescu, soția primului ministru G. Tătărescu plănuise ridicarea unui monument la Târgu Jiu în memoria căzuților în războiul 1917.

Eu i-am sugerat ideea ca acest monument trebuie realizat către Brâncuș.

În consecință a urmat scrisoarea mea și răspunsul lui Brâncuș, care este exprimat în scrisoarea pe care v-o prezint.

Trăiască Republica Socialistă România!

Militza Petrașcu

Strada Pictor Negulici 19
Raionul 30 Decembrie

4 iulie 1966

Tel. 583735

Tov. Președinte al Academiei Republicii Soc. România

Fig. 5

Domnule Secretar

Vă alătur două fotografii cu o notiță pentru înregistrarea în Catalog a lucrărilor ce am trimes la Expoziția Tinerimei din anul acesta. Pentru a treia lucrare n-am avut fotografie, dar o să se poată distinge foarte ușor la numerotare (este un studiu de fată).

Primiți vă rog asigurarea considerațiunilor ce vă păstrez

C. Brâncuș

Fig. 6

Evadarea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, între adevar și mistificare

Adrian Bălțățeanu

•**Contextul**

•Anul 1944 nu prevestea nimic bun pentru români. În Vest, la 6 iunie 1944 are loc debarcarea aliaților din Normandia și odata cu aceasta, deschiderea celui de-al doilea front in Europa.

•In Est situatia era de la zi la zi mai amenințătoare, iar românii trebuiau să-și judece extrem de rapid și de lucid situația. Pe 17 iulie 1944 generalul Dumitrescu ,comandantul Armatei a III- a române, în convorbirile pe care le- a avut cu Fretter-Pico, noul commandant al Armatei a 6- a germane, afirma: „România se va retrage din război în cazul cănd in continuare se va mai pierde din teritoriul românesc”[1]. Totodata, in partea sovietică a frontului se inregistra o „acalmie inșelătoare”, ce dovedea “că sunt in curs pregătiri pentru o noua ofensivă sovietică”[2].

•Necesitatea unui compromis cu puterile anglo-saxone se impunea rapid, dar cu toată initiativa venită din partea lui Mihai Antonescu (cu aprobarea mareșalului Ion Antonescu), demersurile făcute in capitalele țărilor neutre s-au dovedit a fi inutile.

•Pe plan intern, in rândurile membrilor PCdR, a conducerii sale au loc „mutații” semnificative. Lavinia Betea apreciază întalnirea din octombrie 1943 dintre Dej și Emil Bodnăraș, drept o „scenă de vodevil”. Și avea dreptate, deoarece: “Deghizat în negustor de vite, cu barbă roșie și pălărie, izmenindu-se cu accentual evreiesc, a sosit in piața din Târgu-Jiu” și a „ simulat o criză de apendicită”. La spital „ nu a găsit loc decât in rezerva lui Gheorghiu Dej, operat de hemoroizi”. Cei care le-au facilitate intalnirea au fost doctorița Palaghia Ionescu și directorul spitalului, Roșianu. Deoarece nu-i ascultase indicațiile anterioare și se subordonase lui Ștefan Foriș, șeful PCdR, Dej a anulat dispoziția prin care anterior stabilise ca de evadare să se ocupe Bodnăraș.

•Totuși, Dej are câștig de cauză , deoarece in urma discuției soarta lui Foriș e pecetluită: va fi schimbat și ulterior asasinat[5].

•În consecință, la 4 aprilie1944, Bodnăraș si Iosif Rangheț aleg o locuință conspirativă unde se întalnesc cu Foriș, primul prezentându-i un document „falsificat chiar de el”, spunându-I : „Ai auzit de GRU?”. Intimidat , Foriș cedează, iar noua conducere de partid , formată din Emil Bodnăraș , Iosif Rangheț și Constantin Pârvulescu, e stabilită imediat. Mulțumit, Dej afla despre eveniment în lagărul de la Târgu-Jiu.De acum inainte avea drumul liber spre conducerea partidului, dar nu fără hopuri [6].

•Asupra felului in care a fost inlăturat Foriș este de remarcat opinia lui Stelian Tănase:„ Foriș trebuia schimbat printr-un procedeu tipic de reglare de conturi intre gangsteri și nu ca intr-un partid in care liderul este pus in minoritate și demisionează ori e demis. **Dej conducea un complot impotriva conducerii**

numite de komintern, şi riscurile erau maxime. Bodnăraş era instrumentul acestui complot . Îşi jucau amandoi carierele si , in caz de eşec, chiar vieţile"[7].

•O altă explicaţie referitoare la asasinarea lui Foriş, este sugerată de Denis Deletant:„ Faptul că Dej nu s-a consultat cu Ana Pauker in privinţa uciderii lui Foriş intăreşte opinia că cel dintâi, susţinut de Bodnăraş , avea aprobarea lui Stalin pentru aceasta acţiune"[8].

•Evenimentul amintit mai permite şi relevarea importanţei pe care i-o acordau sovieticii lui Bodnăraş. In 1980, profesorul Gheorghe Buzatu descoperea in arhivele lui Standford University, California, urmatoarea caracterizare făcuta acestuia:„ cel mai feroce instrument al Moscovei, e străin complet de neamul românesc: tatăl său, Bodnariuk e rutean din Nordul Bucovinei (lânga satul Cristura), iar mama sa este nemţoaică. A devenit român când s-a alipit Bucovina la România….Este inteligent, extrem de ambiţios, complet imoral, setos de lux şi de petreceri şi adevarat maestru in tehnica de propagandă, corupţie şi dominaţie sovietică. **Ana Pauker şi toată banda comunistă din Romania tremura inaintea lui Bodnăraş**"[9].

•Celălalt, Ion Gh.Maurer, fusese in tinereţe secretar la cabinetul avocatului Iunian şi ulterior , a inceput mişcarea de orientare spre comunişti [10].

•Ulterior, după inlăturarea lui Foriş, „în fapt infirmeria lagărului din Târgu –Jiu locuintă de Dej, Chivu Stoica, Ceauşescu şi acel Trofimovici fiinţa ca sediul unui stat major. De acolo a coordonat Gheorghiu-Dej acţiunile partidului" [11].

•Gheorghe Gheorghiu-Dej – personalitatea

•Imaginea pe care i-au conturat-o lui Dej fie contemporanii, fie cei care-l descriu după trecerea timpului, pe fostul dictator comunist al Romaniei, nu-i este deloc favorabilă.

•Belu Zilber il numea„**Vulpea din Carpaţi**" sau **„Machavelli al Balcanilor",** Lavinia Betea ii remarca trăsaturile sadice, lipsite de scrupule, dupa care s-a ghidat in cariera sa, plecând de la visul lui Leon Troţki „cine nu acceptă puterea impletită cu crima nu trebuia să se nască in secolul nostru" [12].

•In cazul lui Stefan Foriş, Dej va aplica intocmai această metodă, aşa cum şi profesorul Ioan Scurtu aprecia:„Pentru Dej, toată istoria a fost lupta pentru distrugerea adversarului, anihilarea lui " [13].

•Un tovaraş al lui, dar de cu totul altă factură, Belu Zilber, amintit anterior, il descria astfel: „Există ceva ce s-ar putea numi geniul banalităţii(…)adaptarea instantanee in mediu, capacitatea de a mima, de a satisface vanităţile şi dorinţele cele mai sigure fără intervenţia raţiunii, cu aceste calitaţi te naşti, nu le inveţi**(…). Pe Gheorghiu-Dej l-a făcut întâi Ana Pauker, pe urmă Stalin(…).Nu ştia nimic, nu avea idei.In afară de putere, nu ştia ce vrea**"[14].

•De cu totul altă părere este George Litarczek, in anul 2013, medicul care l-a tratat pe Dej in 1963:„**Prost nu era deloc.Partea neumană ieşea ,probabil la iveală in anumite momente când intra in pielea de conducător** de stat şi de partid,când acţiona in conformitate cu contextul in care se afla [15]".

•Aceleași „calități” le conturează Stelian Tănase : „A lovit de fiecare dată fără milă. Avea și răbdare. Nu lovea in inferioritate, aștepta, își cauta aliați, poza in vocea rațiunii, in cel agresat**. Lovea numai când ii venea la indemânaă și cănd rezultatul era sigur**. Obișnuia să nu uite afronturile și sa-i supravegheze pe cei pe care îi considera adversari .Era mereu la pândă și mereu zâmbitor, disponibil”[16].

•Cel care s-a născut la 8 noiembrie 1901 in Bârlad, cel care a absolvit doar patru clase la Școala primară de băieți nr.2 din Podenii Bârladului, își desăvârsește pregătirea la locul de muncă, in armată sau în inchisorile prin care a trecut. Preotul greco-catolic Alexandru Nicula, ii conturează un portret nu tocmai favorabil celui ce va devein conducătorul României comuniste: „**A fost un depravat, un curvar** și un bețiv, asta a fost! Nu-i plăcea munca, era un plimbăreț cu idei comuniste. Ișí pierdea nopțile prin bodegă, bând cot la cot alături de prietenii lui ceferiști”[17]. Cele afirmate mai sus de preotul Nicula se referă la perioada când lucra la Atelierele CFR din orașul Dej.

•Pe scurt, acesta ar fi Dej, cel despre care Stelian Tănase spunea:„A devenit seful României, **cel mai sângeros** . Acest muncitor bonom **era un criminal sadic**. **El este omul care a omorât sute de mii de români**. Are bilantul cel mai sângeros din istoria comunistă a țării.[18]

•3.Organizarea evadării .Traseul

•Vara și toamna lui 1944 se vor dovedi luni de foc pentru cei care conduceau țara. Conștient de riscurile pe care și le asuma România, regele Mihai a demarat o serie de tratative cu principalele partide politice: PNȚ, PNL și PSD.

•In noul context geopolitic și militar, rămânerea României in alianța cu Germania, expunea țara la cele mai dure consecințe pentru ea, datorită atitudinii pe care o adoptau sovieticii imediat după ocuparea unui teritoriu. In acest context , neincluderea PCdR in rândul celor consultați , ar fi fost dovadă de miopie politică, din partea celor care ar fi organizat lovitura de stat.

•Cu toate acestea, aparent situatia comuniștilor era lamentabilă, dar ei simteau acum apropiindu-se sprijinul „frățesc”al stăpânului de la răsărit.

•Care era situația PCR? Gabriel Bălănescu , fost publicist legionar [19], arestat de Securitate in București, este pus in celulă la un moment dat cu insuși Eugen Cristescu, fostul șef al SSI. Vulpe bătrână, acesta il avertizează pe Bălănescu: „ Eu trebuie sa fac o anchetă dublă cu tine… Fii atent ! Tot ce vorbim se aude! “. In timpul detenției, Bălănescu il intreaba :„**Dar dumneata trebuie să știi: care era numărul membrilor partidului comunist la 23 august 1944?** Răspunsul: „Cum să nu știu? Era datoria mea să știu. Dar datoria mea era să nu trag o concluzie falsă. **Au fost 1150**! Mai mult de jumătate din aceștia erau agenții noștrii informatori. **Generalul Vinogradov,** in ancheta de la Moscova, mi-a pus aceeași intrebare…și când i-am indicat cifra mi-a răspuns:„**Exact”**Gândește-te ce înseamnă 1150 de comuniști la 20 000 000 de locuitori. Mai puțin de unu la 20 000 000 de locuitori. Și continua Critescu „oamenii noștrii politici “credeau că numărul lor prea mic le va interzice să ajungă vreodată la putere. **S-au inșelat**”[20].

•Ulterior, Al.M.Stoenescu, completează informația: „membrii cu carnet figurează in dosarele operative ale Serviciilor Secrete militare in număr de 106, restul pâna la 1000, conform cifrei date de Ana Pauker, fiind compus din **simpatizanți**, rude, gazde” [21].

•Cei mai mulți dintre acești comuniști se găseau in inchisori sau in lagăre si veștile despre situația de pe frontul sovieto-român ii punea pe jar. Gheorghiu –Dej , „Bătranul”, șeful comuniștilor români din inchisori intuia datorită informațiilor primite in lagăr, ce va urma și de aceea dorea să participe la impărțirea puterii, pentru a preveni preluarea puterii în întregime de gruparea moscovită.

•Programată inițial pe 26 august, dar devansată pentru data de 23 august 1944, datorită intenției lui Ion Antonescu de a pleca pe frontul din Moldova,iar lovitura de stat dată de regele Mihai ii va lua pe comuniști prin surprindere.

•Principala dorintă a lui Gheorghiu-Dej era să fie prezent la București in data executării loviturii de stat.Lucrurile nu s-au întâmplat intocmai cum și-a imaginat el.

•Versiunea oficială a evadării lui Gheorghiu –Dej , scrisă de o persoană din cadrul grupului instruit de Maurer, a fost publicată in momentul culminant al domniei lui Dej, in 1964. Cel care o prezenta și o susținea era M. Roșianu, participant la această acțiune dar care dorea să-și aroge cele mai mari merite in organizarea și realizarea evadării[22].

•Mai multa lumină in privinta initiativei de evadare a adus Eduard Mezincescu , care i-a declarant lui Denis Deletant că, deși Bodnăraș, Pârvulescu și Rangheț erau toți in favoarea evadării lui Dej din lagăr, Dej insuși șovăia, deoarece se simțea mai in siguranță inăuntru decât afară. A acceptat să fie eliberat doar cu condiția ca Maurer să facă aranjamentele necesare ca să nu fie rănit in timpul evadării.

•Aici apare in scena un personaj mai puțin cunoscut, avocatul Grigore Geamănu. Prin intermediul acestuia s-a făcut legătura cu o rudă a acestuia **„un oficial din Inspectortul pentru Jandarmi București”**care in schimbul unei anumite sume de bani a inlesnit acțiunea. Acesta se pare ca l-a convins pe colonelul Leoveanu, directorul lagărului ca intr-o anumită porțiune a gardului de sârmă ghimpată, paza să fie mai slabă[23].

•Opiniile in această problemă, organizarea, data evadării și realizării sunt diverse, concizând doar in privința lunii: august 1944.

•Prima dată propusă este **9** august 1944 si este susținută de catre Pupază Grigore, Popescu C. Ion, Dumitrescu Ilarie, Romanescu Gheorghe și Mărășescu Ion.Conform acestora, „in seara zilei de 9 august la ora fixata, evadații au trecut pe sub sărmele ghimpate, urmărind traseul pe care il cunosteau prin corespondența primită.Timpul calculat pentru strecurarea pe sub sârme și parcurgerea traseului in noapte a fost depășit cu peste o oră[24].

•Laurențiu Ungureanu și Radu Eremia, au alte opinii, optând fie pentru intervalul situat între 9 și 17 august 1944 ,[25] fie pentru data de 10 august 1944 [26].

•Denis Deletant, Sorin Oane indică data de 12 august 1944. S. Oane opina:„Evadarea a fost fixată pentru data de 12 august, intre orele 21-23”.„La ora

fixată 21, când ştiau ca se schimbă santinelele, pe sub gardul de sârmă ghimpată s-au strecurat doi oameni. Primul a ieşit Ion Vidraşcu căruia organizația de partid din lagăr ii incredinşase misiunea de a veghea asupra vieții lui Gheorghiu Dej. Apoi a ieşit Gheorghiu Dej"[27].

•In ziarul „Vertical", data evădarii este 9-10 august ora 9 seara, dar „s-a produs cu intârziere din motive de precauțiune".

•Stelian Tănase este de părere că acțiunea a avut loc "„în noaptea de 13/14 august" amintindu-l și el pe „spionul sovietic" Vanea Didenco, ca insoțitor al lui Dej [28].

•O altă dată pentru evadarea lui Dej s-ar putea contura dintr-o relatare a lui Belu Zilber. In contextul evenimentelor de după 23 august 1944 acesta işi amintea urmatoarele:„Dimineața m-am dus la Pătrăşcanu;**era 24 august.** Imi zice:„Du-te la Emil, noi nu avem nimic, mă, ăştia dacă cad peste noi n-avem nici măcar cu ce să-i speriem"Am luat o masină de pe stradă , am ajuns acolo in Aleea Alexandru(sediul „gărzilor patriotice"). Bodnăraş era chiar in fața porții. I-am spus să-mi dea patru revolvere ca să avem si noi cu ce trage. Era pe la nouă dimineața; in momentul acela dintr-un DKW coboară Dej cu Maurer [29]**„Evadat de la Târgu-Jiu cu o săptămână in urmă, Dej tocmai sosise in București".** Ultima apreciere ii aparținea lui Stelian Tănase [30]. Dupa un calcul elementar ținand cont de afirmația de mai inainte data evadării dupa Stelian Tănase a fi **17 august 1944**.

•Dupa 1944, atât Roșianu Mihail ,cât și Emil Bodnăraş au căutat să-si aroge merite cât mai mari in privința organizării evadării.Destul de recent, Lavinia Betea a reliefat existența a„două linii"distincte ca orientare ideologică și politică[31].

•Din prima grupare făceau parte I.Gh.Maurer, Emil Bodnăraş, fratele acestuia, Manole Bodnăraş și Mihail Roșianu.Totuși , după părerea lui Sorin Oane, „vioara întâi "era Maurer, lui Roșianu revenindu-i un rol secundar[32].

•In a doua linie sunt plasați național-țărăniştii de stânga, ramura Grigore Iunian, Betea amintind și faptul că Maurer in tinerețe fusese secretarul acestuia [33].Ştefan Andrei lămurea mai bine lucrurile precizând:„omul care făcuse legătura țărăniştilor de stanga din Oltenia cu comuniştii a fost preotul Cumpănaşu…Ion Cumpănaşu era prieten bun cu Roșianu. Apoi, nevasta lui Roșianu era soră cu nevasta lui Cumpănaşu. Și mai era incă unul Pătrăşcoiu , ajuns subprefect de Vâlcea după 1944… din cate știu eu, Maurer fusese in tinerețe secretar la cabinetul avocatului Iunian [34].

•Deloc sau aproape deloc, nu este mentionat rolul jucat in această acțiune de cel puțin doi gorjeni: Ion Modoran și Constantin Chiată, ambii născuți în satul Racoți , comuna Celei, primul in 1903 și al doilea in 1906.

•Ion Modoran a absolvit Școala Normală de băieți din Râmnicu Vâlcea în anul 1923, postul de invățător primindu-l la Mateești-Vâlcea.Pe parcursul anilor invțatorul termină și cursurile Facultății de Filosofie, in anul 1938 , la București[35].

•Constantin Chiată a urmat cursurile gimnaziale și Liceul Tudor Vladimirescu din Târgu-Jiu dar un eveniment nedorit, decesul tatălui in 1923 il obligă să frecventeze cursurile Școlii Normale Târgu- Mureș pe care le termină in 1925[36].

•Doamna profesoară Niculina Niculescu, fiica lui Constantin Chiată a avut amabilitatea de a ne oferi informaţii interesante despre activitatea celor doi. După terminarea Şcolii Normale, Constantin Chiată este numit invăţator in comuna Berbeşti-Mateeşti, satul Turceşti. Colegii lui de cancelarie erau Ion Roşianu, fratele lui Mihail Roşianu, Ioniţă Bărbulescu , originar din Racoviţa Gorj şi Mihail Roşianu.Toţi dascălii amintiţi aparţineau PNŢ-ului, iar in casa invăţatorului Chiată, la loc de cinste, se afla tabloul liderului ţărănist Ion Mihalache.Cei trei membrii ai „celulei"comuniste vor intra in PCR abia in 1944.

•Tot doamna profesoara ne-a menţionat faptul că tatăl domniei sale nu se afla in relaţii apropiate cu avocatul Grigore Geamănu, cel care ii va sprijini din umbra evadarea lui Dej.

•Despre Dej şi Gheorghe Apostol ne-a menţionat că au reparat instalaţia electrică din locuinţa doctorului Sărăcaceanu (strada Eroilor) şi totodată menţiona implicarea doctorului Lupescu Constantin in tratarea lui Dej, internat la Spitalul Târgu-Jiu[37].

•Al.Doru Şerban preciza clar:„**In vara anului 1944 in casele comunistului Ion Modoran din Tărgu- Jiu, strada Bradului nr.5, un grup de intelectuali gorjeni , la care s-a alăturat şi Mihail Roşianu şi I.Gh.Maurer au pus la cale planul evadării petrecute in noaptea de 12-13 august 1944**[38].Proprietarul casei, Ion Modoran şi finul său,C. Chiată au avut un rol semnificativ in organizarea actului de evadare.

•Mihail Roşianu reprezenta PCR Oltenia, iar despre Chiată, Doru Şerban menţiona că a devenit membru PCR din aprilie 1944.Intre Modoran şi Chiată ,legaţi unul de altul şi de faptul că erau consăteni, relaţia s-a consolidat şi mai profund, Modoran devenind naşul acestuia[39].

•Pupază Grigore şi ceilalţi autori menţionau faptul că Emil Bodnăraş şi Iosif Rangheţ, membrii ai CC al PCR l-au chemat pe secretarul de partid din Oltenia, Mihail Roşianu, trasându-i sarcina de a efectua pregătirile necesare evadării[40].

•Doamna Nina Niculescu ne-a precizat că legatura dintre conducerea comunistă din lagăr şi organizatorii evadării se realiza prin bileţele scrise pe foiţe de ţigare, pe care le puneau sub piatra din faţa Restaurantului „Mirică", colţ strada Gen.Tell cu strada Traian[41].

•Dar să revenim la derularea evenimentelor, pentru că inainte de evadarea lui Dej au părăsit lagărul încă trei membrii ai PCR.Dupa L. Betea care se bazează pe afirmaţiile făcute de Ştefan Andrei, in vara lui 1944 are loc o întâlnire in lagărul de la Tărgu-Jiu. Colonelul Emanoil Leoveanu, comandantul lagărului l-a primit acolo pe colonelul Gelep. Acesta a cerut o intâlnire cu Gheorghiu Dej şi, cum veştile de pe frontul de est nu erau deloc imbucurătoare pentru cei de la putere, Gelep şi Leoveanu căutau să-şi asigure protecţia comuniştilor. Se pare că Dej l-a convins că tinerii aceia erau absolut "nepericuloşi"pentru tară şi că ar trebui eliberaţi[42].

•Ştefan Andrei, mai picant, relata că Gelep , care fusese coleg de şcoală cu Maurer, in tinereţe l-a auzit pe Dej in timp ce măncau,serviţi fiind de Ceauşescu, spunându-i:„**Domnule colonel , noi suntem curve bătrâne.** Dar tinerii care ne servesc aici, Daţi-le drumul că nu aşa se doboară regimul"[43].Intâlnirea şi-a atins

scopurile pe care și le propuseseră comuniștii, **pe 5 august 1944, Ceaușescu, Popa și Grigore Preoteasa fiind eliberați[44].**

•Cursele lui Maurer intre Târgu-Jiu și Craiova și retur au fost favorizate și de faptul că pe acest traseu practic nu exista nici un punct de control.V .Ieremia afirma:„Prin desființarea postului Poiana Gorj, intinderea teritorială a postului Rovinari s-a mărit și in același timp, numărul populației a crescut"[45].In plus, fiind singurul punct de control inainte de Târgu-Jiu probabil un efectiv redus, nu putea supraveghea corespunzător zona.S-ar pune totuși o intrebare: oare SSI nu știa chiar nimic despre aceste mișcări ale comuniștilor, amintindu-ne de numărul enorm de informatori pe care-l aveau in rândurile PCR? Deocamdată, arhivele sau cercetătorii nu au găsit dovezi care să demonstreze fie atitudinea serviciului respectiv, fie respectivele dovezi au fost distruse după preluarea puterii de către comuniști. Am inclina mai curând spre ultima variantă!

•I GH Maurer, răspunzandu-I Laviniei Betea , spunea:„Lagărul din Târgu--Jiu avea o parte care se invecina cu un cimitir….Când am intrat in lagăr, am observant că, noaptea, santinelele nu-și făceau rondul in intregime, cei care aveau sector pe porțiunea care se invecina cu cimitirul , noaptea, când ajungeau in preajma mormintelor se opreau și se intorceau inapoi. Lăsau, deci, o parte din acest gard de sârmă ghimpată nesupravegheat, deoarece le era frică noaptea să treacă0 prin cimitir[46].Din cele auzite il putem caracteriza pe Maurer drept un „Ulise comunist"sau un fel de cal troian al conspiratorilor! Ne indoim că a fost chiar așa cum relata acesta.

•Dupa Grigore Pupăză , evadarea s-ar fi desfășurat cu unele probleme : „In seara zilei de 9 august, la ora fixata evadații au trecut pe sub sârmele ghimpate… cu toate că strada principală din fața cimitirului avea pe partea adversă clăile de furaje păzite de garda manutanței, evadații au trecut prin rândurile de santinele escortați de Ion Pripasu imbracat in haine de sergent de poliție cu șnururi albe, indreptându-se spre boschetul din apropierea Coloanei sculptorului Brâncusi, unde trebuia să vinaă mașina, care trebuia să-I preia[47].

•Ciudățeniile abundă in derularea evenimentelor, Betea menționa faptul că Ion Pripasu, gazda gardian in viziunea lui Chivu Stoica și armurier potrivit lui Maurer, i-a dus la el acasă dupa ce s-a intâlnit intâmplător cu aceștia.Acesta le-a dat să mănânce si să bea și le-a spus să stea liniștiți că va veni Roșianu. „Cum dumneata il cunoști pe Roșianu?,"s-a mirat Dej.Pripasu i-ar fi răspuns:„Păi, cum ,dragă domnule, dânsul este inspector școlar și șef național țărănist, eu la fel sunt național-țărănist, iar dumneavoastră sunteți conducatori național-țărăniști"a răspuns Pripasu[48]. Dacă chiar așa a fost, omul acela habar nu avea pe cine ajuta să evadeze din lagărul de la Târgu-Jiu!

• Autorii monografiei din 1964,afirmau că detaliile planului de evadare, stabileau ca lucrurile să decurgă astfel : „ Mihail Roșianu să plece la Craiova pentru a veni de acolo cu o mașină in seara zilei de 9 august 1944, la ora 9 […], Ion Modoran să plece in comuna Milostea din județul Vâlcea, la casa lui Constantin Țundrea […], **iar Ion Pripasu și Constantin Chiată să rămână la Târgu-Jiu pentu a se ocupa de faza propriu-zisă a evadării[49]".**

- Relatarea pare plauzibilă, deoarece chiar dacă evadații au beneficiat de sprijinul tacit al conducerii lagărului cineva trebuia să-i primească și să-i indrume pe cei doi evadați dupa ce ieșeau din perimetrul acestuia.
- Cum își reamintește Maurer derularea evenimentelor?„ Mă ințelesesem cu Dej să iasă din lagăr la 12 noaptea. Era o ora la care santinelele cele fricoase cu siguranță că nu aveau curajul nici să se uite spre cimitir, să-l aștept cu mașina pregătit de drum […]. Când am mers eu din Craiova spre Târgu-Jiu […] in primii 20 de km parcurși am avut 3 pene de cauciuc […]. Am avut totuși noroc cu o mașina ce trecea in sens invers, m-a dus inapoi la Craiova de unde am cumpărat șase cauciucuri noi [..] m-am intors la mașina mea, lăsată in drum, am schimbat cauciucurile și am plecat spre Târgu-Jiu […]. **Numai că din cauza celor intâmplate am ajuns la destinație cam in jur de trei dimineața.** In cimitir nu mai era nimeni, dar gardul fusese tăiat iar in jur era liniște [..]. Unde il puteam găsi pe Dej? M-am gândit că nu putea fi decât la sergentul de stradă..."[50]
- S. Oane mai adaugă câteva amănunte: mașina Citroen, cu care avea să se deplaseze Maurer, a fost pregătită in prealabil la Craiova, de „câțiva mecanici de la Flotila 3 de aviație Craiova (Victor Tudosiu, Mihail Muscalu) sub supravgherea lui Manole Botnăraș […]. Mașina ar fi avut cinci pene pe drum condusă fiind chiar de proprietarul ei Mihai Dugăeșescu, dar ora de sosire in oraș este de 1,30 noaptea ".[51]
- Momentul intalnirii lui Maurer cu Dej este relatat e prmul:„ Se facuse dimineata bine cand am ajuns acolo. Omul mi-a spus ca Dej se afla intr-o incăpere vecină, unde am și intrat pe dată […]. Dej dormea cand am intrat eu […]. Cum domea el, cu nervii inca incordati, in urma evadarii, la zgomotul pe care l-am facut intrand a sarit drept la mine. In mana avea un cutit […] sa aiba cu ce sa se apere [..]. Ne-am recunoscut:<< Hai, ma >>, i-am spus eu si-am plecat la drum".[52]
- Dupa S.Oane, Dej și Vidrașcu au fost echipati cu uniforme militare si „acte de identitate fabricate de partid " si apoi s-au indreptat spre Valcea. [53]
- Cam toti cei care relateaza despre derularea evenimentului, ajung destul destul de repede cu evadatii la Valcea. In schimb, Dinu Sikitiu-Cartior are cu totul alta varianta. Profesor fiind la Liceul „Nicolae Balcescu" (din Bucuresti) deveenit mai tarziu Colegiul Sfantul Sava, Sikitiu deloc din satul Rugi, couna Turcinesti este trimis cu elevii intr-o tabara in judetul Gorj. Aici "in marginea unui sat de munte Polovragi", evadatii au facut un popas. „ In tabara a sosit un <<tovaras Mihailescu>> care in alocutiunea sa (auzita de mine), a afirmat ca evadatii de la Targu-Jiu , au fost adusi la el pe sub munte, de oameni care cunosteau foarte bine acele locur". Mihailescu i-ar fi primit si i-ar fi gazduit intr-o cabana a lui, asezata sus in munte, deci izolata. „Ne-a mai spus ca el **le-ar fi dus mancare zilnic** si ca ar fi organizat **pe tot timpul sederii lor acolo (cateva zile)** o paza intre sat si locul care-i adapostea care-i„ adapostea formata de oameni din partea locului" . Tot Sikitiu mentioneaza ca acest Mihailescu „ stia ca fugarii adapostiti veneau de la Sile Cartianu"[54]. Acest Cartian, este locuitor din satul Cartiu , comuna Turcinesti , unde dupa informatiile primite de noi de la localnici , Dej si cativa dintre colegii lui , lucrasera anterior la diversi proprietari. Totusi , nici unul nu mi-a confirmat ca Dej , sa fi trecut pe acolo dupa evadarea de la Targu Jiu.

•Acel Mihailescu , a continuat afirmand „Ca de la el „ tovarasii " au fost condusi de alta echipa pe sub munte , la preotul Marina care locuia in zavoi sub dealul Capela din Ramnicu-Valcea " . Sikitiu – Cartior ni-l prezinta mai plastic pe viitorul patriarh al Romaniei : „ Acesta era preotul bisericii din aceasta minunata regiune si profesor de religie la scoala normala din comuna . O alta ocupatie a acestuia – cred ca nu este o gluma deoarece am auzit-o de la mai multe persoane – **era creșterea cailor de curse** , fapt care i-a adus porecla de **„ popa iapa" .** [55]

•Incercând sa refacem traseul evadatilor , ne lovim sau intalnim tot felul de neconcordante intre diversii autori , contemporani sau tarzii , ai evenimentului . De exemplu , Maurer , povestind plecarea , afirma in mod surprinzator deplasarea pe o alta directie :„ Ce s-a intamplat dupa evadarea lui Dej ? Nu stim . **Dupa ce am trecut cu masina de Craiova** , la vreo 30 de kilometrii , ne-am oprit intr-un sat unde am fost gazduit de un popa care a fost si el , omul comunistilor.[56]

•Daca aceasta afirmatie poate fi pusa sub semnul indoielii , in schimb relatarea ca „ Masina s-a intors la Craiova, iar noi am stat in acel sat vreo trei zile pana cand a venit o masina , din Bucuresti sa ne duca spre Capitala " , ar putea fi plauzibila . Totusi , poate si datorita varstei , banuim ca lui Maurer memoria ii mai putea juca feste . Si , daca ar fi sa fim maritiosi ne amuza totusi ardoarea pe care o afiseaza si unii si alti , gorjeni si vâlceni , care incearca sa-si amplifice rolul avut in „ maretul " eveniment petrecut la Targu Jiu .

•Dupa ce parasesc Gorjul , evadatii ajunss la Milostea ,comuna Slatioara (Valcea) , la Constantin Tundrea (membru PNT) , aflata intr-un zavoi pe malul raului Taraia **Fugarii au ajuns aici in jurul orei 9.30** . De aici , pe la orele 21.30 , cu ajutorul invatatorului Ionita Barbulescu , evadatii au ajuns noaptea , pe poteci nu prea umblate in comuna Vaideeni" . [57]

•Continuandu-si prezentarea deplasarii , S.Oane il aminteste pe Ion (Nake) Simionesu , calauza care i-a preluat pe fugari din cimitirul comunei Vaideeni (aveau comunistii astia ce aveau cu cimitirele – n.a .) si i-a dus in comuna Ramesti , la invatatoarea Maria Ionescu , unde , **timp de 10 zile ,**evadatii au stat ascunsi . Tot Oane mentioneaza anuntarea evadarii la Targu- Jiu pe data de **17 august , cand Siguranta si Jandarmeria au constat evenimentul .** Am subintelege de aici ca efectiv autoritatiile au preferat sa ascunda evenimentul pentru a da timp de miscare lui Dej si Vi„rascu . Este un lucru cert stabilit dupa studierea informatiilor referitoare la aceea perioada , de catre profesorii Gheorghe Nichifor , Dorina Nichifor si Andrei Popete , ca pentru perioada respectiva , in niciun ziar comunist de dupa 1944 , nu sunt facute afirmatii care sa relateze cat de cat , amanunte despre evadarea lui Dej [58]. Parca s-ar fi pus un „ embargou " asupra acestei probleme.

• Evenimentul la 23 august 1944 i-ar fi gasit pe Dej si pe Rosianu sosit si el pe 17 august la Ramesti, in „casa parohiala din Ramnicu Valcea, strada Emil Avramescu nr.1, a preotului Ion Marina". „Apoi tovarasii au pornit spre Bucuresti […] . Drumul pana la Bucuresti a fost facut cu masina lui Petrisor Iliescu. Acesta i-a dus pe Dej, Rosianu si Maurer pana la locuinta lui Bodnăraș din cartierul Vatra Luminoasa59".

•Concluzii

Rolul jucat de membrii PcdR în reușita acestei acțiuni, l-am putea socoti minor. Printre argumente am putea enumera : **planul a fost finalizat** în locuința și **cu contribuția unor fosti membrii ai PNT (nu mai conta atunci ce aripă a acestui partid reprezentau) ;** de la lagăr au fost insoțiți și adăpoștiți tot de oamenii aceeleiași formațiuni politice , acum însă trecuți la PcdR; traseul de la Gorj spre Vâlcea , popasurile și ascunzătoriile evadaților Gheorghe Gheorghiu – Dej , Ion Vidrașcu și însoțitorilor acestora , I.Gh. Maurer și Mihail Roșianu , le-au asigurat tot reprezentanții aceleiași formațiuni . Fie din oportunitate , fie din rațiuni strict politice ce țineau de vâltoarea acelor timpuri , de evoluția politica viitoare a regimului din aceasta țară , aceștia au optat pentru aceasta atitudine , benifică până la urmă pentru ei .

Pe de altă parte , **rolul jucat de avocatul Grigore Geamănu în reușita acțiunii** , legatura pe care acesta le-a înlesnit-o lui Maurer și Dej cu acel reprezentant al Jandarmeriei , **ni se pare crucial pentru succesul acțiunii.** Am încercat sa postulăm o posibilă legatură de rudenie între colonelul Gelep și avocatul Geamănu , dar din lipsa de dovezi ,concludente ne abținem de la alte afirmații . Totuși , fără discuția dintre Gelep și Dej , cei trei membrii PcdR amintiti mai înainte , n-ar fi fost eliberați înainte de 23 august .

Totodată , probabil și atitudinea adoptată de **SSI în acest caz ,** denotă incertitudinea , framântăriile , care existau la nivelul conducerii din aceasta instituție . **Eugen Cristescu** nu era un novice în domeniu , dinpotrivă , faptul că deținea extrem de multe și prețioase informații , i-au salvat viața după 1948 și i-au imbunătățit regimul de detenție comunist.

In privința datei evadării , am îinclina spre cea propusă pentru zilele de 12/13 august 1944. Chiar dacă s-ar părea că facem prea ușor această apreciere ,totuși, trebuie să ținem cont si de contextul politico-militar în care a avut loc această evadare . Insăși , relatarea lui Lucrețiu Patrășcanu , reprodusă de Denis Deletant , este edificatoare : „ Imediat după întoarcerea de la negocierile pentru armistițiu de la Moscova , la 14 septembrie 1944 , Patrășcanu i-a spus lui Corneliu Coposu […] că o audiență la **Jdanov ,** l-a frapat , fiind „ **întâmpinat cu reproșuri : „ ce faceți aici , dle [adică nu tovarășe !] Patrășcanu ?) „ Păi , am răsturnat dictatura , am adus România de partea Aliaților și am venit să semnăm armistițiul " .** La care Jdanov a replicat : **„ Ați greșit , pentru că ne-ați stricat toate planurile "[60] .** Reacția sovieticilor era logică (pentru ei) , dorința lui **Stalin** fiind clară : să-l răstoarne pe mareșalul Ion Antonescu de la conducere , să ocupe capitala și să-și pună proprii oameni la guvernare .

Același autor , prezintă și situația în care se găsea Gheorghiu Dej : „ El (Dej) **era cu atât mai expus suspiciunilor lui Stalin , ca singurul dintre personajele marcante ale PCR care nu fusese pregătit la Moscova".[61]**

De aceea și dorința lui Dej de a părăsi lagărul , de a participa la organizarea și desfașurarea loviturii de stat , de a se impune cu această ocazie în echipa de conducere , probabil în detrimentul celor veniți din exterior : Ana Pauker , Teoaherie Georgescu , Vasile Luca . Pertinente sunt observațiile profesorului

Adrian Cioroianu : „ Sansa lui Dej a fost că , la finalul războiului **,partidul era total lipsit de omogenitate** . Erau diverse facțiuni : unii din războiul spaniol , alții – comuniști din Ardeal , alții – **cei care statuseră la Moscova ; alții** fuseseră în inchisori ; și alții – în libertate . **Această fragmentare a jucat în final , în favoarea lui " .**[62]

Cel despre care circula butada : „ **să așteptăm cu construirea socialismului până când își dă Ghiță bacalaureatul "**[63] **, va deveni , cum bine îl caracteriza profesorul Gheorghe Buzatu , „... Crud , de un fanatism feroce , ignorant , lipsit de orice sentiment uman și un instrument perfect al Moscovei "** [64]**, conducatorul României Comuniste , între 1948 – 1965 .**

Nu întâmplător la moartea lui în 1965 , un fost „ apropiat " , coleg de partid cu el : **„ S-a bucurat sincer .** In fața televizorului , în vreme ce se transmitea ceremonia funerară **dansa , râdea și striga : Ai crăpat ! Ai crăpat ! … Moare în 1973 "**[65]**.** Este vorba de **Constantin Doncea .**

Care a fost soarta celor implicați în evenimentele de la Târgu- Jiu în 1944 ?

Profesorul Ion Modoran (1903 – 1984) , este numit pe 8 februarie 1946 secretar al PCR , filiala Gorj (până în 1947) , apoi între 21 ianuarie 1948 si 10 aprilie 1949 , deține funcția de prefect al județului natal . Din 1949 lucrează la Departamentul Cultelor din Ministerul Instrucțiunii publice și Cultelor . Sfârșitul carierei îl găsește la Institutul de Științe Pedagogice , de unde se va pensiona în 1965.[66]

Constantin Cheată (1906 – 1980) are un parcurs mai zbuciuman , când urcând , când „coborînd" , datorită „ bunăvoinței " unor cunoscuți . După alegerile din 19 noiembrie 1946 devine deputat PCR în parlamentul României pe data de 9 iulie 1949 , a fost arestat , trece prin Penitenciarele Craiova și Văcărești , fiind eliberat în februarie 1950 . Arestarea a venit în urma unui denunț făcut de 2 învățători gorjeni , care-l acuzau că a distrus (prin incendiere) , arhiva ce conținea învățătorii din Gorj ce aparținuseră mișcării legionare . Tocmai cei pe care încercase să îi ferească de represiunea comunistă ce se prefigura , au reușit „ să-i multumească " în acest fel , trimițându-l câteva luni bune în pușcărie [67]. Intre 1950 – 1951 , a funcționat ca învățător la Scoala Generala Nr 3 Târgu Jiu , apoi inspector scolar. Marea sa realizare a fost înființarea **Scolii de Muzica și Arte Plastice pe care a condus-o** până la 1976 . Totodată Cheată a contribuit și la configurarea Muzeului Arhitecturii Populare de la Curtișoara.[68]

Grigore Geamănu (1903 – 1985) , a purtat pecetea timpurilor și a oamenilor cu care a fost nevoit să conviețuiască și să lucreze . Intelectual licențiat la Paris în 1928 , cu doctoratul susținut tot acolo în 1938 , a fost bine apreciat de către colegii de branșe foști și actuali.

Inscris la PNT , „ a îmbrăcat uniforma de rezident regal " din 1938 , trece din 1943 la Partidul Țărănesc Socialist al lui Mihail Ralea , iar din 14 iulie 1946 este ales președinte al Organizației Gorj a Frontului Plugariilor .[69]

Rolul jucat în eliberarea lui Gheorghiu Dej îl va propulsa dupa 6 martie 1965 în funcția de secretar de stat la Ministerul Afacerilor Interne . Hopul

apare și în viața lui privată, deoarece intră în conflict cu Teoharie Georgescu[70] . **Motivul real al disputei : soția lui Geamănu .** Sikitiu Cărtior care îl aprecia : „ … Un om foarte cult , cu studii în Franța și Anglia și poate de aceea , tovarășii , l-au remarcat , initial , a fost **căsătorit cu fata preotului Oprișescu din (Cârligei) , dar ulterior l-a părăsit pentru Teoharie Georgescu** [71]**.** Inchipuiți-va ce atmosferă „colegială" era în ministerul în care lucrau cei doi: Mai mult, pentru Th.Georgesu, acest gest va fi taxat cu o bilă neagră de către colegii de partid. Petre Pandrea îl taxează pentru aceasta: „Și-a părăsit nevasta , care avusese grijă să îi aduca rufărie curată la pușcărie, **cucerind adulterin soția unui subaltern dacă așa ceva se poate numi cucerire..."** [72] Stelian Tănase, adaugă : „Divorțeaza – un fenomen frecvent printre ilegaliști care , parvenind la alt statut social , își caută femei pe măsura treptei de pe scara socială la care **a ajuns – și se recasătorește cu o femeie din burghezie".**[73] **Este vorba de Mărioara , soția lui Geamănu.**

Totuși , Geamanu, la fel ca și Pătrășcanu era un fel de „**Cioară albă"** a PCR-ului și , de aceea, cariera sa este ascendentă pentru o perioadă . 1948-1949, adjunct la ministerul Lucrarilor Publice, 1949-1952, prim arbitru de stat, 1959-1961-ministru plenipotențiar , șeful diplomației românești din Elveția. Din 1961 devine Secretar al Consiliului de stat, dar din 1967 Nicolae Ceaușescu „**S-a dispensat din motive personale de Grigore Geamănu" .**[74]

Intre 1968-1971 este ambasador în Turcia , iar din 1972 , este **profesor universitar dr.docent la Facultatea de Drept București (Dreptul Internațional Public).** Pentru gorjeni „**Rămâne o personalitate intelectuala, didactică și politică... ,cu implicare națională care în multe imprejurări, datorită înaltelor funcții ocupate , și-a ajutat județul natal" .**[75]

Unul dintre cei care au facilitat evadarea lui Gheorghiu Dej de la Târgu-jiu va avea alt destin. Pentru Emanoil Leoveanu au urmat dupa 23 august 1944 vremuri grele. Arestat și încarcerat la Jilava , apoi la Aiud , în ultimul loc de detenție fiind amintit alături de generalii Vasile Zorzor și Gheorge Liteanu[76] , va cunoaște „mulțumirile generoase" ale comunistilor pentru gestul făcut anterior. Ion Antohe, susține că acesta a fost torturat , schingiuit , a stat mai mult la zarcă decât in celulă. **„Nimeni nu a ridicat un deget pentru el.Cei care ajunseseră mari în ierarhia comunistă , cărora le-a creiat condiții umane și chiar privilegii în lagărul de la Târgu-jiu , l-au supus la moarte lentă".**[77]

Cel care a tras lozul câștigător a fost Ion Gheorghe Maurer! „Mama sa era româncă dar tatăl era din Alsacia și fusese perceptorul francez al prințului Carol . A intrat în partid „cam înainte de 1936"[78]

Belu Zilber îi creionează astfel evoluția : „Ion Gheorge Maurer este fără îndoială o minte organizată, simpatic si oarecum cavaler . În loc sa întâlnească moartea în grădina prințului persan, **l-a întâlnit pe Gheorghiu Dej în lagărul de la Târgu-jiu […] A izbutit mai mult decât în visul său. A mizat pe cariera lui Gheorghiu Dej […] care găsise în dânsul un sfetnic cu titlu universitar , cu mintea limpede și devotat lui. A hotarat să-l facă om mare. L-a facut ".**[79]

NOTE

1. Andreas Hillgruber**, Hitler,regele Carol și mareșalul Antonescu**, Editura Humanitas, București, 1994, p.251
2. **Ibidem** ,p253
3. Florin Constantiniu, Alesandru Dutu, Mihai Rategan**, România în război 1941-1945**, Editura Militară, București,1955,p.72
4. Lavinia Betea, Cristina Diac, Florin Răzvan Mihai, Ilarion Țiu, **Ucenicul partidului ,** Editura Adevărul, București, 2012, p.257
5. Stelian Tănase, **Clienții lui tanti Varvara**, Editura Humanitas, București, ed. a-II a, 2008,p.192
6. Laurențiu Ungureanu, Radu Eremia**, Apostolii lui Stalin**, Editura Adevărul, București,2015, vol 1, p 155 si urm.
7. Stelian Tănase,**op.cit**., p.191
8. Denis Deletant, **Teroarea comunistă în România. Gheorghe Gheorghiu-Dej și statul polițienesc**, **1948-1965**, Editura Polirom, 2001, p. 131
9. Gheorghe Buzatu, **Emil Bodnăraș , în Războiul mondial al spionilor**, Editura B.A.I , Iași,1991,p.248
10. Lavinia Betea, **Stăpânul secretelor lui Ceaușescu**. **I se spunea Machiavelli.Ștefan Andrei în dialog cu Lavinia Betea,** Editura Adevărul,București,2011, p.39
11. Lavinia Betea**, Ucenicul**…, p.262
12. Laurențiu Ungureanu, Radu Eremia,**op.cit.**, p.58
13. **Ibidem**, p.59
14. **Ibidem**, p.13
15. **Ibidem**, p.57
16. Stelian Tănase,**op.cit**.,p.341
17. Laurențiu Ungureanu, Radu Eremia, **op.cit**., p.82-83
18. **Ibidem,** p.59
19. Gheorghe Buzatu, Corneliu Ciuncanu, Cristian Sandache, **Radiografia dreptei românești.1927-1941**, Editura FF Pres, București,1996, p.71
20. Gabriel Bălănesc**u Din împărăția morții.Cronica rezumativă din inchisori**, Editura Dacia, Madrid,1981,p.113
21. Alex Mihai Stoenescu, **Armata ,mareșalul și evreii**, Editura RAO,București,2010, Ed a II-a, p. 105
22. M.Roșianu, **Cum a fost organizată evadarea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej din lagărul de la Târgu-Jiu în august 1944,** în,, Scânteia "din 18 august 1964,p.2-3
23. Denis Deletant,**op.cit**.p.131 si nota 17
24. Pupază Grigore, Popescu C. Ion, Dumitrescu Ilarie, Romanescu Gheorghe, Mărășescu Ion, **Monografia Raionului Târgu Jiu**, **1964**, Editura Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Gorj, Târgu Jiu, 2013, p. 90
25. Laurențiu Ungureanu, Radu Eremia, **op.cit**.,p.147
26. **Ibidem**,p.117

27. Sorin Oane, w.w.w. historia.ro
28. Stelian Tănase,**op.cit**.,p.330
29. Belu Zilber, in vol.**23 august în arhivele comuniste**, Editura Majadahonbda, 2000,p.134-135
30. Stelian Tănase, **op.cit**.,p.195
31. Lavinia Betea, **Ucenicul,**p.264
32. Sorin Oane, **Vâlceni implicați în evadarea lui Gheorghe Gheorghiu Dej din lagărul de la Târ**gu Jiu, www.historia.ro
33. Lavinia Betea, **op.cit.,**p.264
34. Idem **Stapânul secretelor**,p.36-37
35. Al Doru Șerban**, Partide și politicieni gorjeni din perioada precomunistă**, Editura Măiastra, Târgu Jiu, 2010, p.235
36. **Ibidem**,p.234
37. Informații primite de la doamna profesoară Niculina Niculescu căreia îi mulțumim pentru bunăvoința de care a dat dovadă
38. Al Doru Șerban, **op.cit**.,p.216
39. **Ibidem**,p.235
40. Pupază Grigore, Popescu C. Ion, Dumitrescu Ilarie, Romanescu Gheorghe, Mărășescu Ion, **Monografia Raionului Târgu Jiu**, 1964, Editura Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Gorj, Târgu Jiu, 2013, p.88
41. Niculina Niculescu,**op.cit.**
42. Lavinia Betea, **Ucenicul,**p.264-265
43. Lavinia Betea, **Stapânul secretelor**…,p.265
44. Lavinia Betea, **Ucenicul**,p.265
45. Vasile Arimia, Gheorghe Gârdu, Toma Iancu, **Poliția din Gorj.File de istorie**, Editura Apimondia,1996,p.318
46. L.Betea, Jurnalul.ro scânteia/istoria-comunismului
47. Pupază,**op.cit**,p.90
48. L.Betea,**Ucenicul**, p.265
49. Pupază Grigore, **Raionul**...p90
50. Jurnalul , ro.scânteia/istoria-comunismului
51. w.w.w.historia.ro
52. juranul.ro.scânteia/istoria-comunismului
53. Ibidem
54. Dinu Sikitiu-Cărtior, **O frântura din viața mea,** Editura Evenimentul, București, 1992,p.28
55. Ibidem
56. Jurnalul.ro.scânteia/istoria-comunismului
57. W.W.W historia.ro
58. Gheorghe Nichifor , Dorina Nichifor, Andrei Popete, **Aspecte ale vieții cotidiene din Gorj în mărturii ale vremii (1938-1947)**, Editura Sitech , Craiova , 2012, pp.172-176
59. w.w.w historia.ro
60. Denis Deletant , **op.cit ,** p.132 și nota 26

61. **Ibidem**,p.119
62. Laurenţiu Ungureanu, Radu Eremia , **op.cit,**vol2,p.59
63. **Ibidem,**vol.1 p.81
64. Gh.Buzatu, **op.cit** ,p.247
65. Stelian Tănase , **op.cit,** p.237
66. Alexandru Doru Şerban, **op.cit**, pp.233, 235
67. Marius Dumitru, **Amintiri , locuri şi oameni din alte vremuri ,** p.443 , Al.Doru Şerban, **op.cit** , p.234 şi urm. ; Gheorghe Nichifor,Dorina Nichifor **,Viaţa cotidiană din Gorj oglindită în mărturiri ale vremii (1948-195**3),Editura Prim, Iaşi , 2014, p.95
68. Al. Doru Şerban , **op.cit,** p.235 şi urm.
69. **Ibidem,** pp.227,228.
70. **Ibidem,** pp.228,229
71. Dinu Sichitiu Cărtior , **op.cit,**p.29
72. Petre Pandrea, **Reeducarea de la Aiud** , Editura Vremea, 2000, pp.376-380
73. Stelian Tănase, **op.cit.** p.461
74. Al.Doru Şerban , **op.cit.**p.229
75. **Ibidem** .pp.229-230
76. Andrei Muraru (corrd),**Dicţionarul Penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)**, Editura Polirom, Iaşi ,2008,p.305
77. Ion Antohe, **Răstigniri în România după Ialta,** Editura Albatros, Bucureşti, 1995,p.305
78. Lavinia Betea **, Maurer şi lumea de ieri . Mărturii despre stalinizarea României ,** Fundaţia „Ioan Slavici” -Editura Felix , 1995 , p.13
79. Laurenţiu Ungureanu, Radu Eremia, **op.cit,**vol.1 , pp.160-161

Fotografii din donația Stephan Benedict legate de activitatea lui Constantin Brâncuși la Târgu-Jiu, în perioada 1937-1938

Sorin Lory Buliga
Adina Andrițoiu

Cu ocazia „Colocviilor Brâncuși” desfășurate la Târgu-Jiu, în cadrul programului „140 de ani de la nasterea marelui sculptor Constantin Brancusi" (derulat de Centrul de Cercetare, Documentare si Promovare „Constantin Brancusi" in parteneriat cu Institutul Cultural Roman), în data de 19 februarie 2016, Stephan Benedict, deținător a numeroase documente legate de Constantin Antonovici (cunoscut ucenic al lui Constantin Brâncuși), a făcut o donație importantă Centrului Brâncuși, constând în: fotografii (mai puțin cunoscute), articole din ziare (în original și copii xerox), planșe, colaje și o schiță originală pe calc a ansamblului „Calea Eroilor” (realizată de Ioan Alexandrescu, după „o părere” a lui Brâncuși). Inventarul acestei donații este prezentat în lista de la finalul lucrării.

Lucrarea de față își propune să prezinte doar date relevante privind Ansamblul brâncușian ca și unele aspecte ale activității sculptorului la Târgu-Jiu.

În donație există un număr de 8 fotografii (pe hârtie fotografică), cu diverse observații (în creion și pix) pe verso, pe care le prezentăm în continuare, în ordinea lor cronologică (care reiese din adnotările respective).

Fotografia nr. 1 (dimensiuni 14,4 x18,5 cm; adnotări olografe cu creion negru și cu pix albastru - vezi **Fig. 1**) Are pe verso următoarele adnotări: „Bancă piatră monolit lângă Poarta Sărutului „nepublicată”! (semnătură) / 958 – 960.

În imagine se pot vedea piciorul nordic al *Porții Sărutului*, banca de piatră aflată la nord de *Poarta Sărutului* flancată de două scaune cu față patrată. Se poate observa că, pe alocuri, postamentul *Porții* este la nivelul pavimentului aleii, iar banca pare ușor înclinată. Toate cele trei elemente par să fie amplasate într-o nișă. Se mai constată că pe suprafața pavimentului era pietriș mărunt. Este o fotografie rară care ce relevă un aspect foarte puțin cunoscut din istoria Ansamblului brâncușian, prezentând juxtapuse banca și două scaune de pe Aleea Scaunelor.

Din filmul realizat de Brâncuși în 1938, se poate constata că scaunele cu față pătrată erau poziționate câte unul în fiecare nișă (**Fig. 2**). În cele două nișe opuse din imediata apropiere a *Porții Sărutului* nu par să fie scaune (imaginea însă nu este foarte clară).

Este dificil de spus dacă Brâncuși a dorit să amplaseze inițial doar câte un scaun în nișele de pe alee (celelalte urmând să intre într-o altă concepție artistică din cadrul ansamblului, știut fiind faptul că el este rezultatul unei creații brâncușiene progresive) sau dacă artistul a surprins doar o situație tranzitorie, nișele fiind în curs de completare (conform planului inițial, dovedit de documente de arhivă).

O altă variantă de amplasament reiese din declarația lui Ion Alexandrescu (cioplitorul lui Brâncuși): „Plecând de la masă către portal, unde se găsește aleea

întretăiată în formă de cruce, care duce în dreapta și în stânga prin parc (executată într-una din zile după una din ideile maestrului Brâncuși), am așezat patru scaune în cele patru colțuri ale aleilor, acestea cu același format pahar; aceau patru fețe, nu erau rotunde” (apud **Mocioi,** pp.35-36).

În anul 1971, se pare că cele patru scaune cu față pătrată flancau mai departe cele două bănci din piatră de lângă *Poarta Sărutului*, iar nișele de pe alee din imediata apropiere a Porții erau libere. Această situație reiese din mărturia lui I. Mocioi: „Părerea noastră este ca toate cele 30 de scaune să fie reamenajate câte 3 în cele 5 nișe de pe fiecare parte a aleei, fapt pentru care trebuie adus de la Muzeul de artă al R.S.R. scaunul ce a fost luat de la Târgu-Jiu, iar scaunul aflat în magazia turnului vechi de apă din grădina publică să fie readus alături de cele 4 scaune din apropierea «Porții Sărutului», dovedind grija pentru integritatea acestui tezaur național” (**Mocioi,** p.36).

Specificăm faptul că planul inițial de amplasare a scaunelor de pe alee reiese foarte clar din adresa nr. 243 din 9 iulie 1938 a Serviciului Tehnic al primăriei Târgu-Jiu către primar[1], respectiv de a se așeza „un număr de 30 bucăți scaune-taburele cu față rotundă[2] destinate pentru cele 10 nișe depe aleea principală, - câte trei în fiecare nișe...”

Scaunele nu au fost trimise în mai multe serii, ci au venit toate o dată, așa cum reiese din adresa nr. 328 din 13 septembrie 1938[3], în care I. Vintilă raportează „transportul de la gara Tg-Jiu până în grădina publică a orașului a celor 42 de scaune taburele și a celor două mese de piatră cioplită...” expediate de Soc. „Pietroasa”, cu ajutorul unui „camion special” care să suporte greutatea foarte mare a meselor și pentru un chirigiu.

După două zile, în data de 15 septembrie 1938[4], se face și recepția „a 42 (patruzeci și două) scaune-taburele de piatră de calcar și a 2 (două) mese rotunde din piatră de calcar [...] pentru a fi așezate pe aleia nouă din Grădina publică...” (facsimilele documentelor de arhivă prezentate mai sus pot fi găsite în volumul coordonat de Sorin Buliga și Adina Andrițoiu, apărut la Editura Brâncuși în anul 2016).

<u>**Fotografia nr. 2**</u> (dimensiuni 17,5 x 12,5 cm; adnotări olografe cu creion negru și roșu - vezi **Fig. 3**). Are pe verso următoarele adnotări: „Această fotografie şi ştampila lui Ion Miclea, adevereşte sistemul de furt a „Nepotului” meu. Ba mai mult le şi publica sub numele lui.” O săgeată face trimitere la ștampila reapectivă (în tuş), aplicată central, pe care scrie: „Copyright by Ion Miclea Bucureşti

---

[1] S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria oraşului Târgu-Jiu”, dosar 77/1938, fila 1.

[2] Este evidentă eroarea strecurată în adresă, deoarece celelalte documente de arhivă (cum ar fi corespondența între Societatea Pietroasa din Deva, care a executat piesele, și Primăria Târgu-Jiu) fac referire la 42 bucăți scaune din piatră cioplită, din care 12 cu față rotundă și 30 cu fața pătrată (vezi **Buliga, Andrițoiu,** p. 116 și p.120).

[3] S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria oraşului Târgu-Jiu”, dosarul 77/1938, fila 13 (față și verso).

[4] S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria oraşului Târgu-Jiu”, dosarul 77/1938, fila 14.

Redacţia „Contemporanul”, Piaţa Scânteii 1, strada Intrarea Lct. Lemnea, nr.2, România”.

Cu intenția vădită de a restabili adevărul (și neîndoielnic, în semn de protest), E. Ciucă „a tăiat” cu creion roșu, în mai multe direcții, ștampila respectivă, făcând și o precizare importantă legată de adevăratul autor (în opinia sa), de locul și de data cînd a fost realizată fotografia: „foto Eugen Ciucă 958 Tg Jiu”.

Această fotografie disputată reprezintă bancă de piatră din partea de sud a *Porții Sărutului,* flancată de 2 scaune cu faţă pătrată (pe fundal: bănci pe aleea care duce la fântâna arteziană). Banca pare uşor înclinată spre sud-vest. Cele trei elemente sunt amplasate într-o nișă înconjurată de vegetație (iarbă și iederă). Pavimentul pare să fie format din pământ bătătorit și pietriș mărunt.

Fotografia nr. 3 (dimensiuni 18 x 12,2 cm; adnotări olografe cu creion negru - vezi **Fig. 4**). Are pe verso următoarele adnotări: „Aleea Scaunelor. Nepublicată (subliniat) pe plan internaţional. foto E.Ciucă.”

Fotografia reprezintă o parte din Aleea Scaunelor (spre *Poarta Sărutului*), în nișe obervându-se grupuri de câte trei scaune. În plan apropiat se văd trei scaune cu față pătrată de pe flancul nordic al aleii. Pavimentul pare să fie format din pământ bătătorit și pietriș mărunt. Frunzele și iarba acoperă partea posterioară a nișelor.

Fotografia nr. 4 (dimensiuni 51 cm x 8,7 cm; pe verso etichetă lipită și adnotări olografe cu pix albastru – vezi **Fig. 5**). Eticheta are următorul text: „Eugen Ciucă / 70-13 37 Avenue / Jackson Heights, N.Y. 11372/ Tel. (718) 458-2407”. Adnotare olografă: „960/semnatura lui E. Ciucă”.

Fotografia este de fapt un colaj fotografic (din două bucăți juxtapuse și lipite pe spate prin intermediul unei benzi de hârtie) ce reprezintă *Coloana fără Sfârșit.* Se constată faptul evident că suprafața lucrării este puternic afectată de trecerea timpului, de factorii atmosferici și de indiferența oficialităților. Numeroasele pete superficiale sugerează cu putere că stratul de alamă aplicat inițial (în vara anului 1938) a suferit, după 22 de ani, profunde alterări, în special din cauza procesului de oxidare (în limbaj popular se spunea uneori despre Coloana că „a coclit”) și a lipsei intervențiilor de conservare-restaurare necesare a se efectua periodic. După cum se știe, Coloana va fi restaurată (și remetalizată) pentru prima dată în anul 1967, iar apoi în 1976 și 2000 (au fost efectuate și investigații ale INCERC București în perioada 1983-1984).

Se mai constată și neglijența primăriei orașului în ceea ce privește întreținerea parcului, fapt dovedit din fotografie de prezența ierbii necosite din proximitatea monumentului și a arbuștilor nefasonați.

Fotografia nr. 5 (dimensiuni 22,3 x 8,2 cm; adnotări olografe cu pix albastru - vezi **Fig. 6**). Are pe verso următoarele adnotări: „C. BRANCUSI / – BANCA – /descoperita în 1958 – Tg-Jiu – predat cf. proces verbal primăriei oraşului Tg-Jiu – / S au găsit 11 bănci – ”.

În fotografie apar două obiecte, care acum se află în custodia Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu": în plan apropiat o bancă monoxilă (vezi imaginea ei actuală de la muzeu în **Fig. 7**) și în plan îndepărtat un fragment dintr-o boltă de piatră inscripționat cu litere chilirice. Ambele sunt poziționate lângă temelia din pietre de râu a unei case. Banca de lemn se află într-o stare de conservare relativ bună și prezența ei este legată de activitatea lui Constantin Brâncuși la Târgu-Jiu.

Fotografia nr. 6 (dimensiuni 18,4 x 7 cm; adnotări olografe cu creion negru şi pix albastru - vezi **Fig. 7**). Are pe verso următoarele adnotări: „«Bancă Brâncuşi», descoperită şi identificată 1958 cu declaraţie semnata în 1958 la Tg. Jiu, de tâmplarul executant după « desenul lui Brâncuşi» / a fost transpus şi urmărit personal de el (B). / executată în acelaşi timp cu Ansamblul de la Tg-Jiu".

Fotografia înfățișează o bancă monoxilă (fixată pe pietre de râu), de același tip cu cea din fotografia nr. 5, amplasată de asemenea lângă temelia din pietre de râu (probabil a aceleiași case). Starea de conservare este precară, banca având brațele sparte și spătarul lipsă.

Din documentele de arhivă se știe de existența acestor bănci monoxile, care trebuiau să înlocuiască vechile bănci din lemn din Grădina Publică, în vederea amenajării complete a parcului orașului. Aceasta reiese din referatul nr. 255 din 18 iulie 1938[5] întocmit de I. Vintilă: „Pentru înlocuirea băncilor deteriorate depe digul Jiului și pentru așezarea pe marginele nouei alei ce se construește în lungul canalului din grădina publică necesită un număr de 30 bănci noui. Întrucât în jurul acestor aleie este un decor natural de anini și pluți mari, găsesc că ar fi potrivit a se așeza aci bănci improvizate din trunchiuri de stejar de 2 m. lungime și circa 0,70 m. diametru, conform schiței depe contrapagină" (pe verso există și schița respectivă[6]).

Cu câteva zile înainte, pe 13 iulie 1938, primarul trimisese adresa cu nr. 4923[7] la ocoalele silvice din Tismana, Peştişani şi Cărbunești, în vederea furnizării unui „număr de 20 buşteni de stejar de 2 m. lungime și 0,65 – 0,70 m. diametru mediu, nescorburoși și sănătoși".

Prin decizia primarului nr. 5007 din 26 iulie 1938[8], se aprobă procurarea a „30 bucăți trunchiuri de stejar de 2 m. lungime și cu diametru de 0,70 m., necesare pentru construirea a 30 bănci conform schiței [...] pentru noua alee ce urmează a se deschide în lungimea canalului hodinău și pe digul Jiului". Cel care se va oferi să furnizeze cele 30 de trunchiuri de stejar va fi Simion C. Blendea din comuna Peştişani, conform adresei pe care o face primăriei, înregistrată cu nr. 5546 din 12 august 1938[9].

[5] S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria oraşului Târgu-Jiu", dosarul 80/1938, fila 3.
[6] S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria oraşului Târgu-Jiu", dosarul 80/1938, fila 3 (verso).
[7] S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria oraşului Târgu-Jiu", dosarul 80/1938, fila 1.
[8] S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria oraşului Târgu-Jiu", dosarul 80/1938, fila 4.
[9] S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria oraşului Târgu-Jiu", dosarul 80/1938, fila 6.

Din factura nr. 11 din 1 noiembrie 1938[10] rezultă „Cioplirea a 30 (treizeci) trunchiuri [...] și prelucrarea acestor trunchiuri în bănci pentru aleiele din grădina publică conform modelului dat” (se observă și amprenta digitală a unuia dintre cioplitori). Există și factura nr. 11 din 2 noiembrie 1938[11] pentru plata a „30 (Treizeci) bușteni de stejar...”. Prin procesul verbal din data de 3 noiembrie 1938[12] se recepționează cele „30 bucăți trunchiuri de stejar”.

Ioan Vintilă, prin adresa nr. 402 din 24 octombrie 1938[13], solicită „angajarea unor meșteri rudari din localitate care să fasoneze cele 30 de trunchiuri de stejar [...] prelucrând aceste trunchiuri în bănci conform modelului arătat...”.

În ceea ce privește modelul acestor bănci monoxile, este evidentă sursa lor de inspirație brâncușiană, deoarece exact același tip de bancă apare în atelierul sculptorului, într-o fotografie deja celebră (vezi **Fig. 8**).

În donația Stephan Benedict există și două fotografii ale unor scaune, despre care se pretinde că ar fi fost executate după desene de C. Brâncuși (așa cum reiese din înscrisurile de pe verso).

Fotografia nr. 7 (dimensiuni 18 x 12; adnotări olografe cu creion negru și pix albastru - vezi **Fig. 9**). Are pe verso următoarele adnotări: „Brancusi / «Scaun» / identificat în 1958 prin descriere de către tâmplarul executant – reapărut şi predat muzeului după 3 ani / Semnătură E. Ciucă. Scaunul se află la Muzeul Regional Tg-Jiu”.

Fotografia reprezintă un taburet cu mâner şi trei picioare (din care unul lipsă, motiv pentru care scaunul este sprijinit de fragmentul boltă de piatră inscripționată).

Fotografia nr. 8 (dimensiuni 15 x 20 cm; adnotări olografe cu creion negru - vezi **Fig. 10**). Are pe verso următoarele adnotări: „După desen de Brancusi / «Scaun» / în mai multe exemplare la Muzeul reg. Tg-Jiu – identificat cu acte la Tg-Jiu 1958 / Semnătură E. Ciucă”

Fotografia reprezintă un scaun cu patru picioare şi spătar sculptat (pe fundal temelia de piatră de râu).

Dr. Albinel Firescu, șeful Secției de Artă și Etnografie a Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu”, confirmă prezența scaunului cu spătar, a taburetului și a băncii monoxile în cadrul muzeului. Scaunul și taburetul se află la Muzeul arhitecturii populare din Gorj – Curtișoara (taburetul are numărul de inventar 7704, iar scaunul cu spătar este unul dintre cele nouă scaune cu numerele de inventar cuprinse între 18758 și 18766), iar banca, singura care s-a mai păstrat, se află chiar pe holul Muzeului de istorie și arheologie „Alexandru Ștefulescu”.

---

[10] S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria oraşului Târgu-Jiu”, dosarul 80/1938, fila 9.
[11] S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria oraşului Târgu-Jiu”, dosarul 80/1938, fila 11.
[12] S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria oraşului Târgu-Jiu”, dosarul 80/1938, fila 12.
[13] S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria oraşului Târgu-Jiu”, dosarul 80/1938, fila 13.

Fotografia nr. 9 (existentă doar în format electronic, vezi **Fig. 11**) reprezintă masa-rebut, rezultată prin suprapunerea celor două „picioare" ale variantelor *Mesei Tăcerii*, din anii 1937 și 1938. Aceasta a stat inițial în Grădina Publică, a fost apoi transportată și amplasată după *Coloana Infinită* (vezi **Fig. 12**; foto: Aurel Antonie, 1975), pentru ca mai apoi, după amenajarea peisagistică a Parcului Coloanei, să fie mutată în grădina Casei Barbu Gănescu (lângă Palatul administrativ) unde se găsește și actualmente.

În fotografie se văd cele două piese în formă de tambur („picioarele" abandonate ale variantelor *Mesei Tăcerii*) suprapuse neglijent, pe locul unde se află astăzi Secția de artă a Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu". Instituția respectivă a fost amenajată în fosta casă de oaspeți a președintelui Nicolae Ceușescu care, după cum se poate observa, la data executării fotografiei, încă nu fusese construită. În plan îndepărtat se observă zidul ce împrejmuia fostul stadion al orașului, iar la capătul aleii poarta de acces a acestuia.

În donația S. Benedict se află mai multe articole despre Brâncuși și ansamblul acestuia de la Târgu-Jiu, semnate de sculptorul Eugen Ciucă. Redăm în cele ce urmează doar informațiile privind fotografiile prezentate în această lucrare și mai ales cele legate de așa zisa Masă festivă și scaunele de pe alee, despre care E. Ciucă apreciază că nu au fost analizate suficient: „O altă «Masă rotundă» din piatră, mai mică decât cea mare înconjurată de scaune, atât de cunoscută pe toate meridianele, îmi apare stingher, dezaxată, pe o alee din Parcul orașului Tg. Jiu, care ducea la Stadionul orașului. Așadar, o a două masă? […] Că este o operă a lui Brâncuși nu poate fi îndoială. Este o fiică a celei cu 12 scaune, de pe marginea digului" […] Giorgio di Bernardo[14] la data de 15 decembrie 1958, ne declară că «masa mică a fost realizată de către C. Brâncuși și așezată lângă coloană, a avut și șase scaune din piatră cu suprafață pătrată». Așadar, iată o nouă masă, dar cu 6 scaune" […] Unde sunt? Lângă Poarta Sărutului sunt două bănci din piatră de travertin, la capetele cărora se află câte un scaun pătrat. Patru scaune sunt așezate, așadar, la capetele băncilor, al cincelea este pe o alee care duce la Berăria din Parc, izolat în grupul de flori, stingher și nejustificat, al șaselea la Muzeul R.P.R., cel care a figurat la Bienala de la Veneția. Așadar, iată și scaunele pătrate ale mesei mici. Locul acestei Mese mici numită de către noi Masa festivă, își are locul după cum s-a arătat în planul ansamblului, la capătul întregului ansamblu, după monumentul Eroilor" (**Ciucă,** 1).

Despre scaunele cu față pătrată de pe Aleea scaunelor, E. Ciucă face următoarele considerații: „Organizat între cele două grupuri create de Masa Familiei și Poarta Sărutului, Grupul Scaunelor de pe Aleea Scaunelor este înfăptuit de-o înșiruire, compusă din nouă scaune pe o parte și alte nouă pe cealaltă parte. Dispoziția lor astăzi este din trei în trei. O fotografie veche, publicată de către Petru Comarnescu în *Flacăra* din iunie 1963 (nr. 23), ne indică faptul că scaunele au fost cândva, așezate unul câte unul. Oricum au fost așezate, neîndoilelnică rămâne așezarea lor, pe cele două laturi ale aleii, că aceasta și nu alta este aleea pe care au

[14] Antreprenorul lucrărilor pentru amplasarea operelor lui Brâncuși.

stat ele din totdeauna după 1938 încoace, și că numărul lor a fost de nouă pe o parte și nouă pe cealaltă” (**Ciucă,** 1).

Într-un alt articol, Eugen Ciucă face și următoarea observație: „Dintr-o fotografie mai veche, rezultă că, inițial scaunele au fost presărate pe marginile acestei alei, unul câte unul, la distanțe egale, până la «Poarta sărutului»...” (**Ciucă, 2**).

Din același articol, aflăm și datele tehnice ale Mesei festive: „Masa festivă se compune din două blocuri din piatră de travertin de Banpotoc. Desenul și forma, asemenea Mesei familiei, reprezintă o secțiune de cilindru atât pentru tăblia mesei cât și pentru piciorul ei. Tăblia este de 174 cm în diametru, iar grosimea de 41 cm; piciorul este de 114 cm în diametru, pe o grosime de 41 cm. În fotografia publicată se poate vedea masa festivă pe o alee lăturalnică din parcul orașului Tg. Jiu cu tăblia deplasată și fără scaune...” (**Ciucă,** 2).

În ceea ce privește mobilierul din lemn (scaun și taburet) făcut după schițele lui Brâncuși, Eugen Ciucă susține că l-a cunoscut „la Târgu-Jiu pe Gh. Contz, tâmplar, care a lucrat scaunele și masa realizate de Brâncuși (pentru Liga Națională a Femeilor Române, filiala din Tg. Jiu, care își avea sediul într-o vilă, astăzi pe cuprinsul Parcului orașului Tg. Jiu[15]). El personal a fost meșterul executant și, după desenele lui Brâncuși, a făurit mobilierul. Mobilierul este în patrimoniului de peste 10 ani. Deci Brâncuși nu a lucrat numai la Ansamblul Eroilor” (**Ciucă,** 1).

În fine, despre mobilierul din Grădina publică (Parcul central) format din bănci monoxile, autorul face următoarea precizare: „Un număr de treisprezece bănci, două cu spătar, unsprezece fără spătar, se aflau la sera parcului. La muzeul din Tg. Jiu sunt trei, restul nu se știe unde au fost adăpostite […] Carol Arend, grădinar, Gh. Contz, Gh. Pițigoi, ing. Vintilă au declarat în scris că aceste Bănci din stejar au fost executate de către ei în parte, dar toți cunosc originea desenelor, dispozițiile date de către Brâncuși pentru realizarea lor” (**Ciucă,** 1).

Bibliografie

Buliga, Sorin Lory, Andrițoiu, Adina (2017), *Documente din Arhivele Naționale ale județelor Gorj și Dolj cu privire la Ansamblul sculptural brâncușian de la Târgu-Jiu,* Ed. Brâncuși, Târgu-Jiu.

Ciucă, Eugen, 1, *Brâncuși inedit,* Contemporanul, București.

Ciucă, Eugen, 2 (1964) *Brâncuși la Tg. Jiu,* Contemporanul, nr. 16 (914), 17 aprilie 1964, București.

Mocioi, Ion (1971), *Brâncuși: Ansamblul sculptural de la Târgu-Jiu,* Comitetul pentru Cultură și Artă al Județului Gorj, Târgu-Jiu.

[15] Clădirea, creație a arhitectului austriac Julius Doppelreiter, a fost construită în anul 1926, a găzduit Muzeul Gorjului până în anul 1954, iar astăzi este sediul Centrului de Cercetare, Documentare și Promovare „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu.

Fig. 01

Fig. 02

Fig. 03

Fig. 04

Fig. 05

Fig. 06

Fig. 07

Fig. 08

Fig. 09

Fig. 10

Fig. 11

Fig. 12

Schițele lui Ioan Alexandrescu privind Ansamblul Monumental „Calea Eroilor”

Sorin Lory Buliga
Adina Andrițoiu

Una din piesele donației inginerului newyorkez Stephan Benedict, făcută Centrului de Cercetare, Documentare și Promovare „Constantin Brancuși” din Târgu-Jiu, cu ocazia „Colocviilor Brâncuși” din data de 19 februarie 2016, este un desen pe calc semnat de Ioan Alexandrescu, care a fost cioplitorul cu ajutorul căruia Constantin Brâncuși a realizat *Poarta Sărutului* (alături de cioplitorul Golea din satul gorjean Dobrița; **Mocioi,** p.40).

Considerăm oportună o prezentare detaliată a schițelor de pe planșa respectivă, deoarece I. Alexandrescu a petrecut mai mult timp alături de Brâncuși în perioada 1937-1938, având discuții cu el privind unele aspecte ale operelor de la Târgu-Jiu, asistând la dialogurile acestuia cu diverse persoane implicate în edificarea ansamblului și însoțindu-l uneori pe artist în plimbările lui prin județ. Este posibil, așadar, ca Brâncuși să-i fi vorbit lui I. Alexandrescu despre anumite planuri ale sale privind amenajarea Căii Eroilor, pe care cioplitorul susține că le-a auzit de la artist și, drept urmare, a ținut să le transpună în schițele de pe calc, datorită semnificației lor deosebite și importanței pentru posteritate.

Calcul cu desenele lui I. Alexandrescu (păstrat într-un tub de carton) are dimensiunile de 67,80 x 44,70 cm și un colorit gălbui, cea ce pare să fie culoarea lui originală, și nu datorată trecerii timpului. Desenele par să fie realizate în carioca, majoritatea hașurilor sunt cu creion colorat, iar adnotările sunt scrise cu stilou cu cerneală albastră.

În colțul din dreapta-sus al planșei există următorul text: „SCHIŢE / De amintirile cum a voit MAISTRUL Brâncuşi C. să definitiveze ANSAMBLUL de LUCRĂRI dela TÎRGU-JIU, o părere a sa, care nu sa putut realiza din lipsă de fonduri şi problema internă şi internaţională de atunci a anilor 1938 – 39 cînd MAISTRUL a spus că va continua plecînd la 20 sept 1938 nu sa mai înapoiat şi a lăsat vorbă ca aşezarea să se facă cum arată schiţa No .2 (unele documente sunt la Muzeul din Tg. Jiu aflate la Arhiva PRIMĂRIEI. Am fost martor la discuţiile purtate cu conducători tehnici, deoarece am lucrat sub conducerea directă a MAISTRULUI BRANCUŞI la FINISAREA LUCRĂRILOR de pietrărie. / ALEXANDRESCU IOAN. Sculptor în piatră” [1].

Rezultă de aici că I. Alexandrescu a realizat schițele respective bazându-se pe amintirile lui privind modul în care Brâncuși a vrut să definitiveze ansamblul de lucrări de la Târgu-Jiu. Nu este foarte clar în ce fel i-au parvenit informațiile: direct

[1] Textele lui I. Alexandrescu de pe schițe, ca și fragmentele din documentele citate în cuprinsul lucrării de față au fost reproduse cu fidelitate lingvistică, respectându-se integral versiunea originală.

de la Brâncuşi sau indirect, în calitate de martor la discuţiile purtate de artist cu „conducători tehnici” ai lucrărilor (reprezentanți ai primăriei, antreprenori, ingineri etc.).

Planşa cuprinde trei schiţe, pe care le prezentăm în cele ce urmează, ţinând cont de adnotările lui I. Alexandrescu.

Schiţa nr. 1 este denumită „PLAN ORIZONTAL DE LEGĂTURĂ MASA – COLOANĂ (CERC ÎNCHIS)” şi prezintă schematic ansamblul monumental „Calea Eroilor”. Piesele ansamblului sunt figurate prin simboluri de mici dimensiuni, fiind schițate de asemenea râul Jiu, aleile transversale din Grădina publică (este greşit poziţionată aleea de lângă *Poarta Sărutului*, la vest de aceasta, când în realitate ea se află în partea de est), Biserica Sf. Apostoli şi calea ferată.

Schiţele 2 şi 3 prezintă detalii mult mai numeroase ale amenajării ansamblului, cum ar fi desene ale lucrărilor de artă, mobilierului din parc, pavimentului şi spaţiilor verzi.

Schiţa nr. 2 are următoarea precizare: „AŞA TREBUIA SĂ FIE ÎN FAZA FINALĂ, DESPRE AST VORBEA BRÂNCUŞI, aşa vom face la ANUL. (1939)”. Ea înfăţişează segmentul de la calea ferată până la *Coloana fără sfârşit,* care are aspectul unei alei cu un paviment format din îmbinarea unor lespezi de piatră de formă neregulată, structurat în patru trepte cu aspect de platformă (cu lungimea de ordinul a câtorva zeci de metri). Treptele-platformă (şi totodată panta aleii) sunt sugerate pe desen prin trei modalităţi: delimitare printr-o linie dublă transversală, haşurare mai intensă spre est şi coloraţie care trece de la gălbui la maroniu în acelaşi sens.

Această alee pavată (ce pare să aibă lăţimea unei străzi obişnuite) este asemănătoare unui drum de munte şi se opreşte la marginea brâului de arbori care înconjoară *Coloana fără Sfârşit.*

Pe părţile laterale ale primelor trei trepte-platformă sunt dispuse grupuri de câte două sau trei scaune, ce par identice cu cele de pe Aleea scaunelor (de tip clepsidră, dar cu faţă pătrată). Grupurile sunt amplasate bilateral, la capătul estic al treptelor respective. Pe marginea aleii sunt desenaţi plopi ce par de tip piramidal.

În jurul *Coloanei* par să fie dispuse trei cercuri concentrice. Primul delimitează un spaţiu verde care ar fi avut, probabil, şi rol de protecţie. Specificăm aici că acest rond s-a şi realizat, ca urmare a adresei nr. 79[2] din 13 august 1938, făcută de grădinarul şef C. Arendt către primarul oraşului, prin care acesta arată că „în jurul coloanei montate în noul parc din faţa cazarmelor este nevoe de o umplutură de cel puţin 100 – 120 care cu pământ bun, în care să se poată planta sau semăna flori sau iarbă...” (mai multe documente privind realizarea ansamblului brâncuşian pot fi consultate în facsimil în volumul *Documente din Arhivele Naţionale ale judeţelor Gorj şi Dolj cu privire la Ansamblul sculptural brâncuşian de la Târgu-Jiu*, coordonat de Sorin Lory Buliga şi Adina Andriţoiu).

Al doilea cerc este format din scaune-clepsidră cu faţă pătrată. Desenul înfăţişează unsprezece scaune, dar poate exista şi un al doisprezecelea (care este

[2] S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria oraşului Târgu-Jiu”, dosarul 88/1938, fila 1.

mascat de ultimul plop de pe alee), sugerat de respectarea distanțelor dintre scaune și, de asemenea, de similitudinea cu aranjamentul celor douăsprezece scaune-clepsidră cu față rotundă din jurul *Mesei Tăcerii*.

Al treilea cerc este dat de brâul marginal de arbori, care au o înălțime mult mai mică decât a plopilor piramidali, aşa încât să nu afecteze vizibilitatea Coloanei.

Schiţa nr. 3 este însoțită de precizarea: „AŞA A LĂSAT LUCRAREA SĂ SE MONTEZE – SEPT. 1938". Ea reprezintă aleea din parc cu operele lui Brâncuși, de la râul Jiu până la Bulevardul C. Brâncuși (fost Bd. C. A. Rosetti).

Se observă că de o parte și de alta a intrării în parc (în marginea trotuarului) sunt desenate câte două blocuri de piatră, de formă paralelipipedică, unul mai mare şi altul mai mic. Blocurile respective au fost amplasate în mod real în pozițiile menționate, fapt ce reiese din unele fotografii postbelice. Piesele mari pot fi văzute și acum în fața fostului castel de apă din Parcul Central.

La aproximativ 2 m în faţa *Porţii Sărutului* şi intersectând aleea paralelă cu strada, este desenată o mică „insulă" de verdeaţă de formă eliptică, cu o lungime de cca. 5 m şi o lăţime de cca. 2 m, despre care nu ştim să se fi realizat vreodată.

În spatele băncilor de piatră apare un spaţiu liber (care nu există în configurația actuală) ceea ce sugerează faptul că şi băncile, fiind opere de artă, trebuiau privite din toate unghiurile, inclusiv din spatele acestora.

Spre vest, la cca. 5-6 m de *Poarta Sărutului*, este figurată o altă alee transversală, care însă nu există actualmente.

Singura alee care intersectează Aleea scaunelor este „Aleea îndrăgostiţilor", despre care I. Alexandrescu relatează că a fost realizată la indicația lui Brâncuși: „Plecând de la masă către portal, unde se găsește aleea întretăiată în formă de cruce, care duce în dreapta și în stânga prin parc (executată într-una din zile după una din ideile maestrului Brâncuși)..." (apud **Mocioi,** p.35).

Din documentele de arhivă rezultă că aceasta se suprapune peste traseul vechiului canal, numit hodinău, din Grădina Publică. O ultimă dovadă materială a vechiului canal, peste care s-a amenajat Aleea îndrăgostiților, este la capătul sudic al acesteia, unde încă mai există o laterală din beton a podului care pe vremuri făcea trecerea peste hodinău.

Există în arhive și un document, referatul nr. 124 din 14 aprilie 1938[3], întocmit de I. Vintilă și adresat primarului, prin care se propune a se reface canalizarea acestui hodinău „cu tuburi de beton tot de 0,50 m. diametru interior". Canalul rămăsese deschis în urma scoaterii tuburilor vechi de beton (care au fost apoi întrebuințate la diverse alte canalizări din oraș) în toamna anului 1937, situație considerată însă inacceptabilă „întrucât murdăriile ce se scurg pe el infectează aerul din grădina publică...".

Pe Aleea îndrăgostiţilor, figurată în schița nr. 3, apar două desene simbolice, care sugerează prezenţa unor bănci la intersecția cu Aleea scaunelor. După forma lor, simbolurile pot face trimitere la băncile monoxile realizate, se pare, la indicația lui Brâncuși și amplasate ulterior pe aleile din Parcul Central (una

[3] S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria oraşului Târgu-Jiu", dosarul 72/1938, fila 1.

dintre ele încă se mai păstrează la Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu”). Faptul că aceste bănci țin de o concepție brâncușiană este susținut de două dovezi. Cea mai concludentă este fotografia binecunoscută a unei bănci monoxile, de formă aproape identică, pe care se odihnește Brâncuși în atelierul său din Paris.

A doua dovadă este fotografia aparținând lui Eugen Ciucă (ce face parte din donația St. Benedict, aflată actualmente în arhiva Centrului de Cercetare, Documentare și Promovare „Constantin Brâncuși”) care înfățișează o astfel de bancă monoxilă în Târgu-Jiu, ce are pe verso următoarele adnotări: „«Bancă Brâncuşi», descoperită şi identificată 1958 cu declaraţie semnata în 1958 la Tg. Jiu, de tâmplarul executant după « desenul lui Brâncuşi» / a fost transpus şi urmărit personal de el (B). / executată în acelaşi timp cu Ansamblul de la Tg-Jiu”.

O altă fotografie din aceeași donație, reprezentând o bancă monoxilă într-o bună stare de conservare (aflată la Muzeul Județean Gorj) are pe verso următoarele adnotări: „C. BRANCUSI / – BANCA – /descoperita în 1958 – Tg-Jiu – predat cf. proces verbal primăriei oraşului Tg-Jiu – / S au găsit 11 bănci – ”. Rezultă de aici că în anul 1958 mai existau 11 bănci, probabil din cele 30 executate în 1938.

Documentele care dovedesc construcția acestor bănci se găsesc în Arhivele Naționale ale Județului Gorj. Mai exact, primarul Al. Ciocănescu, prin decizia nr. 2771[4] din 18 aprilie 1938, aproba devizul (asociat unui raport) referitor la „confecționarea a 30 bănci de lemn cu picioare de fier, necesare pentru grădina publică...”. Acestea urmau să înlocuiască vechile bănci din lemn, în vederea amenajării complete a parcului orașului. Confecționarea și amplasarea băncilor monoxile reiese însă din referatul nr. 255 din 18 iulie 1938[5] întocmit de I. Vintilă: „Pentru înlocuirea băncilor deteriorate depe digul Jiului și pentru așezarea pe marginele nouei alei ce se construește în lungul canalului din grădina publică necesită un număr de 30 bănci noui. Întrucât în jurul acestor aleie este un decor natural de anini și pluți mari, găsesc că ar fi potrivit a se așeza aci bănci improvizate din trunchiuri de stejar de 2 m. lungime și circa 0,70 m. diametru, conform schiței depe contrapagină”. Pe verso există și schița respectivă[6], care demonstrează clar că acest model, similar cu al băncii din atelierul parizian al artistului (executată însă cu mult timp înainte), a stat la originea băncilor monoxile.

Masa Tăcerii este amplasată pe planșă în interiorul unui rond cu verdeaţă, asemănător cu cel figurat în jurul *Coloanei fără Sfârșit*.

Pe desen apar și două semnături ale lui I. Alexandrescu, executate cu cerneală roșie pe schița nr. 3 și cu cerneală albastră în partea de jos a planșei.

O idee generală care se desprinde din analiza schițelor de pe planșă ar fi aceea că sensul de parcurgere a traseului Căii Eroilor este dinspre Jiu[7] spre *Coloana fără Sfârșit*. Facem această considerație deoarece, pe de-o parte, atât pe schița 1 cât și pe schița 3 acest sens este indicat prin săgeți (în schița trei fiind și

[4] S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria oraşului Târgu-Jiu”, Deciziuni pe 1938, dosarul 186/1938, fila 66.
[5] S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria oraşului Târgu-Jiu”, dosarul 80/1938, fila 3.
[6] S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria oraşului Târgu-Jiu”, dosarul 80/1938, fila 3 (verso).
[7] Locul actului de eroism al targujienilor care își apărau orașul în fața trupelor inamice, la 14 / 27 octombrie 1916.

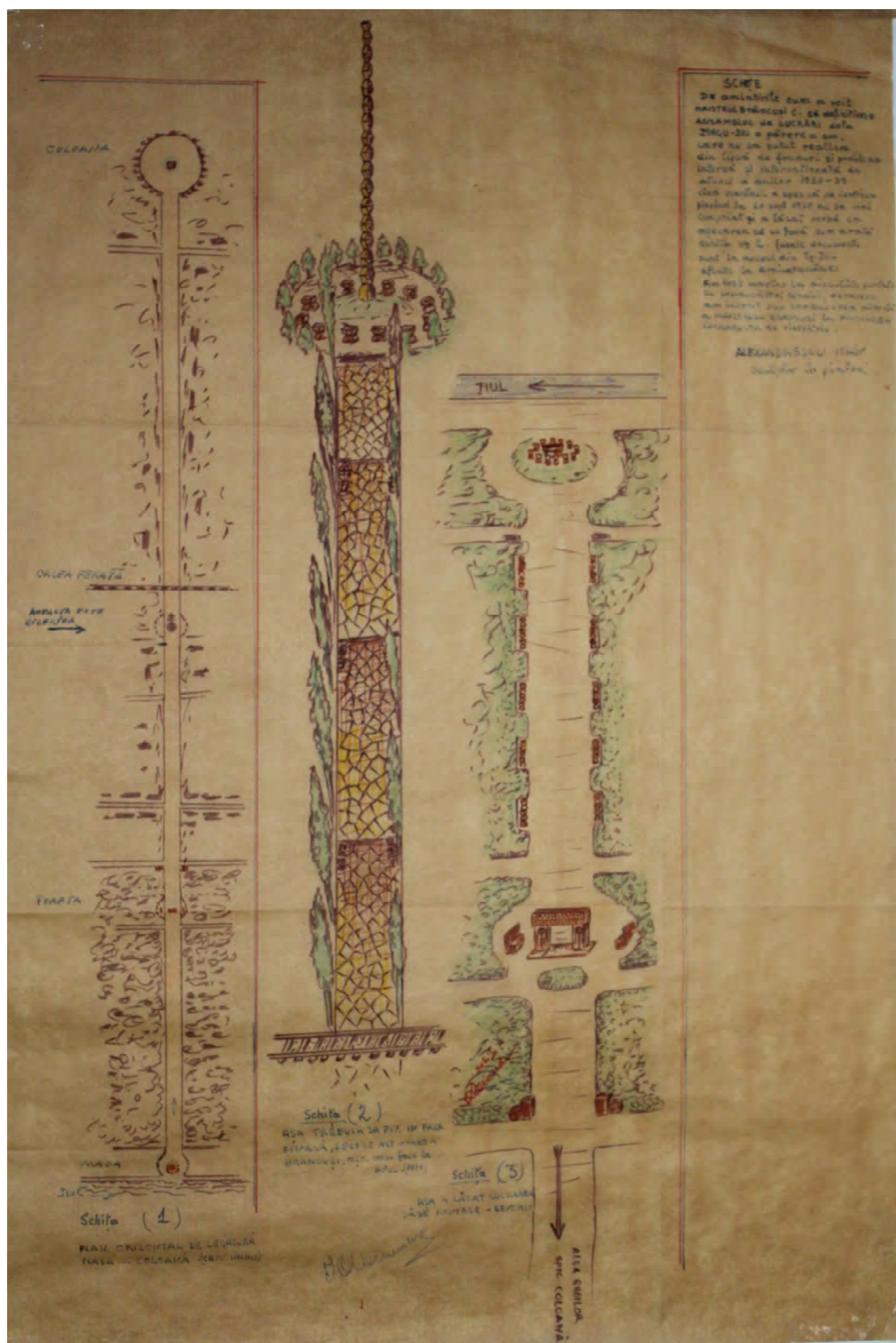
indicația suplimentară „ALEA EROILOR spre COLOANĂ”) și, pe de altă parte, aleea în porțiunea dintre calea ferată și Parcul Coloanei are aspectul unui drum de munte. De altfel, traseul respectiv este în mod natural ascendent, fiind ușor în pantă spre colina care mărginește la est orașul.

Cum pe schița 3 nu se observă pavaj cu dale (sunt figurate doar câteva linii transversale), este posibil ca o variantă de amenajare a Căii Eroilor să fi fost următoarea: aleea din Grădina publică să fie pavată cu pământ bătătorit și pietriș (ceea ce s-a și întâmpla de altfel, fapt atestat de martori oculari, dar observabil și pe fotografii de epocă sau din filmul realizat de Brâncuși la Târgu-Jiu, în perioada 1937-1938), iar drumul dintre calea ferată și Parcul Coloanei să fi avut aspectul unui drum de munte (ceea ce nu s-a mai executat).

Bibliografie

Buliga, Sorin Lory, Andrițoiu, Adina (2017), *Documente din Arhivele Naționale ale județelor Gorj și Dolj cu privire la Ansamblul sculptural brâncușian de la Târgu-Jiu*, Ed. Brâncuși, Târgu-Jiu.

Mocioi, Ion (1971), *Brâncuși: Ansamblul sculptural de la Târgu-Jiu,* Comitetul pentru Cultură și Artă al Județului Gorj, Târgu-Jiu.

SCHIȚE
COLOANA
CALEA FERATĂ
POARTA
MASA
JIUL
Schița (1)
Schița (2)
Schița (3)

SCHIȚE

De amintirile cum a voit
MAISTRUL Brâncuși C. să definitiveze
ANSAMBLUL de LUCRĂRI dela
TÎRGU-JIU o părere a sa,
care nu sa putut realiza
din lipsă de fonduri și problema
internă și internațională de
atunci a anilor 1938–39
cînd MAISTRUL a spus că va continua
plecînd la 20 sept 1938 nu sa mai
înapoiat și a lăsat vorbă ca
așezarea să se facă cum arată
schița No 2. (unele documente
sunt la muzeul din Tg. Jiu
aflate la Arhiva PRIMĂRIEI
Am fost martor la discuțiile purtate
cu conducători tehnici, deoarece
am lucrat sub conducerea directă
a MAISTRULUI BRANCUSI la FINISAREA
LUCRARILOR de pietrărie.

ALEXANDRESCU IOAN
Sculptor în piatră

4

Dincolo și dincoace de frontiere. Exilul românesc (Particularități culturale. Recuperări necesare)

Mihaela Albu

Patria ta călătorule
e tot ce se dezvăluie
ochilor tai mereu căutători
şi adevăr e tot ce se vede
cu ochii întregii fiinţe

De unde am venit?

Din noaptea durerii fără capăt
Se ridică roiuri de stele
Şi-mi luminează calea
În lumea de aici
Icoana celeilalte.
Horia Stamatu

I. Introducere: Istorie, Geografie, Cultură

1. România perioadei staliniste. Teroare și cenzură

În România primilor ani de după cel de al doilea război mondial, o dată cu ocuparea ţării de către sovietici, se instaurase o politică de absolută teroare. Pe lângă arestări şi crime asupra elitelor țării, s-a produs și în plan cultural un alt fel de *genocid.* Opere şi volume de referinţă ale unor scriitori clasici ori ale celor din perioada interbelică au fost interzise, punându-se în loc cărțile unor scriitori sovietici ori ale celor agreaţi de noul regim prin care aceștia urmau linia de preamărire a partidului instalat cu ajutorul tancurilor sovietice. Se ajunsese la o glorificare fără limite a U.R.S.S.-ului, a personalităţii lui Stalin, impunându-se astfel un surogat de cultură ideologizată. Prin institute (ca de ex. ARLUS), prin ziare şi reviste filo-ruse, prin impunerea studierii limbii ruse în şcoli, întreaga propagandă urmărea o totală sovietizare şi proletarizare a românilor, având drept consecință pierderea libertății.

„*Scrisul a murit în România. Cuvântul în libertate nu mai există, literatura românească de azi e în patria mea un imens cimitir, în care abia mai răsare câte*

un spectru tremurător, temător de lumina zilei", caracteriza un scriitor care reușise să scape, Alexandru Busuioceanu, situaţia din ţara ocupată.[1]

Prin intermediul ideologiei şi prin teroare se urmărea deturnarea realităţii şi ștergerea memoriei. Desigur, scopul întregului aparat propagandistic, dar şi al celui al opresiunilor fizice era de a distruge spiritualitatea și, în ultimă instanță, identitatea românilor. (Să ne amintim de teoriile lui Roller, de mistificările istorice ori chiar de introducerea lui î din i pentru a îndepărta, prin orice mijloace, ideea apartenenței la familia romanică!)

2. Spargerea frontierelor. Opțiunea exilului

În plus, îndeosebi în perioada stalinistă, dar și după aceea, pe lângă lipsa libertății de exprimare, se impusese și o îngrădire (cvasi)totală a circulației, a călătoriei în spațiul vestic, ajungându-se chiar la o lipsă a comunicării (nu numai personală, dar și în planul schimbului academic de informație) cu alte țări. Aceasta a determinat, firesc, o încercare de spargere a îngrădirilor. În aceste condiții, singura salvare – nu numai a libertății cuvântului, dar chiar a libertății fizice și, în ultimă instanță, a vieții – o va constitui părăsirea țării. Astfel, mulţi dintre intelectualii români, printre care se numărau şi personalităţi de prim ordin – politicieni, scriitori, artiști etc. – , au fost nevoiţi să ia calea exilului.

Termenul *exil* cuprinde un fenomen **nu** foarte caracteristic poporului român până la jumătatea veacului trecut, aşa cum însuşi Eliade subliniase odată, şi acoperă motivări diferite în timp. Pentru români, adevăratul şi tristul exod s-a petrecut așadar mai cu deosebire în anii de după al doilea război, odată cu instaurarea comunismului. „De-abia după 1945, exilul a devenit o trăsătură caracteristică a istoriei noastre", observa (din interior) Monica Lovinescu[2].

„Expatrierea scriitorilor este un act voit. Au ieşit, ca să poată continua să fie scriitori. Ţara lor a fost cotropită, străinul o stăpâneşte", scria profesorul N.I. Herescu, în *Revista scriitorilor români,* nr. 1/ 1962.

De aceea, plecarea unei părţi a intelectualităţii noastre a însemnat, pe lângă salvarea fizică a unor importanți scriitori, artiști, oameni de cultură în general, chiar și salvarea culturii autentice într-o mare măsură.

S-a ajuns – cel puţin în prima perioadă proletcultistă, în anii 50 – , ca literatura română de valoare (din cauza ideologiei impuse şi a cenzurii) să nu se mai scrie în ţară, ci, mai cu deosebire, în exil. De rolul lor au fost permanent conştienţi scriitorii emigraţi, mulţi dintre reprezentanţii importanţi fiind ctitori ori contributori la revistele româneşti editate în alte spaţii, continuând să scrie și să publice în limba

---

[1] *Revista scriitorilor români,* nr. 1/ 1962. În aceiași termeni va fi formulat răspunsul lui Busuioceanu la întrebarea scriitorului Salvador Perez Valiente într-un interviu la Radio Nacional de Madrid, un răspuns lucid şi tragic în acelaşi timp: „Cuvântul, trebuie să mărturisim, a murit în România. Cuvântul în libertate nu mai există. Literatura românească de azi e, în patria mea, un imens cimitir/…/ Nu mai există altă literatură română decât aceea a exodului, aceea a celor care trăim risipiţi azi în toate ţările din lume." (apud Ierunca; *Româneşte,* Humanitas, 1991, p. 32)

[2] Monica Lovinescu, *Seismograme. Unde scurte* II, Humanitas, 1993, p. 43.

română. Pentru ei, limba şi publicaţiile româneşti constituiau simbolul Ţării, exact aşa cum afirmaseră, de exemplu, și editorii revistei ce purta un nume greu de semnificaţii: „*Fiinţa românească* e Ţara în exil, care vrea să afirme, între celelalte popoare ale lumii occidentale, dreptul poporului român la o viaţă demnă şi la o creaţie liberă." În fraza de mai sus este suficient să înlocuim titlul publicaţiei cu genericul „revistele româneşti" şi vom avea întregul crez al celor ce le editau în condiţiile grele ale exilului.

Aşadar, rolul asumat de către scriitorii din exil a fost mai cu deosebire acela de a încerca, prin toate mijloacele (scrisului!), să contracareze „umbrele stalinismului cultural" instalat în ţară[3], ducând o adevărată *politică culturală* împotriva „politizării literaturii", împotriva „degradării programatice."[4]

Sunt multe şi variate articolele şi revistele în care cei care scriau în libertate „treceau virtual granițele", arătând cu exemple concrete politica regimului din România. Toate aceste luări de atitudine demonstrează astăzi şi legătura permanentă pe care scriitorii din exil o păstrau cu cei de acasă, frontierele îngrădind numai fizic. Sunt – în acest sens – bine cunoscute afirmațiile repetate ale Monicăi Lovinescu, prin care aceasta întărea ideea că ea, alături de Virgil Ierunca, *trăiau* în continuare la București, erau cu alte cuvinte ancorați perfect în realitățile cultural-politice din țară, chiar dacă în mod concret nu se mai puteau întoarce și locuiau la Paris. Cei doi s-au implicat total în cunoașterea, analiza și promovarea literaturii române, indiferent unde era scrisă. Tot ce era valoros în România era făcut cunoscut, pe calea undelor – depășind astfel orice graniță fizică – și celor de acasă, precum și celor din exil. Aceștia, la rândul lor, continuau să scrie, iar îndemnul lui Eliade din perioada primului exil, conform căruia „emigranţii nu au dreptul de a se simţi rupţi din fenomenul românesc contemporan"[5] este emblematic pentru ceea ce a reprezentat – în libertate – fenomenul cultural românesc.

[3] v. revista *Destin,* nr. 24-25/ 1972, p. 215.
[4] Idem, p. 5.
[5] v. revista *Luceafărul*, nr. 1/ 1948, Paris.

II. *România* de dincolo de frontiere

1. *Țara* din exil

„Exilul fiind, în miniatură, o Românie dincolo de fruntarii.”
Ion Dumitru[6]

„În această revistă, scriitori și cititori, departe de țară, își află Țara.*”*
„Cuvânt înainte” în *Revista Scriitorilor Români* (München)

„Prăbuşirea în timp” de după 1945, invocată de Aron Cotuş în poezia sa, va fi totodată „o prăbuşire în spaţiu” pentru mulţi dintre intelectualii români forţaţi de istorie la dezrădăcinare. Consecinţele acestei dezrădăcinări – multiple. Drumul, traseul fiecăruia ar putea fi considerat drept simbolul unei întregi categorii.

Extrapolând teza lui Jung, conform căreia progresul a rupt omul de rădăcinile sale, putem spune că îndeosebi istoria a avut astfel de consecinţe. Plecarea, rătăcirile – pentru unii din ţară în ţară, în aşa-numita emigrare „în zig-zag”, cum o numea odată Sanda Golopenţia – în căutarea locului ideal potrivit nevoilor şi aspiraţiilor fiecăruia au însemnat dezrădăcinare şi re-plantare. Plecarea de după ocuparea țării de către trupele sovietice a fost prima de o asemenea anvergură, primul exil fără cale de întoarcere.

În noile spații, ei își transplantează limba, identitatea, întregul bagaj cultural și creează o *altă „Românie”*, alcătuită generic din ziare, reviste, cărți românești, din organizații politice și asociații culturale, din încercări de înființare de edituri și biblioteci ori din cenacluri. Chiar și extrem de bogata corespondență dintre intelectualii români din cele mai îndepărtate puncte de pe glob confirmă încă o dată că exilul românesc s-a constituit ca o adevărată „rețea”. (Acesta era termenul prin care Eva Behring, cercetător al exilului românesc, caracteriza fenomenul)

Ziarele românești (*Lumea liberă, Meridianul românesc, Cuvântul românesc, Cuvântul liber* ș.a.), revistele (începând cu *Luceafărul*, continuând cu *Caete de dor, Destin, Dialog, Ethos, Ființa românească, Limite, Revista Scriitorilor Români* ș.a.), cărțile în limba română (semnate de Mircea Eliade, Vintilă Horia, Ștefan Baciu, Aron Cotruș, Alexandru Busuioceanu, Alexandru Ciorănescu, Horia Stamatu etc., etc.), organizațiile politice (Comitetul Național Român, Fundația „Iuliu Maniu” ș.a.), asociațiile culturale („Cercul de Studii şi Cercetări al Românilor din Germania” etc.), Biblioteca Română de la Freiburg și nu în ultimul rând Cenaclul de la Neuily, organizat de către L.M. Arcade-Mămăligă dau măsura acelei *Românii*

[6] Ion Dumitru (n. 1937, în Boteni, jud. Argeş), stabilit la München din 1962, este poet, jurnalist și editor. A publicat cărți în Germania și România. Între 1964 până în 1995 a fost angajat la postul de radio *Europa liberă*. Este membru fondator al cenaclului *Apoziția.* A înființat totodată editura Jon Dumitru, unde a publicat peste 80 de titluri. Editura a mai tipărit revistele *Apoziția, Săptămâna müncheneză* și, parțial, *Curentul, Limite* și *Correspondances.*

din exil, dau măsura continuității literaturii și culturii românești dincolo de granițele actuale ale țării.

În prefața la prima antologie de poezie românească publicată în exil (Buenos Aires, 1950), Vintilă Horia accentua aceeași idee, arătând că „abia după armistițiul din August 1944 se poate vorbi în istorie de o emigrație românească, de un exod în masă care *a dat naștere peste hotarele Țării unui microcosm românesc, reprezentând, cu destulă fidelitate, trăsăturile caracteristice ale macrocosmosului originar. O lume românească a luat naștere în câțiva ani în afara spațiului românesc,* împrăștiată prin toate centrele apusului, desbinată de aceleași pasiuni politice și concentrată în jurul acelorași mituri spirituale și a acelorași tradiții culturale ca și lumea românească rămasă acasă./…/ … în spațiul imens al lumii libere s'a format de-a lungul ultimilor cinci ani *o nouă lume românească, cu ziarele, cu revistele, cu bisericile, cu instituțiile, cu idealurile și cu nevoile ei./…/* Toți, împinși către apus de vânturi diferite, mai devreme sau mai târziu înspăimântați de urgie, poartă într'un buzunar ascuns acel ban de aur pe care stă gravat, pe o parte dorul întoarcerii și pe cealaltă încrederea în întoarcere."[7]

Astfel, la o privire retrospectivă și de ansamblu a activității intelectualilor români din exil se poate deduce cu uşurință că cei plecaţi și-au asumat ei înşişi reprezentarea *Țării,* indiferent de spaţiul geografic. O mărturie directă, conștientizare a acestei misiuni, o întâlnim și în „Cuvântul înainte" al revistei *Destin: „**Elitele intelectuale româneşti**, aruncate de circumstanţele istorice, tragice, prin care trece neamul nostru, dincolo de Țară, **constituie** pe măsura autenticităţii lor nu simple mănunchiuri sau individualităţi deplasate din spaţiul lor normal de creiaţie în spirit, ci **adevărate frânturi de ţară reprezentând întreg Universul românesc**, am putea spune **un fel de monade de viaţă şi cultură românească.** Nu se poate garanta acel proces indispensabil de continuitate culturală românească, misiune ce incumbă în mod esenţial valorilor intelectuale, nu pot fi salvate din haos esenţele sufletului românesc, nu se poate produce fenomenul necesar de integrare permanentă în destinul neamului, câtă vreme elitele intelectuale operând în libertate, adică **elementele de cultură obiectivă aflate peste graniţă** nu **sunt o prelungire rodnică în neîncetată poziţie de veghe a patriei şi a pământului românesc**."*[8]

---

[7] Horia, Vintilă, *A murit un sfânt,* 1952, pp. 7, 9.

[8] În nr. 15 al revistei *Destin*, Ştefan Baciu va sublinia importanţa publicaţiilor literare din exil, subînţelegându-se totodată valoarea întregii lor creaţii desfăşurate în alt spaţiu geografic, dar în spiritul culturii româneşti: „Acei dintre noi care într-o zi vor avea privilegiul să se întoarcă într-o ţară liberă (nu liberalizată), nu se vor întoarce nici cu vilele din Mar del Plata, sau Nisa, nici cu Cadillacurile sau Buick-urile de ultimul tip, ei într-un cufăr sau într-o ladă cu colecţia revistei DESTIN, care alături de *Fiinţa românească* şi de *Revista scriitorilor români*, înfăptuiri de dată mai recentă, dar de merit egal, **vor putea lega acolo în Ţară, firul rupt de Istorie**, pe care DESTIN l-a urmat în mod exemplar." /.../ cine poate tăgădui că revista DESTIN nu a fost o dovadă a continuităţii spiritului creator românesc peste hotare, a unui basm peste timp şi spaţiu al cuvântului românesc pe care de veacuri, noi românii, îl povestim gemând din grele patimi, pretutindeni, acolo unde şezum şi plânsem?"

Dată fiind amploarea acestei activităţi, răspândirea intelectualilor români pe tot globul şi continuitatea folosirii limbii române în cărţi, în reviste şi ziare publicate în Europa, America ori chiar Australia, considerăm că ne putem referi, generic, la o ţară „de dincolo”[9], graniţele geografice putând fi înlocuite, virtual, cu cele lingvistice. Această „Românie” de dincolo a fost astfel reprezentată de valoroşi intelectuali – scriitori, jurnalişti, oameni de ştiinţă şi nu în ultimul rând de câţiva politicieni (generalul Rădescu, liberalul Mihail Fărcăşanu ş.a.) – care au reuşit să se salveze din țara ocupată. Din locurile în care și-au găsit adăpost au luptat prin toate mijloacele și pentru conştientizarea Occidentului faţă de realităţile româneşti, asumându-şi mai ales misiunea de a duce mai departe cultura şi, în ultimă instanţă, identitatea românească ameninţate în ţară.

Având în vedere complexitatea numerică și valorică a acestor forme de manifestare, o trecere în revistă ar necesita spațiul unei cărți. Vom exemplifica doar cu una singură – un scriitor aparent destul de mediatizat după 1990, necunoscut touși la adevărata dimensiune – Virgil Ierunca.

1. Virgil Ierunca – o adevărată „instituție” românească dincolo de frontiere

2.1. Politică prin cultură

Este evident că Virgil Ierunca (ca și Monica Lovinescu) s-a făcut mai cunoscut publicului larg din România ca „voce” (datorită puterii de răspândire a undelor radio!) decât prin ceea ce a scris, dar şi din cauza precedării în timp a emisiunilor radio faţă de cărţile scrise.[10]

În Europa, aşa cum citim în rememorările Monicăi Lovinescu, „majoritatea revistelor literare apăreau la Paris din iniţiativa îndeosebi a lui Virgil Ierunca, de la

[9] În volumul său de memorii, *Peregrinări universitare europene – și nu numai* – (ed. Logos, 2010), romanistul Alexandru Niculescu, aflat ca profesor *incaricato* în Italia, descoperă „două Românii”, cea din granițele actuale și cea formată de conaționalii din exil, cei care continuau în libertate, fără cenzura comunistă, să publice și să reediteze cărți românești.

[10] Într-o analiză a activităţii celor doi, Ioan Bogdan Lefter scrie despre trecerea de la cuvântul rostit la cuvântul scris, despre „deceniile de colaborare la Radio Europa Liberă care i-au consacrat ca pe cei mai importanţi critici literari şi comentatori culturali din exil şi printre cei mai valoroşi din întreaga epocă românească postbelică (fără diferenţieri între înăuntru şi în afară). Începând din 1990, o dată cu prăbusirea regimului comunist, vocile lor radiofonice atât de cunoscute au început să se transfere, încetul cu încetul, în pagini de carte. Tot „umăr lângă umăr“, cum spuneam: mai întâi, cei doi şi-au reeditat în ţară cărţile din exil: *Undele scurte* – Monica Lovinescu (titlu prelungit apoi asupra unui întreg ciclu), *Piteşti* (devenit *Fenomenul Piteşti*) şi *Româneşte* – Virgil Ierunca (toate trei în 1990-1991, toate – ca şi cele ulterioare – la Editura Humanitas, cu care au contracte de exclusivitate). Apoi, au trecut la prelucrarea materiei din emisiunile de la *Europa Liberă*. A rezultat un şir de volume care reconstituie în linii generale ampla lor acţiune de cartografiere a culturii române postbelice: cele cinci cărţi în prelungirea *Undelor scurte* ale Monicăi Lovinescu, *Subiect şi predicat* (1993), *Dimpotrivă* (1994) şi *Semnul mirării* (1995) ale lui Virgil Ierunca” (v. I.B. Lefter, *Observatorul cultural,* nr. 489- 27. 08. 2009*).*

Caete de dor şi *Limite*, la *Fiinţa Românească* şi *Ethos”*[11]. Numele lui este frecvent întâlnit, şi în publicaţiile editate de alţi scriitori ori jurnalişti. În majoritatea articolelor, cuvântul său dezvăluie şi acuză. Chiar şi în articolele cu tematică propriu-zis culturală, autorul abordează cultura tot prin prisma politicului. Astfel, ansamblul conţinutului revistelor editate în diferitele ţări unde se refugiaseră intelectualii români (şi scoatem în evidenţă din nou pe cele redactate de Ierunca) demonstrează imposibilitatea separării culturii de politic. Aceasta o subliniase şi Monica Lovinescu, care ne spune – peste timp – că „În prima revistă de exil, *Luceafărul*, şi în primul cenaclu parizian, la o cafenea Corona, lângă Luvru, Mircea Eliade ne propunea drept *unice baricade posibile pe cele culturale*. În această strategie, revistele reprezentau tot atâtea *arme*.” [12] În calitate de scriitor-martor şi luptător cu arma cuvântului, Ierunca a ţinut astfel cumpănă dreaptă între conaţionalii exilaţi şi cei aflaţi sub ocupaţie (prin radio). Nu altceva sublinia şi Alex.Paleologu într-un interviu din 1998: „În exilul românesc anticomunist, Virgil Ierunca ocupă un loc de rândul întâi, de prim-plan. Şi poate chiar mai mult decât alţii, care au avut o importanţă politică mai mare decât el. Adică, vreau să spun că Virgil Ierunca a avut un rol mai mare decât Vişoianu, de exemplu, în ordinea aceasta, şi Monica la fel, pentru că ei, săptămână de săptămână şi zi de zi la radio, erau în acţiune şi în actualitate, adresându-se ţării.”[13] O propoziție din Jurnalul său este emblematică pentru întreaga sa activitate de *luptător* cu arma cuvântului: „… indulgenţa nu-mi stă în fire”[14].

2.2. Virgil Ierunca – scriitorul

Răsfoind presa exilului, în care Virgil Ierunca a fost prezenţă activă, citindu-i volumele publicate după 1990 în ţară, cititorul de astăzi îl va putea descoperi nu numai ca luptător cu arma cuvântului scris, dar şi ca talentat scriitor. Astfel, numele său semnifică şi pe acela al unui scriitor care s-ar cuveni astăzi receptat ca atare de istoria literaturii române.

Și ne vom susține argumentele începând cu un pasaj dintr-o scrisoare pe care i-o adresa Mircea Eliade după citirea unor fragmente din Jurnal, publicate de Ierunca în revistele exilului: „...*adevăratele* mulţumiri sunt pentru cele două fascicule de *Jurnal* pe care le-am citit – şi recitit – cu nesaţ în *R.S.R.*[15] IV şi *Destin* 15. Ce se mai poate adăuga? **Eşti un mare scriitor**![16]

S-a remarcat nu o dată – în termeni diferiţi, dar care acopereau aceeaşi idee – că Virgil Ierunca ar putea reprezenta modelul de scriitor care nu a dat în planul literaturii o operă pe măsura potenţialului, cheltuindu-se şi sacrificând scrisul

[11] v. *Secolul 20*, nr. 10-12/ 1997 şi 1-3/ 1998, p. 173.
[12] Idem.
[13] Corbea, Ileana, Florescu, Nicolae, *Convorbiri prin timp,* Societatea Română de Radiodifuziune, 2003, p. 156.
[14] Ierunca, virgil, *Trecut-au anii,* Humanitas, 2000, p. 5.
[15] *Revista Scriitorilor Români.*
[16] Eliade, Mircea (apud Ierunca, Virgil, *Trecut-au anii*..., p. 435, s.n.)

pentru o cauză considerată net imperioasă la momentul respectiv. În cazul său, militantul – cel puţin în timpul vieţii – se pare că a pus în umbră scriitorul.

Cele ce urmează sunt doar o anticipare a unei demonstrații mai ample (care se va materializa, sperăm, într-o carte), prin care vom demonstra că Virgil Ierunca a fost şi un autentic scriitor. El și-a scris întreaga operă (cronici, eseuri, portrete, poezie, jurnal) aproape în totalitate dincolo de frontierele țării (nu luăm aici în calcul activitatea sa de dinainte de exil, timp în care se dedicase cu precădere literaturii și culturii franceze, activitate abandonată în exil).

Paleta abordată este așadar diversă. Polemist cu verb acid şi intransigenţă totală, Ierunca a semnat cronici literare, portrete de scriitori, poezie, sinteze de literatură română în ediţii franceze şi germane (*Encyclopédie de la Pléiade, Histoire générale des litérature, Dictionaire des Litératures, Lexicon der Weltliteratur im 20 Jahundert, Dictionaire du surréalisme et ses environs*), fiind în acelaşi timp şi un atent şi fin analist al epocii, care nu s-a sfiit niciodată să acuze Occidentul de orbire în faţa pericolului comunismului adus de tancurile sovietice.

Ţinând cont de potenţialul pe care scriitorul îl demonstrează în tot ceea ce a aşternut pe hârtie, cu atât mai mare este regretul în ceea ce priveşte dimensiunea oarecum redusă a operei sale. Militantul cultural şi politic s-a cheltuit pe sine în slujba unei cauze determinate de vitregiile istoriei. Dar diversitatea în plan literar demonstrează totodată profunda sa implicare în viaţa culturală a exilului românesc. Din cele puţine volume pe care le-a publicat sau din cele în care sunt adunate contribuţiile din revistele editate de el ori la care a colaborat, se poate desprinde această diversitate. Autorul excelează în toate, dar poate pe primul plan ar trebui să-i reliefăm calitatea de portretist, modalitatea de a surprinde şi prezenta trăsăturile care conturează profilul artistic ale unei personalităţi din cultura noastră (Brâncuşi, Enescu) sau ale unui prieten scriitor (Busuioceanu, Lucian Bădescu ş.a.).

Exemplificăm în cele ce urmează doar cu *arta portretului* și cu câteva observații apoi asupra *semnificației titlurilor* alese de Ierunca, subcapitole din analiza mai amplă anunțată mai sus.

Primul ar putea fi numit şi „cartea cu prieteni". Fără excepţie, portretele creionate de Ierunca, fie ca necrolog, fie prilejuite de apariţia unei cărţi, sunt toate omagii şi dovezi de nobilă prietenie, cu dreaptă măsură asupra trăsăturilor de om şi de scriitor ale celui descris. Dar cine sunt prietenii lui Virgil Ierunca? Ei se numesc Lucian Blaga, Vasile Voiculescu, Constantin Noica, Dan Botta ş.a., dintre cei rămaşi în ţară, Mircea Eliade, Lucian Bădescu, Mihail Fărcăşanu, Mihai Cismărescu, Alex. Busuioceanu, Mircea Popescu, şi încă mulţi alţii – dintre cei cu care împărţea destinul de exilat.

O primă caracteristică a modalităţii de abordare portretistică este permanenta împletire a aprecierilor, a reliefării calităţii operei şi a omului cu relatarea unor întâmplări care, prin concretul faptei, întregesc personalitatea celui evocat.

Capitolele dedicate acestor prieteni pot fi receptate şi ca portrete morale, iar mulţi dintre oamenii descrişi – ca eroii tragici cu un destin determinat de istorie.

Aşadar, una dintre calităţile de scriitor ale lui Ierunca este aceea de a reuşi să cuprindă cu ajutorul cuvântului trăsăturile definitorii ale întregii dimensiuni ale celui pe care şi-a propus să-l descrie.

Discursuri îndrăgostite ar putea fi numite toate, şi nu e de mirare având în vedere personalităţile descrise cu specialul talent de a surprinde esenţa unor caractere de excepţie, de la Brâncuşi şi Enescu, până la Dinu Pillat ori Ioan Cuşa şi încă mulţi alţii.

O parte dintre numele celor care au trăit în alte spaţii nu spun nimic cititorului de astăzi (sau sunt cunoscute de foarte puţini) de vreme ce regimul comunist interzisese orice publicaţie a lor (sau care îi amintea), dar, după cum se ştie, şi mulţi dintre cei care au trăit în ţară au avut numele prohibit (sau nemediatizat) dacă făcuseră puşcărie politică sau nu intrau în corul celor care ridicau osanale mai marilor zilei.

Câţi dintre cei interesaţi de literatura şi cultura română cunosc astăzi, de exemplu, cine a fost şi mai ales care a fost activitatea lui Mircea Popescu, dar pe cea a lui Lucian Bădescu ori Alexandru Busuioceanu? Spaţiul nu ne permite a-i aduce în atenţia cititorului pe toţi. Alegem să rememorăm personalitatea unuia singur, aşa cum l-a descris Virgil Ierunca. Acesta, având vocaţia prieteniei, dar şi atitudine intransigentă faţă de oportunism, va încerca permanent să păstreze – de la Paris – dreapta măsură şi să-şi prezinte prietenii, punându-ne în faţă mai ales modele demne de urmat.

O constantă pentru majoritatea dintre trăitorii pe alte meleaguri a fost ceea ce am putea numi „românismul", configurat de scrisul în limba maternă şi de implicarea – prin forţa cuvântului – în destinul ţării.

Unul dintre cei caracterizaţi prin dimensiunea patriotică este **Alexandru Busuioceanu**, al cărui românism este subliniat încă dintru început în textul intitulat „Alexandru Busuioceanu: între izvor şi proiect", prin dorinţa acestuia de a publica un volum de poeme în limba română, „cu puţină vreme înainte de a muri"[17]. Imediat urmează evidenţiată – atât pentru cunoscători, cât şi pentru necunoscători – calitatea validată de „poet spaniol", tocmai cu scopul de a accentua – şi de această dată – dimensiunea specială a multor intelectuali din exil.

Tot dintru început, cel care abia departe de ţară avea să descopere adevărata valoare şi frumuseţe ale limbii şi culturii româneşti îşi avertiza cititorii că se fereşte în portretele sale de excese, dar că, în cazul lui Busuioceanu, „orice referinţă moale la *patriotism* ori *sentimentalism* e neîncăpătoare". Dar, dincolo de „întoarcerea la verbul românesc – ca o dezlegare de a păşi în moarte", emblema de „autentic poet" se cuvenea subliniată pentru cei care se cantonează încă în „graba de a orândui după aparenţe"[18]. Aceste „aparenţe" sunt apoi imediat aduse în atenţie – şi anume calitatea excepţională în alt domeniu – aceea de „apreciat critic şi istoric al artelor" care, se subînţelege, o estompase pe aceea de poet, precum şi un motiv major

[17] Ierunca, Virgil, *Subiect şi predicat*, Humanitas,1993, p. 23.
[18] Ibidem, p. 24.

(comun tuturor confraţilor nevoiţi să-şi părăsească ţara) – destinul neprielnic care a făcut ca mare parte din poezia sa, „ca vrere de expresie integrală", să apară nu în ţară, ci în exil.

Într-un alt palier al observaţiei asupra tehnicii folosite de portretist, amintim şi accentuarea unei afirmaţii printr-o negaţie din aceeaşi sferă semantică generală. Un exemplu este amintirea faptului că Busuioceanu a fost „colaborator neobosit al *Gândirii*", dar „poezia sa *nu poate fi încadrată aici*"[19]. În analiza lui Ierunca, şi omul, şi opera sa sunt dominate de „întrebarea de conştiinţă" şi astfel, exigenţa majoră este „a conferi poeziei harul torturat al cunoaşterii" (Ibid.).

Pentru a-i apropia şi mai mult cititorului român poezia lui Busuioceanu, analistul recurge la o raportare cu o sferă cunoscută – situându-l „între Blaga şi Voiculescu", imediat urmând însă diferenţa specifică, reliefată prin două citate semnificative şi sintetizatoare asupra poeziei celor doi.

Într-o manieră de apropiere în trepte sau de focalizare cu un spot în cercuri din ce în ce mai largi, urmează departajarea temporală (şi cu subînţelesuri valorice!) – poezia scrisă în ţară, între 1915 – 1928, şi cea din exil, fiecare cu succinte, dar pertinente caracteristici diferenţiatoare. Exemplificările cu poeme din ţară aduc în discuţie „întâlnirea" cu Blaga şi nicidecum „influenţa": în timp ce Blaga „e palid de cădere", iar „fiorii metafizici îl silesc să-şi încarce mitic cuvintele", Busuioceanu (cel din prima perioadă) are „o rezervă senină (...) motivată de viziunea lui cosmică, netulburată şi neameninţată"[20].

În schimb, încercarea la care l-a supus viaţa, deţărarea, exilul, „loc privilegiat al întrebării, al torturii de a trăi şi mai ales de a nu putea muri", îi determină celui plecat o nouă treaptă în creaţie, poezia lui Busuioceanu (re)dobândind – cum atât de măiestrit lexical ştie să o prindă analistul – „tăriile ei primordiale: de arsură şi rugăciune, de blestem, descântec şi ţipăt" . Analiza şi exemplificările ce urmează demonstrează apoi „arsura şi rugăciunea", Ierunca sintetizând adesea, aproape aforistic, principalele caracteristici („Toată poezia lui Al. Busuioceanu se desfăşoară sub semnul întunecimilor" sau „Există la Al. Busuioceanu o voinţă de a crea, dar şi de a suferi suferinţa îndepărtării [...] *Ţara din gând* e poate singurul poem în care un exilat a *văzut* cu adevărat chipul ţării înainte de re-vedere"[21].

Publicat în 1962, portretul de scriitor al lui Busuioceanu va avea un pandant într-un text ce purta simplu doar numele autorului, text inserat în volumul intitulat *Româneşte*, apărut pentru prima dată la editura „Fundaţia Universitară *Carol I"* din Paris în 1964. Îl întâlnim aici mai aproape pe omul Busuioceanu, capabil de pasiune şi generozitate, înnobilat cu darul ales al prieteniei şi altruismului, dar şi pe specialistul de mare clasă în artă plastică, muzică, poezie şi istorie veche.

Ceea ce părea să depăşească însă toate acestea în definirea caracterului său ales era „obsesia României", dragostea pentru ţara natală, dar şi durerea exilatului faţă de situaţia în care ajunsese în timpul în care „Cuvântul în libertate nu mai există".

[19] Ibid., p. 25.
[20] Ibid., p. 26.
[21] Ibid. pp. 28, 30.

În cel de al treilea volum, intitulat *Dimpotrivă*, numele lui Busuioceanu se întâlneşte din nou (şi se pare că este singura personalitate asupra căreia se va opri Ierunca de trei ori!). De data aceasta, este salutată cu bucurie „recunoaşterea lui Al. Busuioceanu” şi în ţară „după îndelungatul surghiun intelectual al operei şi memoriei” scriitorului, prilejuit de publicarea la editura Meridiane a volumului *Scrieri despre artă.* Considerată „o dreptate postumă”, Ierunca va sublinia mai întâi „importanţa unuia dintre cei mai de seamă cărturari ai noştri, pentru care arta înseamnă conştiinţă, sens şi semn al adevărurilor ce transced orizontul pur al frumosului”[22]. Spirit complex, cu valenţe către multe domenii ale culturii, va insista Ierunca, Al. Busuioceanu a excelat în toate. În acest caz, îi este reliefată cu deosebire latura de critic de artă, volumul editat în ţară fiind considerat „un model al genului”, „o lucrare de referinţă”, cu atât mai mult cu cât unele dintre studiile incluse sunt traduse în româneşte şi astfel, „mulţi (cititori) le vor citi, poate, pentru prima dată” abia acum, de vreme ce numele şi opera sa fuseseră interzise în ţară.

2.2.1. Semantica titlurilor - *avantpremieră* a pamfletelor

Cărţile lui Ierunca şi nu mai puţin capitolele în care acestea sunt structurate surprind cititorul prin titlurile alese. Acestea – de cele mai multe ori – sunt inedite şi realizează o trimitere aluzivă la alte câmpuri semantice. Dăm numai câteva exemple:

Subiect şi predicat este unul dintre ele, dar la fel de deosebite sunt *Semnul mirării,* precum şi capitolele intitulate „Trepte” ori „Priviri”. *Româneşte* poate avea – pentru cititorul de astăzi, trecut prin exerciţiul de compromitere şi desemantizare a oricărei forme de expresie din sfera patriotismului – cel puţin o conotaţie desuetă. Autorul prevede posibila reacţie şi explică alegerea, dar şi menţinerea titlului (la a doua ediţie, cea din ţară, de după căderea comunismului) prin determinantele istorico-politice: „Până mai ieri, şi poate chiar şi în zilele noastre, un asemenea titlu ar fi sunat sforăitor, ridicol. În acea epocă, nu. Dimpotrivă: când ţara suferea nu numai un proces de desfiinţare, datorită unei ideologii totalitare, ci şi unul de rusificare implacabilă, a pune accentul (grav) pe valorile româneşti însemna, de fapt, o sfidare a vremurilor”[23]. *Dimpotrivă* se înscrie pe aceeaşi stare determinată de presiunea politicului asupra fenomenului cultural. Într-o atitudine de împotrivire sugerată de tiltu, analistul epocii (prin toate coordonatele acesteia – de la cea politică la cea culturală) dezvăluie, fără menajamente, tot ceea ce nu se putea spune direct în ţara ocupată.

Și astfel, de la titlul unei cărți sau al unui capitol și până la textele propriu-zise, Ierunca utilizează arta şi tehnica *pamfletului* ca pe o armă a *împotrivirii.*

Dacă în capitolele de portrete dedicate unor înalte spirite intelectuale (şi morale!) dezvăluirile asupra aservirii/ „turcirii” unei părţi a intelectualităţii româneşti erau oarecum tangenţiale, în cel intitulat mai mult decât grăitor –

[22] Ierunca, *Semnul mirării*, Humanitas, 1995, p. 52.
[23] Ierunca, *Dimpotrivă,* Humanitas, 1993, p. 7.

„Dimpotrivă" – acestea sunt nu numai detaliate, dar şi extrem de directe şi necruţătoare. Tonul este nu o dată de pamflet vitriolant, izvorât din indignarea şi durerea provocată de „ruşinea în care s-a înecat o bună parte din scriitorimea română"[24].

Mai mult. Dacă *tăcerea* celor care nu se adaptaseră noului regim şi nu colaborau cu acesta (v. Blaga, Barbu, Dan Botta ş.a.) era privită cu admiraţie şi respect, *a nu tăcea* în exil, adică a dezvălui aservirea unor scriitori faţă de noul regim, a alcătui acea „antologie a ruşinii" şi a supune oprobiului public oportunismul şi carierismul, deveniseră pentru Ierunca unul dintre sensurile vieţii. „Nu tăcem şi nu vom tăcea", o spune textual scriitorul, angrenat de departe în lupta de conştientizare a cititorilor asupra „glasului mercenarilor ce ţin isonul stăpânirii". De aceea, ştiind că a primit acea „procură invizibilă", ştie şi că are datoria „ţipătului", „datoria mărturisirii"[25].

Astfel, cartografierea diferitelor tipuri şi grade de „turcire", ca şi a motivaţiilor acesteia demonstrează o bună cunoaştere nu numai a ceea ce se întâmpla în ţară, dar şi a caracterului fiecăruia dintre acei, cum îi numeşte fără menajamente de prisos, „ingineri ai sufletelor moarte". Caracterizările sunt dure, dar drepte, iar numele celor amendaţi sunt dintre cele mai mari. Dacă la G. Călinescu este vorba de „frivolitate", „amestecată cu un miticism solemn", iar la Tudor Vianu această frivolitate se suprapune peste „o condescendenţă ruşinată", la Mihai Ralea se amestecă cu „un cinism mereu aşezat", iar la Al. Rosetti cu „un neo-ciocoism estet"[26]. În sintagme nu de puţine ori ironice, când nu sunt de-a dreptul dure, etichetele sunt sigure şi definitorii. Geo Bogza, de exemplu, „care se împotrivea lumii « burgheze » din trecut cu tot patosul lui proletar, e astăzi un *academician decorat şi para-decorat care nu se mai îngrijeşte decât de măreţia adjectivului-perie"*. De la tipul „Geo Bogza"[27], radiografierea „turcirii" se mută la cei care se tem să răscolească trecutul şi devin, în termenii atât de metforic-grăitori ai celui care informează (şi acuză!), „ostateci de 180 de grade", scrisul lor trezind „un sentiment complex, ceva între dezgust, milă şi iar dezgust". Numele acestora sunt: „Traian Herseni, Ion Marin Sadoveanu, Eusebiu Camilar etc.", prin „etc.", Ierunca lăsând să se înţeleagă faptul că cei numiţi reprezintă de fapt o categorie care-i implică, desigur, şi pe alţii, bine cunoscuţi la vremea respectivă. Toţi cei numiţi mai sus stârnesc dispreţul analistului. Urmează însă „o categorie mai grea", adică cei care „au căzut în mrejele colaboraţionismului cu sfială şi distanţe." Este aceasta categoria celor „de compătimit", cei care, aşa precum Şerban Cioculescu ori Alexandru Dima, „după o tăcere de ani de zile – care va trebui înscrisă ca o exemplară cutezanţă de a rezista" – au făcut concesii pentru a reuşi să scrie şi să publice în domeniul istoriei literaturii. Numai că nu au putut rămâne în turnul de fildeş şi cum „cârdăşia cu regimul comunist îşi are riscurile ei", şi aceştia au intrat

[24] Ibid., p. 86.
[25] Ibid., p. 85.
[26] Ibid., p. 86).
[27] Lui Geo Bogza îi va dedica şi un text aparte în acelaşi capitol – „Dimpotivă" –, sub titlul concludent „Geo Bogza sau despre conştiinţa decorativă".

în corul celor care scriu „articole de actualitate”[28]. Regretând atitudinea celor doi, cu ironie şi subtilitate în deconspirarea celor supuşi regimului, Ierunca mai pomeneşte două nume: „actualitatea ar trebui lăsată neapărat pe seama unui G. Ivaşcu sau Eugen Jebeleanu”. Şi mai departe, cu aceeaşi ironie, analistul epocii scrie despre alte „două categorii care nu pun probleme”. Sensul este dezvăluit imediat ca fiind acela că aici îi poate încadra, în termeni sarcastici caragialieni, pe cei care sunt „falitii noştri naţionali”, adică „oportuniştii de meserie”, care „îşi schimbă condeiul după sezon şi remuneraţie, după stăpân şi năpastă.” Fiind cunoscuţi şi recunoscuţi astfel, „ce scriu sau nu scriu ei n-are nici o importanţă”, opinia unor Zaharia Stancu, Demostene Botez sau Cicerone Theodorescu – o spune direct analistul – „nu interesează pe nimeni, pe absolut nimeni”[29].

III. Literatura de dincolo de frontiere. O (necesară) revizuire a canonului

„Nu avem nici o fenomenologie a exilului românesc, nici o simptomatologie motivată cultural, politic şi sociologic. Nemaivorbind de faptul că ar fi extrem de interesantă şi de necesară o sinteză asupra exilului românesc care ar releva combinaţia celor trei componente esenţiale: politic, economic şi cultural”, remarcase criticul Ion Simuț într-un articol din *România literară* (nr. 23/ 2008), dedicat prezentării valoroasei *Enciclopedii a exilului românesc* datorată lui Florin Manolescu.

„În ansamblul culturii române, literatura exilului e departe de a-şi fi găsit locul sau receptarea critică definitive ori măcar adecvate. Există, desigur, luări de poziţie semnificative, există exegeze notabile, dar o sinteză cu adevărat cuprinzătoare şi recuperatoare întârzie încă să se producă”, sublinia și Iulian Boldea în articolul „Exilul ca situație limită”[30].

Un alt cercetător al exilului românesc, Gheorghe Grigurcu, începe cronica intitulată „Despre exil în alb-negru” la volumul *Tragismul exilului românesc. Interviuri* (Sebeș, ed. Emma Bokks, 2016) cu următoarea afirmație: „În pofida aparențelor, fenomenul exilului a rămas pentru noi încă o temă insuficient elucidată, care conține nu doar virtualitățile unor interpretări, ci și de-a dreptul zone ale necunoscutului, la fel de incitante.”[31]

Ca un fel de concluzie la punctul de vedere al atitudinii față de literatura/ cultura exilului, analistă a fenomenului (din interior), Monica Lovinescu îi împarte pe cei care *mâine* ar cerceta fenomenul „în două categorii distincte și chiar antinomice”: „unii, rarisimi, pentru care tot ce ține de exil este excepțional, alții – mai numeroși

[28] Ibid., p. 87.
[29] Ibidem.
[30] v. *România literară* (nr. 41/ 2011)
[31] v. *România literară* (nr. 30-31/ 2017)

– nedispuși să-l ia în seamă și să-i confere sens și valoare. O bună parte din scriitorimea română pare a evita cât mai sistematic orice referire la exilați."[32]

Sunt așadar în România (și nu numai) cercetători (încă puțini!) care s-au aplecat asupra fenomenului, dar, desigur, în mod individual nu se poate ajunge la o recuperare și, mai ales, la o integrare pe măsura valorii culturale a celor aflați o bună parte din activitatea creatoare în exil.

De aceea, recuperarea exilului cultural românesc ar trebui să devină astăzi o necesitate de absolută urgenţă.

Este o datorie a fiecărei ţări să-şi cunoască cultura în integralitatea ei, să-şi întregească patrimoniul cultural cu tot ceea ce-i aparţine, indiferent de locul geografic unde a fost creat. Iar literatura (cel puţin cea scrisă în limba română) nu mai poate fi trecută cu vederea şi trebuie să aparţină în totalitate istoriei noastre literare. Motivaţia recuperării o aflăm nu numai în calitatea operelor create în timp dincolo de graniţele ţării, dar şi în necesitatea cunoaşterii a cât mai multor aspecte care să completeze spiritualitatea noastră. Criteriul axiologic este însă, desigur, unul principal.

Lăsând la o parte repunerea în circulaţie în anii comunismului a operei lui Eliade sau Eugen Ionescu, dar şi aceasta cenzurată şi trunchiată, putem afirma că abia din 1990 încoace a început o oarecare activitate în sensul recuperării literaturii scrise în afara graniţelor[33], în sensul introducerii în circuitul cultural din ţară a unor opere şi a unor nume interzise în comunism şi de aceea uitate sau total necunoscute generaţiilor mai noi. Această recuperare a fost însă destul de sporadică şi fără a fi susţinută cum se cuvine la nivel oficial. S-au publicat dicţionare ori istorii ale literaturii în care sunt incluşi scriitori din exil, sunt publicate cărţi şi studii dedicate celor ce până în 1989 au fost interzişi sau trecuţi în mod constant sub tăcere, dar totul poartă o certă marcă de aleatoriu şi subiectivitate, ţinând mai ales de iniţiativă personală decât de una instituţionalizată.

Cei care au contribuit (luptând uneori chiar contra curentului cvasioficial!) la reintroducerea în circuitul nostru de valori a scriitorilor din exil sunt de bună seamă cu atât mai demni de apreciat. Ceea ce i-a determinat îşi are explicaţia în cel puţin două motive. Unul rezidă în faptul că cei care au scris, au făcut cunoscut, au promovat activitatea culturală a exilului au cunoscut ei înşişi destinul celor depărtaţi de ţară (şi numim aici în primul rând pe Monica Lovinescu, dar şi pe Ion Negoiţescu ori Marian Popa), alţii, trăind permanent în ţară, având însă o viziune mult mai deschisă şi cuprinzătoare, au considerat o datorie din a readuce acasă nume de primă importanţă ale exilului românesc şi a le reintegra în circuitul de valori românesc. Un paradox poate fi subliniat aici. Aceşti scriitori sau oameni de

[32] Lovinescu, Monica, *Jurnal esențial*, Humanitas, 2010, p. 15.
[33] Nu luăm în discuţie în cazul de faţă literatura română din Republica Moldova, din Ucraina sau din Serbia, deoarece scriitorii de aici nu intră în categoria exilaţilor.

ştiinţă, ale căror opere au fost (unele) pentru prima oară tipărite acum la noi, aparţineau deja patrimoniului internaţional până să fie făcuţi cunoscuţi în ţară![34]

Dintre cei care au scris studii, articole, cărţi ori au îngrijit ediţii etc. ale scriitorilor din exil îi amintim pe Florin Manolescu[35], Nicolae Florescu[36], Cornel Ungureanu[37], Gh. Glodeanu[38], Dan Anghelescu[39], iar lista ar mai putea, din fericire, continua.

Cu siguranţă a sosit timpul, după aproape 30 de ani de la revoluţie şi în contextul unei acţiuni încă parţiale de recuperare a valorilor naţionale create în afara ţării, să reintegrăm sistematic tot ceea ce s-a creat valoros în condiţii de libertate şi să conştientizăm tot mai larg ideea că aceste valori aparțin literaturii (culturii) noastre, că fără ele suntem mai săraci cultural.

Şi insistăm pe această (re)integrare, în special pentru revizuirea canonului încă atât de restrictiv şi acreditat, din nefericire, de critici literari la care pretenţia de îndrumători şi diriguitori ai literaturii române întrece rezultatul concret. Este surprinzător să constaţi că ceea ce instituise regimul comunist şi înrădăcinase în conştiinţa unei întregi generaţii nu s-a schimbat nicidecum în esenţa sa, ci numai în aparenţă, la suprafaţă, la nivelul declarativ cu predilecţie. Cititorul format în ultimii 20 – 50 de ani, dar şi cel mai tânăr nu au alt canon în ceea ce priveşte literatura română decât ceea ce li se propune de către autoritatea unor critici care deţin poziţii cheie în reviste naţionale ori în edituri de prestigiu. Şi cei care au astăzi în jur de 60 de ani, chiar şi cei din generaţia de 20-25 de ani au fost şi sunt dirijaţi şi cantonaţi

[34] Să dăm numai exemplul lui Alexandru Ciorănescu, al lui Ştefan Baciu sau Vintilă Horia, deşi sunt încă mulţi alţii bine cunoscuţi în mediile artistice sau ştiinţifice din alte ţări.

[35] Dicţionarul regretatului profesor Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945-1989* (Ed. Compania, 2003) a devenit deja un instrument de referinţă şi de maximă utilitate pentru cercetătorul acestei laturi a culturii româneşti.

[36] Rolul lui Nicolae Florescu în acţiunea de reintegrare a scriitorilor români din exil este cunoscut cercetătorilor, cel puţin dacă ne gândim la reeditarea revistei *Caiete de dor* şi la activitatea editurii „Jurnalul literar". Cuvinte de maximă apreciere asupra activităţii sale găsim (de exemplu) din partea lui Ion Papuc în *Convorbiri literare*, cuvinte inserate în cadrul cronicii sale la o carte dedicată fraţilor Fărcăşanu, carte pe care o prefaţase cu maximă competenţă chiar Nicolae Florescu. „Îl recomada pentru acesta", apreciază Ion Papuc, „şi competenţele sale de istoric literar, şi ţinuta sa morală şi politică de personalitate care a făcut pentru cunoaşterea, pentru integrarea emigraţiei române postbelice mai mult decât instituţiile culturale ale ţării adunate la un loc, cu toate fondurile lor uriaşe. Prin *Jurnalul literar,* prin editura adiacentă acestuia, dând dovadă de un exemplar devotament faţă de valorile naţionale, a adus acasă mare parte din exilul la care mă refer." (v. Ion Papuc, „Cei doi fraţi Fărcăşanu", în *Convorbiri literare*, nr. 5 (161), mai, 2009, pp. 111-112.

[37] *La Vest de Eden. O introducere în literatura exilului* (vol.I-1995, vol.II-2000), *Mircea Eliade şi literatura exilului* (1995) ș.a.

[38] Principalele lucrări în care profesorul Gheorghe Glodeanu dedică studii unor scriitori din exil, integrându-i în aria mai largă a scriitorilor români contemporani, sunt *Incursiuni în literatura diasporei şi a disidenţei* (Ed. Libra, Bucureşti, 1999) şi *Măştile lui Proteu* (Libra, 2005).

[39] Articolele apărute în diferite reviste din țară, dar și din străinătate, dar mai cu deosebire cărțile publicate (împreună cu Mihaela Albu) aduc în atenție scriitori de mare importanță în plan literar (și cultural, pe ansamblu), ca Vintilă Horia ori Mircea Popescu, precum și prima revistă literară a exilului nostru – *Luceafărul.* Amintesc aici și cele două volume semnate de mine și dedicate presei literare din exil (ed. Timpul, Iași, 2009, 2011), precum și monografia *Memoria exilului românesc – ziarul* Lumea liberă *din New York* (2008).

în cam aceleaşi canoane. Diferenţele nu sunt de esenţă, ci de nume – unele respinse cu vehemenţă, luând în discuţie mai mult omul decât opera, altele ridicate pe un piedestal mai mult sau mai puţin subiectiv de vreme ce autorii fac parte din aceeaşi grupare literară ori chiar din acelaşi partid. Schimbarea, am afirmat mai sus, este numai la suprafaţă şi nicidecum una de esenţă. Sunt consideraţi scriitori canonici în continuare aceleaşi nume promovate în anii de dinainte de 1989, cu foarte mici excepţii, şi acelea prin excludere, şi nu prin adăugare. Ceea ce a fost interzis de către comunişti este astfel readus în istoria literaturii române, dar numai în plan superficial şi mai ales subiectiv.

A lua în discuţie şi a propune un nou canon devine de aceea o necesitate. Pentru a pune pe gânduri pe cititorul deschis la noi tipare vom reproduce un citat dintr-o relatare a lui Dan Cichir privind „fuga" unuia dintre scriitorii importanţi – şi doar parţial recuperaţi – ai literaturii noastre. Este vorba despre Petru Dumitriu, un nume cunoscut de generaţia vârstnică, destul de puţin de către cei tineri. Petru Dumitriu, autorul *Cronicii de familie*, era în anii 50-60 (1947 – debutul cu volumul de nuvele *Euridice* şi 1960 – anul plecării sale în occident) considerat cel mai important scriitor român al momentului. Paradoxul îl aflăm însă în afirmaţia lui Dan Ciachir şi anume faptul că, în anul debutului lui Petru Dumitriu, o altă carte apăruse pe piaţă, dar fusese repede retrasă şi topită: „La vremea respectivă, *singurul său concurent literar* era Pavel Chihaia, cu doi ani mai mare, autor al unui roman strălucit, *Blocada*, tipărit în decembrie 1947, retras apoi din librării şi topit."[40] Câţi dintre cititorii de astăzi au auzit cel puţin numele lui Pavel Chihaia? Întrebarea noastră este, desigur, retorică, fiindcă răspunsul îl ştim dinainte.

Un alt exemplu – oarecum comic, dacă nu ar fi tragic în esenţa lui – referitor la „intrările", dar şi la „ieşirile" din dicţionarele de literatură, la acceptarea sau nonacceptarea unor scriitori în funcţie de realitatea politică de la un moment dat, la interzicerea unor nume, dar chiar şi a dicţionarelor în întregime ori a cărţilor după aceleaşi criterii, mai ales dacă scriitorul respectiv „fugea" spre o lume mai liberă.

Este vorba despre Matei Călinescu, profesorul şi criticul literar de mare notorietate care, în prima ediţie a *Dicţionarului de scriitori români* al lui Marian Popa, era cuprins, firesc, la litera C. În ediţia a doua (1977), când Matei Călinescu era autorul unor cărţi de referinţă pentru critica şi teoria literară, după plecarea sa în Statele Unite, numele său nu mai este înregistrat. Într-un interviu cu Leo Butnaru, criticul comentează cu ironie amară această situaţie (emblematică, în fond, pentru toţi cei care părăseau România comunistă)[41].

[40] Dan Ciachir, „Fuga lui Petru Dumitriu", în *Convorbiri literare",* nr. 5 (161), mai 2009, p. 119.

[41] „În prima ediţie a *Dicţionarului* său, cea din 1973, numele meu figura (autorul mersese cu bunăvoinţa până acolo încât îmi comunicase includerea în volum înainte de apariţia sa); în a doua ediţie, lărgită şi adăugită, fusesem eliminat, pentru că, bănuiesc, autorul n-a mai avut posibilitatea să mă consulte, dar în mod mai probabil pentru că intrasem în inefabilitate (adică părăsisem România lui Ceauşescu şi mă stabilisem în Statele Unite). De ce nu-l întrebaţi pe Marian Popa însuşi, care pe vremea aceea lucra, între altele, la o instituţie discretă – secţia ontologie, subsecţia ontologie ficţională – şi el v-ar putea lămuri mai bine?! mai ales că el însuşi s-a desubstanţializat la un moment dat prin Germania. Oare dicţionarul lui se mai putea consulta în bibliotecile publice în

De altfel, aşa cum consemna cu amărăciune în Jurnalul său Virgil Ierunca, „Cu excepţiile ştiute, exilul este şi asta: o repetată uitare.” (…) „Faptul că Horia Stamatu este, fără îndoială, unul dintre poeţii majori postbelici rămâne un secret de iniţiaţi. Că Luc Bădescu a ajuns profesor de literatură franceză la Sorbona (poate unicul străin şi refugiat în acest caz), cu o teză de doctorat ce a făcut vâlvă în cercurile universitare pariziene, interesează pe vreun universitar român?” (…) „În general supravieţuitorii devin rari. Unii au o operă. Alţii o poveste. Cei mai mulţi o ratare, grăind şi ea despre vremurile sub care au stat.” (…) „Starea de exil, chiar atunci când e permanentă, nu poate fi concepută şi suportată decât dacă o trăieşti ca pe un fragment.”[42]

Toate aceste „fracturi” ale istoriei noastre literare vor trebui la un moment dat înregistrate într-o arhivă cuprinzătoare pentru generaţiile care urmează. În fond, sunt parte din istoria noastră culturală şi nu numai. În momentul actual le „culegem” din surse diverse şi încercăm să contribuim la o imagine generală.

O conştiinţă extrem de trează a intelectualităţii noastre, silită să trăiască departe de ţară, Monica Lovinescu îşi va nota în Jurnale fapte, întâmplări, situaţii, adică tot ceea ce aparţinea de experienţa (tragică) a exilului şi va folosi apoi aceste notaţii în cărțile pe care le-a dat publicităţii cu scopul manifest de păstrare în memoria celor ce vor urma.

Ideea aceasta – exprimată tranşant la un moment dat – că scrie pentru ca „realitatea aceasta caducă a exilului să nu se lase înghiţită de uitare”[43] ne obligă cu atât mai mult astăzi pe noi să nu continuăm a ignora talerul celălalt al balanţei culturii româneşti. Numai punând în el tot ceea ce s-a întâmplat valoros cultural dincolo de graniţele ţării vom putea restabili echilibrul și șterge, într-un fel, frontierele.

Ceea ce se petrece (încă) astăzi privind recuperarea literaturii noastre scrise în afara ţării poate fi legat peste timp cu cele afirmate cândva, paradoxal şi şocant (în 1959, la un simpozion internaţional), de un intelectual de talia lui Tudor Vianu: *„Nu există literatură română în afară de aceea care se scrie înlăuntrul graniţelor Republicii Populare Române.”*[44]

Iată o aberaţie emisă, din nefericire, de către unul dintre criticii şi esteticienii noştri importanţi care, supunându-se unei ideologii străine şi făcând jocul puterii comuniste, subsuma pe atunci cultura geografiei! Despre această – curioasă – afirmaţie s-a făcut vorbire numai în exil; în ţară, nici măcar acum nu este cunoscută de prea mulţi. O va amenda însă, printre alţii, Isabela Vasiliu-Scraba. Aceasta, comentând „democraţia actuală”, aminteşte şi afirmaţia lui Tudor Vianu, dar face

vremea când el era dispărut?” (v. „Numai marii scriitori sunt şi mari critici”, interviu cu Leo Butnaru, în *Luceafărul de dimineaţă*, nr. 23, 8 iulie 2009, p. 8).

[42] Ierunca, Virgil, *Trecuta-au anii*, p. 6.

[43] Lovinescu, Monica, *La apa Vavilonului*, Humanitas, 2008, p. 512.

[44] v. N. I. Herescu, *Literatură şi Geografie*, *în Destin*, Caietul nr. 12/ 1962.

referire şi la o altă *Istorie a literaturii române* şi la o altă „autoritate” în materie, amendându-i de asemenea părerile:

„În opinia criticului agreat de oamenii Moscovei, literatura română s-ar restrânge la ce s-a scris şi la ce s-a tipărit cu învoirea cenzurii comuniste[45]. În ciuda evidentei ei falsităţi, asemenea părere a fost perpetuată (în diferite forme) până acum. Un exemplu îl oferă însuşi criticul Alex. Ștefănescu: Pretinzând a da seamă de valorile literaturii noastre de după anii patruzeci (unde o lăsase G. Călinescu) până în zilele noastre, în *Istoria…* sa recent apărută, el exclude mai toată literatura exilului românesc de după 1944.”

Trecând în revistă cuprinsul voluminoasei *Istorii* (replică tot la Călinescu sau, cu alte cuvinte ... „nasc şi-n zilele noastre” astfel de tomuri!), constatăm că Alex. Ştefănescu alege dintre autorii exilaţi aproape numai pe cei care într-un fel sau altul au reluat legăturile cu România după 1989 (Matei Vişniec, Dorin Tudoran, Bujor Nedelcovici, Matei Călinescu ş.a.). Dacă printre scriitorii care au trăit o parte însemnată din viaţă în afara ţării îl include şi pe Horia Stamatu, de exemplu, demonstrează că nu-i înţelege nici opera poetică, nici eseistica. Ba chiar mai mult. Citând cuvintele lui Eugen Ionescu de extremă apreciere la adresa poetului Stamatu - „un mare poet, poate cel mai mare al României actuale[46]”, criticul Ştefănescu pare a voi cu tot dinadinsul să fie original şi să-l contrazică! Cât despre valoroasele eseuri filosofice ale lui Horia Stamatu, autorul *Istoriei,* se rezumă la a spune că are o „argumentaţie tautologică” şi se bazează pe o „erudiţie etalată fără graţie.” Iată un model clar de a spune nimic şi a te ascunde după cuvinte când nu înţelegi nimic din ideile filosofice ale autorului a cărui operă ţi-ai propus să o analizezi!

În finalul *Istoriei...*, deşi alocă un spaţiu unui capitol intitulat sugestiv „Întregirea literaturii române”, nu face decât să constate că după ’89 au fost luaţi în considerare şi scriitori români din alte ţări şi dă o listă (incompletă!) cu numele acestora, repartizaţi geografic, incluzând totodată şi provinciile aparţinând azi altor ţări. „Expansiunea reprezintă de fapt o întregire”, va conchide criticul. Numai că ... adevărata „reîntregire” ar fi constat în analiza operelor acestora şi încadrarea lor în rândul celorlalte scrieri produse în ţară. Şi, în fond, punând acest aşa-zis capitol la sfârşit, nu face altceva decât să-i marginalizeze din nou pe scriitorii care au fost oricum „ex-centrizaţi” de vitregiile istoriei!

În opoziţie cu practica oficială din România, doi critici literari români aflaţi în exil, Ion Negoiţescu şi Marian Popa, au putut avea o privire mai cuprinzătoare

---

[45] „Formularea explicită ne aparţine, Tudor Vianu vorbind numai de literatura «din ţarã», atunci când a trebuit sã-şi spunã pãrerea despre scrierile celor «inexistenţi» în ţarã şi existenţi în exil” (v. Isabela Vasiliu-Scraba, „Din ungherele democraţiei actuale”, http://www.isabelavs.go.ro/Articole/varlam3.htm)

[46] Această apreciere o făcuse Eugen Ionescu în Cuvântul înainte intitulat „Scrieţi româneşte!” pentru revista *Agora*, nr. 1/ 1978, iar în necrologul apărut în *Lupta* (13 iulie 1989) de la Paris, tot Eugen Ionescu va scrie: „Era un mare poet. Poate cel mai mare al României actuale. La Stamatu, verbul poetic este demers spiritual. Poezia lui, ca orice adevărată poezie, ştie că sacrul şi profanul au drumuri diferite şi că numai această deosebire rostuieşte fiinţarea noastră aici…O poezie mistică. Deloc întâmplător, Stamatu a tălmăcit în româneşte pe Sfântul Ioan al Crucii: „Les biens imenses de Dieu ne peuvent être contenues que dans un coeur vide et solitaire.”

asupra literaturii noastre, privire pornită dintr-o concepţie nepărtinitoare – obiectivitatea venind şi din distanţa care oferă perspectivă. Ei au diferenţiat scriitorii exclusiv după criterii estetice, făcând abstracţie de locul în care trăiesc sau scriu. Și astfel, în *istoriile* lor, literatura exilului este încadrată firesc literaturii române, cu atât mai mult cu cât aceasta cuprinde nu de puţine ori opere de mare valoare. A existat astfel, din fericire, dincolo de cenzura comunistă, o contrapondere a maculaturii proletcultiste, a acelei false literaturi, scrise într-o jalnică limbă de lemn şi cu o vizibilă misiune tezistă. Este, din păcate, încă ignorată sau necunoscută.

IV. Concluzii

Pentru a privi literatura română dintr-o perspectivă corectă şi totalizatoare este necesar să depăşim canonul propus timp îndelungat de către critica obligată de cenzura comunistă la compromisuri (din păcate aplicată în parte – din inerţie sau necunoaştere – şi astăzi). Excluderea scriitorilor români care nu au trăit în ţară (cu câteva excepţii) a fost (şi este încă) o realitate care văduveşte istoria literaturii române de multe valori autentice.

Reintegrarea în istoria literaturii române a publicaţiilor litereare şi a operelor apărute în afara graniţelor ţării a devenit astăzi un imperativ absolut. Literatura şi geografia sunt două noţiuni care nu se intersectează în planul valoric.

Studiile privind literatura exilului românesc, reeditarea textelor de valoare scrise în limba română, precum şi traduceri din cele publicate în alte limbi trebuie să contrabalanseze unele opinii de astăzi (răuvoitoare, dar mai ales bazate pe necunoaştere!), legate peste timp cu cele expuse în 1959!) de către Tudor Vianu (citate mai sus).

Privind retrospectiv, prin presa literară din exil, precum şi prin volumele de poezie, proză şi eseu putem demonstra că în perioada stalinistă *literatură română se scria – cu deosebire – în afara graniţelor* şi aceasta pentru că, aşa cum afirmase Herescu, „Arta nu cunoaşte hotare”[47].

Dincolo și *dincoace* de frontierele actuale, literatura română este parte dintr-un întreg – cultura română!

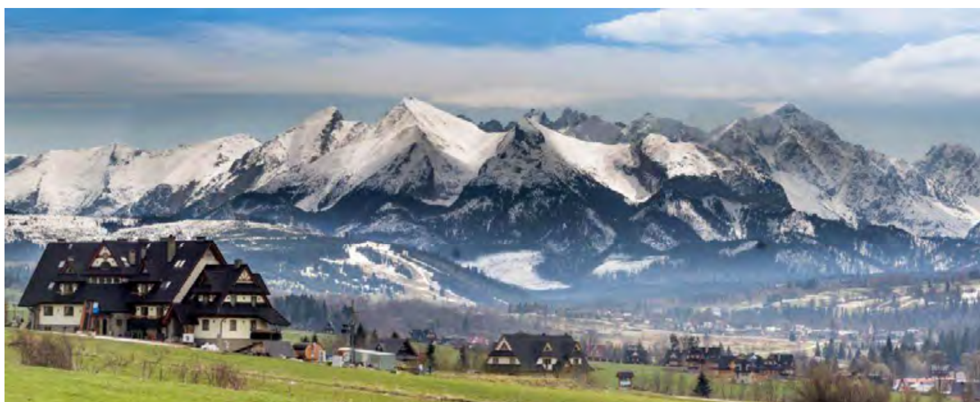
[47] Referindu-se la *zidul* care desparte cele două „lumi” – estul şi vestul, profesorul N. I. Herescu îşi va intitula al doilea foileton (din revista *Destin)* „Literatură şi Geografie” (octombrie 1959), asociind două discipline care, aparent, nu au tangenţă. Numai că, în vremea respectivă, silogismul cu care îşi deschide comentariul – „Arta nu cunoaşte hotare” – îşi pierduse complet sensul. De la formele concrete ale hotarelor, la care (cum metaforic se exprimă autorul), „vama a ajuns mai greu de trecut decât cele nouă vămi ale văzduhului din basmele copilăriei”, se ajunge la „vameşii literaturii, de pază la hotarele spiritului, gata să înhaţe scriitorii şi să-i închidă într-un ţarc împrejmuit cu sârmă ghimpată.”

III. ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR

Portul popular al muntenilor polonezi din Podhale

Magdalena Filary

Regiunea Podhale

În sudul Poloniei, de-a lungul Munţilor Tatra, se află regiunea Podhale, unde s-a dezvoltat o bogată cultură populară, capitala acesteia fiind la Zakopane. Localitatea a devenit cunoscută în anii ’90 ai secolului XIX-lea datorită lui Stanisław Witkiewicz, care a lansat „stilul din Zakopane”, numit şi „stilul lui Witkiewicz” – o mișcare care avea ca scop să creeze un stil patriotic și național în arhitectură, bazat pe tradițiile populare. Stilul acesta a pătruns în mai multe domenii: muzică, literatură, meşteşuguri etc., astfel încât arta populară din Podhale a pătruns în cultura generală naţională.

Podhale este locuită de grupul etnic *goralii* (ceea ce înseamnă munteni). Aceasta este o zonă bogată din punct de vedere cultural şi etnografic, care se deosebeşte de celelalte, având un folclor specific Mulţi dintre istorici şi antropologi confirmă că ei sunt de origine română, fiind păstorii din nordul Transilvaniei, numiţi *vlahi*, care au început să vină pe aceste terenuri încă din secolul al XIII-lea.

Cel mai reprezentativ element al folclorului *goralilor* este paşterea oilor şi legată de aceasta producţia brânzeturilor, mai ales a brânzei *oscypek*. Alte elemente importante ale specificului din această zonă sunt dialectul, cântecele, dansurile şi costumele populare.

În anii ’30 ai secolului al XIX-lea au început să viziteze Podhale diferiţi artişti. Un mare propagator al oraşului Zakopane şi a regiunii a fost Tytus Chałubiński. Mulţi artişti veneau aici în căutarea inspiraţiei, încântaţi de munţii pitoreşti. O parte din ei s-au stabilit şi şi-au continuat creaţia acolo, ca de exemplu Stanisław Witkiewicz.

Evoluția costumului popular

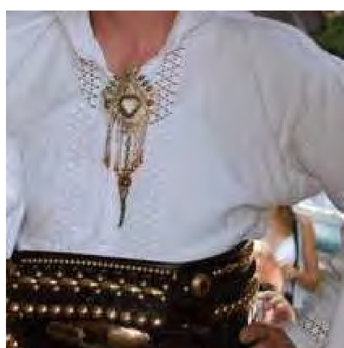
Costumul popular din Podhale are o tradiție îndelungată. Putem distinge câteva etape în evoluția acestuia. Prima etapă este secolul al XVIII-lea şi prima jumătate a secolului al XIX-lea. A doua etapă este a II-a jumătate a secolului al XIX-lea, a treia – primii ani ai secolului al XX-lea, a patra etapă este perioada interbelică, iar a cincea durează până astăzi.

Până în secolul al XIX-lea costumul a fost unicolor. Cel mai caracteristic element al costumului din Podhale sunt *parzenice* – pantalonii decorativi. Primii pantaloni au fost lipsiți de broderii şi au venit probabil odată cu moda militară a soldaților autro-ungari. În trecut, oamenii îl executau singuri în gospodării.

Costumul femeiesc s-a schimbat în funcție de modă şi de influențele din exterior. În prima jumătate a secolului al XIX-lea au apărut eşarfe din in, cămăşi, şorțe şi fuste în culoarea indigo. Fustele şi corsete se făceau din brocart. În secolul al XIX-lea, au început să vină în Podhale femei din oraş, de aceea s-a luat ca model costumul din Cracovia. Femeile au început să poartă atunci veste din aceleaşi țăsături ca fustele. Din ce în ce mai des fustele erau din țesături închise, cu flori mici şi fructe, la care se purta corset şi blănuri maro ca cele purtate de bărbați. În primii ani ai secolului al XX-lea a început următoarea etapă de schimbări. Au apărut bluze care se purtau la fuste largi, pe corsete se broda motivul de crin şi de floare-de-colț, iar sub ele se purta cămăşi cu gulerul mare şi manşete împodobite cu broderii albe. În perioada interbelică, la costumul femeiesc apare motivul de trandafir cu mai multe broderii. După război fustele se scurtează semnificativ şi au motive florale pe toată suprafața sau dantelă. Corsetele se strâng cu o panglică largă roşie. În picioare, femeile au început să poarte, în afară de *kierbce*, pantofi cu şireturi sau simpli la care purteau şosete din bumbac sau lână. Un element important care apare pe parcursul anilor în costumul femeiesc sunt mărgele roşii.

Costumul popular bărbătesc

Este compus din pălărie neagră din pâslă, al cărei cap este înconjurat de scoici numite cuburi, cusute pe o panglică roșie. O cămașă albă din pânză cu mâneci largi cu buton din metal la gât, împodobită cu lănțişoare și mărgeluşe. Pantalonii goralilor se numesc *portki*, sunt din pânză albă, tăiați la talie și în partea de jos. De-a lungul picioarelor merg lampasuri din şnurulеț colorat, partea de jos a pantalonilor este decorată cu pomponuri, iar partea de sus cu broderie numită *parzenica*. Brâul din piele purtat peste pantaloni este bogat decorat cu ținte metalice etc. Pantofii *goralilor* se numesc *kierbce,* sunt cusuți din piele, şi legați de picior cu o cureluşă. Un lanț susține pe umeri ca o pelerina, veşmintele exterioare. Este decorat cu broderii multicolore, aplicații diverse, împodobite pe laturi cu o panglică roșie, folosită pentru legare. Completarea costumului este un baston cu topor, numit *ciupaga*.

Cămaşa (***koszula***) **-** inițial cămăşile albe din in nu au avut nasturi. La gât era o mică tăietură care făcea mai uşor îmbrăcatul şi dezbrăcatul şi care se încheia cu un buton metalic care îndeplinea mai multe funcții, de ex. capătul lui lung în formă de cârlig folosea pentru curățarea pipei. Cămăşile au fost decorate cu ornamente, lănțişoare cu biluțe din alamă, clopoțele sau mărgele din sticlă colorată.

Portki **-** pantaloni strâmți cusuți din postav alb. Cracii au fost tăiați în jurul gleznelor, ceea ce făcea mai uşor îmbrăcatul. Pantalonii au fost bogat împodobiți. Pe partea exterioară au fost cusute lampașuri din şnur, deasupra gleznei pomponuri roşii din lână, iar tăieturile au fost brodate în formă de inimă. Băieții primeau primii pantaloni astfel decorați abia în perioada de dinaintea casătoriei.

Brâul (***pas***) **-** lat, fixat cu catarame alungite, decorat cu caneluri, nasturi mari de alamă şi ținte. Brâul nu a fost doar o podoabă a costumului, ci îl și proteja pe cel care îl poartă împotriva frigului, făcea mai uşoară ridicarea greutăților şi proteja burta împotriva leziunilor. Deoarece a fost cusut din două straturi de piele, printre care se punea buzunare, folosea şi pentru ținerea unor documente importante şi bani.

Cucha – îmbrăcămintea exterioară purtată de gorali ca geacă sau aruncată peste umeri ca pelerină cu mâneci legate în care se puteau ține mici obiecte. Cucha a fost cusută din posnav alb sau negru şi apoi bogat împodobite cu benzi de lână, aplicații şi broderii colorate. Pentru fixarea ei se folosea un lănțişor din metal, o cureluşă din piele sau o panglică roşie.

Serdak – este o vestă scurtă fără mâneci, cu căptușeală din blană şi croiul simplu. Este o îmbrăcăminte exterioară, purtată pe tot parcursul anului; când vremea este frumoasă cu blana înăuntru, iar cand ploua invers. Sunt cusute din piele de oaie cu păr alb, negru sau gri, decorate cu aplicații din marochin și broderie multi-colorată.

Kierpce – pantofi cusuți de obicei dintr-o singură bucată de piele de porc sau vacă, pielea se cosea astfel încât pantoful avea doar două cusături, una în față și cealaltă în spate. Inițial, *kierpce* nu aveau ornamente, cu timpul au apărut decorațiuni sub formă de ținte și nasturi metalici. *Kierpce* se poartă în două feluri, legați de picioare sub pantaloni sau în exterior, folosind cureluşe din piele.

Pălăria – din pâslă neagră, PLYTKI cu bor îngust și cu o calotă convexă înconjurată de scoici decorative, care protejează nu numai de soare, vânt și ploaie, dar serveşte și ca un vas în care, de exemplu, goral-ul purta apă de la un izvor. Cei care sunt încă burlaci poartă o pană decorativă la pălărie.

Ciupaga – este completarea costumului bărbătesc, este un baston cu topor. Suprafața mânărului este ornamentată, la fel şi lama. Cândva *ciupaga* era un element permanent la gorali, care îl folosea ca o unealtă de lucru, avea şi rolul armei, dar şi funcţii decorative.

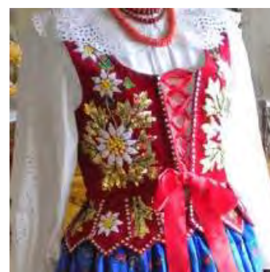
Costumul popular femeiesc

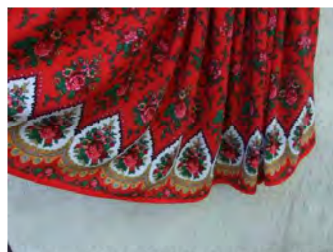
În costumul femeiesc capul este acoperit cu un batic colorat. Primăvara și vara fetele merg cu capul descoperit, punându-şi flori în păr pentru decorare. Pe o cămașă din batist, împodobită cu broderie albă, se poartă un corset de catifea, căptușit cu pânză și brodat colorat. Panglica folosită pentru legarea corsetului este lungă, de obicei de culoare roșie, legată la partea de jos în fundă. Capetele ei lungi curg liber în jos la fusta cusută din lână de oaie care este împodobită cu motiv floral aranjat în coroană. Sub fustă se poartă o jupă albă, pe picioare *kierpce*, și la gât mărgele roșii.

Cămaşa – de culoare albă ca zăpada, cusută din pânză subțire sau batist și bogat decorată cu broderie, având la gât gulerul mare cu o broderie albă englezească cu care sunt brodate şi mâneci. Cele mai populare modele decorative ale mânecilor au fost compoziții brodate cu trandafiri, crini, viță de vie. Peste cămaşă se poartă o vestă din blană pusă pe cămașă.sau un corset.

Corset – prin strângerea lui în talie păstrează figura femeii în poziția corectă. Corsetele se leagă cu o panglică largă, în forma literei V. De obicei aveau două straturi, cel exterioar cusut din catifea sau din mătase, iar pentru căptușeală se folosea pânză. Marginile erau cusute cu panglici. Suprafața corsetului a fost decorată cu broderie colorată, cu motive florale, și se prindea paiete strălucitoare și mărgele.

Fustă – cusută din lână și percale, dar mai ales din tibet, fusta este largă și plisată, iar jos împodobită cu o “coroană”, adică o bandă densă de motive florale. Sub fustă se poartă o jupă care dă volum, cusută din pânză albă, marginea de jos este dințată și decorată cu broderie albă din ajur.

Mărgele – femeile decorează haina cu bijuterii, mărgele roşii, legați cu o panglică într-o culoare cu care a fost legat corsetul. Cele mai valoroase mărgele sunt cele

transmise de la mamă la fiică, femeile purtau și coliere din mase plastice. Pe ambele, cruciurile au fost turnate din staniu și monede legate în medalioane atârnate. Bijuteria nu a fost doar o decorațiune, ci avea puteri magice. Se credea că o protejează pe femeia pe care o poartă de boli, oameni răi și de spirite rele.

***Kierpce* –** asemănători cu cei purtați de bărbați, la care femeile poartă ciorapi din lână sau bumbac.

Cu toată că portul popular al muntenilor din Podhale s-a schimbat de-a lungul anilor şi s-a adaptat diferitelor tendințe în modă, tradiția lui s-a păstrat până astăzi datorită faptului că este cultivată de familii şi se transmite din generație în generație. Goralii poartă costumul popular nu numai cu ocazia diverselor evenimente religioase, naționale sau familiale, dar şi pentru a sublinia diversitatea lor şi importanța tradiției.

Bibliografie:

Kroh, Antoni, *Tatry i Podhale*, Editura Dolnośląskie, Wrocław, 2002.
Kroh, Antoni, *Aktualny stan stroju podhalańskiego* în „Polska Sztuka Ludowa-Konteksty”, t. 26, z. 1, ss. 3-10, Instytut Sztuki PAN, 1972.
Piskorz-Branekova, Elżbieta, *Polskie stroje ludowe*, Editura Muza, Varşovia, 2007.
Sieczka, Katarzyna, *Podhalański strój ludowy i jego wytwórcy u progu XX w.*, Nowy Targ, 2000.
Trebunia-Staszel, Stanisława, *Śladami podhalańskiej mody*, Editura POW, 2010.
Trebunia-Staszel, Stanisława, *The Dress of Podhale Highlanders*, Fundacja Braci Golec, 2007.

Prese de ulei din zonele etnografice ale judeţului Maramureş

Janeta Ciocan

cuvinte cheie: piuă, râșniță, presă, oloiniță, instalație

rezumat: Lucrarea prezintă intslații tehnice pentru presarea uleiului din zone etnografice din nordul Transilvaniei. Sunt descrise în amănunțime presele care sunt prezentate în funcție de cum folosesc forța fizică pentru presare: presa de mână, presa cu pene verticale, presa cu scripete, presa cu șurub și grapă.

În cuprinsul zonelor etnografice din nordul Transilvaniei s-au dezvoltat comunităţi care au avut până în secolul al XX-lea o economie autarhică, populaţia încercând, şi chiar reuşind să-şi rezolve toate necesităţile apărute în plan economic, social şi cultural. Una din activităţile cele mai importante din satul tradiţional a fost agricultura, care alături de creşterea animalelor asigura necesarul de hrană pentru întreaga comunitate. A face agricultură, pomicultură, viticultură etc., nu însemna doar a cultiva şi culege plante necesare alimentației ci şi a le prelucra. Uneltele cu ajutorul cărora acestea erau prelucrate fac parte de multe ori din categoria celor complexe, cunoscute sub numele de instalaţii tehnice populare. Termenul de instalaţie se referă la acel complex de unelte, realizate în general din lemn, folosite pentru diverse activităţi legate de prelucrarea unor produse agricole obţinute în cadrul economiei închise a gospodăriei ţărăneşti, pentru prelucrarea materialelor de construcţie sau pentru realizarea altor unelte necesare în procesul muncii. În studiul de faţă ne ocupăm doar de instalaţiile necesare obţinerii uleiului şi de cele folosite în procesul de prelucrare a produselor viticole.

Toate instalaţiile pe care le vom descrie în continuare au fost confecţionate din lemn, de către meşteri locali, folosind tehnici tradiţionale. Meşterii erau membrii comunităţii, fără şcoli speciale, cu cunoştiinţe elementare de matematică şi cu toate acestea au găsit soluţii pentru rezolvarea problemelor legate de calculul rezistenţei, a forţei necesare pentru punerea în mişcare a angrenajelor.

Plantele din care se obţinea uleiul alimentar în satul tradiţional sunt: cânepa, inul, jirul, dovleacul şi floarea soarelui. Putem spune că inul, cânepa şi jirul sunt seminţe din care se extrăgea uleiul din timpuri străvechi, dar în alimentaţia tradiţională nu erau foarte căutate. Faptul se datora ponderii pe care creşterea animalelor o avea în economia închisă a satului tradițional și care furniza grăsimi animale în cantități suficiente.

Dovleacul şi floarea soarelui sunt plante ce provin din America de Sud şi s-au răspândit în Europa începând cu sfârşitul secolului al XVI-lea. În zonele noastre probabil că au ajuns începând cu a doua parte a secolului al XVII-lea, dar mai ales

în secolul al XVIII-lea. Destul de repede aceste plante, mai exact semințele acestora, au ajuns să fie deosebit de apreciate în economia sătească atât ca alimente cât mai ales pentru obţinerea uleiului. Răspândirea dovleacului şi a florii soarelui a adus în atenţia economiei rurale o mai largă folosire a uleiurilor vegetale datorită potenţialului reprezentat de seminţele acestora. Că ele au devenit foarte importante în economia rurală din întreaga Europă o demonstrează poveștile devenite azi celebre, dar și superstițiile. Referindu-ne la dovleac ne amintim că el este cel care se transformă în caleașcă pentru Cenușăreasă. În alimentație a fost benefic pentru că se putea păstra, fără mari probleme, perioade lungi în sezonul rece. Oamenii și-au dat repede seama că este un aliment care le asigură și sănătatea. Sigur, azi știm că semințele lui sunt o sursă importantă de proteine și acizi grași esențiali, dar și de vitamina A și C. Toate acestea vor fi dus la apariția superstițiilor. Ne amintim aici de faptul că lipsa dovleacului de pe masa dintre ani era socotită vinovată de eventualele lipsuri materiale care urmau. Desigur că putem aminti și alte superstiții, dar obiectul studiului de față sunt instalațiile prin care se obținea uleiul din semințele acestor plante.

Pentru stoarcerea seminţelor, din care se obţinea uleiul, au fost inventate o serie de instalaţii cunoscute în termeni populari drept oloiniţe sau prese de ulei. Producţia era mică, în general, se producea necesarul de ulei pentru uzul unei familii şi foarte rar se valorifica la târguri.

Presele de ulei din zonele cercetate au dimensiuni şi capacităţi de stoarcere diferite. Se întâlnesc oloiniţe mici, de mână, care se foloseau de către gospodari pentru nevoile unei singure gospodării şi care nu aveau o capacitate de stoarcere mai mare de un litru de ulei. Apoi existau cele de dimensiuni mai mari, dar care nu puteau presa mai mult de cinci litri. Acestea necesitau spaţii speciale de depozitare în gospodărie şi erau proprietatea mai multor familii aflate în vecinătate. În satul tradiţional se întâlneau, e adevărat destul de rar, oloiniţe mari, cu berbeci sau şurub, care aveau o capacitate mare de stoarcere. Oloiniţele acestea impresionează prin dimensiunea instalaţiei necesitând, pentru adăpostirea ei, existenţa unei construcţii speciale. Toate aceste prese de ulei erau confecţionate în exclusivitate din lemn, de către meşteri locali şi au fost folosite intens până la începutul secolului al XX-lea când, şi în sate, pătrund utilaje industriale printre ele aflându-se şi presele de ulei. În satele din zonele etnografice supuse studiului nostru, mai ales în cele izolate, presele de ulei confecţionate în exclusivitate din lemn, de către meşteri locali, au fost folosite până în a doua parte a secolului al XX-lea.

Instalaţiile pe care le descriem mai jos provin din satele: Suciu de Jos, Inău, Larga, Fericea, Preluca Nouă.

Oloiniţele sunt unelte pentru obţinerea uleiului compuse în general din trei instalaţii separate: piua pentru zdrobirea seminţelor, cuptorul pentru prepararea seminţelor şi instalaţia propriu-zisă de presare.

Pentru obţinerea uleiului seminţele necesitau un proces de prelucare. În primul rând ele trebuiau să fie zdrobite. Zdrobirea se făcea cu ajutorul unor instalaţii pentru care Cornel Bucur a făcut o clasificare într-un studiu din 1979. Conform acestei clasificări piesele păstrate în muzeul din Baia Mare aparţin

Instalaţiilor pentru zdrobit seminţe prin batere (pive). Autorul le împarte şi pe acestea în mai multe categorii, iar cele pe care noi le descriem aparţin pivelor acţionate de om cu ajutorul mâinii şi a piciorului.[1] Cea mai simplă era *„piua de mână cu pisălog simplu”,* care practic nu lipsea din nici o gospodărie. (foto 1) Aceasta avea o întrebuinţare mai largă fiind folosită nu numai pentru zdrobirea seminţelor de la plantele oleaginoase ci şi pentru zdrobirea bulgărilor de sare şi pentru decorticarea boabelor de grâu. Piua de mână era formată dintr-un recipient din lemn tare în care se săpa un lăcaş unde se aşezau boabele şi un pilug din lemn folosit la zdrobirea seminţelor. Pentru lovirea seminţelor se folosea forţa braţelor. *Piua de picior* o regăsim în aria cercetată în două variante: cu un „pisălog” (foto 2) sau cu două „pisăloage”.[2] Aceasta din urmă aveau o eficacitate mai mare şi funcţiona prin apăsarea „pisăloagelor” cu piciorul. Pentru că ele trebuiau să suporte o presiune mai mare se confecţionau din lemn de ulm care rezista mai bine la şocuri. Pivele erau confecţionate dintr-o bucată masivă de lemn în care se practica unul sau două lăcaşe unde se aşezau seminţele. Pe acest lemn, pe marginile laterale se spijineau alte două lemne mai subţiri formând practic un suport şi în acelaşi timp un punct de sprijin pentru pisălogul din mijloc care acţiona ca o pârghie. Pisălogul era acţionat cu ajutorul piciorului prin balans în cazul celei cu un element şi prin călcare alternativă în cazul celei cu doi elemenţi. Aceste două unelte se foloseau doar în cazurile în care oloiniţa lucra pentru nevoile unei familii sau a unui grup mai mic pentru că efortul depus pentru zdrobire era mare, iar randamentul destul de scăzut. La oloiniţele mai mari, care deserveau necesităţile întregii comunităţi, se folosea piua cu mai multe ciocane acţionate de apă aşa cum am întâlnit în Preluca Nouă şi râşniţe (mori de mână) cu un randament mai mare. (foto 3) După zdrobire, seminţele erau prăjite pe un cuptor aflat în curte, sau, în cazul preselor mari cu şurub, în casa care adăpostea presa. Prăjirea era necesară pentru eliminarea surplusului de apă. Urma frământarea lor până ce pasta care rezulta se dezlipea de pe mână. În final, pasta, se învelea într-o bucată de pânză și se aşeza în lăcaşul de stoarcere.

Presele de ulei propriu-zise, sau „oloiniţele”, cum mai sunt numite, au fost răspândite în zonele etnografice din nordul Transilvaniei fiind cunoscute mai multe tipuri. Instalaţiile au funcţionat în aria cercetată până pe la mijlocul secolului al XX-lea când au fost abandonate datorită înfiinţării morilor de tip industrial care aveau şi prese de ulei.

Cea mai simplă presă de ulei păstrată în colecţiile muzeului etnografic băimărean este cea pe care o numim „oloiniţă de mână”. Presa este un unicat, în tot nordul ţării, a fost găsit un singur exemplar, în satul Suciu de Sus din Ţara Lăpuşului. Dispariția lor este pusă pe seama faptului că fiind de mici dimensiuni au putut fi folosite, după ce și-au pierdut utilitatea, ca lemn de foc mult mai uşor. Presa despre care vorbim, după ştiinţa noastră, pare a fi singulară în peisajul colecţiilor muzeale din ţară. Este formată din două bucăți de lemn: „scroafa” şi

[1] Cornel Bucur *Evoluţie şi tipologie în sistemica instalaţiilor tradiţionale din România*; în Cibinium, Sibiu, 1979. p.122 şi planşele 3.1.1.1; 3.1.2.1.1 şi 3.1.2.2
[2]Ibidem

„puricele". „Scroafa" este partea din lemn în care s-a săpat un lăcaş care are partea de jos găurită, pe acolo scurgându-se uleiul. În acest lăcaş se aşeza bucata de pânză cu seminţele pregătite pentru presare. „Puricele" este o altă bucată de lemn, de aceleaşi dimensiuni cu prima, dar care a fost cioplită astfel încât formează un piston. Acesta era aşezat peste seminţe şi presarea se făcea prin apăsare folosindu-se forţa braţelor. (foto 4) Desigur capacitatea de presare a acestei oloinițe era limitată la maxim un litru de ulei. Astfel de prese se foloseau doar în cadrul unei familii şi cu timpul s-a simţit nevoia unei ustensile care să fie mai eficientă.

Pentru a eficientiza procesul de obţinere a uleiului, mai multe familii s-au unit şi au realizat o presă mai mare care, la o singură presare, putea scoate cinci până la zece litri de ulei. Acest tip de presă, cunoscut în zonă ca „oloiniţă cu măciucă" sau „oloiniţă cu pene verticale", a fost întâlnit mai ales în Ţara Lăpuşului şi Ţara Chioarului şi a funcţionat până prin anii şaizeci ai secolului trecut în: Suciu de Jos, Cupşeni, Inău, Preluca Nouă, Codru Butesii.[3] (foto 5) Presa pe care o descriem mai jos provine din satul Inău și este formată din : „scroafa mare", „scroafa mică", „puricele" şi icuri din lemn. "Scroafa mare" este un butuc din lemn masiv de stejar, uneori ancorat în pământ, în care s-a scobit un lăcaş în care intră „scroafa mică" şi „puricele". „Scroafa mică", faţă de prima oloiniţă descrisă, are dimensiuni mai mari, lăcaşul de presare putând primi o cantitate de pastă suficientă pentru obţinerea a cinci până la zece litri de ulei, în funcţie de dimensiunile acestei părţi a instalaţiei. „Puricele", cu aceleaşi dimensiuni ca „scroafa mică", este aşezat astfel încât pistonul să apese pe pastă pentru a scoate uleiul. Pentru ca pistonul să intre în lăcaşul cu seminţe se introduceau, cu ajutorul forţei braţelor, pene din lemn. Munca era istovitoare şi de aceea ţăranul a căutat metode noi pentru a-şi uşura efortul depus. Astfel „scroafei mari" i s-a ataşat un suport pentru susţinerea unui scripete cu ajutorul căruia se ridica o greutate, din lemn masiv de stejar, care cădea pe penele din lemn. Efortul depus pentru introducerea penelor era astfel mult diminuat.[4] Muzeul Etnografic din Baia Mare deține un exemplar și din acest tip de presă.

În Ţara Maramureşului se întâlneau des presele de ulei cu pene orizontale, acestea fiind bătute cu ajutorul unor ciocane suspendate. Acest tip de prese poartă numele de „oloiniţe cu berbeci" şi "au avut o mare răspândire în nord vestul Transilvaniei".[5] Ele puteau fi întâlnite în aria cercetată până prin anii șaizeci ai secolului al XX-lea. Aceste prese, datorită faptului că aveau dimensiuni relativ mari, aveau nevoie și de un spaţiu generos pentru a putea fi manevrate. Din acest motiv ele aveau „casă" proprie, o construcţie din lemn ridicată în aceleaşi tehnici ca

[3]Informaţiile au fost obţinute de Janeta Ciocan în campania de cercetări din anul1976 privind instalaţiile tehnice. Oloiniţa din Suciu de Sus a aparţinut lui Filip Ioan Cosma (n.1907), el a descris şi presa din Cupşeni; presa din Inău a aparţinut lui Horvath Ioan (n.1910), azi se află în colecţiile muzeului etnografic din Baia Mare; Despre oloiniţele din Preluca Nouă informaţiile au fost obţinute de la Florian Ion a lui Timoc (n. 1895).

[4] Janeta Ciocan, *Instalații populare obținerea uleiului în zonele etnografice Chioar și Lăpuș,* în Marmația 4, Muzeul Județean Maramureș, Baia Mare, 1979, p. 298

[5] Idem, p. 299

şi casele din zona în care funcţionau, deosebirea fiind aceea că respectivele construcţii nu erau finisate, pereţii rămânând netencuiţi. În interior se afla şi piua de mână sau picior, uneori chiar râşniţă pentru zdrobit seminţele și într-un colț era construit cuptorul pentru prăjirea semințelor. După clasificarea făcută de Cornel Bucur acestea intră la categoria „Instalaţii pentru prelucrat seminţele, fructele şi boştina prin stoarcere (teascuri) – în cazul de faţă „cu berbeci impulsionaţi manual”.[6]

În aceaşi categorie, dar numite de Cornel Bucur „cu furcă şi contragreutate”, intră şi oloiniţele cunoscute local drept „oloiniţe cu şurub şi grapă”, asemănătoare cu presele folosite pentru storsul strugurilor. Prese de acest tip se întâlneau mai ales în Ţara Chioarului şi în Ţara Lăpuşului. Cercetătorul etnograf Valer Butură deosebeşte la aceste prese patru subtipuri: prese cu şurub simplu, prese cu şurub la capătul unei pârghii orizonatale, presele cu şurub şi roată laterală şi presele cu şurub orizontal şi roată la mijloc.[7] În aria cercetată de noi de-a lungul timpului am întâlnit, în funcţiune, doar prese cu şurub la capătul unei pârghii orizontale, despre celelalte informatorii au putut vorbi doar din amintiri. Doar din întâmplare a mai fost găsită roata unei prese cu șurub și roată laterală, păstrată azi în colecțiile Muzeului Etnografic din Baia Mare. Muzeul deţine, în colecţiile sale, două exemplare aparţinând tipului cu şurub vertical la capătul unei pârghii orizontale. Prima provine din Ţara Lăpuşului - satul Larga, presă datată pe grinda de presare în anul 1912 (foto 6) şi o alta, din Ţara Chioarului - satul Fericea, presă confecţionată în primul deceniu al secolului al XX-lea. Presele cu şurub puteau presa o cantitate mare de pastă. Construcţia presupune un picior masiv din lemn de care se prinde, în partea inferioară, un butuc - „scroafa mare”. Acesta are săpat un lăcaş în care se aşează „scroafa mică”, numită aici „oală”, în care se aşează pasta pentru presare. În partea superioară este aşezată în poziţie orizontală o pârghie care, la unul din capete, este bifurcată. Prin această bifurcaţie trece şurubul ancorat în pământ şi care prin învârtire ridică sau cobora pârghia ce va apăsa pistonul care, la rândul lui, apasă pasta pusă în „oală”.

Prin această prezentare, care se ocupă doar de o parte a prselor din colecțiile muzeului nostru, am încercat să descifrăm, alături de istoria economiei rurale din nordul Transilvaniei, pe cea a unor instalații tehnice ce subliniază ingeniozitatea țăranului de aici. Studiul lor contribuie la o mai profundă cunoaștere a nordului Transilvaniei, unde găsim zone etnografice păstrătoare de vechi și originale tradiții românești.

---

[6]Cornel Bucur, *Op.Cit.* p.123 şi planşa 7.2.2.1

[7]Valer Butură, *Străvechi mărturii de civilizaţie românească.* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică. Bucureşti 1989, p.326

LISTA INFORMATORI:

- Filip Ioan Cosma , născut în 1907 în satul Suciu de Jos - Țara Lăpușului și intervievat în 1975
- Horvath Ioan , născut în 1910 în satul Inău - Țara Lăpușului și intervievat în 1975
- Solomiaș Vasile, născut în 1920 în Șomcuta Mare - Țara Chioarului și intervievat în 1976
- Vinț Indrei, născut în 1900 în satul Ciocotiș - Țara Chioarului și intervievat în 1976
- Florian Ion, născut în 1895 în satul Preluca Nouă - Țara Chioarului și intervievat în 1976

BIBLIOGRAFIE

1. Bodor, Gheorghe, *Prese de ulei în Muzeul Etnografic al Moldovei,* Sesiunea de comunicări ştiinţifice a Muzeelor de Etnografie şi Artă Populară, Bucureşti 1964
2. Bucur, Cornel, *Evoluţie şi tipologie în sistemica instalaţiilor tradiţionale din România,* în Cibiniu
3. Butură, Valer, *Străvechi mărturii de civilizaţie românească,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti 1989
4. Ciocan, Janeta, *Instalații populare obținerea uleiului în zonele etnografice Chioar și Lăpuș,* în Marmația 4, Muzeul Județean Maramureș, Baia Mare, 1979
5. Mironescu, Nicolae, Iliescu, Constantin; Cu privire la inventarul agricol tradiţional – călcătoarea şi teascul, în Sesiunea de comunicări ştiinţifice a Muzeelor de Etnografie şi Artă Populară, Bucureşti 1964
6. Prodan, David, *Iobăgia în Transilvania*, Editura Academiei RSR, Bucureşti 1968
7. Şainelic, Sabin, Şainelic, Maria; Zona Etnografică Chioar. Ed. Sport Turism. Bucureşti. 1986
8. Dăncuş, Mihai, *Zona etnografică Maramureş*, Editura Sport Turism, Bucureşti 1986
9. Ciocan, Janeta, Robescu Gheorghe; *Satul Cicârlău un posibil muzeu al preselor de struguri,* Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei. Editura Mediamira, Cluj Napoca. 2007
10. Janeta, Ciocan, dr. Mirela Coman, *Lemnul în cultura populară din zonele etnografice ale județului Maramureș,* Editura Galaxia Gutenberg, Tg. Lăpuş 2016

ILUSTRAȚII

1. Piuă de mână	2. Piuă de picior cu un ciocan – Suciu de Sus
3. Râșniță de mână pentru semințe de oleaginoase Buteasa - Țara Chioarului	4. Presă de ulei manuală – Suciu de Sus - Țara Lăpușului
5. Presă de ulei cu pene vertical din satul Inău Țara Lăpușului.	6. Presă cu șurub din satul Larga - Țara Lăpușului

Balada„Miorița" la Cloșani, pe valea superioară a Motrului

Cornel Boteanu

Cântecul popular reprezintă expresia preaplinului sufletesc al unui neam, el exprimă legătura omului cu cosmosul în care este integrat și din care se simte parte. Prin cântec omul de la țară a dat expresie dragostei, dorului ori singurătății și poate de aici nevoia firească a comunicării și a comuniunii cu semenii, exprimate atât în textele lirice, cât și în creațiile epice . Aici, pe Valea Motrului, cântecul a izvorât din piatra muntelui și apoi a curs când domol, când gâlgâit, asemenea susurului de apă din care s-au adăpat și își vor potoli setea mereu călătorii. Poate de aceea esența cântecului nu este greu de surprins căci, prin cântec, oamenii au dat expresie experienței lor milenare și concepției despre lume și viață.

Locuitorii aceștia „de sub brad," cum ar fi spus Mihail Sadoveanu despre oamenii din satele: Obârșia, Izverna, Cloșani, Orzești ori Motru-Sec au, pe lângă locuința lor din sat, câte un conac la munte unde locuiesc cea mai mare parte a anului împreună cu animalele și bruma de avut care le asigura supraviețuirea(cei din Orzești la Gârdomanu și Cărbunele, cei din Cloșani la Bulzu ori la Oslea, cei din Motru Sec la Zăpodini ori la Piatra Cloșanilor).Majoritatea familiilor au și această a doua locuință, conacul, pe care oamenii îl foloseau aproape tot timpul anului. Acolo, lângă conac ei își aveau grădina și livada de pomii care, pe lângă animale, le asigura existența. Căci înainte vreme păstoritul era o practică moștenită din tată-n fiu. Și cred că Ion Donat avea dreptate când susținea că regiunea formată din Banatul estic, județele Sibiu, Făgăraș, Hunedoara și partea de nord a Gorjului și Mehedințiului au constituit cândva „cel mai valoros și mai masiv centru de viață păstorească din tot cuprinsul Daciei traiane."[1]

Cel care a cules printre primii cântecul popular în periplul său prin Plaiul Cloșani a fost cercetătorul Mihail Gregorian din Școala lui Ovid Densusianu, care aplica drept modalitate de lucru, transcrierea fonetică. El a reușit să culeagă cinci cântece epice: *Golea,* cules de la Ion Romanițiou din Obârșia Cloșani, *Balșanu*, cules de Constantin Cojocaru din Ohaba și, de la Maria Burtea din Broșteni, a cules cântecele: *Bujor, La Cheia Vâlcanului* și *Ghiță*.Pe lângă acestea au mai fost culese 59 de cântece lirice din satele și comunele: Broșteni, Valea mănăstirii, Lupoaia, Padeș, Orzești și Cloșani(numai de pe Valea Motrului). Ar fi absurd să concluzionăm că într-o unitate atât de limitată de timp(câteva zile), cercetătorul ar fi avut posibilitatea de a culege tot materialul care exista în acest areal geografic destul de vast, dar nu latura cantitativă ne interesează pe noi în mod deosebit, ci calitatea materialului cules, pentru că alături de aceste cântece lirice și epice au mai fost adunate descântece, bocete(cântecele zorilor) și câteva legende.[2]

---

[1] M Gregorian, *Folclor din Oltenia și Muntenia*, op. cit., p.XXXI

[2] „Culegerea lui M. Gregorian se remarcă cu deosebire prin secțiunea ei lirică și a poeziei obiceiurilor, îndeosebi a descântecelor și bocetelor," *Introducere în folclorul Olteniei și Munteniei*, p.XVIII

Ca o constatare putem sublinia faptul că aceşti creatori populari din zonă au transferat cântecului temperamentul său, topind aceste motive şi imprimându-le pecetea originalităţii. Sentimentul dorului deţine parcă un rol fundamental pentru că el usucă inima omului, aşa cum se sublinia în comparaţia sufletului celui bântuit de dor cu frunza viţei de vie, care prin forma ei simbolizează o inimă zdrenţuită, sfâşiată:

Nu şciu, Doamne, sie mi-i mie,/Mă usuc ca frundza-n vie,/Frundza bruma o păleşcie,
Pe mini doru mă topeştse.

După aproape jumătate de veac de la cercetarea menţionată, folcloristul Pavel Ciobanu relua acest periplu scriind patru volume intitulate „Plaiul Cloşani", dar din păcate cercetătorul face puţine referiri la Valea Motrului, deoarece satele actualei comune Padeş precum şi localităţile Glogova şi Cătunele, cu toate satele aparţinătoare, fuseseră preluate prin noua lege administrativă de la judeţul Mehedinţi şi arondate judeţului Gorj. Aşadar el nu a mai cercetat tezaurul folcloric din aceste sate de pe Valea Motrului care aparţin actualmente Gorjului, dar nici nu le-a putut neglija complet, cel puţin atunci când era vorba de întocmirea unor fişe monografice, simţind parcă nevoia să le integreze zonei din care acestea aparţinuseră pe drept, dintotdeauna. De aceea capitolul „Plaiul Cloşani. Fişe pentru o monografie etnografico-folclorică", deşi conţine multe elemente care se referă la ţinutul respectiv.(„Poteci tradiţionale pe Valea Cernei" „Drumurile oii", „Drumurile sării" şi chiar „Descrierea etnografică-istorică a două trupuri de moşie moşnenească"), nu mai cuprinde cântecul propriu- zis de pe această Vale a Motrului unde a existat o viaţă păstorească adevărată, statornicită de milenii, aşa cum erau statornicite şi hotarele moşiei Motru Mare:

„Capul hotarului Motru cel mare al Cloşanilor despre apusul mezului nopţii să încerce lungirea cea despre răsărit pe numitele din urmă sămne până în obârşia ogaşului între Măneasa şi Scurtu care şi acest munte Scurtul este numai cât ţine golul înfundat, iar pădurea în vale este a Cloşanilor Motreni şi de aici capul despre apus pe vârful munţilor de graniţă spre apus până în vârful Godeanului…"[3]

Hotărnicia acestei moşii fusese realizată la 15 iulie 1818 de către biv vel slugerul Theodor Vladimirescu, deoarece locuitorii îl considerau „om drept şi cinstit". Ei aveau dreptate pentru că de aici, din ţinutul Cloşanilor unde Tudor avea moară şi casă şi proiectase deja ridicarea unei biserici în locul numit Piatra calului (pentru care oamenii povestesc că făcuse deja gropile şi arsese cuptoarele de var).La „23 ghenarie1821" avea să se ivească scânteia revoltei care-l lega cu fire nevăzute de aceste ţinuturi încărcate de istorie şi de legende.

După anul 1990 când am venit la liceul Baia de Aramă, devenit actualmente Colegiu Tehnologic cu numele domnitorului „Constantin Brâncoveanu," am început să culeg folclor pentru revista şcolară „Plai de cântec" care apare până în momentul actual la liceul nostru şi cuprinde câteva pagini închinate folclorului din spaţiul acesta atât de generos în tradiţii şi obiceiuri şi alte

[3] Pavel Ciobanu ,*Plaiul Cloşani*, p.53

practici precum descântecele ori cântecele zorilor. Atunci am mers de mai multe ori pe această vale ca să culeg creațiile populare din zona Cloșanilor și am colindat satele Motru-Sec, Orzești, Călugăreni, Padeș ,coborând apoi spre Glogova și Cătunele. Și am făcut cunoștință cu oameni precum Victor Vintilescu, Ion Gavrilescu, Ion Saman, Constantin Morega, Lăzărescu Nicolae, de la care am cules legende și cântece constatând potențialul creator aproape inepuizabil al ținutului pe care l-au remarcat și alți oameni de cultură precum Nicoleta Coatu, Mihai Fifor, Panea și alții.

Scriitorul Emil Manu, spre exemplu, care a lucrat o perioadă ca profesor la Baia de Aramă, își exprima uimirea văzând portul popular,, al acestor oameni de munte care semăna cu cel de pe vremea dacilor,(cămăși de cânepă și cu căciuli)", dar mai cu seamă îl uimeau căldura sufletească și ospitalitatea lor:
„Căldura umană cu care ne-au primit ciobanii(„ ungureni"- veniți de peste munte) din Titerlești sau„dacii" din Cloșani n-am aflat-o în alte părți….La Ponoare am întâlnit un bătrân bizar, un fel de baladist pe jumătate cultivat ,Pătru Răduică, un adevărat depozit de balade oltenești pe care l-am recomandat Institutului de folclor. Pătru Răduică fusese un fel se scutier al unui preot Mochie Popescu, om umblat prin Europa apuseană, cu multe studii, dar și cu multe bizarerii ale cărui opere manuscrise, în nu știu care bibliotecă occidentală, sunt trecute la „acte curioase."[4]

La fel de bizar i s-a părut lui Emil Manu să afle că la munte erau ciobani care citeau cărți și erau preocupați de munca intelectuală: „Printre bizareriile ținutului ni se semnalează că un cioban de la munte, Lăzărescu avea o bibliotecă la stână"[5].

De asemenea ciudățenii m-am izbit și eu atunci când am cercetat satele ungurenești care intră acum în componența orașului Baia de Aramă, (satele Bratilov și Titerlești care au făcut obiectul unei cercetări monografice).[6]Atunci am văzut că numai din aceste două sate, în perioada interbelică, erau zece ciobani abonați la revista oierilor „Stâna," pe care am găsit-o , spre norocul nostru la oamenii din satele menționate (și n-am putut-o consulta la Biblioteca din Drobeta Turnu Severin ori la Arhivele Naționale). Am identificat atunci un număr de 68 de familii care au contribuit cu diverse sume la înființarea *Reuniunii oierilor din Titerlești*, dar m-a impresionat, mai cu seamă, numărul mare al colaboratorilor și calitatea materialelor publicate. Atunci am descoperit un poet pe nume Dumitru Suciu (căruia i se zicea Poenariu pentru că venea din Poiana Sibiului), om fără multă școală, dar cu un scris impecabil.

[4] Ibidem,p.212
[5] Idem
[6] C Boteanu, V Oprenescu, *Bratilov și Titerlești, sate ungurenești din Plaiul Cloșani,*Ed. Radical

Familia Suciu din Titerlești, sat ungurenesc

Avea un caiet studențesc pe care îl purta întotdeauna cu el, căci își nota versurile la fața locului, lângă turma de oi. Și atunci când l-am evocat în carte, trebuie să recunosc, nu fără emoție, [7] mi-am dat seama că eram în fața unui talent nativ care compunea versuri cu multă ușurință. El se număra la loc de cinste printre fondatorii Reuniunii Oierilor, imediat după prefectul județului Iulian Predescu și fratele său, avocatul Mihail Predescu, iar alături de ei figurau primarul Nicolae Bistriceanu și Gheorghe Lăzărescu, cel care avea bibliotecă la stâna din Văcării, Ilie Frătuțu, Victor Cosma și alții .

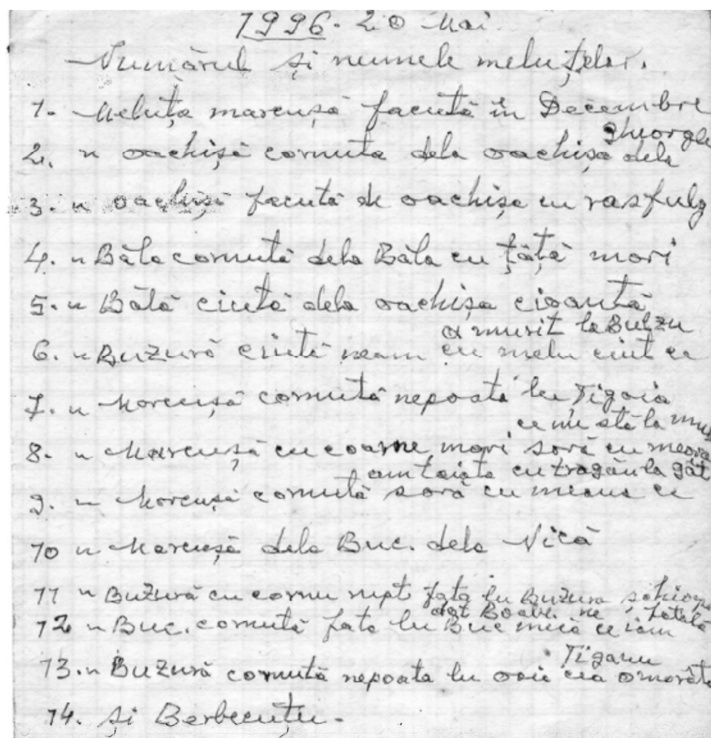
Familia Lăzărescu a venit în aceste locuri din Cut, zona Sibiului, iar Gh Lăzărescu s-a stabilit inițial la Titerlești și a participant la Războiul pentru Întregirea Neamului și a salvat drapelul regimentului, așa cum menționa Nicolae

[7] Ibidem, p. 388-407

Titerlea într-o lucrare închinată satului Titerlești.[8] Prin intermediul familiei Ion Bârsanu, alt nume descins parcă din „Miorița”(*oiță bârsană*), nepoți de-ai lui Lăzărescu stabiliți la Motru-Sec, am intrat în posesia unui caiet pe care Nicolae Lăzărescu îl ținea la stână , așa cum strămoșul său păstra acolo „biblioteca”.

Caietul cuprinde la început câteva însemnări de la stână până în anul 1996, când ciobanul s-a stins din viață:

„De ținut minte, 1996
Nelu a venit la noi în 20 aprilie.
Oile lui Sandu Ionel le-a adus la pe 3 Mai 1996.
Oile lui Drând Nicolaie le păzesc din 3 mai 1996
18 Mai- 18 Iunie, lapte câte 3 kg de lapte pe zi- 240Kg
La 28 iulie 1996, predăm oile lui Drând .
Mai 14 zile.
Iunie 30 zile.
Iulie 27 de zile.
Total: 71 de zile am păzit oile lui Drând.”[9]

1996 - 20 Mai
Numărul și numele mieluțelor.
1. Mieluța mărcușă făcută în Decembre
2. " oachișă cornută dela oachișa dela Gheorghe
3. " oachișă făcută de oachișa cu rasfulg
4. " Băla cornută dela Băla cu fâță mori
5. " Bălă ciută dela oachișa cioantă
6. " Buzură ciută [illegible] cu mielu ciut ce a murit la Buzău
7. " Mărcușă cornută nepoată lu Țigaia
8. " Mărcușă cu coarne mari soră cu meoara ce nu stă la [illegible]
9. " Mărcușă cornută soră cu meoara ce am tăiat-o cu trăgan la gât
10. " Mărcușă dela Buc. dela Vică
11. " Buzură cu cornu rupt fata lu Buzura [illegible]
12. " Buc. cornută fata lu Buc mică ce i-am dat Koabe. ne fătată
13. " Buzură cornută nepoata lu oaia cea omorâtă Țigana
14. Și Berbecuțu.

Filă din caietul lui N. Lăzărescu

Ciobanul își cunoaște fiecare animal în parte și se poate observa atașamentul omului simplu față de animal. Pentru Nicolae Lăzărescu animalele se

[8] N Titerlea , *Pomeniri târzii*, Ed Măiastra, Târgu- Jiu,2013, p. 23
[9] Caiet manuscris, f p.

individualizează pentru că el le cunoaște pe fiecare în parte și le numește și le numește"bălă",„morcușă" sau „buzură"ori„oachișă". Chiar limbajul folosit e plin de culoare:

„Buzura cornută,nepoata lu oaia ce-a omorât-o Țiganu"

"Băla ciută, de la oachișa cioantă".

„Buzura ciută , neam cu mielu ciut ce a murit la Bulzu"

„Mieluța mărcușă, făcută în Decembrie".

Am fost de atâtea ori la munte și am observat că ciobanul adevărat își cunoaște fiecare oaie îi dă un nume și practică o selecție foarte atentă pentru îmbunătățirea rasei de ovine, păstrând mieluțele de la oile care aveau cea mai mare producție de lapte.

Pe lângă aceste însemnări caietul conținea și 50 de pagini cu poezii, majoritatea cu conținut religios, creștin care nu puteau fi valorificate pe timpul comunist, deși am înțeles c-ar fi fost menționate într-o revistă din Gorj:

*Părinții noști au plecat/Și nimic cu ei n-au luat/Și acu suntem de rând noi/Si plecăm ca ei tot go*i(Orientare). Multe poezii se încheie cu formula „Amin". Altele poartă titluri precum*: Îndemn la pocăință, Prea târziu, Rugăciune*. O poezie despre pocăință începe astfel:

Omul când e pocăit
E ca pomul înflorit.
Se pun muguri de alt soi
Și fac fructe de altoi.
An de an el tot rodește
Și stăpânul îl iubește,
Tot așa și omu-ntors
Cât ar fi de păcătos
Este iubit lui Hristos

Poezia conține la final următoarea notă:

Fiind cu turma pe câmpie,
Am scris mica poezie
Să-mi dai, Doamne, har și mie! Sub semnătură autorului este consemnată și data:*19 sept 1979*.Alte poezie valorifică elemente autobiografice și unele au o tentă satirică precisă:

Niște zvonuri se mai plimbă
Că primarul ni se schimbă,
Dar asta-i ciorbă de vorbe,
Pleacă Gheorghe, vine Gheorghe.(Vorbe)

Multe poezii au o tentă patriotică, iar unele conțin versuri rimate, după modelul creației populare:

Sunt fată din Motrișor
*Mi-arde inima de dor (*Dor, dor)

Un poem interesant mi s-a părut „Frunză verde ca aluna”, cu titlu specific cântecelor populare(cântecul Domnicăi Trop):

Frunză verde ca aluna,
Eu în mai întotdeauna
Mă duc ca să-mi văd stâna.
Când urc eu cu oile
Se trezesc izvoarele,
Iarba și cu florile.

Dar cel mai reușit mi s-a părut un testament al ciobanului la fel ca-n „Miorița”:

Las cuvânt când oi muri
Să mă-ngroape tot pe-aici,
Unde-i strunguța de miele,
Lângă oițele mele.
Să nu-mi facă nimeni groapa
Cu sapa și cu lopata,
Să mi-o facă oile,
Berbecii cu coarnele,
Și câinii cu labele.

La finalul poemului este scris „Compus de mine, să ne auzim de bine. N Lăzărescu, 10. I. 1979”.Testamentul, se poate observa, este marcat de originalitate, pentru că alături de oi ciobanul este înfrățit și cu berbecii, dar și cu câinii, la fel ca în „Baltagul” sadovenian.

O asemenea variantă a Mioriței” am preluat-o de la prietenul meu, rapsodul popular Ion Dumitrașcu (care-i cunoaște bine și linia melodică)și mi-a spus că o știe de la niște lăutari pe care i-a cunoscut în tinerețe la un spectacol în localitatea Cloșani (când era director de cămin Rică Argintaru). De la Ion Dumitrașcu am preluat doar textul și l-am publicat împreună cu un comentariu adecvat în revista „Răstimp”, după anul 2000:

Oița beluță

Verde foi mărunte,
Cobora din munte,
Cobora oi multe,
Mândre și cornute.
Într-o zi de vară,
Cu nouă ciobani,
Nouă veri primari
Și cu Strinu zece
Care mi-i întrece
C-are oi mai multe,
Mândre și cornute,
Mândre miorele,
Mândre ocheșele.

Ăi nouă ciobani,
Nouă veri primari,
Ei mi s-au vorbit
Și s-au sfătuit
Pe Strin să- omoare
La apus de soare,
Dar o miorea
Din oi s-alegea,
Iarbă nu mânca,
Nici apa nu bea,
Către el zicea:
-Stăpânul meu bun
Ascultă ce-ți spun
Ăi nouă cioban,
Ce sunt veri primari,
Vor să mi te-omoare
La apus de soare.
-Oiță, oiță,
Oiță beluță,
Mică miorea,
Grija nu-mi purta.

De m-o omorî
Cer s-o mohorî,
Ceața o veni
Pe mini m-o nvăli,
Cununa mi-o pune
Pentru altă lume
Și-atunci să mă-ngroape,
Lângă stân-aproape,
În strunga de oi
Ca să fiu cu voi;
Și la cap să-mi pună
Fluieraș de fag
Să-mi zică cu drag,
Fluierele-or zice
Oile s-or strânge
Pe mine m-or plânge

Maica-l aștepta,
Dar el nu venea.
O vară trecea
După el pleca

Cu traista pe mână,
Cu mintan de lână,
Cu brâu în trei dungi,
Bătea drumuri lungi,
Strinii întrebând,
Din ochi lăcrimând
Și se tot ducea,
Dunărea-ntreba:
„Dunăre, Dunăre,
Drum fără pulbere
Și fără ogaș,
Inima-mi secași,
Tu care ești mare
Fă-te vorbitoare
Pe-aici d-a trecut
Și l-ai cunoscut
Pe feciorul meu
De-i bine sau rău.

-Da,eu l-am văzut
Și l-a cunoscut,
Pe-acas n-a mai dat
Că s-a însurat
C-o fată de-mpărat
De la scăpătat.
Ceața , muma bună,
Le-a făcut cunună,
Lumini le-a ținut
Soare-n răsărit,
Luna-n asfințit,
Și s-au cununat
De-aici au plecat
Peste-ntinsă apă
Ca păcura neagră
Și-a trecut cu bine,
Pe-aici nu mai vine”.

Trebuie să menționăm că varianta nu s-a născut „lângă stele”, așa cum spunea Mihai Pelin într-o carte de reportaje intitulată „Miorița nu s-a născut lângă stele”,pentru că asemenea tragedii s-au petrecut și în zona noastră, implicat fiind chiar un cioban din neamul Lăzăreștilor, poreclit Trăsnea (probabil pentru că făcea multe trăsnăi). Nicolae Lăzărescu în vârstă de 65 de ani, fratele său, actualmente pensionar în satul Motru Sec, ne-a relatat pe scurt cum s-a petrecut lucrurile: „Trăsnea ,după mai multe peregrinări prin Banat s-a retras la Văieni unde s-a căsătorit. Păzea oile cu tata la Bulzu(tatăl se numea tot Nicolae). Într-

o sâmbătă tata a venit acasă, la Motru Sec, iar fratele meu a rămas baci la stână. Pe acolo au trecut doi ungureni însoțiți de un copil. Îl cunoșteau pe Trăsnea și avuseseră niște conflicte mai vechi cu el. Au venit la stână și fratele meu le-a scos ceva de băut, iar când n-a mai avut ce să le dea s-au luat de el că le furase niște sterpe. S-au încăierat și fratele meu s-a luptat cu ei, pentru că era puternic ca un taur, dar nu era atent la copil și acesta l-a lovit cu toporul peste picior și l-a doborât, iar pe urmă cei doi l-au măcelărit. Când am aflat ne-am dus la munte după el ,dar venise poliția și l-a dus la Târgu Jiu. Pe urmă ne-am dus , l-am luat de la spital și l-am înmormântat la cimitirul din Văieni. Crima s-a petrecut noaptea, în muntele Bulzu, acolo unde sunt cele trei biserici."

În muntele Bulzu, aproape de cele trei biserici, am fost și eu înainte de a scrie lucrarea despre ungurenii din satele Bratilov și Titerlești. Îmi amintesc poteca adâncită, parcă cicatrizată în carnea muntelui, de urmele atâtor animale care au străbătut-o, căci pe acolo treceau atât „potecile oii",cât și „potecile sării" prin care se făcea legătura cu *frățuții.*

La stâna din Bulzu

Deasupra de cele trei pietre numite „bisericile din Bulzu" am văzut alte trei pietre micuțe înfipte în pământ și, întrebându-l pe prietenul meu Viluț împreună cu care am făcut această recunoaștere, am aflat că marcau locul unde muriseră trei ciobani în timpul unei furtuni. Multe asemenea întâmplări tragice s-au petrecut în munții noștri. Dintre ele aș vrea să menționez moartea a vreo treizeci de oi împreună cu ciobanul ,petrecută lângă stâna din muntele Balmoșu, în timpul unei furtuni.

Nicolae Lăzărescu cu nepoții

Nicolae Lăzărescu, fiind un bun versificator reușea să transpună faptul real într-unul artistic. Așa a făcut de când era mic și fusese dus la stână pentru a mâna oile la strungă. Atunci când doi ciobani din Titerlești, Troncotă și Mușuroi s-au îmbătat și s-au luat la bătaie, el le-a făcut pe loc următoarea poezie:

Într-o seară, lângă oi,
S-au bătut două nevoi,

Troncotă și Mușuroi.
Dar nu s-au bătut prea mult
Că era timpul cam scurt,
Beții ,Gheorghe și Ilie,
Că-s bolnavi de nerozie.

Casa lui N. Lăzărescu din Motru Sec

Caietul care cuprinde câteva creații importante ale unui om simplu care se trage din neamul ciobanilor de la Titerlești stabilit în satul Motru Sec, aflat actualmente în comuna Padeș . Prin bunăvoința prietenului meu Ion Bârsanu ,din Motru Sec, am intrat în posesia acestui caiet din lectura căruia am putut constata că și în această zonă au existat oameni talentați a căror poezie și cântec au curs dintotdeauna așa cum curge apa Motrului, din timpuri imemoriale, când mai limpede, când mai turburată, după cum a fost și viața oamenilor cu care, de-a lungul vremurilor, acest râu și-a împletit destinul.

Șube și cojoace din Colecția de Etnografie a Muzeului Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță Caransebeș

Carmen Neumann

Portul popular reprezintă una dintre cele mai importante forme de cultură ale unui popor, pe baza lui realizându-se numeroase cercetări, geneza istorică şi etapele principale de evoluţie, formele contemporane şi aria de răspândire, originalitatea sa în raport cu portul altor popoare, contribuţia lui în procesul de dezvoltare al unui popor. Pe fondul unitar al portului popular românesc s-au adăugat, la diferite epoci istorice şi în diverse împrejurări, elemente de la alte popoare ale unei arii de cultură mai apropiate sau mai depărtate.[1]

Prezenţa unor elemente de cultură orientală, bizantină, care se regăsesc în arta populară a Banatului reflectă un permanent contact al acestei zone cu Balcanii, prin intermediu căruia au pătruns forme de cultură din Orient şi Bizanţ perpetuată până astăzi în arta populară bănăţeană. Ţinând seama de istoria zbuciumată a Banatului, stăpânit de turci între secolele XVI-XVIII, apoi de austrieci şi maghiari, până la sfârşitul secolului al XIX-lea perioadă în care s-au făcut colonizări, ne putem explica pătrunderea influienţei elementului străin în portul popular românesc din Banat.

Trebuie remarcate elementele de tradiţie locală cu influienţe puternice şi din zona de interferenţă a Olteniei, şi Tansilvaniei de sud. Câteva elemente de morfologie care compun costumul popular bărbătesc şi femeiesc, şuba, cojocul lung, cojocelul şi pieptarul definesc tipul de costum cu o puternică personalitate care posedă trăsăturile costumului popular de munte cu forme geometrice sau florale în culori sobre.

Cea mai veche mărturie iconografică a felului de a se îmbrăca al populaţiei din spaţiul românesc datează din neolitic, fiind reprezentată de figurine ceramice, cum este Venus din Craiova, ale cărei o rnamente au fost interpretate de Al.Tzigara-Samurcaş ca fiind reproduceri ale decorului costumului din acea vreme.[2] Portul popular se încadrează într-o unitate cu stil general, reprezentând tipologia costumului românesc, ale cărei caractere întrunesc trăsăturile esenţiale de vestimentaţie purtată de ţărani de pe întreaga suprafaţă a României.

De la o regiune la alta, costumul a primit pe parcursul istoriei aspecte diferite. Pe marginile teritoriului românesc respectiv în Banat s-au produs fenomene de schimb şi împrumut reciproc a culturii populare cu etniile sârbă, croată, gerrmană şi maghiară. Este evident că trăin şi muncind împreună români, sârbi, germani, maghiari trebuie să se cunoască cât mai bine să existe o apropiere, o îmbinare în viaţă şi în creaţia culturală. .

[1] Secoşan, Petrescu 1984, p.20.
[2] Ibidem p. 9.

Despre portul popular din trecut avem puţine documente istorice, iar din materialul real, care să ne ajute la munca de urmărire a etapelor de evoluţie, prin care a trecut nu s-a păstrat decât puţin, din secolul al XVIII-lea şi ceva mai mult din secolul al XIX-lea. Totuşi ne sunt de mare folos vestigiile arheologice scoase la lumină care atestă prezenţa unor forme de îmbrăcăminte, ca şi monumente istorice, Columna lui Traian, Tropheum Traiani de la Adamclisi, valoroase documente ca scrierile cronicarilor, actele de vânzări vamale, dar mai ales notele călătorilor străini.

Istoria atestă că în arcul carpatic s-a dezvoltat una din cele mai strălucite tradiţii ale meşteşugului prelucrării peilor şi a lânii.[3] Într-o ţară în care iarna durează câteva luni şi creşterea oilor a constituit una din ocupaţiile principale, portul cojocului şi al şubei era inevitabil. Din acest motiv s-a născut necesitatea practicării meşteşugului prelucrării lânii şi a pieilor de animale şi confecţionarea de şube şi cojoace.

Date privind vechimea meşteşugului cojocăritului se cunosc încă din Antichitate. Despre portul cojoacelor din trecut ne vorbeşte marele poet Ovidiu care semnalează cojoacele purtate de geţi. Descrie în Tristele că geţii în timpul iernii îşi acopreau trupul cu cojoace. *Atunci de frig barbarii, Îşi pun pe ei cojoace, Îşi pun iţari nu-şi lasă, Decât obrazul gol.* Tot el spune „*Pellibus et laxis arcent/ mala frigora bracis*”(Se apără împotriva frigului năprasnic cu piei de animale şi pantaloni largi).[4]

Elementul de costum respectiv cojocul a fost descris cu lux de amănunte în secolul al XVIII-lea de austriacul J.J.Ehler şi italianul Francesco Griselini, funcţionari ai administraţiei austrice, stabiliţi în Banat începând cu anul 1716. Perioada de formare a trăsăturilor specifice a costumului tradiţional bănăţean coincide cu secolele XIII-XIX. Acum se poate aminti de stabilirea costumului naţional bănăţean, care de fapt include componentele lui tradiţionale, făcându-l deosebit de costumele etniilor vecine.

În călătoria sa prin Banat Fracesco Griselini povesteşte că „ *pe timp de ger românii folosesc o manta din stofă sau care se îmbina numai din piei albe de berbec, această manta are în partea din spate un fel de guler lat şi lung tras peste cap când plouă sau când românii voiesc să doarmă în aer liber.*[5]

Meşteşugul pielăritului, a cunoscut o amplă dezvoltare, la începutul secolului al XIV- lea pe Valea Timişului în localităţi ca; Domaşnea, Teregova, Armeniş, Slatina-Timiş. Cojocarii de pe Valea Timişului confecţionau o gamă variată de cojoace de blană, cojoace mari (*bunde*) pentru femei şi bărbaţi ,cojoace crăpate în faţă, cojoace înfundate care se încheiau într-o parte. In centrele de cojocari de la Oraviţa, Moldova-Veche sau Sasca Română cojocarii vor impune culoarea maro ca fond al piesei specific centrelor respective.[6]

[3] Petrescu, p.67.
[4] Petrescu, Stoica, p.97.
[5] Griselini, p.169-175.
[6] Gaga, p. 134

Pe Clisura Dunării în satul Pescari femeile purtau în anotimpul răcoros cojoc fără mâneci dar şi cojoace lungi de culoare maro iar pe margini tivit cu negru. În Valea Bistrei sunt mai multe variante de cojoace, cel de toată ziua este simplu fără cusături, iar cel de sărbătoare de o frumuseţe remarcabilă, datorită cusăturilor. Cojocul Almăjan se aseamănă oarecum cu cel de pe valea Bistrei. Referitor la pieptare întreaga suprafaţă este acoperită cu cusături făcute cu lână colorată. În Banat cojocăritul sa dezvoltat la fel ca şi în zonele cu bogată tradiţie a cojocăritului ca Moldova, Oltenia, Bihor, Ţara Haţegului şi Orăştie unde cojocarii au creat tipuri de cojoace de mare frumuseţe, lungi sau scurte, drepte sau cu clini laterali, închise la culoare pentru persoanele în vârstă sau viu colorate pentru tineret, cu aplicaţii de piele şi cusături fin realizate.

Pe lângă meşteşugul cojocăritului portul popular a generat diferite îndeletniciri în confecţionarea şubelor. Făcând o mică incursiune în istorie , vom găsi confirmată prezenţa acestei piese în Egipt sub forma unui ştergar înodat peste şale *„şenti[7]”,* la sumeieni apare sub aspectul unei pelerine imitând blana *„kaunakes.[8]”* Şuba este o piesă de port populară având o tadiţie foarte veche în îmbrăcămintea autohtonă care se poartă în sezonul friguros, atât de către bărbaţi căt şi de femei. Culoarea de fond a şubei variază între alb şi negru, trecând prin nuanţele de gri şi brumăriu, în cazuri rare nefiind excluse nici cele colorate, verde, albastră , în Banat. Tonalităţi mai închise găsim mai mult nordul ţării, dar şi în Transilvania,

Albul este dominant în toată ţara, mai ales în Banat, vestul Transilvaniei şi în sudul Olteniei şi al Munteniei. Folosirea hainelor de dimie a fost condiţionată de doi factori principali, preocuparea pentru creşterea oilor, ceea ce asigură furnizarea lânii şi aşezarea în apropierea unor ape repezi (pive, dube, vâltori) cu ajutorul cărora se obţinea dimia. Prezenţa precum şi evoluţia acestor piese de îmbrăcăminte sunt atestate şi pot fi urmărite cu ajutorul documentelor iconografice, mai puţin izvoare scrise.

Primele informaţii despre haine confecţionate din ţesături de lână ne sunt oferite de reprezentările de pe monumentalul de la Adamklisi, din Chronicon pictum Vindobonense, redând lupta lui Alexandru Basarab cu Carol Robert. Picturile murale realizate în temperă, într-o serie de biserici mici din ţară, constituie de asemenea documente valoroase. Biserica de lemn din Schela Gorj ne oferă portretul unor ctitori ţărani, îmbrăcaţi în port popular. Pe aceste picturi murale, meşterii zugravi au imortalizat, croiul, ornamentica şi cromatica de la începutul secolului al XIX-lea,[9] picturile murale din naosul bisericii din Homorog, care sugerează imaginea hainei de pănură din epoca respectivă.[10] Impresii de călătorie ale străinilor prezintă documente

[7] Bielz, p.14
[8] Nanu, p.14
[9] Pănoiu, p 27-28.
[10] Godea, p. 93-137

valoroase, Antonius Verancius.[11] şi acte vamale. In anul 1503, potrivit registrului vamal, se percepe o taxă de patru aspri pentru o povară de lână şi tot la acea dată Pătru Rareş impută bistriţenilor faptul că vameşii au luat unui negustor moldovean tot postavul care îl aducea cu sine.[12]

Un document important privind industria casnică textilă ne-a lăsat Iohann Friedel stegar în armata austriacă, dizlocată în Transilvania. Făcând o călătorie pe malul bănăţean al Dunării el a scris o scrisoare în anul 1769 lui I. Heinerich Tischbein pictor şi inspector la pinacoteca din Kassel *„ Pânza şi piesele de port erau lucrate în casă,zona fiind foarte bogată în oi şi capre,pe care Fredel le-a văzut păscând în numeroase turme în păşunilre întinse pe culmi. Pânza se ţesea de femei la războiul de ţesut fiecare având câte unul în casă,lucrat de mâna bărbatului din lemn până la cel din urmă cui. În serile de iarnă, în şezători şi clăci, se lucra pânza şi se ţeseau ponevile."*[13]

Larg raspândite şi folosite pe tot cuprinsul ţării, cu sau fără mâneci, de culare alb, negru, sur, maron rareori colorate în albastru, verde, sunt întâlnite sub diverse denumiri, de *„şubă"* în Valea Timişului ,Valea Bistrei, Ţara Almăjului, Ţara Haţegului, în bună parte în Valea Jiului. *„Suman"* (cuvânt ce provine din cuvântul bulgăresc sukman) în Bistriţa Năsăud, Maramureş, Oaş şi pe cele trei Crişuri. *„Zeghe"* în Vâlcea, *„giubea"* în sudul Olteniei. Pe lângă aceste forme principale este întâlnită *gluga , epingeaua, minteaua*. Şuba albă se purta în zona Almăj, Valea Bistrei şi Clisura Dunării. În localitatea Şviniţa (Clisura Dunării) şuba numită *„alima"* se folosea şi de către etnia sârbă.[14] *Ţoandra* o numeau maghiarii din jurul Trascăului, *kotzen mantel* saşii din Transilvania.

Moştenirile culturale transmise de la geto- daci, greci şi romani, noutăţile civilizaţiilor îndepărtate venite prin intermediul călătorilor şi negustorilor, relevă existenţa unei arte, care a cultivat meşteşugul cojocăritului şi al sumănăritului izvorât dintr-o civilizaţie cu un specific aparte.

Multe din tainele meşteşugului, a confecţionării şubelor şi a cojoacelor s-au pierdut, multe tradiţii s-au schimbat. Materia primă folosită pentru confecţionarea şubei este lâna, până la ţesut lâna trecea, printr-un proces de prelucrare, care cuprindea mai multe faze. Meşteşugul postăvăritului cuprindea şase etape, scărmănatul lânii şi pieptenatul, torsul lânii, ţesutul, piuăritul, tunderea şi finisajul postavului şi vopsitul.

După ce se tundeau oile, în lunile mai, iunie femeile spălau lâna în vase mari cu apă fierbinte şi leşie din cenuşă de fag sau mesteacăn, o clăteau de multe ori, o uscau şi o separau după mărime şi culoare. După spălare, se limpezeşte la râu, apoi se usucă pe garduri. Urma scărmănatul lânii şi pieptenatul cu piepteni speciali, se trăgeau apoi cu mâna firele de pe piepteni, formându-se şuviţe nu prea groase numite păr (fir lung) folosit la urzeală, lâna rămasă numită canură, se scărmăna şi torcea fiind utilizată pentru bătealǎ.

[11] Vernacius, p. 9
[12] Manolescu, p.122
[13] Secară, p.328.
[14] Pavel, p.44

În Monografia Carasebeşului găsim informaţii din care se poate deduce că ţesutul a luat o amploare deosebită în secolul XVII-lea astfel că ţesăturile şi cojoacele realizate aici eru vândute până la Bratislava. „*In cercul Sebeşului a luat mare avânt cojocăritul. Dieta Ardeleană din 1560 şi 1566 a stabilit preţul cojoacelor, care se aduc din Ardeal din Caransebeş şi din Muntenia*.”[15] Materialul obţinut numit pănură sau dimie, este ţesut în război orizontal în sistemul nevăditură în patru iţe pentru a fi rezistent. Ţesătura este data apoi la văială, supusă la acest tratament se umflă, se îngroaşă şi se îndeasă, păstrând în acelşi timp elasticitatea şi lustru.

Meşteşugul piuăritului şi al vältoritului era practicat în general de bărbaţi, necesitând o muncă fizică dificilă, dealtfel, unele văieli erau căutate tocmai pentru renumele unui bărbat cunoscut ca meşter priceput. În felul acesta se obţine o stofă rezistentă şi impermeabilă, din care se croia şuba (aproximativ 6-7 m de ţesătură), asigurănd o îmbrăcăminte caldă şi practică.

Croiala foarte simplă se caracterizează prin tăietură dreaptă şi dintr-o singură bucată a feţei şi a spatelui. Aproape în fiecare sat existau oameni specializaţi în confecţionarea şubelor. Stofa groasă, greu de cusut nu permitea prea mult modelarea croiului. Din acest considerent, atât şubele confecţionate pentru femei dar şi cele pentru bărbaţi au croi asemănător.

Croiul este lărgit cu clini în faţă şi cu clini de subsuoară, mănecă lungă, guler cu rever, buzunare aplicate. În general câmpurile ornamentale sunt dispuse pe guler, pe pumnaşii mânecii, pe făţă, pe piept, la locul de îmbinare a clinilor laterali, pe buzunare şi pe colţurile din faţă. În ornamentaţie se folosesc următoarele materiale, postavuri de diferite calităţi găitane, bumbi din lână, şnioare, lânică, de diferite culori, nasturi din os. Ca în toate cazurile cusăturile ţărăneşti care îmbinau bucăţile de material şi tiviturile de la margini, cu timpul au devenit cusături ornamentale.

Culoarea de fond a şubei este alb, negru, maro şi rare ori albastră o găsim în Banat. Ornamentaţia şubei de pe valea Timişului şi Valea Bistrei este pe faţă clini şi la colţuri, lucrate compact în bârnaş, motivele cele mai des întâlnite sunt cele florale şi geometrice.[16]

Cojocul este croit din şapte piei de oaie trei pentru spate, două pentru faţă şi câte o piele pentru mânecă. Spatele este croit în formă aproape triunghiulară cu patru clini aplicaţi la partea inferioară. La piept este dispusă o fâşie de piele, de care se prindeau nasturii.[17]

Pieile mari de berbec nu erau folosite la confecţionarea pieselor de sărbătoare, ci numai la piesele de purtat sau la învelitori şi aşternutur, dar cele supuse prelucrării trebuie mai întâi tăbăcite. Operaţiunea constă în acoperirea pe partea jupuită cu un amestec de tărâţe de grâu, zăr şi sare după care se rulează şi se lasă să dospească aproximativ o săptămână. Urmează spălatul, uscatul la umbră şi apoi trasul cu cărligul, după care urma înălbitul, utilizându-se sort de ipsos, nalbă

[15] Ghidiu, Bălan, p.317.
[16] Petrescu, p.64.
[17] Opruţ, p. 30

împrăştiată pe toată suprafaţa.[18] Pieile negre de miel erau folosite la confecţionarea cojocelelor iar cele albe pentru confecţionarea cojoacelor lungi şi a pieptarelor.

O ocupaţie specifică în cadrul gospodăriei ţărăneşti o constituia până la începutul acestui secol vopsitul cu coloranţi vegetali, intens practicat în satele noastre pentru obţinerea unor culori şi nuanţe variate ale fibrelor animale, necesare la decorarea pieselor textile, atât de port, cât şi de interior. Vopsitul făcea parte din îndeletnicirile casnice obişnuite femeilor mai ales celor bătrâne, cunoscând şi transmiţând nenumărate reţete pentru obţinerea unor culori deosebite, vi şi rezistente. Reţetele pentru vopsit erau numeroase şi variate. În general, toate conotau în obţinerea unei fierturi de plante care se (*împertea)* se fixa, pentru a păstra culoarea şi în care se vopseau fibrele . Împetrirea se făcea punându-se în zeama obţinută prin fierberea plantei piatră vânătă pisată mărunt.[19]

Cojoacele şi pieptarele se disting prin armonia culorilor folosite. La început culorile folosite erau puţine, roşu închis, cafeniu sau ‚*braun*" gri sau „*cenuă*" galben deschis sau „ *galben bal*". Mai târziu din combinaţia şi fierberea mai multor plante apare o gama mare de culori pastelate , galben, albastru roşu şi verde în diferite nuanţe.

Culoarea galben deschis se obţine din coajă de măr pădureţ amestecat cu piatră acră. Din muguri de salcie amestecaţi şi fierţi cu piatră acră se obţine culoarea galben auriu. Aceleaşi rezultate se obţin din: frunze de soc, coji uscate de ceapă, flori de sunătoare. Culoarea, albastru deschis se obţine prin fierberea viorelelor cu piatră acră. Culoarea verde se obţine din frunze de nuc fierte cu paiatră acră şi se obţine culoarea verde măsliniu. Frunzele şi florile de măr acru uscate, pisate şi fierte dau culori de la roşu deschis pâna la culoarea ce mai închisă de roşu. Cojile de nucă verde cu leşie dau un negru foarte frumos.[20]

Odată satisfăcute exigenţele de natură utilitară, orientarea înspre ornamentartea cojocului devine o preocupare principală. Putem vorbi de existenţa unui adevărat cod ornamental, care cuprinde, alături de seme şi structuri prin tradiţie şi unele inovaţii. Motivul ornamental nu este un semn graphic lipsit de sens ci este purtătorul unui mesaj definind vârsta, starea matrimonială, ocazia purtării, apartenenţa socială. Sunt nenumărate sisteme de ornamentare privind caracterul decorului, amplasarea acestuia în spaţiu şi tehnica de executare.

Tehnica cea mai folosită este broderia artistică executată după desen. Paralel cu broderia s-a dezvoltat un alt sistem de ornamentare aplicarea cu meşină, sub formă de motive aplicate şi decupate. În amplasarea decorului pe cojoc se respectă o anumită ordine fiecare porţiune deţine elemente ornamentale specifice, ornamentaţia cojoacelor în motive florale, dar şi geometrice care derivă din decorul vegetal, şi care prin stilizare au luat formă de unghiuri, cercuri sau romburi,[21] popular este evidentă pe toată suprafaţa Banatului.

[18] Informaţie de la Partenie Ion Slatina-Timis nr. 67.
[19] Gorovei, p.12.
[20] Pamfilie, p.309
[21] Ibidem, p.89-90

Bibliografie

Bobu, Petrescu, Stahl 1968 =Florea Bobu Floresc. Paul Petrescu, Paul H.Stahl, *Arta populară de pe Valea Bistriţei*, Editura Academiei R.S.R. Bucureşti

Biels 1956 = Iulius Biels *Portul popular al saşilor din Transivania*, Bucureşti.

Enăchescu – Cantemir 1937 = Enăchescu, Cantemir A., *Costumul popular românesc*, Craiova. Florescu 1959 = Fl.B.Florescu, Geneza costumului popular românesc, în SCIA, Bucureşti.Gogolan 1975 = Gogolan A., Turcş A., *Functii simbolice de ritual ale unor piese de port bănăţean,* Tibiscus.

Gaga 1984 = Ligia Gaga, *Costumul de enclave, Costum de contact.Bufenii.*Analale Banatuilui vol.II, Timişoara.

Gaga 1978 = Ligia Gaga, Contribuţii la studiul portului popular din Valea Almăjului,în Tibiscus 1976- 1978

Ghidiu, Bălan 1900 = A.Ghidiu, I.Bălan, *Monografia oraşului Caransebeş*,Caransebeş, Editura Autorilor

Griselini 1984 = Francesco Griselini*, Încercare de istorie politică şi natural a Banatului Timişoarei*, Traducere şi note de Constantin Feneşan, Timişoara, Editura Facla.

Irimie 1956 = Cornel Irimie *Pivele şi vâltorile din Mărginimea Sibiuluibşi de pe Valea Sebeşului*, Studii si comunicări, Sibiu 1956.

Jiga 1961= Caius I.Jiga*, Contribiţii privind ţesătorii breslaşii din Ţara Bâresi în secolul al XVIII-lea , în Studii de istorie, Bucureşti.*

Manolescu 1965 = Radu Manolescu,*Comerţul Ţării Româneşti şi Moldovei sec.XIV-XVI,* Editura Ştinţifică, Bucureşti.

Mózes 1970 = Tereza Mózes, *Ornamentica sumanelor în Ţara Crşurilor*, în SCIA,seria Arta plastică, Editura Academiei R.S.R. nr.1, 1970

Mózes 1975 = Tereza Mózes, *Poprtul popular din Bbazinul Crişului Alb*, Oradea, 1975, Editura Academiei R.S.R, !975

1975Oprescu 1922 = G.Oprescu., *Arta ţărănească la români,* Bucureşti.

Opruţ 2011 = Petru Opruţ, *Voislova de-a lungu vremii*, Editura Nagrad, Lugoj.

Pascu 1955 = Ştefan Pascu, Meşteşugurile în Transilvania până în veacul al XIV-lea, Editura Academiei R.P.R, Bucureşti.

Pamfilie 1910 = Tudor Pamfilie, *Industria casnică la români.Trecutul şi starea ei de azi.Contribuţii de artă şi tehnică*, Bucureşti.

Pănoiu 1968 = Andrei Pănoiu*, Pictura votivă nordul Olteniei*, Bucureşti.

Petrescu 1968 = Paul Petrescu, *Broderii de piele în arta populară românească*, Editura Meridiane, Bucureşti.

Pertovszkz 1979 = Maria, Pertovszky, *Câteva aspecte istoroice şi etnografice privind populaţia sârbească din Clisura de sus a Dunării*, Studii şi Comunicării, vol.III. Caransebeş.

Ropot 1975 = Rodica Ropot, *Cercetări asupra portului popular de pe Valea Bolvaşniţei (Caraş- Severin),* Studii şi comunicări, Caransebeş.

Săcară 1972 = N. Săcară, Un însemnat document din sec.XVII-lea pentru etnografia Banatului., Tibiscum, Timişoara.

Stoica 1975 = Stoica G. *Evoluţia şi permanenţă în costumul popular din Banat*, Tibiscus.

Socol 1975 = Maria Socol, *Structura şi semnificaţia ornamenticii costumului popular din satele Marga*

Secoşan, Petrescu 1984 = Elena Secoşan, Paul Petrescu, *Portul popular de sărbătoare din România*, Editura MeridianeStoica 1979 ,=

Vuia 1958 = Romulus Vuia, Portul popular al Pădurenilor din Hunedoara, ESPLA, Bucureşti.

Vuia, 1962 = Romulus Viua, *Portul popular din ţara Haţegului. Bazinul de la Haţeg*. Editura Meridiane, Bucureşti.

Denumire literară: şubă; **locală:** şubă.

Categorie: port popular românesc.

Stare de conservare: foarte bună.

Loc de provenienţă: Obreja (jud.Caraş-Severin)

Loc de confecţionare: în gospodăria proprie.

Datare generală: începutul secolului XX.

Materiale şi provenienţă: postav alb gălbui din lână.

Tehnica şi uneltele folosite la confecţionare: ţesătura în patru iţe, ţesută în război orizontal.

Utilizare: piesă de costum popular pentru sezonul rece.

Fregvenţa în zonă: rară.

Descriere (formă, piese componente): formă dreptunghiulară, fără răscroitură în mai mulţi clini.

Decor (motive, tehnica, dispoziţie): bogat ornamentată în motive florale, liniare şi în val din şnur negru. Ornamente aplicate din lână roşie pe guler, rever, talie, mâneci şi spate.

Cromatică: policrom.

Dimensiuni: lungime 119 cm, lăţime umeri: 48cm, lungime mâneci: 53 cm, lăţime mânecă: 18cm, lăţime bază: 82 cm.

Circulaţia piesei (deţinătorii succesivi) şi regimul ei:

1976 Muzeul Judeţean de Etnografie şi al Regimentului de Graniţă Caransebeş, colecţia muzeului.

Nr.Inv.3879

Bibliografie: inedit

Denumire literară : cojoc; **locală:** pieptar crăpat.
Categorie: port popular românesc.
Stare de conservare: foarte bună.
Loc de provenienţă: Sasca Română (jud. Caraş- Severin).
Loc de confecţionare: lucrat în gospodărie.
Datare: generală – începutul secolului XX.
Materiale şi provenienţă: piele de oaie din gospodăria proprie.
Tehnica şi uneltele folosite la confecţionare: săratul, uscatul, dubitul, trasul la cârlig şi curăţatul cu gripca, raşpe.
Utilizare: piesă de îmbrăcăminte purtată în sezonul rece.
Frecvenţă în zonă: rară.
Descriere (formă, piese componente): croit în casă din piele de oaie, vopsită brun.
Decor(motive, tehnică, dispoziţie): ornamentat cu fâşii din piele cu motive florale şi geometrice dispuse de-a lungul taliei şi la buzunare; guler din blană neagră.
Cromatică: monocrom.
Dimensiuni: lungime- 53 cm, lungime umeri: 45cm, lăţime bază: 47cm.
Circulaţia piesei (deţinători succesivi) şi regimul ei: 1976 Muzeul Judeţean de Etnografie şi al Regimentului de Graniţă Caransebeş.
Nr. Inv.: 3887.
Bibliografie: inedit.

Denumire literară : cojocel; **locală:** becheş
Categorie: port popular românesc
Stare de conservare: foarte bună
Loc de provenienţă: Zăgujeni (jud. Caraş-Severin)
Loc de confecţionare: lucrat în gospodărie
Datare: generală – începutul secolului XX
Materiale şi provenienţă: piele de oaie din gospodăria proprie
Tehnica şi uneltele folosite la confecţionare: săratul, uscatul, dubitul, trasul la cârlig şi curăţatul cu gripca, raşpe
Utilizare: piesă de îmbrăcăminte purtată în sezonul rece.
Frecvenţă în zonă: rară
Descriere (formă, piese componente): croit în casă din piele de oaie.
Decor(motive, tehnică, dispoziţie): ornamentat cu motive florale din bucăţi de piele vopsită şi cusute cu şnur roşu, galben, verde, albastru de-a lungul taliei faţă- spate şi dantelă din piele cu motive florale.
Cromatică: policrom
Dimensiuni: lungime- 42 cm, lungime umeri: 32cm, lăţime bază: 49cm
Circulaţia piesei (deţinători succesivi) şi regimul ei: 1978 Muzeul Judeţean de Etnografie şi al Regimentului de Graniţă Caransebeş
Nr. Inv.: 5128
Bibliografie: inedit

3. Cojoc

Denumire literară : Cojoc **locală:** cojoc
Categorie: port popular.
Stare de conservare: foarte bună.
Loc de provenienţă: Bocşa (jud. Caraş- Severin)
Loc de confecţionare: lucrat în gospodărie.
Datare: generală – începutul secolului XX
Materiale şi provenienţă: piele de oaie din gospodăria proprie.
Tehnica şi uneltele folosite la confecţionare: săratul, uscatul, dubitul, trasul la cârlig şi curăţatul cu gripca, raşpe
Utilizare: piesă de îmbrăcăminte purtată în sezonul rece.
Frecvenţă în zonă: rar.
Descriere (formă, piese componente): croit în casă din piele de oaie, piele argosită alb- gălbui, guler din blană neagră.
Decor(motive, tehnică, dispoziţie): ornamentat cu motive florale imprimate prin presare şi vopsite în roşu, galben, negru, brun, cusături cu fâşii de piele îngustă împletite pe spate şi faţă, la spate patru clini din piele cu aceleaşi ornamente.
Cromatică: policrom
Dimensiuni: lungime- 105 cm, lăţime umeri:48 cm, lungime mânecă: 63 cm, lăţime mânecă: 20 cm, lăţime bază: 73cm
Circulaţia piesei (deţinători succesivi) şi regimul ei: 1979 Muzeul Judeţean de Etnografie şi al Regimentului de Graniţă Caransebeş
Nr. Inv.: 5256
Bibliografie: inedit.

Denumirea literară: şubă; locală şubă.
Categoria: port popular românesc.
Stare de conservare: foarte bună
Loc de provenienţă: Slatina-Timiş (jud.Caraş-Severin).
Loc de confecţionare: lucrat în gospodărie.
Datare generală : începutul secolului XX.
Materiale şi provenienţă: postav negru, lână din gospodăria proprie.
Tehnica şi uneltele folosite la confecţionare: ţesătura în mai multe iţe, ţesută în război orizontal.
Utilizare: piesă de costum popular pentru sezonul rece.
Fregvenţa în zonă: rară.
Descriere (formă, piese componenţă): ţesătură din lână de formă dreptunghiulară fără răscroitură.
Decor (motive,tehnică,dispozitie): ornamentată cu catifea neagră la guler şi rever, catifea în fâşii înguste la talie, nasturi la buzunare.
Cromatică: policrom
Dimensiuni: lungime 107 cm,
lăţime umeri: 59 cm, lungime mânecă: 40 cm,
lăţime mânecă: 19 cm, lăţime bază: 89cm.
Circulaţia piesei: 1981 Muzeul Judeţean de Etnografie şi al Regimentului de Graniţă Caransebeş, colecţia muzeului.
Nr.Inv: 5857
Bibliografie: inedit

Paradoxurile şi tribulaţiile...tânărului Dragobete

Cornel Bălosu Ducan

Încercarea de a-l stabiliza simbolic şi ritualic pe „zânul” erotic al românilor, ne referim, desigur, la *Dragobete* (vocabulă de origine slavă), ne conduce sistematic la întrebări, nelămuriri, cât şi la constatarea unor ambivalenţe şi alte nepotriviri.

Dicţionarele mitologice, în bună parte, afirmă că zeul autohton al dragostei, al renaşterii iubirii (*cap de primăvară*), şi el în relaţie cu străvechile divinităţi ale naturii şi fecundităţii (cum ar fi Adonis, Cupidon, Kupalo sau Telepinus şi Osiris), este fiul unui alt personaj mitologic: Baba Dochia. Se mai susţine că Dragobete, numit şi Dragomir sau Iovan Dragobete, reprezintă opusul Babei Dochia, fiind, de fapt, protagonistul pozitiv al renaşterii, al vieţii şi al iubirii (vezi Ion Ghinoiu, *Vârstele timpului,* Bucureşti, Meridiane, 1988, p.199; Ivan Evseev, *Dicţionar de magie, demonologie şi mitologie românească.* Timişoara, Amarcord, 1998,p.l23 etc.).

Dar, din păcate, multe din legendele culese de vajnicul folclorist Simion Florea Marian referitoare la răstimpul „actanţial” al Dochiei ne reifică o altă faţă a personajului. Într-o legendă din Muntenia, Iovan Dragobete, proaspăt însurat, este silit de mama sa, Dochia, să plece împreună cu oile la munte. Tânărul nu este atât de prevăzător ca maică-sa care îmbrăcase nouă cojoace, aşa că, după câteva zile cu soare, vine viscolul cumplit şi îngheţul. Feciorul babei se stinge îngheţat şi cu un sloi în gură (S. FI. Marian. *Sărbătorile la români,* Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1994, vol. I, p. 290). Într-o altă variantă a legendei, culeasă chiar din Oltenia (Vârciorova. Mehedinţi), Dragomir, tot aşa, tânăr însurăţel, este somat de aceeaşi mumă, „babă foarte rânzoasă”, să-şi lase frumoasa şi drăgăstoasa soţioară şi să urce împreună la munte pentru că deja..."fragile au înflorit şi noi n-am măsurat oile”. Când au ajuns însă sus pe munte, unde urmau să măsoare oile, s-a pus o zloată teribilă. Primul moare Dragomir îngheţat şi tot cu un sloi în gură, pe care Dochia îl confundă cu un fluier, pentru care îl şi apostrofează pe sărmanul Iovan: „Dragomire, Dragomire, eu am îngheţat de frig şi tu cânţi la fluier!...” (S. FI. Marian, *op. cit.,* p. 304). Să precizăm că folcloristul citat culegea legendele de mai sus spre sfârşitul secolului al XlX-lea.

Avem, prin urmare, un zeu al dragostei şi un mesager al primăverii care sfârşeşte îngheţat. Altminteri, în aceeaşi perioadă, şi alţi asidui culegători de folclor încercau să-l reconstituie pe Dragobete din bucăţele narative şi informaţii disparate. Astfel, atât din răspunsurile la chestionarele Haşdeu, cât şi în cele ale lui Nicolae Densuşianu, aflăm că se poate vorbi de o ritualitate privind redeşteptarea naturii, venirea primăverii, „logodiciul puilor”, al păsărilor, în general, despre iniţierea întru dragoste a tinerilor, despre un alt segment ritualic important, ne referim la „înfârtăţire” şi „însurăţire”, despre practici magice simpatetice, despre forme de divinaţie temporală, vrăji şi „facerea apei de dragoste”, diverse abluțiuni şi spălări rituale, despre prescripţii privind anumite norme şi tabuuri etc.

Dar, mai aflăm din chestionarele Haşdeu şi Densuşianu că „...în timpul de

faţă însă acest obicei a dispărut mai cu totul... „ (vezi S. Fl. Marian, *op. cit*., p. 237 şi nota 4 p. 238). Şi trebuie să ne gândim că răspunsurile aparţin anilor 1890-1898. Adevărul este că şi informaţiile mai noi de care dispunem, cele pe care le regăsim în anchetele etnografice ale Academiei Române dintre anii 1972-1983, ne sugerează aceeaşi incertitudine simbolică a personajului.

O astfel de neclaritate şi mixturi folclorice sunt şi acelea ale confuziei dintre Dragobete şi Mărţişor. Legendele şi alte texte folclorice confirmă faptul că Mărţişorul este, *de facto*, opusul Babei Dochia. În acest context, Dragobetele rămâne un simbol antinomic. Este şi promotorul iubirii, al renaşterii, dar..., în ,loc să fie fierbinte, moare înghețat.

Baba Dochia, feciorul Iovan drăgăstosul, Mărţişorul sau despre triunghiul simbolic vernal

Probabil, graţie unor scrieri istorice şi romantice româneşti, mai vechi sau mai noi, mitul Babei Dochia a căpătat contururi expresive bogate.

Dimitrie Cantemir în cunoscuta sa lucrare *Descrierea Moldovei,* narează două legende despre Dochia. Într-una dintre ele, eroina Dochia, fiica lui Decebal, îşi ajută tatăl să apere cetatea Sarmisegetuza. După înfrângerea suferită în faţa puternicei armate a lui Traian, prinţesa se retrage în munţi, urmărită cu stăruinţă de Traian înamoratul. Când era aproape de a fi prinsă, Dochia îl imploră pe Zalmoxes să o salveze de la pângărire. Drept urmare, fecioara a fost prefăcută într-o ciobăniţă bătrână. O a doua trimitere o implică pe Dochia în legenda mitică a Ceahlăului şi la o statuie din vârful muntelui ce reprezenta o bătrână şi douăzeci de oi. (a se vedea Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei, 1956, p. 68*).

Romulus Vulcănescu susţine că aceste două legende înglobează două metamorfoze: „prima, provocată de rugămintea Dochiei către Zalmoxis...şi a doua transformarea ei în *stei de piatră* şi a oiţelor în stânci” (R. Vulcănescu, *Mitologie română*, 1985, p. 269). Poema romantică a lui Gh. Asachi, precum şi concluziile lui George Călinescu privind rezumarea *etnogoniei românilor* (sintagma lui R. Vulcănescu) la mitul lui Traian şi al Dochiei sunt relevante în receptarea așa-zisului mit.

De aici însă, până la legendele folclorice ale Dochiei şi cele două entităţi cultural-tradiționale, *Dragobete* şi *Mărţişor,* este cale destul de lungă şi cu multe inadvertențe. Desigur, textele folclorice nu sunt înţepenite în forme, nu sunt imuabile. Acceptând, totuși, mitul primar, nu înţelegem cum de-au apărut atâtea diferenţe şi interferenţe în legendele folclorice ale secolului al XIX-lea. Cele două „personaje”, care stau alături de Baba Dochia, par să fie rupte din alte structuri, cu toate că legendele culese de Simion Florea Marian au coerenţă narativă. De unde, atunci aceste altoiri pe un trunchi mitic!?! De asemenea, transformarea Babei Dochia în Baba Marta este o translaţie foarte interesantă. Trebuie să subliniem, de asemenea, în acest context, că, studiind cu atenţie legendele Babei Dochia, aşa cum

apar ele mai ales în culegerile lui Simion Florea Marian, descoperim nu doar nepotrivirea cu mitul, ci şi asemănări. Spre exemplu, într-o legendă din Bucovina, Dochia este fată de împărat, „foarte frumoasă şi voinică...dar şi isteaţă şi cuminte.” În fine, împăratul cu pricina a pierdut un război cu un alt împărat care şi-a dorit-o de soţie pe prinţesă. Dar aceasta, a îmbrăcat imediat douăsprezece cojoace şi-a luat furca de tors și cele douăzeci de oiţe şi a urcat pe munte. De aici, legenda continuă aşa cum ştim: fiind cald, tînăra prinţesă a aruncat cojoacele şi a rămas în cămaşă; apoi a venit îngheţul. Naraţia continuă neaştepat: fata se „rățoiește” la Dumnezeu, în loc să ceară ajutor. Şi uite aşa, Dumnezeu o încremeneşte pe vâful muntelui. Morala creştină este clară. Într-o altă legend, tot din Bucovina, Dochia, frumoasă şi muncitoare, dar neprevăzătoare, a îngheţat. Dar, de această dată, ea nu se mai transformă în stei de piatră ci într-o „fântână cu ghizdele de aur”, iar oile şi mieii în flori şi floricele. Schimbarea modelului narativ trimite tot la precepte creștine legate de substanțele sacrosancte.

În rest, Dochia devine babă rea şi aspră („fiindcă era născută în ziua...scorpiei”). Îşi chinuieşte nora cu dorinţe imposibil de îndeplinit. Şi se mai punea şi ...împotriva lui Dumnezeu, spre deosebire de nora care este ajutată de sfinţi şi îngeri.

În foarte multe legende apare, desigur şi Iovan Dragobete care sfârşeşte şi el , aşa cum scriam la începutul lucrării: îngheţat şi cu un sloi în gură. În alte texte, Iovan Dragobete este numit Dragomir.

Cel care i se împotriveşte întru totul babei este Mărţişor. Şi asta pentru că Baba Dochia îl înfruntă şi nu-i ascultă sfaturile. Dar şi pedeapsa lui Mărţişor este cruntă.

Prin urmare trecerea de la onomasticul Baba Dochia la Baba Marta cuprinde o simbolică temporală. Dar divinitatea temporală nu ia aminte de intempestivele schimbări şi versatilităţi ale lunii Martie. Şi asta pentru că este încrezută, rea, tiranică. Îşi bate joc şi de mărţişor strigându-i „că-l trece prin ciurişor” (sau, în alte texte, prin …aurișor).

Data prăznuirii Dragobetelui

O altă neclaritate trimite la data sărbătorii. Dragobetele, mai ales prin Muntenia şi Oltenia, era serbat fie pe 24 februarie, dar şi pe 28 februarie, fie la 1 şi 25 martie.

Timpul, pentru țăranul român și pentru comunitățile tradiționale a fost o “altă dimensiune a modului de reprezentare a lumii și vieții și un factor determinant al culturii spirituale și maternale a colectivității satului.” Am preluat acest citat din valoroasa lucrare a lui Ernest Bernea *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român* (București, 2005, p. 149), pentru că, într-adevăr, bulversarea calendarului tradițional românesc se datorează reformei din 1924, respectiv 1927 (statul și

biserica). Tot Ernest Bernea apreciază că această reformă a avut efecte, uneori dramatice, care au destrămat unitatea spirituală a satelor, au dezorganizat munca și viața.” (E.B., *op. cit.,* p. 149). Foarte multe comunități au refuzat să treacă la noul calendar, pentru că nu-și mai puteau respecta obiceiurile, datinile, sărbătorile, mai mult, reforma a adus anumite suprapuneri între timpul cotidian și cel sărbătoresc. De aici, probabil, și intersectarea Sf. Trif cu Dragobetele, cu Mărțișorul și Baba Dochia. Problema a fost ridicată și de alți câțiva filozofi români din perioada interbelică: Vasile Băncilă, C. Rădulescu – Motru. Ni se pare, de asemenea, că amestecarea calendarelor a condus la suprepuneri și deformări de conținut simbolic (spiritual). Spre exemplu, Dragobetele este și el “Cap de primăvară”, precum Mărțișorul sau chiar Sf. Trif.

Dar, cultura populară este atât de ..."elastică", încât îşi poate permite să modeleze şi să reconstruiască.

Chiar reconstruit din fragmente şi în ciuda unei semantici şi a unor opoziţii simbolice, în opinia noastră, Dragobetele nostru cel drag poate fi constituit nu dintr-o perspectiva istorică, ci dintr-una folclorică, bazându-ne, aşa cum spuneam deja, pe texte (în special legende), dar şi pe actanţialităţi rituale şi, în general, pe toate informaţiile certe etno-folclorice, mai vechi sau mai noi.

Dragobetele, alături de Mărţişor şi de alte „personaje”, invocă primăvara, dar nu numai atât; aceste complexe cultural-tradiţionale au şi valenţe apotropaice care vor fi validate doar în condiţiile respectării normelor rituale: „să nu lucrezi în ziua de Dragobete că vei ciricăi ca păsările”, iar înaripatele îţi vor mânca semănăturile etc.

Conotaţiile erotice se întrevăd în următorul gest ritual: în ziua „zânului” este bine ca femeile (fetele) să pună mâna, să atingă, chiar întâmplător, un bărbat străin şi atunci vor fi iubite tot anul (interesant!).

De Dragobete se aprindeau focuri, semn că este (sau ar trebui să fie) plasat într-un context solar; de fapt, începând de la Stretenie şi până la Paşti se aprindeau constant focuri în satele Olteniei.

Spaţiul ritualic esenţial al sărbătorii este pădurea, topos al tuturor posibilităţilor simbolice (şi) cu trimitere erotică.

Sărbătoarea era şi predictivă climateric (caracter „omen”): de va fi de Dragobete brumă, atunci primăvara va veni curând: dacă plouă, primăvara nu va întârzia să vină. În aceeaşi zi, era loc şi pentru vrăji de dragoste şi atragere a ursitului.

Prin urmare, cu toate că Domnul Dragobete este misterios, învăluit în odăjdi ezoterice, tot el ne poartă...dragostele şi speranţele întru bine şi frumos. Şi mai este şi neaoş. Aşa că...: Vivat Dragobetele!

Modelul tradiţional al naturii

Afirmam mai sus că Dragobetele este o entitate cultural-tradiţională erotică. De ce oare ? Pentru că are un model indenegabil de fertilitate, de procreere: păsările. De aceea, şi ziua lui se numeşte „logodiciul puilor”. Altminteri, generalizând, omul n-a putut să trăiască în afara naturii pe care a încercat sistemaic

să o socializeze. Claude Lévi Strauss conchidea relevant în „Gândirea sălbatică”: „...universul este obiect de gândire, cel puţin la fel de mult pe cât este mijloc de satisfacere a nevoilor” (apud. Marie-Odile Geraud, *Noţiunile cheie ale etnologiei*, Iaşi, 2001, p. 270).

Dar şi o mulţime de etnografi, etnologi români a subliniat această relaţie fundamentală. Să nu uităm că România a fost (în primul rând) o ţară agricolă. Spaţiul şi natura, și omul sunt sunt totul. Tradiţionalul este în legătură directă cu ele, consubstanţial aproape. Timpul cotidian şi-l organiza după semnele şi modelele naturii. Ştia şi prevedea timpul climateric într-o/printr-o învăţătură moştenită. Porcul, ursul, cocoşul, celelalte animale domestice sau sălbatice îşi transmiteau mesajele, iar țăranul sau oierul le percepeau. Vegetaţia, pădurea, erau la fel, paradigme.

Dragobetele este o formă de culturalizare şi de ritualizare prin limbaje specifice întru iniţiere şi cunoaştere.

Dragobetele şi spaţiile actanţiale

Informaţiile de teren mai vechi sau noi demonstrează că se pot constata oarece diferenţe ritualice ale prăznuirii Dragobetelui între zonele de deal, submontane şi cele de câmpie. Se pare că obiceiul s-a păstrat mai bine la deal şi la munte. Spaţiile silvestre oferă posibilităţi de actanţialităţi diverse. La câmpie, locul predilect pentru derularea obiceiului este lunca, dincolo, desigur, pădurea.

Pădurea montană sau submontană păstrează mai bine neaua (nea de apă) pe care fetele o adunau cu osârdie pentru a spăla sau a se stropi cu ea tot anul. Scopul: păstrarea frumuseţii şi a stimulării erotice. Ghioceii se găsesc mai lesne în pădurile deluroase; la fel, dragobeţii (muguri) pe care fetele îi puneau la urechi. Tot aici, se practica mai des fuga ritualică (zburătorirea).

Alte rituri ale sărbătorii zilei de Dragobete

În consonanţă cu actanţialităţile, cu celelalte limbaje prăznuirii Dragobetelui s- a practicat *înfârtăţirea* sau *însurăţirea*. Informaţia am preluat-o tot din Simion Florea Marian care localiza ritualul în comuna Roşia din Gorj. Sigur că asemenea forme de pre-logodnă şi de erotism se mai practică şi la alte sărbători, mai ales în primele zile de după Paşti.

Alte practici trimit tot la ludensurile erotice (atingerea unui băiat sau bărbat străin), dar şi, spre exemplu, învârtirea ritualică a fetei sau datul în leagăn.

Când vremea nu permitea ieşirea la pădure sau luncă, sărbătoarea se ţinea în casă, unde se practicau jocuri inițiatice și erotice.

Să nu uităm descântecele din ziua de Dragobete. Gospodinele aveau grijă să dea păsărilor mâncare erotogenă. În aceeaşi zi, flăcăii aveau voie să facă glume cu trimiteri senzuale.

Iovan Dragomir/Zburătorul

În Mehedinţi, în special, în ziua de Dragobete *zburătorirea* este un ritual cu urmări erotice. Zburătorul, afirma Romulus Vulcănescu, este o „semidivinitate de tipul incubilor, un daimon arhaic de factură malefică. Simbolizează toate formele de sexualitate, de la cea puberală până la aceea isterică a femeilor care trăiesc numai pentru plăcerile trupeşti". (*Mitologie română*, p. 338-339). Se pare că mitul a fost consemnat pentru început de către Dimitrie Cantemir, preluat apoi în literatura cultă de I.H. Rădulescu şi inclus de George Călinescu în cele patru mituri fundamentale, alături de *Mioriţa, Meşterul Manole şi Dochia.* (I. Evseev, p. 499-500). La nivel popular, zburătorul este o nălucă, fantomă, care coboară pe horn şi tulbură până la nebunie visele fetelor.

Dragobetele, în comparaţie cu zburătorul, este un Cupidon blând şi provocator doar. Excesele nu-i aparţin şi nu se dedă la ele. Înclinăm să credem că cele două entităţi fac parte din categorii simbolice și culturale diferite.

Câteva consideraţii asupra onomasticii „personajelor"...primăverii

Poate că nu trebuie să ne surprindă faptul că onomastica pomenită în subtitlu este majoritar slavă. În ceea ce o priveşte pe Dochia, părerile au fost şi încă sunt împărţite. Marea majoritate a celor care s-au ocupat de etimologia vocabulei, consideră că ea vine de la numele Sfintei Mucenice *Evdochia* (de origine bizantină); a doua ipoteză ne îndeamnă să credem că Dochia vine de la *Dakia*, fiica lui Decebal. Cât priveşte etimologia numelor *Dragobete, Dragomir*, ea este slavă. Altminteri, şi cuvintele *dragoste, iubire, drag* etc. provin tot din slavă. Unii cercetători au susţinut că Iovan ar proveni de la Ioan Botezătorul Înaintemergătorul, bazându-se pe faptul că, tot pe 24 februarie, se prăznuieşte *întâia şi a doua aflare a capului sfântului*. Este clar însă că şi Iovan este tot de origine slavă. Avem însă şi o excepţie: *Mărţişorul* descinde din latină. Este cazul să ne mai punem vreo întrebare?!

Latura artistică a ţăranului. Percepţia asupra artei

Gerard Calin

Cuvinte cheie: folclor, artă populară, simbol, percepție
Key words: folklor, folk art, symbol, perception

Rezumat

Lucrarea schițează câteva idei despre percepția țăranului asupra artei și modul cum acesta a interpretat-o. Artă reprezintă un mijloc de comunicare nonverbală, expresiile având, totodată, şi rolul de mesager în timp a stărilor de spirit, a activităţilor şi dorinţelor omenirii. În încercarea de a-şi depăşi condiţia fizică, omul încearcă să comunice cu ceea ce-l înconjoară, şi cea mai la îndemână cale de comunicare este arta.

Abstract

This paper aims to discuss some ideas about the peasant's perception of art and how he interpreted it. Art is a nonverbal way of communication, and its expressions also have the role of a messenger in time of the activities and desires of mankind. In an attempt to overcome his limits, the human tries to communicate with what surrounds him, and the most accessible way of communication is art.

Dacă o cercetare care-şi propune să investigheze realităţi estetice ale mediului rural contemporan nu se mai poate limita exclusiv la reliefarea aspectelor artei populare în înţelesul ei tradiţional, conceptele de folclor şi artă populară se impun cu necesitate atenţiei cercetătorului, ca făcând parte din coordonatele teoretice principale cu care trebuie să opereze.

Cu prilejul celui de al VII-lea Congres internaţional de estetică, desfăşurat la Bucureşti, în anul 1972, Mikel Dufrenne observa că esteticienii nu au acordat artei populare importanţa pe care o merita. Sensul observaţiei lui Dufrenne era acela că estetica de orientare filosofică a adoptat adeseori o anume distanţare aristocratică faţă de arta populară, incluzând-o mult prea rar între fenomenele asupra cărora a considerat de datoria sa să mediteze. În schimb, printr-o utilizare, atât de frecventă, în ultimele decenii, termenul şi conceptul de *artă populară* a trecut, de multă vreme, din bagajul specialiştilor, într-o circulaţie lexicală cotidiană. O răspândire mult mai largă o are termenul *tradiţional* - uzitat excesiv, încât aproape şi-a pierdut sensul.

O aplecare răbdătoare asupra conceptelor se dovedeşte a fi o întreprindere anevoioasă, cu ispite şi dificultăţi, complexă, atât prin propriul lor conţinut, cât şi prin corelaţiile cu coordonate înrudite sau mai puţin înrudite.

Problema corelaţiilor şi delimitărilor între folclor, artă populară, artă primitivă şi artă cultă a început să fie sugerată cu peste un secol şi jumătate în urmă, odată cu lansarea termenului *folklor,* ulterior, această problemă cunoscând repetate şi diverse interpretări teoretice.

Începutul discuţiei în jurul conceptului de artă populară îl constituie lansarea de către arheologul englez William J. Thoms în revista *Atheneum* (1846) a termenului *folklore*, care viza o arie cu mult mai cuprinzătoare de fenomene ale culturii materiale şi spirituale. Conceptul de folklore - cu sensul aproximativ de ştiinţă despre popor - a fost lansat, iniţial, din necesitatea de a găsi un termen stabil care să definească preocupările unor cercetători, de la jumătatea veacului al XIX-lea, pentru creaţiile spirituale şi materiale ale păturilor de jos ale poporului, îndeosebi ale unor popoare presupuse a fi *înapoiate*, fără cultură. Acest concept urma să scoată din anonimat, în decurs de peste un secol, comori de cultură inestimabile și să releve posibilitățile creatoare ale truditorilor de rând.

Sociologul şi folcloristul belgian Albert Marinus a observat însă, că a defini științific folclorul nu înseamnă pur și simplu a reliefa preocupări pentru exprimări artistice populare, obiceiuri, legende sau superstiții. Acestea sunt enumerări, titluri de capitole, și nu o definiție a conceptului ca atare[1]. Iar André Varagnac a subliniat că noțiunile de tradiție şi de viață populară sunt prea largi pentru a fi aplicate conceptului de folclor, care necesită şi cercetări sociologice, și a înaintat ideea *funcționalității frumosului* ca fiind esența folclorului, a artei populare[2].

În decurs de un secol, definițiile s-au succedat și diferențiat, acceptându-se, alături de conceptul de folclor, și cel de artă populară[3]. În *Dicționarul de terminologie literară*[4], apărut în anul 1970, folclorul reprezintă totalitatea creațiilor și manifestărilor artistice aparținând culturii spirituale a poporului, și cuprinde: literatura, muzica, dansul și teatrul popular, iar artele decorative și plastice erau considerate ca făcând obiect aparte. Aria de cuprindere a folclorului este aici, mai exact, circumscrisă, iar artele decorative, plastica populară în general - ca „obiecte aparte”- nu ar putea fi incluse în cultura spirituală a poporului. Afirmația nu este făcută explicit, dar opoziția față de folclor pare interesantă dintr-o asemenea perspectivă. Artele decorative conțin însă și numeroase elemente de independență estetică, de funcționalitate estetică autonomă - și nu numai legătura strictă cu utilitarul - care se integrează mai degrabă unei culturi spirituale.

În accepţiile moderne, conceptul de folclor are în vedere lirica, epica şi teatrul popular, creaţia muzicală, coregrafică şi unele obiceiuri, iar cel de artă populară este acceptat, într-un sens restrâns, ca incluzând doar creaţia plastică de caracter decorativ-aplicat, iar, în sens mai larg, incluzând şi creaţia folclorică.

Conceptul de artă populară trebuie însă privit ca fiind unul polidimensional şi conţinutul lui poate fi caracterizat integral numai dacă se iau în consideraţie perspective multiple: cea a procesului creator, individualitatea, apartenenţa la un

---

[1] Grigore Smeu, *Repere estetice în satul românesc*, Editura Albatros, București, 1973, p. 35-37.
[2] André Varagnac, *Definition du folklore*, Paris, 1938, p. 19-22.
[3] Prof. D. Gusti avansa următoarele denumiri: „Sociologia Naţiunii, Teoria Naţiunii, Ştiinţa Naţiunii, Ştiinţa fundamentală a Poporului (Volkstheorie) - ca etichetă terminologică pentru folclor”, în art. *Ştiinţa şi Pedagogia naţiunii,* în Rev. *Sociologie românească*, anul IV, 1942, iulie-decembrie, nr. 7-12, p. 363.
[4] Elaborat de Mircea Anghelescu, Emil Bolban, Margareta Iordan, Ion Oană și Pavel Ruxăndoiu, Editura Științifică, 1970, București.

grup, mentalitatea colectivă, cea privind condiţia economică a artei populare, circulaţia acesteia etc.

Una dintre problemele importante pe care le presupune conceptul de artă populară este raportarea la arta primitivă. Unii autori consideră că arta primitivă a fost populară în sensul larg al cuvântului, deoarece, în trecutul îndepărtat, fiecare individ al comunităţii ar fi fost el însuşi un creator[5]. Chiar dacă nu toți membrii comunității erau creatori, adică nu toți aveau *harul, talentul* necesar, arta primitivă a fost integral populară, din punct de vedere al funcţionalităţii cât şi din perspectiva creatorului. La nivelul acelor cunoştinţe dominate de forţele naturii, arta, cu sensurile ei de atunci, era în mare măsură menită să contribuie la impulsionarea activității cotidiene, la rezolvarea dificultăților și, tocmai de aceea, avea o intensă popularitate, rezultată din faptul că tot ceea ce noi, astăzi, considerăm creație artistică, atunci, se integra mediului cotidian în sensul cel mai strict al cuvântului. Arta de atunci era locuibilă, se integra privirii cotidiene, făcea parte din viața acelor civilizații, era o artă populară[6].

În decursul timpului, foarte multe dintre simbolurile și sensurile inițiale, strict magice, ale artei primitive s-au pierdut din conținutul artei populare, încât, pe măsură ce ne apropiem de perioada actuală, cele două concepte nu se mai suprapun. Ca și arta primitivă, arta populară de mai târziu își va dezvolta formele sale pe întreg cuprinsul vieții colective.

Evidențierea funcționalității frumosului ca dominantă esențială a artei populare, idee avansată de André Varagnac, va prinde contur și se va impune în rândul cercetătorilor din secolul XX. În această ordine de idei, funcționalitatea a fost înțeleasă și interpretată de teoreticienii folclorului ca o relație nemijlocită și imediată a obiectului de artă populară cu esteticul. Mărturisit sau nu, sensul funcționalității a fost admis ca subordonare nemijlocită a esteticului față de util. Identificarea funcționalității esteticului a constituit un progres remarcabil în caracterizarea riguroasă a unor trăsături proprii artei populare.

În studiul artei populare, problema originii ei constituie un aspect foarte interesant. Multe asemănări şi analogii, multe lucruri mai puţin cunoscute ar putea fi explicate dacă s-ar cunoaşte cauzele ce i-au determinat pe ţărani să se exprime prin culori şi forme, ale căror trebuințe imediate nu se observă întotdeauna. De cele mai multe ori, astfel de aspecte sunt reduse la simple ipoteze. Chiar şi acolo unde problema a preocupat pe cercetători, tot nu s-a ajuns la concluzii indiscutabile. Pe lângă faptul că avem de-a face cu produse culturale care presupun o lungă tradiţie, seculară sau chiar milenară, şi ale căror origini se pierd în negura vremii, nu trebuie uitat că literatura populară, poporul ca atare şi manifestările lui au intrat de puţină vreme în istorie, iar cercetările se găsesc într-o fază nu tocmai avansată. Literatura populară a părut interesantă abia după Revoluţia Franceză, şi în special pe vremea curentului Romantic. Preocupările pentru arta populară apar şi mai târziu. De aici, dificultățile ce apar în studierea artei populare, mai ales că fiecare specialist a văzut

[5] Mihail V. Alpatov, *Istoria artei*, vol. I, Editura Meridiane, București, 1962, p. 57.
[6] Grigore Smeu, *op. cit.*, p. 49.

în arta populară ceea ce-l preocupa, în funcție de domeniul său: social, psihologic, etnografic etc. O unitate și coordonare a ideilor specialiștilor din sfere de activitate diferite nu s-a realizat încă.

Primele dovezi despre artă le găsim în descoperirile arheologice, iar primele mărturii scrise ne-au fost lăsate de călători străini. Tot de la aceștia avem și primele desene, precum cele ale lui Lancelot sau Bouquet. Mult mai târziu, apar primele imagini autohtone, sub formă de tablouri ale unor pictori celebri, precum Carol Popp de Szathmary, Nicolae Grigorescu ş.a., iar, între primele scrieri româneşti despre arta populară, în afară de cele câteva referiri ale cronicarilor, sunt lucrările lui Alexandru Tzigara-Samurcaș, Grigore Tocilescu și Nicolae Iorga de la începutul veacului XX.

Începuturile artei populare trebuie, aşadar, căutate adânc în istorie, în primele forme de manifestare artistică cunoscute până în prezent. Tendința de a înfrumuseța lucrurile utile derivă din cerința organică, darul înnăscut de a face ochiul să fie satisfăcut de anumite forme, de anumite proporții și combinații de culori și forme. Procurarea unei plăceri, prin forma sau împodobirea obiectului, ține de structura sufletească și trebuie să satisfacă anumite dorințe și gusturi, cu care natura ne-a înzestrat. Această predispoziție organică este întărită de atașamentul față de lucrul respectiv, prin mesajul pe care-l transmite latura artistică a obiectului, și de atașamentul față de persoana pentru care a fost creat obiectul. Cu gândul la cineva sau ceva drag, mâna execută lucruri minunate care vor fi dăruite, admirate sau schimbate în diverse ocazii[7].

Artă reprezintă un mijloc de comunicare nonverbală, expresiile având, totodată, şi rolul de mesager în timp a stărilor de spirit, a activităţilor şi dorinţelor omenirii. În încercarea de a-şi depăşi condiţia fizică, omul încearcă să comunice cu ceea ce-l înconjoară, şi cea mai la îndemână cale de comunicare este arta.

Tocmai de aceea, culturile neolitice fascinează încă, prin formele și decorurile lor și lasă loc de interpretare a mesajelor și simbolurilor transmise civilizației contemporane. Multe se repetă, poate cu o altă semnificație dictată de societatea și cultura respectivă, dar, perenitatea unor simboluri, păstrate în aceleaşi formă şi care relevă aceleaşi explicație de mii de ani denotă aceeaşi gândire şi dorință în materie de frumos, perpetuată peste milenii.

[7] George Oprescu, *Arta ţărănească la români*, editată şi tipărită de Cultura Naţională, Bucureşti, 1922, p. 13-15.

Fig. 1 Fig. 2

1. Figură feminină pe un vas funerar din cultura Cucuteni[8], cca 4100-3800 a.ch.
2. Detaliu - parapet sală - casă din Bălești, Gorj[9], cca 1860 p.ch. Traforajele reprezintă membri ai familiei, care au fost şi care sunt.

În ceea ce priveşte semantica teogoniei neolitice foarte important de semnalat, s-a postulat că ea reflectă descifrarea cosmogoniei simbolice intuitive-naive, la primii artişti-gânditori ai neoliticului: *hiaro-gamia* (uniunea sacră) *a idolilor chtonieni* (pământul), cu *idolii urano-solari* (cerul). Din hierogamia pământului (femininul) cu cerul (masculinul) rezultă divinităţile planetare: Soarele şi Luna. Aceeaşi tetradă de idoli sacri: Marea Zeiţă (pământul), Marele Zeu (cerul), Soarele şi Luna (gemeni sacri planetari) constituie caracteristica principală a culturilor neolitice europene, cicladice, anatoliene şi mesopotamiene primitive (Sumer)[10]. Asocierea simbolurilor exprimă viziunea individului creator asupra lumii. Comunicarea nu viza numai planul orizontal, ci şi pe cel vertical, omul conştientizând natura sa de fiinţă cosmică.

Faptul că în satul tradiţional creatorii individuali au existat în număr mare este demn de reţinut; tocmai o astfel de situaţie a dus la constituirea a ceea ce a fost denumit *şezătoare*.

Astfel, în fiecare sat se organizau asemenea reuniuni: „ Odată cu micșorarea zilelor, la începutul toamnei, se pornesc șezătorile. În unele case se adună fetele și nevestele cu lucru de mână: furcă pentru tors lâna ori cânepa, cusătura, croșetatul etc. Aici vin și băieții din sat, cu fluierul și cu cartea de basme. Se cântă, se citește, se joacă. Șezătoarea ține până aproape de miezul nopții ”[11].

---

[8] Descoperit în localitatea Ghelăiești-Nedeia, comuna Bârgăoani, jud. Bacău, în Cornelia Magda Lazarovici, Gheorghe Corneliu Lazarovici, Senica Țurcanu, *Cucuteni a great civilization of the prehistorical world,* Palatul Culturii Iași, 2009, p. 118.

[9] Construcţie aflată în Muzeul Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti.

[10] Dr. Gabriel Iliescu, *Arta și mitologia preistoriei și istoriei Daciei*, în *Noi tracii*, revistă editată de Centro Europeo di studi traci, anul XXI, nr. 210, aprilie 1992, p. 21.

[11] În Arhivele Naționale ale României (ANR), fond Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor (MCNC), dosar 669/1942, f. 165-165v, *Monografia comunei Domnești, județul Mușcel*, 1942, autor înv. Vasilica I. Mitulescu, f. 165-165v.

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

3. Statuete antropomorfe[12], cultura Gumelniţa, cca 4500 a.ch.
4. Amforă cu siluete antropomorfe[13], cultura Cucuteni, cca 3800 a.ch.
5. Soarele și Luna străjuind Pomul vieții , pe o ladă de zestre[14] din 1743.

Latura cea mai interesantă a acestor reuniuni, pe lângă cele festive şi de înfiripări sentimentale, a constituit-o schimbul de experienţă între creatorii populari. Aproape fără excepţie, participantele la şezători lucrau fie o ie, o broderie sau torceau. Era un excelent prilej de cunoaştere şi recunoaştere reciprocă, amplă şi variată, a măiestriei artei ţărăneşti, de întrecere constructivă, de apropieri de stil, dar şi de diferenţieri. Ţăranca mergea la şezătoare nu pentru a trage cu ochiul la ce face vecina, ci pentru a dobândi, în mod deschis, o experienţă în plus. În astfel de întâlniri s-au născut diferenţieri creatoare ale artei ţărăneşti. Putem conchide că structura expresivităţii individului creator este impregnată direct de disponibilităţile şi înclinaţiile estetice ale colectivului.

[12] *Pereche de îndrăgostiți*, aflată în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României.
[13] În Cornelia Magda Lazarovici și colab., *op. cit.*, p. 293.
[14] În Muzeul Parohial Brădet-Argeș.

Un obicei consacrat precum *hora satului* a devenit un simbol, un motiv, o valoare, o marcă cu care patrimoniul universal se mândreşte, se afişează şi se identifică în prezent, alături de alte valori, cum ar fi portul popular şi creaţia literară tradiţională.

Hora satului sau jocul satului este o manifestare a ceea ce Johan Huizinga numea drept *homo ludens*; hora este o instituţia socio-culturală din satul tradiţional, investită cu funcţii de: socializare, reuniune, schimbare a condiției sociale, legare de prietenii, stabilire de căsătorii, destindere şi petrecere organizată, în care activitatea centrală este dansul ritualic. Comparând figurile 6 și 7, conceptul de *horă* se dovedește a fi instrumentul unei gândiri colective, înrădăcinat în tiparele umane, fără limite geografice.

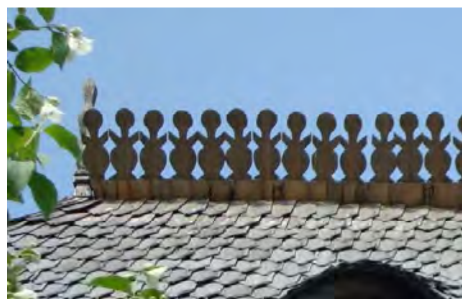

Fig. 6

Fig. 7

6. *Hora* - pe coama casei din Bălești-Gorj.
7. *Hora* - pe un vas de ceramică din cultura Yangshao-China, cca 4000 a.ch[15].

Intrarea tinerilor în joc marca momentul maturităţii şi se făcea printr-un anumit protocol social, anume în pereche, dovedind capacitatea de integrare în comunitatea maturilor, cu perspectiva căsătoriei.

Evident, hora satului, ca manifestare publică, presupune cunoaşterea, de către tinerii care intră în joc, a repertoriului de jocuri ale satului, a etichetei şi a regulilor de desfăşurare.

În anii 1940, Hora satului se ţinea în cârciumile din sat, obiceiul fiind mult degradat, transformat într-un mijloc de distracţie[16]. În prezent, în arealul studiat, nu mai există decât spiritualitatea *Horei satului*. O încercare a unei astfel de reuniuni o reprezintă *sărbătoarea comunei,* dar, cu alte înțelesuri și conotații sociale.

[15] În Cornelia Magda Lazarovici și colab., *op. cit.*, p. 11-12.
[16] ANR, fond MCNC, dosar 669/1942, *Monografia comunei Domnești, județul Mușcel*, 1942, autor înv. Vasilica I. Mitulescu, f. 165-165v.

Proiect de decor pe un vas în stil românesc[17].

La Hora satului, Stănești, 1928[18].

Perenitatea motivelor duce la crearea unei imagini specifice, arhaice, parcă desprinsă din vremuri străvechi; o imagine care contopeşte unanimitatea structurii spaţiale (interpretarea constructivă şi ornamentică diversă bazată pe variaţiuni spontane pe tema unei structuri tipologice acceptată de întregul sat, dar, care în realitate îmbracă o structură aproape identică), unanimitate arhitecturală, unanimitate cardinală și unanimitate cromatică. Şi dacă cei care vizitează muzeele în aer liber şi, ocazional, zone geografice care păstrează elemente definitorii ale satului tradiţional, vorbesc despre un „miracol rural"[19], un frumos unitar în esenţă şi divers în bogăţia expresiei, noi ştim că nu este de fapt un miracol, ci o firească prelungire a unor străvechi tradiţii, este un exerciţiu perpetuu de adaptare la istorie, o necontenită schimbare, dar în spiritul statorniciei, prin respectarea raporturilor cu natura. De pildă, buna înțelegere cu împrejurimile, pe care satul a respectat-o întotdeauna; sau discreția simțului măsurii care nu a fost vreodată încălcată prin concurențe neloiale cu situl; sau chibzuința față de strâmtorile cadrului (lunci

[17] În Iuliu Moisil, *Arta decorativă în ceramica românească*, Institutul de Arte Grafice Ed. Marvan, Bucureşti, 1931, p. 102.
[18] Sursa imaginii: Arhiva Primăriei Corbi.
[19] Sebastian Moraru, *Aceste case ţărăneşti*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1986, p. 98.

inundabile, terenuri alunecătoare, vânturi neprielnice) peste care înțelepciunea satului nu a trecut și, înțelegerea condițiilor date, a existentului, a îngăduit satului să se clădească în libertate. Toate aceste aspecte, puse laolaltă, duc la crearea unui habitat în armonie cu legile naturii.

Fig. 7

Fig. 8

7- Vas de cult, cultura Cucuteni[20].

8 - Vas de ceramică (oală de apă) decorat cu motivul „Calea rătăcită”, Bălileşti-Argeş[21]. Simbolul reprezintă drumul pe care pleacă sufletele spre lumea cealaltă. O altă semnificaţie este aceea a eliberării din sclavie, liniile unduite însemnând drumul până acasă.

Frumosul țărănesc este un frumos funcțional, adică este subordonat utilului, ceea ce ar duce la inhibarea calităţii estetice a obiectului de artă populară de către util[22]. Într-o anumită măsură, afirmaţia este corectă, dar nu toate creaţiile ţăranilor aveau un scop strict utilitar. Există obiecte populare care au funcţie strict decorativă, a căror raţiune de a fi o constituie însăşi funcţionalitatea estetică şi nu cea utilitară. Cu rare excepţii, ţăranca nu a utilizat covoarele, scoarţele şi macaturile create pentru a se înveli cu ele. Alături de aceste tipuri de ţesături, ţăranca a confecţionat şi pături, ţoluri, plăpumi, cărora le-a conferit rol strict funcţional, de protecţie a corpului.

[20] Descoperit în localitatea Ghelăiești-Nedeia, în Cornelia Magda Lazarovici și colab., *op. cit.*, p. 364.

[21] În colecţia Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti.

[22] Gheorghe Vrabie, *Folklorul. Obiect. Principii. Metodă*, Bucureşti, 1974, p. 52.

Fig. 9. Ceramică decorativă din Argeș, care se fixa pe stâlpii/țepușele de pe coama casei[23].

Scoarţele, macaturile erau aşezate pe pereţi, pe lada cu zestre, dar, niciodată pe jos (unde găsim preşuri din cârpe) sau să se învelească cu ele. Iile cele mai frumoase era păstrate doar pentru momentele importante din viaţă, altfel, ţăranca avea ia şi fota de lucru. Situaţia stă altfel în compartimentul obiectelor de ceramică unde, diferit faţă de blidarele împodobite din Ardeal, în Argeş şi Muşcel, majoritatea vaselor aveau şi au funcţie utilitară, fiind folosite pentru uzul cotidian. Există însă şi obiecte de lut cu caracter strict decorativ (vezi Fig. 9).

Casele putem să le încadrăm într-o categorie mixtă, cea funcţional-estetică, deoarece, în primul rând, au o valoare strict funcţională - de adăpost, de locuit etc. - apoi, prin formele, volumele şi elementele decorative incluse, au o valoare estetică.

Aşadar, putem conchide că frumosul ţărănesc este, deopotrivă: funcţional, estetic şi funcţional-estetic. Natura fiecărui obiect/piesă varia în funcţie de scopul pentru care a fost creat. Ţăranul a învăţat să nu irosească materialele, şi să le întrebuinţeze într-un fel bine gândit. Simţul măsurii era foarte bine dezvoltat: nu construia spaţii inutile, valorifica la maximum pe cele avute; casele nu aveau o suprafaţă prea mare şi camere prea multe; a înţeles că anexele aveau o importanţă majoră în gospodărie, de aceea, în foarte multe cazuri, ele sunt mai mari decât casa; nu făcea risipă de materiale, nu decora în exces, nu folosea culori stridente.

[23] În colecţia Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti.

Bibliografie

- Arhivele Naționale ale României, fond Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor, dosar 669/1942, *Monografia comunei Domnești, județul Mușcel*, 1942;
- Alpatov, Mihail V., *Istoria artei*, vol. I, Editura Meridiane, București, 1962;
- Lazarovici, Cornelia Magda; Lazarovici, Gheorghe Corneliu; Țurcanu, Senica, *Cucuteni a great civilization of the prehistorical world,* Palatul Culturii Iași, 2009;
- Moisil, Iuliu, *Arta decorativă în ceramica românească*, Institutul de Arte Grafice Ed. Marvan, Bucureşti, 1931;
- Moraru, Sebastian, *Aceste case ţărăneşti*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1986;
- Oprescu, George, *Arta ţărănească la români*, editată şi tipărită de Cultura Naţională, Bucureşti, 1922;
- Smeu, Grigore, *Repere estetice în satul românesc*, Editura Albatros, București, 1973;
- Varagnac, André, *Definition du folklore*, Paris, 1938;
- Vrabie, Gheorghe, *Folklorul. Obiect. Principii. Metodă*, Bucureşti, 1974;
- Revista *Sociologie românească*, anul IV, 1942, iulie-decembrie, nr. 7-12;
- *Noi tracii*, revistă editată de Centro Europeo di studi traci, anul XXI, nr. 210, aprilie 1992.

Perspectivă dialectologică asupra graiului oltenesc

Ana-Maria Dudau

Ne place să credem că lumea gorjenească este parte integrantă a patrimoniului spiritual românesc, în care obiceiurile şi tradiţiile gorjeneşti, arta gorjenească, în general, se remarcă prin simbolistica sa sacră, prin plusul său de originalitate şi profunzime. Din acest motiv, în cadrul acestei secţiuni ne propunem să vorbim despre perenitatea culturii gorjene, care a dat culturii naţionale o seamă de personalităţi culturale, de cărturari şi artişti gorjeni.

Aceasta zonă posedă câteva "date" geografice si istorice care, îngemănate, au permis dezvoltarea unei literaturi cu trăsături proprii:

1. Frumuseţea şi armonia deosebită a cadrului natural, el însuşi un spaţiu de trecere, dar şi de legătura între peisajul montan şi câmpia oltenească.

2. Varietatea posibilităţilor de cultivare a pământului, existenţa unor pante divers orientate, care au permis, la rândul lor, o orientare diversă a aşezărilor si locuinţelor.

3. Prezenţa istorică îndelungată a unor aşezări umane cu trăsături specifice – obştile libere de ţărani moşneni. Drept urmare a acestor condiţii, Gorjul apare ca ţinutul românesc cu cea mai mare densitate a aşezărilor moşneneşti. Obştea ţărănească liberă, necotropită nici de boieri, nici de domnie, a dezvoltat, de-a lungul secolelor, o admirabilă organizare teritoriala, în care vatra satelor, ca şi construcţiile erau privite într-o viziune de ansamblu, unitară. De aici impresia de ordonare riguroasă a satelor gorjeneşti.

Ţinând seama de întinderea şi aşezarea geografică a Gorjului, putem observa cercetând acest grai unele diferenţieri care atrag atenţia celui ce călătoreşte dintr-o zonă în alta. Vom distinge, mai întâi, vorbirea locuitorilor de la munte de cea a celor din regiunea dealurilor şi apoi pe a acelora din regiunea răsăriteană, cuprinzând satele aşezate pe văile râurilor Amaradia, Gilort, şi Jiul. Desigur că împărţirile acestea nu formează bariere de neînţelegere între satele ce le despart, ci ne indică numai unele particularităţi comune localităţilor din aceeaşi regiune.

Se găsesc însă, in aceste regiuni , zone şi infiltraţiuni lingvistice care ştirbesc unitatea relativă a regiunilor. Aşadar , în partea de apus, spre Mehedinţi, se află un grup de sate, format din Godineşti, Celei, Ciuperceni, Pocruia şi Racoţi, la care se constată unele fenomene cu totul diferite de restul graiului din Gorj, dar care se aseamănă cu cele constatate de Ov. Densuşianu în „ Graiul din Ţara Haţegului şi de I.A-.Candrea în cercetările sale despre graiul bănăţean. De altfel, există particularităţi ale graiului gorjenesc ce trimit către Vâlcea sau Dolj.

„… Gorjeanul are stilul lui în vorbă, în port, în inteligenţă. În felul lui, fiecare gorjean este o individualitate …" (T. Arghezi)

După cum se ştie, s-a scris literatură în grai local. Amintim pe Victor Vlad Delamarina (1870- 1896), care a compus poezie în subdialectul bănăţean (Ăl mai

tare om din lume, Ţucă-l moşu etc.,) sau, tot de la sfârşitul secolului al XIX- lea, pe Grigore M. Jipescu, autorul cunoscutei *Opincaru*, un volum în proză scris în graiul din Muntenia.

Elemente de grai oltenesc se întâlnesc , din abundenţă, în scrierile lui C.S.Nicolăescu- Plopşor („Tivisoc si Tivismoc"), Nicolae al Lupului („Dospirea ploii"), („Povestiri olteneşti"), Stelian Sterescu („Nărojii"), Dumitru Tătăroiu („Cântece pentru dimierii mei ").

Multilateral în preocupările sale, cu contribuţii ştiinţifice importante în domeniul paleontologiei, arheologiei, istoriei, geografiei şi etnologiei, C. S. Nicolăescu-Plopşor se înscrie în rândul marilor noştri folclorişti prin activităţile sale de culegător**,** în special, de cîntece bătrâneşti din Oltenia, şi de redactor al revistei de folclor „Suflet oltenesc", apărută in anul 1927 la Pleniţa unde funcţiona pe atunci ca profesor. Aria largă a preocupărilor sale a vizat şi domeniul etnografiei, publicând în acest sens numeroase articole şi studii valoroase în revistele din perioada interbelică, contribuind astfel la o mai bună cunoaştere a ceea ce numea „pămînt şi suflet oltenesc". Atras în egală măsură şi de proza populară, a cules şi a publicat poveşti, prelucrate, unele dintre ele, după gustul său, pe linia umorului popular, Plopşor a fost şi unul dintre vestiţii cunoscători de anecdote populare, neîntrecut în spunerea lor în cele mai diverse ocazii.

Distingem astfel două planuri în activitatea sa etnofolclorică. Pe de o parte, culegerea exactă a creaţiilor populare, asigurându-şi astfel calitatea de folclorist, şi prelucrarea acestora, în special, a prozei populare.

Profesorul Stelian Sterescu se evidenţiază prin frumuseţea textului gorjenesc fiind preţuit de lingviştii de la Cluj, din şcoala lui Sextil Puşcariu, dovadă avem Dicţionarul Academiei unde regasim lexeme olteneşti ce-i aparţin. Povestirea *Nărojii* a fost publicată la „ Convorbiri literare", în 1912 ; foarte probabil, a fost scrisă după modelul „ Prostiei omeneşti" a lui Ion Creangă, tipărită, după cum se ştie, tot în revista junimiştilor.

Nicolae Al Lupului (alias Nicolae Popescu), originar din satul Brădiceni, Gorj, are o frază mai elaborată, mai apropiată de normele scrisului cult, literar. E numit de Şerban Cioculescu „Creangă al Olteniei ", pentru că încerca să cultive un stil literar grefat pe fondul popular oltenesc. El menţine fonetisme gorjeneşti şi numeroase particulare de lexic. Observăm la Nicolae Al Lupului tendinţa permanentă de a menţine textul în marginile oralităţii locale. El integrează graiul gorjenesc în normele literare culte, păstrând însă coloratura graiului.

Graiul din Oltenia este, prin excelenţă, un grai conservator, fapt care poate fi pus în evidenţă mai ales prin aceea că a păstrat nu numai un fond lexical comun din substratul autohton ci şi o cantitate mare de termeni topici de aceeaşi sorginte. Mai mult decât celelalte graiuri ale dacoromânei, cel din Oltenia e mai păstrător al acestui fond lexical transferat în onomastică.

Astfel, provin din substrat prin expansiune antroponimică sau prin transfer direct al entopicelor (în general, al numelor comune) termeni ca : Argéle (munte), Baciu (sat), Balaure (deal), Baltă (sat), Barza (sat), Bălegaru (sat),Bordei (sat), Bradu (munte), Brâna (măgură, de la *brâu*), Brânca (pârâu), Brânduşa

(sat), Brusture (sate, munţi), Bucur, Bucureasa, Bucureşti, Bucurova (sate), Bulzu (munte), Burta (munte), Buşa (râu), Căciulata (deal, munte), Cătun (sat), Cerna (sat), Cârligu (sat), Copaciu (sat), Curpen (sat), Fluturelu (deal), Gârdu (deal), Ghionoaia (deal).(v. cap. Toponimia).

Elementele autohtone coexistă cu cele de origine latină, de exemplu *Lup* (şi fem. *Lupa*) apare foarte frecvent în toponimie. La fel numele de copaci, fie latini, fie autohtoni: brad, carpen, castan , copac, corn, fag, frasin, gorun, mesteacăn, paltin, plop, salcie, stejar, ulm, toate se află din abundenţă mai ales în toponimia Gorjului şi a Vâlcei.

Elementele de origine latină[1]

Actualmente nu se mai pune la îndoială originea şi structura fundamental latină a limbii române. Vom aminti în treacăt doar că româna e considerată de către cei mai de seamă romanişti (F. Diez, W. Meyer-Lübke, M. Bartoli) cazul „aparte” al unei limbi romanice, „deosebite de celelalte limbi înrudite, care şi-a „salvat” structura neolatină, în ciuda vicisitudinilor istoriei” [96, p. 41], francezii având obiceiul de a o denumi „insulă latină într-o mare slavă”. Aşadar, argumentată şi formulată în variante intuitiv-empirice sau riguros ştiinţifice, „latinitatea limbii române” este o idee fundamentală, cu apariţie constantă în cultura românească medievală şi modernă. Fondul lexical latin moştenit al limbii române furnizează elemente de bază pentru terminologii care acoperă majoritatea domeniilor vieţii materiale şi spirituale (om, familie, natură, timp, animale, agricultură, păstorit etc.).

Ca şi în Transilvania se păstrează şi în Oltenia termenul *a ajuna* cu sensul din limba veche „a mânca de post, a posti” şi prin extindere semantică „a nu mânca nimic”. Termenul provine din lat. pop. *ejunare*. Cuvântul *bete* (f.pl., art. *betele*), cu singular refăcut după plural *o bete* provine din latinescul *vitta* şi are sensul de „cingătoare ţesuta, parte a costumului popular” ,fiind sinonim cu *brăcire* < lat. *bracile*. Cuvântul *cârpător*[2] „tocător” a fost înregistrat şi în Tansilvania precum şi în alte localităţi din zona subcarpatică. Cuvântul provine din lat. c*oopetarium* „capac din lemn care se punea pe oală” şi făcea parte din lexicul românei comune.

Ca o prelungire a ariei transilvănene este şi cuvântul *ceară* „din ureche”, în aria de sud (Banat, Muntenia, Dobrogea şi sudul Moldovei) folosindu-se termenul *clei*. Alţi termeni care provin din latină sunt: *cheotoare < lat. clautoria* (ulterior a fost derivat şi verbul *a se închiotora*), *arbure* „pom, copac” < lat. a*rbor*, *bulz* „bulgăre de pământ”, pe care G. Giuglea îl deriva din lat. *bullidus*, *căpeţăl* „prescure, pomană dată morţilor când sunt îngropaţi” < lat. *capitellum*, *a cure* „a alerga” < lat. *curre*re (care are şi derivatele *a se încura* (despre animale), „a fugi”, *a se pune de-a încuratelea*, cu acelaşi sens), *a se înturna* „a se întoarce” < lat. *intornare, a*

[1] Pentru a verifica etimologiile elementelor lexicale am utilizat *Dicţionarul expicativ al limbii române*, ediţia a II-a, Bucureşti, Univers Enciclopedic, 1998, Alexandru Ciorănescu, *Dicţionar etimologic al limbii române*,. Bucureşti, ED. Saeculum, 2001, Vladimir Drimba, *Cercetări etimologice*, Bucureşti, Univers Enciclopedic, 2001. *Tratatul de dialectologie,* Craiova 1984 , precum şi alte surse lexicologice.

[2] Vezi şi Frăţilă, *Contribuţii*, p. 266.

şpărgălui pămîntul (< *spargĕre* „a (se) sparge; a spulbera”), *a purcede în(spre) răsipă* (< *procēdĕre* „a începe”) „a se risipi[3] ”; *a murseca* „a muşca” < lat. *morsicare, ţăst* „capac de pământ cu care se acoperă pîinea pusă la copt” < lat. *testum, a urdina*, (despre albine, oameni) „a circula” < lat. *ordinare. Lemn* este folosit ca în limba veche cu sensul de „copac, pom” continuând aria transilvăneană: „şi ştiu ce pământuri are şi ce *lemne* are”. Ca şi în sudul Transilvaniei, paralel cu termenul *nevastă,* dar mult mai uzual decât acesta, este termenul *muiere* < lat. *mulier, mulierem*, care se opune ca sens lui *om* „soţ, bărbat”: „era un om cu muierea lui”. De la *muiere* + suf. *–atic* s-a format derivatul *muieratic* „afemeiat”.
Ospăţ „nuntă” < lat. *hospitium*, are centrul de iradiere tot în Transilvania, fiind adus, probabil, de păstorii care-şi păşteau turmele de-o parte şi de alta a munţilor. Am mai înregistrat termenii: *a micura, micurătoare* „a desface boabele de pe ştiulete” < lat. *exmiculare,* şi c*ăpestele* „covată de lemn” < lat. *capisteria*, pl. lui *capisterium*, care circulă în paralel cu troacă, albie şi vană.
Se mai pot adăuga *arcer* „ gresie pentru brici ”, *au* „ sau”, *avenit* (lat. adventus) „ 1.străin; 2.crescut, fermentat (despre pâine : *avenită* „ dospită ”), *bourişte* „ obor de vite ”(format cu sufixul *–işte* de la *bour*), *brâncă* „ mână” (a cădea *în brânci*), *casă* „ odaie” (sens primar, căci lat*. casa* însemna „ colibă”, „odaie umilă”), *cărindar* (lat. *calendarius*) „calendar şi numele lunii ianuarie”, sensuri populare), *codri* „râuri în patru rânduri la iile ţărăneşti”, *a cura* „ a face curat”, *dumestic* „îmblânzit” (lat. *domesticus*), *florar* „ cel ce duce luni după nuntă un butoiaş cu băutură de la ginere la părinţii miresei”, *hoară* „ pasăre de curte” (lat. *ovaria*), *măr* „ pom fructifer, în general”(lat. *malus*), *sor* „ soră”, *soţie, soţ, bărbat* ”(lat. *socius*), *timp* „anotimp”, *toapsăc* „ amar, otravă”(lat. *toxicus*) [4] etc.
Cuvintele de mai sus, foarte vechi, dovedesc că ne aflăm în faţa unei arii conservatoare. Unele dintre ele sunt cunoscute la un nivel mai larg, regional sau chiar în limba comună.. Cercetările noastre ne conduc spre ideea că o cantitate importantă de frazeologisme româneşti conservă în structura lor elemente arhaice latineşti, acoperind o parte considerabilă a domeniilor vieţii materiale şi spirituale. De aceea suntem de acord cu Al. Niculescu, care relevă că „latinitatea românei este un infinit şi nesecat izvor de cercetări şi de idei în care fiecare lingvist care studiază istoricul limbii noastre trebuie să-şi încerce condeiul şi inventivitatea. Întru descoperirea adevărului”. Nici studiul istoric al frazeologismelor nu poate face abstracţie de aceasta.
Toate cuvintele de mai sus sunt cuvinte vechi, unele dintre ele regăsite mai ales în „Tivisoc şi Tivismoc”, fapt ce dovedeşte , în plus, că ne găsim în faţa unei arii conservatoare.

Influenţa slavă
Întâlnim două straturi deosebite ale influenţei slave, unul mai vechi (secolele VI-XII), bine reprezentat în toate sferele de activitate la nivelul întregii limbi

---
[3] Vezi IBIDEM , P.323
[4] Vezi Gr. Brăncuş, *Graiul din Oltenia, în FD, XXIV-XXVI, 2005-2006, p.58*

româneşti, şi altul, care conţine elemente slave posterioare secolului al XII-lea, ca urmare a contactului între graiurile româneşti şi limbile slave învecinate[5]. Pentru graiul studiat de noi este vorba în principal de influenţa bulgară şi sârbo-croată.
Elemente slave vechi: *boască* „tescovină” (< v.sl. *voscŭ*), *clin* „bucată mică între două bucăţi mai mari” cf. *un clin de pământ* (< v.sl. *klinŭ*), *gâtlej* „gât” (< v.sl. *glŭtŭ*), *năpârstoc* „copil mic şi neastâmpărat” (< v.sl. *naprŭstŭkŭ*), *pâclă* „ceaţă”, (< v.sl. *pĭklŭ*), *zloată* „lapoviţă” (< v.sl. *slota), ţârcovnic* „cântăreţ de strană” (<v.sl. *crŭcovĭnĭkŭ), vraf* „teanc” (< v.sl. *vrahŭ*), *cârcă* „spinare” cf. expresiile: *a duce pe cineva în cârcă, a ţine în cârc*ă, sau, ca unitate de măsură, o *cârcă de* … (< v.s. *krŭkŭ*), *a cleveti* „a cârti” (< v.sl. *klevetatĭ*).

Influenţa bulgară

Convieţuind mai multe secole cu populaţia bulgară, românii vor prelua de la aceasta noţiuni din cultura materială şi spirituală, unele instituţii politice etc. Nici limba română, în aceste condiţii, nu putea rămâne neafectată. În ce priveşte contactul românilor cu sârbii, acesta îşi are începutul nu mai devreme de sec. al XI-lea şi, la fel, este un contact valoros pentru limba română, întrucât o categorie importantă de asemenea împrumuturi au pătruns în vocabularul reprezentativ românesc.
O parte considerabilă din arhaismele de origine bulgară se referă la viaţa rurală, denumind diverse realităţi rustice: munca ţăranului şi diverse instrumente care o uşurează, vase din gospodăria ţărănească, animale, plante agricole, sărbători populare legate de munca la câmp etc.: *a sta (a zăcea, a cădea) polog** (< bg. *polog* „mănunchi de fîn”) *clisă* „pământ lipicios, argilos” (< bg. *klisa*), *ciuşcă* „ardei iute” (< bg. *čuşca*), *cobilă* şi derivatul diminutival *cobiliţă* „par purtat pe umar, pe care se duc vase cu apă, aşezate unul la un capăt, unul la celălalt, pentru echilibru.” (< bg. *kobila*), *cocină* „coteţ de porc” (< bg. *kočina*), glugă „grămadă formată din snopi de coceni aşezaţi vertical” (< bg. *gugla*), *plută* „o specie de plop” (< bg. *pljuto), vâlnic* „fotă” (< bg. *vălnik*), *zăvelcă* „şorţ ţesut pus peste fustă în faţă şi în spate la costumul popular” (< bg. *zăvenka*), a *sorcovi* (< bg. s*urkavam*), *şiţă* „şindrilă, draniţă” (< bg. *ştica). a face* pe cineva *chiseliţă* (< bg., scr. *kiselica* „zeamă de poame fierte”) „a bate zdravăn pe cineva”; *a lua poteceaua înapoi* (< bg. *păteka* „potecă”) „a se întoarce din drum”.

Influenţa sârbo-croată

Ca şi în Banat, în Oltenia influenţa sârbo-croată este pronunţată, datorită apropierii teritoriale. Oltenia e afectată de această influenţă în special în aria de nord- vest (jud. Mehedinţi),care prezintă şi cele mai multe apropieri de Banat.

[5]Alexandru Rosetti, *Influenţa limbilor slave meridionale asupra limbii române (secolele VI-XII),* Bucureşti, EA, 1954.

- *a bui* „a se revărsa, a năvăli” (< sb. *bujati*): ”au buit toate bodeştele ici cu vacile*”, cărabă* „cimpoi, burtă umflată”, cf. expresia *a se face cărabă* „ a se umfla”, şi porecla *Cărabă (< sb. karabe), chită* „buchet” (< sb. *kyta), lubeniţă* „pepene verde” (< sb. *lubeniţa*), *mau* „avânt, putere” cf. expresia: i-*am luat maul* „l-am lasat fără replică” şi *ai tăia cuiva maul*, cu acelaşi sens (< sb. *mah) , măscări* „cuvinte murdare” (cf. *mascariti), moroi* „strigoi” (< sb. *mora*)[6] *pârleaz / prileaz* „punte înaltă de trecere dintr-o grădină în alta” cf. expresia: *a trece prileazul* „a preacurvi, fig., a trece în grădina altuia”, *a se pleoşti* (< sb. pleoştina), *stelniţă* „ploşniţă” (< sb. stenica)[7] V. Frăţilă îl consideră provenit din v.sl. *steninica* din care deriva şi bg. *stenica,* scr. *stjenica, stenica, stinica* slov. *stenica* şi ceh. *stenice,* cu reducerea secvenţei *–nin–* la *–nn-* şi prin disimilarea parţială la l a primului n: *stealniţă, stelniţă*. Alţi termeni sunt: d*rug* „zăvor” (< scr. *drug*), *mălin* „arbust mic cu fori albe” (< scr. *malin*a), *priboi* „loc unde stânca muntelui dă direct în albia râului” (< scr. *proboj*). Radu St. Popescu semnala o formă interesantă de etimologie populară *lupisdragi* „condurul doamnei” trecând prin forma intermediară „*lubidrag*”. Noi am înregistrat forma *lovidrag*, tot o etimologie populară (floarea are petalele despicate, adică lovite).

În ceea ce priveşte contactul românilor cu sârbii, acesta îşi are începutul nu mai devreme de sec. al XI-lea şi este la fel este valoros pentru limba română, întrucât o categorie importantă de asemenea împrumuturi au pătruns în vocabularul reprezentativ românesc.

Influenţa maghiară şi germană

În ce priveşte unităţile lexicale maghiare în limba română, cercetătorii relevă două mari categorii:

1) împrumuturile general răspândite în dacoromână, ce se raportează la viaţa feudală (sec. al XI-lea – al XVI-lea);

2) împrumuturile mai noi, cu un pronunţat caracter regional, care sunt înregistrate doar în zonele de bilingvism. Acestea au o răspândire limitată în anumite regiuni din Transilvania, în special unde populaţia maghiară e mai numeroasă.

Astfel, maghiara a dat lexicului românesc o cantitate destul de mare de cuvinte. Majoritatea din ele au un caracter absolut popular şi sunt suficient de vechi, dar, reprezintând o parte integrantă a vocabularului românesc general.

Nu se poate vorbi de o influenţă maghiară directă în Oltenia. Totuşi, există o serie de termeni regionali de origine maghiară, frecvenţi în Transilvania, care pot fi întâlniţi şi în nordul Olteniei: *beteag* „bolnav” (< magh. *beteg*), *canciog* „unealtă de zidărie cu o cupă mare cu care se ia mortarul” (< magh. *kancso), ciurdă* „turmă de capre sau de vaci”, (< magh. *csorda), dărap* „bucată” (< magh. *darab), dorângă* „prăjină pe marginea căruţei când aceasta nu are troc” (< magh. *dorong), liba!*

[6] După V. Bogrea, *moroi* este de origine neo-grecească.
[7].Frăţilă, *Graiul*, p.165.

Interjecţie cu care se cheamă bobocii de raţă (< magh. *liba), lipie* „pâine subţire facută fără drojdie" (< magh. *lepeny*).
Tot influenţei transilvănene îi sunt datorate şi unele elemente germane, pătrunse mai întâi în graiul ardelenilor şi purtate de aceştia mai departe peste munţi: *fluştuc* „mâncare sumară" (< germ. *Frühstüc*k), *foraibăr* (< germ. *Vorreiber)*, *joagăr* „ferăstrău pe apă" (< sas*. jager), raşpel (< germ. Raspel) smag* „resturile vinului" (< germ. *Geschmack), tron* „sicriu" (< germ. dial. *Truh (e)n), ţanc* „piatră, stei" (< germ. *Zinke), ţandără* „aşchie" cf. şi expresia: *a-i sări ţandăra* „a se enerva" (< germ. *Zander)*.
Influenţa germană asupra limbii noastre este redusă în comparaţie cu alte influenţe cu care am venit mai mult în contact. Câteva elemente persistă totuşi în vorbirea dialectală: *raină* „cratiţă" < germ. Rein, *rapăn* „încărcat de fructe" <sas. Râpeni; nu este vorba de boala de piele la animale rapână sau la viţa-de-vie, *tron* „sicriu" < germ. dialectal Truhen…

Influenţa greacă

Nu putem vorbi de o influenţă grecească directă între populaţii conlocuitoare, ci, de o influenţă la nivelul întregii limbi. O întrebuinţare curentă în grai o au termenii: *canea (cana*) „cep la butoi" (< ngr. *kanella), disagă* (< ngr. d*isakkion*), *dârmon* „ciur mai rar" (< ngr. *dromani)*, cf. şi expresia *a trece pe cineva prin ciur şi prin dârmon*„(despre oameni) a trece prin încercări grele; (despre situaţii, împrejurări) cercetat, examinat cu mare atenţie";*, fustă (< ngr. fusta), mistrie* „instrument de zidărie" (< ngr. *mystri), oftică* „boală de piept" (< ngr. *ohticas), a se lăsa tăgîrţă* (< *tăgîrţă* „traistă de drum") „a se lenevi"; *a dat-o după persic* (< *persic* „persan"); *a face caragaţe* „a face glume (pe socoteala cuiva)"; *a intra în chichion* (< *chichion* „întîmplare neplăcută") *strachină (< ngr. ostrakina*), *velinţă* „cuvertură ţesută" (< ngr. *velentza şi scr. velenac*).
Influenţa greacă asupra limbii române rămâne a fi una de seamă şi, după cum menţionează L. Şăineanu, „rivalizează în importanţă culturală cu cea slavă" [122, p. 311], deşi multe grecisme au pătruns la noi indirect, prin filieră slavă. Cauza arhaizării masive a terminologiei eline rezidă în faptul că influenţa bizantină n-a avut un caracter popular, ci unul livresc, oficial, de aceea n-a pătruns în adâncime, iar cu dispariţia influenţei, împrumuturile şi-au pierdut din viabilitate şi s-au depus în rezerva pasivă a lexicului românesc.

Influenţa turcă

Cuvintele de origine turcă sunt frecvente în cazul graiurilor de tip muntenesc[8], unele ocupând un loc însemnat în fondul de bază al vocabularului. Sunt de origine turcească următorii termeni: *basma (< tc. basma*), *başca,* adv. „separat, pe lângă" (< *tc. başka), bondoc* „om gras şi scund" (< tc. *bunduk), calup* „bucată de forma alungită" (< tc*. kalep), cerdac* „prispă la casă" (< tc. *ceardak), ciubuc* (< tc.

[8] *Tratat*, p. 197.

ciubuk), cergă „pătură groasă din lână ţesută” (< tc. *cerga), chilim* „scoarţă ţărănească” cf. şi expresia: *a coase în chilim (< tc. kilim), chimir* „centură lată din piele în care se ţin banii” (< tc. *kemer) chirpici* „bolţari” (< tc. *kirpic), conac* „interval între două popasuri” (< tc. *konak), dimie* „aba” (< tc. *demi), dovleac* (< tc. *devlek), hambar* „ladă de pastrat cerealele” (< tc. *ambar), macat* „cuvertură ţesută de pat sau de perete” (< tc. *makat), menghină* (< tc. mengene), *platagea* „pătlăgea” (< tc. patlygan), *rachiu* „ţuică” (< tc. *raki), saivan* „adapost pentru oi” (< tc. sayvan), *tinichea* „bucată de tablă metalică” (< tc. *teneke), a-şi lua teşchereaua (< tezkere), ulucă* „scândură verticală folosită la garduri” (< tc. *uluk).*

REFERINTE

1. *Dicţionarul limbii române,* tomul I, partea I, A-B, Bucureşti, 1913; tomul I, partea a II-a, lit.C, Bucureşti, 1940; tomul II, partea I, lit.F-I, Bucureşti, 1934.
2. *Dicţionarul limbii române moderne*, Ed.Academiei, Bucureşti, 1958
3. *Dicţionarul limbii române*, serie nouă, L-Z, publicat de Academia Română, Bucureşti, 1965.
4. *Dicţionar de ştiinţe ale limbii* (autori: Angela Bidu-Vrânceanu, Cristina Călăraşu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş, Gabriela Pană Dindelegan), Ed.Nemira, Bcuureşti, 2005.
5. *Texte dialectale Oltenia*, sub redacţia lui Boris Cazacu (autori: Cornelia Cohuţ, Galina Ghiculete, Maria Mărdărescu, Valeriu Şuteu, Magdalena Vulpe), Ed. Academiei, Bucureşti, 1967.
6. *Tratat de dialectologie românească* (coord.Valeriu Rusu), Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1984.
7. Andrei Avram, *Contribuţii etimologice,* Ed.Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1997.
8. Grigore Brâncuş, *Graiul din Oltenia***,** în Limba română (L.R.), nr. 3/1962.
9. Matilda Caragiu Marioţeanu, *Compendiu de dialectologie română*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1975.
10. B. Cazacu, *Studii de dialectologie română*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1966.
11. Ernst Gamillscheg, *Oltenische Mundarten*, Viena, 1919.
12. I.Gheţie, *Graiurile dacoromâne în sec. al XVI-lea,* Ed.Academiei, Bucureşti, 1974.
13. I.Gheţie, *Baza dialectală a românei literare,* Ed.Academiei, Bucureşti, 1975
14. M. Petrişor, *Structura dialectal*ă *a Olteniei*, Constanţa, 1994.
15. Valeriu Rusu, *Graiul din nord-vestul Olteniei*, Bucureşti, EA, 1971.
16. Marius Sala, *Introducere în etimologia limbii române,* Ed.Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1999.
17. Nicolae Saramandu, *Raporturile între dialectele româneşti sud-dunărene şi graiurile dacoromâne,* în Dialectologica, Univ.Bucureşti, 1989, p.39-48.

Colecţia de Arheologie şi Artă religioasă „Preot Gheorghe Petre Govora”

Sabin Lungoci

Colecţia a fost constituită începând cu anul 1973, în oraşul staţiune Băile Govora, şi funcţionează ca secţie în cadrul Muzeului Judeţean de Istorie „Aureliean Sacerdoţeanu” Vâlcea. Fondul muzeistic este alcătuit din trei secţiuni: colecţia de arheologie, colecţia de carte veche şi colecţia de icoane şi obiecte religioase; toate au aparţinut, iniţial, preotului Gheorghe Petre-Govora.

La început *Colecţia* a fost găzduită în Casa Victor Pănciulescu (Vila nr.10), mai precis, între anii 1973 - 2014, iar după retrocedarea acestei case urmaşilor proprietarului, *Colecţia* a fost mutată întrun alt imobil, nu departe de acesta.

De menţionat, că Vila Victor Pănciulescu, în stil eclectic cu influenţe gotice, a fost proiectată de către Virginia Andreescu Haret, prima femeie arhitect din perioada interbelică, aceasta fiind nora lui Spiru Haret.

Colecţia este adăpostită în 5 săli, după cum urmează: 3 săli destinate expoziţiei de arheologie, o sală destinată expoziţiei de icoane, carte veche şi obiecte de cult şi o sală destinată **Muzeului Balnear** recent constituit. Ca o paranteză, despre **Muzeul Balnear**, aflat în stare incipientă, nu se pot spune multe lucruri, acesta având un inventar de doar cinci obiecte ce constau în aparate vechi(de la începutul secolului XX) de recuperare mâini-braţe. Iniţiativa înfiinţării **Muzeului Balnear** datează din anul 2015 şi aparţine Primăriei oraşului Băile Govora.

Colecţia de Arheologie şi Artă religioasă „Preot Gheorghe Petre Govora” este alcătuită dintr-un total de 680 obiecte de patrimoniu, din care: 567 piese arheologice, 44 obiecte de cult şi icoane şi 69 de cărţi vechi. Iniţial, piesele de arheologie erau în număr de peste 4000, păstrându-se doar cele mai semnificative, restul-fragmente de ceramică veche, fiind mutate la secţia de Arheologie a Muzeului Judeţean Vâlcea „Aurelian Sacerdoţeanu”.

Piesele arheologice ilustrează perioade istorice începând cu perioada preglaciară ce este reprezentată prin fosile de mamut, Ursus arctes şi Ursus spaeleus din paleoliticul superior, epoca neolitică, perioada de tranziţie spre bronz, începutul şi epoca bronzului clasic şi prima şi a doua epocă a fierului.

Expoziţia reuşeşte să etaleze în vitrine de sticlă majoritatea obiectelor de patrimoniu aflate în inventar, doar o mică parte din cărţi aflându-se în depozit.

Dintre obiectele de cult, enumerez conform listei de inventar:

- 9 cruci de mână;
- 3 cruci;
- 2 cruci de masă;
- 1 cruciuliţă;
- 1 pungă de bani;
- 2 pristolnice;
- 2 potire:

În ceea ce priveşte iconele, acestea au următoarele titluri(conform registrului de inventar):

- Maica Domnului cu prooroci;
- Maica Domnului îndurerată;
- Sfântul Ilie, Gheorghe şi Dimitrie;
- Sfântul Grigorie Bogoslov;
- Maica Domnului cu Pruncul;
- Sfântul Nicolae;
- Deisis;
- Trei Ierarhi;
- Sfânta Treime încoronând Fecioara;
- Sfânta Treime;
- Apostolul Vartolomeu;
- Apostolul Luca;
- Apostolul Matei;
- Apostolul Iacov;
- Icoană Cvadripartită;
- Icoană Cvadripartită(2);
- Chiril şi Atanasie;
- Stelian şi Haralambie;
- Adormirea Maicii Domnului;
- Înălţarea;
- Patru Sfinţi: Mihail, Nicolae, Constantin şi Theodor;
- Sfântul Nicolae(2);
- Maica Domnului cu Sfinţii Nicolae şi Gheorghe;
- Apostolul Matei;
- Apostolul Luca;
- Iisus Hristos – Judecător.

Icoanele sunt de secol XVII-XIX şi 26 dintre ele sunt picturi pe lemn (temperă pe lemn), iar 3 sunt picturi pe sticlă.

Icoana intitulată Sfânta Treime are caracter de unicat prin faptul că aceasta are o inscripţie puţin vizibilă, poziţionată în registrul inferior al icoanei, în limba greacă ce semnifică *„Eu sunt alfa şi omega, începutul şi sfârşitul”.*

Dintre icoanele ce au mai fost cercetate de către specialiştii Muzeului Judeţean Vâlcea „Aurelian Sacerdoţeanu”[1], aş aminti icoanele *Sfântului Ilie*, *Sfântului Gheorghe şi Dimitrie* şi icoana *Maicii Domnului cu Pruncul*; ele au aparţinut bisericii vechi din satul Govora şi sunt opera unor zugravi din Teiuş.

Icoana *Sfântul Ilie, Sfântul Gheorghe şi Dimitrie* este o pictură în temperă realizată pe un panou din lemn de esenţă tare. Unele elemnte ale picturii sunt realizate cu foiţă de aur.

[1] Diana Mirea, Dragoş-Ionuţ Ecaterinescu, *Valori de artă medievală în Colecţia de Arheologie şi Artă Bisericească „Preot Gheorghe Petre-Govora”*, în Buridava studii şi materiale, nr. XII/2, Editura Offsetcolor, Râmnicu Vâlcea, 2015, pag.153

Pe icoană sunt inscripţii în româneşte dar cu alfabet chirilic, pe rama de jos distingându-se cu roşu pe fond ocru, următoarele cuvinte: *„Această icoană s-au făcutu de Ilie sinu Ionu, ca în veci să se pomenească; la leatu 7327. Dumitra”*[2]. Astfel, ne este indicată perioada în care a fost realizată icoana, 1 septembrie 1818 – 31 august 1819.

Cea de-a doua icoană, inclusă în studiul specialiştilor de la Muzeul Judeţean Vâlcea „Aurelian Sacerdoţeanu”[3], este o icoană în temperă pe lemn intitulată *„Icoana Împărătească a Sfântului Nicolae”*, ce este datată spre sfârşitul secolului al XVIII-lea. Sunt folosiţi în principal pigmenţi de culoare roşie, ocru-galben, albastru, negru şi alb, aplicaţi în straturi suprapuse de la închis la deschis.

Cea de a treia icoană inclusă în studiu este realizată în temperă, intitulată *„Maica Domnului cu Pruncul”*, datată 1782 şi care a făcut parte în trecut din pronaosul bisericii vechi de lemn *Sfântul Nicolae* din satul Govora.

În ceea ce priveşte secţiunea de carte veche aş menţiona Cazania lui Varlaam (1643), Pravila Mare (1652) şi Biblia lui Andrei Şaguna (1858). Cărţile, în cea mai mare parte, au fost tipărite la tipografia Mănăstirii Govora. Cărţile sunt tipărite în limba slavonă cu excepţia uneia intitulată „Respublica Moscoviae et Urbes” de la 1630.

Iniţiatorul acestei colecţii, preotul Gheorghe Petre Govora s-a născut la data de 23 aprilie 1910, în comuna Orleşti, judeţul Vâlcea şi a trecut în nefiinţă la data de 2 martie 2012. A fost hirotonisit preot la 13 iulie 1931, repartizându-i-se parohia „Sfântul Nicolae” din satul Govora. A fost pasionat de literatură, culegerea folclorului, istorie, arheologie, dar şi de colecţionarea documentelor vechi şi a diverselor bunuri culturale, ce se vor regăsi mai târziu în colecţia muzeală.

Gheorghe Petre Govora a fost şi autorul unei opere ştiinţifice ce constă în studii şi articole de arheologie, în 1995 publicând lucrarea „ O preistorie a nord-estului Olteniei”.

A fost unul dintre cei mai activi membri ai Institutului de Tracologie al Academiei Române, în cadrul căruia a susţinut şi publicat, în ţară şi străinătate, peste 100 de comunicări şi lucrări ştiinţifice.

Colecţia de arheologie este în cea mai mare parte rezultatul cercetărilor de teren, sondajelor şi săpăturilor arheologice efectuate în decurs de peste 35 de ani în nordul Olteniei.

Bibliografie

- Costea Marinoiu, *Istoria Cărţii Vâlcene, sec. XVII-XVIII*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1981

[2] C. Bălan*, Inscripţii medievale şi din epoca modernă a României, Judeţul istoric Vâlcea (sec. XIV-1848*), Bucureşti, 2005, pag.480

[3] Diana Mirea, Dragoş-Ionuţ Ecaterinescu, op. cit.

- C. Bălan, *Inscripţii medievale şi din epoca modernă a României, Judeţul istoric Vâlcea (sec. XIV-1848)*, Bucureşti, 2005
- Dragoş-Ionuţ Ecaterinescu, *Din cugetările preotului Gheorghe I. Petre Govora*, în Studii Vâlcea, nr. VIII(XV), Edirura Almarom, Râmnicu Vâlcea, 2014
- Dragoş-Ionuţ Ecaterinescu, Radu – Gabriel Geiculescu, *„Vila Andreea, Vila Gr. Ţăranu, Vila Administraţiei Băile Govora – judeţul Vâlcea”*, în Buridava XI, Editura Offsetcolor, Râmnicu Vâlcea, 2014
- Diana Mirea, Dragoş-Ionuţ Ecaterinescu, *Valori de artă medievală în Colecţia de Arheologie şi Artă Bisericească „Preot Gheorghe Petre – Govora”*, în Buridava studii şi materiale, nr.XII/2, Editura Offsetcolor, Râmnicu Vâlcea, 2015

Casa pădurarului din curtea Muzeului Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță Caransebeș

Florina Fara

Clădirea care găzduieşte muzeul este un monument istoric şi de arhitectură, în stil baroc provincial austriac, construită în anul 1753, în timpul împărătesei Maria Tereza, cu destinația de cazarmă pentru grăniceri.

Muzeul a luat ființă în anul 1963 din inițiativa Primăriei orașului Caransebeș, la sugestia academicianului Constantin Daicoviciu, sub denumirea Muzeul Orășenesc. Ulterior, în anul 1973 a devenit muzeu de rang județean, iar din 1991 funcționează sub titulatura actuală.

Clădirea muzeului este un monument istoric şi de arhitectură în stil baroc provincial austriac, fiind inclus pe lista monumentelor istorice. Construcţia ocupă întreaga latură de nord a Pieţii G-ral Ioan Dragalina constituind elementul dominant al acesteia. Compusă din parter şi etaj, clădirea are aspectul literei „U" şi o structură compoziţională relativ simetrică faţă de axul Nord-Sud. Laturile sale, de circa 61x51 m., încadrează o curte interioară cu o suprafaţă de circa 3600 m.p; cele două nivele conţin un număr de 88 încăperi (însumând 3697 m.p) şi coridoarele pe laturile dinspre curtea interioară (cu o suprafaţă de 900 m.p)

Muzeul controlează o arie etnografică de o bogăţie şi cu semnificaţii etno–culturale deosebite, care se regăsesc oglindite în colecţiile pe care le adăposteşte. Acestea provin din majoritatea aşezărilor rurale care compun unitatea geografică, istorică şi etnografică a Banatului de Munte.

Cadrul etnografic al judeţului pe care Muzeul il controlează este structurat în zone şi sub– zone etnografice cum ar fi:Vale Timişului, Valea Almăjului, Valea Bistrei, şi Clisura Dunării. Aria protejată de muzeu, este pusă în valoare prin muncă de teren, achiziţii, expoziţii, comunicări şi articole în revista *ActaMusei Caransebesiensis S. N. Tibiscum,* precum şi prin diferite evenimente organizate şi găzduite în incinta acestuia.

Bogăţia şi diversitatea pieselor de etnografie expuse în sălile de expoziţie dar şi cele aflate în depozitele muzeului, oglindesc ocupaţiile tradiţionale ale locuitorilor din această zonă etnografică a ţării: agricultura, creşterea animalelor şi păstoritul ca şi ocupaţii principale, iar ca şi ocupaţii secundare lucrul la pădure, culesul plantelor şi fructelor, vânătoare, pescuitul, albinăritul şi altele.

Între colecţiile găzduite de clădirea muzeului se numără colecţia de ceramică, colecţia de textile– ţesături de interior- port popular– broderii, colecţia de obiecte de fier, colecţia de obiecte de lemn, obiceiuri achiziţionate de pe tot cuprinsul judeţului Caraş– Severin.

Clădirea muzeului găzduieşte o expoziţie de etnografie în care sunt expuse obiecte etnografice care oglindesc diferitele meşteşuguri din zona Banatului Montan, cum ar fi oieritul, ţesutul, cojocăritul. Alături de acesta, în curtea muzeului se află casa pădurarului construită în anul 1854 în localitatea Marga, în care timpul s-a oprit la jumătatea secolului al XIX– lea.

CASA PĂDURARULUI DIN COMUNA MARGA

Casa a constituit adăpostul milenar al familiei, iar vatra de foc, pe care o păzeau femeile, simbolul permanenței[1]. În jurul ei se strângeau oamenii seara și povesteau din veacuri despre întâmplările zilnice, despre cele de demult, bune,rele,câte toate

Casa are un rol esențial în viața oamenilor,ceea ce a determinat permanența preocupărilor pentru întreținerea și dezvoltarea ei. Spațiul, multă vreme restrâns, a fost repartizat în așa fel încât să asigure cît mai bune condiții pentru desfășurarea activităților casnice, primul rând pregătirea hranei și prelucrarea diferitelor materii prime.Feluritele treburi casnice şi marea circulație în interior au impus împărțirea funcțională a locuinței pe colțuri.

Principalele elmente componente ale casei vechi româneşti au fost: vatra, patul, lavițele, masa de diverse forme, scaunele, lada de zestre, ruda, țesături, ceramica ornamentală.Aceste elemente, unele primare, cu vremea au evoluat, au căpătat forme noi sau au fost înlocuite cu piese de interior adesea deosebite de forma lor tradițională, păstrându-li-se doar funcționalitatea[2].

Această casă a fost construită în comuna Marga în anul 1854, cu destinaţia de casă de locuit(achiziţionată de muzeu în anul 1990). Ea a aparţinut lui Mihai Mărgan cu numărul de casă 147. Casa este construită din bârne de fag încheiată în grinzi, sau cum se spune în grai popular încheiată în "ţapi nemţeşti." Acoperişul este în două ape, cu frontonul teşit. Fundaţia se compune dintr- un şir de bolovani de râu prinşi cu un amestec de noroi "*imală*", fiind înaltă de 90 cm .

Casa poate fi înclusă în categoria caselor fără prispă "târnaţ." Construcţia a fost făcută după sistemul bicameral, o cameră cu vatră sau la foc, iar a doua este soba (camera de locuit). Intrarea în casă se face direct de afară pe trepte de piatră sau lemn în bucătarie şi apoi în camera de locuit.

O astfel de construcţie este reprezentativă pentru arhitectură Banatului de Munte, a Regimentului de Graniţă româno-bănăţean nr. 13 - zona Caransebeş.

Cuina are podea lutuită, vatra de foc şi mobilierul specific, format din scaune şi măsuţă, alături de care este un dulăpior pentru vase. Ea este netencuită, cu pereţii de lemn lăsaţi la vedere, cu vatră şi inventar casnic culinar. Locul central îl ocupă vatra de forma dreptungiulară, care era construită din cărămizi sau piatră, inalţată de la sol 7– 10 cm. La foc sau în cuină, podeaua era de pămînt bătut. De grinzile din pod se lega lanţul caldării în care se făcea mămăliga.

Fundaţia casei este din piatră, existând cariere de piatră în apropierea localităţii, iar pereţii sunt din lemn. Ferestrele, două la număr, sunt mici cu grilaj de fier la exterior.

Uşa de la intrare este poziţionată pe lateral şi datează din acelaşi timp cu casa, ea prezintă şi fereastră în partea superioară. Spre exterior uşa este dublată de încă o uşă din lemn pentru protecţie care se închidea cu o bară de fier

---

[1] Butură 1978,pag.113
[2] Vlăduțiu *1*973, p.179

Camera de locuit are podea de lemn şi este numită sobă (camera) de la drum. Ea are pereţii tencuiţi şi zugrăviţi cu alb. În „sobă” paturile sunt în număr de două și sunt asezate pe lângă cei doi pereți longitudinali. . Ca piesă de mobilier, patul este dintre cele mai vechi, deoarece amenanjarea unui culcuș cât mai odihnitor constituie o cerință primordială. Patul era înălțat, având cca 1,20-1,50m un cadru susținut de suporturi fixate de picioare, peste care se puneau cuverturi de bumbac și cu alesături. În fața fiecărui pat se află „scaunele” cu sau fără spătar.

Mobilierul tipic românesc, dăinuind din cele mai vechi timpuri şi existent până în prima jumătate a secolului XX, este format din piese cu caracter fix, dispuse de jur imprejurul pereţilor, centrul camerei rămânând liber[3].

Masa este o piesă străveche de mobilier, nelipsită în interior românesc. Pe lîngă întrebuințările curente în pregătirea și consumul alimentelor, masa a constituit piesa de bază în ceremoniile familiale și în obiceiurile din ciclul anului. De aceea curățenia ei era o grijă permanentă.

Lada de zestre folosită pentru păstrarea îmbrăcăminţii, ocupă un loc de cinste în organizarea interiorului, fiind aşezată la capătul patului. În căsuţa pădurarului, în camera de locuit se mai află şi războiul de ţesut. Ţesăturile reprezintă elementul decorativ principal al interiorului, fiind aşternute pe mobile, fixate pe pereţi, pe culme sau pe grindă.

Masa este o piesă străveche de mobilier, nelipsită în interior românesc. Pe lîngă întrebuințările curente în pregătirea și consumul alimentelor, masa a constituit piesa de bază în ceremoniile familiale și în obiceiurile din ciclul anului. De aceea curățenia ei era o grijă permanentă[4].

„Prăjina” sau „culmea” nu reprezintă elemente decorative, în schimb, prin integrarea ei în ansamblul interiorului și mai ales prin faptul că servește la expunerea unor haine sau țesături, cu deosebire în zilele de sărbătoare, ea joacă un rol important în echilibrarea organizării și împodobirii locuinței. „ Prăjina” este situată deasupra patului, fixată în tavan și ajunge la o lungime de doi metri.

„Ormanul” este un fel de dulap simplu, etajat pentru păstrat vase si este asezat in „cuină”.

În unele interioare am întâlnit și în „sobă”. , orman pentru păstrat haine.

Oglinda de perete este caracteristică pentru casele mai noi. Se află așezată în „sobă” pe peretele din față, deasupra mesei.

Obiecte de cult – icoana este prezentă în fiecare locuință,dar nu are un loc precis, fiecare o asează cum îi vine bine, spre deosebire de alte zone din țară unde are un loc fix- pe peretele dinspre răsărit.

Țesăturile de interior – cu dublă funcție:practică și decorativ-ornamentală – dau un aspect sărbătoresc și totodată de intimitate încăperilor, prin dispunerea ritmică a petelor de culoare pe albul imaculat al pereților. Indispensabile organizării

[3] Capesius 1974, pag.21
[4] Zederciuc/Stoica 1967, pag.11

oricărei gospodării țărănești, textilele erau apreciate de către colectivitatea rurală ca piese de mare valoare, obligatorii în zestrea unei fete, trecute cu grijă în foile de zestre, moștenite și transmise din generație în generație.

Evoluția țesăturilor – de la exemplarele primare, al căror decor îl reprezintau simplele vărgi în culori alternante, până la cele cu o compoziție decorativă complexă – reliefează și evoluția tehnicilor de lucru, a gustului artistic, a îndemânării și priceperii dobândite de creatoarele populare de-a lungul timpului și transmise din generație în generație, cu alte cuvinte evoluția însăși a vieții sociale, creșterea necesităților comunităților rurale pe măsura îmbunătățirii condițiilor sale de viață. [5]

„ Ponevele" au o lungime de 2m și o lățime de 1,5 m. Sunt formate din două foi, iar la cele noi se remarcă faptul că cele doua foi sunt unite între ele prin „ șurat"(dantelă) lucrat din același material ca și țesătura.

„Măsaiul" este față de masă din cânepă cu bumbac sau din bumbac, executată în două sau patru ițe ornamentată cu vergi colorate.

„ Procovița" este o țesătură mai bogat ornamentată din urzeală de bumbac lucrată în alesătură. Din punct de vedere al tehnicii ornamentale la „ procoviță" întâlnim motive geometrice și gama de culori este variată. Procovița a apărut în ultimul timp și se folosește pentru acoperit patul.

„ Strujacul" – salteaua era țesută în patru ițe, din urzeală de cânepă și băteală de câlți, este umplută cu paie sau ghije de cucuruz. Peste se asezea „poneava". Pernele erau din aceleași material ca și ponevele.

Atât țesăturile din lână cât și cele din fibre vegetale reflectă în conținutul tematic al motivelor ornamentale, în varietatea formelor de exprimare plastică, în structura compoziției decorative, ca și în cromatică, evoluția concepției estetice, un anumit mod de înțelegere și redare a realității înconjurătoare, o anumită atitudine față de viața și lume, cristalizată în cadrul unei civilizații de străveche tradiție[6].

Casa țăranului român modestă ca înfățișare, până nu demult, în cele mai multe zone a fost curată ca și el îmbrăcată frumos în ciclul marilor sărbători, în momentele mai importante din viața familiară și socială, când se etalau cele mai noi și mai frumoase textile de casă, pe masă , pe paturi, pe pereți, pe culmi, pe lavițe, etc. Interiorul acesteia constituia oglinda hărniciei și măiestriei artistice a femeilor, calități mult apreciate de colectivitatea sătească.[7]

[5] Cioară *1979,* pag.89.
[6] Cioară *1979,* pag.89.
[7] Butură1978,pag.113

Bibliografie

Butură 1978	Valeriu Butură, *Etnografia poporului roman*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1978.
Capesius 1974	Roswith Capesius, *Mobilierul țărănesc românesc*, Cluj, Editura Dacia, 1974
Cioara1979	Maria Cioara, *Zona Etnografică Rădăuți*, București, Editura Sport-Turism, 1979
Vlăduț 1973	Ion Vlăduț, *Etnografia Romînească*, București, Editura Științiifică, 1973.
Zederciuc/Stoica 1967	Boris Zederciuc/Georgeta Stoica, *Crestături în lemn în arta popular românescă,* București, Editura Meridiane, 1967.

Lista imaginilor

14/05/2011 14:33

14/05/2011 14:34

14/05/2011 14:34

14/05/2011 14:34

Un proiect, un muzeu, o expoziție

Magda Andreescu, Rodica Marinescu

Proiectul

Muzeul Național al Țăranului Român[1] a derulat între anii 2014 - 2016, un parteneriat cu *Institutul de Geodinamică „Sabba Ștefănescu"* , care a coordonat proiectul „Cercetare aplicată pentru dezvoltarea sustenabilă și creștere economică urmând principiile geoconservării: În sprijinul inițiativei Geoparcul UNESCO Ținutul Buzăului" (*GeoSust*), finanțat prin EEA Grants și Ministerul Educației Naționale. Echipa de cercetători de la muzeu, formată din nouă specialiști în științe sociale: Magdalena Andreescu, Anamaria Iuga, Cosmin Manolache, Rodica Marinescu, Maria Mateoniu, Carmen Mihalache, Ana Mihaela Pascu, Liliana Passima și Ciprian Voicilă, a făcut numeroase cercetări de teren în satele din zona de nord a județului Buzău (teritoriul geoparcului aspirant *Ținutul Buzăului*), în scopul documentării patrimoniului cultural local. Și aceasta pentru că proiectul *GeoSust* a avut ca scop, printre altele, remodelarea şi repunerea în discuţie a identităţii locale, ameninţate de uniformizarea culturală, turism, industrializare, migraţii, distrugerea masivă a mediului etc. În acest context, un rol important în prezervarea patrimoniului local îl au muzeele etnologice locale, dar şi colecţiile private, păstrătoare şi ele al unui important şi valoros patrimoniu. Muzeele locale se află acum în postura de a-şi regândi conţinutul şi mai ales rolul în comunitate, fiind nevoite să răspundă unor cerinţe noi, unui public în continuă mişcare şi transformare, precum şi unei continue concurenţe cu alte tipuri de manifestări, mai mult sau mai puţin culturale, dar la „modă". În mod firesc, așadar, unul dintre rezultatele concrete ale implicării *Muzeului Național al Țăranului Român*, l-a constituit apariția sub umbrela viitorului Geoparc, a unui muzeu local în comuna Mânzălești: *Timpul Omului*.

Muzeul - primele încercări

Comuna Mînzălești este compusă dintr-o serie de sate situate printre dealurile Văii Slănicului. Aluviunile pâraielor au generat pe alocuri un lut ușor de modelat ceea ce a creat premisele apariției unor pricepuți meșteri olari. Faima acestui vechi centru de olărit, foarte apreciat în decursul secolului trecut pentru calitatea și gama variată a produselor comercializate la târgurile din zonă dar și în regiuni mai îndepărtate, a început să apună în perioada regimului comunist. Totuși,

[1] *Muzeul Naţional al Ţăranului Român* este continuatorul *Muzeului de etnografie, artă naţională, artă decorativă şi industrială,* înfiinţat în 1906. Este adăpostit într-o clădire monument istoric, în stil neoromânesc şi a fost creat de pictorul Horia Bernea în 1990. Datorită muzeografiei sale aparte, unice, în 1996 i-a fost conferit Premiul *EMYA- Muzeul European al Anului*.

câteva familii de olari au continuat să lucreze în cadrul unor centre meşteşugăreşti instituite de regimul comunist, până la dizolvarea acestuia. Astăzi doar câțiva urmași ai acestora mai cunosc meşteşugul olăritului, fără a-și câștiga traiul zilnic din această îndeletnicire.

Atașamentul localnicilor pentru lucrul făcut în gospodărie, ca pe vremuri (țesut, cusut, cioplit, modelat, etc.), s-a menținut în acest context, poate mai pregnant ca în alte părți, până în zilele noastre. Elemente ale culturii tradiționale pot fi întâlnite și astăzi, marcate desigur de modificările pe care trecerea timpului și evoluția societății le-au generat. Pe acest fundal au apărut și s-au dezvoltat treptat preocupări de patrimonializare, atât la nivel primar, în gospodărie (există o colecție de costume deținută de Rica Leu), cât și la un nivel superior, prin demersuri inițiate de liderii comunității, în vederea constituirii unui muzeu al comunei. Astfel, încă din perioada comunistă, s-a deschis în Mînzălești, la inițiativa autorităților, un mic muzeu local, dar, lipsit de implicarea oamenilor comunei, poate și din acest motiv, aceasta a dispărut relativ repede, fără urmă.

Ulterior, pe la începutul anilor 90', învățătorul Valeriu Beşliu, care astăzi este primarul comunei, a amenajat împreună cu elevii, un mic colț muzeal în clădirea școlii. Demersul având deopotrivă conotații educaționale dar și de patrimonializare, a stârnit un ecou puternic în comunitate. Primarul de atunci (tot cadru didactic), s-a alăturat și el acestor eforturi astfel că, împreună cei doi au pornit activitatea de înființare a unui adevărat muzeu, care să reflecte într-o măsură cât mai fidelă identitatea locală.

Rezultatele campaniei de colectare a obiectelor, pe care au lansat-o, au fost peste aşteptări, astfel că, din satele comunei Mânzăleşti, au fost adunate peste 500 de obiecte, pe care localnicii le-au donat în scopul înființării ”muzeului lor”. Piesele: textile, ceramică, unelte, instrumente muzicale și accesorii ale unor obiceiuri, au fost sistematizate și selectate cu sprijinul unor entuziaşti provenind mai cu seamă tot din rândul cadrelor didactice. O anexa a vechiului cămin cultural, compusă din trei camere, a fost aleasă ca spațiu în vederea găzduirii micului muzeu.

Pentru a suplini lipsa de experiență în domeniu s-a solicitat sprijinul specialiştilor *Centrului Județean de artă și cultură Buzău*, care au definitivat conceptul expoziției şi au participat la amenajarea acesteia. Inaugurat în 1998, muzeul local din Mînzălești, se caracteriza printr-o expunere bazată pe reconstituiri. Ca urmare a degradării avansate a spațiului expozițional, muzeul a fost închis în anul 2010.

Odată cu alegerea sa ca primar în 2012, Valeriu Beşliu a reluat acest proiect, ulterior demarând finanțarea activităților de reamenajare a clădirii căminului cultural, în scopul refacerii muzeului. Parteneriatul cu echipa de implementare a proiectului *GeoSust* s-a înfiripat firesc, conturând premise favorabile realizării acestui deziderat.

Trei dintre specialiştii de la *Muzeul Național al Țăranului Român*: Rodica Marinescu, Magda Andreescu și Anamaria Iuga, și-au asumat sarcina de a

definitiva și implementa conceptul expozițional, pornind de la o propunere novatoare înaintată de coordonatorul de proiect, Răzvan Popa.

Muzeul *Timpul Omului* sau *Ce am făcut noi la Mânzălești*

Sarcina noastră de a reconstrui Muzeul din Mînzăleşti, cu un nou profil și un nou nume - Muzeul *Timpul Omului* -, nu a fost una uşoară. Primul pas l-a reprezentat documentarea în comunitate în vederea cercetării diferitelor aspecte de cultură materială și spirituală ale zonei. Interviurile au evidențiat dincolo de modernizarea inerentă a comunității persistența unui puternic substrat al vechilor tradiții și obiceiuri. Credințe arhaice asociate practicilor creştine (Paştele Blajinilor, de pildă) sunt încă vii în zona cercetată și îmbracă aspecte specifice. Pe de altă parte și aici riturile funerare, mai conservatoare, s-au menținut într-o mai mare măsură în comparație cu riturile și actele ceremoniale legate de celelalte momente de trecere din viața omului.

Treptat, din multele povești și din bucățica de lume care ne-au fost împărtășite s-a închegat unui concept al expoziţiei, pe care l-am discutat pe larg cu partenerii de proiect, analizând fiecare propunere. Am fost deschişi oricăror idei, aşa încât în final, am convenit de comun acord în ce direcţie vom acţiona fiecare, rămânând totuşi în aceleaşi coordonate de gândire. Firul roşu în jurul căruia am ales să construim expunerea a fost refacerea drumului plin de bogăţii materiale şi spirituale ale lumii tradiţionale buzoiene. Urmând acest drum sunt descoperite apoi, rând pe rând, ” […] legăturile văzute și nevăzute dintre Om și Pământ, urmând cursul Timpului, al Vieții și al Pământului” (Răzvan Popa). Alte simboluri centrale sunt *Pomul Vieţii* cu rădăcinile adânci înfipte în sare - bogăţia locului - şi cuptorul, frământat din lutul aflat la tot pasul în ţinut.

Odată formulat conceptul, restul s-a compus cu migală, cu trudă şi imaginaţie, cu îndemânare şi cu prietenia care ne-a ţinut aproape.

Am început cu selecţia obiectelor din vechiul muzeu, adăpostite temporar în vechea şcoala a comunei. Nu a fost tocmai simplu, pentru că am lăsat deoparte destule lucruri frumoase, unele pur decorative, altele, e adevărat, în stare precară de conservare. Intenţia noastră a fost aceea de a nu aglomera inutil încăperile şi nici de a expune tot ce e frumos, doar de dragul umplerii cu orice preţ a spaţiului. Am încercat să alegem acele obiecte care să vorbească despre efortul şi truda celor care le-au dat viaţă şi despre utilitatea lor în viaţa de zi cu zi a ţăranului. Ne-am gândit nu atât la aspectul estetic al obiectelor, cât mai ales la modul lor de folosire. În plus, obiectele păstrate din vechiul muzeu trebuiau împrietenite cu noile spaţii, iar aranjarea lor a necesitat din partea noastră o dăruire totală şi nu doar sub aspectul efortului fizic, ci în primul rând o implicare sentimentală, de suflet. Pentru că ceea ce am dorit de la început a fost să lăsăm aici o urmă, o amprentă vizibilă a *Muzeului Național al Țăranului Român*, cu alte cuvinte, am urmărit tot timpul o expunere în mic a unei atmosfere, a unei stări de spirit şi a unei frumuseţi, pe care noi le-am deprins în Muzeul nostru.

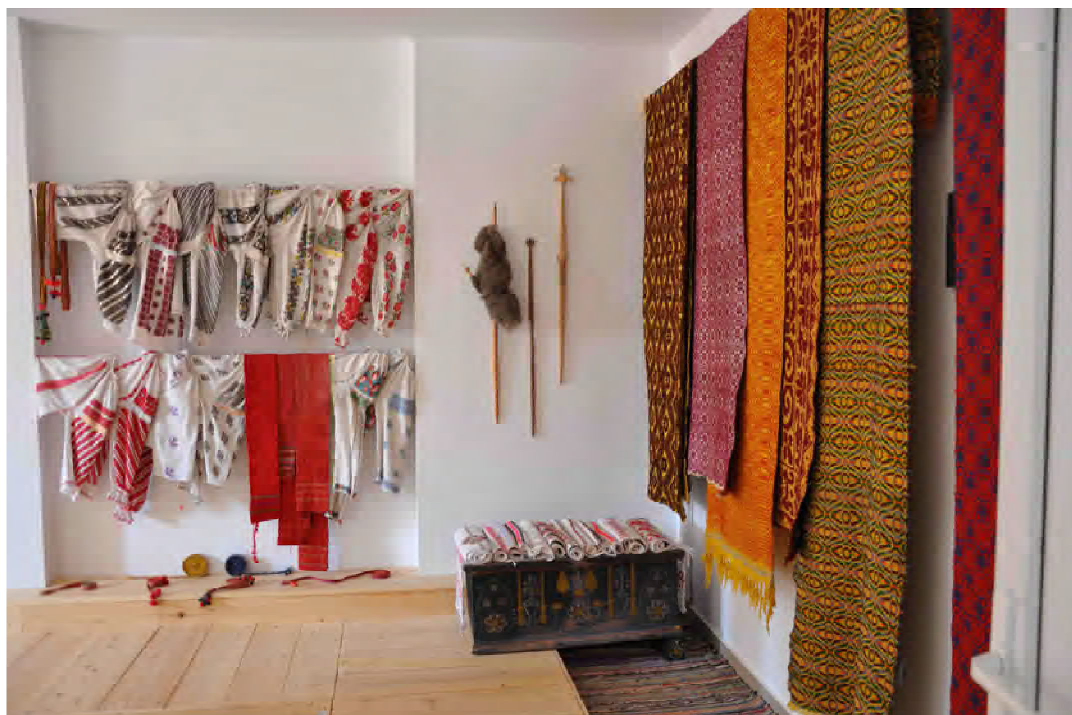
Mai concret şi mai pe înţeles, nu am dorit să arătăm doar obiecte valoroase sau emblematice, chiar dacă şi asta presupune cunoştinţe şi studiu, ci am dorit *să rânduim* obiecte, lăsând loc de poveste în jurul lor, de întrebări, de opinii diferite de ale noastre, de mirări şi uimiri, aşadar am dorit un muzeu viu, capabil să trăiască şi acum şi în timpurile ce vin. Am vrut să creăm un muzeu al locului, după asemănarea cu Muzeul nostru. Aşa că am ţinut cont în expunere de imprimarea unui anumit *ritm* al aşezării obiectelor, de raportul *mare - mic*, de beneficiile unei *articulaţii slabe,* sau a unei *articulaţii tari*, din dorinţa de a da naştere în final unui *spaţiu activ*[2]. Nimic nu a fost aşezat întâmplător, am găsit *rost* fiecărui obiect, fiecărei fotografii, fiecărui text explicativ. Am scris totul de mână, iar dacă am făcut greşeli, le-am corectat pe loc, firesc, cu creionul, pe perete sau pe hârtie, fără a acoperi greşeala, ci asumând-o. Am căutat complementarităţi de forme, de mărimi şi culoare, am alăturat uneori materialităţi foarte diferite, alteori, obiecte de valoare cu obiecte mai puţin valoroase, dar cu mare putere simbolică. Spre exemplu, un ştergar, cu o istorie de peste un secol ce și-a găsit locul pe o ramură a *Pomului Vieţii*, se află sub semnul ocrotitor al unei cruci, confecţionate manual din două crenguţe fragile, roase şi uscate, culese la margine de pădure. Această îmbinare simplă dar încărcată de semnificații, domină prima încăpere alături de *Pomul Vieţii*, răsărit parcă din pământul doldora de sare al ţinutului Buzăului. De altfel, ne place să credem ca această cruce va ocroti întreg spaţiul muzeului şi, pesemne, puterea ei va fi tot mai mare, pe măsură ce materia din care e făcută va îmbătrâni.

În jurul acestor obiecte *tari* a fost simplu să clădim mai departe un univers feminin în configurarea căruia ne-au fost de mare ajutor câteva dintre femeile de ispravă din comunitate. Ele, cele care mențin vii vechile îndeletniciri casnice (țesut, cusut, împletit, vopsirea textilelor și ouălor de Paște cu substanțe vegetale obținute artizanal), au reconstituit în spațiul expozițional un război de țesut perfect funcțional. În acest context şi-au găsit uşor locul şi iile meşteşugit cusute, ştergarele şi lada de zestre, cu şirul de macaturi de deasupra, dar şi măsuţa joasă de bucătărie cu războiul de ţesut alături, totul într-o dispunere rotundă, unificatoare. Mai sunt în această primă încăpere şi câteva vase din ceramică, care anunţă uimitoarea lor desfăşurare în cea de-a doua cameră. Aici este reflectat universul masculin, îndeosebi prin meșteșugurile care au dus faima comunei în tot județul, cum ar fi olăritul. În plus, mica moară reconstituită într-un colț evocă metaforic curgerea timpului care macină totul și transformă corpurile vii în lut, care, prin intermediul olăritului revine la un alt tip de „viață”, ca oale și ulcele, de care se folosesc generațiile următoare. Piese de costum, vase din ceramică, unelte casnice și accesorii legate de păstorit, dar și (din nou) cruci, accentuând destinul trecător al omului pe această lume, toate își găsesc locul în jurul cuptorului de ars oale de lut.

[2] Principii muzeologice originale, precum*: articulaţie slabă, articulaţie tare, ritm, rânduială, spaţiu activ, rost* au fost create de Horia Bernea la conceperea muzeului fiind menite să stea la baza unei noi şcoli de muzeologie. A se vedea în acest sens: **Horia Bernea** *câteva gânduri despre muzeu, cantități, materialitate și încrucișare*, **Irina Nicolau, Carmen Huluță** *dosar sentimental,*Ed. Ars Docendi, București,2001

De altfel aici elementul puternic, care leagă totul în jurul lui este tocmai acest cuptor, către care converg în axă o serie de oale mari din care răsar cruci. Asemenea modelării unui vas la roata olarului, construirea cuptorului s-a făcut cu trudă, necesitând reveniri repetate și migăloase asupra lutului moale, care crăpa după fiecare uscare. Așadar, nu întâmplător, unul dintre puținii meșteri olari care mai activează în comună i-a ajutat la ridicarea cuptorului pe colegii noștri din echipa de proiect: geologi, geografi și antropologi. În rest, expoziția include aici ceramică peste tot: pe verticală, aliniată pe poliţe de lemn ridicate până la plafon, pe orizontală, adăpostită în fân, aidoma modului în care pe vremuri olarii își transportau marfa cu căruțele la târg, ori îndesată în pământul locului, sau depozitată rânduri, rânduri în odaia special amenajată şi care se lasă a fi descoperită.

Dar poate lucrul cel mai de preţ pe care l-am făcut noi la muzeul din Mînzăleşti a fost munca în echipă. Am fost alături, am lucrat şi am gândit împreună, atât cu partenerii de proiect, cât şi cu primarul comunei, cu localnici şi cadre didactice, cu elevi şi voluntari din cadrul comunităţii. *Timpul omului* a fost de fapt şi timpul nostru, în care ne-am dăruit cu toţii aceluiaşi obiectiv. Urma gestului nostru se suprapune acum peste urmele celor care au creat obiectele, cât şi pe ale celor care le-au folosit. Aşa s-a construit Muzeul din Mânzăleşti, pe care îl dorim o reprezentare vie a unui preţios patrimoniu, ce trebuie păstrat şi protejat.

O expoziție la noi acasă: *Ținutul Buzăului*

Inaugurarea Muzeului *Timpul Omului* în iulie 2015, nu a însemnat finalul preocupărilor noastre pentru zona Buzăului, chiar dacă, un an mai târziu, participarea noastră efectivă la proiect se încheia. Peregrinările noastre prin zonă şi bunul mers al muzeului din Mânzăleşti, care devenise tot mai căutat şi apreciat, au făcut ca ţinutul Buzăului să ne rămână în suflet. Prin urmare, ne-am dorit să deschidem şi la Bucureşti porţi şi ferestre către noi vizitatori, care să poată surprinde farmecul acelor locuri, conferit de peisaje, de elementele unice ale patrimoniului geologic (vulcanii noroioși sunt doar un exemplu în acest sens), precum și de aspectele, încă pregnante, ale patrimoniului cultural material și imaterial. Aşa am început să gândim la expoziţia *Ţinutul Buzăului*, deschisă în sala *Tancred Bănăţeanu* a *Muzeului Naţional al Ţăranului Român*, în perioada 26 aprilie - 25 iunie, 2017. Mai mult, după „facerea" muzeului din Mânzăleşti, o expoziţie la Bucureşti era un fapt firesc şi necesar până la urmă, din perspectiva unei viziuni organice asupra întregului proiect.

La fel de important în acest demers a fost şi sprijinul unor oameni extraordinari, care ne-au susținut fără rezerve în tot ce am întreprins pe plaiurile buzoiene și ulterior la București. Pasionați de povești, căutători și păstrători ai urmelor trecutului, meșteșugari artiști, ce duc mai departe moștenirea străbunilor, într-un continuu efort de adaptare a tradiției, acești oameni ne-au primit cu încredere şi prietenie. Buna colaborare dintre noi s-a clădit treptat, de-a lungul revenirilor echipei în zonă şi pe măsură ce s-a conturat tot mai clar susţinerea noastră pentru includerea ariei în rândul Geoparcurilor UNESCO.

Punctul de plecare la realizarea expoziţiei de la Bucureşti a fost Muzeul din Mânzăleşti. Reperul aceluia – *modelul* -, cum am mai spus, fusese *Muzeul Național al Ţăranului Român*, aşadar era acum o revenire la matcă, după un lung traseu, care se cerea încheiat rotund. Echipa constituită de această dată exclusiv din specialiști ai muzeului, a inclus și alți colegi care nu participaseră la facerea muzeului *Timpul Omului* (Carmen Mihalache, Cristian Mărăcinescu, Oana Rahuma, Ioana Bătrânu, ș.a.). Am construit de comun acord o primă schiţă de proiect, după care am construit, am înălţat treaptă cu treaptă. Primul pas a fost organizarea spaţiului în aceeași manieră ca la Mânzăleşti delimitând spaţiul delicat, impregnat de amprenta femininului, de celălalt greu și puternic, asociat masculinului. Al doilea pas, poate cel mai important, a fost alegerea cât mai edificatoare şi expresivă a capătului de perspectivă, comun celor două săli. Şi am ales un *dulap-soldat,* obiect confecţionat chiar la Mânzăleşti de același meșter, care după indicațiile noastre, realizase și cele trei suporturi identice pe care le-am etalat în expoziţia de acolo. Pentru a marca și mai mult referința la Muzeul *Timpul Omului*, printre obiectele de ceramică expuse la *Muzeul Național al Țăranului Român,* am inclus și o "oală cu mănușă" împrumutată vremelnic din expoziția realizată la Mînzălești. *Dulapul - soldat* era flancat de-o parte şi de alta de trovanți (roci considerate de către localnici, ca fiind

aducătoare de noroc) și de fotografii de mari dimensiuni, care aminteau publicului *ce am făcut noi la Mânzăleşti*. Găsisem aşadar rezolvarea pentru peretele cel mai din spate, care este şi primul vizibil la intrarea în expoziţie.

Universul feminin din prima sală l-am imaginat ca pe un spaţiu fremătător de viaţă, înşiruind ouă încondeiate, mai vechi (din colecţiile Muzeului nostru), sau mai noi (creaţie contemporană), pe moduli albi imaculaţi. Acelaşi tumult şi palpit al vieţii am încercat să-l transpunem şi pe cei doi pereţi laterali, expunând covoare, de-o parte, şi ştergare de cealaltă. Şi în acest caz, am ales atât obiecte din colecţiile noastre cât şi altele împrumutate de la colaboratorii și prietenii noștri din zona Buzăului, punându-le tot timpul sub semnul dialogului şi al complementarităţii. Am subliniat şi mai mult relaţia dintre vechi şi nou, integrând fotografii de familie, îngălbenite de vreme, pe care le-am aşezat în vecinătatea imediată a ştergarelor, tocmai pentru a accentua fireasca alăturare, în ciuda materialităţilor lor atât de diferite. În continuarea aceleiaşi idei, am etalat pe pereţi fotografii cu fragmente de ţesături, în prelungirea pieselor textile etalate, într-un joc al culorilor şi al privirii. Fusul, lâna de tors, caietele cu cruciuliţe şi modele sau ia care în cel mai natural mod, a luat forma crucii, au adus un plus de materialitate universului feminin descris în prima încăpere. Şi, ca pe un obiect viu de mare preţ, am expus cu recunoștință, tot în acest spațiu sensibil şi nostalgic, fotografii cu chipurile oamenilor locului, care ne-au ajutat şi ne-au fost aproape pe toată durata cercetărilor din zonă. În plus, cu vorbe și imagini, am țesut povestea proiectului *GeoSust,* pentru ca cei care ne-au trecut pragul pentru a vizita expoziția - și nu au fost deloc puțini: aproape 4000 de persoane -, să înțeleagă în ce a constat demersul propus de coordonatorul de proiect și importanța constituirii Geoparcului *Ținutul Buzăului*.

La întâlnirea dintre cele două săli, închipuind lumi aparte dar profund complementare, am pus crucea de piatră îngemănată, a *lui* şi a *ei*, nicicând despărţiţi. Obiect puternic, plin de semnificații spirituale, aceasta făcea trecerea, aproape pe neobservate, către a doua sală. De cum intrai, pereţii se iveau grei de imagini cu biserici rupestre și troiţele care răsar la tot pasul pe la răspântiile și zonă. De cealaltă parte a sălii se profilau imagini cu case bătrânești cărora amprenta trecerii necruțătoare a timpului nu le-a știrbit din farmecul inițial, ci parcă, dimpotrivă. Alături de ele am imaginat o căsuţă de pomenire, „îmbrăcată" aşa cum cere rânduiala respectată și astăzi de oamenii locului, care astfel" înzestrează" sufletele morților după trecerea a șase luni sau un an, de la trecerea cuiva pe lumea cealaltă. Lângă ea am sugerat una dintre lăzile ascunse în pământ de familiile de mînzălișteni, în timpul războiului, cu iile, ştergarele și ţoalele pe care le îndrăgeau cel mai mult. Tot aici am vorbit de meşteşugul prelucrării chihlimbarului, de oierit, dar și de recoltarea sării din formațiunile geologice generoase existente în zonă. Nu au fost uitate celelalte roade ale pământului, puse la păstrare în pivniţele cu provizii, sau atelierele de olărit cu preţioasa ceramică ce constituia pe vremuri "marca" ţinutului. În acest context se poate remarca o nouă trimitere la Muzeul *Timpul Omului*: vasele au fost ascunse spre a fi descoperite în fânul uscat, ceea ce a adus în sală iz de pășune proaspăt cosită. Totodată, am dorit să organizăm expoziţia

din Bucureşti ca pe un eveniment complex, în care vizitatorii noștri să întâlnească nu doar povești, obiecte și fotografii din Ținutul Buzăului, ci și oameni de-ai locului, care să ne împărtășească din priceperea lor. De aceea am construit într-un colț al expoziției, un loc aparte. Vizitatorii puteau zăbovi pe scăunele simple de lemn, pentru a urmări pe un monitor: cântece, fragmente din interviurile realizate în zonă, precum și un montaj de film ce surprinde obiceiul Paștele Blajinilor, documentat chiar în Mînzălești. Pentru a veni în întâmpinarea dorinței oaspeților noștri de a-i cunoaște mai bine pe buzoieni, am organizat în perioada derulării expoziției, câteva ateliere, care au prilejuit întâlnirea publicului bucureștean cu doi meșteri locali. Aceștia au fost: Ciprian Chiriac – unul dintre cei puțini care se mai pricep să prelucreze chihlimbarul, și Amelia Papazissu, care a primit titlul de *Tezaur Uman Viu*, pentru devotamentul cu care transmite generațiilor tinere tainele țesăturilor din lână de capră. Dintre celelalte manifestări conexe expoziției, menționăm doar conferințele susținute de geologul Alexandru Andrășan și etnologul Anamaria Iuga, care au prezentat celor interesați, elemente ale patrimoniului natural și cultural și din zona cercetată, precum și proiecția filmelor ” Lemnul” și ”Focul”, realizate de *Digi World*, în Ținutul Buzăului.

Expoziţia *Ţinutul Buzăului* a reprezentat, iată, încă un prilej de punere în valoare, în spaţiul generos al unui mare muzeu bucureştean, a rezultatelor cercetării din cadrul proiectului *GeoSust.* Ca şi la Muzeul din Mânzăleşti, am încercat şi aici, cu o echipă solidară şi pasionată, să scriem cu fapte o lecţie care mai ales în zilele noastre, nu trebuie uitată: aceea că fără modele, fără repere pe care să ne sprijinim şi la care să ne raportăm, într-un cuvânt, fără rădăcini, nu putem exista.

Cronica unei expoziții dedicată satului românesc

Albinel Firescu, Janeta Ciocan, Eva Giosanu

Expoziția ”Sat și societate. 1918-2018” este o punte *socială* și *temporală,* cu elemente simbolice dar, definitorii pentru asumarea unei tipologii – Civilizația sătească.

Oamenii și *vremurile* sunt factori istorici concreți iar, dacă „viitorul și trecutul sunt a filei două fețe”, a construi este de datoria prezentului, prin permanentul apel la memorie. În cazul nostru, civilizația sătească este fundamentul statului român unitar modern deci, rolul pe care ni-l asumăm este de a redescoperi mereu „sufletul satului”.

Trei regiuni istorice: Oltenia, Maramureș, Bucovina, reprezentate prin patrimoniul a trei muzee: Tg-Jiu, Baia – Mare și Iași sunt un exemplu al unității identitare. Aceasta provine dintr-un fond străvechi, fiind perpetuată prin satul tradițional și instituțiile sale.

Anul 1918 este un eveniment excepțional din punct de vedere politic, altminteri este, de fapt, concretizarea firească a unei realități persistente în timp și spațiu.

Anul 1918 este încununarea luptei „țăranilor în uniformă”. Satul românesc, oriunde ar fi fost el, a reacționat ca un organism viu. Dincolo de anumite particularități locale, satul românesc este același: un permanent creator și păstrător de conștiință, un simbol la libertății prin trăirile sale profunde.

În Gorj, ca și în întreaga Oltenie, satele au constituit întotdeauna marca identității. Au prosperat și s-au remarcat prin instituții străvechi precum hora, călușul sau sfatul bătrânilor, prin meșteșugurile care au stat la baza „industriilor casnice”, prin păstrarea tradițiilor legate de marile momente ale vieții și de ciclul calendaristic agro-pastoral.

Lumea satului este sursa de inspirație pentru arta brâncușiană: masa și masa de pomană s-au trasfigurat în Masa Tăcerii, poarta tradițională și lada de zestre în Portal, stâlpul funerar și stâlpul casei în Columna iar Biserica rămâne ce-a fost.

Și pictura sau literatura și-au găsit prestigioase reprezentări din lumea satului oltean prin Theodor Aman sau Marin Sorescu, de pildă. Însă, mai cu seamă, este de neuitat creația anonimă, care stă acum la baza constituirii unor colecții muzeale inedite.

Pe de –a rândul, aceste adevărate elemente de virtuozitate artistică sunt dovezile unei istorii trăite care se vrea destăinuită. În ansamblu, sunt reprezentările civilizației sătești care stă la baza agregării statale.

Plachetă de marmură pe Monumentul Eroilor ”morți în răsboiul 1916-1919”
Comuna Deleni, Oltenia

Arethia Tătărescu, Sanda Tătărescu și Tudor Tătărescu la o nedeie în Gorj

Constantin Brancuși, Arethia Tătărescu și reprezentante ale Ligii Femeilor Gorjene în perioada realizării Ansamblului Calea Eroilor

Secvență de Căluș pe front în primul război mondial

Cultura populară poartă prin vremi ”valori eterne ale umanității”. Create de oameni, obiectele aparținând artei populare adună în ele sentimentele, năzuințele, gândurile creatorului și astfel toate poartă amprenta momentului în care s-au născut.

De-a lungul timpului, istoria Maramureșului a evoluat ca întreg, mereu în consonanță cu istoria națională. Împreună, maramureșenii de pe ambele maluri ale Tisei au ales să se unească cu țara – mamă, în mod firesc, natural, atât „de jure” cât și „de facto”. Momentul 1 decembrie 1918 nu a fost unul ivit din neant. A fost visul de veacuri al românilor, iar înfăptuirea lui se poate asemăna cu o pânza țesută în război generație după generație.

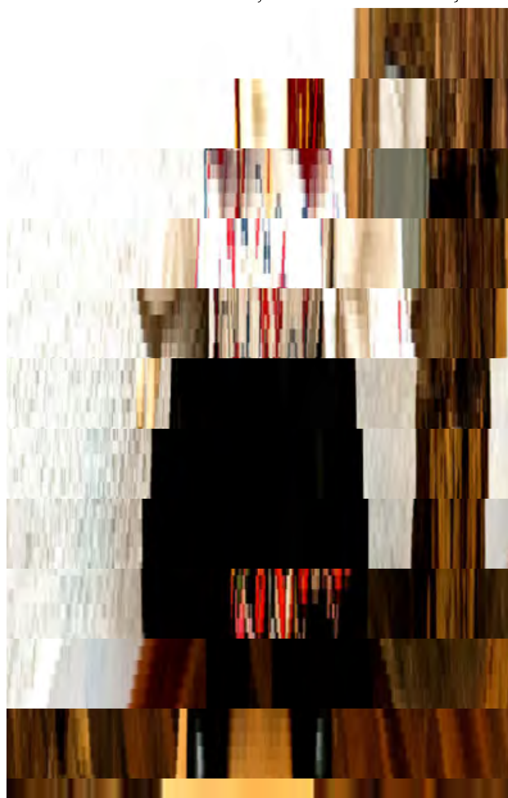
Portul popular are o însemnătate deosebită în comunitatea tradițională, fiind strâns legat de fiecare eveniment din viața omului. În vremurile în care nu le era permis să afirme apartenența la nația română, țăranii au găsit modalități uimitoare de a expune însemnele naționale prin obiceiuri, credințe și creații de artă populară. Referitor la portul tradițional se poate remarca o schimbare a cromaticii începând din acea perioadă. În zone în care se foloseau în exclusivitate albul, roșul și negrul se introduce folosirea culorilor din drapelul național roșu, galben și albastru prin care românii își declarau apartenența la neamul românesc.

Secole la rând, generație după generație, până la mijlocul secolului al XX-lea, satul maramureșean, și nu numai, a avut la baza funcționării sociale sfatul bătrânilor. Strămoșii, venerați ca apărători ai casei și neamului, rămâneau în familie prin intermediul stâlpilor antropomorfizați, uneori legați cu lanțuri din lemn de pragul casei. Pentru artiștii plastici credințele au devenit sursă de inspirație și astfel pentru a aminti generațiilor tinere vorba populară: *dacă nu ai bătrâni să-ți cumperi*, sculptorul Vida Gheza, a cărui operă se inspiră din creațiile în lemn ale înaintașilor, a pus în centru Băii Mari grupul statuar **Sfatul Bătrânilor.** Tot el ne îndeamnă prin intermediul **Monumentului de la Moisei** să ne amintim întotdeauna de cei ce s-au jertfit pentru neam și țară.

Oameni mândri și patrioți, maramureșenii s-au remarcat în luptele împotriva vrăjmașilor. Dorința de libertate i-a făcut însă „să sară în șa”, precum Bogdan Vodă, să descalece pe alte meleaguri și să întemeieze state independente. Poveștile acestor lupte, dar și hora în care se uneau în bucurie, stau înscrise pe covoarele maramureșene care încântă prin bogăția de culori și simboluri.

Covor cu horă din Țara Maramureșului

Costum de femeie din Țara Chioarului cu tricolor

Stâlpi antropomorfi - Muzeul Baia Mare

Cătană de pe covorul maramureșean

Expoziția comună a celor trei muzee este o încercare de artă comparată, pe principiul polisemiei, prin valorizarea unor termeni precum *stâlp, urzit, război*. Se expun obiecte de patrimoniu ce nu au legătură directă, funcțională, într-un concept expozițional inedit, pentru care este necesară devoalarea semioticii.
Pentru că expunem concepte folosindu-ne de martori culturali materiali, în formula de expoziție pe care o propunem asociem stâlpul casei cu costumul bărbătesc, întrucât în comunitatea tradițională bărbatul este numit *stâlpul casei*. În poziția esențială de susținător, el are și menirea de a proteja casa, deci familia. De altminteri, decorul geometric al stâlpilor casei amintește de reprezentări de tip totemic, stâlpul fiind un *răbuș* al familiei, cu semne încifrate a căror semnificație poate fi doar presupusă. Costumul bărbătesc expus este cel de vreme rece, adică costum cu *suman*. Vom expune un suman special: *mantaua cu glugă*, întâlnită în zonele grănicerești, adică de-a lungul graniței dintre imperiu și regat. Mantaua era o haină practică, folosită de păzitorii de graniță români și a fost adoptată ulterior în costumul de mire, căruia îi făcea cinste asocierea cu eroismul. În istoria armatei române sunt bine cunoscute trupele de *dorobanți*, trupe teritoriale numite și *trupe cu schimbul*, pentru că făceau serviciul prin rotație, o săptămână pe lună, în rest fiind liberi a se ocupa de gospodăria proprie. Aceste trupe purtau uniforme simple, inspirate din costumul țărănesc, confecționate pe cont propriu. Din această cauză exista o diversitate mare a ținutelor, determinată de materialul folosit, disponibil în gospodăria țărănească, de faciesul portului țărănesc regional și de preferințele dorobanțului, care căuta să-și individualizeze și înfrumusețeze costumul. Oricum, țăranii plecau pe front de la coarnele plugului și cu îmbrăcămintea de acasă.

Costumele femeiești propuse vor fi cele de vreme caldă, pentru a face vizibilă frumusețea cămășii femeiești. Sunt cămăși cu martori culturali importanți referitor la apartenența la civilizația pastorală românească: motive decorative clasice, precum *coarnele berbecului* și *cârligul ciobanului*. Propunerea noastră este să anturăm aceste costume cu instalații de industrie textilă întâlnite în cele trei zone: *războiul vertical (gherghef)*, *războiul orizontal (stative)* și *urzoiul (urzitorul)*. Prin această expunere dorim să explicităm polisemia termenilor *urzire* și *război*, care sunt întâlnite atât în practica bărbatului (lupta de apărare a gliei) cât și în cea a femeii, care performează un meșteșug esențial familiei. Practic *război* se numește și lupta bărbatului, dar și instalația la care femeia face țesăturile pentru îmbrăcarea casei și a familiei. Dacă războaiele se declanșează în urma unor urzeli, niciodată devoalate complet, și la războiul de țesut se așază întâi *urzeala*, care rămâne în bună parte ascunsă în țesătură. Prin această terminologie femeile romånce păstrau strânsă legătura sufletească cu cei ce luptau. Pe front era un război al bărbaților, iar

în spatele frontului era un război al femeilor, care țeseau și purtau toată sarcina grea a familiei în lipsa bărbatului. Războiul apăsa deopotrivă toată societatea. Războiul amestecă popoare și sânge și imprimă un desen al sângelui pe fața pământului. La țesut femeia amestecă culori și fire diferite, rezultând un decor complicat ce acoperă urzeala.

Dacă bărbatul este *stâlpul* casei, femeia este *matricea* neamului, ea țese neamul pe care îl apără și îl hrănește bărbatul. Oricum, războaiele implică și bulversează atât pe cei combativi și pe cei de-acasă, adică toată societatea.

Scoarța amintește însă că este mai bine a face război ca femeile, adică a izvodi frumuseți noi pentru casă. Acest tip de manifest tacit au practicat totdeauna mamele care în trecut rămâneau să susțină familia al cărei stâlp căzuse în războiul sângeros și adeseori plângeau alături de soț și pe fii.

”Stâlpul casei” - barbatul de pe prispă

Veteran cu decorații militare dupa Marele Razboi

Odobescu, o foaie de zestre și Obedenii

Ioana Gabriela Duicu

Alexandru Odobescu,
la 58 ani, (1892)
în *Opere Alese*, 1938.

În 1862, Odobescu scria *Câteva ore la Snagov*, o „naraţiune cu un fond epic pronunţat" aşa cum avea s-o caracterizeze Eugen Simion[1]. Din multitudinea de informaţii oferite de acest „roman istoric concentrat"[2] ne-a atras atenţia *Foaia de zestre a Stancăi, fiica monahului Dositei Brăiloiu* pe care Odobescu o reproduce, motivând:

„În sfêrşit, spre a înregistra şi a complecta tóte obiectele felurite ce alcătuĭaŭ gătéla uneĭ nobile dame din timpiĭ trecuţĭ, în ţéra la noĭ, să ne fie ĭertat a transcrie aci fóia de zestre a Stancăĭ, fiica monachului Dositeŭ Brăiloĭu şi soçie a paharniculuĭ Obedénu, pe care o găsim printre actele de proprietate ale moşieĭ Cunesciĭ a Snagovuluĭ. Iată, din cuvênt în cuvênt, acest curios document:

«Cu mila luĭ Dumneḑeŭ, însemnăm zestrile fiemea Stancăĭ, precum scrie mai jos:

1 Salbă za açe 20, de câte cincĭ.
...
1 Iĭe cu mărgăritar.
4 Iĭ cu sîrmă.
4 Iĭ cu fir.
12 Iĭ cu mătase.
5 Mărămĭ cusute cu fir şi cu mătase.
1 Măramă cusută tot cu fir.
1 Dulamă de serasir cu pacea de samur şi cu nasturii de aur.
1 Dulamă de lastră verde cu pacea de samur, cu nasturiĭ de mărgăritar.
1 Dulamă de lastră roşie cu rîşĭ, cu nasturiĭ de mărgăritar şi cu sîrmă.
1 Zăbun de sansal de Veneţia cu feçe.
…
1 Brîu cu vĕrgile de fir.
…
1 Maramă de oglindă, de Çarigrad.
1 Maramă de mânĕ alésă, umplută cu fir.
1 Maramă de mâni cusută cu mătase, umplută cu fir. …"[3]

---

[1] Eugen Simion, *Alexandru Odobescu. Un romantic erudit şi anxios, iubitor de reverii clasicizante*, Bucureşti, 2015, p. 75.
[2] ibidem.
[3] A. I. Odobescu, *Scrieri literare şi istorice, Vol. I*, Bucuresci, 1887, p. 420 – 422.

Reproducerea Foii de zestre din scrierea lui Odobescu, aşa cum am citat-o, parţial, nu are menţionată data, iar originalul respectivei Foi, până în prezent, nu am putut să-l identificăm.

De asemenea, nu am putut identifica, din alte surse, nici anul căsătoriei celor doi, ceea ce ne determină să considerăm următoarele:

„Neamul Brăiloilor ajunge la oarecare însemnătate abia în a doua jumătate a veacului al XVII-lea., … mai ales între 1664 şi 1668, toţi în părţile gorjene ale muntelui, unde stăpâniau anumite plaiuri."[4]

Ramura cea mai cunoscută începe cu Cornea, care, în 1685, sub Şerban Cantacuzino, primeşte rangul de postelnic, iar Constantin Brâncoveanu îl ridică la rangul de mare agă. A avut 6 băieţi şi două fete.

Cel mai mare dintre băieţii lui Cornea Brăiloiu, Dumitraşcu, a fost lăudat de nemţi, pe care i-a slujit, pentru „cuminţia, cunoştinţa de lume, iuţimea şi dibăcia lui"[5].

Trecuse de partea Imperialilor, în campania munteană din 1716, pentru a se răzbuna pe Nicolae Vodă Mavrocordat, care îl prigonise pe Brâncoveanu. Pentru a scăpa de la moarte, datorită repercusiunilor fanariotului voievod îmbracă rasa călugărească la mănăstirea Tismana, ca părinte Dositeu sau Dosoftei. Cu toate acestea, la scurt timp devine căpitan de Cerneţi. Moare la 7 august 1747 şi este înmormântat la Tismana.[6]

Dumitraşcu Brăiloiu avea, din căsătoria sa cu fata Banului Barbu Milescu (una dintre surorile cronicarului Constantin Căpitanul), doi copii: o fată şi un băiat[7].

Pe fată, pe **Stanca**, o mărită cu **Constantin Obedeanu**[8], fiul „tovarăşului de sentimente politice al lui Dositeu, Serdarul Petru (1716)."[9]

Constantin Obedeanu[10], fiul marelui armaş Petru Obedeanu (vel armaş, vel căpitan, vel sluger, vel şătrar[11], şi vel serdar, m. 1718), şi al Mariei Obedeanu

---

[4] Nicolae Iorga, *Scrisori de boieri şi negustori olteni şi munteni către Casa de negoţ sibiiană Hagi Pop publicate cu Note genealogice asupra mai multor familii de…*, 1906, Bucureşti, p. XVIII)

[5] Hurmuzachi, VI, p. 307

[6] Nicolae Iorga, *idem*, p. XX)

[7] Pe fiu, pe Toma, „slab la minte", îl însoară cu „fiica beizadelei, principe de Imperiu şi Ban oltenesc, Gheorghe Cantacuzino, Marica" (Iorga, Nicolae, 1906, *Scrisori de boieri şi negustori olteni şi munteni către Casa de negoţ sibiiană Hagi Pop publicate cu Note genealogice asupra mai multor familii de…*, p. XXI.)

[8] Nicolae Iorga, *idem*, p. LIX – LX, nr. XLIII.

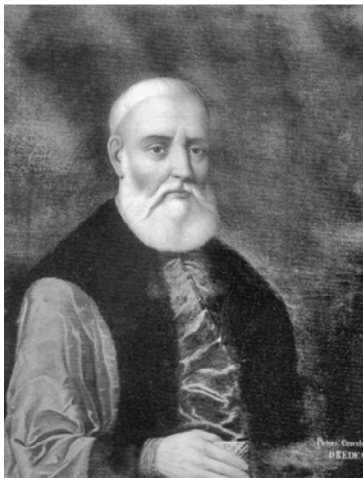
[9] Nicolae Iorga, *idem*, p. XXI.

[10] El va institui în Craiova, împreună cu soţia sa, Stanca, născută Brăiloiu, un puternic aşezământ, mănăstirea Obedeanu (1748 – 1753), ridicându-o pe locul caselor sale, construindu-i şi chilii, în care au funcţionat o şcoală şi un spital.

Şcoala obştească de învăţătură de la mănăstirea Obedeanu şi-a deschis porţile în 1774 – 1775. În 1822 este numită Şcoală domnească, cu un curs primar şi unul secundar, iar la 20 mai 1826 a luat fiinţă, în chiliile de la mănăstirea Obedeanu, şcoala secundară, ce a avut ca prim profesor pe Stanciu Căpăţâneanu, iar învăţător pe Grigore Pleşoianu. Oficial, şcoala era cunoscută sub numele de Şcoala Centrală şi era considerată a doua şcoală de limba română din Muntenia, după Colegiul Sf. Sava din Bucureşti.

(născută Filişanu[12]), a fost consilier imperial în timpul Banatului Olteniei (1718 – 1739), mare şetrar (1740), mare stolnic (1743), caimacam al Craiovei (1745 – 1747), paharnic (1751 – 1752) şi mare sluger (1763)[13].

Din informaţiile de până acum putem spune că Foaia de zestre fiind semnată de „monahul Dositei Brăiloiu", cu siguranţă a fost întocmită după călugărire, deci în timpul sau după anul 1716.

Constantin Lecca, *Portretul paharnicului Constantin Obedeanu 1860.* apud Paul Rezeanu, *Constantin Lecca, Buc., 2005, p. 164.*

O informaţie, foarte importantă, dar fără menţionarea sursei bibliografice sau documentare, ne parvine de la Pr. Teodor Danalache[14]: „În anul 1716, datorită domnitorului fanariot Nicolae Mavrocordat, mulţi boieri români au fost nevoiţi să fugă în Transilvania. Între pribegi se afla şi Constantin Obedeanu, împreună cu familia sa. La plecare, soţia lui, Stanca, a luat cu ea icoana cea minunată cu *Buna Vestire*, însă, la întoarcere, aceasta a fost pierdută pe drumul dintre Sibiu şi Craiova."[15]

O altă informaţie ne parvine din tabloul votiv al bisericii *Adormirea Maicii Domnului* din Vădeni Gorj, pictat în anii 1732 – 1733[16]; are înfăţişaţi: „Pe păretele despre Mează-noapte: … Jupân Constantin Obedeanul zăt[17] Dosofteiu Brăiloiu i Jupâniţa ego Stanca".[18]

Urmare a celor prezentate mai sus şi analizând şi alte materiale pe care le-am avut la dispoziţie[19], putem concluziona:

1. dacă poate fi confirmată documentar istoria narată de pr. Teodor Danalache atunci, căsătoria Stancăi Brăiloiu cu Constantin Obedeanu a avut loc chiar în anul 1716, ceea ce ar însemna că Foaia de zestre poate fi datată, cu exactitate, în 1716;

2. dacă nu se confirmă documentar punctul 1, atunci respectiva foaie de zestre poate fi datată între anii 1716, când s-a călugărit Dumitraşcu Brăiloiu, şi

[11] Mihai Sorin Rădulescu, *În căutarea unor istorii uitate*, Bucureşti, 2011, p. 73.
[12] „bunicul ei patern era slugerul Dumitru Filişanu, ctitorul Mănăstirii Crasna din Gorj" – Mihai Sorin Rădulescu, *idem*, p. 74.
[13] Mihai Sorin Rădulescu, *idem*, Bucureşti, 2011, p. 76.
[14] nu am putut, până în prezent, să-l contactăm pentru informaţii suplimentare asupra sursei.
[15] Pr. Teodor Danalache, *Biserica Obedeanu*, www.crestinortodox.ro/ biserici-manastiri/biserica-obedeanu-135154.html (accesat ultima dată 27.02.2018).
[16] Ştefan D. Grecianu, *Genealogii documentate ale familiilor boiereşti publicate de Paul Şt. Grecianu*, 1913, p. 424 notă.
[17] sau zet, termeni vechi pentru ginere.
[18] Al. Ştefulescu, *Gorjul istoric şi pitoresc de …*, Târgu-Jiului, 1904, ediţia 1996, p. 311.
[19] arborele genealogic pe care-l prezintă Mihai D. Sturdza, *Familiile Boiereşti din Moldova şi Ţara Românească*, Vol. II, Bucureşti, 2011, p. 191 (arborele genealogic a fost accesat pe site: www.ghika.net/Familles /Brailoiu.pdf (ultima accesare 28 februarie 2018).), prezintă erori în ceea ce o priveşte descendenţa din ramura Dumitraşcu Brăiloiu ori nu o reprezintă complet.

1732 – 1733, când este pictat tabloul votiv al bisericii din Vădeni, în care este reprezentat „Constantin Obedeanu zăt Dosofteiu Brăiloiu”, fiind cea mai timpurie menţiune a lui Constantin Obedeanu ca ginere al lui Dumitraşcu Brăiloiu.

Referindu-ne la conţinutul foii de zestre, şi concluzionând cele prezentate mai sus, putem spune că ea se constituie într-o mărturie importantă a existenţei unor obiecte de valoare, în special vestimentare şi de podoabă, „la modă” şi cu importanţă în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, mai exact în perioada 1716 – 1732, precum şi într-un fond de termeni pentru respectivele obiecte.

Chiar dacă la prima vedere, în ceea ce priveşte moda feminină, această perioadă, de circa 15 ani, pare o perioadă foarte mare, trebuie să amintim faptul că moda vestimentară rămâne aproape neschimbată în perioada fanariotă, deci pe o perioadă de aproape un secol, ceea ce ne face să privim cu mult mai multă indulgenţă perioada de 15 ani.

Cu toate acestea trebuie totuşi să subliniem că această perioadă este una de ocupaţie austriacă (1718 – 1739) ce se constituie ca o enclavă temporală în secolul fanariot. De asemenea, perioada în care am încadrat datarea respectivei foi începe la foarte scurt timp după uciderea de turci a lui Constantin Brâncoveanu (1714), şi de subliniat că cele două familii, Brăiloiu şi Obedeanu, erau susţinătoare şi apropiate ale voievodului martirizat.

Această încadrare temporală şi socială scot la iveală importanţa pe care o are foaia de zestre în istoria vestimentară atât pentru costumul boieresc cât şi pentru cel popular.

În cele ce urmează vom prezenta elementele pe care le considerăm cele mai importante:

Salbă
Muzeul Judeţean „Alexandru Ştefulescu”, Tg. Jiu

„1 Salbă za açe 20, de câte cincĭ”

După cum a fost formulat pare să fie o salbă cu 20 de monede de 5 galbeni, montate pe un lanţ de aur din zale.

În prima jumătate a secolului al XVIII-lea, în Ţările Române, cea mai frecventă monedă a fost galbenul turcesc, care, totuşi, pentru perioada de ocupaţie austriacă este înlocuit, în Valahia Mică, de galbenul imperial.

Cu toate acestea suntem de părere că salba primită ca zestre este din galbeni turceşti[20] motivaţi de larga circulaţie a respectivei monede în perioada imediat anterioară.

Totodată opiniem că Dosoftei Brăiloiu dă fiicei o *salbă de zestre*, aşa cum o denumeşte Romulus Vulcănescu[21], deci fără rol de podoabă, dacă avem în vedere

[20] care la acea vreme aveau o greutate de 3,635 gr. de aur, fiind cea mai grea dintre cele cinci tipuri de galbeni care au existat: olandez, german (imperial), unguresc, veneţian şi turcesc; în acelaşi timp, şi cea mai mică puritate, 950 ‰, devalorizare care se produsese de la 990,3‰.

celelalte podoabe descrise în Foaie. Mai mult decât atât, chiar dacă secretarul brâncovenesc Anton-Maria del Chiaro Fiorentino[22] menţionează salbele ca podoabe ale româncelor cu siguranţă a făcut referire la clasa de mijloc deoarece în nici-un tablou votiv nu am întâlnit ca doamnele de rang să poarte salbe în acea perioadă.

Ie „cu fluturi”,
2/4 sec. XIX, Teleorman,
Muzeul Naţional al Satului „Dimitrie Gusti”, Bucureşti, inv. 15100

„1 Iĭe cu mărgăritar.
4 Iĭ cu sîrmă.
4 Iĭ cu fir.
12 Iĭ cu mătase.”

De remarcat denumirea pe care o dă monahul Dositei ciupagului femeiesc al boieroaicelor: **IE** – cu mărgăritar, cu sârmă, cu fir, cu mătase.

Zamfira Mihail[23] menţionează ca prim document în care apare cuvântul **ie**, o foaie de zestre din 1760, citându-l pe N. Iorga[24].

Deci avem de-a face cu o mărturie ante 1760 în care denumirea **ie** este atestată documentar.

Mai mult decât atât avem atestată şi prezenţa perlelor, firelor de aur şi argint, dar şi a broderiei cu mătase. După numărul lor în zestre ne putem da seama şi de valoarea fiecăreia dintre ele: 1, 4, 4, 12.

Maramele sunt şi ele prezente, dar în două poziţii bine stabilite, făcându-se distincţie clară între cele folosite ca acoperitori de cap şi cele folosite ca ştergare sau chiar batiste:

- cele pentru cap au menţionate valorile care le împodobesc, cusute cu fir şi mătase sau numai cu fir;
- la cea cu rol de ştergar, este menţionată provenienţa din considerentul că era în pas cu moda şi avea o calitate superioară, de unde putem uşor deduce că era ornamentată cu mătase, neavând menţionate nici „mărgăritarele”, nici „firul”.
- maramele de mână sunt, de fapt, acele batiste unisex, pe care bărbaţii le purtau prinse în şalul de la brâu şi pe care femeile le ţineau în mână, prinse de un colţ, aşa cum se mai pot observa şi astăzi în costumul popular bulgăresc, grecesc şi chiar sârbesc, care s-au purtat şi la noi, şi în costumul popular, de-a lungul Dunării.

[21] Romulus Vulcănescu, *Podoabe şi bijuterii populare*, în volumul *Arta populară românească*, Bucureşti, 1969, p. 467.
[22] Anton-Maria del Chiaro Fiorentino, *Revoluţiile Valahiei de ... (după textul reeditat de Nicolae Iorga) în româneşte de S. Cris-Cristian cu o introducere de Nicolae Iorga*, Iaşi, 1929, p. 13. (format digital publicat de Institutul de Memorie Culturală – cIMeC, http://www.cimec.ro/carte/delchiaro/RevolutiileValahiei.pdf, ultima accesare 04 martie 2018)
[23] Zamfira Mihail, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*, Bucureşti, 1978, p. 51.
[24] N. Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, Vol. II, p. 456.

Brâul cu fir pe care-l primeşte Stanca drept zestre este o mărturie certă că încă nu fusese înlocuit definitiv cu şalurile orientale, în moda boieroaicelor.

Este cunoscut faptul că aceasta este perioada, care va continua până la mijlocul secolului al XVIII-lea, în care femeile vor înlocui brâul şi cingătorile metalice, la fel ca şi bărbaţii.

Şigună
Muzeul Naţional al Satului
„Dimitrie Gusti", inv. 10272

Zăbunul, alături de dulamă, sunt cele mai răspândite şi vechi denumiri de veşminte.

Zăbunul este o haină lungă fără mâneci purtată de boieri, atât de bărbaţi cât şi de femei; atestată documentar încă de la sfârşitul secolului al XVI-lea; el poate fi întâlnit la ţăranii din zona Bran şi din Câmpia Munteniei, Câmpia Aradului sau Podişul Moldovei, atestat documentar de la începutul secolului al XVIII-lea[25]. Termenul a fost răspândit în tot spaţiul sud-est european: bg. *zăbun*, sârbă *zubun*, magh. *zobony*, aromână *zăbun* sau *ţipune* (forma din aromâna sudică a binecunoscutei *şigune* nordice).

Prin această prezentare ne-am dorit să evidenţiem importanţa interdisciplinarităţii în analiza operei literare, mai ales cea a perioadei secolului al XIX-lea, care ne oferă încă importante informaţii atât de natură istorică, de istoria artei, de istorie vestimentară, care coroborate pot conduce către unele clarificări esenţiale în domeniile menţionate.

[25] Zamfira Mihail, *idem*, p. 122.

Bibliografie:

Grecianu Ştefan D., *Genealogii documentate ale familiilor boiereşti publicate de Paul Şt. Grecianu*, 1913.

Iorga Nicolae, *Scrisori de boieri şi negustori olteni şi munteni către Casa de negoţ sibiiană Hagi Pop publicate cu Note genealogice asupra mai multor familii de…*, Bucureşti, 1906.

Mihail Zamfira, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*, Bucureşti, 1978.

Odobescu A. I., *Scrieri literare şi istorice, Vol. I*, Bucuresci, 1887.

Rădulescu Mihai Sorin, *În căutarea unor istorii uitate*, Bucureşti, 2011.

Simion Eugen, *Alexandru Odobescu. Un romantic erudit şi anxios, iubitor de reverii clasicizante*, Bucureşti, 2015.

Ştefulescu Al., *Gorjul istoric şi pitoresc de …*, Târgu-Jiului, 1904, ediţia 1996.

Vulcănescu Romulus, *Podoabe şi bijuterii populare*, în volumul *Arta populară românească*, Bucureşti, 1969.

Chiaro Fiorentino Anton-Maria del, *Revoluţiile Valahiei de ... (după textul reeditat de Nicolae Iorga) în româneşte de S. Cris-Cristian cu o introducere de Nicolae Iorga*, Iaşi, 1929, p. 13. (format digital publicat de Institutul de Memorie Culturală – cIMeC, http://www.cimec.ro/carte/delchiaro/RevolutiileValahiei.pdf, ultima accesare 04 martie 2018)

Danalache Pr. Teodor, *Biserica Obedeanu*, www.crestinortodox.ro/ biserici-manastiri/biserica-obedeanu-135154.html (accesat ultima dată 27.02.2018).

Sturdza Mihai D., *Familiile Boiereşti din Moldova şi Ţara Românească*, Vol. II, Bucureşti, 2011. (arborele genealogic a fost accesat pe site: www.ghika.net/Familles/Brailoiu.pdf (ultima accesare 28 februarie 2018).

O icoană a Maicii Domnului mărturisitoare a unui eveniment hagiografic

Sorin Sebastian Duicu

Moto:
„Naşterea Ta de Dumnezeu Născătoare Fecioară, bucurie a născut la toată lumea; că din Tine a răsărit Soarele Dreptăţii, Hristos Dumnezeul nostru; şi dezlegând blestemul a dat binecuvântare; şi stricând moartea ne-a dăruit nouă viaţă veşnică”
Troparul Praznicului Naşterii Maicii Domnului

Periplul profesional îmi este marcat, mult mai mult, dominat, de foarte mult timp de identificarea și deslușirea mărturiilor ortodoxe exprimate prin artă, în marea majoritate ecleziastică.

Valorificarea culturală am caracterizat-o, în special, printr-o expoziție și un volum-catalog – bilingv – când s-a putut – subordonate titlului generic *Mărturii de artă și cultură ortodoxă din ...*.

Proiectul dorit de mine fostei Mitropolii a Proilavei am reușit să-l concretizez prin mijloacele sus-menționate, doar pentru Dobrogea, respectiv actualele eparhii: Arhiepiscopia Tomisului și Arhiepiscopia Tulcii. După identificările aferente de teren, documentare și prelevare de imagine, IPS Casian a dorit un timp de răgaz – pentru organizarea Muzeului Eparhial – care s-a realizat între timp.

Pentru comunicarea noastră – să-mi permiteți să formulez astfel – am ales o icoană din acest fond rămas nevalorificat cultural de mine, dar și inedită cercetării domeniului.

Din fondul prelevat am ales acum icoana *Maica Domnului Ahtârska*, localitate în regiunea Sumi, în N-V Ucrainei, care se încadrează în marele ciclu *Maica Domnului cu Pruncul* pe care am identificat-o în Muzeul Istoriei, Culturii și Spiritualității Creştine de la Dunărea de Jos al Arhiepiscopiei și provine din biserica monument istoric „Precista” din Galați, reconstruită din zid în anul 1647 de fiii lui Coman din Brăila şi de fiul lui Teodor ctitorul vechii biserici de lemn[1], fostă metoh a mănăstirii Vatopedu.

Se compune dintr-un blat cu două punți anti-torsionale îngropate, parțiale, cu dimensiunile: 32,2 x 27,6 x 2,5 cm și este pictată în tempera pe grund.

Spațiul pictural, 22 x 20 cm, cuprinde pe Maica Domnului orientată spre stânga, cu capul ușor plecat, smerită, consumă durerea cu mâinile împreunate în dreptul pieptului, a rugă.

[1] ***, *Monumente naţionale, mănăstiri şi biserici ortodoxe. Raporturi de la Comisiunile întocmite pentru cercetarea lor. Partea I*, Bucureşti, 1881, p. 58 – 61 şi V. Brătulescu, *Inscripţii şi însemnări din biserici*, în *Glasul Bisericii*, 1966, nr. 7 – 8, p. 641 – 642.

Poartă o stola verde cu mânecuțe de aur, caboșonate, cu pietre roșii, o mantie de aceeași culoare, galonată perimetral cu un bandou de aur, similar, caboşonat.

Surprinde prezența mantiei carmin cu „ape” de aur și cele „2 semne din 3” aflate numai pe umeri, deoarece nu poartă maforionul, iar părul îl are liber, neacoperit, ce se răsfrânge peste umeri.

Poziționat în față, aflat pe dealul Golgota (locul Calvarului – situat la 100 m de Zidul Ierusalimului), Iisus crucificat, purtând coroana de spini, are părul lung, castaniu-închis, lăsat pe spate, iar capul aplecat pe mâna dreaptă. Este acoperit numai de pagnus, alb-gălbui, legat pe șoldul stâng. Din cele 4 răni ale piroanelor îi curge sânge, iar din cea din coasta dreaptă, provocată de sulița centurionului, sânge și apă.

Stipesul constatăm că este intersectat de titulusul lui Pilat, cu siclitadele INȚI, iar inferior, sedile pe care i-au fost poziţionate picioarele, crucificate, fiecare, cu câte un piron, în total, patru.

Nimburile, din aur, sunt bordate exterior cu un duct discret, cafeniu-deschis.

Fondul pictural, verde, se delimitează, în 3/4 superior, cu o ramă compusă din motive vegetal-stilizate, formată din ducturi de aur ce închid câmpuri alternate, verzi și carmin, tip medalion.

Rama a doua, exterioară, continuă, cuprinde un fond verde-închis, marcat interior de ghirlande stilizate, de aur, tributare barocului.

Latura inferioară a acestei a doua rame este marcată de titulatura: ÎNFĂȚIȘAREA (REPREZENTAREA) ICOANEI MAICII DOMNULUI ATÂRSKAIA CARE S-A ARĂTAT ÎN ANUL 1779, IULIE 2 ZILE.

Central, inscripția este întreruptă de un medalion circular, cafeniu, ocupat de herb, vulturul bicefal, cu sceptrul și globul în gheare, pe ambele capete cu o coroană, iar între ele, mai sus, una mai mare; toate sunt închise.

Atunci, la acea dată, preotul din Atârsck a găsit icoana în grădina sa, în timp ce tăia iarba, iar după ce a păstrat-o în casă timp de 3 ani, începând aceasta să facă minuni, a dus-o în biserică, apoi în catedrala care s-a construit pentru ea.[2]

Exegeți ai icoanei Maica Domnului cu Pruncul, respectiv: Bentehev[3], Bulgacov[4] sau Rothemund[5], fac vorbire despre acest tip de icoană, între care și data hramului din calendarul slav: 2 iulie, cea înregistrată de hagiografie.

Ulterior, icoana a primit o ferecătură din argint (32,3 x 28,2 x 0,7 cm), parțial aurită, respectiv Crucea Răstignirii şi rama mare exterioară, care respectă, în cea mai mare parte iconografia princeps, cu excepția nimbului Maicii Domnului, care lipsește – cu certitudine a avut unul aplicat, însă a dispărut în timp; se susţine prin câmpul respectiv, liber, şi orificiile cuielor de fixare.

[2] Egon Sendler, *Icoanele bizantine ale Maicii Domnului*, Bucureşti, <2008>, p. 216.
[3] I. Bentehev, *Handbuch der Muttergottesikonen Russlands*, Bad Godesberg Verlag, 1985, p. 25.
[4] S. V. Bulgakov, *Nostalnaia Kniga*, Harcov, 1900, p. 225.
[5] B. Rothemund, *Handbuch de Ikonenkunst*, München, 1966, p. 280.

Rama, una singură, se definește prin prezența a patru cartușe circulare, încadrate de „C”-uri festonate, dar și de „c”-uri simple, toate subordonate barocului și angajate într-o succesiune vegetală marcată de flori, care li se interpuneau.

Inferior icoanei propriu-zise, anturată de un duct perlat, într-un câmp lis, întâlnim inscripția: „ÎNFĂȚIȘAREA ICOANEI MAICII DOMNULUI AHTÂRSKAIA CARE S-A ARĂTAT ÎN NOIEMBRIE 2 ZILE ANUL 1809”.

Aceasta este urmată de numele „MIU”, cu certitudine orfevrul și cel care „bătut” inscripția (nu știa să scrie), s-au unul dintre ei.

O primă observație, este un nume românesc, iar a doua – cea mai importantă – inscripția ferecăturii mărturisește o a doua „arătare” nestatutată încă, respectiv, neconsfințită canonic, adică necuprinsă în Minei, Minologhii, Proloage sau Sinaxar; icoana reprezintă, datorită acestei motivații, o contribuție esențială la hagiografia slavă, respectiv ortodoxă.

Concluzionând, putem fi conduși spre o aleasă învățătură, așa cum ne-o oferă marele savant al ortodoxiei, Paul Evdokimov, și anume, cea oferită de Sf. Ioan Damaschinul († 740) viețuitor al mănăstirii Sf. Sava de lângă Ierusalim, autor, între altele, al volumului *Cultul Sfintelor Icoane*.

Evdokimov îl citează: *numele însuși de Născătoare de Dumnezeu, Theotokos, Maica lui Dumnezeu conține întreaga taină a iconomiei* (Ortodoxia, București, 1996).

Iconomia (oiconomia) denumește, ca termen teologic, planul divin de mântuire al omului. Dumnezeu *voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină* (I Timotei 2, 4). Iconomia divină, adică planul Mântuirii este pregătită în Vechiul Testament și realizată în Noul Testament prin Jertfa Mântuitorului, căruia, Mama Sa i se închină, se roagă ca și în icoana noastră.

Respectiva icoană a devenit un prototip destul de întâlnit în iconografia noastră pentru icoanele pe lemn, sticlă, metal etc., dar şi pentru cele murale.

Bibliografie:

***, *Monumente naţionale, mănăstiri şi biserici ortodoxe. Raporturi de la Comisiunile întocmite pentru cercetarea lor. Partea I*, Bucureşti, 1881.
Brătulescu V., *Inscripţii şi însemnări din biserici*, în *Glasul Bisericii*, 1966, nr. 7 – 8.
Sendler Egon, *Icoanele bizantine ale Maicii Domnului*, Bucureşti, <2008>.
Bentehev I., *Handbuch der Muttergottesikonen Russlands*, Bad Godesberg Verlag, 1985.
Bulgakov S. V., *Nostalnaia Kniga*, Harcov, 1900.
Rothemund B., *Handbuch de Ikonenkunst*, München, 1966.

МР ѲУ
Изображеніе Ахтирскія Іконі Бгоматерния
Которая Явилась 1739 году Іюля 2 дня

ΜΡ ΘΥ
ΙΣ ΧΣ

Aspecte ale dinamicii lexicale în limbajul presei Oltenești

Ana-Maria Dudău

Limbajul jurnalistic este descris, în prezent, din perspectiva mai multor direcţii de cercetare şi a unor modele epistemice diferite: în paradigma comunicaţională, pragmatică, semiotică, textual-discursivă, sociolingvistică, a stilisticii funcţionale etc. Diferenţe destul de mari se pot constata între abordările de tip lingvistic, pentru care textul jurnalistic este plasat într-o tipologie discursivă mai largă, şi cele dezvoltate din interiorul profesiei, preponderent aplicative, utilizând masiv analiza de conţinut, descriind practicile discursive şi genurile textuale specifice. Între aceste abordări metodologice şi rezultatele lor nu se stabilesc totdeauna puncte de contact, atât diferenţele cât şi asemănările rămânând implicite.

Limbajul presei înregistrează constant o mulţime de inovaţii şi abateri în raport cu norma reperabile la toate nivelurile limbii: fonetice, în preluarea ironică a unor forme arhaice şi regionale , lexicale, prin inventivitatea derivării, a compunerii prin trunchiere, a împrumuturilor din engleză sau din americană, gramaticale, textuale – prezenţa unor structuri hibride din punctul de vedere al organizării textului care nu respectă trăsăturile fundamentale ale acestuia: coeziunea şi coerenţa. Motivaţiile unor asemenea forme şi structuri sunt multiple: necunoaşterea normelor gramaticale, parodierea vorbirii unor persoane oficiale , crearea unei interacţiuni verbale cu cititorul/ ascultătorul sau privitorul, impunerea unui stil propriu publicaţiei sau emisiunii.

Stil dinamic al limbii sub toate aspectele sale funcţionale, limbajul publicistic reprezintă un domeniu fertil pentru cercetarea lingvistică la toate nivelurile, prezentând o mare deschidere către variantele funcţionale ale limbii şi tinzând spre configurarea unei gramatici discursive proprii, subordonate gramaticii oralului.

Sunt mai bine de 150 de ani care confirmă că presa a fost un necesar şi important mijloc de informare şi educare multilaterală a poporului nostru.

Cărturarii,oamenii de diverse profesii, cu gustul cititului şi iubirea pentru cuvântul scris, au căutat să aducă şi în ţinutul Gorjului publicaţiile de după 1820.Despre unele dintre acestea avem informaţii sigure.

Se ştie , de pildă, că la Tg-Jiu au pătruns şi „Magazin istoric pentru Dacia”, redactat de Nicolae Bălcescu şi August Tr. Laurian şi „ Curierul de ambe sexe”.Revista din urmă , redactată de Ion Eliade Rădulescu, a avut încă din primul an de apariţie şase abonaţi din reşedinţa Gorjului.

Pentru a fi pregătite condiţiile de editare a unor publicaţii locale , la Tg-Jiu, au trebuit să treacă 60 de ani de la apariţia în ţară, în 1820, a primelor reviste şi ziare. S-a întâmplat acest eveniment, după 1880, când, în singurul oraş din Gorj a apărut primul atelier tipografic.

Suntem acum în pragul unui secol de presă a Gorjului şi numărăm 150 de publicaţii apărute în localităţile sale.

„Vulcanul”, este cel dintâi săptămânal din Tg- Jiu, apărut în ianuarie 1882 la Tipografia Naţională Nicu D. Miloşescu. Se pare că tot în acelaşi an apare ziarul politic „ Vocea Gorjului”, din care nu se mai păstrează nici un exemplar.

Alt ziar, „Săteanul”, cu redacţia la Tg- Cărbuneşti, va data între 24 februarie 1883 şi septembrie 1884.

În primăvara anului 1894, după o lipsă de trei ani a vreunui ziar local, intelectualii oraşului se grupează în jurul lui Alexandru Ştefulescu şi Emanoil Pârăeanu, hotărând editarea unei reviste de ştiinţă şi literatură - „Jiul”(15 aprilie 1894- 1 mai 1895.

Începând cu anul 1904 şi până după primul război mondial (1920) apar următoarele publicaţii : „Vocea Jiului”(1904- 1905), „Alegătorul ”(1905), „Bicicleta”(1906), „Respunsul Gorjului”(1906), „Gorjul nou”(1908) , „Zorile”(1909- 1910), „Dreptatea”(1912), „Lupta”(1913), „Buletinul Gorjului”(1917), „Jiul nou”(1919) şi altele.

În cercetările privitoare la structura dialectală a dacoromânei se consideră că vorbirea din Oltenia nu reprezintă un subdialect aparte, ci un grai subordonat subdialectului muntean. Într-adevăr, particularităţile fonetice, morfologice sau lexicale ce formează arii exclusive în Oltenia sunt insuficiente şi de importanţă redusă (cu unele excepţii, ca de exemplu, folosirea perfectului simplu pentru acţiuni recente) pentru ca vorbirea din această regiune să poată fi caracterizată drept cel de-al şaselea subdialect dacoromân. Graiurile limbii române sunt deci în curs de unificare şi cel mai vizibil este acest lucru în materie de vocabular.

În presa gorjenească se păstrează multe elemente străvechi.

Din cele aproape 90 de cuvinte provenite sigur din substratul daco-dacic sau din fondul lexical comun cu albaneza şi cele 40 de cuvinte nesigur autohtone, majoritatea sunt rostite şi de locuitorii satelor de pe cursul superior al râului Jiu.

Din acest vocabular autohton al limbii române, în mare parte comun cu albaneza şi alte limbi balcanice, o parte şi-a schimbat în timp corpul fonetic, dar sensul este acelaşi şi astăzi dacă cumva nu au devenit polisemantice.

Anumite cuvinte, de origine latină, s-au păstrat şi se păstrează ca elemente arhaice regionale cu sensul sau cu forma apropiată de etimonul latin: „căpeţăl ” (prescure < lat. capitellum), „cucui”(deal, movilă < lat. cucullius), „harotine, hoare (păsări de curte < lat.ovaria), „ scamn”(scaun < lat. scamnum). [20,21, 24,25, 27]

Toate cuvintele de mai sus sunt cuvinte vechi, unele dintre ele regăsite mai ales în „Zorile” şi „Vocea Jiului”, fapt ce dovedeşte , în plus, că ne găsim în faţa unei arii conservatoare. De aceea suntem de acord cu Al. Niculescu, care relevă că „latinitatea românei este un infinit şi nesecat izvor de cercetări şi de idei în care fiecare lingvist care studiază istoricul limbii noastre trebuie să-şi încerce condeiul şi inventivitatea întru descoperirea adevărului”.

Există, în presa din Oltenia , destul de multe cuvinte care ne trimit spre etimonuri sârbeşti: „chită ”(buchet < sb. kyta), „a chiti”(a aranja < sb. kititi), „lubeniţă”(pepene verde <sb. lubeniţa),„postavă”< sb. postava, „ mau ”(avânt, putere) (I-a luat mau /piuitu, „I-a luat puterea , forţa, n-a mai putut vorbi) < sb.mah. [21, 22, 25, 27]

În ceea ce priveşte contactul românilor cu sârbii, acesta îşi are începutul nu mai devreme de sec. al XI-lea şi este la fel este valoros pentru limba română, întrucât o categorie importantă de asemenea împrumuturi au pătruns în vocabularul reprezentativ românesc.

Unele cuvinte au etimonuri bulgăreşti pătrunse îndeosebi prin contactele directe între populaţii într-o epocă târzie şi întâlnite pe un teritoriu imediat apropiat de limba bulgară (Muntenia , Dobrogea , Oltenia) în arii mai mult sau mai puţin întinse.

Dănac „flăcău" < bg. Danaku, ponojiie „ sfoară groasă de cânepă" <bg. Ponogi, ulei „stup primitiv", dar şi „untdelemn" <bg. ulei ş.a.

Textele olteneşti cercetate conţin puţini termeni regionali de origine magiară :„cunie"(bucătărie < magh. konyha), „sobă"(dormitor < magh. szoba), „târnaţ"- prispă < magh.tornacz.[21,25, 27]

Aceste elemente păstrate se datorează probabil şi revărsărilor de populaţie din Ardeal spre Oltenia, după sec. XV-XVI, cuvinte care figurează în textele literare până la Reformă.

Influenţa germană asupra limbii noastre este redusă în comparaţie cu alte influenţe cu care am venit mai mult în contact. Câteva elemente persistă totuşi în vorbirea dialectală: raină „cratiţă" < germ. Rein, rapăn „încărcat de fructe" <sas. Râpeni; nu este vorba de boala de piele la animale rapănă sau la viţa-de-vie, tron „sicriu" < germ. Dialectal Truhen…

Lexicul dialectal în localitate şi zonă , începând cu elementele de substrat, cele de origine latină şi de alte origini, este destul de bogat având şi unele caracteristici proprii.

Unele cuvinte au conservat vechi nuanţe de sens precum jidov(e) „uriaş, om puternic", lesne „iefin , uşor", sobă „cameră de dormit", odaie „camera cea bună".[19, 22, 27]

În legătură cu pătrunderea cuvintelor noi în vocabularul oamenilor avem de observat unele adaptări fonetice specifice: „cumpanie" companie, „decoraţâie"- decoraţie, „ gardilop"- garderopă,„ moloment "-monument, „ ţâment"- ciment, „prioteasa"- preoteasa.[61, 62]

Ca etimologii populare întâlnim albocalmin „algocalmin", tamburel „taburet, scaun", „smaragduri"-smaralduri, „pârte"- pârtie, „adăoga"- adăuga, „odina"- odihna, „fomeia"- femeia, „perceptori"- preceptori, „ălbie"-albie, „holboiaţi"- bolboiaţi, „cartaboşi"- caltaboşi, „ palanţa"- balanţa.[18, 21,22, 27]

Numărul mare de neologisme în graiuri constituie un indice al gradului de pătrundere a limbii standard în mediul rural.

Există o concurenţă între termenii literari, populari şi regionali (dialectali). La nivelul graiului, circulaţia mai mare o au încă termenii regionali.

Termenii noi se alătură celor dialectali formând arii sinonimice. Aceste serii de dublete formate din elemente aparţinând limbii şi graiurilor, atât la generaţiile în vârstă, cât şi la tineret, imprimă vocabularului dialectal o accentuată notă de varietate, de bogăţie şi o coloratură lingvistică specifică.

În procesul de modernizare, internaţionalizare şi relatinizare a vocabularului român, rolul cel mai important îi revine, indiscutabil, influenţei franceze. Influenţa limbii franceze asupra limbii române se manifestă de la sfârşitul sec. al XVII-lea, accentuându-se şi amplificându-se puternic în sec. al XIX-lea şi continuând până în zilele noastre, şi a servit drept centru de iradiere a terminologiilor de specialitate într-o multitudine de domenii. Simţindu-se înrudiţi prin originile istorice, prin modul de a gândi şi de a simţi, românii au văzut în Franţa reperul ideal de revenire în Europa. Un rol esenţial în impunerea influenţei franceze l-au jucat doi factori: a) extralingvistic:

disparitia vechilor instituţii şi forme de viaţă de sorginte slavo-greco-turcă vizavi de civilizaţia occidentală, de structură esenţial franceză; b) lingvistic: cuvintele şi structurile sintactico-stilistice

franceze le-au înlocuit pe cele slave, greceşti, turceşti etc. datorită noutăţii, modei, prestigiului, bogăţiei, subtilităţii limbii franceze.

Deşi a fost, în general, supraevaluată, influenţa franceză asupra lexicului românesc „a fost cea mai puternică dintre toate influenţele moderne care s-au exercitat asupra limbii române" . Din imensitatea de neologisme împrumutate din franceză, majoritatea s-a menţinut în limbă, aceasta fiind principala dovadă că ele erau, mai mult sau mai puţin, conforme spiritului limbii

noastre şi au fost resimţite ca fiind necesare. O parte redusă din ele însă au fost private de perspectiva generalizării, întrucât n-au corespuns unor cerinţe reale (fie că au avut echivalente perfecte din punctul de vedere semantic, fie că au fost resimţite ca elemente de prisos etc.). De aceea, aceşti termeni nu s-au putut integra, fiind expulzaţi la periferia vocabularului şi au completat cantitativ rezerva vocabularului pasiv.

Pătrunderea cuvintelor noi, a neologismelor a avut loc nu numai în limba comună, ci şi în unităţile dialectale, în graiurile regionale, prin intermediul presei sau a textelor literare O mare parte între elementele noi pătrund în grai o dată cu rostirea literară şi sunt întrebuinţate în acest fel cel puţin de către unii dintre vorbitori, care, de obicei, au un anumit prestigiu în localitate. Unele, însă, sunt de la început adaptate la sistemul fonetic al graiului, iar altele se adaptează parţial. În sfârşit, o parte infimă, nefiind corect înţelese sau fiind asociate cu un alt cuvânt, intră în grai cu o formă stâlcită : (undulez, arănja, atăşa, carcelă, agrală, clanaret, lecramant, doftor). [21, 24, 25, 26]

Pe parcursul evoluţiei sale, limba achiziţionează diverşi termeni din alte limbi. Dar însuşirea noţiunilor culturii moderne prezintă o serie de dificultăţi în ce priveşte integrarea lor totală în registrul altei limbi: adaptarea formală (fonetică şi gramaticală) şi semantică. În ceea ce priveşte adaptarea fonetică, ea reprezintă presiunea sistemului limbii-receptor – prin baza de articulaţie –

asupra sunetelor şi contextelor străine pentru a le apropia de cele rezultate din evoluţia sa istorică. De aceea, unele împrumuturi nu au mult timp formă unică, stabilă. Existenţa acestor fluctuaţii, adică a formelor alternante (variante fonetice) pot avea diverse cauze: pătrunderea unor variante prin filiere (limbi) diferite; presiunea sistemului limbii române care determină adaptarea unor forme prin

analogie cu termenii latini moşteniţi sau cu împrumuturile vechi; adaptarea unor variante care reflectă mai fidel etimonul decât altele.

Din cele menţionate mai sus, putem concluziona că, în rezultatul evoluţiei limbii şi al perfecţionării structurii ei morfematice, o parte din unităţile lexicale derivate ies din circulaţie şi se arhaizează (unele din ele nici nu sunt cunoscute vorbitorilor de azi ai limbii române, iar în cazul altora, vorbitorii evită a le întrebuinţa, deoarece sesizează coloratura lor arhaică).

După cum s-a putut constata, lărgirea sferei semantice şi modificările survenite în accepţiunea unor vocabule româneşti este una din virtuţile limbii, ce-i conferă noi mijloace de expresie. „Precum într-un sanctuar” (M. Eminescu), în limbă „reconstituim piatră cu piatră tot ce-a fost înainte”, ocupaţiile, tradiţiile neamului nostru. Cercetarea sensurilor arhaice ale unor componente din frazeologismele româneşti din limba actuală ne permite să relevăm încă o dată cum întreaga viaţă a strămoşilor noştri, credinţa, evenimentele istorice şi-au lăsat amprenta în ea.

Lexicul textelor analizate are un caracter eminamente popular, de aceea a fost folosit şi în Dicţionarul Academiei. Unele cuvinte, cunoscute şi în graiul din regiunile învecinate cu Oltenia, sunt , totuşi, mai frecvente în această arie. Iată o parte din ele : a prepoziţie: soarele a chindie, aba interj. care exprimă mirare, surprindere, an „ anul trecut”(lat. anno) , bia interj. care exprimă afecţiune: Ce vă-i, bia, face, de plângeţi? a crici (a atrage atenţia cu insistenţă), de loc adv. (imediat, îndată), funcie subst. (butoiaş), a (h)udi (a rămâne), a hurui (a dărâma),jeg (murdărie,râp),maichea, machea interj. care exprimă mirare, nedumerire, muică „mumă,bunică”,postavă(postăviţă) (albie), prânzu-ăl mare (amiază), stelniţă (ploşniţă) , străfigat (strănut), pe tocmai (pe potrivă), tron (sicriu), o ţâră(o ţârâşică) (puţin), vâi (vai) , a zvidui (a lecui), dârjală (ciomag), gârligi (intrare în bordei), praftoriţă (un fel de uşă), corlată (poliţă îngustă) , zălar (lemn gros), teiele (urzeala rogojinii) , strelice (picătură), zgoandă (glumă), dănănaie (întâmplare), posod (pârghie de lemn), läptoc (scoc). [18,20, 23, 24, 26, 27]

Studiind limba deci, ne cunoaştem mai bine istoria noastră. Însă, ca şi Marea Piramidă, şi simbolurile, şi miturile, limba română ne transmite aceste informaţii codificate. Pentru a le descifra e nevoie, de cele mai multe ori, de săpături adânci şi studii aprofundate.

BIBLIOGRAFIE

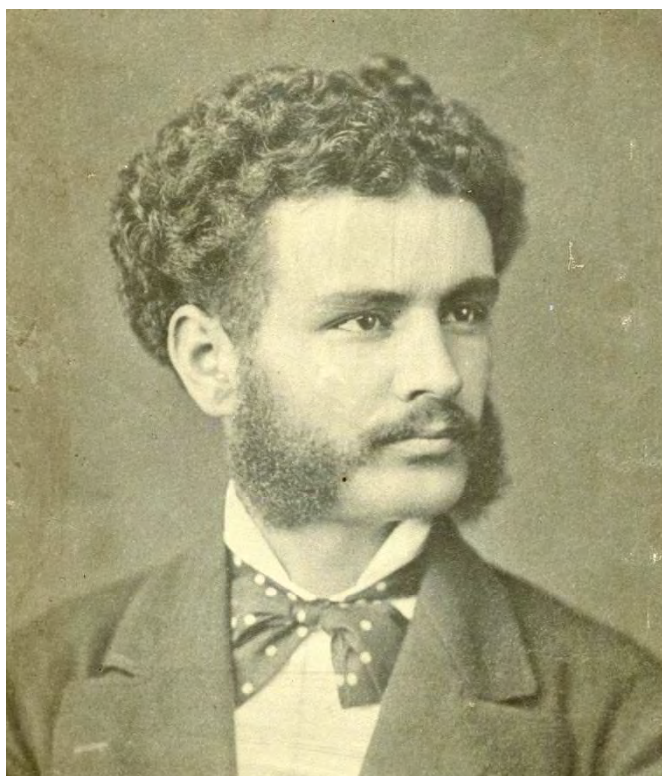
1. Costinescu, M., Georgescu, Dicţionarul limbii române vechi,Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti 1987, 330 p.
2. Coteanu, I. Elemente de dialectologie a limbii române, Bucureşti: Editura Ştiinţifică,
1961, 317 p.
4. Coteanu, I., Bidu-Vrănceanu, A. Limba română contemporană, Vocabularul, Bucureşti:
Editura Didactică şi Pedagogică, 1975, 303 p.
5. Coteanu, I. Structura şi evoluţia limbii române (de la origini pînă la 1860), Bucureşti,
Editura Academiei, 1981, 245 p.
6. Coteanu, I., Forăscu, N., Bidu-Vrănceanu, A. Limba română contemporană, Vocabularul, Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1985, 256 p.
7. Coteanu, I., Sala, M. Etimologia şi limba română, Bucureşti: Editura Academiei, 1987,
160 p.
8. Densusianu, O. Istoria limbii romane, Vol. I , Originile, Bucureşti: Editura Ştiinţifică,
1961, 319 p.
9. Diaconescu, P. Structură şi evoluţie în morfologia substantivului românesc, Bucureşti:
Editura Academiei, 1970, 301 p.
10. Dimitrescu, Fl. Contribuţii la istoria limbii române vechi, Bucureşti: Editura Didactică şi
Pedagogică, 1973,
11. Hristea, Th. Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note, Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1968, 384 p.
12. Sala, M. De la latină la română, Bucureşti: Editura Univers Enciclopedic, 1998,164 p.
13. Brâncuş, Grigore, Graiul din Oltenia, în Limba română (L.R.), nr. 3/1962
14. Brâncuş, Grigore, Vocabularul autohton al limbii române, Ed.Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983
15. Gâlcescu, Teodor, Cercetări asupra graiului din Gorj, în Grai şi suflet, V/1931.
16. GDO = Glosar dialectal Oltenia, Bucureşti, Editura Academiei, 1967, întocmit sub conducerea lui Boris Cazacu, Nicolae Saramandu şi Magdalena Vulpe.
17.P.Pănoiu- Pancras, Amintiri despre starea culturală din Gorjiu, în „Revista" Jiului, I, nr. 11-12, 9 iunie 1921, p. 45.
18. „Gorjanul", nr.29 din 7 august 1933.
19. „Zorile", anul I, nr.7, februarie 1910.
20. „ Rămurele ", nr.7, 10, 1931.
21. „ Mişcarea culturală", nr. 24, decembrie 1926.
22. „ Buciumul", nr. 8, 9, 12, 1925.

23. „Crinul satelor ”, nr. 2, februarie 1924; nr. 7, 10, 1923.
24. „ Credinţa ”, nr.1, 5, 1931.
25. „ Îndrumarea nouă”, nr. 2, 4, 1937.
26. „ Foaie pentru suflet”, nr. 5, 8, 193
27. „ Gazeta Gorjului ”, nr. 23, 31, 1968; nr. 45, 1969.

IV. PERSONALITĂȚI

Restituiri necesare Ion Carabatescu,

Gheorghe Biräu

Ion Carabatescu(1847-1920),avocat şi om politic gorjean

Memoria oficială este atât de nedreaptă cu Ion Carabatescu încât am simțit nevoia unui astfel de restitutio.Și asta pentru că am avut bucuria să vin în contact cu multe informații interesante privindu-l pe fostul om politic dar și obligația morală față de constructorul involuntar şi inspirat al sediului Băncii Naționale de la Târgu Jiu.

Deși proiectele privind înființarea unei bănci de emisiune au fost numeroase în Principatele Române, acest lucru a devenit posibil abia în anul 1880 după obţinerea independenţei.Activitatea acestei instituții a început atât la nivel central cât și în teritoriu(sucursale și agenții) în sedii închiriate.Primele sucursale au început să funcţioneze în 1881 iar agenţiile din 1890.

După ce și-a construit sediul central,actualul palat vechi(dat în folosință în 1890),Banca Națională a ridicat ,pe un singur nivel, sediile sucursalelor din Iași,Galați,Brăila și Craiova(1886-1888).Astăzi se mai păstrează în forma inițială clădirea din Brăila.La Iași clădirea a fost distrusă de bombardamente în 1944 și reconstruită după alte planuri,la Galați clădirea vechea fost afectată de un incendiu în 1928 și cu ocazia reparațiilor i s-a mai adăugat un nivel iar la Craiova sediul a fost extins cu un corp nou pe două niveluri în anii 1955-1957.Menționăm că la

Brăila activitatea s-a desfăşurat între anii 1940-1955 în alt sediu[1] iar în perioada 2000-2010 agenția a fost desființată și o parte din spațiu închiriată unei bănci comerciale.Și la Craiova activitatea sucursalei s-a mutat în alt sediu în perioada 2015-2017.

Pentru agențiile înființate după 1890 s-au cumpărat sedii deja construite de oameni bogați.Așa s-a întâmplat și la Târgu Jiu(agenție înființată în 1898 și devenită funcțională în 1899) unde impunătoarea casă Iancu Carabatescu zidită în anul 1896 se potrivea perfect.Aici este singura clădire de agenție ,din țară, unde se desfășoară activitatea Băncii Naționale,neîntrerupt, începând din anul 1901 .Toate celelalte agenții ale Băncii Naționale funcționează în clădiri mult mai noi ori s-au înființat după1918(Transilvania) și ca atare activitatea neîntreruptă în același spațiu este sub un secol.

Este aproape sigur că acest interesant ”Cara” (asemenea celui mult mai celebru ,”Cara”..da Eugeniu) și ctitorul Băncii Naționale s-au întâlnit fie la București după 1876 când Ion Carabatescu era deputat ,fie la Târgu Jiu când era prefect și a vândut băncii casa, fie după 1903 când s-a stabilit în capitală.Mai ales că aveau un foarte important punct comun:familia Brătianu.Carada era sfetnicul Brătienilor,aproape un membru al familiei ,locuind multă vreme chiar în casa marilor liberali,Carabatescu și el liberal era foarte bun prieten cu Ioan C.Brătianu şi apoi cu Ionel I.C.Brătianu.

Ion Carabatescu a lăsat zestre orașului această clădire superbă, una dintre cele mai frumoase construcții de la sfârșitul secolului XIX(1896) într-o perioadă de evident avânt edilitar al urbei de pe Jiu, în suprapunere fericită cu mandatul său de prefect al județului Gorj.În anul 2012 s-a început restaurarea sediului vechi al agenției,Casa Iancu sau Ion Carabatescu cum este trecută pe lista monumentelor de patrimoniu și totodată am pornit cercetarea privindu-l pe fostul proprietar.Lucrările de restaurare s-au terminat la 31 mai 2013 ,cercetarea va mai continua.

Primele date oficiale despre proprietățile sale apar în cea mai veche și cuprinzătoare hartă[2] a urbei noastre,”Planul orașului Tergu Jiul,elaborat după situațiunea stradelor din anul 1877”,autorul,neidentificat, fiind în mod cert un specialist.În această hartă apare un prim teren al lui Ion Carabatescu în strada Putna ,astăzi strada Traian pe unde se află începutul străzii Vasile Alecsandri, eventual acualul sediu Romtelecom.A doua proprietate pe numele său reprezentând teren și trei clădiri o regăsim tot în zona centrală mărginită de intersecția străzilor Cuza Vodă și Centrală de atunci.În zilele noastre acest teren este parcul Tudor Vladimirescu unde se află și statuia conducătorului revoluției de la 1821.Așadar ,cu câțiva ani înainte, Ion Carabatescu era deja un om bogat, realizat profesional și social .Numele său nu pare a avea ,deloc, legătură cu marile familii de boieri gorjeni pentru a justifica ascensiunea sa materială și profesională.În schimb personajul are.O parte a misterului a fost descifrată de mărturisirea lui Constantin

[1] Costache, Brândușa ,Sucursalele de la gurile Dunării:Galaţi şi Brăila,Simpozionul de istorie şi civilizaţie bancară”Cristian Popişteanu”,vol.8,pag.52,55.
[2] Document aflat în arhiva Muzeului Judeţean de Istorie

Enășel[3] referitoare la istoricul casei Tătărescu de la Poiana-Rovinari, transferată în arealul muzeului etnografic de la Curtișoara.Acesta spune:"Nae Carabatache a avut ca urmaș pe Ion Carabatescu,copil adoptiv.Om politic.Fost avocat,prefect al județului Gorj în partidul liberal."Destinul lui Constantin Enășel însuși este dramatic,construit ca și cum ar fi trebuit să înregistreze cineva și să transmită întâmplările vremii .El amintește cum bunicul său Nicolae Enășel a fugit în anul 1853 din satul Bălăcești ca să scape de armată şi a fost ascuns în șira de paie de Nae Carabatache ,boierul care nu a permis poterii să-l caute.Astfel Nicolae Enășel a rămas definitiv în Poiana, s-a căsătorit și avut patru copii, ultimul fiind tatăl povestitorului nostru.Datele oficiale ulterioare confirmă apartenența lui Ion Carabatescu la partidul liberal și prietenia acestuia cu familia Brătianu mai ales cu Ion I.C.Brătianu.Să revenim. Ion Carabatescu s- a născut în anul 1847.Am aflat ,la început,indirect acest lucru din documentele recensământului de la 1899 care atestă faptul că în strada Grivița la nr. 7 locuiau Ion Carabatescu de 52 de ani,Polina soție, de 38 de ani,Nicolae ,fiu,de 18 ani ,student,Angela ,fiică, de 19 ani și Sabina ,fiică de 14 ani.Ulterior am constatat că nu toate informațiile legate de aceste vârste sunt exacte.[4]

În anul 1873 după ce și-a definitivat studiile în drept la Paris,a obținut licența și s-a înscris ca avocat de profesie pe tabloul[5] aflat la tribunalul Gorj.Tocmai potrivit pentru a fi ginerele unui om bogat.

Căsătoria sa cu Păuna(Polina,Paulina) Pârăianu ,una dintre fiicele boierului Zamfir Pârăianu,îi aduce un plus considerabil de bogăție și prestigiu.Zamfir Pârăianu[6]se trăgea dintr-un vechi neam de boieri gorjeni unul dintre înaintașii lui fiind Hamza Pârăianu ,ban al Craiovei la 1603, descendent din Danciu Pârăianu –Zamona[7],[8] și el ban al Craiovei la 1480 pe care Matei Basarab care se înrudea cu Pârăienii îl numea"boier de la întemeiere țării".În anul 1848 când a organizat la mănăstirea Polovragi Adunarea revoluționarilor era subprefect iar apoi a fost deputat,prefect al județului în anul 1861 și primul președinte al Consiliului Județean Gorj în perioada 1864-1865.

[3]Enăşel,Constantin,Informaţiuni asupra clădirei din satul Poiana-Rovinari fostă proprietatea Gheorghe Tătărescu, document aflat în arhiva personală dr.Vasile Marinoiu

[4] SJAN Gorj-Fond Primăria Târgu-Jiu

[5] Ion Duguleanu-Târgu-Jiu.Case.Oameni.Destine,Ed.Măiastra,Târgu-Jiu 2014,pag.178

[6] Leca,Octav-George,Familii boiereşti române:istoric şi genealogie,Bucureşti,1899,pag 386-389.În studiile dedicate acestei familii precum şi în documentele oficiale am găsit numele ortografiat Pârăianu,Părăianu , Pârâianu sau Părăeanu.Pe fotografiile din arhiva familiei se scrie Pârăianu

[7] Const.V.Obedeanu-Danciu Pârâianu,Arhivele Olteniei,nr.7-1928,pag.118-120

[8] Alexandru Ştefulescu,Polovragii, Tipografia N.D.Miloşescu ,Târgu-Jiu 1906,pag I-III

Zamfir Pârăianu (1818-1866).Sursa :Arhiva personală Maria Vasiliu -Bolnavu

În pisania bisericii Sfinții Împărați Constantin și Elena din Târgu-Jiu la ctitori este trecut și numele lui Zamfir Pârăianu alături de alți oameni bogați ai orașului. A avut trei băieți și cinci fete.Dintre acestea, Polina va deveni soția lui Iancu Carabatescu. Era decedat însă în anul 1874 la nunta Polinei.Cel mai credibil dintre documentele oficiale privindu-l pe Zamfir Pârăianu este ”Actul de încetare din viață”[9] întocmit la dat de 30 iulie 1866 de ofițerul stării civile din Târgu-Jiu din care rezultă că domnii Costache Părăianu din Voinicești și Ahile Crăsnaru au declarat moartea lui Zamfir Părăianu în vârstă de 45 de ani,fiul lui Raducan Părăianu și al Ilincăi,la data de 29 iulie 1866 ,în casa din strada Centrală,suburbia albastră.În acest document numele este ortografiat Părăeanu

Ion Carabatescu a primit drept zestre a soției sale moșia Petrești-Vărsături și probabil terenul și casele din strada Industriei.Intra astfel în lumea bună, mama soției sale,Sevastița făcând parte din familia Frumușanu ai cărei reprezentanți îi vom regăsi în viața publică ocupând funcții importante respectiv prefect,primar al orașului Târgu- Jiu,senator,deputat,etc.Actul de moarte[10] nr.210/1912 spune că Sevastița Pârăianu din părinți Dinu și Stanca Frumușanu a murit la data de 13 noiembrie în Târgu-Jiu.

[9] SJAN Gorj-Fond Primăria Târgu-Jiu,Registre de stare civilă,dosar 227/1866 pag.110
[10] SJAN Gorj-Fond Primăria Târgu-Jiu,Registre de stare civilă/1912

Sevastița Pârăianu născută Frumușanu(1824-1912).Sursa :Arhiva personală Maria Vasiliu -Bolnavu

Din actul de căsătorie[11] nr 13 din 25 mai 1874 aflăm cele mai credibile date oficiale privindu-i pe Ion și Paulina Carabatescu .De aici constatăm că el s-a născut în anul 1847,luna noiembrie în localitatea Romanești ,părinții săi fiind Constantin și Elena Carabataiche decedați la data căsătoriei.La ofițerul stării civile ,tânărul funcționar a fost însoțit de unchiul său Nae Carabataiche ,domiciliat în Rovinari.Așadar nu rezultă explicit că îi era tată adoptiv(probabil acest lucru s-a petrecut după aceea),observăm,însă,că deja avea numele schimbat ceea ce s-a întâmplat ,probabil, în timpul studiilor.Translatarea era destul de simplă de la Carabatache(transcris și Carabataiche de funcționarii publici) la Carabatescu.De asemenea putem concluziona că era nepot de frate deci făcând parte din ramura paternă a familiei sale.Din păcate în actul de moarte[12] nr.5 din 11 aprilie 1889 al lui Nae Carabataiche”mort alaltăieri” în comuna Rovinari nu sunt trecute și numele

[11] SJAN Gorj-Fond Primăria Târgu-Jiu,Registre de stare civilă/1874
[12] SJAN Gorj-Fond Primăria Rovinari,Registre de stare civilă/1889

părinților săi.În anul 1895 actul nr.10 privind ”moartea[13] Ilinchii Carabatescu,din părinți necunoscuți, de ani 81”căsătorită cu Nae Carabatescu din cătunul Poiana ,observăm că deja Elena (Elenca,Ilinca) dar și soțul său erau identificați după numele fiului adoptiv ,evident foarte cunoscut în calitate de parlamentar şi prefect.Faptul că că nu se știau părinții lor nici de martori ,nici de autoritățile civile poate sugera ideea că veniseră din altă parte ori funcţionarii au neglijat pur şi simplu acest aspect. Originea numelui pare și ea acoperită de mister.Plecând de la rădăcina ”cara”putem avansa ideea că au fost negustori aromâni sau greci veniți ca mulți alții din Macedonia existând în zonă familii cu nume asemănătoare(Karabatis,Karabatikis,Karabataes de origine grecească,Karabatici de origine sârbă).În lucrarea”Dacoromania:Buletinul Muzeului Limbei Române,1921/122” pag.899 apărută la Cluj sub conducerea lui Pamfil Șeicaru se afirmă că numele ”Carabatescu” ar fi de origine turcă de la cuvântul ”karabat”care înseamnă rață.

Despre soția sa Paulina aflăm,din același act de căsătorie, că se născuse în anul 1855 la Târgu Jiu ca fiică a lui Zamfir Pârăianu,decedat la data căsătoriei și a Sevastiței care o însoțea .O altă dată nu pare rezonabilă pentru că la data căsătoriei(1874) trebuia să aibă cel puţin 18 ani pentru a nu fi necesare alte formalităţi.

Cei doi tineri locuiau în Târgu Jiu iar martori la căsătorie au fost Athanase Moscuna,Taiche Socolescu,Pavel Stănescu și celebrul general Gheorghe Magheru,la venerabilă vârstă de 72 de ani.

Paulina(Păuna,Polina) Carabatescu născută Pârăianu(1855-1924). Sursa :Arhiva personală Maria Vasiliu -Bolnavu

Să ne întoarcem însă la familia paternă a lui Ion Carabatescu(Carabatache) ale cărei origini nu par a fi nicidecum oltenești.În secolele 19 și 18 găsim destul de rar acest nume în Gorj și Vâlcea dar și în București.Despre Nae Carabatache(1818-1889) știm că a trăit la Poiana –Gorj pe moșia sa în vestita culă obținută prin cumpărare sau moștenire.Despre cula Carabatache sau cula din

[13] SJAN Gorj-Fond Primăria Rovinari,Registre de stare civilă/1895

Poiana din Vale[14] se spune că ar fi existat în jurul anului 1805.De fapt în această zonă ca și în tot Gorjul existau vestitele cule, case tip fortificație cu trei sau patru nivele utilizate de moșnenii locali pentru supraveghere,alarmare și apărare împotriva atacurilor turcești.Constantin Enăşel spune că ar fi existat la 1840 fără a furniza izvoare[15].La Poiana –Gorj existau două astfel de cule și una la Rovinari.Despre una dintre ele ,tradiția locală consemnată în lucrări de specialitate spunea că ar fi aparținând lui Scarlat Carabatache, cealaltă fiind atribuită nemului Poenarilor,ridicată în jurul anului 1790[16].

El avea o avere rezonabilă care îi oferea dreptul de a fi pe lista alegători primari din Plasa Jiu ,la anul 1862, cu un venit anual de 105 galbeni aur[17].Pe același Nae Carabatache îl întâlnim în 1878 pe o listă de subscripții pentru armată, cu o vacă. Neavând moștenitori el i-a lăsat întreaga avere de la Poiana lui Ion Carabatescu ,acesta sporind-o și modernizând-o în anii de prosperitate.În 1919 acesta a vândut casa și terenurile[18] nepotului său Gheorghe Tătărescu. Despre acestă proprietate C. Enăsel afirmă: după ce a cheltuit banii obținuți din vânzarea moșiei Petrești –Vărsături,Ion Carabatescu"s-a retras la moșioara de 30-40 ha arabile din Poiana.A reparat casa tatălui său,a făcut parcul care este acum.A făcut movila de la nord de casă,din piatră de munte pe care a plantat circa 10 brazi aduși cu pământ și mari de 7-8 metri înălțime iar câțiva i-a plantat la sud de casă,sălcii plângătoare ,7 pogoane de vie,viță nobilă,7 pogoane nuci.A captat apa care curgea prin curte și a construit o cișmea cu trei țevi precum și alte îmbunătățiri".După 1990 clădirea după cum fusese ea transformată,casa muzeu făcută de meșterul Mogoș și biserica ,aflate în pericol de distrugere din cauza exploatărilor de lignit, au fost strămutate cu acordul Sandei Tătărescu Negroponte în muzeul de la Curtișoara.

[14] Atanasescu Iancu,Grama Vasile,Culele din Oltenia,Ed.Scrisul Românesc,Craiova1974,pag.124, 173

[15] Ibidem 2

[16] Atanasescu Iancu,Grama Vasile,Culele din Oltenia,Ed.Scrisul Românesc,Craiova1974,pag.121-124

[17] Monitorul Oficial din data de 4 ianuarie 1862,pag.10

[18] SJAN Gorj-Fond Tribunalul Gorj,Registre de transcripţiuni/1919

Casa Tătărescu de la Poiana fostă Carabatescu reconstruită în muzeul de la Curtişoara

Este limpede de acum că la Rovinari(Poiana) era moşia Carabateştilor inclusiv cula aflată în ruine la 1900.Din monografia raionului Târgu-Jiu[19] realizată în 1964 afăm că aici a început în anii 1916-1917 de către ocupantul german exploatarea lignitului din mina Rovinari.Ulterior această mină a ajuns o uriaşă exploatare de suprafaţă care a înghiţit pur şi simplu dealurile şi terenurile şi a determinat mutarea conacului Tătărescu la Curtişoara.De asemenea din actul de vânzare-cumpărare din 1919 dintre Carabatescu şi Tătărescu rezultă informaţii interesante depre zăcămintele de cărbune aflate acolo şi despre modul de exploatare.

În catagrafia boierilor[20] din Gorj întocmită pentru anul 1831 îl găsim la categoria fiu de boieri şi pe un anume Scarlat Carabatache cu un venit de 500 de lei.Potrivit acestui document însuşit la vremea respectivă de autorităţi[21],respectiv de Adunarea Obştească a Ţării Romaneşti, Scarlat Carabatache avea peste 30 de ani.Era probabil tatăl lui Nae Carabatache şi al lui Constantin Carabatache deci bunicul lui Iancu Carabatescu.O confirmare suplimentară a acestei supozitii o găsim în documentele oficiale din anul 1847 unde la rubrica ”fii de boieri,nepoţi şi strănepoţi rămaşi neînscrişi în catagrafii” îi aflăm pe Costache Scarlat Carabatache şi pe Nicolae frate-său cu locuinţă în Poeana.Ţinând cont de rangul acestora şi şi de localitatea în care trăiau aceştia nu puteau fi decât fiii lui Scarlat ,în mod evident şi el aşezat în zonă înainte de 1800 cu un număr considerabil de ani.O posibilă ramură a familiei o regăsim la Râmnicu-Vâlcea:Ştefan Carabatache,contributor ”în ajutorul săvârşirii pavilionului susţinerea grădinii publice” în anul 1862 cu 63 de lei [22]şi primar al oraşului în perioada 1869-1875[23].De asemenea Costache

[19] Ziarul”Gorjeanul”,iulie 2013
[20] Analele Parlamentare ale României,Tomul 2.pag.168
[21] Analele Parlamentare ale României,Tomul 14.pag.750
[22]Davila,Carol,Note şi documente relative la Azilul Elena Doamna,Bucureşti 1870,pag 57

Stanciovici vorbește în amintirile sale despre revoluția de la 1848,publicate de Al.Ștefulescu în Istoria Târgu- Jiului,de elevul său Sărbănică Carabatache din Râmnic[24].Despre Ștefan Carabatache mai afăm din Monitorul oficial al anului 1881 că era căsătorit cu Masînca Carabatache și că aveau mari probleme din cauza unor credite ipotecare neachitate la timp[25].În anul 1899 citim în aceleași publicații că Masînca avea proprietăți în județul Vâlcea respectiv vii pe Dealul Drăgășanilor.Interesant este faptul că acum și ea se numea Carabatescu.Este posibil să fi luat acest nume și determinat de eventuala sa rudenie cu importantul om politic din Gorj,Ion Carabatescu.Ori, mult mai probabil, din nevoia firească,la modă,explicabilă în acele vremuri ,de românizare a numelui, mai ales după revoluția lui Tudor Vladimirescu și închiderea epocii fanariote..

Cea mai veche dintre consemnări a numelui astfel ortografiat am găsit-o în lucrarea lui Nicolae Iorga despre Cantacuzini.Savantul vorbește acolo de Dumitrache Ruset fiul lui Grigore Ghica Vodă căruia în Valahia ,în secolul XVIII, i se spunea și Carabatache[26].

Ion Carabatescu studiase dreptul,era avocat și ca atare îndeplinea condițiile,inclusiv de vârstă, pentru a fi ales în Parlamentul României.

Începând cu anul 1875 aflăm primele lucruri importante despre activitatea politică a lui Ion Carabatescu.La începutul acelui an liberalii,furioși peste măsură pe guvernarea conservatoare, au decis să se organizeze de așa natură pentru a câstiga alegerile.Astfel reprezentanții lor de seamă au hotărât să se constituie într-un comitet electoral.Pentru a-și face cunoscute opțiunile au înființat și ziarul ”Alegătorul liber” cu apariții joia și duminica al cărui prim număr s-a tipărit în 23 ianuarie.Profesiunea de credință a ziarului respectiv o reprezenta manifestul către alegători publicat pe prima pagină și semnat între alții de Dimitrie Brătianu,Dimitrie Sturdza,Eugeniu Stătescu,Iona Câmpineanu.În ziarul ”Alegătorul liber” apărut la 14 martie 1875 găsim informații privind începutul vieții politice a tânărului avocat.Astfel în acel an după modelul ”fraților” de la București,la 23 februarie se constituie ”Comitetul Liberelor Alegeri din județul Gorjiu”format din 11 membri dintre care Dumitru Pleșoianu era președinte, Grigore Săftoiu – vicepreședinte iar Ion Carabatescu și Athanasie Moschuna, secretari.

Toți membrii comitetului au semnat un apel în care explicau rolul acestuia, respectiv supravegherea ca alegerile să se desfășoare în mod liber și democratic și obligația de a promova,înlesnindu-le alegerea,pe acei senatori și deputați demni și capabili a face legile bune și a le desface pe cele rele.Este un adevărat manual de bună practică electorală la fel de valabil și astăzi.

[23] www.istorielocala.ro;Curierul de Vâlcea/25.08.2012;
[24] Ştefulescu Alexandru,Istoria Târgu-Jiului,Tip.N.D.Miloşescu,1906.pag. 315
[25] Monitorul Oficial al Romănei din 08 martie 1881,
[26] Iorga,Nicolae,Despre Cantacuzini,Bucureşti,1902,pag.397

Membrii acestui comitet în special Francisc Milescu[27] și Ion Carabatescu organizau întruniri ale alegătorilor din colegii în sala ”Teatrului Milescu” din strada Unirii unde se discutau problemele legate de calitățile și obligațiile cetățenești ale viitorilor aleși în Adunarea Națională.Aceste întruniri erau prezidate de ”venerabilul d.General Gheorghe Magheru ,veteranul luptător pentru libertățile publice asistat de secretari care reprezentau noua generațiune”[28].Sunt convins că toate aceste întruniri erau dominate de spiritul național și patriotic al vremii ,hrănit de experiența atrăgătoare a lumii occidentale pe care mulți dintre ei o trăiseră personal, mai ales la studii.

De altfel în anul 1876 din același ziar apărut în 16 iunie aflăm că alegerile în Colegiul III din Gorj pentru Camera Deputaților din data de 7 iunie fuseseră câștigate de Iancu Carabatescu care se angajase pe”onoarea și conștiința sa”la îndeplinirea unui amplu program impus de majoritate electorilor,document semnat și lăsat în păstrarea bătrânului comerciant Mitu Trandafir.Acest program este atât de interesant încât trebuie redat integral.Multe dintre puncte ar putea fi un exemplu consistent pentru politicenii de azi.Programul nu era izvorât din proiectele și ideile candidatului ci construit de conștiința colectivă a comunității, concretizate de comitetul local al liberelor alegeri.

Așadar alegătorii din colegiul III din urbea Târgul-Jiului au formulat dorințele lor în 21 de capitole cu caracter politic și democratic general și trei capitole privind orașul Târgu-Jiu.

Chestiunile care priveau țara sunau cam așa:”[29]

1. Să insiste ca voturile legilor si a oricărei propuneri să se facă cu apel nominal, afară de chestiuni de persoană.
2. Deputatul să nu primească sau să intervină a lua în antrepriză, moşii cu arendă și funcţiuni ale Statului.
3. Deputatul să nu primească a i se patrona candidatura la guvern.
4. Să ceară respectarea Constituţiei.
5. Să se opună împământenirii în România.
6. Să ceară imperioas legea pentru responsabilitatea miniştrilor.
7. Să stăruie pentru legea inamovibilităţii si stabilităţii funcţionarilor.
8. Să stăruie pentru darea în judecată a miniştrilor si funcţionarilor ce au sfetarisit bani publici.
9. Să intervină pentru desfiinţarea armatei permanente şi organizarea legii miliţiilor, fortificând ţara pe tărâm economic.

[27] Despre Franz Milescu se spune că ar aparţine tot familiei izvorâte din Danciu Pârăianu-Milescu,cf.lui Leca,Octav-George,Familii boiereşti române:istoric şi genealogie,Bucureşti,1899,pag 386-389.
[28] Alegătorul liber, Anul II ,Nr.194 din 31 mai 1876
[29] Ibidem 26

10. Să intervină pentru formarea unei legi prin care nu numai să se dea protecţie dar si să se încurajeze industria locală, agricultura si comerţul.

11. Să stăruie pentru modificarea legii penale, în conformitate cu Constituţia, desfiinţând arestul preventiv în materia politică şi de presă.

12. Să intervină pentru desfiinţarea legii comunale şi judeţene, susţinând descentralizarea , înscrisă în Constituţie.

13. Să susţină aplicarea riguroasă a învăţământului obligatoriu, înfiinţându-se şcoli atât în comunele urbane, cât si în cele rurale, susţinând şcoli profesionale și de meserii.

14. Să susţină desfiinţarea legii licenţelor asupra băuturilor spirtoase şi înlocuirea ei cu un alt sistem de dări care să nu lovească comerţul.

15. Să avizeze modificarea legii monopolului tutunului, înlocuind golul prin impozite asupra tutunurilor străine şi patente profesioniştilor, ajutând şi încurajând cultura locală, sau cel puțin, dacă nu va fi posibil atunci să se avizeze a se cere executarea ei în sensul de a proteja cultura indigenă.

16. Să stăruie pentru modificarea legii tocmelii agricole în armonie cu regulile dreptului comun.

17. Să stăruie pentru înfiinţarea legii fixării maximale la preţul învoielii agricole pe moşiile Statului.

18. Să stăruie pentru împroprietărirea însurăţeilor pe moşiile Statului, conform legii rurale.

19. Să stăruie pentru modificarea legii prestaţiilor având de normă localitatea.

20. Să stăruie pentru modificarea legii timbrului.

21. Să stăruie pentru echilibrarea bugetului statului, bazată pe veniturile reale ale ţării, fără a se mai recurge la noi dări sau împrumuturi."

La toate aceste principii se adăugau cele trei dorințe pentru oraș formulate astfel:"

"I.Va stărui a i se da acestui județ căile de comunicațiune cu alte orașe cu care se învecinește.

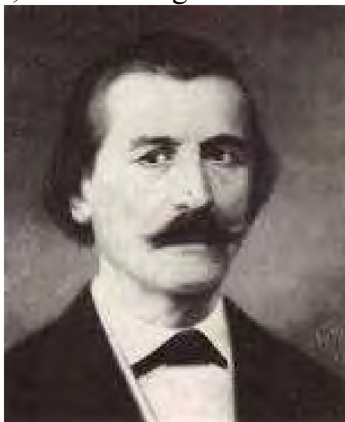
II.Va stărui ca să ni se deschidă cât de curând comunicația cu Austria, prin munți ,la Petroșeni.

III.Va stărui pentru canalizarea Jiului până la urbea T.Jiului,pentru care județul a și făcut și șoseaua națională pe albia Jiului din orașul Târgul-Jiului până în apa Gilortului."

Nerespectarea acestui document însemna renunțarea la calitatea de deputat.

Documentul a fost semnat de cei 73 de alegători și de Ion Carabatescu.Candidatul Ion Carabatescu semnează acest angajament la data de 6 iunie 1876 iar în ziua următoare este și ales deputat.

Și pentru ca totul să fie transparent ,programul a fost dat publicității.Se observă în toată această febrilă activitate patriotică și civică spiritul masonic al mentorului tinerilor alegători,venerabilul general Gheorghe Magheru.

Gheorghe Magheru(1803-1880),comandant în armata lui Tudor Vladimirescu,general gorjean pașoptist,mason în societatea secretă ”Frăția,”deputat de Gorj în Divanul Ad-hoc în 1857

În legislatura începută în 20 iunie 1876 Camera Deputaților îi alege în mod provizoriu pe Gheorghe Magheru –preşedinte şi Ion Carabatescu, I.Villacrose,D.Ghica,Florea Aluneanu- secretar(cel mai vârstnic şi cei mai tineri) iar ulterior, președinte pe C.A.Rosetti și secretar pe Ion Carabatescu [30],[31]alături de alți deputați între care și Mihail Burilleanu ,tatăl viitorului guvernator al Băncii Naţionale,Dimitrie Burilleanu.Astfel ,tânărul avocat reprezenta județul alături de alți trei deputati,Generalul Gheorghe Magheru,Franț(Frantz,Francisc) Milescu și Florea Aluneanu.

În cursul agitatului an 1877 era deputat al României.Ştim că acesta e primul său mandat de parlamentar pentru că o altă variantă nu pare acceptabilă întrucât el era un tânăr liberal ambițios iar între 1871-1876 guvernarea a aparținut conservatorilor. Potrivit legilor acelor timpuri vârsta celui ales trebuia să fie de minim 25 de ani iar Ion Carbatescu îndeplinea condițiile abia la sfârșitul anului 1872.De fapt imediat după câștigarea alegerilor ,liberalii au și constituit o comisie care să analizeze guvernarea conservatoare anterioră și care s-a încheiat cu propuneri de chemare în judecată a miniștrilor fostei puteri[32].Așadar, Ion Carabatescu a făcut parte din Adunarea Deputaților în fața cărora Mihail Kogălniceanu a proclamat la 9 mai 1877 indepența României.A doua zi,pe 10 mai,regele a semnat actul care da putere de lege acestei decizii. Până în anul 1884 județul Gorj trimitea în Parlamentul României patru deputați aleși din patru colegii și doi senatori aleși din două colegii.Deputații în colegiile I și II se alegeau din rândul proprietarilor,în colegiul III un reprezentant al profesiilor libere iar în colegiul IV un reprezentant al țăranilor.În colegiile I și II de senatori se alegeau

[30] Nicolescu G.D.,Parlamentul Romîn:biografii şi portrete,Bucureşti 1903,pag.224
[31]Monitorul Oficial,nr 012 din 18 ianuarie 1877 ,pag.11
[32] Nicolescu G.D.,Parlamentul Romîn:biografii şi portrete,Bucureşti 1903,pag.230

personalități din rândul proprietarilor.După modificările constituționale din 1884 se formau în fiecare județ trei colegii care trimiteau patru aleși în Camera Deputaților(colegiul I-doi deputați,colegiile II și III câte unul) și alte două colegii care trimiteau trei aleși în Senat(colegiul I-doi senatori,colegiul II-unul).

Ion Carabatescu a petrecut foarte mulți ani în Parlamentul României reprezentând județul alături de mari personalități ale locului sau ale vremii cum ar fi Gheorghe Magheru,P.S.Aurelian,Nicolae Bibescu,Dincă Schileru,Eugeniu Stătescu,Grigore Săftoiu,Theodor Moscu ,Ion I.C. Brătianu și alții ,totdeauna când liberalii erau la putere.De fapt îl aflăm puternic implicat în viața politică a județului aproape trei decenii(1874-1902). În 1877 îl regăsim chiar în funcția de secretar al diferitelor comisii din camera deputaților.El a câștigat astfel alegerile pentru deputați în 1876,1879[33],1884[34], 1888[35] și 1891[36].În anul 1892 ,la 1 februarie a pierdut alegerile pentru un loc de deputat[37] în colegiul I fiind depășit de Titu Maiorescu ales cu 165 de voturi față de cele 55 pentru Ion Carabatescu.În iunie 1893 avea ca și sigură[38] alegerea pentru Senat în colegiul I , fiind împiedicat în ultima clipă de intrarea în cursă a lui C. Danielescu ca reprezentant al guvernului.La vremea respectivă sistemul electoral(bazat pe electori) era mult mai flexibil iar intre alegerile generale, cele parțiale se realizau mult mai lejer.În intervalul amintit şi Ion Carabatescu ,un tip foarte activ de altfel,se mişca rapid în caruselul politic.Aşa se explică mandatul lui foarte scurt de prefect din anul 1888.După ce câştigase mandatul de deputat își prezintă demisia pentru a fi prefect de Gorj însă imediat demisionează şi guvernul său liberal condus de I.Brătianu iar Carabatescu rămâne pe dinafară spre hazul adversarilor politici şi al jurnaliştilor[39].Găsim de asemenea ,destul de frecvent , în Monitorul Oficial sau diferite publicații,informații despre activitatea sa parlamentară.

În perioadele guvernelor liberale a fost numit prefect al județului Gorj [40]de trei ori:

-în perioada 18-26 martie 1888;

-în perioada 13 octombrie 1895-16 aprilie 1899;

-în perioada 17 februarie 1901-23 septembrie 1902.

Cât timp nu facea parte din legislativul țării ,Ion Carabatescu exercita funcția de avocat conform pregătirii sale de bază reprezentând la bară clienții bogați ai societății din care făcea parte.Din Anuarul Ministerului Justiției pe anul 1900 ,tabloul avocaţilor pentru judeţul Gorj,aflăm că își făcuse studiile la Paris iar din 1873 era magistrat.[41]După ce îsi vinde în 1901 proprietatea sa din Târgu Jiu ,Băncii Naţionale a României, se retrage o perioadă pe moșia de la Poiana și

[33] România liberă,nr.0586/8 mai 1879
[34] Telegraful de Bucureşti,nr./3738 din 9 noiembrie 1884
[35] România liberă,nr.3121/27 ianuarie 1888
[36] Monitorul Oficial,nr.12/26 aprilie 1891
[37] Monitorul Oficial,nr.240/2 februarie 1892
[38] Adevărul nr.1553 din 17 iunie 1893
[39] Telegraful de Bucureşti,nr.4714/22 martie 1888
[40] SJAN Gorj-Fond Prefectura Gorj ,Dosar 1/1874-1949
[41] Anuarul Ministerului Justiţei pe anul 1900,pag.772

pleacă apoi la București unde primește în timpul guvernărilor liberale o serie de funcții.

Întâi este numit consilier la Curtea de Conturi(această poziție era ocupată deja în anul 1904 locuind pe strada Popa Tatu nr.57),apoi,în 1908,președinte al Consiliului superior administrativ la ministerul de interne[42] aparținând prietenului său Ion I.C.Brătianu,membru în Consiliul Superior al Agriculturii.Știm cu certitudine că în 1905 locuia în București,Aleea Nastasescu (?) pentru că în decembrie același an îi trimite scrisoare[43] lui Titu Frumușanu anunțându-l că a murit Eugeniu Stătescu ,multă vreme parlamentar de Gorj   și rugându-l să participe la funeralii

Eugeniu Stătescu(1836-1905),avocat și om politic,ministru liberal, președinte al Senatului

[42] Monitorul Oficial al Românei,nr.025 din 3 mai 1908
[43] SJAN Dolj-Fond Titu Frumusanu

Inmormântarea va avea loc Luni 2 Ianuarie. Uzeză de Schileru care e bun în asemenea cazuri
[illegible]

30 Decembre 1905
7 Aleea Nastasescu
Bucuresci

Iubite Titule

Eug. Stătescu — despre care or ce ai zice tu, a fost om mare — s'a stins adi-noapte și ul=tima lui onore stă în a fi fost representantul Gorjului în Senat demnitate ce'i a fost dată de voi, cum scii, în repetite rân=duri ca guvernamentali și ca opositie. A fi avut un ase=

Legăturile de amiciție politică și personală dintre Eugeniu Stătescu și Ion Carabatescu erau îndelungate ,ei fiind multă vreme parlamentari liberali de Gorj.În perioada 1885-1902 ,Eugeniu Stătescu a fost cenzor[44] al Băncii Naționale a României unde deținea și 10 acțiuni ca fondator în 1880.

Din ”Călăuza și planul orașului București” tipărit în anul 1910 ni se confirmă faptul că I.Carabatescu era președinte la Consiliul Superior Agricol și locuia pe Aleea Năsturel din București.La plecarea sa din Curtea de Conturi şi instalarea înlocuitorului a beneficiat de un frumos discurs de apreciere din partea preşedintelui Ion Bălteanu:” Nu cred de prisos, d-le consilier, de a vă aminti că aveţi de îndeplinit o grea sarcină,căci sunteti chemat de a înlocui pe predecesorul d-voastră, d. I. Carabatescu, actualul preşedinte al consiliului administrativ superior, care a fost o podoabă a Curţii de conturi.Acest înalt demnitar, în scurtul timp cât a fost în mijlocul nostru, ne-a lăsat cele mai plăcute amintiri, astfel că, prin plecarea sa se simte un gol în sânul Curţii, pe lângă vioiciunea inteligenţii, independenţa de

44 Păunescu Cristian,Tone Mihaela,Istoria Băncii naționale a României în date,vol.I,Ed.Oscar Print,Buc.2006,pag.105,299

caracter şi erudiţiunea sa, fostul nostru coleg mai avea o calitate foarte importantă, aceia a simţului datoriei, împins până la exces,şi cred că reproduc sentimentul acestei Curţi,asigurându-l că se va bucura şi de aci înainte ca şi în trecut de stima şi iubirea noastră"[45]

În această postură era Ion Carabatescu și în 1916 când la 23 august ,Vintilă Brătianu ,ministrul de război,îl numește președintele" Comisiunii pentru internați civili" [46]care funcționa în cadrul acestui minister de lângă Direcția de Statistică.Probabil de aici i s-a tras și arestarea de către trupele germane în perioada următoare, internarea la Săveni ,deportarea în Bulgaria și evident deteriorarea sănătății.Mulţimea de adrese la care îl găsim pe fostul prefect arată că el locuia în case închiriate ori împreună cu unul dintre copiii săi.

Activitatea cea mai vizibilă pentru județul Gorj o reprezintă mandatele de prefect.În acel interval de timp 1895-1902 s-au petrecut modificări insemnate în înfățisarea orașului. În 1897 ,la 3 iulie ,se inaugurase oficial podul de fier peste Jiu,podul Ferdinand construit în perioada 1894/1897.

Foto:Iuliu Moisil

Pergamentul îngropat la temelia construcției are următorul conținut precizat de istoricul Alexandru Ștefulescu în lucrarea "Istoria Târgu -Jiului" apărută în 1906, poate chiar redactorul înscrisului.

„Anul mântuirii Una mie opt sute nouă zeci şi opt luna lui August în două zeci şi două zile

Aşezatu-s'a peatra de temelie a palatului municipal al oraşului Târgu Jiului în al XXXIII lea an al Domniei Majestăţii Sale,Regelui Carol I şi al Majestăţii Sale Regina Elisabeta ,al XXI lea al Independenţii României,al XVII lea al Regatului Român ,în prezenţa Alteţii Sale Regale Principelui Ferdinand, în întâia

[45] Monitorul Oficial al Romănei,nr.025 din 3 mai 1908,pag.6
[46] Mărmureanu,Bianca,Din istoria Războiului Întregirii.Internații civili străini,Rev."Helis",Nr.3/2011 Pag.19

vizită ce a binevoit a face oraşului Târgu Jiului, vechiului târg al Ţării Jiului, în veacul de mijloc al traiului Românilor în munţi,în prezenţa tuturor autorităţilor civile, militare şi eclesiastice,fiind Prefect al judeţului I. Carabatescu iar Primar al oraşului Titu D. Frumuşanu.

Semnaţi: A. S. R. Principele moştenitor,Dl.I. I. C. Brătianu Ministrul Lucrurilor publice etc.”.

PRIMĂRIA ORAŞULUI TÂRGU-JIU

Foto:Iuliu Moisil

Primăria orașului(actuala prefectură) s-a terminat provizoriu în 1900
Statuia lui Tudor Vladimirescu

Lucrările de montare a statuii lui Tudor Vladimirescu în noiembrie 1898.Foto:Iuliu Moisil.Sursa,SJAN Bistrița -Năsăud

(operă a sculptorului gorjean,Constantin Bălăcescu,stabilit la Milano)s-a dezvelit în noiembrie 1898 în parcul amenajat chiar pe fostul teren al lui Ion Carabatescu , colegiul cu același nume a început în 1896 și s-a inaugurat în 1898 iar în 1900 s-a construit tribunalul(actuala facultate de drept),etc.Presa din acea perioadă consemnează participarea prefectului Ion Carabatescu la inaugurări de acest tip. Este de subliniat faptul că încă din anul 1884 Dincă Scheleru în calitate de preşedinte executiv și Ion Carabatescu,preşedinte de onoare al comitetului de inițiativă au lansat un apel[47] emoționant gorjenilor pentru a strânge fondurile necesare realizării unei statui dedicate lul Tudor Vladimirescu.

În 1897 la inaugurarea oficială a podului de fier au participat ministrul lucrărilor publice I.I.C.Brătianu și prim-ministrul D.A.Sturdza,cu un an mai târziu la 22 august 1898 prințul Ferdinand a fost în Gorj pentru a pune piatra de temelie la palatul municipal fiind însoțit de Ion IC Brătianu,ministrul lucrărilor publice, prieten apropiat al prefectului .Se pare că Ferdinand a dormit la Târgu Jiu chiar în casa cea nouă a prefectului(actualul sediu al băncii).Acel deceniu ultim al secolului al XIX-lea a însemnat mult pentru dezvoltarea edilitară a orașului și pentru efervescența lui culturală(înființarea muzeului în 1894,vizitele frecvente ale oamenilor importanți ai vremii cum erau Iorga,Coșbuc etc) bucurându-se în același timp sau tocmai de aceea de prezența în viața publică a doi oameni remarcabili:Titu D. Frumușanu,primarul urbei și Ion Carabatescu,prefectul județului.

Titu D. Frumușanu,născut la Târgu-Jiu în 1861,avocat, proprietar, ales prima oară deputat în colegiul I,județul Gorj în noiembrie 1895.Demisionează ulterior când a fost ales primar al orașului Târgu -Jiu[48]

[47] Telegraful de Bucureşti nr.3615 din 9 iunie 1884
[48] Nicolescu,G.D.,Deputatii nostri:Biografii şi portrete:1895-1899,pag.163

În anul 1897 cei doi oameni politici liberali,avocați ,rude(Titu Frumusanu era verișor al Polinei, soția lui Ion Carabatescu,tatăl primarului,Dumitru Take Frumușanu fiind frate cu Sevastița mama Polinei) și prieteni au fost gazde ale multor evenimente culturale care au lăsat și impresii puternice în presă.

Ioan I.C.Brătianu,fiul cel mare la lui Ioan C.Brătianu.La algerile generale din noiembrie 1895 a fost ales deputat în colegiul I din județul Gorj cu 199 voturi din 247 de votanți.[49]

Tot în luna iulie(5-7) o delegație numeroasă de studenți împreună cu celebrul profesor Grigore Tocilescu au făcut o excursie la Turnu Severin și Târgu Jiu.În reportajele realizate la acea vreme se spune că studenții au fost să vadă și noul pod de fier.Apoi în luna septembrie(6-8) orașul a fost gazda congresului studenților universitar.Din ziarele vremii avem o mulțime de informații și impresii despre acest eveniment semnate mai ales de studentul Al. Antemirean în ziarul ”Epoca”.În vara și toamna acelui an studenții au călătorit la Tismana,Bumbești și Lainici.

O fotografie excepţională descoperită iniţial în arhivele craiovene şi apoi în arhiva Mariei Vasiliu este făcută chiar pe scările casei lui Ion Carabatescu(actualul sediu al băncii) în primăvara unuia din anii de cumpănă dintre cele două veacuri iar personajele acesteia spun că a fost realizată la un astfel de eveniment ori la o întrunire de natură politică.În acea fotografie se află și proprietarul casei împreună cu cei trei copii ai săi Numa(student) , fetele Angela și Sabina şi soţia, Paulina.Depistând în centrul imaginii pe liberalul Dimitrie A.Sturdza,prim-ministru,deducem că alături îi era in mod firesc Ion Carabatescu și primarul Titu Frumușanu pe care l-am identificat cu certitudine.Ipotezele noastre au fost confirmate ulterior de Numa Carabatescu,fiul politicianului,care afirmă că fotografia a fost realizată în anul 1899 la o întrunire politică din casa Iancu

[49] Nicolescu,G.D.,Deputatii nostri:Biografii şi portrete:1895-1899,pag.162

Carabatescu[50] .Evenimentele politice par a se lega în această perioadă astfel încât să dăm consistență datării acestei fotografii.Astfel în 14 februarie 1901 D.A.Sturdza devine prim-ministru , I.I.C.Brătianu preia Ministerul Lucrărilor Publice iar la 17 februarie Ion Carabatescu este numit prefect al județului Gorj.Nepoata de soră a lui Gheorghe Tătărescu,Maria Vasiliu-Bolnavu susține că în această fotografie istorică se află și adolescentul Ghiță Tătărescu,nepotul lui Iancu,viitor politician liberal de succces.Așadar o fotografie cu trei premieri(D.A.Sturdza,I.I.C.Brătianu și Gheorghe Tătărescu)

Casa Ion Carabatescu,sediul Agenției Târgu Jiu din anul 1901.În centrul imaginii se află D.A.Sturdza,prim-ministru ,înconjurat,de Titu Frumușanu, I.Carabatescu și I.I.C.Brătianu.Foto:Iuliu Moisil Sursa,SJAN Dolj

Dar pentru el însuși și,din fericire,pentru Banca Națională a României ,realizarea cea mai importantă o reprezintă construcția casei din strada Grivița astăzi strada Geneva nr .4 devenită prin cumpărare în decembrie 1901 sediul Agenției Târgu Jiu.Zidirea efectivă s-a făcut ușor în avans față de palatul comunal(actuala primărie). Dimensiunea clădirii,funcția proprietarului și ritmul de lucru din epocă ne fac să credem că lucrările s-au terminat chiar în anul 1896.În scrisoarea de ofertă[51] trimisă guvernatorului chiar Ion Carabatescu face prima descriere amănunţită a clădirii:

[50] Biblioteca Națonală a României,Fond Brătianu, fotografie prelua tă din Fondul Saint Georges,donația Numa Carabatescu din 1942.
[51] Birău Gheorghe,Gorjul bancar.Banca Naţională,Ed.Oscar Print,Bucureşti,201,pag.55-56

"Domnule Guvernator,

Pentru localul propriu al sucursalei ce aveţi în acest oraşiu, am onore a ve oferi să ve vând casele ce am în Tâgu Jiu, situate în strada Griviţa nr. 7, cu siliştea lor avend la faţada din acea stradă, 32 metri latul, iar lungul de 58 metri, împrejmuită cu grilaj de fer bătut înalt de un metru pe postament de beton de ciment coperit cu peatră cioplită înalt de 60 centimetri. Corpul principal al acestor case are 22 metri faţa şi 24 metri pe laturi, se compune din noue camere spaţioase, din care la mijloc o sală de 7 metri pe 14 metri cu înălţime de 5 metri, deosebită, o cameră cu instalaţiuni de bae, două camere cu closete şi un vestibul, sub sol două pivniţe.

Toată clădirea este din zid, cu temelii din beton de ciment, iar soclul nalt de un metru şi 50 centimetri, este în peatră cioplită,coperişul de fer. Toate camerele sunt pe bolţi de zid şi pardosite cu parchet de stejar, tencuite cu gips, zugravit în ulei cu tavanele în muluri şi sobe de faienţă fină.

Dependinţele construite de zid coperite cu fer să compun din trei camere, un garaj de patru cai şi remisă de trăsuri.

Preţul cu care ofer să ve vând acest imobil, ce nu este afectat cu nici o sarcină este de lei 80 mii.

Dacă acceptaţi această ofertă, ve rog să bine voiţi a me înconoscinţa spre a ve pune la dispoziţie planul caselor şi actele doveditoare titlului meu de proprietate.

Bine voiţi Domnule a primi încredinţarea deplinei mele stime.

I. Carabatescu din Târgu Jiu."

Documentele aflate la Arhivele Naționale,Fondul primăriei Târgu Jiu spun că în anii 1897-1899 pe listele cu autorizații de construcție[52] nu apare numele lui Ion Carabatescu așadar prezumția anterioară pare corectă.Ştim însă cu certitudine că în anul 1899 casele erau deja construite inclusiv din documentele recensământului din acel an.Luând în calcul poziția sa de prefect al județului,pentru că nu avem alte documente lămuritoare, putem crede că proiectul a fost realizat de un arhitect cunoscut. Cu siguranţă ,câtă vreme a locuit în Bucureşti în calitate de parlamentar ,el a cunoscut mulți arhitecți de valoare.Frumusețea și inteligența desenului ca și similaritatea ornamentelor interioare cu cele din clădirea primăriei sau gimnaziului Tudor Vladimirescu(păstrând proporțiile în funcție de destinație), reprezintă noi argumente că proiectarea a fost realizat de un arhitect de prestigiu.Despre Petre Antonescu se spune că ar fi autorul palatului comunal .Este adevărat și faptul că Petre Antonescu(n.1873) era foarte tânăr pentru a fi arhitect(în 1893 abia își începea studiile de arhitectură la Paris şi le termina în 1899) și asta ar fi o explicație pentru lipsa acestei lucrări impunătoare de pe lista lui Petre Antonescu. Însă din arhivele locale[53] afăm că arhitectul diriginte Thoma Dobrescu după planurile căruia s-a construit clădirea gimnaziului Tudor Vladimirescu ca și antreprenorul palatului comunal,Ion Poenaru au intrat în conflict cu Primăria Târgu

[52] SJAN Gorj-Fond Primăria Târgu-Jiu
[53] SJAN Gorj- Fond Primăria Târgu-Jiu/1901

Jiu pentru executarea necorespunzătoare a lucrărilor(ancheta a fost efectuată de I.Berindei(Berindey) arhitectul –şel al Ministerului de Interne în anul 1901).După această anchetă lucrările au continuat prin arhitectul D. Maimarolu și antreprenorul Petre Pontussi.De aici deducem că planurile după care s-a executat palatul comunal aparțin tot lui Thoma Dobrescu și nu lui Petre Antonescu.Așadar putem concluziona că și planurile casei Carabatescu aparțin lui Thoma Dobrescu.Deși cunoscutul istoric gorjean Alexandru Ștefulescu nu are ilustrații cu sediul băncii în lucrarea ”Istoria Tergu Jiului”publicată în anul 1906 ,informații oficiale despre această clădire am găsit in Enciclopedia Română vol 3 apărută în 1904 unde la pagina 1103 între relatările despre Târgu-Jiu se spune:”Dintre zidiri remarcăm primăria,biserica catedrală cu picturi,gimnasiul T.Vladimirescu,palatul administrativ,banca națională,cercul clubului militar,spitalul județean ,casarma de artilerie ,casarma de infanterie,grădina publică una dintre cele mai frumoase din țeară.”Sursa acestor informații este trecută a fi și lucrarea aceluiași istoric publicată în 1899”Încercare asupra istoriei T.Jiului”.Constructorii efectivi au fost cu siguranță meșterii italieni pentru că la Târgu-Jiu și în vecinatatea orașului trăia o consistentă comunitate de italieni.Ei au ridicat clădirea impunătoare a colegiului ”Tudor Vladimirescu” aflată în apropiere,ei au zidit cu piatră de la Bâltișoara picioarele podulului,etc.,etc.

Grație prieteniei speciale cu Ionel I.C.Brătianu și cu partidul liberal,Ion Carabatescu îl promovează și susține constant pe Gheorghe Tătărescu ajuns ulterior prim-ministru,perioadă în care a făcut foarte mult pentru Gorj și mai ales pentru Târgu –Jiu prin susținerea și finanțarea amenajării Ansamblului Monumental ”Calea Eroilor”al lui Constantin Brâncuși.Gheorghe Tătărescu era nepotul lui Ion Carabatescu,mama viitorului premier ,Speranța,fiind soră cu Paulina(Paula,Polina) Părăianu,soția fostului prefect.

Despre activitatea și comportamentul său public și civic aflăm din rapoartele și însemnările oficiale ale vremii.Pentru modul responsabil ,vizionar ,în care se ocupa de problemele administrative, de natură tehnică a rămas proverbial.Elogiind activitatea inginerului A. Diaconovici[54] care își trimitea subordonații pe teren,Iuliu Moisil face și următoarea precizare: ”Acest fapt a placut și l-a aprobat chiar și un înțelept prefect de pre vremuri, Ion Carabatescu, și care apoi mereu repeta, cu drept cuvânt, că menirea serviciului technic este să lucreze pe teren, afară, în județ, iar nu să iscălească condici.”

Deși era avocat de profesie experiența sa de parlamentar și de prefect și modul în care pregătea rapoartele către guvern sau comisiile parlamentare erau bine apreciate .În anul 1894 el este raportor al proiectului de modificare a legii comunale.

De asemenea problemele de natură rurală aflate în discuție în anul 1897 au avut ca suport informațiile trimise din Gorj de Ion Carabatescu.[55]

[54] Arhivele Olteniei, nr.61-62/1932,pag 197
[55] Acte şi legiuiri privitoare la chestia ţărănească,seria2,volumul 8,pag.16-17

La ședința din 18 februarie 1897 a Adunării Deputaților,în raportul comitetului delegaților însărcinați să analizeze și să propună un proiect de lege pentru instituirea și organizarea ”Cassei rurale”se fac referiri elogioase la prefectul de Gorj dar,foarte important,obținem și date prețioase despre situația țărănimii din Gorj și din toate zonele asemănătoare.Iată ce spune raportorul A.Stolojan:

”Scăderea preţurilor şi timpii răi au accentuat criza proprietăţei mari, mai cu seamă în judeţele unde munca se face pe bani. În prima linie au suferit cei datori de mai înainte, dar criza continuând, au căzut în datorii şi cei care stăteau bine până aci. Din pricina datoriilor o mulţime de moşii s'au scos în vânzare şi cumpărătorii lipsiau.

Acelaş fenomen s'a produs în câteva judeţe de munte şi din această parte a ţărei. Spre exemplu în Gorj, proprietatea mare era aşa de împovărată cu datorii, încât stăpânii lor trebuiau să le vândă cât mai iute; căci dacă mai întârziau cu înstrăinarea lor, erau ameninţaţi să'şi piardă şi averile şi să rămână şi datori. Negăsind alţi cumpărători, proprietarii le-au oferit sătenilor. Propunerea a prins, şi astăzi proprietate mare mai că nu mai există în Gorj. Mai toate moşiile au fost cumpărate de săteni şi astfel s'a constituit dela sine proprietatea mică şi mijlocie.

Am rugat pe D.I.Carabatescu, inteligentul prefect din Gorj, să facă o anchetă în această privinţă. Iată ce'mi răspunde la chestionarul ce'i trimisesem:

„Am răsfoit registrele tribunalului pe un număr de 20 de ani, pentru ca să adun elementele trebuincioase lucrărei ce întreprindeţi, şi vă pot da următoarele informaţiuni:

„1° Sătenii au cumpărat vreo 40 de moşii în acest interval, a căror întindere variază între 3-4 sute de pogoane până la 1300: preţul la pogon le-a revenit între 150 pânăla 320 de lei:

„2 ° Mai în niciuna din cumpărături ei n'au luat parte egală, ci proporţional cu forţele contributive ale fiecăruia:

„3° Vânzarea s'a făcut în bloc, nearătându-se prin contract partea fiecăruia, nici ca teren, nici ca parte contributivă din preţ. Toate însă sunt urmate de acte de partaj survenite posterior între dânşii. Această practică se urmează după cererea vînzătorului spre a şi putea conserva privilegiul asupra întregei moşii, când preţul vânzărei nu s'a răspuns integral la instrumentarea actului:

„4° Mai în toate cumpărările deasemenea fel s'a acordat sătenilor termen de plată în rate foarte scurte: iar pentru plata lor contribuiesc fiecare în proporţie cu ceeace a cumpărat din întreg.

„Pentruca să vă lămuriţi mai bine, vă trimit copia de pe un asemenea act, ale cărui stipulaţiuni sunt aprope tipice şi întrebuinţate mai în toate actele de asemenea fel.

„În acelaşi interval de timp capitaliştii au cumpărat vreo 18 moşii, a căror întindere, în mijlocie, trece de o mie de pogoane şi al căror preţ revine la pogon între 100-180 de lei, netrecând niciodată peste cea mai mare din aceste cifre.

„Cea mai mare parte din aceste cumpărături s'au făcut cu scop ca mai pe urmă cumpărătorii să le precupeţească către săteni, către cari au trecut apoi printr'o

a doua vânzare cu preţuri îndoite, însă cu termene de plată şi în condiţuni caşi cele mai sus descrise”.

Alătur, pe lângă aceasta, şi o copie tipărită după contractul de vînzarea unei moşii către săteni.

Deşteptat de celece se petreceau în Gorj, am propus comitetului de program să facem prin lege o organizare, care să înlesnească vânzarea moşiilor mari către săteni. Ideea a fost primită şi am citit la începutul acestui raport, cum a formulat-o comitetul de program.

Vă arătaiu că în Gorj sătenii au cumpărat 40 de moşii dela proprietari şi, cu toate acestea, niciunul din aceştia nu au fost siliţi prin asemenea mijloace ca să'şi vândă proprietăţile.[56]

Sfârșitul secolului XIX a fost o perioadă efervescentă din punct cultural și economic spiritul acelor vremuri fiind Spiru Haret care a avut o legătură specială cu Gorjul mai ales în excepționala campanie de înființare a băncilor populare,locotenenții săi cei mai destoinici fiind gorjenii Gheorghe Dumitrescu-Bumbești și Dimitrie Brezulescu.Atunci au apărut primele bănci populare din Gorj începând cu ”Hărăboreanca”[57] din Schela(1898) și continuând cu ”Gilortul” Novaci care ajunsese cea mai importantă din regat în perioada interbelică.Prefect fiind a avut o rodnică colaborare cu Spiru Haret căruia i-a solicitat mereu suplimentarea locurilor pentru elevi,fonduri pentru școli etc.

În afara acestor surse cu caracter oficial despre Ion Carabatescu adunăm informații interesante din memoriile celor care l-au cunoscut,oameni politici sau nu, mai ales din perioada primului război mondial.Toate aceste însemnări creionează portretul fostului prefect de Gorj.Un bărbat frumos,impunător,demn ,inteligent și harnic.Iată ce notează în februarie 1917 ,Constantin Bacalbașa,în cartea” Capitala sub ocupația dușmanului:1916-1818”:”Noaptea la ora 1 ,toți ostatecii aflați la Cercul Militar,destinați să plece la Săveni(un lagăr pentru internații politici din județul Ialomița amenajat în satul cu același nume) sunt deșteptați.Mișcarea pe săli începe,strigări,apeluri,bătăi în uși.De la etajele de sus scoboară deținuții purtându-și singuri bagajele.Văd pe bătrânul Carabatescu,om de 70 de ani,președintele Consiliului superior administrativ,ducându-și o desagă în spinare.Dar nu spune o vorbă și merge drept”.Sigur că ocupantul german pusese sub stare de arest o mulțime de personalități și oameni politici care nu colaborau cu el.Acest lucru îl confirmă și Alexandru Marghiloman în ”Note politice”care noteză la 13 martie 1917-”Ieri de dimineaţă, la ora 4, internaţii au fost expediaţi în Ialomiţa. în ajun se lăsaseră cheile la uşi; deţinuţii s-au văzut unii pe alţii; dar vizitele familiilor au fost foarte penibile. Carabatescu,cu toţi cei 70 de ani ai lui şi cu toate demersurile făcute, a fost pornit cel dintâi: el prezidase comisiunea

[56]Rosetti Radu, Acte şi legiuiri privitoare la chestia ţărănească,seria2,volumul 8,Ploieşti,1908,pag.16-17

[57] Mateiescu I,Popeangă P.,Uscătescu V.,Istoricul băncilor populare din județul Gorj,Ed.Ramuri Craiova,1930,pag.349

internaţilor germani şi se pare că respingea sistematic, fără nici o milă, toate cererile care i se adresau.”

În fapt ce erau acești internați politici?.După ocuparea Bucureştiului,Germania, în scopul obținerii eliberării prizonierilor luați armata română,a reținut o mulțime de personalități române.Aceștia au fost cazâi întâi la Hotel Imperial,apoi transferați în lagărele de la Săveni Tismana și Trojan.

Pia Alimăneșteanu în lucrarea”Însemnări din timpul ocupației germane:1916-1918” nota la data de 26 februarie 1917:”Mâine dimineață la orele 5,spre a nu da loc la manifestații,internații pleacă de la Imperial(hotel) la Săveni...Sunt printre ei bărbați de 70 de ani (Carabatescu) și alții bolnavi.Vor face drumul până la gară pe jos,cu trenul cîteva ore ,apoi iar pe jos patru ore.A nins și este iarăși lapoviță.Ulterior internații politici de la Săveni au fost deportați în Bulgaria,localitatea Troian(Trojan).Despre această tristă perioadă a războiului a vorbit în memoriile sale și Vasile Cancicov(lucrarea ”Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României” publicate în 1921).Interesante şi savuroase sunt şi amintirile lui Ion Valjan care a trăit detenţia în lagarele de internaţi politici[58]. Ion Valjan este pseudonimul literar al lui Ion Vasilescu avocat, dramaturg, memorialist, publicist şi om politic.”Au mai sosit la mansardă doi internaţi.Ion Carabatescu,preşedintele comisiei de internare care a funcţionat sub Ionel Brătianu şi S. Borcescu mare proprietar din Romanaţi.Deşi e amărât cum nu se mai poate ,nenea Iancu Carabatescu are sufletul tare,este demn şi nu se încovoaie”.El povesteşte cum la sfârşitul lunii februarie 1917 au fost duşi din hotelul Imperial la Săveni unde povesteau până noaptea târziu.”Nenea Iancu Carabatescu-spune el- era un mare povestitor .Îşi plimba torţa amintirilor luminând decenii de-a rândul.A făcut politică cu Ion Brătianu ,bătrânul,ziditorul vechiului regat.Carabatescu e un om dur ,ireductibil,tenace,inflexibil dintr-o bucată.Deşi până la declararea războiului a fost de părere să mergem cu Germania acum în lagăr nu-şi ridică pălăria să salute vreun Unteroffizier sau Feldwebel german.Sunt toţi duşmanii ţării ,şi Ion Carabatescu a rămas cu ţara...Oricum ar fi ,cu nenea Iancu ne mândrim.Regăsim în el mândria,demnitatea şi virtuţile străbune” Această perioadă nefastă din viațalui Ion Carabatescu(1916/1918) i-a zdruncinat sănătatea si i-a grăbit sfârșitul(1920).

Ion Carabatescu era un om educat,stăpânea foarte bine limbile franceză și germană(dovada o reprezintă studiile fectuate la Paris și scrisorile aflate în fondul Saint-Georges ca donație de la Nicolae I. Carabatescu și Fritz Deutsch pentru Biblioteca Națională).Ca atare în presa timpului apar și informații cu caracter monden despre el și familia sa.

Astfel aflăm că”Damele din T.Jiului au constituit o societate cu numele ”Gorjiu” care are de scopu a vini în ajutorulu soldaților români”[59].Președinta societății a fost aleasă Paulina Sâmboteanu iar una dintre cele două secretare era Paulina Carabatescu soția tânărului deputat.La 17 septembrie 1896 la teatrul

---

[58] Ion Valjan-„Cu glasul timpului” ed.Humanitas,Bucureşti 2013,pag 332.
[59] Revista Familia nr.24 din 12 iunie 1877

Milescu are loc un concert organizat de Societatea germană de cântec înființată la Târgu Jiu de Ștefan Bobancu cu participarea violonistului Kneisel,la pian fiind surorile Angela și Sabina Carabatescu[60].Din cartea lui Gabriel Culcer[61] aflăm că, anual, familia Carabatescu organiza ”Kinderbaluri”,cu certitudine în sala cea mare a casei din strada Grivița.

De asemenea revista”Moda Parisiană” nr.4 din 10 aprilie 1898 remarca partciparea la o serată organizată de Teatrul Milescu a Paulinei Carabatescu dar și a domnișoarelor Angela și Sabina Carabatescu alături de Octavia Sadoveanu ,de pildă.În fotografia depistată la arhivele craiovene cele două fete ale prefectului sunt îmbrăcate după desenele din revista respectivă.

În anul 1887 se înființează periodicul ”Gorjiul”,ziar liberal –național al cărui director politic a fost Ion Carabatescu.Ziarul apare cu anumite intermitențe până la 1916.

Deși a avut zece copii,doar trei ,Angela ,Nicolae și Sabina au trăit pentru a-l moșteni.

După 1902 familia Carabatescu s-a mutat la București și grație îndelungatei sale experiențe politice și juridice a putut să trăiască decent ocupând funcții în administrația statului până aproape de sfârșitul vietii.

În 1920 Ion Carabatescu moare în București și este înmormântat la cimitirul Bellu la data de 5 aprilie,ulterior osemintele sale fiind reînhumate în altă parte ,poate chiar la Târgu Jiu dacă luăm în seamă faptul că în 1940,Numa Carabatescu ,fiul său,cerea primăriei aprobare pentru împrejmuirea mormintelor familiei sau în cavoul uneia dintre familiie fiicelor sale din cimitirul Bellu.Tot așa de bine aprobarea de mai sus se putea referi și la restul familiei pentru că Ion și Polina au avut o mulțime de copii[62] care nu au trăit decât foarte puțin(Felicia-1875/1887,Ion 1877/1878,Constantin 1882,George 1888,Ilie 1888,Gheorghe 1889/1893,Ion 1890).Au trăit Angela -1879,Nicolae -1881 și Sabina 1884.

Cele două fiice ale sale bine educate s-au măritat cu ofițeri.Angela-Florica(n. 1879 la Târgu Jiu) s-a căsătorit[63] în anul 1904 cu căpitanul Marin Nedeianu,domiciliat atunci în Turnu-Severin,colonel în timpul primului război mondial și general deja în anul 1925(conform actului de vânzare-cumpărare a terenului din vecinătatea nordică a băncii). În același an 1925 ca și în următorul știm că Angela și Marin Nedeianu trăiau la Tecuci.Nu am descoperit urmași dinspre această fiică a lui Ion Carabatescu.

Despre Nicolae(Numa) Carabatescu(n. 1881 la Târgu Jiu) informațiile sunt la fel de sărace.Memoriile unor celebre familii din Gorj îl amintesc doar în partea de tinerețe,când trăia la Târgu Jiu și când erau în prim-planul activităților mondene.Era prieten cu doctorul Max Culcer și evident conform mărturiilor lui Gabriel Culcer cel care a publicat istoria familiei sale, împreună înfăptuiau și boacănele. Zurliul Numa cum îl definește autorul provoca scandalurile prin județ pe

[60] Cepoi Ion,Elvira Godeanu-o poveste de pe Jiul de Sus,Ed,CJCPCT Gorj,2011,pag.66/67
[61] Gabriel Culcer ,Chipuri din bătrâni , ,Ed.Idea și Gloria,Cluj-Napoca 2013
[62] SJAN Gorj-Fond Primăria Târgu-Jiu,Registre de stare civilă/1875-1895
[63] Arhiva BNR-Fond Acte de proprietate,Târgu-Jiu,mape nr.230.231,232,

unde cei doi prieteni alergau cu bicicletele iar Max le rezolva cu pumnul.În 1902 şi-au scrijelit numele pe zidurile bisericii de la Polovragi.

Max Culcer şi Numa Carabatescu

Sursa:Lucrarea”Chipuri din bătrâni” ,Gabriel Culcer,Ed.Idea și Gloria,Cluj-Napoca 2013, pag.370

De la Craiova au trimis o carte poștală în care anunțau că au trecut cu bine examenele(”eu primul și Numa al doilea”) scria Max.De fapt aveau de susţinut niște restanțe și erau doar ei doi implicați.

Ion Carabatescu și fiul său Numa. Sursa :Arhiva personală Maria Vasiliu - Bolnavu

Din exepcţionala carte de memorii a lui Ion Valjan aflăm că Numa Carabatescu avea studii juridice ,în anul 1910 făcând amândoi parte din „Complectul Tribunalului Argeş"primul in calitate de procuror al doilea de magistrat stagiar

În anul 1914 Nicolae Carabatescu apare drept vicepresedinte al comisiei interimare[64] la primăria oraşului Târgu Jiu, primarul din acea vreme fiind bancherul Constantin Bălănescu,fratele lui Grigore Bălănescu , primul contabil la Agenția Băncii Naționale și apoi director la multe din unitățile teritoriale ale băncii.

În anii 1915-1916 Numa Carabatescu era inspector agricol în județul Gorj iar articolele sale sunt frecvente în paginile ziarului "Gorjiul"tipărit de Nicu Miloşescu în condiții grafice de excepție.

Spiritul său sportiv şi rebel l-au propulsat în diferite comisii centrale pentru sporturile de iarnă sau de atletism[65],[66].El a adus ,probabil,din Franța, în anii 1920 un puc şi primul regulament pentru hochei. În iulie 1932 era însă la Târgu Jiu participând în calitate de inspector[67] în Ministerul Muncii pentru punerea pietrei de temelie la căminul de ucenici şi corporația meseriaşilor, actualul sediu al primăriei oraşului.Construcția s-a început din inițiativa lui Grigore Iunian, fost ministru al muncii şi justiției. Cert este însă că împreună cu Fritz Deutsch a donat Bibliotecii Naționale un set de scrisori aparținând tatălui său şi alte informații pentru intervalul 1865-1927[68].Nicolae Carabatescu a lucrat în continuare mulți ani la ministerul muncii,până în aprilie 1934 fiind director al Casei de Asigurări Sociale Craiova şi apoi inspector general adjunct al Casei de Asigurări în Regiunea a VII-a pentru Craiova şi Sibiu iar în 1939 inspector general pentru aceeaşi regiune[69].

În iunie 1925 Numa era căsătorit[70] cu Marta şi locuiau în Bucureşti ,strada Basarabia nr.30.Din Monitorul Oficial apărut în data de 18 septembrie 1945 aflăm că Niculae Carabatescu şi soția sa Marta din Bucureşti au declarat pierdute cartelele de alimente eliberate cu un an înainte.Mai aflăm apoi că în iunie acelaşi an acesta era administratorul de control al firmei"Kabe" numit de Casa de Administratie şi Supraveghere a Bunurilor Inamicului şi locuia în strada Romană nr.17.Probabil este personajul nostru.Nici de pe această ramură nu au fost urmaşi.Acest lucru l-a confirmat Maria Jeana Vasiliu- Bolnavu,nepoata lui Gheorghe Tătărescu,fiica generalului Rafael Mărculescu şi a Mariei Tătărescu(sora fostului premier).Prin bunica sa ,Speranța Părăianu ,Maria Vasiliu era rudă şi cu familia Carabatescu(Paulina ,soția prefectului fiind soră cu Speranța Părăianu), verişoară de gradul al doilea cu Ioana Sabina Grigorescu ultimul descendent al lui Ion Carabatescu şi al familiei sale.De asemenea Maria Vasiliu era verişoară de gradul al doilea şi cu Sanda Tătărescu Negroponte.Relatările Mariei Vasiliu au

[64] SJAN-Fond Primăria Târgu-Jiu.dosar 98/1914-1915
[65] Revista Natura nr.13/ 1924.pag.3/XIII. pag.6/XIII. nr.14/1925.pag/XIV
[66]wwwro.hockey.ro.Federația Română de Hochei.Buletin Informativ nr.2/2014
[67] Gorjeanul.22 iulie 1932
[68] Biblioteca Naţională a Romănei(colecţii speciale)-Fond Saint-George.
[69] Păunoiu .Diana.Mihaela..Mitrică Alin.Arhivele Olteniei.nr.24/2010.pag.126-127
[70] Monitorul Oficial nr.127/13 iunie 1925

clarificat definitiv dubiile legate de urmașii fostului prefect.Angela și Numa nu au avut copii iar Ioana Sabina Grigorescu fiica Sabinei Carabatescu s-a stins și ea fără descendenți.Despre Angela Carabatescu și soțul său ,generalul Marin Nedeianu,Maria Vasiliu afirmă că în perioada interbelică aceștia s-au mutat din Tecuci în București unde au și murit.

În legătură cu Sabina (n. 1884 la Târgu Jiu) informațiile cele mai consistente le-am cules din teza de doctorat[71] a arhitectului Dan Victor Kisilewicz cu amabilitatea autorului.Știm că s-a căsătorit în 1906 cu căpitanul de artilerie Anastase Grigorescu mort în 1917 în localitatea Haskovo,ca prizonier de război.Acest al doilea ginere al lui Ion Carabatescu a fost un adevărat erou pe câmpurile de luptă fiind decorat și medaliat de statul român.Aprecierea supremă o reprezintă faptul că multă vreme comuna lui natală s-a numit ”Comuna Colonel Grigorescu” în județul Brăila(astăzi localitatea Cireşu din acelaşi județ).

Sabina și Anastase Grigorescu au avut trei copii:Angela ,căsătorită cu diplomatul Victor Brabețeanu ,Radu,necăsătorit și Ioana Sabina căsătorită în două rânduri (cu arhitecții Sandu Steriade și Nicolae Diaconu).Dar nu a urmat nici-un nepot de la cei trei copii ai Sabinei Carabatescu.

După moartea colonelului Anastase Grigorescu, Sabina Grigorescu(Carabatescu)s-a recăsătorit[72] în 9 iulie 1924 la București cu Gheorghe Petcu ,agricultor din Brăila, din această postură semnând în 1925 actul de vanzare a unei părți din moștenirea Ion Carabatescu către Banca Națională.Se pare că și această căsătorie a durat destul de puțin fără a lăsa moștenitori. La data celei de-a doua căsătorii a Sabinei,părinții săi ,Ion și Paulina Carabatescu erau deja morți.

Ioana Sabina Grigorescu,fiica Sabinei Carabatescu

Ioana Sabina Grigorescu,singura nepoată a lui Iancu Carabatescu, născută la 4 martie 1915 s-a stins din viață în noiembrie 2006 la București și a fost înmormântată la mănăstirea Dragomirna din Suceava.Ioana Grigorescu a obținut diploma de arhitect în anul 1947 și toată viața și-a dedicat-o restaurării monumentelor istorice de natură religioasă, cele mai multe din Moldova. Această pasiune i-a fost răsplătită pentru veșnicie prin acceptarea înhumării în curtea mănăstirii Dragomirna la a cărei restaurare a lucrat ani de zile.Am aflat prea târziu de existența sa pentru că ar fi fost miraculos măcar să vadă și să dea soluții pentru

[71] Kiselewicz,D.V. -Restaurarea patrimoniului arhitectural din nord-estul României în a doua jumătate a secolului XX-Universitatea “Valahia” din Târgovişte-2010
[72] Ibidem 44

restaurarea fostei case a bunicului său din Târgu Jiu.Se pare că ştia despre despre această casă a familiei de la Maria Vasiliu, verişoara sa dar nu a îndrăznit niciodată să o vadă.Atunci când a dorit acest lucru nu a mai avut puterea necesară călătoriei până în Gorj.

Și deocamdata povestea familiei Carabatescu-Carabatache se termină aici.

Bibliografie:

Arhiva Băncii Naţionale a României-Bucureşti

Arhivele Naționale București-Fond special Saint-Georges-donația F.Deutsch.N.I.Carabatescu

Arhiva personală dr.Vasile Marinoiu

Arhiva personală maria Vasiliu-Bolnavu.

Arhiva Muzeului Județean Gorj-colecția de hărți

Alexandru Ștefulescu-Istoria Târgu Jiului,Tipografia N.Miloșescu ,1906

Alexandru Hersonski-Hersonski Family-*wc.rootsweb.ancestry.com*

Biblioteca Academiei-Colecția ziarului ”Gorjiul” 1887-1916

Biblioteca Digitală a României(www.dacoromanica.ro)

Birău,Gheorghe-Gorjul Bancar,Banca Națională,ediția a II-a,Ed.Oscar Print,București 2010

Colecția”Monitorul Oficial”1862-1863,Biblioteca digitală a Românie,Dacoromanica

Dan Victor Kisilewicz- Restaurarea patrimoniului arhitectural din nord-estul României în a doua jumătate a secolului XX-teză de doctorat-2010

Gabriel Culcer- Chipuri din bătrâni” , Ed.Idea și Gloria,Cluj-Napoca 2013,

Revista Arhivele Olteniei nr.5/1926;nr.6/1927;nr.14/1932

Revista Natura nr.11/1924,nr.13/1924,nr.14/1925

Serviciul Județean Gorj al Arhivelor Naționale -Fond Primăria Târgu Jiu
- Fond Primăria Cârbești
-Fond Primăria Rovinari
-Fond Prefectura Gorj

Serviciul Județean Dolj al Arhivelor Naționale -Fond Titu Frumușanu

Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale -Fond Iuliu Moisil

Centenarul Marii Uniri A Românilor

Raluca Vochescu

Caliopi (Pia) Brătianu - "Bunica României Mari" - și Ion C. Brătianu

PIA BRATIANU (1858)

ION C. BRATIANU (1858)

Comuna Livezi aflată în partea de sud-vest a județului Vâlcea, se întinde pe o suprafață de 5580 ha. de-a lungul DN 67 B care leagă Tg.-Cărbunești cu Drăgășanii în partea de nord-sud, iar în vest-est se întinde de la hotarul cu județul Gorj, comunele Dănciulești și Stejari până la hotarul cu comuna Roșiile, la est. Este străbătută de la nord la sud de râul Olteț, având ca vecini în nord comuna Grădiștea, iar la sud comuna Zătreni.

Prima atestare documentară a localității ca așezare umană a fost în anul 1480, 18 ianuarie, prin hrisovul lui Basarab cel Tânăr unde apar ca sate Spineni (azi dispărut) și Pârîieni. Numele actual al localității a luat naștere în urma ultimei împărțiri administrativ-teritoriale a României din anul 1968, când cele două comune de atunci, Tina și Pârîieni s-au unit sub un singur nume-Livezi. În prezent comuna Livezi este alcătuită din 7 sate (Livezi, Tina, Părăușani, Pleșoiu, Pârîenii de Sus, Pârîienii de Mijloc, Pârîienii de Jos) și numără un total de 2322 locuitori (în anul 2016). Deși toponimul Livezi nu are nimic în comun cu denumirile satelor care intră în componență la 1968, duce mai departe o parte semnifictivă din istoria neamului nostru.

Una din familiile de boieri care și-au lăsat amprenta asupra localității Livezi a fost familia Pleșoianu, cunoscută încă din secolul al XVII-lea și răspândită în județele Dolj, Mehedinți, Gorj, Vâlcea și Romanați (actualul județ Olt).

Boierii Pleșoieni au stăpânit și locuit în satele Tina, Pleșoi, Spineni și Pârîieni.

Un personaj remarcat, un exemplu de sacrificiu, loialitate, dăruire unui țel suprem, o inspirație a unei întregi familii și nu numai, a fost și va rămâne Pia Brătianu, născută Catrina (Caliopi) Pleșoianu. Pia s-a născut în anul 1841, satul

Pleșoi, județul Vâlcea și avea să devină centrul unei familii cu o încărcătură politică importantă în istoria României.

Tatăl Piei Brătianu a fost pitarul Luca Pleșoianu, singurul fiu al boierului Barbu Pleșoianu, cel care a refăcut biserica satului Mihăiești din județul Vâlcea, iar mama ei a fost Evghenia Pleșoianu (nume de fată Capelleanu), născută în 1822. Mama Piei provenea dintr-o familie numeroasă (16 copii), fiica Stăncuței și a lui Ghiță Capelleanu. La vârsta de 16 ani se căsătorește cu Luca Pleșoianu, iar la 20 de ani moare din cauza frigurilor puerperale. Osemintele acesteia se află în pronausul bisericii Cuvioasa Paraschiva din Râmnicu Vâlcea.

Pia a mai avut o soră, botezată Evghenia și împreună, după moartea mamei, au fost lăsate în grija bunicii Stăncuța Capelleanu, însă numi la 9 luni de viață Evghenia s-a stins. Rămasă singură, Pia a fost alintată mai ales de tatăl său, profund afectat de moartea soției, lucru care îl face să nu se mai căsătorească. Luca Pleșoianu și-a iubit nespus fiica și a vrut să-i dea o educație cât mai bună, trimițând-o la Pension în Craiova. După moartea tatălui său din anul 1856, Pia se găsește în grija a doi unchi conservatori, a bunicii Stăncuța și a Maicii Maximilia, bună prietenă a lui Luca Pleșoianu și soră mai mare a lui I.C. Brătianu. Maica Maximilia rămâne cel mai important pion, fără de care nu era posibilă căsătoria între Ion C. Brătianu și Pia, vâlceanca noastră, fapt ce a generat o anume istorie în țara noastră.

Ion C. Brătianu, în anul 1858 află de la sora lui despre această orfană de 16 ani și povestea nobilei familii din care provenea. Faptul că Luca Pleșoianu donează fetelor de țărani din Mihăiești bani și vite, prin testamentul lăsat, îi trezește lui I.C.Brătinu dorința de se însura, căci găsise persoana potrivită, dornică de a face sacrificii, cum puține ar face.

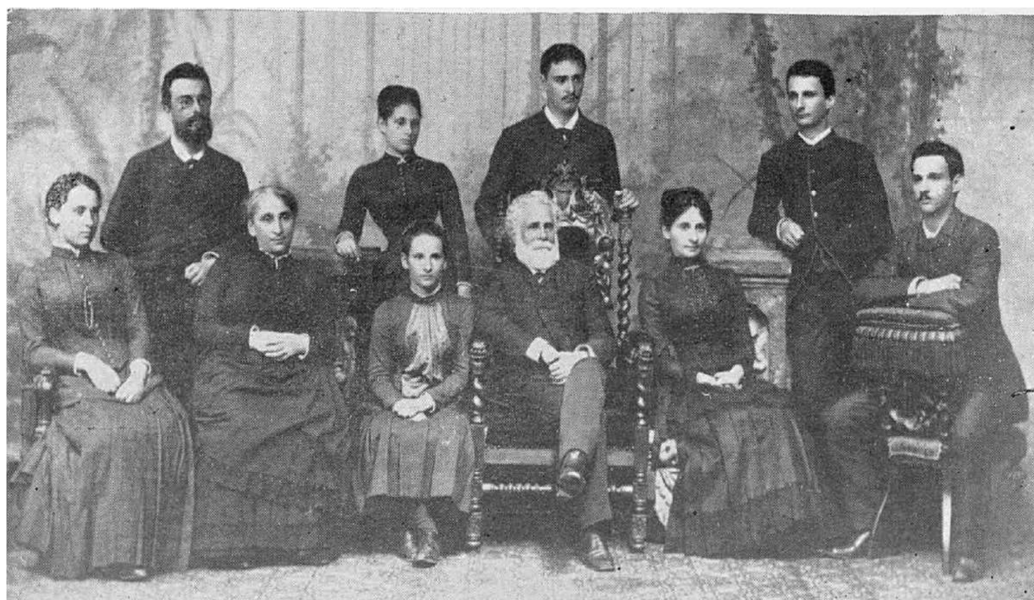
Sabina Cantacuzino, în lucrarea "Din viața familiei Brătianu" o descrie pe mama sa Pia prin momentul întâlnirii cu tatăl său Ion C. Brătianu: "...era frumoasă, avea mai ales ochi admirabili și, deși răsfățată de mama sa mare...,era crescută în principiile unei familii foarte unite de o femeie cu o purtare exemplară și o energie puțin comună".

Ion C. Brătianu, deja trecut prin prima manifestație politică importantă, Revoluția din 1848, ca cel mai tânăr cap revoluționar, completându-și studiile în Franța, acesta realizează că cea care îi va sta alături ca soție trebuie să-i susțină acest drum politic cu toate repercursiunile pe care le-ar putea avea. Pia primește această condiție și o acceptă numaidecât.

Cei doi unchi nu au fost de acord să dea mâna nepoatei lor celui care și-a cheltuit averea pe politică, dar nu au putut să stea în calea Piei pregătită să ducă o viață de sacrificiu pentru interesele țării și ale poporului român.

Căsătoria a avut loc la Ostrov, Călimănești, două luni mai târziu, după care s-au mutat la Pitești, la sora mai mare a lui Ion, Anica, până la terminarea amenajării casei moștenite de acesta în Ștefănești, numită mai târziu Florica. O mare influență asupra Piei a avut-o Maria Rosetti, soția lui C.A. Rosetti, prieten bun al lui Ion C. Brătianu, alături de care a pus bazele liberalismului. Maria Rosetti a fost pentru Pia Brătianu un model de virtute, devotație și ocrotire.

Din dorința de a-și depăși condiția de femeie cu o educație limitată, îi cere soțului continuarea studiilor pe care le începuse superficial la Pension în Craiova. Odată cu nașterea Floricăi în 1862, se stabilesc la reșdința din Ștefănești-Argeș unde, în 10 ani, Pia naște 8 copii: Florica, Sabina (1863-1941), căsătorită cu doctorul Constantin Cantacuzino, Ion (1864-1927), de cinci ori prim-ministru, cel mai mare om politic și de stat al României, Constantin (1867-1950), inginer constructor și agronom, ultimul președinte al PNL, Vintilă (1867-1930), prim-ministru, primar modernizator al Capitalei, Maria (1868-1954), mama poetului Ion Pillat, Tatiana (1870-1840) și Pia (1872-1946), căsătorită Alimăneșteanu.

Familia lui Ion C. Brătianu

În perioada 1864-1865, Ion C. Brătianu pune la dispoziția fruntașilor Partidului Liberal (ai cărui membri erau Goleștii, Bălceștii și Rosetti) două camere din modesta casă de la Ștefănești. Personalitățile secolului menționate s-au perindat pe domeniul Brătianu de la Argeș.

Familia Brătianu trece printr-o perioadă dificilă în anul 1865, când prima născută, Florica, moare de crup, o afecțiune respiratorie. În memoria acesteia, numesc casa din Ștefănești, Florica. Tot în 1865, odată cu lovitura de stat a lui Cuza, Rosetti și Brătianu sunt arestați, iar Pia rămâne la țară în Ștefănești împreună cu copiii Sabina și Ionel, bolnavi de dizenterie și, mai mult de atât, însărcinată cu Dinu.

În noiembrie 1865, Brătianu pleacă în secret pentru a-l aduce pe Principele Carol de Hohenzollern și o lasă din nou pe Pia singură care dă naștere lui Dinu Brătianu. Călătoria și evenimentele din acel an l-au costat scump pe Brătianu care a fost nevoit să vândă moșia dată zestre Piei-Pleșoiul.

Viața politică a lui Ion C. Brătianu era foarte mult solicitată și de multe ori

familia era nvoită să se mute ba la București, ba la Florica. Preocupați de educația celor mici și îngrijorați de repercursiunile ce le-ar putea avea viața la oraș asupra lor, călătoreau des spre Florica, locul lor de suflet unde cei mici erau implicați în treburile gospodărești. Pia își dorea pentru copiii ei o viață educată și se îngrijea să nu lipsească nimic copiilor, chiar dacă în anumite momente situația materială nu era tocmai bună.

Ion C. Brătinu, Prim-Ministru al României în perioada 24 iulie 1876-9 aprilie 1884 și 9 iunie 1881- 20 martie 1888 a îndeplinit de mai multe ori și funcțiile de Ministru al Afacerilor Externe, Ministru de Finanțe și al Apărării Naționale. Întreaga sa activitate politică a fost copleșitoare și din această cauză au avut loc 3 atentate la viața sa, dar fără succes. A iubit atât politica cât și familia, cu ardoare, s-a implicat decisiv și în educația copiilor; trei băieți ai lui i-au călcat pe urme.

Spre sfârșitul vieții, problemele de sănătate păreau a se agrava, chiar dacă a urmat sfaturile medicului de a se recupera în străinătate și la Govora. Marele om politic și tată responsabil, Ion C. Brătianu, moare la 16 mai 1891 la Florica, unde este și înmormântat după dorința lui, alături de Florica, prima lui fiică.

Pia i-a fost alături în toate momentele de suferință, iar după moartea iubitului ei soț a încercat să acopere golul pe care îl lăsase în urmă Ion C. Brătianu. Avea o personalitate marcantă și reușea tot ce-și propunea. Ținea enorm la solidaritatea și armonia familiei, continuând astfel tradiția pe care întreaga familie a prețuit-o și adus-o mai departe. Același sprijin l-a oferit și băiatului ei, Ionel, care, conform istoriculu Ioan Scurtu, în calitate de Prim-Ministru a luat decizia ca România să intre în Primul Război Mondial care s-a finalizat cu realizarea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918.

Pia a sprijinit și a fost martora tuturor evenimentelor familiei Brătianu din momentul căsătoriei până la moartea sa în anul 1920. De la arestări, atentate, întâlniri politice, expediții neașteptate în afara țării la decizii importante privind interesele țării și înfăptuirea Marii Uniri, Pia a fost sprijinul necondiționat al Brătienilor, nu întâmplător, supranumită "Bunica Marii Uniri".

Pia Brătianu a fost o luptătoare, un exemplu demn al femeii din secolul al XIX-lea. Pentru perpetuarea memoriei acestei femei-simbol, școala construită în anul 1922 de familia Brătianu în capitala țării îi poartă numele. Această școală a fost donată în anul 1925 Ministerului Instrucțiunii, iar în timpul celui de Al Doilea Război Mondial spațiul acesteia a funcționat ca spital. După 1950 a fost numită Școala Rusă, din 1960, Școala cu clasele I-VIII nr. 17, și, începând cu 25 mai 2000, școala este numită "Pia Brătianu".

Casa Florica din Ștefănești, județul Argeș, locul unde s-au născut și au trăit Brătienii, moștenirea neprețuită a lui Ion C. Brătianu, mai apoi a fiului său Ionel, transformată de aceștia într-o clădire-monument, astăzi este Centrul de Cultură "Brătianu" în subordinea Consiliului Județean Argeș.

Cu neamul Brătienilor este înrudită familia scriitorului Ion Pillat, Ion C. Brătianu fiind bunicul poetului. Ion Pillat a avut doi copii: Dinu Pillat și Pia Pillat de la numele bunicii lui, Pia Brătianu.

În legătură cu casa Florica, cu Brătienii și momentele petrecute în castelul de vis al acestora, poetul Ion Pillat a scris versuri memorabile în diferite volume din care, ca Memento, cităm poemele: *Florica, Odaia bunicului, Ochii bunicii, Aci sosii pe vremuri, Casa cu amintiri* ș.a. Nu întâmplător, în legătură cu poetul Ion Pillat, istoria literară menționează moșia Florica și Miorcani.

Bibliografie

. Cantacuzino Sabina, *Din viața familiei Brătianu* (vitage) 1821-1891, București, Editura Humanitas, 2013

. Rădulescu Richard Marian, *Monografia comunei Livezi,* Craiova, Editura Sitech, 2011, p. 9 ; 12 ; 46-48

. Săraru Dinu, *Râmnicul meu,* Rm. Vâlcea, Editura Praxis a Arhiepiscopiei Râmnicului, 2017, p. 29-35

. Wikipedia, enciclopedie liberă

. școala17pb.ro

. poezie.ro

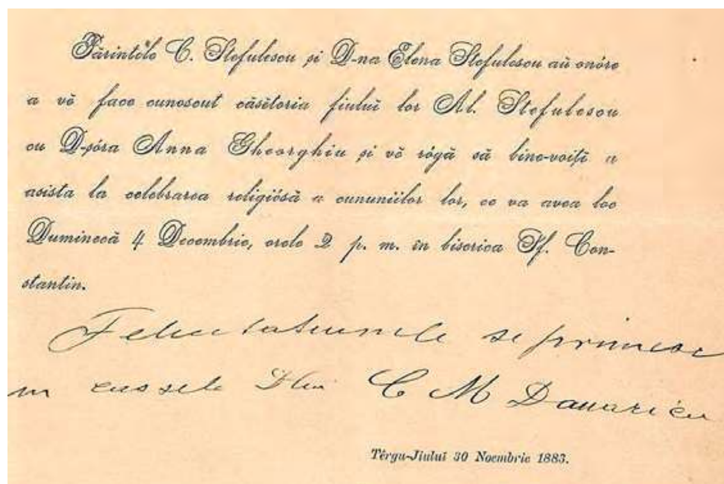
. cj.argeș.ro .

. râmnicuvalceaweek.ro

. revistaclipa.com

Alexandru Ştefulescu – date biografice

Daniel Cismaşu

Părinţele C. Ştefulescu şi D-na Elena Ştefulescu aŭ onóre a vĕ face cunoscut căsătoria fiuluĭ lor Al. Ştefulescu cu D-şóra Anna Gheorghiu şi vĕ rógă să bine-voiţi a asista la celebrarea religiósă a cununieĭ lor, ce va avea loc Duminecă 4 Decembrie, orele 2 p. m. in biserica Sf. Constantin.

Têrgu-Jiuluĭ 30 Noembrie 1883.

Invitaţie la nunta lui Alexandru Ştefulescu cu Ana Gheorghiu

Născut într-o familie cu vechi rădăcini în oraşul de pe Jiu, Alexandru Ştefulescu a fost unul din cei mai de seamă oameni de cultură şi un istoric desăvârşit al judeţului Gorj, numele lui rămânând în continuare un reper pentru numeroase generaţii de iubitori ai istoriei. Chiar dacă personalităţii lui Alexandru Ştefulescu i-au fost dedicate două cărţi, prima scrisă de distinsul istoric Gheorghe Nichifor ”*Alexandru Ştefulescu – un destin în slujba istoriei*”, apărută în anul 2007 la Editura Scrisul Românesc din Craiova iar cea de-a doua având ca autor pe un alt reputat istoric Ion Mocioi având titlul ”*Alexandru Ştefulescu*” apărută în anul 2011 la Editura Academica Brâncuşi, dar şi numeroase studii şi articole, mai sunt multe date biografice încă nedescoperite şi identificate de subsemnatul în documentele aflate în colecţiile şi fondurile arhivistice deţinute de Serviciul Judeţean Gorj al Arhivelor Naţionale.

Aşa după cum lasă de înţeles, chiar marele istoric în lucrarea ”*Istoria Târgu Jiului*” apărută la tipografia ”*Nicu D. Miloşescu*” în anul 1906, numele ”*Ştefulescu*” derivă din ”*Ştefu*” sau ”*Şteful*” şi vine de undeva din negura vremurilor din Moldova însă, din lipsă de dovezi autentice, este posibil ca această presupunere să nu fie reală. La fel de plauzibil numele de ”*Ştefu*” sau ”*Şteful*” putea să fie de origine munteană sau chiar locală fără să fie înrudit cu numele ”*Şteful*”, atestat în documentele din Moldova. În colecţia ”*Registre Stare Civilă*” – oraşul Târgu Jiu se găsesc pentru secolul al XIX-lea multe familii cu numele ”*Ştefu*”, familii care şi-au continuat existenţa şi în secolul următor şi din care mai mult ca sigur a derivat şi numele de familie al marelui istoric Alexandru Ştefulescu.

Singura familie identificată sub numele de ”*Ştefulescu*” în actele de stare civilă pe care le deţinem pentru oraşul Târgu Jiu din secolul al XIX-lea este cea a marelui istoric şi om de cultură Alexandru[1] Ştefulescu. Astfel, primul membru al familiei ce apare înscris în aceste registe mitrice de stare civilă este chiar bunicul acestuia Dimitrie Ştefulescu preot la biserica cu hramul Sfinţii Împăraţi din

[1] În majoritatea actelor de stare civilă identificate apare cu prenumele ”*Alecsandru*”

mahalaua Băroi. Acesta îşi află sfârşitul la un an de zile de la naşterea nepotului său fiind înmormântat la data de 1 martie 1857 în cimitirul bisericii pe care o slujise, preot fiind chiar fiul său Constantin Ştefulescu, hirotonit preot la această biserică începând cu anul 1857.[2]În lucrările de mai sus, ambii autori menţionează că bunicul marelui istoric se numea ”*Constantin*” însă, conform actului de naştere al lui Petre, unchiului marelui istoric, acesta a fost fiul preotului Dumitru sau Dimitrie.

Preotul Dimitrie Ştefulescu a fost căsătorit cu Joiţa, împreună cu care, în perioada 1830-1832, au dat naştere lui Constantin, tatăl lui Alexandru Ştefulescu, ajuns la rândul său preot la biserica unde slujise şi tatăl său. La data de 6 decembrie 1842 şi nu în anul 1839 cum este menţionat în cele două lucrări mai sus amintite, în familia preotului Dimitrie şi a lui Joiţa s-a mai născut un fiu căruia i-au dat prenumele de Petru, botezat la biserica cu hramul Sfinţii Împăraţi iar naş fiind pitarul Frumuşanu Petraiche, după prenumele căruia a fost botezat şi noul născut.[3] În lucrarea istoricului Ion Mocioi este greşită menţiunea conform căreia Petre Ştefulescu se găsea *”(sigur la 1774) şi preot la Garnizoana Târgu Jiu*”, acesta fiind născut în anul 1842.

Cei doi fii ai preotului Dimitrie Ştefulescu, Constantin şi Petre, au vândut la data de 15 martie 1875 cu preţul de 95 galbeni sau 1116,25 lei, locuitorilorBurlan Constantin, Craioveanu Petre, Popescu Staicu, Blidea Petraiche, Popescu Matei şi alţii din comuna Şasa, averea provenită moştenire de pe urma părinţilor lor în suprafaţă de ”*70 stânjeni pământ cu orice sădiri şi îmbunătăţiri aflate pe dânşi situaţi în hotarul Şasa din comuna Şasa şi care se învecinesc: capul despre răsărit cu hotarul Creţeşti, capul despre apus până în apa Sescioara, latura despre miază noapte cu D-tru Bican şi cetaşii lui şi latura despre miază zi cu ceilalţi moşneni şeseni*.”[4]

După ce a urmat şcolile specifice meseriei de preot, Constantin Ştefulescu se căsătoreşte în ziua de joi 14 aprilie 1855 cu Mecu Elena, în vârstă de 18 ani, născută la 12 aprilie 1837, fiica cizmarului Mecu Constantin şi soţiei sale Ancuţa, naşul de botez al acesteia a fost preotul Matei iar botezul a avut loc la biserica cu hramul Sfinţii Apostoli din Târgu Jiu unde preot era Popescu Pătru.[5] Naşul de cununie al acestora a fost Hartofilax Andrei şi Elena iar cununia a avut loc la biserica cu hramul Adormirea din mahalaua Piatra, preot fiind Brăiloiu Ioan.[6] Şi numele mamei este menţionat eronat în cartea dedicată lui Alexandru Ştefulescu de către istoricul Gheorghe Nichifor care precizează că aceasta se numea ”*Nicu*”. Împreună au născut 8 fete şi 3 băieţi într-o perioadă de 22 ani, între 1856-1878 şi nu doar 6 copii cât precizează autorii menţionaţi mai sus.

[2] Serviciul Judeţean Gorj al Arhivelor Naţionale, colecţia ”Registre Stare Civilă” oraşul Târgu Jiu, reg. 133/1857, act nr. 4
[3] *Ibidem*, reg. 11/1842
[4] *Ibidem*, fond Tribunalul Judeţean Gorj, reg. 5/1875, transcrierea 62, p. 79-80
[5]*Ibidem*, colecţia ”Registre Stare Civilă” oraşul Târgu Jiu, reg. 6/1837
[6] *Ibidem*, reg. 106/1855, act nr. 3

Referitor la familia mamei lui Alexandru Ştefulescu, în registrele mitrice pentru născuţi ale oraşului Târgu Jiu am mai găsit în anul 1833 la 18 iunie, naşterea lui Stanca, fiica lui Mecu Constantin, naşul de botez al acesteia fiind Târbenţa Iordache[7] iarla 1 noiembrie 1842 în familia cizmarului Mecu Constantin s-a născut Mihail, botezat de preotul Matei la biserica cu hramul Sfinţii Apostoli unde preot era Popescu Pătru.[8]

Primul fiu născut în familia preotului Ştefulescu Constantin a fost chiar marele om de cultură Alexandru, pentru care din păcate nu a fost identificat actul său de naştere. Am luat în calcul două ipoteze, prima ar fi că imediat după căsătorie tatăl său a fost hirotonisit preot la o biserică din afara oraşului Târgu Jiu, deoarece acesta apare ca preot la biserica unde slujea tatăl său începând cu luna ianuarie 1857 sau, din anumite motive, acesta nu a fost declarat sau a fost omis de a fi înregistrat în registrele mitrice pentru născuţi din anul 1856.

La data de 22 august 1858 se năştea şi Policsenia, botezată de protopopul Hartofilacs Constantin la biserica cu hramul Adormirea unde preot era Brăiloiu Ioan.[9]

A urmat naşterea unei alte fiice, la data de 7 septembrie 1860, fiică ce a fost botezată cu prenumele Ariada de către naşul Totoi Dumitru la biserica cu hramul Sfinţii Voievozi unde preot a fost Popescu Mihai.[10] Ariada s-a căsătorit la 16 noiembrie 1879 cu Ghiţă Ionescu-Tioc născut în Târgu Jiu la 6 septembrie 1853, fiul lui Tioc Ion şi Păuna care la data căsătoriei fiului lor erau decedaţi, acesta fiind reprezentat de către unchiul său Simzianu Tache, comerciant în vârstă de 35 ani. Martorii la această căsătorie au fost: Mihăescu Alexandru în vârstă de 41 ani, Piscureanu Constantin în vârstă de 40 ani, Păsărianu Petre în vârstă de 33 ani şi Petrovicescu Mihail în vârstă de 28 ani, toţi funcţionari din Târgu Jiu.[11]

În anul 1863 la 3 ianuarie, în familia preotului Ştefulescu Constantin se năştea şi al doilea băiat care a fost botezat cu prenumele Grigorie de către protopopul Hartofilax Constantin la biserica cu hramul Sfinţii Împăraţi unde se pare că preot a fost chiar tatăl deoarece în actul de naştere la numele preotului este trecut doar prenumele Constantin.[12]

La 8 octombrie 1864 avea să vină pe lume şi Profira botezată de naşul Constantinescu Iancu la biserica cu hramul Sfinţii Apostoli unde preot era chiar unchiul său Ştefulescu Petre.[13] Aceasta s-a căsătorit la data de 18 octombrie 1887 cu ”*proprietarul*” Ion C. Schileru, născut, conform actului de căsătorie, în Târgu Jiu la 18 iulie 1859 fiind fiul lui Schileru Constantin şi Elena care la data căsătoriei erau decedaţi, mirele fiind reprezentat de către unchiul său Mitu Trandafir, proprietar şi el în vârstă de 70 ani. Martori la această căsătorie au fost: funcţionarii

[7] *Ibidem*, reg. 2/1833
[8] *Ibidem*, reg. 11/1842
[9] *Ibidem*, reg. 142/1858, act nr. 10
[10] *Ibidem*, reg. 165/1860, act nr. 11
[11] *Ibidem*, reg. 300/1879, act nr. 26, p. 49
[12] *Ibidem*, reg. 199/1863, act nr. 1
[13] *Ibidem*, reg. 207/1864, act nr. 6

Ion Berindei în vârstă de 42 ani, Bunea Piscureanu în vârstă de 36 ani, Grigore Bengliu în vârstă de 30 ani şi comerciantul Ghiţă Ionescu în vârstă de 34 ani.[14]

S-a născut apoi şi Alexandrina, la 25 septembrie 1866[15] care însă a decedat prematur la vârsta de doar 4 ani la ora 4 în dimineaţa zilei de 18 aprilie 1870[16]. La 18 mai 1869 s-a mai născut şi Coralia[17], care la vârsta de doar 2 ani, la data de 8 aprilie 1871, ora 5 după amiază, decedează prematur.[18]

Ultimul născut parte bărbătească al familiei preotului Ştefulescu a fost Constantin, după prenumele tatălui, care s-a născut la 13 mai 1871 în casa părinţilor săi din strada Vocea Jiului, suburbia Albastră, martori la declararea născutului fiind Ion Stănescu funcţionar în vârstă de 32 ani şi comerciantul Teoteoi Dumitru în vârstă de 40 ani. Pe marginea actului este înscrisă şi menţiunea referitoare la decesul acestuia din anul 1931.[19]

Apoi, în noaptea de 27 spre 28 aprilie 1873, s-a născut în casa părinţilor săi din strada Vocea Jiului o altă fiică ce a primit prenumele mamei sale Elena iar martori la declararea naşterii în faţa ofiţerului de stare civilă au fost Ion Ursăţanu în vârstă de 45 ani şi Alexandru Mihăescu în vârstă de 34 ani, ambii funcţionari.[20] Aceasta s-a căsătorit la 9 octombrie 1898 cu funcţionarul Constantin I. Colţescu, născut în luna decembrie a anului 1855 în comuna Cărbuneşti. Acestaera văduv prin decesul primei soţii pe nume Maria fiind fiul lui Colţescu Ion şi Dumitrana, decedaţi la data căsătoriei. Evenimentul a fost oficiat de primarul oraşului Târgu Jiu Titu D. Frumuşanu în prezenţa martorilor: Lucin Stănculescu funcţionar în vârstă de 52 ani, Ion Schileru proprietar în vârstă de 35 ani, Alecsandru Ştefulescu profesor în vârstă de 40 ani şi Constantin Ştefulescu Rucă avocat în vârstă de 29 ani.[21]Constantin Colţescu a decedat la data de 23 septembrie 1911, ora 10 dimineaţa în Târgu Jiu la vârsta de 56 ani.[22] Referitor la Constantin Colţescu, istoricul Ion Mocioi precizează eronat că acesta s-ar fi născut la Buzău în anul 1859.

Deoarece la data căsătoriei părinţii nu mai trăiau, Elena şi-a constituit ca dotă din averea moştenită de la aceştia următoarea avere:

”*Una silişte de casă în strada Victoriei în sumă de treisprezece metri faţadă şi lungimea până în siliştea d-lui C. Săvoiu cu învecinătăţile la miază zi cu Costea Ilchici la miază noapte cu d-l Iancu Schileru evaluată cu suma de lei patru mii – 4000.*

Bani numerar în efecte, scrisuri funciare urbane 5% cu cuponul iulie 1899 valoarea nominală de lei şapte mii – 7000.

[14] *Ibidem*, reg. 348/1887, act 28, p. 46v-47
[15] *Ibidem*, reg. 222/1865-1866, act 91, p. 97
[16]*Ibidem*, reg. 250/1870, act 89, p. 47v
[17] *Ibidem*, reg. 239/1869, act 56, p. 29v
[18]*Ibidem*, reg. 256/1871, act 43, p. 45
[19] *Ibidem*, reg. 251/1871, act 59, p. 61
[20] *Ibidem*, reg. 263/1873, act 38, p. 40v
[21] *Ibidem*, reg. 4/1898, act 25, p. 39
[22] *Ibidem*, reg. 21/1911, act 203, p. 103

Cu această sumă viitorul soţ va constitui un imobil pe locul de la nr. 1 care va deveni dotal.

Garderoba şi alte lucruri de casă în valoare de lei una mie – 1000.

Peste tot trei articole în valoare de lei douăsprezece mii.

Făcut astăzi 1 octombie 1898 în T. Jiu”[23]

A urmat naşterea Sevastiţei la ora 10 seara în data de 6 decembrie 1875 tot în casa părinţilor săi martori la declararea evenimentului fiind Alexandru Mihăiescu în vârstă de 36 ani şi Emanoil Buricescu în vârstă de 23 ani, ambii funcţionari.[24]

Ultima născută în familia preotului Constantin Ştefulescu a fost Natalia născută la 21 mai 1878 la ora 4 dimineaţa în casa părinţilor săi martori fiind Iancu Constantinescu în vârstă de 44 ani şi Al. Mihăescu în vârstă de 39 ani, ambii funcţionari din Târgu Jiu.[25] La vârsta de 21 ani aceasta s-a căsătorit în data de 28 octombrie 1899 cu medicul veterinar Constantin Constantinescu, născut la data de 29 decembrie 1869 în comuna Goeşti, plasa Amaradia, judeţul Dolj fiind fiul lui Ion Costache şi Ion C. Ioana. Martorii propuşi pentru legalizarea căsătoriei au fost: medicul veterinar Atanasie D. Corbeanu în vârstă de 32 ani, institutorul Constantin P. Ştefulescu în vârstă de 35 ani, magistratul Constantin Ştefulescu Rucă în vârstă de 28 ani şi locotenentul P. Ştefulescu în vârstă de 31 ani.[26] Înainte de a se căsători, Natalia, primeşte din partea fraţilor şi surorilor, în baza actului de partaj următoarea avere provenită ca parte zestrală din averea părinţilor:

”*Suma de bani rezultată din poliţa de asigurare nr. 17106/95 a societăţii Dacia Română.*

Suma de bani din actul de împrumutare a d-lui Ion Constantin din Tg. Jiu.

Siliştea de case din str. Victoriei închiriată azi d-lui Andrei Chiriacescu funcţionar care avere sora noastră o va stăpâni fără ca vre unul din noi să mai aibă vre-o pretenţiune.

Făcut azi 24 iunie 1899 în Tg. Jiu.

Ariada Gh. Ionescu cu consimţământul meu soţ Ghiţe Ionescu

C. Ştefulescu Rucă

Al. Ştefulescu

Profira I. Schileru cu autorizaţia meu soţului I. C. Schileru

Elena C. I. Colţescu cu autorizaţia meu soţ C. I. Colţescu

Natalia Ştefulescu mulţumită”[27]

În acelaşi an, la data de 27 octombrie, Natalia Ştefulescu îşi constituie dotă la trecerea în căsătorie cu medicul veterinar Constantin Constantinescu ”*pentru preîntâminarea necesităţilor ce ne crează noul regim în care ne-am hotărât a convieţui de acum înainte*”următoarea avere:

Una mie lei.

[23] *Ibidem*, fond Tribunalul Judeţean Gorj, reg. 243/1898, transcrierea 3084, p. 529
[24] *Ibidem*, colecţia ”Registre Stare Civilă” oraşul Târgu Jiu, reg. 275/1875, act 103, p. 103
[25] *Ibidem*, reg. 292/1878, act 39, p. 22
[26] *Ibidem*, reg. 5/1899, act 37, p. 61
[27] *Ibidem*, fond Tribunalul Judeţean Gorj, reg. 272/1899, p. 113

Una silişte de casă situată în Târgu Jiu calea Victoriei învecinată la nord cu proprietatea d-lui Andrei Chiriacescu şi la sud cu moştenitorii defunctului Nicolae Vâlceanu.

Această silişte vom putea-o vinde sau schimba când necesitatea va cere.

Mobilier şi ustensiliile casei.

Trousou.[28]

Părinţii promotorului culturii pe meleagurile Gorjului au decedat, mai întâi tatăl, preotul Costache Ştefulescu la data de 14 martie 1886, ora 2 post meridiane în casa sa din strada Victoriei, în vârstă de 54 ani, martori la declararea nefericitului eveniment fiind Mihalache Urechescu în vârstă de 51 ani şi Petre Păsărianu în vârstă de 42 ani, ambii funcţionari.[29] La 19 mai 1892, ora 1 post meridiane, s-a stins din viaţă şi Elena Ştefulescu, în vârstă tot de 54 ani în casa sa din strada Victoriei, suburbia Albastră, martori ai evenimentului fiind funcţionarul Nae P. Naidinescu în vârstă de 41 ani şi proprietarul Ion C. Schileru în vârstă de 32 ani.[30]

Unchiul lui Alexandru Ştefulescu, Petre, s-a căsătorit la data de 1 septembrie 1863, cu Maria, în vârstă de 14 ani, fiica lui Stanca şi a preotului Irodion Boroşteanu, naş de cununie fiindu-le Ion Constantinescu care a cununat pe cei doi miri la biserica cu hramul Sfinţii Voievozi unde preot se găsea Cernăzeanu Petre.[31]La data căsătoriei acesta era deja cântăreţ bisericesc iar imediat după căsătorie a început să profeseze ca preot la biserica cu hramul Sfinţii Apostoli aflată la acea vreme în mahalaua Neagră din Târgu Jiu.

Primul născut în familia preotului Petre Ştefulescu a fost Constantin, născut la 21 martie 1865 şi botezat de naşa sa Elena soţia protopopului Costaiche la 1 aprilie iar preotul oficiant al acestui botez fiind chiar unchiul său Constantin Ştefulescu.[32] Un alt fiu al preotului Petre Ştefulescu a fost Pavel, născut la 2 aprilie 1868 ora 11, înainte de amiază, în casa părinţilor săi din strada Catedrală din Târgu Jiu iar martori la înscrierea acestui eveniment în registrele de stare civilă ale primăriei au fost avocatul Vasile Scorţianu în vârstă de 35 ani şi comerciantul Ioan Popescu în vârstă de 40 ani.[33] A decedat în Târgu Jiu în anul 1929, fiind pensionar militar cu gradul de maior în rezervă şi datorită faptului că nu a fost căsătorit şi nu a avut urmaşi, averea acestuia a fost moştenită de fratele său Constantin. Cel de-al treilea fiu al preotului Petre a fost Emilian, venit pe lume la 2 februarie 1871 în casa părinţilor săi din aceeaşi stradă situată în mahalaua Galbenă din oraşul Târgu Jiu iar martori ai evenimentului fiind Anton C. Vulpescu în vârsată de 25 ani şi Alexandru Mihăescu în vârstă de 32 ani, ambii funcţionari.[34]Se pare că cel de-al treilea fiu al soţilor Petre şi Maria Ştefulescu a decedat prematur însă în evidenţele

[28] *Ibidem*, reg. 263/1899, actul dotal nr. 33, p. 42v-43
[29] *Ibidem*, colecţia "Registre Stare Civilă" oraşul Târgu Jiu, reg. 344/1886, act 32, p. 17v
[30] *Ibidem*, reg. 375/1892, act 78, p. 40v
[31] *Ibidem*, reg. 196/1863, act 9
[32] *Ibidem*, reg. 219/1865, act 3, p. 1v-2
[33] *Ibidem*, reg. 233/1868, act 41, p. 22
[34] *Ibidem*, reg. 251/1871, act 15, p. 17

actelor de deces emise de Primăria oraşului Târgu Jiu nu a fost găsit înregistrat decesul acestuia.

Din păcate, Maria, soţia preotului Petre Ştefulescu, îşi află sfârşitul prematur, la vârsta de 28 ani în data de 8 octombrie 1874, ora 11 ante meridiane, la declararea morţii acesteia fiind martori Nae Colţescu în vârstă de 36 ani şi Ion Urseţeanu în vârstă de 40 ani, ambii funcţionari.[35]

Preotul Petre Ştefulescu, rămas văduv a decedat mult mai târziu, la 6 martie 1911, ora 10 dimineaţa, în vârstă de 72 ani, martorii care au fost faţă la declararea decesului au fost funcţionarii Ştefan Dobriţescu în vârstă de 51 ani şi D. Răcoţanu în vârstă de 30 ani.[36]

La data de 7 august 1892, preotul Petre Ştefulescu împreună cu cei doi fii ai săi Constantin şi Pavel vând lui Paulina Ştefănescu imobilul deţinut de aceştia în Târgu Jiu provenit ca moştenire după mama lor Maria, fiica preotului Irodion Boroşteanu format din: ”*casele noastre împreună cu locul lor şi tote dependinţele astfel după cum le-am posedat şi noi fără nici o rezervă şi care se află situate în oraşul T. Jiu strada Tudor Vladimirescu învecinându-se la răsărit cu d-nu Alecu Pojogeanu, la apus cu minorii Negrescu la miază noapte cu strada Tudor Vladimirescu şi la miază zi cu siliştea d-lui N. Naidinescu.*

Aceste case cu locul lor sunt venite locul ca moştenire a celor doi din urmă de la mama lor iar casele construite de primul.

Preţul este de 6000 lei”[37]

Referitor la căsătoria marelui om de cultură Alexandru Ştefulescu, după absolvirea cursurilor diferitelor şcoli în urma cărora a devenit institutor, s-a căsătorit la data de 1 decembrie 1883 cu tânăra Ana Gheorghiu iar din actul său de căsătorie aflăm că acesta era ...”*născut în urba Târgu Jiu la anul 1856 martie 24 fiu major al preotului Constantin Ştefulescu în etate de ani 53 şi al d-nei Elena Ştefulescu în etate de ani 44, ambii domiciliaţi în T. Jiu, cari au fost de faţă şi au dat consimţământul prin viu grai la această căsătorie şi a d-nei Ana Gheorghiu în etate de ani 21 de profesiune menageră domiciliată şi născută în urba T. Jiu la anul 1862 ianuarie 7, fiică majoră a d-lui Petrache Gheorghiu de profesiune comerciant în etate de ani 55 şi a d-nei Joiţa Gheorghiu în etate de ani 46 ambii domiciliaţi în T. Jiu, cari au fost de faţă şi au dat consimţământul prin viu grai la această căsătorie.*

Cei de faţă contractanţi şi părinţi ai fiitorilor soţi ne-au declarat că s-a făcut un contract de căsătorie şi la depus la legalisarea Tribunalului Judieţian.

Actele preliminarii sunt

Publicaţiunile făcute fără oposiţie în această comună în duminicile de la douăzeci şi douăzeci şi şapte noiembrie espirat.

Actul de botez al fiitorului soţi cu data 1856 martie 30, eliberat de preutu C. Chiricescu proistos şi

[35] *Ibidem*, reg. 274/1874, act 120, p. 122
[36] *Ibidem*, reg. 21/1911, act 67, p. 35
[37] *Ibidem*, fond Tribunalul Judeţean Gorj, reg. 159/1892, p. 91

Actul de botez al fiitoarei soţii cu data 1862 ianuarie 7 liberat de preutu Z. Colţan" ...

Primar şi ofiţer al stării civile la acea dată a fost Nicolae Iunian iar ca martori ai fericitului eveniment au fost: preotul Preda Cernăzeanu în vârstă de 60 ani; institutorul Ştefan Sadoveanu în vârstă de 37 ani; comerciantul Constantin M. Dănăricu în vârstă de 33 ani şi funcţionarul Constantin G. Popescu în vârstă de 33 ani.[38]

Surprinzător este faptul că nici actul de naştere al Anei Gheorghiu nu se găseşte în registrele pentru născuţi din anul 1862, motivul este posibil să fie acelaşi, din anumite motive personale sau acesta având diferite afaceri în judeţ sau în ţară şi fiind însoţit de familie, soţia sa a născut în altă localitate. Cu ocazia acestei căsătorii a fost încheiat şi un act dotal prin care Petrache Gheorghiu a înzestrat pe fiica sa:

"*În trecerea în căsătorie a fiicei mele Ana cu d-lui Ştefulescu Alecsandru subsemnatul âi constitui dotă următoarea avere însă:*

Un loc de casă în lăţime opt stânjeni situat în strada Vânătorului întocmai cum se prevede în actul de cumpărătoarea acestui loc evaluat cu lei şase sute.

În numerar lei 6000 adecă şase mii.

Trusou evaluat cu lei 1760 adecă una mie şapte sute şasezeci.

Petrache Gheorghiu 1883 noiemvrie 24"[39]

Terenul primit ca zestre a fost cumpărat de către socrul Petrache Gheorghiu de la comerciantul Dănăricu M. Gheorghe cu aceeaşi sumă, actul încheiat de aceştia fiind transcris în registrele de transcripţiuni ale Tribunalului Judeţean Gorj ulterior încheierii căsătoriei la data de 9 martie 1884 iar vânzătorul deţinea acest teren "*în baza actului de vânzare transcris sub nr. 34/84 şi care să învecinează la răsărit cu grădina d-lui Tache Busuioceanu la apus cu strada Vânătoru la miază zi cu Diaconu I. Chiracescu la miază noapte cu Elisabeta Fâcea*."[40]

În anul următor, la data de 3 iulie 1884, Alexandru Ştefulescu cumpără de la locuitoarea Fâcea P. Elisabeta, cu suma de 700 lei, un teren silişte de casă, vecin cu siliştea primită ca zestre de la socrul său astfel:

"*Eu Elisabeta soţia lui petre Fâcea fiind căzută în grele datori din cauza căutărei şi înmormântărei unei fiice a mea pre cum şi pentru susţinerea mea şi a unei alte fiice şi în dorinţa ca să îmi pot face o casă de locuinţă de care sunt lipsită cu totul.*

În baza autorizaţiunei onor Tribunal de Gorjiu dată prin jurnalul nr. _ de astăzi conform art. 624 şi 625 procedura civilă, vând d-lui Al. Ştefulescu imobilul următor:

Cinci stânjeni silişte din T. Jiu pe care i-am cumpărat de la d-n I. Câlniceanu din T. Jiu cu actul transcris în registrele onor Tribunal Gorjiu la nr. _ .

[38] *Ibidem*, colecţia "Registre Stare Civilă" oraşul Târgu Jiu, reg. 325/1883, act 120, p. 122
[39] *Ibidem*, fond Tribunalul Judeţean Gorj, reg. 59/1883, p. 100
[40] *Ibidem*, reg. 69/1884, transcrierea 279, p. 209v-210

Aceşti stânjeni se învecinează la latura de la apus cu strada Vânătoru la răsărit cu un loc ziestral al d-n Thache Busuioceanu, la miază noapte cu d-l C. G. Popescu şi la miază zi cu d-l Al. Ştefulescu cumpărătoru."[41]

Socrul său, Petrache Gheorghiu, prosper om de afaceri din judeţul Gorj, s-a căsătorit în ziua de duminică 16 octombrie 1855 cu Joiţa zisă şi Zoe Abagiu, fiica lui Păun şi Sanfira, naşi fiindu-le familia Cojocaru Ion şi Ecaterina iar căsătoria a fost oficiată la biserica cu hramul Sfinţii Voievozi unde preot era Ioan Pâinişoară.[42] Acesta s-a ocupat în special cu comerţul dar şi cu arendarea moşiilor sau exploatarea pădurilor cum de altfel îl găsim la data de 3 iulie 1880 când contractează spre a exploata, împreună cu Popescu Nicolae comerciant din Târgu Jiu, în termen de 6 ani, pădurea proprietarilor Viişoreanu Anton şi Viişoreanu Domnica din Turnu Severin "*partea de pădure ce o au de moştenire în proprietatea Teleşti Birnici plasa Ocolului distrinctul Gorjiu în cerătu din culmea Găvăneştilor valea muerii şi până în drumul Brădicenilor cel veichi de sub coastă de lângă valea neagră în lung şi în lăţime de patruzeci şi unu stânjeni în toată această întindere cu preţul de cinci sute franci adecă nr. 500 care preţ l-am primit noi acum la facerea contractului pe deplin*.[43]

Zoe P. Gheorghiu a primit ca moştenire din averea mamei sale Zanfira, prin actul de partaj încheiat la data de 1 august 1891 între ea şi alte două moştenitoare Sevastiţa M. Dănăricu şi Sevastiţa I. Bălănescu, o parte consistentă de avere, astfel:

"Lotul 1. Partea mea Sevastiţa Bălănescu compusă din prăvălia cu cuptorul şi trei camere de zid situate în strada Calea Victori în colţul stradei Unirea având faţada în ambele aceste strade cu locul de sub dânsele împreună cu intrarea şi picătura straşini acestor case linie dreaptă spre apus în lungime cât ţine această silişte până în Trifon Cloşeanu despre apus începând linia din picătura străşini prăvăliilor lotului n. 2 deoarece respected?ca lotul n. 2 să aibă intrarea la dânsul până în zidul prăvăliei şi caselor căzute în lotul meu ţinându-se ca direcţia picătura actuală a prăvăliilor acelui lot 2. Eu proprietara lotului n. 1 mă voi folosi de drepturile mele ca absolute proprietară fără nici un amestec din partea celorlalte ca proprietară şi fără drept de trecere putând chiar de acum să închid partea mea prin limitele sus arătate.

Lotul II. Partea mea Sevastiţa M. Dănăricu compusă din trei prăvălii şi trei camere sub acelaşi acoperământ cu cele de la lotul n. 1 cu faţa în strada Calea Victoriei învecinându-se la miază zi cu partea d-ei Sevastiţa Bălănescu (Lotul n. 1).

Aceste trei prăvălii şi camerile lor le voi stăpâni împreună cu locul de sub dânsele în lungime spre apus până în casele d-lui Trifon Cloşeanu iar limita despre d-na Sevastiţa Bălănescu partea despre mine este acea prevăzută în lotul n. 1.

Lotul III. Partea mea Zoe P. Gheorghiu compusă din:

---

41 *Ibidem*, reg. 80/1884, autentificarea 787, p. 160
42 *Ibidem*, colecţia "Registre Stare Civilă" oraşul Târgu Jiu, reg. 107/1855, act 2
43 *Ibidem*, fond Tribunalul Judeţean Gorj, reg. 33/1880, autentificarea 208, p. 57v-58

Una silişte pământ aflată în acest oraş T. Jiu strada Tudor Vladimirescu ce dă cu altă faţă în strada Magheru învecinată la latura despre apus cu soţul meu P. Gheorghiu iar la miază zi cu grădina d-si Sevastiţa Dănăricu.

Tot pământul aflat în lunca Târgului şi anume: livadia de la Ştiubeiele reci cumpărătură de la Luca Roşianu asemenea şi pământul schimbat între Pârvu Cămărăşescu şi Şerban Horezanu făcându-i acelaşi trup cu cel de la Roşianca; livada de la Const. Scorţanu cumpărătură cu actul legalizat de Tribunalul Gorj la n. 20/1858.

Împărţeala de mai sus estimaţiunea tuturor loturilor fiind egale s-a făcut de noi prin bună înţelegere astfel că de astăzi înainte fiecare din noi vom rămâne exclusiv şi absolute proprietare pe loturile indicate mai sus"[44] ...

Ca şi copii ai celor doi găsim înregistrată naşterea lui Mihail, născut la 10 august 1858 şi botezat de naşul său Constantin Nicolae la biserica cu hramul Sfinţii Voievozi unde preot era Mihai Popescu.[45] La 28 august 1863 în familia comerciantului Gheorghiu Petrache se năştea şi Stanca, botezată de acelaşi naş însă preotul care a oficiat botezul a fost Cernăzianu Petre[46] iar în data de 7 septembrie 1864 se năştea "*Gorghie*", botezat de naşul Constantin Enaiche.[47] Ulterior, la 8 mai 1869 s-a născut în familia comerciantului Petrache Gheorghiu şi Ateliţa[48] zisă şi Natalia, care în ziua de 5 septembrie 1891 s-a căsătorit cu funcţionarul Alexandru Dobrovicescu născut la 8 februarie 1863 în comuna Baia de Aramă, judeţul Mehedinţi, fiind fiul lui Nae şi Elena Dobrovicescu, ambii decedaţi, el fiind reprezentat la data căsătoriei de către sora sa Elena Bărbulescu în vârstă de 37 ani iar martorii ai evenimentului au fost: Grigore Culcer în vârstă de 39 ani, Nicolae P. Naidinescu în vârstă de 40 ani, Mihail Gheorghiu în vârstă de 33 ani şi Grigore Bengliu în vârstă de 31 ani, toţi funcţionari din Târgu Jiu.[49] Ateliţa zisă Natalia a decedat la 11 ianuarie 1901 în casa cumnatului său Barbu I. Mihail din comuna Vădeni, satul Sişeşti iar sora acesteia Ecaterina, căsătorită a treia oară cu proprietarul Barbu I. Mihail zis şi Cojocaru, în anul 1919 a adoptat pe Alexandru Petre Dobrovicescu şi Constantin Dobrovicescu, fii lui Ateliţa, conform actului de adopţie prin care declara că "*neavând nici copii, nici descendenţi legitimi declar prin acesta că consimt a adopta ca fii legitimi ai mei pe d-nii Alexandru Petre Al. Dobrovicescu şi Const. Al. Dobrovicescu fii legitimi ai d-lui Alex. Dobrovicescu şi ai soţiei sale răposata Natalia Dobrovicescu pe care îi am sub îngrijirea mea de mai bine de douăzeci de ani şi care în acest timp mi-au procurat bucuria ce o procură părinţilor săi fii legitimi*."[50]

Se pare însă că primul născut în familia socrului Gheorghiu Petre a fost Ecaterina, născută conform datelor din actul de căsătorie în Târgu Jiu în anul 1857

[44] *Ibidem*, reg. 149/1891, transcrierea 1410, p. 224
[45] *Ibidem*, colecţia "Registre Stare Civilă" oraşul Târgu Jiu, reg. 145/1858, act 12
[46] *Ibidem*, reg. 196/1863, act 9
[47] *Ibidem*, reg. 210/1864, act 29
[48] *Ibidem*, reg. 239/1869, act 53, p. 28
[49] *Ibidem*, reg. 369/1891, act 18, p. 26v-27
[50] *Ibidem*, fond Tribunalul Judeţean Gorj, dos. 381/1919, p. 2

şi care la 3 februarie 1878 s-a căsătorit cu funcţionarul Petrescu Ion, născut în anul 1847 în Ploieşti, fiul lui Petrescu Pavel şi Petruţa. Martorii prezenţi la întocmirea documentelor cu ocazia acestei căsătorii au fost: Stan Gheorghiu în vârstă de 67 ani, Costică M. Dănăricu în vârstă de 27 ani şi Marin Petrescu în vârstă de 35 ani, toţi trei comercianţi precum şi preotul Petre Ştefulescu în vârstă de 37 ani.[51]

Personalitate marcantă a oraşului Târgu Jiu a fost şi Simion P. Gheorghiu, fiul lui Petre şi Joiţa pentru care însă nu s-a identificat actul de naştere dar în anul 1903, la data de 4 noiembrie acesta apare înscris în actele de deces ale Primăriei oraşului Târgu Jiu ca fiind decedat la vârsta de 40 ani în casele sale din strada Tudor Vladimirescu, martori ai nefericitului eveniment fiind funcţionarii Dimitrie C. Harisescu în vârstă de 45 ani şi Carol C. Herzbrucner în vârstă de 36 ani. Simion Gheorghiu nu a fost căsătorit şi a fost membru al Ordinului Coroana României în gradul de Cavaler.[52]

Deoarece în urma decesului lui Simion P. Gheorghiu a rămas şi o avere consistentă, acesta nefiind căsătorit, aceasta s-a împărţit legal între fraţii şi surori printre care şi Ana Ştefulescu care la data de 18 februarie 1904 declară în registrul de ”*Renunţări şi acceptări succesiuni*” al Tribunalului Judeţean Gorj că acceptă succesiunea defunctului său frate, sub beneficiu de inventar, alături de mama sa Zoe P. Gheorghiu, fratele Petre P. Gheorghiu, sora Ecaterina B. Mihail şi cumnatul Alexandru Dobrovicescu. A renunţat la succesiune doar fratele Mihail Gheorghiu.[53]

Câţiva ani mai târziu, la 17 mai 1908, Ana Al. Ştefulescu împreună cu fratele său Petre P. Gheorghiu vând fratelui lor Mihail Gheorghiu, pentru suma de 3000 lei, toate drepturile ”*succesorale activ şi pasiv ce ni se cuvin în averea mobilă şi imobilă şi creanţe rămase de pe urma defunctului Simion Gheorghiu în calitatea noastră de moştenitori sub beneficiu de inventar” ...*

”Vindem de asemenea d-lui Mihail Gheorghiu şi toate drepturile ce ni se cuvin în averea defunctului nostru tată Petrache Gheorghiu avere care din eroare a fost trecută ca rămasă pe urma lui Simion P. Gheorghiu cu ocaziunea inventarierii averii acestuia şi trecută la nr. 2045 şi 2048 din acel inventar.”[54]

Tot în acest an Ana Al. Ştefulescu mai încheie alte trei contracte de vânzare pentru averea moştenită de la mama sa Zoe P. Gheorghiu:

Alături de Ecaterina B. Mihail, Mihail Gheorghiu, Al. Dobrovicescu şi Petre P. Gheorghiu, vinde la 12 mai 1908 lui Petre Măruţi din Târgu Jiu, cu suma de 800 lei, ”*una bucată pământ livadie situată în teritoriu oraşului T. Jiu în lunca târgului numită la Pescari în suprafaţă ca de un hectar şi un sfert învecinată la răsărit cu d-nu P. Măruţi la apus tot cu numitul la miază noapte tot cu numitul şi la miază zi cu drumu şi cu d-na Săvoiu.”*[55]

[51] *Ibidem*, colecţia ”Registre Stare Civilă” oraşul Târgu Jiu, reg. 294/1878, act 3, p. 5-6
[52] *Ibidem*, reg. 9/1903, act 159, p. 80
[53] *Ibidem*, fond Tribunalul Judeţean Gorj, reg. 340/1904, act nr. 2, p. 1
[54] *Ibidem*, reg. 408/1908, transcrierea 1764, p. 116v
[55] *Ibidem*, transcrierea 1736, p. 109

În aceeaşi zi, Ana Al. Ştefulescu împreună cu fratele său Petre P. Gheorghiu din Turnu Severin, vând fratelui lor Mihail Gheorghiu, cu suma de 10000 lei, toate drepturile *”succesorale activ şi pasiv ce ni se cuvin în averea mobilă şi imobilă rămasă pe urma def. noastre mame Zoe P. Gheorghiu fără a mai rezerva nimic pe seama noastră. În această vânzare se cuprind şi drepturile ce avem dupe actul de vânzare autentificat de Trib Gorjiu la nr. 1551/908 şi transcris la nr. 1735/1908.*

Drepturile noastre în succesiunea def. Zoe P. Gheorghiu reprezintă două din cinci părţi din întreaga succesiune”[56]*...*

La aceeaşi dată moştenitorii lui Zoe P. Gheorghiu vând locuitorilor Nicolae G. Răducan din comuna Slobozia, Alecsie Hortopan şi Nicolae I. Udroiu din comuna Leleşti cu preţul de 18000 lei:

”*Una bucată pământ în suprafaţă ca de patrusprezece hectare arabil şi livadie, învecinat la răsărit cu cumpărătorii de la d-nu C. Cruceru, la apus cu proprietatea bisericii şi cu proprietatea d-lui Ion Câlniceanu la m zi cu Marin Petrescu şi C. I. Popescu şi la m noapte cu cumpărătorii proprietăţii lui C. Cruceru numit la ştiubeiele reci.*

Una bucată pământ arabil în suprafaţă ca de trei hectare şi un sfert la Scorţeni învecinată la răsărit cu Toma Călinescu şi Marin Petrescu la apus cu d-na Seceleanu la m zi cu Barbu I. Mihail şi la m noapte cu N. Albeanu şi cu cumpărătorii proprietăţii Ninu Albeanu.

Una bucată pământ arabil la Nuc în suprafaţă ca de două hectare şi trei sferturi învecinat la răsărit cu Ion Câlniceanu şi alţii la apus cu N. Albeanu la m zi cu proprietatea d-lui General Tătărescu şi alţii şi la m noapte cu Albeanu.

Moştenire de la def. Zoe P. Gheorghiu care îl are în baza actului de partaj aut. 1596/1891 şi tr. 1410/1891 la Trib. Gorj”[57]

Singura fiică a soţilor Alexandru şi Ana Ştefulescu a fost Maria zisă şi Marioara, născută la 11 septembrie 1884, ora 11,30 post meridiane în casa părinţilor săi din strada Tudor Vladimirescu, suburbia Galbenă, naşterea fiind declarată ofiţerului de stare civilă în faţa martorilor Costică Gh. Popescu în vârstă de 34 ani şi Mihăilă P. Gheorghiu în vârstă de 26 ani, ambii funcţionari din Târgu Jiu. Pe marginea actului de naştere este făcută şi menţiunea de deces din data de 16 februarie 1960, deces înregistrat la Sfatul Popular al Raionului Lenin.[58]

Aceasta s-a căsătorit la 17 ianuarie 1908 în Târgu Jiu cu farmacistul Scarlat Râpeanu, născut la 1 iulie 1872 în comuna Cărpiniştea, judeţul Buzău, fiind fiu al lui Ion şi Ecaterina Râpeanu, ambii decedaţi la data căsătoriei. Martorii la fericitul eveniment au fost Barbu I. Mihail în vârstă de 69 ani şi Mihail P. Gheorghiu în vârstă de 49 ani, ambii proprietari.[59]

Deoarece această căsătorie a fost proiectată cu două luni mai înainte, cu această ocazie părinţii soţiei au încheiat un act dotal transcris la Tribunalul Judeţean Gorj la data de 19 noiembrie 1907:”*Subsemnaţii Al. Ştefulescu şi Ana Al.*

---

[56] *Ibidem*, reg. 409/1908, transcrierea 1765, p. 279

[57] *Ibidem*, transcrierea 1735, p. 269v-270

[58] *Ibidem*, colecţia ”Registre Stare Civilă” oraşul Târgu Jiu, reg. 329/1884, act nr. 82, p. 42v

[59] *Ibidem*, reg. 9/1908, act 2, p. 3v-4

Ştefulescu din acest oraşi la trecerea în căsătorie a fiicei noastre Marioara cu dl Scarlat Râpeanu farmacist domiciliat tot în acest oraşi constitui ca dotă:

Una pereche de case de zid cu dependinţele şi cu siliştea lor în strada General Cristian Tel ce se învecinează la miază noapte cu siliştea d-ei Ecaterina B. Mihail, la răsărit cu siliştea d-lui dr. C. Frumuşanu şi la miază zi cu siliştea deaconului I. Chiriacescu în valoare de laei 22000.

Mobilă şi pianină – 5000.

Trusoul – 1000.

În numerar – 12000.

Total lei – 40000.

Suma de lei 12 (douăsprezece mii) s-a dat în mâna d-lui Scarlat Râpeanu la arendarea farmaciei d-lui Vasile Tătaru din oraş şi ca garanţie pentru ecsecutarea condiţiunilor contractului de arendare.

Din cele 12000 lei sa plătit 8000 lei în bilete de bancă iar 4000 în rentă convertită 4% (1905) în 8 bucăţi a 500 lei fiecare nr. 117608/9, 117616, 156878, 306038/9, 317263 şi 366706. Diferenţa în valoarea nominală (4000 lei) şi valoarea reală 3510 a87.75 şi anume de 490 lei s-a dat iarăşi d-lui Scarlat Râpeanu pentru că cei 12000 lei dotali să fie complectaţi.

Pe tot timpul cât dl Scarlat Râpeanu va avea farmacie în acest oraş noi înzestrători vom avea dreptul a locui împreună în casele de zestre fără vre-o altă pretenţiune.

În cazul când dl Scarlat Râpeanu îşi va lua farmacie în alt oraş atunci d-sa şi va închiria casele cu cât va socoti de cuvinţă.

După încetarea din viaţă a subscrisului înzestrătorul, soţia mea în cas de supravieţuire va avea dreptul a trăi la un loc cu înzestraţi ori unde aceştia şi vor avea domiciliul.

Asupra caselor, silişti şi mobilei nu există nici o grevaţiune."[60]

Au trăit împreună şi au strâns o avere considerabilă până la 5 noiembrie 1923 când farmacistul Scarlat Râpeanu îşi află sfârşitul la vârsta de doar 51 ani. Înainte de a deceda acesta testează averea agonisită împreună cu soţia sa în felul următor:

"*Subsemnatul Scarlat Râpeanu de profesiune farmacist, domiciliat în Târgu Jiu, str. Geeneral Tel N. 25 fiind căsătorit cu soţia mea Marioara Râpeanu în anul una mie nouă sute şapte şi ne având nici un copil până în prezent, care să mă moştenească, până mă aflu în întregimea facultăţilor mele mintale, de bună voe şi nesilit de nimeni, având în vedere că averea ce posed astăzi am făcut-o în timpul căsniciei, muncind împreună cu soţia mea, las ca toată averea mea mobilă şi imobilă şi ori ce altă avere ce voi mai avea după încetarea mea din viaţă, să se stăpânească în plină proprietate şi posesie de către iubita mea soţie legitimă Marioara Râpeanu din Tg. Jiu cerând punerea sa în posesiune cu îndatorirea ca la încetarea din viaţă să mă înmormânteze după obiceiul creştinesc să dea surorei mele Monahia-Candida Râpeanu domiciliată în Bucureşti suma de lei opt mii,*

[60] *Ibidem*, fond Tribunalul Judeţean Gorj, reg. 394/1907, transcrierea 3400, p. 189v-190

asemenea să mai dea nepoţilor mei de soră Ovidiu şi Nicu câte patru mii lei de fiecare, iar săracilor din Tg. Jiu să mai dea trei mii lei, adică una mie cinci sute după şase luni de la încetarea mea din viaţă iar restul de lei una mie cinci sute după un an de zile.

Aceasta fiind ultima mea dorinţă nimeni nu va putea să atace prin nici un fel de cale acest testament.

În caz când se va mai ivi şi alte rude în gradul cel mai apropiat, care va trebui să dovedească că sunt rude cu mine, însărcinez pe soţia mea testată să dea la fiecare din ei câte trei sute de lei din averea mea adică atât cât dispun eu.

Făcut de mine însumi astăzi 30 martie una mie nouă sute nouăsprezece în Tg. Jiu şi pentru care semnez propriu, având tăria testamentului olograf."[61]

Imediat după decesul soţului, Marioara Râpeanu, solicită Tribunalului Judeţean Gorj, punerea în posesie a averii testată de decedatul său soţ Scarlat Râpeanu compusă din:

"*1. Opt (8) acţiuni nominative ale Societăţii Govora Călimăneşti purtând No. 1035-103 şi No. 9076-9080 în valoare nominală câte 200 lei fiecare*

2. Patru (4) acţiuni la purtător ale Societăţii Govora Călimăneşti purtând No. 32213-32216 în valoare nominală câte 200 lei fiecare

3. Trei acţiuni nominative purtând No. 5086-5088 ale Societăţii Farmaciştilor din România în valoare nominală de câte 200 lei fiecare

4. Zece înscrisuri funciare rurale purtând No. 112510, 119134, 137473, 154689 şi 159335-159340 în valoare nominală câte una mie lei fiecare

5. Un înscris funciar rural No. 74349 în valoare nominală de cinci mii lei

6. Zece titluri ale împrumutului intern 5% din 1920 No. 62531-62540 în valoare nominală de câte cinci mii lei fiecare

7. Cinsprezece titluri ale împrumutului Unirei 5% din 1919, purtând No. 98935-98943 şi No. 98949-98954 valoarea nominală de una mie lei fie care

8. Un titlu al împrumutului Unirei 5% din 1919 No. 27531 în valoare nominală de cinci mii lei

9. Un titlu al împrumutului Naţional 5% din 1916 cu No. 253238 cu cuponul de aprilie 1924, în valoare nominală de cinci mii lei

10. Douăzeci acţiuni la purtător ale Băncii Comerţului Craiova purtând No. 30559-30563, 57256-57260 şi 104291-104300, în valoare nominală de câte cinci sute lei fiecare

11. Suma de şasezeci mii lei depusă la Banca Târgu Jiului cu două recipise: una recipisă No. 3515 din 15 iunie 1923 în valoare douăzeci şi cinci mii lei şi altă recipisă No. 3646 din 10 septembrie 1923 în valoare treizeci şi cinci mii lei

12. Suma de şaptezeci şi patru mii trei sute lei depusă la Banca Comerţului Agenţia T. Jiu cu patru recipise: una cu No. 34257 din 2 aprilie 1921 în valoare de 4300 lei, alta cu No. 58227 din 4 octombrie 1922 în valoare 20000 lei, alta cu No. 58248 din 6 decembrie 1922 în valoare de 30000 lei şi alta cu No. 58289 din 13 martie 1923 în valoare de 20000 lei

[61]*Ibidem*, dos. 180/1923, p. 2

13. O poliţă în valoare de cincisprezece mii lei cu data de emisiune 25 august 1923 şi cu scadenţa la 25 noiembrie 1923 semnată de D-ra Stela Ştefănescu farmacistă în ordinul lui Scarlat Râpeanu

14. Actul ipotecar autentificat de Trib. Gorjiu la No. 1193/923 şi înscris la No. 70/923 prin care dl. Vasile I. Drăgoescu şi altul s-au împrumutat de la Scarlat Râpeanu cu suma de cinci sute cincizeci mii lei."[62]

Doi ani mai târziu, după ce şi-a văzut fiica măritată, marele om de cultură gorjean îşi află sfârşitul la data de 26 octombrie 1910 ora 6 ante meridiane, în casa sa din oraşul Târgu Jiu, strada General Tell, numărul 4, martorii decesului fiind funcţionarii Ştefan Dobriţescu în vârstă de 51 ani şi Ştefan Şt. Popescu în vârstă de 33 ani.[63]

Chiar dacă materialul de faţă conţine numeroase precizări referitoare la familia marelui istoric Alexandru Ştefulescu din Târgu Jiu, sunt convins că mai există documente încă necercetate care prin conţinutul lor pot să scoată la lumină şi altedatereferitoare lafamilia, personalitatea, viaţa şi opera marelui om de cultură Alexandru Ştefulescu.

Un deosebit exemplu de dăruire asupra achiziţionării obiectelor culturale, este, printre multe altele, o adresă datată 22 iunie 1896, transmisă cu antetul Muzeului Judeţean al Gorjului, de către Alexandru Ştefulescu protoiereului Ştefan Nicolaescu, referitoare la preluarea, fără acordul preotului din comuna Aninoasa a câtorva cărţi religioase de la biserica ruinată din această localitate:

"*Primind alăturata hârtie a Parohiei rurale Aninoasa sub no. 10 şi văzând într`însa expresiunile: „le aţi fi ridicat (cărţile) fără consimţământul nostru„ apoi „trimiteţi-le îndată spre a nu se produce nescaiva neajunsuri„ am căutat între cărţile bisericeşti ce sunt în Muzeu, dăruite de Părintele Rafael Zugravu, din biblioteca sa particulară şi am găsit cărţile următoare ce subscrisul li a luat dintre cărţile rupte şi asvârlite pe jos cu alte obiecte bisericeşti; pe jos pe sub strane, în biserica părăsită de lemn din Aninoasa, de ore ce acolo se adăposteau şi vite. Le aşi fi oprit pentru biblioteca muzeului, dar ne având „predoslovu„ nu mă interesează şi îmi pare rău de a nu fi următor hârtiei de mai sus. Nu cer nimic pentru transportul ce am făcut până acolo, de ore ce scopul meu a fost fotografierea crucii de petră şi scopul mi s-a realizat.*

Cărţile sunt:

- o cazanie

- un penticostar

- idem un mineiu

Am ridicat mai sus numitele cărţi fără consimţământul nimănui, pentru că erau aruncate şi milă mi s-a făcut de cărţile vechi ale biserici, pe care moşii noştri au citit. Dacă i-ar fi durut inima le-ar fi transportat în noua biserică, împreună cu vasele sfinte şi odăjdiile asvârlite pe fie unde.

---

[62]*Ibidem*, p. 1, 7

[63]*Ibidem*, colecţia "Registre Stare Civilă" oraşul Târgu Jiu, reg. 16/1910, act 226, p. 115v

Cât pentru ameninţarea <spre a nu se produce niscai va neajunsuri> regret că nu s-au gândit mai mult, că tot ce aduce în muzeu este sub auspiciile autorităţii judeţene care urmăresc cu viu interes tot ce fac pentru a aduna rămăşiţele trecutului.

Le înaintez aşa dar, Pre` cuvioşiei voastre rugându-vă a primi şi de astă dată expresiunea respectului meu."[64]

În aceeaşi zi protoereul judeţului Gorj, Ştefan Nicolaescu, pune rezoluţia pe această adresă şi solicită preotului de la biserica din comuna Aninoasa să se prezinte la protoierie spre a ridica cele trei cărţi.

Alexandru Ştefulescu a lăsat în urmă un judeţ mai bogat în vestigii istorice dar şi numeroase scrieri care în ultimul secol au reprezentat un real reper istoric pentru toţi cei interesaţi de istoria şi rădăcinile populaţiei din judeţul Gorj. Pentru truda depusă în slujba istoriei, pe marginea actului său de deces stă scris cu litere caligrafice "*Membru al Ordinului Coroana României în gradul de ofiţer*". Astăzi, chiar dacă numele lui este purtat de cea mai importantă instituţie de cultură din judeţ, "*Muzeul Judeţean Gorj - Alexandru Ştefulescu*", personal cred că în zona în care acesta a locuit, ar fi de un real interes cultural să fie amplasată o placă comemorativă care să amintească tuturor celor interesaţi de locul unde a trăit marele om de cultură Alexandru Ştefulescu, loc ce poate fi uşor identificat conform documentelor existente.

[64] *Ibidem*, fond Protoeria Judeţului Gorj, dos. 253/1896, p. 282

Titu Maiorescu și Grigore Iunian - contracandidați în alegerile din 1891 de la Târgu-Jiu:

„Un candidat căzut şi o agentă electorală deocheată...”

Zenovie CÂRLUGEA

Născut la Craiova, la 15 februarie 1840, în familia profesorului Ion Maiorescu (director al Şcolii Centrale din Cetatea Băniei), Titu Maiorescu va reveni în Oltenia cu diferite prilejuri. Dacă la Craiova va poposi mai des, având în vedere calitatea de avocat pledant în varii procese, în Gorj Titu Maiorescu va ajunge doar în câteva rânduri, fie pentru a vizita Mănăstirea Polovragi şi Târgu-Jiul (în vara anului 1882), fie în calitate de ministru pentru a inspecta Şcoala primară de băieţi, unde are plăcerea să-l cunoască pe institutorul Alexandru Ştefulescu (17/29 septembrie 1888) sau cu prilejul alegerilor pentru Cameră din 1891.

Dorind să ajungă cu grupul de excursionişti şi pe meleagurile Gorjului, Titu Maiorescu pleacă în vara anului 1882, într-o excursie de câteva zile, între 11 (23) şi 14 (26) iunie 1882. Primul popas îl fac la Piteşti, cu rămânerea peste noapte la Curtea-de-Argeş. Însoţit de câteva „dame”, Maiorescu pleacă spre Râmnicu-Vâlcea, de unde, prin Bistriţa, Horezu şi Polovragi (peştera), se îndreaptă spre Tg.-Jiu. „A fost drăguţ, foarte drăguţe damele, plăcută dra v. Witzleben”, va nota memorialistul în jurnalul său.

În ziua de duminică 13 (25) iunie, pe la orele 14,00, grupul ajunge la Tg.-Jiu, unde sunt cazaţi de Dr. Culcer, căruia i se telegrafiase din Curtea-de-Argeş în după-amiaza zilei precedente: „Sosim cu consulul german şi dame mâine Duminică seara Târgu-Jiu. Autorizat de Mandrea, îmi permit rugămintea comandaţi hotel camere cu 5 paturi bune şi cina. Rog totodată opriţi 5 locuri diligenţa pentru luni dimineaţa 4 ore spre Filiaşi. Scuzaţi deranjarea. Răspuns 10 cuvinte plătit. Maiorescu ” (*Însemnări zilnice*, I, pp. 76-77).

Sejurul petrecut la Târgu-Jiu de „excursionişti”, desigur, trebuie să fi fost unul plăcut, de vreme ce a doua zi, din Filiaşi, Maiorescu trimite Doctorului Culcer un mesaj, în numele grupului format din doi bărbaţi şi trei femei: *„Dr. Culcer, Târgu-Jiu,/ Prions Monsieur et Madame Culcer agréer nos remerciment reiteres pour leur extreme amabilite./ Zoe Bengesco*, *Barronne Witzleben*, *Anna Rosetti*, *Consul de Bothmer*, *Maioresco”.*

După întoarcerea din „excursia” prin localitățile subcarpatice, Maiorescu pleacă în Occident, trebuind s-o opereze de tumoare pe soția sa, Clara, într-o clinică din Anglia (a se vedea micul roman cu privire la acest episod din vara lui 1882, evocat în jurnalul său, alături fiindu-i fiica sa Livia). Să precizăm și că Anna Rosetti (1854-1914), nelipsită de la adunările *Junimii* din casa lui Maiorescu din Bucureşti (str. Mercur, 3), - însoțindu-l pe critic și în excursia din 1882 - va deveni soţia acestuia, în 1887, după despărţirea criticului de Clara (n.Kremnitz), în 1886.

*

După aproape zece ani de la „excursia” făcută, Maiorescu – recent demisionar de la portofoliul Cultelor și Instrucțiunii Publice (nov. 1890-febr.1891) - revine, în primăvara lui 1891, la Târgu-Jiu, pentru alegerile de deputaţi. Îşi

depusese candidatura aici, având de înfruntat pe reprezentanţii guvernamentalilor liberali din capitala Gorjului. La 5 (17) aprilie 1891, el pleacă la Craiova, iar a doua zi, sâmbătă, după-amiază, este la Tg.-Jiu, nu înainte de a-şi anunţa sosirea prin obişnuita telegramă: „Dispuneţi de mine acolo pentru mâine de la 4 ore înainte.”

La gară este aşteptat de: fam. Toma Cămărăşescu, A. Cămărăşescu şi de „Comitetul meu electoral, compus din Miti Dănăricu (arendaşul unei moşii a gen. Florescu, fetei lui şi a Creditului financiar), foarte gentil, Luţă Râmniceanu, Pantelimon Voiculescu (ţăran alegător), Trifon Cloşanu, Const. Grigorescu (avocat), Ctin Georgescu (comersant), Şt. Udroiu (id.), Niculescu (id., negru, mic), Simion Gheorghiu (id.), Stinghe (fost jud., bun), tipogr. Miloşescu – nu în comitet. Sâmbătă seara adunaţi aceştia la mine la hotel până la 11, cu bere, discutat nume cu nume pe lista electorală, hotărât vizitele mele etc.” (III, p. 302).

La întrunirea politică de seara a vorbit „Iunian, plăcut palavragiu liberat, Carabatescu calmuc prost, Toma Cămărăşescu – admirabil şi energic (…). Mai era să vorbească Vasile Lascăr, dar eu am plecat.”

Criticul îşi notează în amănunt toate cheltuielile pentru alegeri din 9, 10, 11 aprilie 1991: „Primul drum – 160; contribuţia la Bucureşti – 500; scrisori către alegători – 25; Discursul meu pentru ref. Instructori (imprimat) – 528, poşta şi telegramă – 60; călătoria elect. la Tg.Jiului şi hotel – 300; Tipografia locală şi 4 abonamente *Parângul* – 48; Sala întrunirii – 80; Birja Petre Măruţ 35 + 10 =45; Consumaţia sara de marţi (bere etc.) – 76; două birji la alegeri – 45; lui Toma Cămărăşescu la 15 apr. 91 = 1000, Cadouri: 30 butii Miti, 20 id. S. Gheorghiu, 50 chisele cu bomboane. L. Râmniceanu, 18 bomb. Mme Cămărăşescu – 118.” (III, pp. 302+303).

Joi 11-23 aprilie 1891: soare vânt, cald.

Ieri miercuri alegerea col II T. Cămărăşescu, „eu aproape toată ziua în Camera alături de sala votării la Primărie.” Deşi pleacă pe la ora 16, Maiorescu află rezultatul votului: votanţi 180 (din 190 înscrişi pe listă, 3 morţi). Bilete anulate: 11. IUNIAN : 83; eu – 62, guvernamentalul Mihuţ – 24, aşadar balotaj. Din voturile anulate, erau 5 ale mele, lui Iunian îi lipseau 2 voturi ca să fie proclamat.”

Transmite la Bucureşti rezultatul: „Balotagiu” şi Emiliei Humpel, sora sa de la Iaşi: „Rămas în balotagiu”.

Observaţiile privindu-i pe alegătorii săi sunt de genul: „Alegătorii mei, foarte gentilul Miti Dănăricu şi Luţă Râmniceanu.”

„Violent au agitat către mine – notează Maiorescu – Moschuna şi Vasile Lascăr, veniţi pentru aceasta din Bucureşti.[…] În Primărie agită pentru Iunian (al cărui socru este Săftoiu) Iancu Barbovici, omul lui Aurelian.”

Situaţia în Colegiul II de Gorj era aceasta: „Junimiştii (prin fraţii Dănăricu, fruntea comerţului de aici) au vreo 60 de voturi sigur. Colectiviştii vreo 50 (Iunian).

Funcţionarii s-au împărţit: 24 au votat pe Mihuţ, 33 pe Iunian. Poate vreo 4-5 pe mine.

Eu impasibil, vesel. Şi Anicuţa. –Zile plăcute aici.”, s.n. (*Însemnări zilnice*, III, 1887-1891, ed. 1943, pp. 34-35).

Sâmbătă 13/25 aprilie, la ora 6, criticul soseşte la Bucureşti, după ce călătorise toată noaptea. Duminică 14/26 aprilie 1891 îi telegrafiază lui Toma Cămărăşescu, fruntaş conservator local [prefect în trei rânduri]. Informează că va sosi luni la ora 3 (15/27 aprilie 1891).

Marţi 15/28 aprilie este din nou la Tg.-Jiu. E o zi cu nouri şi soare, cam frig. Plecase cu Anicuţa din Bucureşti la ora 7 seara, înnoptând în Craiova. La 9 era deja în tren, având în compania compartimentului pe Prof. Pleşoianu şi deputatul Argetoianu. „Dejunat la Filiaşi şi cu fiul ticălosului de Nae Săulescu". La 3 ½ Maiorescu (însoțit de Anna Rosetti, noua soție) ajunge la Tg.-Jiu, fiind aşteptat în gară de: „Toma Cămărăşescu, Const. Dănăricu, S. Gheorghiu, Bălteanu, tânărul Părăianu, Stinghe etc."

Seara, „comitetul meu electoral, la mine la hotel: T. Cămărășescu, Miti și Const. Dănăricu, Bălteanu, Câlniceanu, Luță Râmniceanu, Al. Cămărășescu, fostul procuror Crăsnaru, destituit ieri, încă unul, Stinghe". A dat 1000 de franci liderului local Toma Cămărășescu „în comptul cheltuieli de alegeri", apoi „dat gentilului Mitu cigaretă frumoasă de chihlimbar de Buzău. Dat lui Simion Gheorghiu idem, mai mică."

„Miercuri 17/29 Aprilie 1891. Târgu-Jiu. Ziua alegerii în balotaj. Candidatul Mihuț retras, guvernul dă concurs colectivistului Iunian. Așadar puțină șansă pentru mine."

Dimineața ploaie. Vizitează cu Anicuța familia dr. Titu Frumușanu „unde și maică-sa, vechie cunoștință a mea de la 1847 la Craiova. Acolo și o dșoară Pliniceanu, orfană. Acum soare și f. cald."

Aseară „teribilă tevatură cu schimbarea biletelor, iute peste noapte imprimate din nou 11-12. Mișu Slăvesc, venit din Craiova, ca să vază cum se petrece alegerea mea."

În continuare, Maiorescu consemnează textul telegramei trimis la Bucureşti:

„Tel. Laurian – Bucureşti: Ales colectivistul Iunian susținut de guvern, cu 107 voturi, eu rămas cu 67 voturi și 5 anulate. Maiorescu."

Joi 18/ 30 Aprilie 1891. Tg.Jiu. Aseară masă la T. Cămărășescu cu Crăsnaru, nevasta lui și belgiane din familia ei. Peste noapte furtună cu fulgere. Azi cald, soare. Noi veseli. Plecăm astăzi la 12,40".

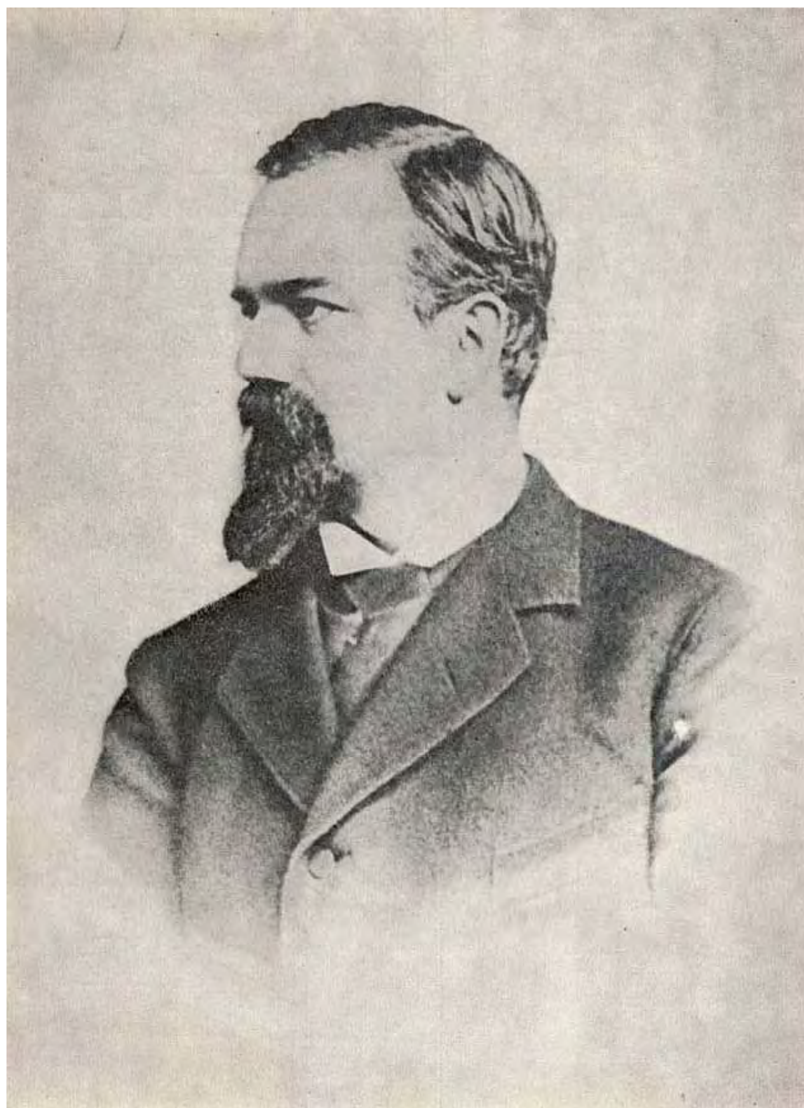
Înainte de plecarea din Tg.-Jiu, Maiorescu dă o telegramă la Craiova, lui Nicolaus Racoviţă: „*Un candidat căzut şi o agentă electorală deocheată caută refugiu pentru o noapte în sânul familiei. Sosesc astăzi Joi sara 9 ore*. Maiorescu." (III, p. 308).

Pleacă la Bucureşti vineri 19 aprilie/ 1 Mai 1891: „În vagon Titulescu cu vreo 9 copii mergeau de sărbători la Potcoava, dna Ulysse Boldescu la Bucureşti. La 8 ¾ Maiorescu și Anicuţa sosesc la Bucureşti. În mica grădină din faţa casei, florile de castan erau „gata de spart", iar caisul „în deplină verdeaţă"; frunzele de salcâm „încă subţiri", asemenea „viţa sălbatică şi clementis"… În schimb, duminică 21/ 3 mai, liliacul din grădină a înflorit şi castanul cu flori alb-roşii „dar nu deplin": „Fericirea noastră – terasa."

Din Bucureşti îi telegrafiază lui Miti Dănăricu într-o chestie particulară: „Dorinţa D-tale pt asigurare s-a îndeplinit.” (p. 320).

Vara lui 1891, Maiorescu pleacă împreună cu Ana Rosetti într-o lungă călătorie prin Austria, Germania, Italia, Veneţia, Viena, după care iar va reveni la Craiova pentru a pleda într-un proces al lui Dinu Mihail…

(Cf. Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*. Publicate cu o introducere și note de I. Rădulescu-Pogoneanu, III, 1887-1891, Editura Librăriei Socec&Co., S.A.R., București, [1943]).

Neamul Goleștilor în conștiința posterității

*Cristina Boțoghină**

Cuvinte cheie: Golescu, familie, conac, muzeu
Keywords: Golescu, family, manor, museum

Dincolo de moştenirea politică - socială şi culturală prin care ideile revoluționare ale boierilor Golescu a influențat modernizarea societății românești și devenirea europeană a României, neamul Goleştilor a rămas în conştiinţa posterității prin patrimoniul cultural lăsat moştenire poporului român. Cu alte cuvinte, contemporanii și urmașii noștri pot înțelege importanța și măreția acestui neam de boieri români prin prisma obiectelor de patrimoniu, arhivei, toate puse în valoare de inestimabilul ansamblu istoric al reşedinţei prin care s-a păstrat identitatea familiei, *conacul*.

După încetarea din viață a fiilor lui Constantin (Dinicu) Golescu, a soției sale Zoe C. Golescu și a Anei Racoviță (unica soră a celor patru frați), conacul a trecut în grija Feliciei Racoviță care a rămas să-l *ocrotească* până la încetarea din viață, în anul 1906. Apoi, conacul a fost luat în grijă de Ecaterina Golescu, văduva lui Alexandru G. Golescu-Arăpilă, până în anul 1925, când s-a stins din viață.

Demersuri pentru a da o funcționalitate evocatoare ansamblului de la Golești au fost făcute în mai multe împrejurări în perioada interbelică. Scopul de a crea la Golești, Muzeul Renașterii Naționale[1], un proiect lansat din 1921, a asociat multe energii. Muzeul Renașterii Naționale urma să cuprindă comoara de amintiri legată de mișcarea social – politică și culturală de redeșteptare națională de la 1821, până la reîntregirea României. Din păcate acest proiect nu a putut fi finalizat, în acea perioadă. Abia în al patrulea deceniu, în calitate de urmașă, Elena Perticari-Davila, care era o consecventă exponentă a ideii ca ansamblul de la Golești să devină o instituție muzeală, a făcut numeroase demersuri pentru ca ideea să devină realitate. Cultul pentru înaintași a determinat-o să întreprindă numeroase demersuri la persoanele influente ale timpului. Așa a ajuns să prezinte doleanțele sale generalului Ion Antonescu, în anul 1937, în mai multe rânduri, istoricului Alexandru Lapedatu, Prefecturii Muscel[2].

Elena Perticari-Davila, fiica doctorului Carol Davila, a fost una dintre cele mai remarcabile personalități argeşene, inițiatoare a numeroase donații și acțiuni filantropice[3]. Astfel, în anul 1910, ea a donat către „Administrațiunea Casei Bisericilor părțile ce mi se cuvin din casele mari și parcul din vatra satului Golești,

---

* Muzeograf - Muzeul Viticulturii și Pomiculturii Golești, Argeș

[1] Ioan Opriș, *Ansamblul de la Golești și Comisiunea Monumentelor Istorice* în „Museum Studii și comunicări Științifice, vol. XI, Golești, 2011, p. 349.

[2] Virgiliu Z. Teodorescu, *Soarta ansamblului de la Golești în timpul celui de-al doilea război mondial*, în „Museum Studii și comunicări științifice”, vol. XI, 2011, p. 337.

[3] Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale (se va cita S.J.Ag.A.N.) fond *familial Perticari - Davila*, pachet III, nr. act 27, f. 3.

județul Muscel, în suprafață de patru hectare și 1000 metri pătrați, cu toate dependințele ce se găsesc în parc, astfel cum sunt prevăzute, în actul de expertiză aflat în dosarul tribunalului Ilfov, Secția a IV-a, nr. 5521/1902"[4]. Elena Perticari-Davila a donat părțile ce i-au revenit din moștenirea de la mama sa, Anica Davila şi de la mătușa sa, Felicia Racoviță. În continuare a condiționat, că „dacă statul va deveni proprietar asupra întregii case a Goleștilor și a parcului, Casa să fie conservată ca monument public, fără a i se putea da vreo altă destinațiune de cultură. Custodele, sau altă persoană nu va putea locui în casa propriu-zisă a Goleștilor, ci numai în celelalte corpuri de casă"[5]. Intenția acestei donații a fost concludentă, aceea de a salva de la distrugere un obiectiv istoric de mare importanță, așa cum era ansamblul de la Golești.

La 15 mai 1941 Elena Perticari-Davila îi scria Mariei Antonescu:

> „Scumpă Doamnă Antonescu, Mi-ai comunicat că Generalul, fiind prea ocupat, nu-l pot vedea şi că să-ţi scriu dumitale cerinţele mele. Ştii că pentru mine personal nu cer nimic – şi că interesându-mă de casa strămoşească din Goleşti nu am nici un profit material, nefiind posesoare chiar de o părticică în acest vechi monument istoric al Munteniei. Ai spus, ce e drept, că nu sunt bani ca să se repare decât vechile biserici, monumente istorice, dar care biserică poate fi mai monument istoric decât casa din Goleşti – casă care a fost trecută de ministrul Alexandru Lapedatu pe lista monumentelor istorice. În această casă a trăit Dimitrie Golescu şi în ea a fost cea dintâi şcoală românească – în ea a fost suflarea mare din 1848 – şi au trăit cei patru fraţi Golescu. În 1939 s-a dispus cumpărarea acestui locaş pe suma de 1 milion, actele au fost dresate (…). Rog, dar, să se plătească suma şi apoi să se facă luarea în posesiune a acestei case (…). În ultimul rând au fost adăpostiţi în ea refugiaţi, apoi legionarii au venit şi şi-au făcut de cap, au smuls duşumelele, a luat foc şi acoperişul şi, dacă nu se vor lua măsuri imediate de reparare, casa va fi o ruină (…). N-am făcut fraza pentru biata casă din Goleşti, dar trebuie să-ţi mărturisesc durerea ce o am să închid ochii fără să fi asistat la această realizare"[6].

Un complex de factori a făcut posibilă dorința Elenei Perticari-Davila de a se înființa la Golești un muzeu. Astfel, în anul 1939, Regele Carol al II-lea prin decretul lege 296 din 7 iunie, „a declarat de utilitate publică și interes cultural național a exproprierii imobilului proprietatea moștenitorilor Golescu". Regele Carol al II-lea a dat șansa consacrării ansamblului laic medieval de la Golești și a integrării lui firești în sistemul universal de valori.

Lectura celor 643 de scrisori, lăsate de Ștefan C. Golescu lui Filip Lahovary a determinat o veritabilă revelație cercetătorului George Fotino, care și-a consacrat

[4] *Ibidem*, f.4
[5] *Ibidem,* f. 5.
[6] S.J.Ag.A.N, fond *familial Perticari -Davila*, pachet III, nr. act 27, f. 12.

mulți ani pentru descifrarea textelor și redactarea monumentalei lucrări „Din vremea Renașterii Naționale. Boierii Golești”. Lucrarea a apărut în anul 1939 și s-a bucurat de numeroase recenzii apărute în presa timpului[7].

George Fotino a pomenit în scrierile sale, despre starea de degradare în care se găsea casa din Golești[8]. De asemenea, în unele conferințe radio, susținute la începutul anului 1940, a prezentat informații despre personalități din familia Golescu, precum Zoe C. Golescu și despre Casa Goleștilor din Muscel. Toate această activitate susținută, a avut ca scop atragerea atenției asupra Curții Goleștilor, dar mai ales de a obține sprijinul pentru a salva de la distrugerea totală.

În luna mai a anului 1942 George Fotino a mers la Institutul Național al Cooperației care era condus de George Minescu și i-a solicitat „o înlesnire pentru o cantină a copiilor săraci, pe care o conducea soția sa, Maria Fotino”[9]. George Minescu a fost de acord cu cererea lui George Fotino, rugându-l în schimb să-l ajute cu realizarea documentației privind refacerea conacului lui B. P. Hașdeu din comuna Cristinești, jud. Hotin, pe care cu fondurile institutului intenționa să-l restaureze și să întemeieze o casă memorială și un cămin cultural. Profesorul Fotino i-a făcut propunerea ca în loc să restaureze conacul lui B.P. Hașdeu care era de altfel situat departe de București, să-și îndrepte atenția spre conacul Goleștilor care se afla într-o ruină avansată.

S-a reușit astfel ca în perioada cuprinsă între 9 iunie 1942-14 iulie 1944, în timp de război, cu sprijinul unor specialiști ca arhitectul Horia Teodoru, inginerul Corneliu Săndulescu, cu sprijinul financiar al șefului statului, Ion Antonescu, și cu pasiunea inginerului George Minescu restaurarea ansamblului de la Golești. Astfel, au fost salvate, conacul și dependințele care, ulterior au fost transformate în muzeu, purtând numele cărturarului Dinicu Golescu[10].

În luna noiembrie a anului 1943 întreaga așezare era refăcută, iar în clădirea centrală se organizase muzeul. Institutul Național al Cooperației a editat broșura profesorului George Fotino „Casa din Golești”, un prețios document care ne-a înfățișat prin fotografii așezarea de la Golești în mai 1942 și în noiembrie 1943.

„Văzând că Institutul Național al Cooperației procedează stăruitor la restaurarea și reconstituirea acestei case” Elena Perticari-Davila și-a desăvârșit opera filantropică cu un nou act de donație, la fel de generos, ca acela din 1910[11]. Aceasta a dăruit Statului român un teren de cultură în suprafață de circa 16 ha și 8000 de metri pătrați, situat în comuna Golești, județul Muscel, cu scopul ca

[7] *Evocarea Renașterii Naționale a Țării Românești. Boierii Golești*, L.P.N. în „Jurnalul”, 23 octombrie 1939; „*Cei mai de demult*”, prof. I. Simionescu, în „Timpul”, 18 ianuarie, 1939; „*Scrisorile Boierilor Golești. Patru volume tipărite de Așezământul Ion. C. Brătianu”*, Dragoș Vrânceanu în „Curentul”, 24 ianuarie 1939, în „Pagini din istoria Muzeului Golești”, volum coordonat dr. Filofteia Pally, Editura Tiparg, Golești, Argeș, 2014, p. 59.

[8] Muzeul Golești, Depozit documente, nr. inv. 8954.

[9] George Minescu, *Școala de contabili cooperatori și gospodari agricoli din Golești*, în „Museum. Studii și comunicări de istorie și etnografie”, Golești-Argeș, 1978, p. 277-283.

[10] Vasile Novac, *Despre începuturile Muzeului Golești*, în „Museum. Studii și comunicări de istorie și etnografie”, Golești-Argeș, 1974, p. 157-158.

[11] S.J.Ag.A.N, fond *familial Perticari- Davila*, pachet III, nr. act 27, f. 5.

Institutul Național al Cooperației să desăvârșească restaurarea caselor Goleștilor și să mențină clădirii principale destinația de muzeu[12]. În actul de donație, Elena Perticari-Davila a făcut următoarele precizări: „terenul va fi cultivat și întrebuințat de Institutul Național al Cooperației, cum crede de cuviință mai bine; din acest venit Institutul sau Instituția care îi va urma, va întreține Școala de Cultură Practică și educație Cooperatistă ce va construi pe terenul caselor Goleștilor, dându-le gratuit învățătură, întreținere și îmbrăcăminte, până va la terminarea Școalei”[13].

Despre zbuciumul și frământarea prin care a trecut George Fotino până să înceapă opera de salvare a ansamblului de la Golești, a notat chiar el, în anul 1943:

> „Cât m-am frământat să scap de la pieire vechea și boiereasca așezare din Golești! Cât m-am zbuciumat să redau vieții atât de glorioase ruine! Casa cea mare și-a ridicat acoperiș nou din sita măruntă, cum fusese odată. Zidurile au fost îndreptate. Odăile mari și-au adunat iarăși podoabele. Portretul Zincăi Golescu împodobește iarăși albul peretelui din salonul cu jilțuri de catifea. Chipurile Marelui Ban Radu Golescu și al lui Dinicu și Iordache Golescu, chipurile tuturor din neam se află iarăși la locșorul lor, prezidând la reînvierea unei lumi…Căsuța de la intrare, în care se întemeia cea dintâi școală de învățătură românească, este ridicată iarăși din năruială. Ce minunat lucru să mai poți zidi într-o asemenea vreme ca a noastră”[14].

Odată cu terminarea lucrărilor de restaurare a început munca pentru organizarea muzeului, ce s-a înfiripat în conacul Goleștilor. George Fotino a fost numit director onorific al Muzeului *Dinicu Golescu*, la data de 8 iunie 1942, pentru activitatea depusă în cercetarea privind familia Golescu[15]. În calitate de director al Bibliotecii „Ion. C. Brătianu”, din București, George Fotino a donat muzeului nou înființat la Golești colecția ziarului *Românul*, lucrarea *La Roumanie*, de J.A. Vaillant (Paris, 1845), pentru a menționa doar câteva din cărțile trimise. Colaborarea dintre George Fotino și George Minescu a continuat până în anul 1948, când cel dintâi a fost arestat și trimis în închisorile comuniste (Jilava, Aiud, Sighetul Marmației).

Alături de acestea, în perioada restaurării, se începuse achiziţionarea mobilierului pentru salon şi pentru alte două încăperi; pentru antreul mare se cumpăraseră deja o bibliotecă şi volume de scrieri vechi.

În vara anului 1943 s-a organizat prima expoziție prin eforturile lui George Fotino, George Minescu și ale Elenei Perticari-Davila. Aceasta a donat obiecte pentru buna funcționare a muzeului. Tot în același an a fost organizată și expoziția

[12] *Ibidem*, pachet XXXI, nr. act 34, f. 43.
[13] *Ibidem*, f. 44.
[14] George Fotino, *Casa din Golești*, p. 18-19.
[15] Muzeul Golești, Depozit documente, nr. inv.8541.

în foișorul de pază, locul unde Tudor Vladimirescu și-a petrecut ultimele trei zile (18 -21 mai 1821), înainte de a fi arestat.

Membri din familia Golescu și urmași ai acesteia au dăruit sau vândut obiecte de-a lungul timpului. Toate acestea cu scopul de a completa și îmbogăți patrimoniul muzeului, și nu în ultimul rând de a rămâne în conștiința celor care trec pragul muzeului, căci muzeul are datoria în primul rând de a expune, obiectele de valoare culturală[16].

De asemenea, *muzeu* înseamnă o pătrundere cu chei potrivite la sanctuarul în care memoria timpului şi-a depozitat gânduri şi existenţe, gesturi şi aspiraţii, secrete şi declaraţii ale acelor care şi-au marcat trecerea, punctând, în piatră, în literă sau penel, în suveică sau nicovală, inestimabilul cod de comunicare cu viitorul[17].

Să ne închipuim că un muzeu ar fi aidoma unui album de familie, dar nu al unei familii străine, care nu ne interesează, ci al propriei noastre familii, în care ne vedem străbunii, pentru prima oară, acei oameni despre care am auzit povestindu-se dar pe care nu i-am cunoscut, prieteni şi locuri pe care le-am uitat şi de ce nu? chiar pe noi la vârsta primilor paşi ori a primelor iubiri…

În epoca noastră, bogată în informaţii, nu se mai impune problema necunoaşterii până la o anumită treaptă, nu se mai pune problema necunoaşterii trecutului istoric. Cel puţin epocile importante sunt cunoscute, cele mai cunoscute figuri de conducători, cele mai răspândite locuri unde au avut loc evenimentele importante. Privind informaţiile, pe mulţi dintre noi, paşii ne-au purtat spre cărţi sau spre alte surse capabile să ne informeze alte şi alte informaţii. Şi, de fiecare dată, casa aceea sau locul acela au căpătat o altă dimensiune, mai importantă, mai încărcată de valenţe.

Dintre urmașii Goleștilor care au vândut și donat cele mai multe obiecte au fost fiicele lui inginerului silvic, Vasile A. Golescu care au locuit la Câmpulung Muscel, precum și verișoara acestora Zoe R. Golescu. Soția pictorului Nicolae Grant, Charlotte Grant, precum și fiul pictorului Georges N. Grant s-au numărat și ei printre aceștia.

Rada Teodoru fiica arhitectului Horia Teodoru, care locuia în București, pe strada Pasteur, nr. 61 a vândut muzeului o masă circulară, datată secolul al XIX-lea, care a aparținut lui Alexandru A. Golescu[18].

Istoria familiei se regăsește în fiecare obiect. Nimic ostentativ, sunt obiecte cu foarte mult bun gust care reflectă educația elevată a proprietarilor. Domnișoarele Golescu (Elena, Viorica și Irina), fiicele silvicultorului Vasile A. Golescu și a Mariei Golescu (născută Cantilli) ele însele colecționare de obiecte decorative artizanale, au vândut și donat numeroase obiecte Muzeului de la Golești de-a lungul anilor 1976-1995.

[16] Kenneth Hudson, *O istorie socială a muzeelor* Editura Meridiane, București,1979, p.16.
[17] Claudia Cleja Stoicescu, *Sub semnul Muzeului - Arta de a privi*, Editura Sport – Turism, Bucureşti, 1983, p. 11.
[18] Muzeul Golești, Depozit documente, act vânzare – cumpărare, nr .212, 18 iunie 1969.

Fostul director Constantin Iliescu a povestit că a mers la surorile Golescu însoțit de un prieten inginer. Surorile Golescu au locuit pe strada Soldat Dimitrie Golescu, în vila Ștefan și au oferit spre vânzare muzeului documente ale familiei (acte de succesiune, de deces de căsătorie, naștere) deosebit de valoroase pentru a reconstitui biografiile unor membri din familie mai puțin cunoscuți. O parte din colecția de fotografii[19] a muzeului reprezentând membri din familia Golescu, o datorăm Elenei Golescu.

Colecția de carte a bibliotecii instituției a fost completată cu dicționare, reviste, cărți - *Les Golesco*, de George Bengescu, volumele operelor lui Voltaire, 1785 (legate în piele de vițel), Gramatica lui Gheorghe (Iordache) Golescu[20], *Istoria Franței* Ernest Lavisse, pentru a menționa doar pe cele reprezentative. De asemenea deosebit de valoroase sunt manuscrisele care au aparținut lui Vasile A. Golescu, traducerile făcute de George Bengescu din scrierile lui Vasile Alecsandri și Alexandru Brătescu-Voinești .

Se păstrează în Muzeul Goleşti un fragment de broderie cu cusături populare care a aparţinut Zincăi Golescu (Fig.1).

De mare valoare sunt covoarele țărănești cu motive geometrice, din zona Muscel. Rămânând în același registru al obiectelor textile, aş enumera covorul de rugăciune executat în tehnica „Caramani", unicat în colecția instituției, un covor persan de 3 m pe fond crem, dar şi broderia persană care a aparținut lui Alexandru A. Golescu[21], ea însăși moștenire de familie, datată secolul al XVIII-lea.

Zoe R. Golescu, nepoata lui Alexandru A. Golescu, a vândut în 1976 mai multe piese de port popular: vâlnice de diferite culori, ii, șorțuri, opinci, ciorapi, zeghe din dimie albă cu găitane, marame. Aceste piese erau din zona Muscel și Teleorman. Prezența obiectelor de port popular, dovedesc prețuirea pe care membrii familiei au avut-o pentru tradiția românească.

Dintre obiectele cu valoare memorială, amintesc broșa[22] în greutate de 21, 62 g, din aur care prezintă însemnul regal cu eșarfă și montură de diamant pe litere Carmen Sylva, care prezintă 25 de diamante de mici dimensiuni care a aparținut Ecaterinei A. Golescu.

Prin frumusețe și eleganță, paftaua[23] ce a aparținut Mariei Bălăceanu ne aprinde imaginaţia în mrejele ei şi ne conduce către vremuri misterioase demult apuse. După cum știm paftalele, reprezentau un accesoriu vestimentar obișnuit în perioada fanariotă. Această piesă este din argint, decorată cu sidef.

Printre piesele de mobilier care pot fi admirate de vizitatori în „Camera de lucru" a fraților Golescu din conacul Goleștilor, se află o masă dreptunghiulară de lemn de stejar cu picioarele în spirală și un scaun din același lemn ce prezintă pe spătar inscripția „N.G". Un stil de mobilier prezentat în conacul Goleşti este acela

[19] *Ibidem.*
[20] *Ibidem.*
[21] Muzeul Golești Depozit documente, act vânzare – cumpărare, nr.310, 13 mai 1970.
[22] *Ibidem*, nr. inv 4589.
[23] *Ibidem,* nr. inv. 4788.

din jurul anilor 1890 – 1900 cu exemplare de mobilier greoi dominate ornamental de spirală.

Georges Grant, fiul pictorului Nicolae Grant, a fost salariatul muzeului. Inițial a fost îndrumător, apoi muzeograf în perioada 1971-1974. Soția sa, Nicolina Grant a lucrat de asemenea la Golești, fiind muzeograf în perioada 1971-1977. Fondul George Bengescu, constituit din cărți, manuscrise, fotografii, presă i s-a datorat în mare parte acestuia. Tabloul „Conacul de la Belvedere”, pictură în ulei, precum și acuarela realizată în anul 1890, „Conacul din Golești”, au completat colecția de tablouri a lui Nicolae Grant.

Charlotte Grant a donat 23 de firfirici care au aparţinut părinților ei și 50 de cancee transilvănene, precum și alte obiecte de ceramică.

Dintre obiectele care au aparţinut membrilor familiei și fac parte din patrimoniul muzeului amintesc ceasurile. Fie că este vorba de ceasuri de şemineu, pendule, ceasuri de călătorie sau de perete, acestea reprezintă expresia modului în care ştiinţa, tehnica şi arta au contribuit la crearea uneia din cele mai fine şi minuscule maşinării. Odată cu sfârşitul anilor 1800, familiile mai înstărite aveau câte un ceas în fiecare cameră, iar fiecare membru al familiei, ceasul său de buzunar.

Ceasornicul vechi, aparţine stilului baroc cu cifrele orelor fixate pe plăcuţe emailate albe aflat în expoziție are suportul încărcat cu motive geometrice şi florale, cu un cap de leu în faţă şi două trunchiuri feminine în părţi[24] (Fig. 2). Cu ajutorul mecanismului de ceasornic, funcţionează și cutiile muzicale. Invenţia datează de la sfârşitul secolului al XIX-lea, când în Europa şi America se făcea cunoscută aparatura pentru înregistrări muzicale. Această casetă muzicală cu mecanism tip cilindru cu ştifturi din metal - Geneva (1889), care a aparţinut familiei Davila, este din lemn furniruit, și conţine opt melodii.

Într-o familie în care prezențele feminine au fost numeroase nu au lipsit evantaiele[25] (Fig.3). Simboluri ale frumuseţii, măiestriei şi perfecţiunii, sunt adevărate mărturii istorice ale perioadelor în care au fost confecţionate reflectând schimbările de ordin social, politic şi estetic apărute în societatea umană. În secolul al XIX-lea, se constată renunţarea la decoraţia excesivă caracteristică secolului anterior. Evantaiul de culoare neagră cu reflexe verzui este confecţionat dintr-un schelet foaia din pene de struţ. Culoarea închisă ne permite să aflăm destinaţia acestora: erau purtate la biserică de persoanele în vârstă sau cele aflate în doliu.

Vasul pentru supă cu capac, manufactura Villeroy-Boch[26], ce a aparţinut Elenei Perticari-Davila (a doua jumătate a secolului al XIX-lea) este din porţelan,

---

[24] Muzeul Golești, Depozit lemn, nr.inv. 1908/256.

[25] Maria Bozan, *Cochetărie la feminin*, în revista „Antichități România”, Anul IV, Nr. 4 (22) iulie-august, 2007, p. 14.

[26] Cu o tradiție de peste 250 de ani, Villeroy & Boch, este una dintre cele mai vechi întreprinderi industriale din Europa. În 1748 Francois Boch, împreună cu cei trei fii ai săi a înfiinţat-o în Franţa, urmând ca în 1831 împreună cu Nicolas Villeroy să pună propriu-zis bazele companiei V&B, în Germania (Mettlach).

are formă ovală, prezintă două mânere şi un capac decupat într-o parte. După cum observăm, pe fond alb, sunt pictaţi trandafiri de culoare roşie (Fig.4).

Obiecte mărunte precum o bombonieră, o umbreluță, un evantaie de fildeș și mătase, din pene de struț, flacon de parfum, o cutie de bijuterii, cutia chinezească pentru tutun, luleaua lui Nicolae C. Golescu, toc cu călimară neagră, pungă cu fir de aur, o bucată din acoperământul de zestre, al Zincăi Golescu, toate acestea ne permit să reconstituim aspecte din viața de odinioară a familiei Golescu. Aceste obiecte organizate muzeistic, ne permit să înțelegem evenimentele petrecute odinioară la conacul Goleștilor.

Fig. 1. Fragment de broderie cu cusături populare care a aparţinut Zincăi Golescu.

Fig. 2. Obiectul a aparţinut Elizei Băicoianu, cumnata lui Pia Davila, fiind achiziţionat de la nepotul acesteia, domnul Gerota Mihai, în anul 1969.

Fig. 3. Evantaiul a aparţinut Elizei Băicoianu, cumnata lui Pia Davila, fiind achiziţionat de la nepotul acesteia, domnul Gerota Mihai în anul 1969.

Fig. 4. Menţionăm că acest obiect a fost donat muzeului de d-l Vâlcu Cornel din comuna Izvoru-Argeş, locul unde se află conacul în care a locuit Elena Perticari-Davila.

Învăţătorul Adrian Em. Popescu

Adelin Ungureanu

Moto: „Cei cinstiţi au întotdeauna mai mulţi inamici decât cei necinstiţi” Fiodor Mihailovici DOSTOIEVSKI[1]

Gorjul este considerat judeţ de munte, aşa cum rezultă şi din sensul denumirii sale de origine slavă, iar sub aspectul conturului limitelor sale, deşi atestat de multe veacuri, din fericire am putea spune că aceste limitele au oscilat destul de puţin, harta sa rămânând peste secole, aproximativ la fel. Acolo unde relieful coboară, iar munţii *locuiesc* către limita orizontului abia vizibil, acolo unde limita de hotar administrativ a pendulat între Gorj şi Mehedinţi, acolo şi de acolo s-a născut şi a pornit în viaţă - cariera ce poate servi drept model a învăţătorului Adrian Em. Popescu.

Unii nu l-au cunoscut, alţii ştiu ori au aflat tangenţial câte ceva, în vreme ce cei dintr-o a treia categorie îi cunosc activitatea, preocupările şi modul în care îşi promova locurile natale, totodată căutând a conserva orice izvor ce constituia o sursă despre trecutul părţilor de jos ale Gorjului.

Încă din vremea în care România nu trecuse la Calendarul gregorian, sărbătorile fiind omagiate, aşa cum spunem azi „pe stil vechi” şi încă înainte ca România să fie Mare, mai exact pe la anul 1903, la 20 decembrie, de Ignat la Ohaba din părţile Jilţurilor avea a se naşte Adrian, fiul Anastasiei şi al lui Manolea Popescu. Înaintaşii materni erau de generaţii locuitori ai Milutei ori din împrejurimi, fiind descendenţi ai unor familii precum: Colţan, Grecu, Răducan, iar cei paterni au fost din familii preoţeşti, Bunicul Costaiche Popescu din Ohaba, fiind preot o perioadă îndelungată de vreme.

Acolo avea să fie contemporan aşadar cu primele frământări sociale majore ale secolului nou început, aflându-se în casa părintească ori în cea a bunicilor, în vremurile neclare şi neclarificate nici până astăzi, ale Răscoalei de la 1907. Câţiva ani mai târziu, pe la 1911 ajunge a-şi continua şcoala, la Miluta, pe atunci pendinte de judeţul Mehedinţi, asta după ce prima clasă primară fusese parcursă în satul natal.

Tânărul Adrian Popescu, asemenea altor colegi români, este afectat în mod direct şi în privinţa formării educaţionale, de primul mare război al omenirii (azi - Primul Război Mondial, pe atunci – Războiul cel Mare). Din cauza acestuia nu-şi poate continua studiile la timp. Se înscrie totuşi, în anul următor al Marii Uniri, la Turnu – Severin la Liceul Traian instituţie de învăţământ, ce funcţiona de aproape două veacuri. Cum însă timpul şi timpurile îi creaseră probleme în parcurgerea

[1] Enciclopedia Înţelepciunii, Editura Roossa, pag.590 – grup editorial-redacţional: V. Borşcev, A. Vorobiova, R. Goncearov, D. Zorkov, A. Ivanova, N. Kasatkin, G. Chiriac, V. Kostrubov, Iu. Lopatin, O. Luţenko, O. Pahomova, L. Prokopenko, D. Pronin, B. Frumosu, N. Cervatiuk. Traducere de: Bogdan Budes, Nadejda Chiţan, Alina Patrakova, Veaceslav Şişkovski

studiilor, reuşeşte să recupereze o parte din vremurile scurse şi să fie absolvent al ciclului de învăţământ liceal de patru ani, în doar trei ani şcolari.

La 22 de ani, avea deja o experienţă de viaţă însemnată, plecase din satul natal, schimbase şcoala primară şi absolvise liceul, fiind la curent cu informaţiile de pe linia câmpului de luptă atât de apropiată de zona unde locuia, încă de la 1916 când sub comanda Generalului Dragalina, linia frontului era la nord de Severin, în Munţii Cernei şi totodată contemporan, cu sfârşitul glorios al conflagraţiei, ce avea a reaşeza pe harta Europei, în bună parte conturul Daciei de altădată.

Cum marele război se sfârşise, iar România era redesenată pe harta lumii, în mare parte în limitele fostului regat antic condus de la Sarmisegetuza, cum zorii intelectualităţii interbelice româneşti începeau a-şi face simţită prezenţă, probabil şi sub influenţa apropiaţilor, eroul acestor relatări avea a alege calea unei cariere didactice. În atare situaţie se înscrie la concursul de admitere, organizat de către Şcoala Normală din Turnu Severin. În competiţie s-au ancorat 17 tineri, iar cel dintâi, în urma desfăşurării probelor a fost Adrian Popescu, băiatul cu origini sănătoase dintr-un vechi sat românesc, unde cu generaţii în urmă, avusese înaintaşi ce slujiseră la bisericile de pe aici. Vestea s-a propagat destul de repede, prin mijloacele de informare ale vremii până-n satele copilăriei, acolo unde acesta învăţase cei mai mulţi ani de şcoală primară, ajungând până spre uliţele mai 'depărtate, acolo unde cândva crescuseră şi părinţii ori bunicii săi. Şi era o veste dintr-alea, dintre cele mai bune care aveau să ajungă la urechile celor ce-l ştiau ori îi ştiau mai bine familia, constând în faptul că un copil şi dintr-ai lor reuşise să fie cel dintâi, acolo la Severin, la şcoala de învăţători!

Pe parcursul studiilor, tânărul elev se remarcă în mai multe rânduri, confirmând poziţia ocupată la admitere şi aşteptările tuturor, celor ce-l cunoşteau. Încă din primul an de studii la Şcoala Normală se înscrie şi participă în capitală la un concurs dedicat tinerilor din toată România, care se întindea până la Nistru şi cuprindea atât întreaga Bucovină, cât şi toată Transilvania, Banatul (numit azi românesc) şi Dobrogea cu Cadrilater cu tot. La finalul concursului tinerilor români, Adrian Popescu primeşte menţiune şi este încurajat să-şi continue activităţile şi să sprijine la rându-i tinerii din partea locurilor natale, încurajând ştiinţa de carte şi creaţia artistică.

De asemenea, de la Crucea Roşie[2] de peste ocean, mai exact din Statele Unite ale Americii, elevul Popescu Adrian este sprijinit cu alte burse pe parcursul studiilor în cadrul *Normalei* de la Turnu Severin. Imediat după absolvire, dobândind profesia de Învăţător, se îndepărtează de meleagurile copilăriei şi tinereţii şi merge pentru a-i învăţa şi pe alţii, merge spre a lucra cu copii, aşa cum şi

[2] Despre Crucea Roşie din România „Crucea Roşie este un aşezământ ce s`a născut din nevoile şi suferinţele răsboiului. Fără să aibă puterea de a înlătura aceste nevoi şi suferinţe, pentrucă ele sunt oarecum fireşti CruceaRoşie poate totuşi să le facă cât mai puţin simţite, … Crucea Roşie nu are în vedere numai pe luptătorii de pe front, ci şi cealaltă mare armată din spatele frontului, cei rămaşi acasă, populaţia civilă cum i se zice şi în seama căreia cade grija bunei întreţineri a luptătorilor" Societatea Naţională de Cruce Roşie a României – CALENDAR pe anul 1939, Bucureşti, 1939, pag.8.

alţii făcuseră cu el, cu ani în urmă, în judeţul de la nord de munţii Gorjului şi ai Mehedinţiului, mai exact în judeţul Hunedoara, la şcoala din satul Căzăneşti, la *doi paşi* de limita administrativă cu Aradul. Deşi planurile erau de viitor, iar venirea şi integrarea tânărului învăţător oltean în sat reprezentau fapte reale, deşi perspectivele continuării activităţii acolo în mijlocul Ardealului păreau realiste, vârsta şi datoria faţă de ţară, aşa cum stăteau lucrurile odinioară, îl chemau pe învăţătorul cel nou din Căzăneşti la armată, stagiul militar având caracter obligatoriu. Poate că nu mai era ca pe vremea, în care învăţătorul lui Creangă, *Bădiţa Vasile* era luat şi dus la oaste cu arcanu', însă desprinderea dintre copiii de la şcoală şi dintre săteni, care deja-l considerau ca fiu al satului de când lumea, nu putea fi decât emoţionantă şi plină de regrete. Astfel, parte a anilor 1925 şi 1926 sunt petrecuţi în armată la Bucureşti, unde la absolvire, îmbinând milităria cu şcoala, obţine gradul de sublocotenent şi este trecut în rezervă, urmând a-şi continua activităţile în civilie şi în şcoală, aceasta devenindu-i a doua casă pe parcursul vieţii, ba poate chiar cea dintâi, având în vedere evenimentele postbelice ce au urmat, aşa cum vedea-vom în continuare. Toate preocupările sale, fie că a fost vorba de activitate didactică exclusivă, fie că a fost vorba de activitate culturală sau de creaţie ori de cercetare chiar şi arheologică au avut un numitor comun, iar numitorul comun al unei vieţi de om a fost ceea ce unii au numit-o *Cetatea cărţii* – şcoala!

După armată, aşadar se întoarce în partea locurilor natale şi pentru un an de zile, devine învăţător la Şcoala satului Valea-Rea, din comuna Văgiuleşti, pentru ca din 1927 să îşi înceapă munca la Şcoala primară din (pe atunci) comuna Covrigi, în calitate de învăţător. Începea astfel lungul drum al unei cariere pe care avea să o urmeze, într-acest loc mulţi ani, aproape jumătate de secol, până către finele activităţii didactice.

Slt. Adrian Em. Popescu
Iunie 1940

Parcurge în decursul anilor toate etapele perfecţionării didactice prin obţinerea tuturor gradelor specifice învăţământului preuniversitar, în acord cu normativismul vremurilor, după cum urmează. Definitivarea (Definitivatul) în învăţământ este obţinut în anul 1930. Tânărul învăţător promovează acest grad didactic cu media 9,16 fiind cel dintâi clasat pe anul respectiv din judeţul Mehedinţi. Apoi în anul 1938 obţine şi gradul didactic al II-lea. Media promovării este 8,87, iar poziţia rămâne aceeaşi – întâiul loc pe judeţul Mehedinţi, pe respectivul an. Parcurgerea treptelor de pregătire şi perfecţionare continuă cu gradul didactic I, obţinut în anul 1941, învăţătorul Adrian Popescu de la Şcoala din Covrigi obţinând calificativul – Foarte bine. Imediat după război, perioadă în care fusese mobilizat şi avusese parte de una dintre cele mai dure lovituri ale vieţii (pierderea soţiei), obţine Gradul Superior în învăţământ, tot cu calificativul *foarte bine* şi gradaţie de merit, pentru activitatea desfăşurată în cele două decenii de

înfrăţire cu şcoala şi problemele acesteia. Nu cu mult timp anterior încetării activităţii didactice, în mod definitiv, bătrânului învăţător i se decerna Meritul de Învăţător Evidenţiat. Dar până la acest moment mai sunt multe aspecte de relatat.

Din anul 1928 devine directorul Şcolii comunei Covrigi. Încă de la început, concepe un proiect ce părea irealizabil, edificarea a două localuri sau corpuri de şcoală, anticipând nu doar necesităţile următorilor zeci de ani din punct de vedere material, pentru unitatea de învăţământ dar şi intrarea în rândul şcolilor, ce dispuneau de clădiri propice desfăşurării activităţii de educare a copiilor.

Până la a trece efectiv la realizarea celor propuse, în anul 1933 avea a se căsători, tot cu o învăţătoare născută în comuna în care şi el îşi desfăşura activitatea şi anume, cu Ioana Mîţulescu care la rându-i a activat în cadrul Şcolii din Covrigi, încă un pic peste un deceniu. Împreună au avut doi copii!

În primii ani, de la preluarea conducerii şcolii, conştient fiind de noile realităţi demografice şi de tendinţa câtor mai multe familii din zonă de a-şi trimite efectiv copiii la şcoală, încearcă să convingă atât autorităţile locale, cât şi pe cele superioare celor comunale şi totodată beneficiind şi de aportul consătenilor impulsionează iniţiativa de ridicare a unui nou local pentru şcoală. A fost un succes mare la vremea, ca într-o comună îndepărtată de centrul judeţului, în timpurile, în care ţara şi de fapt omenirea intra în cel mai mare război, aici în satul Covrigi se sfinţea noua clădire a şcolii din localitate. Evenimentul remarcabil pentru viaţa culturală a zonei s-a desfăşurat în anul 1940.

Familiile din zonă au susţinut mult ridicarea clădirii noii şcoli, mai ales că Învăţătorul Adrian Popescu avusese grijă să-i coopteze pe părinţi în tot felul de dezbateri privind problemele şcolii dar şi aspecte privind educaţia şi evoluţia copiilor. Astfel, convinge o serie întreagă de familii din comună, ca după încheierea cursurilor şcolii primare (doar acestea erau obligatorii în perioada interbelică) să nu-şi ţină copiii acasă şi chiar dacă nu va fi uşor, atât din punct de vedere material, cât şi datorită lipsei din gospodărie a prezenţei şi implicit a aportului la muncă a celor mici, să facă tot ceea ce pot şi să-i trimită în continuare la studii, pe diverse domenii în acord cu pregătirea şi înclinaţia către un domeniu al celor mici dar şi cu posibilităţile concrete ale părinţilor acestora. Nu puţini aveau a aprecia aceste îndemnuri peste ani, chiar dacă parte a opiniei publice săteşti se dovedea reticentă în privinţa aspectelor pozitive ale efectuării (absolvirii) de şcoli îndepărtate şi costisitoare, în locul rămânerii în sat.

Aproximativ în aceeaşi perioadă încep planurile, concretizate ulterior peste ani, prin proiecte îndeplinite, de construire a încă două biserici. Învăţătorul a fost printre cei ce au luat mereu iniţiativa şi chiar dacă la un moment nici el nu mai spera, ceea ce era dat a fi înălţat, ca locaş de rugăciune avea să devină realitate în viaţa comunităţii locale. Pe lângă bisericile ridicate de la temelie, a dovedit mereu insistenţă, uneori poate agasantă pentru restaurarea mânăstirii şi a unei biserici dintr-un sat învecinat. Şi aceste eforturi au dat roade, astfel Mânăstirea din Centru a fost refăcută, iar Biserica din satul Hobiţa a avut aceeaşi soartă, din fericire pozitivă, iar efectele n-au încetat a se arăta, cea din urmă dobândind statut de monument istoric, în cea de-a doua jumătate a secolului trecut.

Odată început războiul însă, mobilizarea a sunat şi pentru învăţătorul Şcolii din Covrigi. Când armele iau locul păcii, nimic parcă nu mai contează. Nu mai este nevoie de şcoală, de muncile agricole, de creşterea copiilor, de familie şi de multe altele. Totul se rezumă, la numărul morţilor, iar cei ce îi întrec pe ceilalţi în a ucide mai mulţi semeni vor avea câştig de cauză. Vorba lui Tesla, care înţelesese, explicase şi aplicase atâtea principii ce stau la baza energiei dar care nu înţelegea, de ce oamenii sunt dispuşi să cheltuiască milioane şi milioane, pentru a face arme şi a se omorî între ei, când pacea ar fi gratis şi la îndemâna oricui.

În anii de război, familia învăţătorului are parte de o teribilă lovitură. Dacă soţul aflat pe front reuşeşte şi supravieţuieşte, întorcându-se acasă la sfârşitul conflagraţiei, soţia sa Ioana[3], având în vedere şi deficienţele sistemului medical din pricina războiului, decedează în anul 1944. Din păcate, nimic nu mai putea schimba starea lucrurilor şi viaţa după război nu avea să mai fie niciodată ca înainte. O minimă consolare trebuie să fi fost avansarea pe front a învăţătorului de la Covrigi, la gradul militar de locotenent.

Familia Învăţătorului
Tinca-Simina, Dan, (copii) Ioana şi Adrian (părinţii)

[3] Ioana Popescu (născută Mâţulescu) şi-a început activitatea undeva în Ardeal, iar în locul unde a fost găzduită fusese un focar de tuberculoză. Vine apoi în Gorj şi se tratează şi pare-se că a învins boala. În anii războiului, soţul Adrian este mobilizat pe front, iar soţia rămâne acasă cu cei doi copii minori, cu toată gospodăria şi muncile câmpului. În urma efortului depus, boala recidivează şi se transformă în pneumonie galopantă. Este dusă la Spitalul din Severin, însă cum acesta era plin cu răniţi, nu poate fi oprită în incintă, însă merge la casa unui învăţător unde este găzduită şi tratată de un medic. În lipsa unei medicamentaţii adecvate (lipsa penicilinei), peste o săptămână, Ioana decedează. Este înmormântată la Mânăstirea din Covrigi, unde soţu-i ridică o superbă troiţă şi plantează alături un mesteacăn şi un tei

Din păcate, în anii ce au urmat războiului, pe lângă marea pierdere suferită au apărut şi alte necazuri, pricinuite de noul context socio-politic. Mai întâi, faptul că deţinuse funcţie de conducere în şcoală, în perioada interbelică nu era bine privit de către noii decidenţi, fapt pe care familia a început să-l resimtă destul de repede. Mai mult decât atât, odată cu trecerea la operaţiunile de naţionalizare şi întovărăşire forţată, căreia i se spunea în *epocă* de *bună voie* şi *prin convingere*, învăţătorul Popescu nu-şi vede de treabă, ştiind că oricum nu-i bine văzut de noul sistem şi le explică oamenilor, care-i cereau sfatul şi nu erau puţini, despre urmările preconizatei colectivizări şi despre efectele negative asupra gospodăriilor particulare ale fiecăruia. Sfaturile, evident sincere şi prieteneşti, au ajuns şi la urechea mai marilor vremii, iar finalitatea a fost una previzibilă. În luna, în care copiii se pregăteau şi începeau şcoala pentru noul an şcolar (1952-1953), Învăţătorul Adrian Popescu de la Covrigi este arestat din motive politice, evident altfel denumite de către Statul de drept al vremii şi eliberat după mai bine de un de detenţie. Odată cu decizia arestării sale, ca şi cum nu era suficient de cele ce avusese parte ca luptător pe front şi tragedia din familie, autorităţile decid şi confiscarea întregii averi, urmând a i se lăsa doar casa în care locuia şi curtea acesteia.

După revenirea de la închisoare, după alte perioade lungi de căutări este reprimit în activitate, pe care o continuă tot la şcoala din comună, aşa cum făcuse şi înainte, până în anul 1975, când deşi pensionat, desfăşurase încă activităţi didactice şi culturale, dintre acestea din urmă, aşa cum vedea-vom mai departe. Nu înainte de ieşirea la pensie, reuşeşte alături de întreg colectivul, fiind din nou implicat decizional în activitatea Şcolii din Covrigi să extindă corpul şcolar, cu încă un spaţiu, de dimensiuni aproximativ egale, cu cel existent, pentru elevii de gimnaziu. Poate că fără iniţiativa sa interbelică, aceea de ridicare a unei clădiri noi dedicate şcolii, noile autorităţi nici n-ar mai fi decis vreo extindere şi cine ştie dacă nu cumva, şcoala ar fi urmat a fi mutată într-alt sat învecinat!

Peste ani, datorită legăturilor pe care le menţinea cu foştii elevi, unii dintre ei rămaşi pe meleaguri natale, alţii plecaţi departe către ale patru zări, hotărăşte să permanentizeze conexiunea absolvenţilor cu şcoala. Astfel pune bazele înfiinţării „Asociaţiei absolvenţilor Şcolii primare de 7 clase”, în care cu sau fără adeziune se regăsesc peste ani şi ani, cei ce au absolvit şcoala în comună şi totodată pe lângă motivele fireşti de revenire acasă se adaugă şi acelea de a sprijini diverse alte activităţi culturale desfăşurate la nivelul comunităţii locale. Din considerente, pe care cei implicaţi în fenomenul sportiv de gen le înţeleg cu uşurinţă, Învăţătorul de la Covrigi a pus bazele „Asociaţiei vânătorilor din Covrigi” pentru ca într-un cadru legal şi organizat, amatorii acestui gen de activitate să se regăsească şi să reunească pentru a depăna poveşti vânătoreşti. A mai iniţiat de asemenea Şezătoare săptămânală, cu deschidere spre cei cu vocaţie ori din simplă curiozitate către disciplinele umaniste dar şi Cenaclul literar ***Jilţurile***, o adevărată oază de cultură, pentru iubitorii de literatură şi poezie din comuna Covrigi ori din preajma acesteia, aşa cum rezultă din denumirea aleasă.

Cum fusese pion principal în iniţierea şi apoi în sprijinirea şi derularea lucrărilor la construcţia şcolii şi apoi a extinderii acesteia, venise vremea să-şi canalizeze din nou preocupările către cea de-a doua casă a sa şi anume şcoala din localitate. Astfel iniţiază şi reuşeşte a duce la bun sfârşit realizarea unei cantine şcolare, acolo la Covrigi, fapt pe care nu-l aveau alte comune cu mari pretenţii ori chiar localităţi urbane. Iar la cantina şcolii ajungeau zilnic peste 20 de copii care serveau masa. Aş adăuga că exemplul său din urmă cu zeci de ani, abia acum prinde contur la nivel general în învăţământul românesc, numărul unităţilor de învăţământ ce oferă posibilitatea servirii mesei pentru elevi fiind azi în creştere. Unei şcoli, indiferent cât de dotată ar fi şi cum ar domni spiritul dintre zidurile acesteia, nu i-ar sta bine, nu ar fi întregită, până când o Cetate a cărţilor nu apărea prin preajmă. Mânat tot de aceleaşi scopuri specifice vieţii culturale, învăţătorul Adrian Popescu i-a iniţiativa înfiinţării Bibliotecii Bibicescu, cea care ajunge destul de repede să adune aproape 1000 de volume, cărţi dedicate oricui din sat, spre lectură, cunoaştere şi destindere.

Dacă pentru toate acestea şi alte iniţiative ale sale găsise sprijin în rândul sătenilor ori al mai marilor locurilor, pentru ideea care-l măcina de ceva vreme şi anume aceea de a da satului şi un muzeu, părea că nu va avea sorţi de izbândă. *Şi muzeu mai vrei să facem tovarăşe Adriane*.. părea că i-ar spune fără să grăiască unii şi alţii dintr-ai cu ceva putere pe la centrul comunal, considerând aceştia că şi aşa domeniul educativ-cultural şade destul de bine, prin comparaţie cu ceea ce-i pe la alte comunităţii, unde aveau cunoştinţă despre stadiul edificiilor ori al altor aspecte legate de învăţământ. Văzând că lucrurile se mişcă cu viteză redusă, ba chiar bat pasul pe loc, decide să rezolve singur problema, aşa cum făcuse şi-n alte rânduri în viaţă, constatând că doar pe sine se poate baza. Iar dacă, îi scăpase de la confiscare casa şi bătătura, îşi zice că i-ar fi de ajuns să locuiască şi să găzduiască într-însa un

muzeu al satului. Aşa reuşeşte să-şi amenajeze o parte din încăperi, cu destinaţie muzeală spre uimirea şi plăcuta surprindere a multora dintre cei ce i-au trecut pragul. Prin sat, unii nici nu înţelegeau ce rost îşi avea muzeul, care-i ocupa bună parte din casă, fiindcă oricum nu-i aducea vreun beneficiu, însă nici că se arăta preocupat să-i lămurească de cele două laturi ale umanităţii, dincolo de cea materială, pe care pare că o ştim cu toţii şi ne îngrijim de ea, atât de intens, ar mai fi aceea spirituală, pe care abia dacă o mai resimţim şi poate şi asta se întâmplă în anumite concursuri de împrejurări, generate tot de alţi semeni.

În acest sens, învăţătorul preciza către o publicaţie culturală postbelică printre altele: „Subsemnatul Adrian Em. Popescu din satul Covrigi … una din preocupările vieţii mele a fost şi aceea de a înfiripa un muzeu pentru şcoală şi sat, întrucât am fost conştient că muzeul este oglinda multilaterală a trecutului, din care prezentul poate trage învăţături pentru viitor. …Ca urmare, mai târziu, am reluat munca aceasta, adunând obiecte, pe unele chiar plătindu-le, dorind să las un muzeu satului Covrigi, în care mi-am petrecut anii vieţii, valorificându-mi puterile aşa cum m-au ajutat mediul şi împrejurările”[4]

În perioada interbelică, a fost o vreme în care, în multe comune s-a luat iniţiativa ridicării unor monumente de pomenire a eroilor din Războiul cel Mare (Primul Război Mondial), iniţiativă finalizată cu succes în multe comune. Învăţătorul Adrian Popescu, împreună cu apropiaţii din comună, constituie un Comitet de iniţiativă spre a-i evoca pe aceia care au realizat linia de rezistenţă, acolo în părţile Jilţurilor în iarna grea dintre 1916-1017 şi primăvara ce a urmat şi nu numai. Învăţătorul deţinea date exacte privind eroii din comună, locul unde aceştia luptaseră ori decedaseră, iar indiciile sale duceau şi spre amintirea eroilor din Războiul Balcanic ori chiar de la Războiul de Independenţă.

Iniţiativa a fost reluată şi peste ani. Indiferent de ce avea a se realiza la un moment dat, indiferent cât ar fi durat până la înălţarea monumentului, ceea ce ţinea strict de preocupările sale era deja făcut cu minuţiozitate. Învăţătorul întocmise evidenţe clare şi stabilise statistici exacte cu eroii locului, cu aceia ce au plecat la luptă şi nu s-au mai întors vreodată acasă. Ei bine, aceste date sunt cu atât mai preţioase în timp, fiindcă memoria orală şi preocupările oamenilor nu de puţine ori îi fac uitaţi. Iar dacă tot îi an cu mare semnificaţie în Istoria românilor, însemnările făcute de Adrian Popescu indică nu doar eroii de acum un secol şi pe cât posibil chiar şi locul ori alte aspecte şi însemnări unice, privind locaţia ori contextul încetării lor din viaţă.

[4] Micu Olga – Muzee săteşti gorjene. Un viitor pentru trecutul nostru (Declaraţie Adrian Popescu), în Revista Îndrumătorul Cultural, anul XXVIII, nr.10/ octombrie 1975,p.43

Întâlnirea din 1984 a promoţiilor de învăţători ai
Şcolii Normale din Drobeta Turnu Severin.
Întâlnirea avea loc periodic acasă la câte unul dintre absolvenţi. Această ediţie a fost organizată la Casa Învăţătorului Adrian Popescu. Şi-a întâmpinat colegii şi alţi oaspeţi şi cu câte un covrig (aşa cum se vede în foto), ca simbol al denumirii satului gazdă. În centrul imaginii, în picioare: de la stânga la dreapta privitorului: Gheorghe Dumitrescu-Bistriţa (Întemeietor al Revistei Izvoraşul şi absolvent al Şcolii normale cu câţiva ani anterior învăţătorului gazdă) şi Învăţătorul Adrian Em. Popescu.

Apoi, de-a lungul anilor activitatea dedicată şcolii şi culturii în general a continuat, în dauna celor pe care destinul i le rezervase: pierderea timpurie a soţiei şi închisoare din motive exclusiv politice, conjugată cu confiscarea averii, aproape în totalitate. Poate necazurile şi nedreptăţile l-au determinat şi ambiţionat să facă ceva spre a lăsa prin a noastră lume o urmă a trecerii sale.

Deşi i se luaseră terenurile deţinute de familie, care practic erau moştenite, nu ezită a iniţia ridicarea în comună a unui edificiu destinat activităţii culturale. Astfel, pe terenul din partea centrală a localităţii, care-i fusese confiscat şi care de pe acum aparţinea statului, a iniţiat, spre surprinderea localnicilor şi nu doar a lor, care ştiau situaţia de fapt a locului, ridicarea unui Cămin cultural, cu o serie de ateliere necesare, bibliotecă, sală cinema ori pentru alte activităţi. După Revoluţia din decembrie 1989, după ce urmaşii învăţătorului din Covrigi au redobândit proprietatea respectivului teren, parcă în acord cu iniţiativele şi capacitatea poate de neînţeles de mare de a ierta a învăţătorului, au decis să doneze respectivul teren, spre a i se păstra destinaţia culturală, aşa cum aceasta a fost zămislită inclusiv din iniţiativa lui Adrian Popescu – învăţătorul, precum am specificat.

Însă, poate că activităţi din domeniul cultural, social ori sportiv în cea de-a doua jumătate a secolului trecut s-au realizat şi pe alte meleaguri, cu alţi iniţiatori ori susţinători, aşa că învăţătorul îşi propusese să facă ceva, ca numele localităţii sale, unde a lucrat şi a trăit să ajungă într-un cerc strâns, al localităţilor ce au furnizat în timp unicate. Nu ştiu câte vestigii au ajuns la muzeele naţionale din zona Jilţurilor şi nu ştiu nici de ce natură ar fi acelea, dac-or exista, însă atunci când precizăm că un os de mamut a fost descoperit de către Învăţător cu mica lui echipă locală de cercetaşi şi a fost dat (donat) Muzeului „Antipa" din capitala ţării, înţelegem că dascălul din Covrigi bifase încă un obiectiv major, generat dintr-un amestec ciudat şi fascinant de pasiune pentru arheologie, cunoaştere şi ambiţie, toate dublate de un spirit altruist. Nu am idee, dacă între timp s-a testat vechimea descoperirii sale, însă aceste mamifere mari şi greoaie au dispărut din Europa odată cu ultima glaciaţiune (cca.10.000 ani în urmă)!

Învăţătorul Adrian Em. Popescu

La un moment dat, reprezentanţi ai facultăţii de istorie din capitală au venit în zona natală a învăţătorului spre a efectua câteva cercetări la un obiectiv arheologic – Cetatea de la Ohaba. Bineînţeles că din partea locului, cel ce şi-a dat concursul, împreună cu un grup de elevi a fost, cel ce efectua cercetări istorice pe plan local,

deja de multă vreme. Învăţătorul Adrian Popescu s-a declarat foarte mulţumit de ajutorul pe care a putut să-l ofere, alături de elevii săi şi acest gen de activitate constituia pentru el, nu o sarcină ce trebuia îndeplinită, nu o muncă în plus, ci totul venea dintr-o sete de cunoaştere, care i-a marcat întreaga carieră şi care uneori i-a adus şi critici ori desconsideraţii, mulţi fiind cei ce nu puteau înţelege cum e posibil să te implici în atâtea activităţi, cum e să aloci atâta timp, fără vreun beneficiu de ordin material! Pentru el însă nu conta decât ceea ce făcea şi ceea ce rezulta în viaţa şcolii şi a comunităţii, preocupările care-i ocupau aproape tot timpul: şcoala şi acţiunile sociale.

După ce-şi încheia activitatea de la şcoală sau de pe teren, acolo unde mergea pentru diverse cercetări arheologice (una din marile sale pasiuni), începea un nou tip de activitate. Învăţătorul Adrian Popescu de la Covrigi a publicat o serie întreagă de articole din vaste domenii acoperind: arheologia, cultura, educaţia, folclorul, istoria şi altele aşa încât contemporanii de prin alte locuri aveau a afla nu doar de satul şi comuna sa, cât şi de ceea ce-i plăcea a rosti cu mândrie Ţara Jilţurilor.

Drept dovadă a preocupărilor publiciste şi de expunere a cercetărilor ştiinţifice efectuate, iată care sunt publicaţiile sau cel puţin o parte dintre acestea, indicând aici reviste cu care a colaborat pe parcursul vieţii şi cărora le-a furnizat articole în vederea publicării lor: Albina, Anuarul Muzeului Grigore Antipa, Asociaţia Învăţătorilor Mehedinţi, Armata noastră, Biserica noastră, Brazda, Columna, Curentul, Datina Mehedinţiului, Dreptatea, Familia, Gazeta Învăţătorului, Gazeta Transilvaniei, Gorjeanul, Istoria Olteniei, Isvoraşul, Îndrumătorul cultural, Luceafărul, Magazin istoric, Naţional Nou, Nădejdea, Provincia, Ramuri, Renaşterea, Revista de pedagogie, România liberă, România satelor, Şcoala Mehedinţiului, Şcoala noastră, Ştiinţă şi tehnică, Vatra, Vremea nouă.

În următoarele rânduri am ales să reproduc câteva fraze dintr-un material publicat de către Învăţătorul Adrian Popescu cu multe zeci de ani în urmă. „Mi-aduc aminte dintr`o excursie cu şcolarii din V(alea n.a) Rea. Odihneam deasupra de sat. În gura unui ogaş adânc, e o fântână mai la vale de care, părăiaşul de scurgere, vuia în cădere de vre-o 3-4 m. Până a nu ne amesteca în vorbă, un copil din cl. IV, se mira către altul: - „Mă, Tudore!... Da Niagara, cum o fi?!" … Studiul geografiei dă aripi fanteziei copilului şi o trimite departe, în ţinuturi necunoscute, spre a le apropia minţii lui, prin asemănările şi deosebirile ce prezintă, faţă de natura stăpânită de vederile lui. *Miluta Aprilie 1929*"[5]

Din datele strânse de către învăţător, alţi autori au putut să ofere comunităţii diverse aspecte despre trecutul locurilor acestea. Astfel, într-o lucrare publicată în 2007, este invocată o statistică a disciplinelor şi nu numai, dintr-un catalog de la 1866 al Şcolii din Costeni, aflat în posesia învăţătorului Popescu[6]. De asemenea

[5] Popescu Adrian – Geografia în şcoala primară, în Revista Asociaţiei Învăţătorilor Mehedinţeni, nr.5, Mai 1929, anul II pag.19
[6] Gămăneci Gheorghe, Arimia Vasile, Rădulea Petre – Şcoala gorjeană – în contextul dezvoltării învăţământului românesc, vol. I, Editura Măiastră, Târgu Jiu, 2007, p.124

prin materialele puse la dispoziţie de învăţător, au fost reconstituite câteva detalii privind Cercurile culturale (33 pe durata unui an şcolar) organizate pe la 1923 în zona Jilţurilor.[7]

Tot în urma preocupărilor sale au fost tipărite şi două cărţi, încă din timpul vieţii acestuia. Deoarece avusese probleme cu „sistemul” a evitat să scrie lucrări cu caracter social ori istorii de dată recentă sau alte domenii, care ar fi deranjat din nou, ci s-a aplecat asupra altor aspecte ale vieţii sale, aşa cum am indicat. Cele două cărţi cuprind folclor românesc, cules personal din deja de pe acum cunoscuta Ţara Jilţurilor, reuşind să obţină toate cele câte erau necesare spre publicarea lor, volumele fiind intitulate: *Cântece de pe Jilţuri*, iar celălalt intitulat sugestiv *Frunză verde*. Au rămas în faza manuscrisului încă două culegeri de folclor autentic de pe aceleaşi locuri de la hotarul gorjenesc cu cel mehedinţean, lucrări care estimez şi îmi doresc ca într-o bună zi să fie publicate.

În anul 1989, la mijlocul verii, cu trei zile după Sfântul Ilie, Învăţătorul Adrian Popescu avea a ajunge acolo unde soţia sa, în vreme de război plecase cu aproape o jumătate de veac în urmă, fiind înmormântat lângă aceasta, la biserica din sat, unde se află monumentul pe care i-l ridicase şi teiul pe care-l sădise cu zeci de ani în urmă şi care se înălţase către cer.

P.S. Personal, cu ani în urmă, am avut ocazia să citesc cărţile publicate de către Alexandru Ştefulescu, privind Gorjul şi trecutul acestuia, pe care Învăţătorul Adrian Popescu le-a procurat în anii tinereţii sale şi le-a păstrat peste vremuri, lăsându-le moştenire urmaşilor săi. Îmi amintesc faptul că una din lucrări nu avea coperta conservată în bune condiţii şi pentru a o proteja, îi aplicase acesteia un înveliş cartonat exterior, pe care scrisese „A se păstra cu mare grijă”. Cât despre locul de veci al tinerei sale soţii, încă din deceniul al V-lea al secolului trecut a ridicat un adevărat monument la căpătâiul acesteia, adăugând un text voluminos şi emoţionant. Mai mult de atât, a plantat un arbore, ce în urmă cu câţiva ani împlinise şapte decenii de la data sădirii sale!

[7] Gămăneci Gheorghe, Arimia Vasile, Rădulea Petre – Şcoala gorjeană – în contextul dezvoltării învăţământului românesc, vol. II, Editura Măiastră, Târgu Jiu, 2007, p.228-229

V. MEMORIALISTICĂ

Din memoriile lui Teodor Colţescu

Ion M. Ungureanu

I.- „AMINTIRI 9 – 12 MAI 1900

Una din cele mai plăcute aminitiri din viaţa mea de elev, de liceu, este din perioada zilelor de 9 – 12 mai 1900.

În anii 1897 – 1900 am fost elev în cursul inferior de la liceul „Traian" din Tr. Severin.

De modul cum a fost condus acest liceu de către directorul Theodor Costescu(gorjean la origine nn) se vede în cele publicate de ziarele din acel timp, referitor la manifestaţiile de la Bucureşti în zilele de 9 – 12 mai 1900.

Ceea ce a încântat publicul a fost, desigur, cultura largă ce s-a dat de liceul de la Tr. Severin – cultura corpului şi a minţii: gimnastică, desen, pictură, muzică vocală, muzică instrumentală. Totul îngrijit, nimic nu este neglijat. Elevul când isprăveşte şcoala poate să-şi dea seama că a început să fie om. Ziarul „Adevărul" laudă fără rezerve rezultatele profesorului Theodor Costescu. La rubrica „Carnetul meu", Constantin Mille consemnează rânduri elogioase: „Joi seară, asistând la festivalul dat de elevii liceului „Traian" din Tr. Severin, mă gândeam la ce poate face un singur om şi ce s-ar putea face în ţara românească dacă ar răsări mai mulţi oameni cu bună voinţă".... Manifestările de la Bucureşti au fost următoarele: 1. La 9 mai am defilat cu compania de elevi şi fanfara la Cotroceni în faţa fostului prinţ Ferdinand. 2. La 10 mai am defilat la statuia lui Mihai Viteazul în faţa regelui Carol I. Regele a fost atât de mulţumit de organizarea noastră militară, încât ne-a invitat la masă la palatul regal, pentru a doua zi, adică pe 11 mai. La ora stabilită – 12 – eram în grădina palatului unde am găsit mesele aranjate cu tot felul de bunătăţi alimentare pe ele. Într-o jumătate de oră, parcă a bătut vântul, dar când să terminăm, locotenetul nostru a comandat „Drepţi !". Noi, ca să dăm dovadă că suntem disciplinaţi milităreşte, am luat poziţia de „Drepţi !". Pe masă, însă rămăseseră ce ne plăcea mai mult – grămezi multe şi mari, de portocale. Regele Carol I trecând pe lângă noi ne-a spus: „Luaţi portocale în pusinar, luaţi portocale în pusinar !". Noi, când am auzit din gura regelui să luăm portocalele în buzunare, n-am mai ţinut seama de ordinul locotenentului şi ne-am năspustit pe grămezile de portocale şi în cinci minute nu a mai rămas nici o portocală pe mese. În seara de 11 mai am dat o foarte reusită reprezentaţie la Ateneul Român. Menţionez că la fanfară eu eram la toba mare iar la talere aveam un coleg care era artist în a le bate. Cu toba mare şi talerele răsunau Bucureştii. La finele anului 1900 eu am luat premiu la muzică pe întreg liceul".

II.- VIZITAREA LOCALITĂŢILOR ISTORICE DIN RĂZBOIUL DE LA 1877 – 1878 – Calafat, Rahova, Griviţa, Plevna, Vidin, în final Sofia – capitala Bulgariei.

Una din excursiunile cele mai frumoase şi interesantă ce am făcut în timpul când eram elev de liceu, a fost vizitarea localităţilor istorice din războiul de la 1877 – 1878, prin care am scăpat de o robire de 500 de ani.

Ori cât ai citi cărţile de istorie în care se descriu faptele de război, nu impresionează ca atunci când se pot vedea locurile unde s-au petrecut acele fapte de război.

În adevăr, când am văzut la Griviţa, locul unde căpitanul Valter Mărăcineanu a înfipt steagul românesc, îndeplinind adevărate fapte de eroism, a fost foarte impresionant, având în vedere greutatea săvîrşirii acelor acte de eroism. În adevăr, în imediata apropiere a redutei Griviţa era o vale adâncă pe care armata română trebuia s-o treverseze. Turcilor din reduta Griviţa le era foarte uşor să apere reduta, fiind privilegiaţi de această vale, căreia i s-a dat numele de „Valea plângerii”, având în vedere sacrificiile de vieţi care s-au pierdut în această vale(Acolo şi-a dat viaţa şi soldatul din Regimentul 6 linie, Zaharia Zamfir din Răşina, din neamul Nisipenilor. N.n).

Nu tot acelaşi lucru s-a petrecut la Plevna, care a fost asediată de armata română şi rusă timp de 3 luni, când comandantul armatei turceşti a capitulat fără lupte, întrucât terminaseră proviziile de alimentare. A fost tot aşa de impresionantă vizitarea localităţilor Rahova, Vidin şi Calafat. Excursiunea s-a terminat cu vizitarea capitalei Bulgariei – oraşul Sofia, aşezat într-o poziţie pitorească la poalele Balcanilor. Am vizitat multe din clădirile de seamă ale acestui oraş. Am legat prietenie cu mulţi elevi de seama mea cu care am avut multă vreme corespondenţă prin poştă.

După 10 ani, adică în 1913, eu personal am ajuns la 5 km în apropiere de Sofia, în stare de război. Am fost cu mica mea unitate – fiind în grad de sergent, în cel mai apropiat punct de Sofia, arătând soldaţilor clădirile din Sofia unde petrecusem cu elevii diferitelor şcoli în Sofia cu 10 ani mai înainte.

Avea dreptate secretarul general al O.N.U. cu ocazia vizitei în ţara noastră, declarând că „ în raporturile dintre state nu există nici prietenie perpetuă, nici duşmănie perpetuă, ci numai interese perpetue”(este vorba despre suedezul Dag Hamarskjold. Nn)”.

III. AMINTIRI DIN LAGĂRUL GERMAN

Februarie 1918. Mă aflam în lagărul Breesen din Germania, prizonier de război. Mă gândeam ca şi ceilalţi prizonieri la soarta României. Evenimentele se precipitau, dar era greu de prevăzut finalul tragediei.

Într-una din zile, către seară, vine un soldat german din garda lagărului şi întreabă de mine. Camarazii, arătându-mă, a venit la mine şi mi-a comunicat, că la ora 3 noaptea să am tot bagajul pregătit, întrucât la acea oră voi fi dus în alt lagăr. Fără a da alte explicaţii, soldatul a plecat.

Nedumerirea şi neliniştea mea era mare. Ştiam că nu avusesem purtări care să mă expună la sancţiuni. În fine. Ordinul e ordin. M-am pregătit şi exact la ora 3 noaptea au apărut 2 soldaţi cu arme şi felinare.

Am plecat din lagăr pe o câmpie care părea că nu mai are margine. Zăpada era mare şi deci, şi drumul greu. Odată cu ziua am ajuns la o mică staţie de cale ferată, de unde am continuat drumul cu trenul. Cu circa 2 ore înainte de seară am ajuns în Berlin, de unde trebuia să schimbăm trenul. M-au impresionat mult clădirile din Berlin, care aveau un aspect deosebit de clădirile din ţara noastră.

Întrucât mai era o oră şi ceva până să plecăm, am intrat la o cafenea, unde am tratat pe cei doi soldaţi cu câte o cafea.

La observaţia mea că această cafea era fără zahăr, sentinelele au făcut mare haz. Am sorbit cafeaua în grabă deoarece se apropia ora plecării cu trenul. În timpul cât am stat la cafenea auzeam din când în când, la mici intervale un sgomot – duruit puţin, nedefinit pentru mine. La întrebarea mea ce se aude ?, mi s-a răspuns că sunt trenuri. Într-adevăr, trenurile soseau şi plecau aşa de repede ca şi tramvaiele.

În fine, a sosit şi trenul cu care trebuia continuată călătoria noastră. Până să vedem în care vagon trebuie să ne urcăm, trenul a şi plecat. Eu şi cu o sentinlă am reuşit şi ne-am urcat în vagon. Cealaltă sentinelă a rămas pe peron întrucât trenul îşi luase viteză mare. A doua zi dimineaţa, această sentinelă ne aştepta pe peronul altei staţii.

În timpul călătoriei am întrebat pe aceşti 2 soldaţi, dacă ştiu ce va fi cu mine şi anume unde mă duc şi pentru ce. Mi s-a răspuns că atunci cânt vom ajunge în lagărul Lansdorf, am posibilitatea să-mi spună, dar mi-au atras atenţia , ca nu cumva să-i divulg, fiindcă sanţiunea ar fi moartea pentru ei, pentru că i-ar trimite pe frontul de vest, unde se ştie ce este.

Întrebându-i din ce parte a Germaniei sunt, au răspuns că sunt francezi din Alsacia. Numai atunci mi-am dat seama de caracterul plin de blândeţe al acestor oameni.

Ajungând în lagărul Lansdorf, am aflat prin ei că sunt trimis în ţară, pentru a fi pus în libertate şi a relua funcţia de şef de birou la Prefectura Gorj, funcţia ce o avusesem înainte de a pleca la război.

La Lansdorf s-a format un mare convoi de soldaţi români prizonieri care au fost repatriaţi. Ajungând în Bucureşti, pe mine m-au trimis în lagărul Tonola, iar de acolo, la Tg. Jiu. Spre norocul meu, la Tg. Jiu am ajuns într-o zi de duminică. În lagărul din cazărmile regimentului am găsit un singur plutonier de serviciu, care după oarecari explicaţii, mi-a dat să semnez o declaraţie, după care urma să fiu pus în libertate.

Citind declaraţia, am constatat că mi se puneau f multe obligaţiuni, majoritatea contra sentimentelor mele de român. Enumăr câteva: că nu voi mai lua niciodată armele contra puterilor centrale, că nu voi unelti nimic contra intereselor puterilor centrale, că mă voi supoune la toate ordinele ce mi se vor da de ele şi că în caz de neexecutare voi fi împuşcat.

Am refuzat categoric de a semna această declaraţie şi a rămas să mă prezint a 2-a zi la Prefectura civilă, unde se ştia de venirea mea, dar atât fostul prefect cât mai ales funcţionarii au rămas impresionaţi de declaraţia mea că nu pot rămâne. Le-am mulţumit la toţi pentru intenţia ce au avut de a mi se face bine şi....la revedere.

Sentinela mă silea să mă duc la comandatura germană. .... Acolo am fost primit de un maior german foarte prezentabil, dar care, după oarecare explicaţiuni date de sentinelă, am fost întrebat de maior: ***-- Wohlen sie nicht bleiben hier ?***[i] *. Răspunsul meu a fost:* ***- Nein !***[ii]***.*** *S-a repetat întrebarea, dar de astă dată cu accent de supărare:* ***Noch einmal ?***[iii] *. La răspunsul meu negativ, cu gest de mare supărare, a luat actul de la sentinelă, şi, acolo pe loc a pus rezoluţia :* ***Zuruk***[iv] *Ce simplă rezoluţie ?!. Aceasta însemna pentru mine întoarcerea la lagărul de la Marea Baltică. Imediat s-a şi pus în executare această hotărîre. La orele 11 s-a dat hotărîrea iar la ora 1(pm) am şi fost în primul tren ce pleca din Tg.Jiu spre Bucureşti. La Bucureşti am fost dus şi internat la lagărul de la Cotroceni. După alte câteva zile am fost transportat în lagăr la Slatina, iar de acolo cu un alt grup de ofiţeri români, tot prizonieri, am fost duşi în Germania în lagărul din Straslund, insula Dauhilm, unde eu mai fusesem prima dată în 1916. În acelaşi lagăr mai erau prizonieri ruşi, englezi, francezi şi români. Legături cu Crucea Roşie aveau toţi ceilalţi prizonieri înafară de români, că erau mai vechi. Dacă ceilalţi se bucurau de o alimentaţie mai bună, românii prizonieri îndurau foamete. Din surplusul existent la ceilalţi, mai ajungea ceva, ceva şi la români, mai ales de la ruşi, prin intermediul lui Jean Richitoşmiţ din Tg. Jiu care era ordonanţă la ruşi.*

- *Dă-mi Doamne, sănătate şi un dram de noroc !. Aşa sună o veche zicătoare românească.*

Nu ştiam că are să vină şi pentru mine o vreme ca să mă conving de acel lucru. Aflându-mă pentru a doua oară dus în lagăr, unde regimul de înfometare se accentua, mă întrebam: Până când va dura această stare de prizonierat, mai ales că se încheiase dezastruasa pace de la Buftea.

Al 3-lea este D-l Colţescu Teodor, cu alţi prizonieri, printre care, uşor rănit la cap e şi Pârvulescu de la Bâlteni.

Într-o zi când eram mai deprimat sufleteşte, vine la mine un alt soldat german, dar nu să mă anunţe ca soldatul de la Bressen că voi fi mutat în alt lagăr, ci ca să-mi dea două recipise poştale cu care să mă duc la oficiul poştal al lagărului, unde prezentând recipisa, văd 2 soldaţi cu câte o cutie mare. Am luat acele 2 cutii şi m-am dus la baracă, unde, desfăcându-le, am găsit în ele tot felul de bunătăţi alimentare.

Ofiţeri prizonieri, invalizi în lagăr la Bressen

Nu-mi venea să cred, dar era realitate. În aceste cutii am găsit şi câte o carte poştală tipărită, cu adresa persoanei care mi-a trimis acele alimente. Era o

persoană din Anglia – Miss Oreil, pe care nici până azi nu am cunoscut-o. Fără aceste alimente aş fi suferit mult, mai ales că nu mai aveam nici o legătură cu Crucea Roşie. În fine, la trei luni după aceasta a venit ordin de repatriere pentru toţi ofiţerii români prizonieri. Am fost duşi la Bucureşti, şi de acolo eliberaţi. Credeam că am terminat cu toate peripeţiile războiului.

Când mă consideram mai liniştit, gândindu-mă cum să–mi aranjez rânduirea de viaţă, destrămată din cauza războiului, la vreo 4 luni primesc o citaţie de la Curtea Marţială din Bucureşti. Nu ştiam ce să mai cred de această situaţie. La termen m-am dus la Bucureşti şi prezentându-mă la Curtea Marţială am reuşit să aflu înainte de a începe iterogatoriul despre ce acuzare mi se aduce. Nici mai mult, nici mai puţin, mi se aducea acuzarea că am fost un trădător al patriei, ca partizan al trădătorului colonel Sturza. Aşteptând pe coridor în faţa cabinetului de instrucţie, auzeam formula obişnuită de interogare: - Trădătorule, cum mai îndrăzneşti să mai mănânci o pâine în ţara românească când ştii că ai fost un trădător ordinar al patriei ?. Mă gândeam dacă mi se va adresa şi mie la fel.

După un sfert de oră apare şi maiorul care urma să mă cerceteze. M-a invitat....la interogatoriu şi când am auzit aceiaşi formulă: - Trădătorule, cum îndrăzneşti să mai mănânci pâine în ţara românească, când ştii că ai fost un trădător ordinar al patriei în care te-ai născut şi ai părinţi, fraţi şi alte rude ?!. Revolta mea a fost atât de mare că nu am mai ţinut seama că eram în faţa unui maior, iar eu locotenent, şi l-am întrebat: - Pe ce vă bizuiţi D-le Maior când îmi puneţi o întrebare atât de insultătoare pentru mine ca român ?. Mi-a răspuns printr-o întrebare: - Nu ai fost repatriat deodată cu partizanii trădătorului colonel Sturza ?. – Nu ! , a fost răspunsul din partea mea. Am arătat data repatrierii mele şi în aceiaşi zi am fost la Ministerul de Război, de unde am luat o adeverinţă prin care s-au confirmat cele arătate de mine. La vederea adeverinţei, tonul aspru şi sever al maiorului s-a transformat într-un ton blând recunoscându-se în adevăr, s-a făcut o greşală cu mine şi mi-a eliberat imediat o foae de drum pentru călătorie cu trenul.

Deşi, toate cele arătate mai sus, mi-au provocat multe necazuri, totuşi eu am rămas mulţumit că mi-am făcut datoria de român.

Deosebit de plăcută a fost pentru mine şi situaţia când într-una din zile am auzit într-un grup de cetăţeni în Tg.Jiu, pe un profesor bătrân – ardelean naţionaliost - Bobancu[v] *– exclamând cu glas tare: - Trăim într-o lume de trădători !. S-a găsit un singur român care a ştiut că a supt lapte de la o mamă romăncă !.*

A fost o aluzie la situaţia mea.”

N.B. Atitudinea de patriot a lui Teodor Colţescu a fost elogiată de presa vremii. În „Gazeta Poporului din Gorj”, din 18 decembrie 1918, chiar în editorial, reputatul jurnalist Virgiliu I Slăvescu, elogia, la superlativ, „O singură morală” a avocatului şi locotenentului în rezervă ***Theodor Colţescu*** *– românul adevărat despre care este vorba în cuprinsul acestui material. În finalul articolului, înainte de semnătură, autorul Virgiliu Slăvescu i se adresa: „****Dacă celor „două morale”***

nu le mai dau mâna, pe tine camarad şi coleg, te rog, respectuos şi cu dragoste a mă cinsti sărutându-ţi mâna; mă simt prea mic faţă de suferinţa şi jertfa ta”.

ANUL I. No. 5. 25 bani Numărul „PRIN NOI ÎNŞINE“ 25 bani Numărul 18 DECEMVRIE 1918.

GAZETA POPORULUI DIN GORJ

ORGAN INDEPENDENT
AL SOLIDARITAŢII NAŢIONALE şi UNITAŢII SOCIALE

Abonamentul pe un an 20 Lei

Abonamentul pe 6 luni 12 Lei

Cel care a plantat un arbore, măcar, înainte de a muri, nu a trăit degeaba.

APARE SĂPTĂMÂNAL || Director-Proprietar: VIRGILIU I. SLĂVESCU || Redacţia şi Administraţia, str. Griviţa 22

O SINGURĂ MORALĂ

Theodor Colţescu
avocat şi Locot. în rezervă.

Se împlineşte o săptămână, azi, decând „cele două morale“ au rămas [illegible] „două“; ele se plimbă atât din gură [illegible]

[illegible] fie dus înapoi în ţară, fără nici-o altă lămurire. Baioneta germană *garda de onoare a lui Colţescu, îl conduce la Craiova, apoi Tg.-Jiu,* unde i-se spune că a fost adus să-şi reia funcţiunea de şef de biurou al Prefecturei de Gorj [illegible] *onoare a nu mai ridica nici-o dată armele contra imperiului german, ori să săvârşească vre-un act împotriva intereselor economice, politice culturale germane“* şi aşa mai departe, o serie de sminteli şi [illegible] ale spiritului teuton. Tudorică Colţescu rămâne surprins, [illegible]

Un omagiu asemănător îi aduceau concetăţeanului nostru şi Baroul Avocaţilor din Ilfov, în frunte cu prezidentul lor Titu Magheru.

---

[i] Nu vrei să rămâi aici ?
[ii] Nu !
[iii] Încă odată ?
[iv] Înapoi.
[v] Profesorul Ştefan Bobancu, fost director al Liceului Tudor Vladimirescu, în timpul ocupaţiei din Primul Război Mondial, a fost întemniţat pentru atitudinea sa de patriot, autorităţile germane predându-l autorităţilor maghiare, care îl mai întemniţaseră şi înainte de 1890, pentru că era român patriot, după care a trecut Carpaţii, de la Braşov în România. A fost pus în libertate numai după intervenţia energică a Guvernului României.

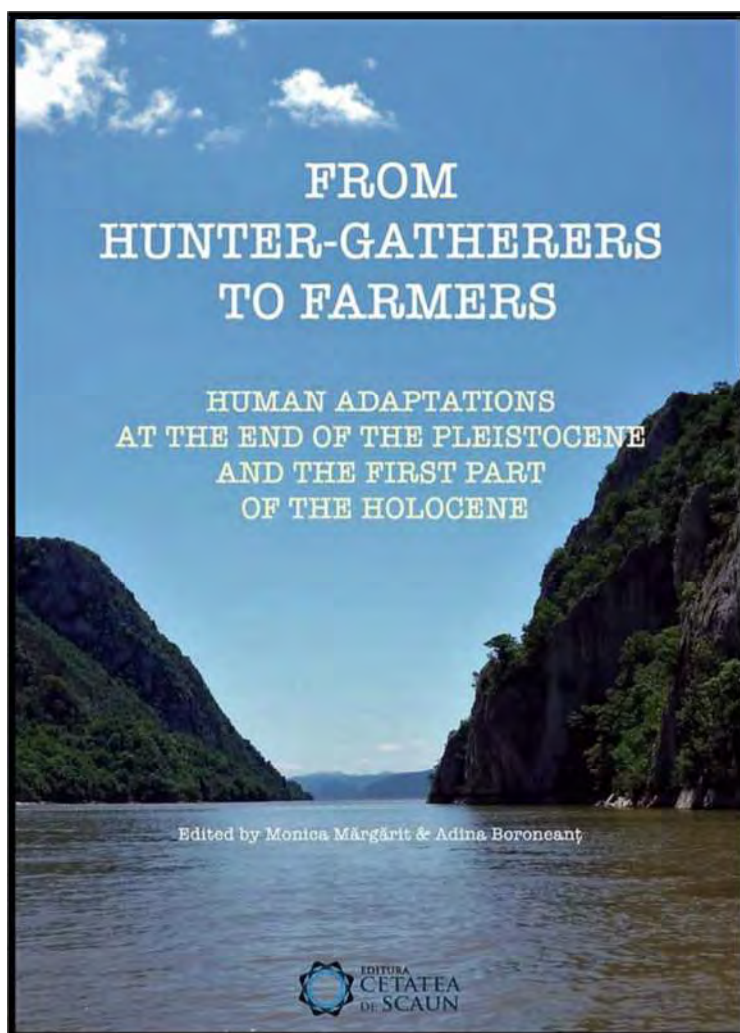
VI. RECENZII

Prezentare de carte

Cătălin Nicolae Pătroi

FROM HUNTER-GATHERERS TO FARMERS. Human adaptations at the end of the Pleistocene and the first part of the Holocene. Papers in Honour of Clive Bonsall. Edited by **Monica Mărgărit** and **Adina Boroneanț**. 2017. Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște. ISBN 978-606-537-386-0. Pagini 482, format A4.

Anul 2017 a adus în atenția noastră un volum de excepție - **FROM HUNTER-GATHERERS TO FARMERS. Human adaptations at the end of the Pleistocene and the first part of the Holocene. Papers in Honour of Clive Bonsall.**

Cu o temă extrem de generoasă, care nu tratează doar probleme specifice comunităților preistorice locale, lucrarea, dedicată unei personalități de prim rang în cercetarea mondială, profesorul Clive Bonsall, are o participare deosebită, în

același volum reunindu-se o seamă de specialiști de la instituții de prestigiu de pe mapamond. Amintesc Institute of Archaeology, Belgrade; Bulgarian Academy of Sciences, National Institute of Archaeology and Museum, Sofia; University of York, Department of Archaeology; Romanian Academy, "Vasile Pârvan" Institute of Archaeology, Bucharest; Stockholm University, Osteoarchaeological Research Laboratory; Flinders University of South Australia, College of Humanities, Arts & Social Sciences, Adelaide; Ca' Foscari University of Venice, Department of Humanities; Columbia University, The Italian Academy for Advanced Studies in America, New York City; University of Manitoba and St. Paul's College, Department of Anthropology, Winnipeg; University of Ljubljana, Faculty of Arts, Department of Archaeology, Slovenia; Museum d'Histoire Naturelle, Genève; CNRS UMR 7041-AnTET Anthropologie des techniques, des espaces et des territoires, Nanterre; University of Belgrade, Faculty of Philosophy; University of Novi Sad, BioSense Institute; University of Belgrade, Faculty of Philosophy, Laboratory for Bioarchaeology; St Cyril and St Methodius' University of Veliko Tarnovo; Serbian Academy of Sciences and Arts, Institute for Balkan Studies, Belgrade; Hungarian Academy of Sciences, Institute of Archaeology, Budapest; Cornell University, Department of Anthropology; Landesamt für Denkmalpflege und Archäologie Sachsen-Anhalt - Landesmuseum für Vorgeschichte, Haale (Saale); Bulgarian Academy of Sciences, National Institute of Archaeology with Museum, Prehistory Department, Sofia; University of Novi Sad, BioSense Institute; Lund University, Department of Archaeology and Ancient History; Inrap Grand-Est, Nanterre; Institute for the History of Material Culture RAS, St. Petersburg; Valahia University of Târgoviște, History Department; National Historical Museums, Roxengatan; Croatian Academy of Sciences and Arts, Institute for Quaternary Palaeontology and Geology, Zagreb; University of Edinburgh, School of History, Classics and Archaeology, Catriona; University of Wrocław, Institute of Archaeology; University of Belgrade, Faculty of Agriculture; Freie Universität Berlin, Institut für Prähistorische Archäologie; Moesgaard Museum, Aarhus, Denmark; Romanian Academy, "Fr. J. Rainer" Institute of Anthropology, Bucharest; Turin University, School of Humanistic Sciences; University of Novi Sad, BioSense Institute; University of Belgrade. Faculty of Philosophy, Laboratory for Bioarchaeology; University of California, Berkeley, etc.

Cu o vastă experiență internațională în domeniul cercetării și arheologiei, dr. Clive Bonsall și-a legat destinul de România, în ultimul deceniu fiind implicat împreună cu dr. Adina Boroneanț, cercetător științific la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan„ din București, în cercetarea sistematică a sitului de la Schela Cladovei, județul Mehedinți, dar și a celorlalte vestigii mezolitice din zona Cazanelor Dunării. Cei interesați de subiect și de perioadă pot găsi în paginile acestui volum o serie de abordări interdisciplinare despre siturile Răzvrata, Peștera Climente II dar și analogii cu descoperirile de la Schela Cladovei, dar și numeroase abordări referitoare la vestigiile similare de peste Dunăre.

Constituită din trei părți, lucrarea cuprinde, după cum am prezentat, abordări specifice zonei Cazanelor Dunării, apoi studii cu caracter regional și se încheie cu studii despre anumite situri preistorice precum *Zemunica Cave*, Croatia, *Grotta dell'Edera*, Northern Italy, *Paks–Gyapa*, Hungary, *Varna I* și *Sarnevo* din Bulgaria, etc. Nu trebuie să surprindă pe nimeni că siturile din România prezintă un interes larg pentru cercetătorii străini deoarece acestea sunt conexate la fenomenele culturale vecine și uneri pot oferi și completa tabloul datelor și cunoștințelor despre mezolitic ori neo-eneoliticul european.

Suntem în posesia unui volum ce poate fi considerat una din bornele cercetării anului 2017 și a aparițiilor editoriale dedicate perioadei și temei și cu atât mai onorantă este reunirea acestor studii într-un volum dedicat profesorului Clive Bonsall.

Recenzie
Vlad V. Zirra, *Fibule de schemă La Tène din România*,

Scrisul Românesc, Fundaţia – Editura, Craiova, 2017, 206 pagini text, 15 pagini bibliografie, 135 planşe, 66 grafice şi tabele, 23 hărţi

Gheorghe Calotoiu

Cartea cercetătorului ştiinţific I Vlad V. Zirra reliefează stadiul cercetărilor în problema fibulelor de schemă La Tène din România, scrisă după mai multe decenii de cercetare în domeniu.

Lucrarea se compune din mai multe capitole „Stadiul cercetărilor asupra fibulelor de schemă La Tène din România”, „Probleme şi criterii de clasificare. Ierarhia şi valoarea criteriilor urmărite (formă, schemă, decor, dimensiuni) ”, „Contexte de provenienţă: necropole, aşezări, tezaure. Separaţie şi relaţii”, „Probleme de cronologie relativă şi repere de cronologie absolută”, „Definirea tipurilor, frecvenţă, material, răspundere; cronologie relativă şi analogii”, „Excursus cazul Pişcolt”, „Excursus cazul Popeşti”, „Reguli de port. Tipuri de inventare provenite din complexe închise. Date şi interpretări referitoare la modul de port”, „Dinamica fibulelor. Fibule tracice, fibule de schemă La Tène, fibule romane”, „Concluzii. Valoarea fibulelor pentru datare, forţă „tare” sau forţă „slabă”, datări în funcţie de fibule”, „Summary. La Tène scheme fibule în România”. Anexe: „Bibliografie”, „Catalogul descoperirilor”, „Lista tipurilor de fibule”, „Planşe”, „Notă asupra ediţiei”.

În primul capitol domnul Vlad V. Zirra prezintă cercetătorii români şi străini care s-au preocupat de problema fibulelor de schemă La Tène până în prezent: R. Beltz, D. Violler, J. Kostrzewski, Ilona Kovrig, E. Patek. A. Ambroz. K. Horedt, V. Capitanu, R. Gebhard, M. Babeş, V. Ursachi, Silvia Teodor, A. Rustoiu.

Autorul lucrării prezintă distribuţia fibulelor de schemă La Tène în funcţie de provincii: Muntenia (279), Oltenia (58), Dobrogea (9), Moldova (388), Transilvania (252), Banat (30), Crişana (319).

Criteriile pe care le utilizează cercetătorul în mod consecvent pentru clasificarea fibulelor descoperite în România au fost: forma, decorul şi dimensiunile.

O problemă legată de sfera tipologiei autorul o consideră durata de viaţă a tipului de fibulă.

Autorul apreciază că există o circulaţie rapidă a acestor artefacte (fibule) pe spaţii largi.

În privinţa contextelor arheologice în care au fost găsite aceste obiecte cercetătorul Vlad V. Zirra consideră că este o relaţie de dependenţă faţă de categoria de situri din care provin: aşezări, depuneri funerare şi depuneri speciale. Sunt prezentate grafice cu fibulele de schemă La Tène din necropole, aşezări, tezaure.

În ceea ce priveşte mediul cultural din care provin fibulele de schemă La Tène din ţara noastră autorul lucrării consideră că sunt cel puţin trei medii culturale majore: descoperirile de tip celtic, cele din cadrul culturii Poieneşti_Lukasevka şi cele din aria culturii geto-dacice.

Cele mai multe fibule de schema La Tène timpuriu provin din necropolele celtice din Transilvania şi Crişana. Cercetătorul Vlad V. Zirra subliniază faptul că în a doua jumătate a secolului al III-lea a Chr. la sud şi est de Carpaţi fibulele tracice cunoşteau o largă răspândire.

În mediul culturii geto-dacice predomină piesele de schemă La Tène târziu, ele fiind bine reprezentate în mod deosebit în aşezările de tip „dava".

Dar autorul reliefează însă că în tezaurele geto-dacice aproximativ 70% sunt fibule de schemă La Tène mijlociu.

Cercetătorul Vlad V. Zirra concluzionează că „fibulele de schemă La Tène au pătruns pe teritoriul ţării noastre începând cu mijlocul şi a doua jumătate a sec. IV a Chr începând cu vestul, nord-vestul şi zona intracarpatică a României, extinzându-se ulterior şi în regiunile extracarpatice".

În capitolul „Probleme de cronologie relativă şi repere de cronologie absolută" cercetătorul Vlad V. Zirra consideră că pe lângă documentaţia primară, un rol important îl joacă tipologiile. Autorul relevă că pentru datarea pieselor urmărite, esenţială rămâne asocierea în cadrul complexelor cu alte materiale cu o valoare cronologică clară, în aşa fel încât fibulele să fie datate pe criterii exterioare lor. Cercetătorul relevă faptul că fibulele din mediu funerar sunt semnalate în număr mare în necropolele culturilor La Tène şi Poieneşti - Lukaşevka.

Domnul Vlad V. Zirra subliniază că sunt la dispoziţie trei categorii de monumente arheologice care aduc date deosebite despre fibulele de schemă La Tène: necropolele, tezaurele şi aşezările.

În capitolul „Definirea tipurilor; frecvenţă, material, răspândire; cronologie relativă şi analogii" autorul lucrării consideră că sunt 51 de tipuri de fibule de schemă La Tène pe teritoriul ţării noastre.

La tipul 29 este prezentată o fibulă descoperită într-un mormânt la Teleşti „Poienile Mici", unde este asociată cu o centură specifică La Tène -ului C.

În acest capitol sunt 22 de hărţi cu răspândirea tipului de fibule şi 7 grafice cu structura tipologică a fibulelor de schemă La Tène din România.

În capitolul „Excursus cazul Pişcolt " (studiu de caz) prezintă şi reinterpretează cercetările arheologice efectuate de I. Nemeti în această importantă necropolă. Este redată dispoziţia spaţială a mormintelor, tipologia, stratigrafia orizontală a complexelor, serierea (analiza combinatorie), fazele necropolei.

Cercetătorul Vlad V. Zirra consideră că este corectă în general cu corespondenţa fazelor necropolei de la Pişcolt cu cronologia relativă central-europeană a lui I. Nemeti, cu excepţia încadrării unor morminte într-o fază sau alta. Sunt prezentate 15 planşe cu planuri cu cartarea tipurilor şi cantitatea pieselor descoperite în necropolă.

Capitolul „Excursus cazul Popeşti" autorul prezintă în mod deosebit nivelurile La Tène II 1-5 din aşezarea A de la „Nucet" efectuate de A. Vulpe.

Cercetătorul Vlad V. Zirra menţionează că au fost descoperite 168 de fibule de schemă La Tène, cele mai numeroase, pe lângă un număr restrâns de fibule tracice sau romane. Este prezentat un tabel cu situaţia descoperirii fibulelor de schemă La Tène de la Popeşti „Nucet”, fiind puse în discuţie un număr de 129 de fibule (este prezentată campania, tipul de fibule).

În capitolul „Reguli de port. Tipuri de inventare provenite din complexe închise. Date şi interpretări referitoare la modul de port” autorul prezintă un tabel combinatoriu al obiectelor depuse în mormintele celtice din România. Cercetătorul Vlad V. Zirra precizează faptul că atât în mormintele de înhumaţie cât şi în cele de incineraţie numărul fibulelor variază de la un exemplar până la 20 şi că acestea erau purtate în majoritate de femei ca podoabe, alături de inele spiralice, lanţuri, coloane sau brăţări spiralice.

În capitolul „Dinamica fibulelor. Fibule tracice, fibule de schemă La Tène, fibule romane”, autorul lucrării consideră că la mijlocul şi în a doua jumătate a secolului II a Chr. utilizarea curentă a fibulelor La Tène se consolidează în zonele de la sud şi est de cercul carpatic. Este prezentat un tabel combinatoriu al obiectelor de inventar din tezaure de secolele I a. Chr . I p. Chr. (fibule, colane, pandantive, vase de argint, etc.).

Cercetătorul Vlad V. Zirra postulează că utilizarea fibulelor de schemă La Tène era o practică pe deplin răspândită în perioada clasică a civilizaţiei geto-dacice. Autorul lucrării consideră că treptat fibulele de schemă La Tène vor ceda întâietatea tipurilor de provenienţă sau influenţă romană, începând cu a doua jumătate a sec. I a. Chr, iar în prima jumătate a secolului următor să dobândească un rol preponderent mai ales în afara arcului carpatic.

În alt capitol: „Concluzii. Valoarea fibulelor pentru datare; forţa „tare” sau forţa „slabă”; datări în funcţie de fibule” domnul Vlad V. Zirra consideră că fibulele de schemă La Tène timpuriu provin în cea mai mare parte din necropole, cele de schemă La Tène mijlociu din necropole, aşezări şi tezaure, iar fibulele de schemă La Tène târziu au fost găsite în marea lor majoritate în aşezări.

O problemă pe care autorul lucrării o pune în discuţie o constituie producerea fibulelor de schemă La Tène în ateliere. Este prezentată situaţia atelierelor de la Pecica şi Tăşad. Acestora, autorul lucrării le alătură descoperirile de la Bâzdâna „La cetate” unde au fost găsite bucăţi de zgură, creuzete şi un tipar. De asemenea, de la Piatra Craivii provin unelte şi ustensile folosite pentru prelucrarea obiectelor de metal comun sau preţios.

Autorul consideră că evidenţa şi sistematizarea fibulelor de schemă La Tène de pe teritoriul României poate fi folosită ca instrument pentru a defini nişte puncte de sprijin pentru realizarea cercetărilor arheologice viitoare.

Un capitol aparte îl constituie rezumatul în limba engleză a lucrării: „Summary. La Tène scheme fibulae în România”. Bibliografia lucrării cuprinde peste 300 de articole şi studii citate de autori.

Autorul prezintă Catalogul descoperirilor de fibule de schemă La Tène, care însumează 192 de localităţi cu punctele respective de descoperire.

Anexa cuprinde o listă a tipurilor de fibule (51 de tipuri) unde este menţionată localitatea, punctul de descoperire (34 de pagini).

Ilustraţia cărţii se compune din 135 planşe cu desene de fibule de schemă La Tène, grafice şi tabele statistice sau combinatorii ale tipurilor de fibule, 23 de hărţi cu răspândirea tipurilor de fibule de schemă La Tène.

Autorul lucrării Vlad V. Zirra prezintă o notă asupra ediţiei, unde subliniază faptul că a reieşit destul de clar ideea că fibulele de schemă La Tène din România pot fi considerate a avea o crono-tipologie susţinută pe o importantă bază documentară.

Lucrarea domnului Vlad V. Zirra este bine documentată, fiind una din realizările deosebite în domeniul arheologiei româneşti.

Cartea cercetătorului ştiinţific Vlad V. Zirra este accesibilă în primul rând specialiştilor în domeniu. De altfel, domnul Vlad V. Zirra prin laborioasa sa activitate în domeniu este un nume de referinţă în arheologia românească în probleme ale La Ténului.

Lucrarea domnului Vlad V. Zirra era necesară arheologiei din România, dar a necesitat un mare volum de muncă şi a fost realizată printr-o cercetare ştiinţifică asiduuă desfăşurată în mai multe decenii de activitate.

Cercetătorul ştiinţific Vlad V. Zirra, prin activitatea arheologică pe care o desfăşoară la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din Bucureşti, continuă tradiţia tatălui său Vlad Zirra, cu rezultate deosebite.

Cu poemele reîntregirii ale lui Florian Saioc, „La Centenarul Marii Uniri”

Ion Popescu-Brădiceni

Florian Saioc revine în peisajul liric editorial cu un volum mai consistent de poeme ale reîntregirii, închinate „La Centenarul Marii Uniri”. Bănuind că e, cumva, o cvasiantologie, cred că aş putea aşterne, pe aceste coli de hârtie, două-trei, câte oi fi având pe masa-mi de lucru, câteva consideraţii, parţial critice, parţial empatice, întrucât eu însumi scriu poezie patriotică.

Oarecum, ultimul simbolist transmodernist care este Florian Saioc mizează în discursu-i poietic pe simboluri vechi şi noi reîncorporate în valenţele sacre ale cultului pentru patrie. Vibrările emoţionale emană dintr-o etică majoră, dintr-un dicteu moral crepuscular, „rezoluţiile” estetice rămânând oarecum în subordinea mesajului direct, mobilizator, pedagogic cu insistenţă „futuristă”.

Poemele sunt fie lungi „transretorici” tranzistorice cu ancorări temeinice într-un trecut fabulos fie îmbracă haină transnarativă, având ca nucleu dur fapte istorice glorioase şi, de regulă, pline de măreţie.

Ca atare, în cea mai transromantică manieră, poetul contrapune extraordinarului trecut prezentul mizer şi odios de azi. E un joc antitetic, ferm instituit semiologic între sacrul trecut şi profanul prezent, viitorul trebuind obligatoriu a fi întrezărit (transorizontic, ar fi afirmat Lucian Blaga – n.m.) de către poetul-profet, vizionar şi vaticinar Florian Saioc, ca fiind desigur strălucit.

Astfel, rezistând, iată, ca poet al contrariilor îngrozitoare, devine automat un condeier sacrificial, devotat unui scop nobil, unei cauze drepte, unui vis naţional nepieritor.

Poetul din Târgu-Jiul lui Tudor Vladimirescu, al Ecaterinei Teodoroiu, al lui Constantin Brâncuşi, şi al meu, se lasă predeterminat de valorile perene pe care le reflectă, autoresponsabil, pe traseul fizic-metafizic-transfizic, găsind, ca terţ inclus, o mistică a gestului „epocal”, un ritual al rostirii sacerdotale.

Pe Florian Saioc această atitudine îl prinde de minune, atunci când apelează la specii ale genului dicţional precum rugăciunea, eroica, colinda, predica, poeseul, povestea, visarea, binecuvântarea ş.c.l. După cum se observă din start, autorul acestor poeme ale reîntregirii (s.m.) „la centenarul Marii Uniri” nu pregetă a se încrede în ritmurile prozodice „tradiţional moderne”, şi a le cultiva fără nicio rezervă; căci în concepţia-i autotelică, au(c)torul repotenţează aspectele: muzical, al poeziei, pictural, arhitectural, compoziţional şi hermeneuticosimbolic.

Uneori, cum îi era mai de demult bunul obicei, metapoetul îşi reiterează / îşi reinventează disponibilitatea spre filosofare, ca în „Poeseul începător” (dedicat scriitorului Nicolae Dragoş – n.m.), sau vocaţia magiei transrimbaldiene ca în „Magiile lui Constantin” care – de ce n-aş recunoaşte demn şi bărbătesc – e o neaşteptată, totuşi, capodoperă a unei dicţionalităţi desprinse din „Cântare Omului” a lui Tudor Arghezi.

O altă poemă – pe direcţia Alecsandri – Eminescu – Goga – Beniuc – Păunescu – Doinaş – Frăţilă – Ţărnea – şi anume „Baladă pentru Transilvania”

reprezintă de asemenea o performanţă a dicteului românofil, entuziast, dârz, militanist pentru ideea menţinerii statului naţional unitar în graniţele lui, eventual care să-şi recupereze şi Basarabia (vezi „fierbintea" pledoarie în grai răscolitor al unor cenuşi arhetipale „Chemarea în grai moldovenesc" ori o replică intertextuală onorabilă la „Hora Unirii" a lui Vasile Alecsandri şi intitulată de Florian Saioc „Nu-i greu să ne dăm mâna" – n.m.).

Desigur că scriind astfel, cu o credinţă nestrămutată în rolul încă actual al poeziei patriotice (ci nu patriotarde – n.m.), gorjeanul nostru, membru al Şcolii de Literatură de la Târgu-Jiu, renunţă la defectuosul „postmodernism" îmbarcându-se – cu arme şi bagaje cu tot – pe Arca Metanoică a transmodernismului de frontieră între milenii, dar transfrontalier ca paradigmă, revoluţionară negreşit.

„Contribuţii la o posibilă bibliografie istorică a Gorjului" de prof.dr. Gheorghe Nichifor

Ion Popescu-Bradiceni

1. Modelul «Alexandru Ştefulescu» s-a vădit a fi fertil, vizionar, generator de valori. I-au urmat într-o galerie poate oleacă mai valoroasă academic: Titu Rădoi, Nicolae Mischie, Ion Cepoi, Ion Trancău, Zenovie Cârlugea. Şi, iată, de acum, Gheorghe Nichifor, ale cărui „Contribuţii la o posibilă bibliografie istorică a Gorjului" sar de 700 de pagini*. Recent li s-au adăugat, tot cu o apariţie monumentală, Vasile Marinoiu şi Iulian Cămui, despre care voi scrie cu prilejul următor.

În masivu-i tom – repet impresionant ca volum de muncă efectivă, de autentic documentarism/ documentarist, Gheorghe Nichifor rescrie, din fundamente, istoria orală şi scrisă, întâmplată şi trăită, paradigmatică şi sintagmatică, diacronică şi sincronică, modelistă şi constructivistă a Gorjului istoric, cultural, pitoresc, vatră arhaică şi perpetuă a unor evenimente al căror context rezonează şi azi cu fiinţa naţională a României profunde (adică semnificative – n.m.I.P.B.).

Am convorbit la telefon cu Gheorghe Nichifor felicitându-l pentru reuşită, aceea de a fi descins din Salcia – Prahova în Gorj, de a se fi îndrăgostit „fatal" şi „determinant" de aceste meleaguri ale Jiului de Sus, ca, finalmente, să le dedice o metamonografie de anvergură paideică şi, oarecum, transdisciplinară, de a se încadra deci în noul val, de a-i ţinti crestele ameţitoare ca un neînfricat surfer.

Într-o „depoziţie" apologetică „Despre istoria şi istoricii Gorjului" au(c)torul se îndeletniceşte – cu o devoţiune de mucenic – cu aducerea în relief (trans)contemporan – din hăurile memoriei colective ori din luciile ei oglinzi revolute – figuri ilustre făuritoare de text metaistoric.

2. Cu desăvârşita-i modestie (pentru care stau gaj – n.m.I.P.B.), Gheorghe Nichifor se declară emul al celebrilor specialişti Lucian Boia, Gh.I.Ioniţă, Dan Marţian, Ion Scurtu, G.D.Iscru, Nicolae Edroiu, Bogdan Teodorescu, Andrei Marga, şi nu mă îndoiesc că adevărat afirmă pe fondul inteligenţei sale academice, sociale, inter- şi intra-personale (şi emoţionale la o adică – n.m.I.P.B.) că patria nu moare niciodată.

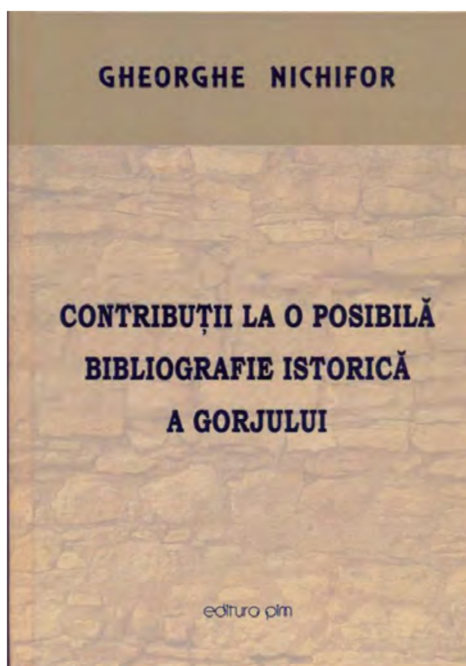
Preasufletistul şi hermeneutul Gheorghe Nichifor nu se teme de confruntarea de idei, nu se sperie de valorile ce-ar putea să copleşească deseori orizontul cercetării şi reinterpretării de pe alte paliere gnoseologico-axiologice şi ontologico-fenomenologice; sunt valori ale patrimoniului local, ale unui glocalism creator, inepuizabil în ultimă instanţă, sunt teme atractive, incitante, precum din ce în ce mai vizibila apetenţă pentru curăţirea istoriei de zgura regimului totalitar, selectarea şi extragerea faptelor, evenimentelor, personalităţilor, proceselor,

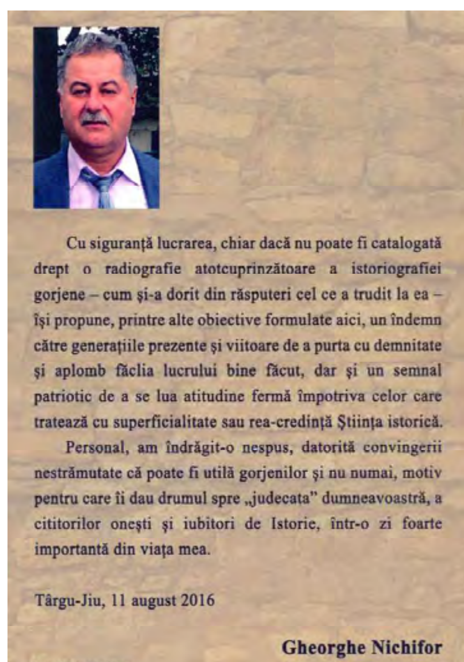
fenomenelor, reprezentative pentru identitatea Gorjului, după principiul călinescian în virtutea căruia cu cât eşti mai naţional cu atât eşti mai universal.

3. Strategia folosită de doctorul în istorie Gheorghe Nichifor e realmente captivantă prin onestitatea ei, concretizată într-o serie de note de subsol, inspirate probabil de capodopera lui Ioan-Budai Deleanu: „Ţiganiada". Fiind note însoţitoare şi explicative, ele descind dintr-o ars explicandi şi ars interpretandi, specifice discursului eminamente hermeneutico-ştiinţific.

Cartea în sine conţine două părţi: I. Istoria Gorjului (lucrări, studii, articole, materiale nesemnate); II. Istorici gorjeni şi „istoria" scrisă de ei. E meritul cercetătorului de a aduna la un loc, de a însuma, în ordine alfabetică, contribuţiile unor pleiade mirifice, arborescente, înarmată cu o conştiinţă autoresponsabilă faţă de destinul Gorjului şi al Ţării. În nenumărate rânduri l-am găsit, în Biblioteca Judeţeană Christian Tell Gorj, la masa de lucru şi mi s-a confesat cu o minunată strălucire în ochi, izvorâtă din satisfacţia unei datorii pentru care amarnic trudea să se împlinească în veac. Şi iacă-tă: ea s-a fost desăvârşit cu o alcătuire nobilă, profesionistă, pe cât de subiectivă tot pe atât de obiectivă, căci spiritul „şcolii" critice, atât de actual şi consonant cu marile curente: neo-, post- şi transmodernist – nu trebuie să ne părăsească niciodată, dar nici fondul umanist şi evident transumanist.

Gheorghe Nichifor: Contribuţii la o posibilă bibliografie istorică a Gorjului; editura PIM, Iaşi, 2016, 728 pagini

Cuprins

III. ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR 409

IV. PERSONALITĂȚI 533

I.S.S.N. - 1582-7151